

નિ.....વે.....દુ.....ન ।

અમારી આ શ્રી લલ્લિધૃસ્ત્રીશ્વરજૈન ગ્રન્થમાલાના છઠ્ઠા પુસ્તક તરીકે પ્રસ્તુત શ્રીહરિશ્ચન્દ્ર-કથાનક વાંચકોના પૂનીત કરકમલમાં રજુ કરતાં અમો હર્ષિત થઈએ એ સ્વાભાવીક છે.

શ્રી ભાવદેવસૂરિમહારાજે રચેલા સંસ્કૃત શ્લોકવદ્ધ પાર્શ્વનાથચરિત્રમાંથી ઉદ્દ્યુત કરેલ આ કથાનક પહેલાં અમદાવાદના વીરસમાજે પ્રકટ કરેલું. પરંતુ તે હાલમાં દુર્લભપ્રાપ્ય થવાથી તેમજ તેમાં કેટલીક અશુદ્ધીઓ રહેલ હોવાથી તથા પૂ. સાંધુસાધ્વિની મહારાજોને અહર્નિશ અત્યંત આવશ્ય હોવાથી તેના પુનર્મુદ્રણ કરાવવા માટે પૂ. ઉપાધ્યાયજી મહારાજને ઇચ્છા થઈ અને જેના 'ફલ-સ્વરૂપે આ પ્રકાશીત થાય છે.

આ ગ્રન્થ છાપવામાં ઉપદેશ આપનાર પૂ. ઉપાધ્યાયજી મહારાજના તથા સાહાય્ય આપનાર સદ્ગૃહસ્થોના અમો આભારી છીએ. અમારા આ અગાઉ પ્રકટ થયેલા પાંચ પુસ્તકોને જે રીતે વાંચકોએ અપનાવ્યા છે તે રીતે આને પણ અપનાવશે અને શાસનદેવ અમોને હજુ સારામાં સારી શુભસેવા કરવા ઉદ્યુક્ત કરશે એમ પ્રાર્થી હાલ તો વિરમીએ છીએ.

છાળી

તા. ૨૦-૨-૩૯

ચન્દુલાલ.

श्रीलङ्घिसूरीश्वरजैनग्रन्थमालायाम्प्रष्टो मणिः [६]

श्रीभावदेवसूरिविहितपार्श्वनाथचरित्रोद्धृतम्

श्रीहरिश्चन्द्रकथानकम् ।

नाभेयाय नमस्तस्मै यस्य क्रमनखांशवः । मौलौ दधति नम्राणां माङ्गल्यामक्षतश्रियम् ॥ १ ॥ श्रीविद्यावास्तुहस्ताभ्यां
वाग्देवी पद्मपुस्तकम् । जीयाद् दधाना दौर्गत्य-दुःखोच्छेदाय देहिनाम् ॥ २ ॥ सत्त्वमेव नृणां तत्त्वं सत्त्वं सिद्ध्यै भवद्वये ।
विना मत्त्वं सजीवोऽपि निर्जीव इति कथ्यते ॥ ३ ॥ विशीर्णोऽपि यथा वृक्षः सति मूले प्ररोहति । प्रक्षीणोऽपि तथा भूयो
नरः सत्त्वाद् विवर्धते ॥ ४ ॥ यद् दूरं यद् दुराराध्यं दुर्घटं दुर्लभं च यत् । सर्वं सिध्यति तत् सत्त्वात् तद्विना तु सदप्यसत्
॥ ५ ॥ श्रूयते हि पुरा लोके श्रीमदिक्ष्वाकुवंशभूः । उदारचरितः सत्त्वे हरिश्चन्द्रो महान् नृपः ॥ ६ ॥ तथाहि—

अस्त्यत्र भरतेऽयोध्या पुरी वप्रांशुकोज्ज्वला । प्रासादमण्डना नान्यैरभिभूता सतीव या ॥ ७ ॥ सूर्यवंशभवक्षमापवृत्तो-
ज्ज्वलयशःश्रिया । जातच्छत्रा महैश्वर्यं दधाति नगरीषु या ॥ ८ ॥ नतिरेवोन्नतियेषां दानमेव धनार्जनम् । परार्थ एव
तु स्वार्थः क्षमैव हि समर्थता ॥ ९ ॥ एवंविधनरोत्तमैर्वैश्वरुधानभूरिव । या सदालंकृता हर्षं न केपां कुरुतेतराम् ? ॥ १० ॥

(युगम्) एकनक्षत्रमालेन्दु स्त्रीणां हारमुखेन्दुभिः । प्रतिविम्बच्छलाद् व्योम यया सौधेष्वधःकृतम् ॥ ११ ॥ बभूव नृपति-
स्तस्यां हरिश्चन्द्रो महाभुजः । धर्मणोद्वाहिता कीर्तियनर्ते करपीडनम् ॥ १२ ॥ तथा नीतिगवी तेन पोषिता सुकृतात्मना ।
विश्वप्रीत्यै यथाऽद्यापि यशो दुग्धं तदुद्धवम् ॥ १३ ॥ अन्यदा रात्रिपर्यन्ते पल्यङ्गस्थः स बन्दिना । पठ्यमानमिमं श्लोकं
सत्त्वोत्तेजनमाशृणोत् ॥ १४ ॥ त्रिषधपि गता सत्त्वाद् ध्रुवं स्यात् संपदां पदम् । गतोऽप्यस्तं रविमार्गादच्युतोऽस्युदयी पुनः
॥ १५ ॥ इमं श्रुत्वा पठन्नेव समुत्तस्थौ महीपतिः । पुनः पुनस्तदीयार्थं मुदा हृदि विभावयन् ॥ १६ ॥ कृत्वा प्राभातिकं
राजा यावदास्थानमाययौ । तावत् कोऽपि नरोऽभ्येत्य सम्भ्रान्त इदमूचिवाच् ॥ १७ ॥ महाराज ! हरिश्चन्द्र ! त्वयि ज्ञासति
मेदिनीम् । न श्रुतावपि लोकानां भयमित्यक्षरद्वयम् ॥ १८ ॥ किन्त्वेकः शूकरः शक्रावतारवनमध्यगान् । कुतोऽप्यागत्य
भीष्माङ्गो भञ्जनास्ते लताट्टुमान् ॥ १९ ॥ तापसाश्चाभवंस्तत्र सर्वे भयत्रिसंस्थुलाः । ततो दध्यौ नृपोऽमीपां किमभूद् हा !
तपस्विनाम् ? ॥ २० ॥ यथा लोकः करं दत्ते स्वधनस्याऽवनीपतेः । मुनयोऽपि तथा धर्मपटुभागमिति श्रुतिः ॥ २१ ॥ ततो
रक्षया मयैवेते ध्यात्वेत्युत्थाय संभ्रमात् । अत्रवीच हहा ! कोऽयं मयि सत्यप्युपप्लवः ॥ २२ ॥ श्रीगन्नाभेयदेवस्यारामशत्रुं
मुनिद्रुहम् । तमद्य शूकरं हन्मि प्रतिज्ञां चाऽकरोदिति ॥ २३ ॥ अथो यथागतं क्वापि वराहवेदके गते । प्रतिश्रवमिव प्रोचं
राजाऽऽरोहत् तुरङ्गमम् ॥ २४ ॥ सैन्यं संनह्यदेवाऽसौ विमुच्य स्वयमेव तम् । निग्रहीतुमनाः क्रोडं त्वरीतं निर्ययौ पुरात्
॥ २५ ॥ मनोवेगेन यात्यश्वे भूपतिः प्राप तत्क्षणात् । वनं शक्रावताराख्यं मुदेवाऽभिमुखगतम् ॥ २५ ॥ अपश्यत् स्मेरा-
ब्जमुखीं कलहंसकमण्डिताम् । मुदुवीचीभुजां तत्र शरयूमुदधिप्रियाम् ॥ २६ ॥ राजा पप्रच्छ पार्श्वस्थौ स कपिञ्जल कुन्तलौ ।

अहो ! क्वाऽमौ वराहस्तावूचतुर्नन्यं पुरः ? ॥ २७ ॥ वराहस्तद्वचः श्रुत्वा घुर्घुराऽऽरवमुच्चकैः । कुर्वणोऽपि नृपं क्रोधाद्
 दधात्रे वनगह्वरात् ॥ २८ ॥ लघुहस्तस्ततो राजा जानुलम्बभुजोपि हि । रोमाञ्चक्रवचं विभ्रद् निर्मयोऽपि भृशं तनौ ॥ २९ ॥
 करे चापमलङ्कृत्य पूरयंस्तद्रुपुः शरैः । वराहं पातयामास पूरयामास संश्रवम् ॥ ३० ॥ (युगमम्) ततः कपिञ्जलं ग्राह
 राजा पश्याग्रतः कियत् । लक्षमेतचलं भिन्न सोऽप्युपेत्य तथाऽकरोत् ॥ ३१ ॥ स्वेनैत्य पश्य मित्रेति प्रोक्तस्तेन नृपो द्रुतम् ।
 ददर्ग रुधिरार्द्रं तं ज्वलद्दधमिवाचलम् ॥ ३२ ॥ उवाच च यथास्यैवमतैरिथीयमाकृतिः । तथा मन्ये वराहेण भाव्यं दिव्येन
 केनचित् ॥ ३३ ॥ कपिञ्जलोऽवदद् देव ! द्वीपी चायं हतः पुरा । राजाऽह पुनरग्रं किं विलोकयाह कपिञ्जलः ॥ ३४ ॥
 इदमज्ञातमेवाऽस्तु राजा प्राह तथापि किम् । कुन्तलोऽप्याह किं ज्ञातेनाऽमुना देव ! चलयताम् ॥ ३५ ॥ उपसृत्य स्वयं राजा
 लुठद्गर्भं मृगीं हताम् । वीक्ष्य ग्राह विपणः सन्नकृत्याचरणं हहा ! ॥ ३६ ॥ न्यायः कोऽयमशस्त्रो यद् दधानो वदने
 वृणम् । इत्थं निःशरणो दीनो हन्यते सुभटेः पशुः ? ॥ ३७ ॥ धिग् मां हरिणिभ्रूणवातकं गुरुपातकम् । धिगिमां
 मेऽखिलक्षोणीकरानिजनितां श्रियम् ॥ ३८ ॥ विकलाक्षत्वकृत् पञ्चेन्द्रियाणामपि या नृणाम् । कृत्याकृत्यमर्तिं या च मदिरैव
 विलुम्पति ॥ ३९ ॥ कुलदेव न यैकत्राऽवस्थाना तामपि श्रियम् । इच्छन्तो मार्गमुज्झन्ति मुनिभिः श्लाघितं जडाः ॥ ४० ॥
 धन्यास्ते मुनयो हित्वा महासंसारकम्बलम् । निष्पङ्के संवृतात्मानो मोक्षमार्गे चरन्ति ये ॥ ४१ ॥ तद् गच्छाम्याश्रमं पुण्यं
 यत्र सन्ति तपोधनाः । इयतः कल्मपात् शुद्धिः कथं मे भविताऽन्यथा ? ॥ ४२ ॥ इति राज्याद् विरक्तात्मा पादचारेण
 भूषति । व्रजित्वा सह मित्राभ्यां विवेश द्रुतमाश्रमम् ॥ ४३ ॥ दृष्ट्वा कुलपतिं तत्र ननाम मुदितो नृपः । पृष्ठे पाणिं निधायान्

मुनिरप्याशिषं ददौ ॥ ४४ ॥ क्षतात् त्राणेन लोकानां स्वस्य क्षत्र इति प्रथाम् । कुर्वाणः सार्थिकां पुण्यैः प्रवर्धस्व सदा नृप ! ॥ ४५ ॥ राजा पप्रच्छ भगवन् ! ज्ञान-ध्यान-तपांसि वः । निर्वहन्त्यहतं कञ्चित् कुशलं मृगभूरुहाम् ॥ ४६ ॥ मुनिरुच्ये महाराज ! भरतान्वयभूषण ! । त्वयि प्रशासति क्षोणीं कुतोऽस्माकमुपद्रवः ? ॥ ४७ ॥ मही राजन्वती तेजः प्रबलं विमलं यशः । वर्णाश्रम ! महीरक्षा दक्षा वृत्तिस्तवाऽखिला ॥ ४८ ॥ अस्मिन्नवसरे काऽपि जातः कोलाहलो महान् । किमेतदिति सम्भ्रान्तौ मुनि-भूपौ-बभूवतुः ? ॥ ४९ ॥ अब्रह्मण्यमब्रह्मण्यमिति च व्याकुलं वचः । श्रुत्वा कुलपतिः शिष्यं तं ज्ञातुं ग्राहिणोद्भुतम् ॥ ५० ॥ पुनरार्तस्वरो जज्ञे स्त्रीणां शोकस्पृशामिति । मातश्चेद् मे मृगी मर्ता कारिष्येऽनशनं तदा ॥ ५१ ॥ माताऽपि ग्राह चेद् वत्सेऽनशनं त्वं कारिष्यसि । तदाहमपि कर्तास्मि विना त्वां जीवितेन किम् ॥ ५२ ॥ श्रुत्वा कुलपतिश्चैतद् हृदयं स्फोटयद् वचः । किं नः प्राणप्रिया पुत्री वञ्चनाऽनशनीयति ? ॥ ५३ ॥ इयं च निकृतिर्नूनमस्मत्सधर्मचारिणी । वत्सामनुसरन्त्येतद् ब्रूते किमसमञ्जसम् ? ॥ ५४ ॥ ततोऽङ्गारमुखादाशु स तापस्यावजहवत् । आजग्मतुरथो तारं ते रुदत्याबुभे अपि ॥ ५५ ॥ उवाच वञ्चनां मायी मुनिः किं पुत्रि ! रोदिषि ? । साऽह जानाति तातो यदस्ति क्रीडासृगी मम ॥ ५६ ॥ सोऽप्याह या त्वया बाल्यात् पोषिता स्वकरार्पितैः । नीवारकवलैस्तस्यास्ततः किमभवत् सुते ! ? ॥ ५७ ॥ इत्युक्ते वञ्चना तारस्वरं रोदिति केवलम् । ततः प्रविश्य सम्भ्रान्तः शिष्यः कुलपतिं जगौ ॥ ५८ ॥ भूरराजन्वती सेयमब्रह्मण्यमहो ! महत् । मृगयाव्यसनात् पापः कोऽप्यहन् गर्भिणीं मृगीम् ॥ ५९ ॥ सास्रं कुलपतिः प्रोचे हहा ! किं भाव्यतः परम् ? । यतस्तां निघ्नता तेनाऽऽनीतोऽस्माकं कुलक्षयः ॥ ६० ॥ विना मृगीं कथं जीवेद् वत्सा तज्जीविता ततः । न प्राणिति विना पुत्रीम-

सत्प्राणप्रिया खलु ॥ ६१ ॥ विना सर्वमचारिण्या कुतो मे तपसां विधिः ? । तपोविधिं विना मे स्याद् ऋषित्वमनघं नहि
 ॥ ६२ ॥ राजविश्वामकराजेन्द्र ! कौतस्त्योऽयं तपस्विनाम् । इत्थमाकस्मिकः शोकशङ्कुस्त्वय्यपि भूयती ? ॥ ६३ ॥ ततः
 कृतोऽपि ते ज्ञात्वा साधुवाधाकरं परम् । श्रपाकं शाधि येन त्वं लोकपालोऽसि पञ्चमः ॥ ६४ ॥ वञ्चना त्वाह मां तात !
 चित्तमारोढुमादिश । किं न वेत्ति ममैष्या हि मरणं क्रकचायते ? ॥ ६५ ॥ सविपादं नृपः प्रोचे मुने ! कुर्वेऽहमत्र किम् ।
 परेषां दण्डमाधातुमलमेपोऽस्मि नात्मनः ? ॥ ६६ ॥ संसर्गं च सौत्सुक्यं मुनिः प्रोवाच नन्वहो ? । इयता स्यात् किमुक्तं
 यद् मया व्यापादिता मृगी ? ॥ ६७ ॥ पश्चात्तापात् स्वमात्मानं प्रणिन्दति महीपती । पिधाय बल्कलेनास्यं पूचकेऽथ स मायिकः
 ॥ ६८ ॥ ऊचे च कुपितो भूपमाः पाप ! वहसि ध्रुवम् । कोदण्ड-शरधी हन्तुं ध्यानलीनांस्तपस्विनः ? ॥ ६९ ॥ निपत्य
 पादयो राजा विनयाद् मुनिमब्रवीत् । तमेकमपराधं मे क्षमस्व त्वं क्षमानिधे ! ॥ ७० ॥ मुनिः पराङ्मुखो भूत्वा चुक्रोश
 नृपमुग्रकैः । भरतान्वयचन्द्राङ्क ! व्रज व्रज ममाथमात् ॥ ७१ ॥ सुष्मादृशां निर्घृणानां श्रुता वागपि पाप्मने । किं पुनः
 कर्मचण्डाल ! वाचाल ! सङ्गमस्तवया ॥ ७२ ॥ राजा सविनयं ग्राह मुने ! ब्रूहि करोमि किम् ? । विशाम्यग्निं, त्यजामि क्षमां,
 चरामि व्रतमेव वा ॥ ७३ ॥ सकोपं मुनिरग्न्यूचेऽद्यापि श्रावयसे गिरम् । मायाविन् ! हरिणीभ्रूणघातपातकपङ्क्तिनाम् ? ॥ ७४ ॥
 ततोऽङ्गारमुखोऽवादीत् प्रसादं ! कुरु मा रूपः । तपस्तेजोनिधे ! नायमपमानं नृपोऽर्हति ॥ ७५ ॥ किन्तु दुष्कर्मणोऽमुष्य
 पवित्रीकारकारणम् । शासानुपाति यत् किञ्चित् तदेवाऽऽशु समादिश ॥ ७६ ॥ मुनिरूचेऽङ्गारमुख ! शुद्धिरस्य तदा भवेत् ।
 सर्वस्वं यद्यस्मी दत्ते दानं ह्यधनिवृत्तये ॥ ७७ ॥ सोऽङ्गारसं नृपतिः प्रोचे प्रसीद भगवन् ! मयि । सर्वस्वं मे गृहाण त्वं विलयं

यात्वयं मम ॥ ७८ ॥ किं न प्राप्तं मया त्रातः ! शुध्यामि यद् यतस्ततः । सग्रामाऽश्वमेकोशाभूदच्चा तेऽम्बुधिमेखला ॥ ७९ ॥
 प्रणम्य मुनिमङ्गारमुखः ग्राह कृतञ्जलिः । राजा यदभिधत्ते तद् भगवन् ! प्रतिपद्यताम् ॥ ८१ ॥ अथाऽपसार्य राजानमूचतुः
 सुहृदौ मृदु । अकाण्डे कोऽयमुत्पातो राजन् ! विमृश मा मुहः ? ॥ ८२ ॥ राजाऽवज्ञाय तद्वाचमूचे सप्रश्रयं मुनिम् । यदुक्तं
 भगवन्नस्तु गृहाण वसुधासिमाम् ॥ ८३ ॥ क्षमाधारं मुनिः ग्राह दत्ताऽसभ्यं मही त्वया । नार्हस्यतः परं पृथ्व्या भोगमा-
 मिति सोऽज्वरीत् ॥ ८४ ॥ तदा तत्रागतं वाराणसीतः शिष्यमात्मनः । मुनिं कौटिल्यनामानमाजूहवत् स तापसः ॥ ८५ ॥
 हरिश्चन्द्रेण मे पृथ्वी दत्ता जलधिमेखला । इत्यर्थे खलु साक्षी त्वमिति तं मुनिरादिशत् ॥ ८६ ॥ कौटिल्योऽप्यवदद् राजन्न-
 त्रार्थे साक्षिणो वयम् । ओमित्युक्ते नृपेणाऽगात् स स्वं स्थानं मुदं नृपः ॥ ८७ ॥ अथ व्यजिज्ञपत् कोऽपि शिष्यो यावदियं
 मृगी । तिष्ठेत् तावद् विपन्ना न पाठस्तत् क्रियतां किमु ? ॥ ८८ ॥ सखेदं मुनिरूचेऽस्याः कारयाऽनलसंस्कृतिम् ।
 वञ्चनाऽऽह मया सार्धमस्याः स्यादग्निमसंस्कृतिः ॥ ८९ ॥ राजा तां विनयादूचे समैकं दुर्नयं सह । अहं तुभ्यं
 प्रदास्यामि स्वर्णलक्षमंशयम् ॥ ९० ॥ कष्टादिव तयाऽप्योमित्युक्ते ग्राह मुनिस्ततः । दीयतां तर्हि हेमाऽस्यै राजा ग्राहैत
 मत्पुरे ॥ ९१ ॥ प्रातः सन्ध्याविधिं कृत्वा पश्येते वयमागताः । इत्याकर्ण्य मुनिं राजाऽजोचत् तर्ह्यधुना वयम् ॥ ९२ ॥ इक्ष्वा-
 कुवंशभूपालगुरुं श्रीनाभिसंभवम् । देवं शक्रावतारस्थमर्चित्वा यामः धामनि ॥ ९३ ॥ (युगमम्) एवं कृत्वा च पाश्चात्याग-
 तैस्येन संयुतः । हरिश्चन्द्रनृपोऽयोध्यां प्रविवेश दिनात्यये ॥ ९४ ॥ अथ राज्यमहास्तम्भः सर्वनीतिविशारदः । मन्त्री मित्रं
 च तस्यासीद् वसुभूतिर्महीपतेः ॥ ९५ ॥ कुन्तलाद् ज्ञातवृत्तान्तः स दध्यौ हृदि हा ! कथम् । अपर्यालोचयन्तोऽर्थं राजानः

स्त्रीपधातकाः ? ॥ ९६ ॥ ददता वसुधां तस्मै तापमाय दुरात्मने । देशाद् देशप्रवासो हि स्त्रीकृतो भूभुजा स्वयम् ॥ ९७ ॥
 यदन्येनाऽऽष्टचरो वराहं कोऽप्यवेदयत् । भूभुजे तद् भुवं किञ्चिद् दिव्यमेतद् विजृम्भितम् ॥ ९८ ॥ अविमृष्टायतिर्भूषः
 श्रीयते न्यायवानपि । अत एव विमृष्टारः सन्निधेयाः सुमन्त्रिणः ॥ ९९ ॥ किं कुर्मो दुर्धियः कुर्युर्यत् किञ्चन महीभुजः ।
 नत्तत्प्रतिक्रियाव्यग्रैः किलश्यते सचिवैः पुनः ॥ १०० ॥ विमृश्यैवं तदामात्यः मशलय इव निःश्वसन् । विलासमण्डपेऽह्वाय
 मचिन्तो नृपतिं ययौ ॥ १०२ ॥ नत्वोपविष्टे तस्मिन् मन्त्रिणि ग्राह भूपतिः । वराहाऽऽवेदकस्याग्रे प्रतिज्ञातमकृ-
 ष्महि ॥ १०२ ॥ मन्व्याह देव ! तत् सर्वं वृत्तान्तं ज्ञातवानहम् । राज्ञोचे सस्मितं तर्हि कुन्तलस्तद् न्यवेदयत् ॥ १०३ ॥
 मन्त्री ग्राह विभो ! कस्य प्रभुत्वं न मुदे भुवि । अनौचित्यमपि स्तौति यत्रौचित्यमिवाऽनुगः ॥ १०४ ॥ किन्तु विज्ञपयि-
 ष्यामि कर्णयोः कटु किञ्चन । नाथाऽयं वसुधात्यागो नहि मे प्रतिभामते ॥ १०५ ॥ राज्ञोचे सत्यं किन्त्वेतद् युक्तं नो
 युक्तमेव वा । प्रारम्भाद् युज्यते पूर्वं निर्महोऽङ्गीकृते पुनः ॥ १०६ ॥ किञ्च यान्तु श्रियो नाशं प्रयातु निधनं कुलम् ।
 प्रवासो वाऽस्तु निर्वाहः प्रतिज्ञाते भवेद् यदि ॥ १०७ ॥ अलं तदेतया पूर्वकृतमीमांसायाऽधुना । स्वर्णलक्षं हि ढौकस्व
 स्वेनाऽयातिमुनिर्यतः ॥ १०८ ॥ ततः सशिष्यः स मुनिः कुर्वन्नागाद् नृपस्तुतिम् । अहो ! अगोचरे वाचां राज्ञोऽस्य
 चरितं महत् ॥ १०९ ॥ पुरोभूय नृपस्याऽसौ सकोप इव मायया । अयाचत स्वशिष्येण स्वर्णलक्षं महीपतिम् ॥ ११० ॥
 नृपाऽऽद्गदादिक्षत् स मन्त्री कुन्तलं ततः । सोऽपि स्वर्णं समादाय सुमोच नृपतेः पुरः ॥ १११ ॥ राज्ञोक्तः सचिवस्तस्मै
 तापमाय ह्युपानयत् । सोऽपि वीक्ष्य किमेतद् भोः ! पप्रच्छेति नृपं मुनिः ॥ ११२ ॥ राज्ञोचे वञ्चनास्वर्णं, कुत एतन्मुनिर्जगौ ।

अथाख्यद् नृपतिः कोशात्, बहिरन्तः स वा क्षितेः ? ॥ ११३ ॥ इत्युक्ते मुनिना राजा ग्राह मध्ये क्षितेर्मुनिः । ब्रूते स्वामी क्षितेः कोऽत्र राजाऽख्यत् त्वं न चाऽपरः ॥ ११४ ॥ मुनिरुचे ततः कोऽयं प्रकर्षः कौशलस्य ते । यन्मदीयेन हेम्ना मेऽनु-
णीभवितुमिच्छसि ? ॥ ११५ ॥ तदास्तां काञ्चनं यामो दृष्टं सत्यं तवेयता । इत्युदित्वा मुनौ याति राजा तस्य पुरोऽव-
दत् ॥ ११६ ॥ विलम्बञ्चं क्षणं यावदानयाम्यन्यदन्यतः । सकृष्टमिव तस्थौ च स मुनिर्भूषुजाऽर्थितः ॥ ११७ ॥ ततो राजा मन्त्रि-
कर्णे किमप्याचष्ट मन्त्र्यथ । केनचित् पुरुषेणाऽऽश्वऽज्जूहवद् वणिजोऽखिलान् ॥ ११८ ॥ मुनिना दिव्यशक्त्या ते हरिश्चन्द्रे द्विषः
कृताः । संभूय मन्त्रयामासुः स्वामी नोऽतः परं मुनिः ॥ ११९ ॥ हरिश्चन्द्रस्य दत्तेन किं द्रव्येण वृथाऽधुना ? । यो हि स्वामी पुर-
स्याऽस्य देवोऽस्माभिः करोऽस्य तत् ॥ १२० ॥ इति मन्त्रयतो मन्त्री तानूचे रहसि स्थितः । राजा वोऽर्थयते स्वर्णमधमर्णो मुनेः स
यत् ॥ १२१ ॥ पश्यतस्तान् मिथो वक्तुं स्वर्णदाने कृतोत्तरान् । हरिश्चन्द्रस्ततोऽभ्येत्य स्वयमर्थयते स्म तान् ॥ १२२ ॥ हे पौराः !
वोऽञ्जलिर्वद्धो दत्त स्वर्णं कियन्मम । कुतश्चिदपि याचित्वा दास्ये वः काञ्चनं पुनः ॥ १२३ ॥ अल्पद्रव्या वयं दातुं स्वर्णलक्षं न
शक्नुमः । इत्यूचिवांसो वणिजो राज्ञादिष्टा ययुर्गृहम् ॥ १२४ ॥ विलक्षोऽथ नृपो दध्यौ किं करोमि कुतः पुनः । समान-
यामि तत् स्वर्णं हा ! धिक् कीदृशुपस्थितम् ? ॥ १२५ ॥ ततः कुलपतिः कोपकम्पमानाधरोऽवदत् । विलम्बः कोऽयमद्या-
ऽपि राजन् ! विसृज मां ततः ? ॥ १२६ ॥ वसुभूतिर्मुनिं ग्राह विश्वदृश्वा त्वमस्यथ । हरिश्चन्द्रसमः क्वापि दृष्टः किं कोऽपि
सान्विकः ? ॥ १२७ ॥ सोपहासमुवाचाऽथाङ्गावकत्रो न मन्त्र्यपि । दृष्टोऽभूत् त्वादृशो नाऽपि हरिश्चन्द्रसमो नृपः ॥ १२८ ॥
नृपं प्रति मुनिः प्रोचे मायाविन् ! किं वृथोदितैः ? । हंसि मध्याह्नसन्ध्यां नः सत्त्वं सत्यं च ते ह्यदः ? ॥ १२९ ॥ ऊचेऽङ्गार-

मृगो राजन् ! वाञ्छामि त्वं किमात्मनः ? कुलस्य यशसो लोकस्याकस्मिकमिह क्षयम् ॥ १३० ॥ प्रणम्योचे नृपो भीते-
 स्यतः किं स्यात् क्षयोऽपि नः ? । उपपूर्वाचलं नैव ग्रहाणामस्तसम्भवः ॥ १३१ ॥ निहन्ति पाणिना भूपं मुनिस्तं नतवान्
 नृपः । शोपे क्षान्तौ च तावदेव तदाऽभूतां निदर्शने ॥ १३२ ॥ सरोपमङ्गारमुखो भूपं ग्राह नृपायम ! । विप्लावयसि किं
 नस्यं मृगभागामहोदये ! ॥ १३३ ॥ आहाङ्गारमुखं मन्त्री विरोधस्ते मिथः कथम् । क्वेदृक् तपो रूपः क्वैमास्तन्मा ब्रह्म
 कलङ्क्य ? ॥ १३४ ॥ ग्राहाऽङ्गारमुखः कोपादस्थापितमहत्तर ! । कस्त्वमपि मम ब्रह्मचिन्तायां सचिवायम ! ? ॥ १३५ ॥
 अरे राजंस्त्वमेनं किमन्तरालापिनं बटुम् । न निवारयसे किं मे न ग्रयच्छसि काञ्चनम् ? ॥ १३६ ॥ राज्ञोचे त्वं मुनिः स्वैरं
 ब्रूहि सर्वं महोऽस्मि यत् । तूर्यवंश्या हि नैवेष्यी भजन्ते यतिषु क्वचित् ॥ १३७ ॥ ऊचेऽङ्गारो यतिर्नाहं किन्त्वेव ब्रह्मराक्षसः ।
 ततो यद्यस्ति ते शक्तिस्तदा प्रहर सत्त्वरम् ॥ १३८ ॥ नृपो दृष्ट्यौ स्वप्रतिज्ञायातिना कलहेन किम् ? ! तापसेन सहाऽनेन
 क्रियते कृत्यमेव हि ॥ १३९ ॥ कर्णे च कथिते भूपेनाऽनीयाभरणान्यपि । कुन्तलेनाऽर्पितान्येव राज्ञोऽमूनीत्यपाकरोत्
 ॥ १४० ॥ कुन्तलो वसुभूतिश्चाहतुः कुलपते ! नृपः । यावद् ददाति ते स्वर्णं तावदावां गृहाण भोः ॥ १४१ ॥ मुनिराह
 त्वया जूर्णमार्जरेण करोमि किम् । अल्पेन कुन्तलेनाऽपि कः स्वर्णं स्वमुपेक्षते ? ॥ १४२ ॥ आदिक्षत् कुन्तलं राजा देवी-
 भूषणमानय । स ययाचे ततो देवीं देव्याहैष्याम्यहं स्वयम् ॥ १४३ ॥ तेन दर्शितमार्गाऽसौ रोहिताश्वेन संयुता । आययौ
 मदसि शिप्रं सुतारा सावगुण्ठना ॥ १४४ ॥ प्रणम्यैषा मुनिं श्रोत्रे गृहाणाभरणं मम । मुनिराह पितुर्भर्तुर्वैतान्येपाञ्चवीदिति
 ॥ १४५ ॥ आर्यपुत्रेण मे योग्यं नेष्यमिदमर्पितम् । मुनिराह ततः केयं दक्षता ते प्रतिव्रते ! ? ॥ १४६ ॥ ऊजेऽङ्गारमुखः

किं न जानासि त्वमियं किल । महाकूटनिवासस्य हरिश्चन्द्रस्य गेहिनी ॥ १४७ ॥ त्वदीयमेवादर्पयते वस्तु येत्युदितेऽमुना ।
 आवद्भ्रुकुटीभङ्गः कुन्तलोऽथ रुषाञ्चदत् ॥ १४८ ॥ अरे ! तापस ! नो वेत्सि देवीमेतां महासतीम् । तदेष्ट त्वं न भवसीत्यु-
 त्त्वा सोऽप्यवदद् नृपम् ॥ १४९ ॥ विसृशाऽद्यापि मा मुह्यः किं यतेः स्यात् परिग्रहः । वाचश्चेमाः स्युरेते हि मुनिव्याजेन
 राक्षसाः ? ॥ १५० ॥ ततः कुलपतिः क्रोधादूचे कर्मकराधम ! । आसादितपरज्ञानानधिक्षिपसि तापसान् ? ॥ १५१ ॥ यदि मेऽस्ति
 तपःसत्यं तदा त्वमधुना हुतम् । श्मशानवासी गोमायुर्भवेत्युक्त्वा शशाप तम् ॥ १५२ ॥ कुन्तलो जम्बूको भूत्वा शब्दं कुर्वन्
 ययौ क्वचित् । प्रसीद मा कुपः स्वामिन् ! मुनिमित्यानमद्नृपः ॥ १५३ ॥ पादेनाहत्य परतः क्षिपति क्षमापतिं मुनौ ।
 रोहिताश्वो रुदन्नाह मा स्म हन् पितरं मम ॥ १५४ ॥ किन्तु मां हि गृहाण त्वमिति श्रुत्वा शिशोर्वचः । मुनिः साश्रुदशी-
 भूय प्रोचेऽङ्गारमुखं मृदु ॥ १५५ ॥ बाष्परुद्धगलो नाऽस्मि शक्तोऽहं दातुमुत्तरम् । ऊचेऽङ्गारमुखो मेवं मुञ्च स्वमधुनैव हि
 ॥ १५६ ॥ क्रूरीभूय मुनिः प्राह सुतारां शिक्षितस्त्वया । बालोऽयं साऽह कृत्येषु नाऽयं शिक्षामपेक्षते ॥ १५७ ॥ यतः-
 बुद्धोपास्ति विनाऽपि स्याद् दक्षः स्फूर्तिमयः पुमान् । मणिः किं गारुडेऽधीती यदसौ हस्ते विपम् ? ॥ १५८ ॥ राजाऽथ
 सास्रं दध्यौ च यत् सजीवमजीवकम् । चेद् दत्तं प्राग् भुवा सार्धं ततः स्वर्णं ददे कुतः ? ॥ १५९ ॥ विलम्ब्य काञ्चनं
 कृत्वा कथञ्चिद् दातुमुत्सहे । इत्याह दैन्यात् स मुनिं मासमेकं सहस्व ते ॥ १६० ॥ मुनिरूचे कथं पश्चाद् भिक्षयित्वा
 प्रदास्यसि ? । राजाहैक्ष्वाकवो भिक्षां दातुं दक्षा न याचितुम् ॥ १६१ ॥ कुतस्तर्हीति तेनोक्ते राजोचे मुनिपुङ्गव ! विक्रीय
 स्वमपीत्येतद् मुनिः श्रुत्वा विसिष्मिन्ने ॥ १६२ ॥ वाचा तु कठिनः प्राह पृथ्वीं मुञ्च ममाऽधुना । राजोचे कुत्र याम्याह स

न यद्योपलक्ष्यसे १ ॥ १६३ ॥ राज्ञोक्त मे श्रुतं मुञ्च त्वमितीदं कियद् वचः १ । हन्त ! पूरयितुं सन्धां त्यजन्तीक्ष्वाकवो
रयन् ॥ १६४ ॥ ततोऽपवार्य ते प्रोचुस्तापसा मुदिता मिथः । अहो ! सत्त्वमहो ! सत्त्वमहो ! सान्विकस्त्र भूः ॥ १६५ ॥
देव्याह किमिदं मन्त्रिन्नरिष्टं नः ममापवत् । सोऽप्याह किमिदं वेद्मि देवं पृच्छ नृपप्रिये ! ॥ १६६ ॥ विमृश्याह नृपो देवीं
गच्छान्तः पुग्मात्मनः । सुताराऽह ममेभ्यामि युष्माभिः सार्धमप्यहो ! ॥ १६७ ॥ सास्त्रं प्राह नृपो देवि ! सुकुमारः शिशुः
मुतः । पन्थानो विपमास्तत् त्वं तिष्ठाऽत्रैव ब्रजाम्यहम् ॥ १६८ ॥ सावष्टम्भं सुताराऽह यद् भाव्यं तद् भवत्विवह । आग-
मिष्याम्यहं मार्गं त्वया च्छायेव निश्चितम् ॥ १६९ ॥ पतिव्रते ! क्व चलिताऽसीत्युक्ते मुनिनाऽह सा । प्रवासे सह नाथेन
नेन पत्न्यनुगाः स्त्रियः ॥ १७० ॥ ममायत्तां हरिश्चन्द्रो नेष्यते त्विदमद्भुतम् । इत्युक्ते मुनिना प्राह वसुभूतिः क्रुधा ज्वलन्
॥ १७१ ॥ अरे ! तापम ! नासि त्वं विज्ञो लोकस्थितेः खलु । विद्धीदानीं स्त्रियो भर्तुदेवता न परात्मिकाः ॥ १७२ ॥ यत्
प्राह व्यवहाराजस्वन्मन्त्री तत्र ते मतम् । इत्युक्ते तापसेनाह राजाऽपि मुनिपुङ्गवम् ॥ १७३ ॥ मम स्त्रैणस्य पौत्रस्य देश-
कोशा-ऽश्व-हस्तिनाम् । किमन्यद् देव्याः पुत्रस्य त्वमेव स्वाम्यतः परम् ॥ १७४ ॥ तत् त्वं चेन्मन्यसे देवी तदायातु मया
मत्त । देव्याह विसृज त्वं मां मुने ! स प्राह याहि तत् ॥ १७५ ॥ किन्तु मुत्त्वाऽऽभरणानि यातेति मुनिनोदिते । मुमोच
नृपतिः सर्वं नेपथ्यं मुकुटादिकम् ॥ १७६ ॥ सुताराऽह पुनः किञ्चिदस्त्ववैधव्यलक्षणम् । भूषणं भगवन्नेव निशम्य
मुनिरब्रवीत् ॥ १७७ ॥ तत्र भद्रे ! हरिश्चन्द्र एवाऽवैधव्यलक्षणम् । इति वाचि मुनौ सास्त्रा सुताराऽप्यभवत् ततः ॥ १७८ ॥
मन्त्री प्राह मुनिं कोपादरेरे ! ब्रह्मराक्षसः ! । नृपोऽविज्ञोऽददत् ते क्षमां, किं वा गृह्णन्नितो भवान् ॥ १७९ ॥ क्रुधा प्रोचे मुनि-

नार्दयं कृत्येषु विदुरो नृपः । नचाऽहमपि विज्ञोऽस्मि, विज्ञस्त्वं योऽन्तरायकृत् ॥ १८० ॥ मुनिः कुधाऽक्षिपद् भूमौ गृहीत्वाम्भः
कमण्डलोः । आह चास्ति तपश्चेन्मे तदा त्वं द्राक् शुको भव ॥ १८१ ॥ ततश्च सचिवः कीरो भूत्वाऽगाद् नभसा क्वचित् ।
राजा तु सभयं नत्वाऽवोचदेष गतोऽस्म्यहम् ॥ १८२ ॥ निवार्य रुदतो भूपः पूर्लोकानन्वयप्रियान् । क्षमयित्वा स्वापराधान् प्रतस्थे
सप्रियासुतः ॥ १८३ ॥ अनुरागाल्लुठद्वाष्पमनुयान्तं पुरीजनम् । कष्टान्निवर्तयामास राजा स्नेहगिरा मृदुः ॥ १८४ ॥ प्रचलन्
सात्त्विकः पुत्र-कलत्राभ्यां समन्वितः । कथं कथमपि प्रांतमध्वनः प्राप भूपतिः ॥ १८५ ॥ दूरमार्गपरिश्रान्ता सुतारा
नृपमब्रवीत् कियदद्यापि गन्तव्यं खिन्नान्यङ्गानि नाथ ! मे ? ॥ १८६ ॥ उवाच नृपतिर्देवि । मा ताम्यः किं न पश्यसि ।
अभ्रंलिहगृहाकीर्णामाराद् वाराणसीं पुरीम् ? ॥ १८७ ॥ अतीव यदि खिन्नाऽसि वहन्ती पुत्रमात्मना । अनुगङ्गातटं रूढं
तदा चम्पकमाश्रय ॥ १८८ ॥ देव्या तथाकृते राजा स्वेनैव समवाहयत् । यथासुखं तदङ्गानि ततो देवी व्यचिन्तयत्
॥ १८९ ॥ यदा हि संपदः पुंसां तदा सर्वोऽनुगच्छति । इदानीमार्थपुत्रं यन्न कोऽप्यागादनुव्रजन् ॥ १९० ॥ स्तुत्यः
स्तौतीहते काम्योऽनुगम्योऽप्यनुगच्छति । नरं यस्यां प्रसन्नायां को हि नेच्छति तां श्रियम् ? ॥ १९१ ॥ स्वप्न-
दृश्या ततोऽभूद् नः सा संपद् यां विनाऽधुना पद्भ्यां यानं क्षितौ शय्या कदाहारी मनःक्लमः ॥ १९२ ॥ इत्यूचाना पिधा-
याऽऽस्यं रुरोदौचैर्नृपप्रिया । रोहिताश्वस्ततोऽरोदीद् भूत्वा साश्रुनृपोऽवदत् ॥ १९३ ॥ मा रोदीर्भव धीरा त्वं सात्त्विकत्वसुरी-
कुरु । मा मा शोक पिशाचोऽस्मान् गृह्णातु परितो अमन् ॥ १९४ ॥ रोहिताश्वस्ततोऽवोचदहं तात ! बुभुक्षितः । राजाऽऽ-
दिक्षदरे ! क्षिप्रं देहि वत्साय मोदकम् ॥ १९५ ॥ न कोऽपि यावदायाति विलक्षो नृपतिस्ततः । क्रिमेतदिति देव्योक्तः

पूर्याभ्यासोऽवधीदिति ? ॥ १९६ ॥ रोहिताश्वः पुनः ग्राह्ये ! मातः ! क्षुधितोऽस्म्यहम् । रुदती तारतरं सा सुतारा
 सुतमवधीत् ॥ १९७ ॥ चक्रवर्तित्वप्रतिभूलक्षणोपेतवर्णमणः । भरतान्वयजातस्याऽवस्था केयं तवागता ? ॥ १९८ ॥ अथ
 दध्यौ नृपः कीदृग् राज्यस्यैतादृशः फलम् । रुदतो यत् तनूजस्य ग्रातराशेऽप्यशक्तता ॥ १९९ ॥ आस्तां विनोदयाम्येनं
 कौतुक-प्रेक्षणादिभिः । पश्येत् पुत्र ! गङ्गायां मिथः क्रीडन्ति पक्षिणः ॥ २०० ॥ हंसोऽयं सारसोऽयं च कोकद्वन्द्वमिदं
 पुरः । कलापं पूरयित्वा च नृत्यत्येव शिखी कथम् ? ॥ २०१ ॥ तन्नामोच्चारपूर्वं तु वीक्षमाणः सविस्मयम् । रोहिताश्वः पुनः
 ग्राह्य ताताज्जं क्षुधितो भृशम् ॥ २०२ ॥ सवैलक्ष्यं पुनर्भूये वोधयत्येवमेव तम् । आगादकस्मात् क्वाप्येका वृद्धा पाथेयम-
 स्तका ॥ २०३ ॥ पृच्छन्ती नगरीमार्गं भूपं साऽऽहेदमद्भुतम् । चक्रिणो लक्षणान्यङ्गेऽवस्था च कथमीदृशी ? ॥ २०४ ॥
 कथा नः श्रूयमाणाऽपि कातराणां भयावहा । तन्मा पृच्छ पुरो गच्छ राज्ञेत्युक्ते च चाल सा ॥ २०५ ॥ मोदकं देहि मे तात !
 मुतरामिति भाषिणि । रोहिताश्वे ततो वृद्धा निवृत्य तमहौक्यत् ॥ २०६ ॥ स्वयं निर्लम्पटत्वेन सात्त्विकस्य सुतत्वतः ।
 नृभृश्वितोऽपि बालोऽपि रोहिताश्वोऽग्रहीन्न तम् ॥ २०७ ॥ नानुकम्पाग्रदानं ते गृह्णीमो वयमध्वणे ! । प्रत्याख्यातेति राज्ञा
 सा ययौ कापि क्षणादपि ॥ २०८ ॥ देवि ! चेद् गतखेदाऽसि तदोत्तिष्ठ पुरीं प्रति । याम इत्थं नृपेणोक्ते सुताराऽऽह
 मगद्गदम् ॥ २०९ ॥ निजराज्यपरिभ्रंशलज्जासज्जमनाः कथम् । अवेक्ष्यत्याथ पुत्रोऽत्र वैरीपुर्या स्थितद्विषि ? ॥ २१० ॥
 मावधृम्भं नृपः ग्राह्य का लज्जासत्त्वशालिनाम् ? । पूर्णं कर्तुं निजां सन्ध्यामापदो यदि तन्महः ॥ २११ ॥ सुताराऽऽह भवेद्
 देवान् सा काऽप्यापदतर्किता । यत्र स्वस्य पराभूर्तिर्वैरिर्वर्गस्य तूत्सवः ॥ २१२ ॥ राजा प्रोवाच देवि ! त्वं न विचार्य

प्रभाषसे । लक्ष्म्या बलेन वा हीनो यदि स्यां तत् पराभवः ॥ २१३ ॥ इदं पुराकृतं कर्म प्रभवत् केन वार्यते ? । तत्प्रभावाद् दशाऽस्माकं यद्येषा तद् द्विषां किमु ? ॥ २१४ ॥ ततः प्रति पुरीं राजा प्रतस्थे प्रियया सह । तामाह स्यात् कुतः स्वर्णं यदासन्नोऽवधिष्ठनेः ? ॥ २१५ ॥ मां विक्रीयाऽऽर्यपुत्राऽस्मै तद् गच्छेति तयोदिते । राज्ञोक्तं विक्रयश्चेत् तत् सर्वेषां नहि कस्यचित् ॥ २१६ ॥ रोहिताऽश्वो ब्रवीत् सासं मां विक्रेष्टाऽस्तु मा पितः ! । मातर्वार्य तातं मां विक्रीणानं पुरे धनैः ॥ २१७ ॥ सुतारा रोदिति क्षमापो बाष्पं रुद्ध्वाऽऽह वत्स ! कः विक्रेष्यते त्वां, सोऽप्याह तात ! विक्रेष्यते भवान् ॥ २१८ ॥ त्वदन्तिकेऽम्ब ! स्थास्यामि यास्याम्यन्यगृहे न तु । वरं मे मोदकं मा दा इत्युचानो रुरोद सः ॥ २१९ ॥ राज्ञोचे देवि ! नैवाहं पुत्रस्य करुणं वचः । श्रोतुं शक्नोमि तदिमं कथञ्चिदपि वारय ॥ २२० ॥ रुदत्याह सुतारा त्वं चक्रवर्ती भविष्यसि । मा रोदीस्तिष्ठ वत्स ! त्वां विक्रेष्यति न कश्चन ॥ २२१ ॥ रोहिताश्वस्य वाचाऽथ मनो मर्माविधा रुदन् । पुरीभृतकवीथ्यां स तस्थौ श्रेण्यां नृपस्ततः ॥ २२२ ॥ किञ्चिद् विमृश्य च क्षिप्रं तुणान्यानीय भूपतिः । न्यसन् मूर्ध्नि सुतारोक्तः ग्रहैषा भृतकस्थितिः ॥ २२३ ॥ रोहिताश्वं धुनानं स्वं शिरः ग्राह ततो नृपः । विधेहि मद्बचो वत्स तुभ्यं दास्यामि हस्तिनम् ॥ २२४ ॥ दध्नौ सुतारा धिग् दैवं भवे भवशतानि यः । दत्ते यन्नः क सा लक्ष्मीः क्वैषा विक्रयवाच्यता ? ॥ २२५ ॥ राजाऽप्यचिन्तयद् दत्ता न तथाऽकीर्तये मही । यथा ह्यकीर्तये पत्नी-पुत्रयोरिह विक्रयः ॥ २२६ ॥ विस्तृजामि सुतरां तत् सपुत्रां पितृवेक्ष्मनि । यदभान्यं तदहं सोढा ध्यात्वेत्यूचे च तां नृपः ॥ २२७ ॥ देवि ! याहि पितृकुलं पुत्रमादाय सम्प्रति । यथा तथाऽप्यहं स्वर्णं दास्यामि मुनये खलु ॥ २२८ ॥ साक्षेपं ग्राह देवी तु किन्तु स्यात् प्रलयेऽप्यदः ? । विमुच्य त्वामहं यान्ती

सत्यं जाताऽस्मि दुर्जना ॥ २२९ ॥ सरसीव पयःपूर्णं सर्वमृद्धौ समं भवेत् । नैःस्व्ये स्व-परयोर्भेदः शुष्केऽस्मिन्नुच्च-नीचवत् ॥ २३१ ॥
॥ २३० ॥ क्रिष्ण-वरं मृत्युवरं भिक्षा वरं सेवाऽपि वैरिणाम् । दैवाद् विपदि जातायां स्वजनाऽभिगमो न तु ॥ २३१ ॥ इतश्च
अपिच-सा सती या हिया भर्तुः सम्मुखे दिवसेऽनुगा । तनुच्छायेव धैर्येण प्रतीपेऽस्मिन् पुरो भवेत् ॥ २३२ ॥ इतश्च
ब्राह्मणः कोऽपि वीक्षमाण इतस्ततः । भृतिकां काञ्चिदायासीदुपभृपं स उन्मुखः ॥ २३३ ॥ दृष्ट्वा च भूपमापादमस्तकं
चक्रिलक्षणम् । ऊचे कस्त्यं कथं देहं श्रीगेहं भृतकीयसि ? ॥ २३४ ॥ शुचाऽऽत्तमौनं भूपालमालप्याऽगच्छदग्रतः । दृष्ट्वा
सुतारां साक्षोऽभूदुच्चैर्देवं निनिन्द च ॥ २३५ ॥ स्तेरपि शिरोरत्नमेतां निर्माय सुन्दरीम् । कथं नयसि रे ! दैव ! हन्त !
दास्यनिडम्वनम् ॥ २३६ ॥ यतः-स्निग्धमङ्गं सतीरुपं सुवर्णं साधुभाषितम् । घत्ते किमपि लावण्यमसंस्कृतमपीतरत् ॥ २३७ ॥
सुतारायाः पुरःपुण्यं रोहिताश्वं सुलक्षणम् । दर्भाङ्कशिरसं प्रेक्ष्य धिक् शास्त्रमिति सोऽब्रवीत् ॥ २३८ ॥ शास्त्रेषु लक्षणाणीह कथ्यन्ते
यानि कानिचित् । सन्ति सर्वाणि तान्येषामवस्था पुनरीदृशी ॥ २३९ ॥ नृपः स्वानुभवं ग्राह मा मैवं त्वं द्विज ! ब्रवीः । शास्त्रं
नहि मृपाभापि किन्तु मे कर्मवेभवम् ॥ २४० ॥ पूर्वं जन्मनि यश्चक्रे ददतामदतां स्वयम् । श्रेयश्च कुर्वतामन्तरायः स इह
भुज्यते ॥ २४१ ॥ तद्वशादीदृशी चेत् तेऽवस्थैषा तच्छुचाऽत्र किम् । सर्वं विपहमाणो हि कर्मभिर्मुच्यते जनः ॥ २४२ ॥ किमस्या
मूल्यमित्युक्ते ब्राह्मणेन मुहुर्मुहुः । कथञ्चिद् रुद्धयाणोऽथ राजाऽऽख्यदुचितं हि यत् ॥ २४३ ॥ ततः स्वर्णसहस्राणि पञ्चाऽस्या
मूल्यमस्तुः भोः ! । वदतीति द्विजे राजा लज्जयाऽधोमुखोऽभवत् ॥ २४४ ॥ अनिषिद्धमनुज्ञातमिति विप्रे नृपाञ्चले ।
स्वर्णं बध्नाति राजाख्यद् मोक्षोऽस्या द्विगुणेन भोः ॥ २४५ ॥ तत् प्रपद्य द्विजः ग्राह सुतारामग्रतो भव । चलितायां

सुतारायां रोहिताश्वोऽश्वलेऽलगत् ॥ २४६ ॥ रुदतीदं सुताराऽह तिष्ठ त्वं पितुरन्तिके । आनेतुं मोदकं तुभ्यं वत्स ! यान्त्यस्मि
सम्प्रति ॥ २४७ ॥ अमुश्चत्यश्वले तस्मिन् शुहुर्मात्राऽपि बोधिते । भृतिके किं विलम्बोऽयमिति क्रुद्धो द्विजोऽवदत् ॥ २४८ ॥
सुतारां सभयं यान्तीं यावद् मुञ्चति नार्भकः । तावत् करतलेनैतमाहत्याऽपातयद् द्विजः ॥ २४९ ॥ सबाष्पं पुनरुत्थाय
मातुर्वस्त्राश्वलेऽलगत् । पुनर्द्विजेन भूमौ स पादेनाऽऽहत्य पातितः ॥ २५० ॥ राजा सास्रं ततो दध्यौ धिगापदमिमां मम ।
इन्द्रस्याऽप्यङ्गलाय्योऽयं पदा विग्रेण हन्यते ॥ २५१ ॥ ततः श्रोत्रे नृपो विप्र ! न तिष्ठेद् मातरं विना । शिशुः किमपि ते
कर्म कर्ता क्रीणीह्यमुं ततः ॥ २५२ ॥ नैतं मुधाऽपि गुह्यामीत्युचानं द्विजमब्रवीत् । सुताराऽर्य ! गृहाणैनं विधाय मय्यनु-
ग्रहम् ॥ २५३ ॥ विप्रोऽपि कृपया स्वर्णसहस्रं तस्य वेतने । कृत्वा दत्त्वा च राज्ञे, तावादाय स्वगृहं ययौ ॥ २५४ ॥ राजा
दध्यौ न लप्स्येऽहं पुरे वासं ततो मुनिः । यद्येति स्वर्णमेतस्मै दत्त्वा स्यामकुतोभयः ॥ २५५ ॥ ततः कुलपतिः कुर्वन्नाज्ञा-
मिव समाययौ । कोपात् पराङ्मुखीभूय श्रोत्रे द्राग् देहि हेम मे ॥ २५६ ॥ गृहाण कियदप्येतदित्युक्ते भूभुजा मुनिः ।
उवाच कुपितस्त्वैतद् ग्रहीष्येऽल्पं न काञ्चनम् ॥ २५७ ॥ मासोपरि गताः पञ्च दिना यदि तदाऽपि हि । कियदेव जुवाण-
स्त्वमदृश्यास्य ! न लज्जसे ॥ २५८ ॥ दध्यौ राजाऽधमर्णं धिगुत्तमर्णस्य दुर्गिरः । यः सहन्नपि भूयोऽपि तं ग्रीणयति
चादुभिः ॥ २५९ ॥ ऊचे च भगवन्नेव काऽपि मे चित्तदुष्टता । विक्रीय दयिता-पुत्रो यत् प्राप्तं तत् समर्पये ॥ २६० ॥
ऊचेऽङ्गारमुखो मूर्ख ! राजानं प्रार्थय द्रुतम् । चन्द्रशेखरमत्रत्यं किं विक्रीतौ प्रिया-सुतौ ? ॥ २६१ ॥ राजाऽऽख्यत् किमिदं
ब्रूषेऽनुचितं सच्चशालिनाम् । शतशो हि पराभूतानाहं प्रत्यर्थिनोऽर्थये ॥ २६२ ॥ प्रतिज्ञाब्रष्ट ! वाचाट ! पुरो नः स्वं

प्रकृत्यसे । इत्युक्ते मुनिना ग्राह राजा मा स मुने ! कुपः ॥ २६३ ॥ चण्डालस्याऽपि कर्मोऽहं कृत्वा दुष्कर्मप्यथ । दास्ये
 स्पर्णमिति क्षमापोक्तेऽभूद् रोमाञ्चितो मुनिः ॥ २६४ ॥ ततः कौपीनवासोभृल्लघुपिङ्गकचोच्चयः । दृढयष्टिकरो वृद्धो निषादः
 कोऽपि चाऽगमत् ॥ २६५ ॥ राजानं वीक्ष्य स प्रोचे रे ! त्वं कर्मकरोऽसि किम् ? करिष्यसि च मे कर्म तत् श्रुत्वाऽचिन्तयद्
 नृपः ॥ २६६ ॥ रविस्तत्ततो लोकः क्रायको नास्ति नो मुनिः । क्षमते तन्निषादस्यापि कुर्वे कर्म सम्प्रति ॥ २६७ ॥ करिष्ये
 कर्म नेऽवश्यं राज्ञेत्युक्तेऽथ मोऽवदत् । किं किं कर्तोऽसि मे कर्म राजाऽऽदिशसीह यत् ॥ २६८ ॥ रक्षितव्यं श्मशानं च
 लातव्यं मृतकाम्बरम् । अर्धदग्धानि काष्ठानि ग्राह्याणि च चित्तिचयात् ॥ २६९ ॥ यत् तत्रोत्पद्यते तस्यार्धं हि गृह्णाति
 भृपतिः । अन्यस्यार्धस्य भागौ द्वौ ममैकस्ते तु दास्यते ॥ २७० ॥ राजाऽऽदिशति यत् किञ्चित् तच्च कार्यं त्वया सदा । गङ्गा-
 मन्नश्मशानेनः कालदण्डाभिधोऽस्म्यहम् ॥ २७१ ॥ इति श्रुत्वा नृपः स्माह तं त्वदाज्ञाकृदस्म्यहम् । यदन्न मां प्रति स्यात् तद्
 दातव्यं मुनये खलु ॥ २७२ ॥ अपत्रार्थं मुनिः प्रोचे नमस्ते सत्त्वशालिने । नमस्ते सत्यसन्धाय नमस्ते धैर्यसद्मने ॥ २७३ ॥
 कालदण्डोऽपि तद्वाचं प्रपन्नः साक्षिणं गुनिम् । कृत्वा सह नृपेणासौ श्मशानमगमद् निजम् ॥ २७४ ॥ इतश्च पुनर्मितस्या-
 मक्रमादपि देहिनाम् । जीवितव्यं हरन् मृत्युरुपतस्थे खलो यथा ॥ २७५ ॥ ततश्च परितः प्रोद्यदाक्रन्दद्वनिभिर्जितः ।
 निनीयाऽम्यादिन् क्वापि नगरे मङ्गलध्वनिः ॥ २७६ ॥ मृत्योर्भीता जना रक्षां विदधत्यात्मनो यथा । तथा प्रेरितवन्मृ-
 त्युमृत्नान् गृह्णाति महम्मग्नः ॥ २७७ ॥ श्रुत्वाऽथ दुःसहलोकाऽऽक्रन्दं मरणजं पुरे । आहूत् सत्यवसुं भूपो मन्त्रिणं चन्द्र-
 शेखरः ॥ २७८ ॥ राजादेशात् समायान्तं मन्त्रिणं कोऽपि पूरुषः । अन्तरा मिलितोऽनंसीत् कीरपञ्जरपाणिकः ॥ २७९ ॥

कलहंस ! त्वया कीरो लब्धोऽयं क्वेति मन्त्रिणा । पृष्टे स ग्राह चम्पाया वने देवैनमाप्नुवम् ॥ २८० ॥ चन्द्रशेखर
भूपाय सदाप्रियविपश्चिते । सर्वशास्त्रनदीष्णत्वादिहाऽऽनैषं शुकोत्तमम् ॥ २८१ ॥ इति तद्वचनं शृण्वंस्तेनैव सह मन्त्रि-
राट् । यथाबुपनृपं नत्वा यथास्थानमुपाविशत् ॥ २८२ ॥ सखेदं ग्राह भूपालो मन्त्रिन् ! पश्य पुरीजनः । संकोचितायु-
दैवेन याति वातेन दीपवत् ॥ २८३ ॥ न वयं दुर्नया नाऽपि श्लथधर्मः पुरीजनः । नृणामकालमृत्युश्च तदन्वेषय कारणम्
॥ २८४ ॥ ततश्च कुट्टिनी काचित् पुत्रीमरणविह्वला । उरस्ताडं समागत्य साक्षेपं नृपमब्रवीत् ॥ २८५ ॥ सदैवाऽन्यायकारी
त्वं सदा पीडयसि प्रजाः । सदाऽपि पापनिष्ठोऽसि तेनाऽयं म्रियते जनः ॥ २८६ ॥ मत्पुत्री नामतोऽनङ्गसुन्दरी स्मरमञ्जरी । इति
प्रकीड्य सुखशय्यायां सुप्ताऽकस्माद् मृताऽस्ति हा ! ॥ २८७ ॥ अहो ! कर्कशता ह्यस्या अहो ! निर्लज्जता गिराम् । इति
ध्यायन्पुणेनोक्ते मन्त्री किं क्रियतामिति ? ॥ २८८ ॥ मन्त्र्याह स्वामित्रत्रार्थे प्रगल्भन्ते हि मन्त्रिकाः । राजा ग्राहाऽऽगतोऽ-
स्तीहोज्ञयिन्या मन्त्रिको महान् ॥ २८९ ॥ तत आकार्यतामेष इत्युक्तो मन्त्रिणा नृपः । आज्ञाहवत् तदैवं सोऽप्यागत्य
समाविशत् ॥ २९० ॥ राजोचे मन्त्रिकं किं नः पुर्या मारिविजृम्भितम् ? । सोऽप्याह नाटयन् ध्यानं राक्षसीललितं हृदः
॥ २९१ ॥ वृद्धवेश्याऽह साऽऽश्वासं पुत्रिका मम मन्त्रिक ! । मृताधुनैव स ग्राह जीवयिष्यामि तां खलु ॥ २९२ ॥ सा
वक्त्राञ्चलमादाय भ्रमयित्वा शिरस्यधात् । मदाशिषः प्रभावेन चिरं त्वं जीव मन्त्रिक ! ॥ २९३ ॥ ततो दासी समागत्य
कुट्टिनै समचीकथत् । मातस्त्वं वर्धसे दिष्ट्या यतो जीवति ते स्वसा ॥ २९४ ॥ ततः प्रत्ययतो राजा सादरं ग्राह मन्त्रिकम् ।
आनेतुं प्रभवस्येनां राक्षसीमथ सोऽब्रवीत् ॥ २९५ ॥ किमेवं कथ्यते देव ! मन्त्रेणाऽऽकृष्य वासुकिम् । पातालाद् वासवं

स्वर्गाद्, अब्धेर्लङ्कामिहानये ॥ २९६ ॥ यद्यस्ति कौतुकं तत् त्वं सामग्रीमुपढौकय । माष-सर्प-लवणान्युत्स्वन्नानष्ट पूरुषान् ॥ २९७ ॥ क्षणात् तथाकृते राज्ञा मान्त्रिको मण्डलं व्यधात् । तदन्तरुपविश्याथ किञ्चिद् ध्यानमनाटयत् ॥ २९८ ॥ दिक्-
 ॥ २९९ ॥ क्षणात् तथाकृते राज्ञा मान्त्रिको मण्डलं व्यधात् । तदन्तरुपविश्याथ किञ्चिद् ध्यानमनाटयत् ॥ २९९ ॥ आयान्ती साऽनुगान् प्राह रे !
 पालाह्वानमर्चानां मन्त्रानुचरथोच्चरन् । मान्त्रिको राक्षसी मन्त्रैराचर्क्य विहायसा ॥ ३०० ॥ मण्डले मन्त्रशक्त्याथ सनिर्घातं पपात सा ।
 प्रासः क्वचिदीक्ष्यताम् । येनाऽस्मि सुचिराद् बाढं क्षमाकुक्षिर्बुधुक्षया ॥ ३०१ ॥ सविस्मयं नृपः प्राह मन्त्रोत्कर्षाविस्त्वयम् । य एनां राक्षसीं
 मर्षेऽप्यविभयुस्तस्या विडाल्या इव मूर्षिकाः ॥ ३०२ ॥ मान्त्रिकः प्राह कर्तव्यमस्माभिः कृतमेव हि । उचितं यत् कुरु त्वं तन्निग्रहे त्वमसि
 मन्त्रैरानैपीत् पश्यतां हि नः ॥ ३०३ ॥ मान्त्रिकः प्राह कर्तव्यमस्माभिः कृतमेव हि । उचितं यत् कुरु त्वं तन्निग्रहे त्वमसि
 मन्त्रैरानैपीत् पश्यतां हि नः ॥ ३०४ ॥ कलहंसोऽपि
 प्रभुः ॥ ३०५ ॥ साक्षेपमादिशद् राजा मन्त्रिन् ! श्वपचमाह्वय । कलहंसं तमाह्वतुमादिक्षत् सचिवस्ततः ॥ ३०६ ॥ कलहंसोऽपि
 तत्रैव विमृष्य शुकपञ्जरम् । जगामाऽथ नृपोऽवादीद् मन्त्रिन् ! किं त्वस्ति पञ्जरे ? ॥ ३०७ ॥ मन्त्रिणोचे महाराज ! शुकराजो-
 ऽस्ति सर्ववित् । उपश्लोक्य राजानमित्युक्तश्च शुकोऽपठत् ॥ ३०८ ॥ सद्धर्म ! जय काशीन्द्र ! यस्याऽऽकृष्टा गुणैर्भृशम् ।
 नयन्ति मार्गणा लक्ष्मीमेकेऽन्ये त्वानयन्ति ताम् ॥ ३०९ ॥ राज्ञा किं पठितोऽसीति पृष्टोऽसावाख्यदात्मनः । तर्क-लक्षण-
 साहित्य-गणितस्मृतिकौशलम् ॥ ३१० ॥ मान्त्रिकः प्राह भो राजन् ! राक्षसी वोऽन्यचेतसाम् । प्रभविष्यति तत् कोऽयं
 विलम्बोऽस्या विनिग्रहे ? ॥ ३११ ॥ ततश्चागात् सचण्डालो हरिश्चन्द्रं शुको दृष्ट्वाऽभूदुत्फुल्लाक्षमानसः
 ॥ ३१२ ॥ प्राह च स्वस्ति ते नाथ ! भरतान्वयभूपते ! हरिश्चन्द्र ! नमद् भूपमौलिरत्नाङ्कितकम ! ॥ ३१३ ॥ सरोपं प्राह
 राजा किमसम्बद्धं प्रभापसे ? क्व साकेतपतिर्ह्यत्र कीर ! त्वं विह्वलोऽसि किम् ? ॥ ३१४ ॥ अथाह श्वपचं मन्त्री कुर्वन्ना-

च्छादनामिमाम् । तेनाऽपि हरिरादिष्टतां कृत्वाऽनवगुण्ठनाम् ॥ ३१३ ॥ प्रत्यभ्यज्ञासीत् किं नाम सुतारा देव्यसौ
 दृढा ! ? । किमेतेन हि देवेन हन्तव्या वयमेव हा ? ॥ ३१४ ॥ नास्मिन् कर्मणि देव्येपा करणं स्यात् कथञ्चन । किन्तु
 मे कोऽपि दुष्कर्मप्रेरितः कुरुते ह्यदः ॥ ३१५ ॥ प्रविश्याऽग्निं ततो देव्या दोषमुत्सारयाम्यहम् । अथवाऽरिसभायां मे
 नात्मा योग्यः प्रकाशितुम् ॥ ३१६ ॥ मुनिभ्यः पृथिवी दत्ता विक्रीता समुता प्रिया । यत् करिष्यति दैवं तद् हरिश्च-
 न्द्रः सहिष्यते ॥ ३१७ ॥ दृष्ट्वा तां बाह्वनेपथ्यैरदूषितवपुर्लताम् । मन्त्रिणे पृथिवीनाथः स्ववितर्कं न्यवेदयत् ॥ २१८ ॥
 चन्द्रकान्तं मुखं यस्याः सुवर्णं वपुरेव हि । पद्मरागौ करावेव किमस्या मण्डनान्तैः ? ॥ ३१९ ॥ उपलक्ष्य शुक्रोऽथैनां
 ननाम नतमस्तकः । उशीनरसुते ! देवि ! सुतारे ! स्वस्ति ते सति ! ॥ ३२० ॥ राज्ञोचे किं मुहुः कीर ! प्रलपस्येवमुच्चकैः ।
 क्व साऽत्रोशीनरसुता ? किं त्वं कीरोऽसि मद्यपः ? ॥ ३२१ ॥ सावष्टम्भं शुक्रः प्राह हरिश्चन्द्रनृपो ह्ययम् । अस्य
 पत्नीयमित्यर्थोऽन्यथा स्यात् प्रलयेऽपि न ॥ ३२२ ॥ राज्ञा पृष्टो हरिर्ब्रूते हरिश्चन्द्रो नृपोऽस्मि न । किन्त्वहं श्वपचस्या-
 ऽस्य द्रव्यक्रीतोऽस्मि कर्मकृत् ॥ ३२३ ॥ राज्ञा पृष्टाऽङ्गना प्राह न सुताराऽस्मि राश्यहम् । किन्तु द्विजन्मनो वज्रहृदया-
 ख्यस्य दासिका ॥ ३२४ ॥ अरे ! विप्लावयस्यस्मानित्युक्ते भूभुजा शुक्रः । प्राह किं स्वं हरिश्चन्द्रः प्रकाशयति ते पुरः ?
 ॥ ३२५ ॥ यतः—सतो वाऽप्यसतो वाऽपि स्वान् स्वयं कीर्तयन् गुणान् । ब्रह्मापि हास्यतां याति किं पुनः प्राकृतो
 जनः ? ॥ ३२६ ॥ हरिं प्रत्याह राजा भो मा भैषीः सत्यमुच्यताम् । ननु यद्यप्यहं वैरी त्राताऽऽपदि तथाऽपि ते ॥ ३२७ ॥
 हरिश्चन्द्रोऽब्रवीद् देव ! वचसा पक्षिणोऽस्य किम् । पुनरायस्यते स्वं यद् दासोऽस्याऽस्मीत्यब्रवीत् ? ॥ ३२८ ॥

रूप-लावण्य-धैर्यादिगुणविस्मितचेतसा । राज्ञा पृष्टा पुनर्नारी तदेवोत्तरमाख्यत ॥ ३२९ ॥ मन्त्री प्राहाऽऽकृतावस्थां
 राक्षसी कर्म किं भवेत् ? । ततो विचार्य कर्तव्यं स्वामिना यद्यथोचितम् ॥ ३३० ॥ पृष्टश्च श्वपचो राज्ञा प्राहाऽयं
 मम कर्मकृत् । इति निश्चित्य राजाशु रासभानयनेऽब्रवीत् ॥ ३३१ ॥ तेनाऽप्युक्तो हरिश्चन्द्रस्तत्र रासभमानयत् ।
 शक्तोऽपीष्टोऽपि किं कुर्यान्नरः परवशः खलु ? ॥ ३३२ ॥ विचार्य कार्यमाचर्यमिति मन्त्रि-शुकादिभिः । वार्यमाणोऽपि
 तां राजा खरमारोपयद् द्रुतम् ॥ ३३३ ॥ अहो ! अक्षत्रमक्षत्रमित्याक्रन्दन् शुकोऽब्रवीत् । राजन् ! विज्ञापनामेकां शृणु
 नीत्यनुयायिनीम् ॥ ३३४ ॥ राज्ञोचे ब्रूहि रे ! स्वैरं कीरः प्रोवाच यद्यसौ । सुतारा राक्षसी स्यात् तद् विशाम्यन्निं पुरस्तव
 ॥ ३३५ ॥ गदैन्यं प्राह सर्वोऽपि सभालोकः शुकस्य गीः । अस्तु प्रमाणमामेति राज्ञाऽप्यचेऽनुरोधतः ॥ ३३६ ॥ सोत्साहं
 प्राह कीरोऽपि मन्त्रिन् ! कारय तच्चिताम् । तथा तेन कृते कीरः स्नात्वाऽगच्छच्चितां प्रति ॥ ३३७ ॥ ततो दिग्गुणायकानाह
 यद्येषा राक्षसान्वया । भवेद् नृपसुता तन्मां प्रदहत्वाशु हव्यवाद् ॥ ३३८ ॥ इत्युक्त्वा पश्यतामेव तेषां गतभयः
 शुकः । शम्पामदाच्च विध्यातोऽग्निश्चास्थादक्षतः शुकः ॥ ३३९ ॥ आश्चर्यमिदमाश्चर्यमित्युचाना जनाः स्फुटम् । सतीयं
 राक्षसी न स्यादित्यदुः शुद्धितालिकाम् ॥ ३४० ॥ मन्त्र्यूचे नाथ ! मन्येऽहं मान्त्रिकस्य विजृम्भितम् । तत् केनाऽप्य-
 पदेदेन मान्त्रिकोऽयं विसृज्यताम् ॥ ३४१ ॥ तथेमां रासभादाशु समुत्तारय सम्प्रति । इत्युक्तो मन्त्रिणा भूयः सवि-
 स्मयमदोऽजदत् ॥ ३४२ ॥ किं कुर्मः किमु जानीमः कस्येदं कैतवं महत् । संदिग्धेऽर्थे किंलैतस्मिन् विचारं कुर्महे च
 किम् ? ॥ ३४३ ॥ इति विकल्प-कोपाभ्यां संश्लिष्टो नृपतिः स्वयम् । व्यसृजद् मान्त्रिकं, कीरं पञ्जरेऽथ न्यधापयत्

॥ ३४४ ॥ उदतारयदेनां च रासभाद् वनितां ततः । इति सर्वं विमृज्याऽथ नृपः पल्यङ्कमासदत् ॥ ३४५ ॥ हरिश्चन्द्रोऽपि
 सूर्येऽस्ते चाण्डालस्य नियोगतः । व्रजन् भ्रमशानं दध्यौ भोः ! कीदृग् दुर्देवनाटकम् ? ॥ ३४६ ॥ देव्याः कर्मकरीत्वेन
 स्थिताया विप्रसदूमनि । राक्षसीवचनं कीरो दैवदत्तं न्यवर्तयत् ॥ ३४७ ॥ दैवमेव ततो मन्ये बलवन्नापरः पुनः । यत् तेन
 विहिता ह्यापत् तेनैव हि निवर्त्यते ॥ ३४८ ॥ तमस्यसूचीभेद्येऽपि प्रविशन्निर्भयो हरिः । ददर्श भीषणाकारं भ्रमशानं निशि
 सर्वतः ॥ ३४९ ॥ क्वचित् फेरण्डफेत्कारं क्वचिद् राक्षसडम्बरम् । क्वचिद् विभीषिकोद्धृतं क्वचित् कौशिकवासितम् ॥ ३५० ॥
 क्वचित् प्रेतपरित्रस्तशवसंस्कारकुञ्जनम् । क्वचिच्च डाकिनीमुच्यमानोत्कलकिलारवम् ॥ ३५१ ॥ क्वचित् कापालिकैर्गृह्यमाण-
 सत्पुण्यमस्तकम् । सर्वतोऽपि च दुर्गन्धधूपरपुरितनासिकम् ॥ ३५२ ॥ उपर्युपरि पर्यस्तमुण्डतुण्डस्त्वल्ङ्गमम् । इतस्ततः भ्रमशानं
 स पश्यत् शुश्राव दुर्ध्वनिम् ॥ ३५३ ॥ अहो ! आर्तध्वनिः सैषा मृतपत्याः स्त्रियाः खलु । रुदतीं वारयाम्येनामित्यगात्
 तत्पुरो नृप ! ॥ ३५४ ॥ उवाच च शुभे ! किं ते कारणं परिदेवने ? । साऽऽह पश्याऽग्रतो गत्वा न्यग्रोधे कारणं मम ॥ ३५५ ॥
 हरिर्गत्वा ततोऽपश्यत् पुमांसं पूर्णलक्षणम् । ऊर्ध्वपादमधोवक्त्रं वटशाखानियन्त्रितम् ॥ ३५६ ॥ सोढाज्जं पुरुषः कान्ते ! त्वं
 पुनर्भाविनी कथम् ? । तत्प्रलापमिति श्रुत्वा दध्यौ राजाऽस्य सा प्रिया ॥ ३५७ ॥ अस्योपकारं कुर्वे यद् दत्ता भूमुनये मया ।
 मुनिकन्याधनोपाये विक्रीतौ दयितासुतौ ॥ ३५८ ॥ जीवितस्याऽस्य निर्विण्णः स्वयमेव पुराऽस्म्यहम् । कृत्वा परार्थं चेद्
 यामि तत् किं नासं फलं मया ? ॥ ३५९ ॥ इति ध्यात्वा हरिः प्रोचे तमुद्बद्धं नरं मृदु । अहो ! कस्त्वं कथं चैयमवस्था ते
 सुदुःसहा ? ॥ ३६० ॥ जानन्नस्मीति यद् वक्तुमुद्बद्धेन न शक्यते । परं त्वदाकृतिः पुण्या प्रयुङ्क्ते प्रष्टुमत्र माम् ॥ ३६१ ॥

तदास्याहि न भक्तोऽस्मि द्रष्टुं ते दुस्सहं दशाम् । इति तत् प्रणयं दृष्ट्वा प्रोवाचोष्ट्वद्वपूरुपः ॥ ३६२ ॥ नाहमेतां दशां
दीनां कस्याऽपि हि निवेदये । तच्छ्रोता चेत्ति किं मत्तो यत् परित्राणमीहते ? ॥ ३६३ ॥ परन्वन्यभवस्नेहानुबन्धादथवो
तमात् । उपकारपरत्वात् ते वृच्छते कथयामि भोः ! ॥ ३६४ ॥ महासेनोऽस्मि काशीन्द्रचन्द्रशेखरनन्दनः । विद्याधर्याऽत्र
पल्यङ्गदानीतः प्रियया युतः ॥ ३६५ ॥ किमर्थमिति तेनोक्ते नरः प्राहाऽत्र सम्प्रति । मन्मांसेन महाहोमं सा करिष्यति
मेचरी ॥ ३६६ ॥ क्व गता साऽधुना विद्याधरीति हरिणोदिते । स्नातुं गङ्गां नदीं व्योम्ना जगामेत्यवदद् नरः ॥ ३६७ ॥
ततो दध्यौ नृपो हर्षाद् गत्वैश्वर्यममाङ्गकैः । विद्याधर्या भवेत् सिद्धिर्जीवितं चाऽस्य चारु तत् ॥ ३६८ ॥ तद्युवाच हरिश्चन्द्रः
प्रार्थये त्वां किमप्यहो ! । स प्राहैवंविधावस्थं किं त्वं प्रार्थयसेऽत्र माम् ॥ ३६९ ॥ राज्ञोचे यदलं दातुं प्रार्थयसे
त्वं तदेव हि । स प्राह तर्हि याचस्व यदभीष्टं नरोत्तम ! ॥ ३७० ॥ हरिः प्राह प्रयाहि त्वं स्वं राज्यं स्वीकुरु क्षणात् ।
यत् कार्यं तत् करिष्यामि विद्याधर्याः स्ववर्ष्मणा ॥ ३७१ ॥ पुरुषः प्राह किं ब्रूवे नात्मनीनमिदं खलु । अधमः कः
स्वयं स्वार्थे परप्राणान् व्ययिष्यते ? ॥ ३७२ ॥ किञ्च स्वं मे यथाभीष्टं यथा मे मृत्युभीरुता । यथैषा दयिता मेऽस्ति
तमाऽप्येवं तथाऽस्ति भोः ! ॥ ३७३ ॥ तद् याहि त्वमतः स्थानादधुनैष्यति खेचरी । तेनेत्युक्ते हरिश्चन्द्रः सदैन्यमिव तं
जगौ ॥ ३७४ ॥ मा मा मे प्रार्थनां व्यर्थं कुरुष्व पुरुषोत्तम ! । स्वेऽनाप्यहं महाकष्टान्मर्तुकामोऽस्मि तत् यदि ॥ ३७५ ॥
त्वादृशस्योपक्रत्याऽथ म्रिये स्यां सफलस्तदा । उपकारः परो धर्म इत्याख्यान्ति बहुश्रुताः ॥ ३७६ ॥ न जातु जनि-
ष्येते द्राविमौ पुरुषौ भुवि । अर्थितो यः करोत्येव यश्च नार्थयते परम् ॥ ३७७ ॥ इत्येवं बहुशोऽभ्यर्थ्य स्वयमुन्मोच्य

श्रीहरिश्चन्द्र

॥ १२ ॥

बन्धनात् । याहीति प्रेषितस्तेन स जगाम प्रियायुतः ॥ ३७८ ॥ नूपुरक्काण-कल्पद्रुपुष्पस्रक्सौरभादिभिः । ज्ञात्वा विद्या-
धरीं आरादायान्तीं नृपतिः क्षणात् ॥ ३७९ ॥ बद्ध्वा न्यग्रोधशाखायां स आत्मानमधोमुखम् । गतमृत्युभयं तस्थौ रोमा-
ञ्चकवचाश्रितः ॥ ३८० ॥ ततो विद्याधरी न्योन्नोऽवतताराऽऽर्दवीवरा । अग्निकुण्डत्रये बद्धिमुख्वलं समचिस्करत् ॥ ३८१ ॥
सज्जीकृत्य च पूजादि विद्याधर्याह पार्श्वगान् । चित्राङ्गद ! समीक्षस्व किं लक्षणधरो नरः ॥ ३८२ ॥ चित्राङ्गदोऽप्युपाग-
त्य हरिश्चन्द्राङ्गलक्षणम् । वीक्ष्योचे देवि ! मोदस्व येनाऽयं चक्रिलक्षणः ॥ ३८३ ॥ हुत्वा कुण्डत्रये मांसमस्य ग्रान्ताहुती-
कृते । शीर्षं विश्ववशीकारविद्याऽऽविर्भविता स्वयम् ॥ ३८४ ॥ इत्यूचाना मुदोत्थायाऽऽनर्च सर्वाङ्गमप्यमुम् । ऊचे च सर
किञ्चित् त्वं देवं यत्राऽसि भक्तिमान् ॥ ३८५ ॥ भवेच्च सान्त्विको येन, विद्या सिध्यति मेऽधुना । यत् त्वन्मांसैर्हुतैः सा
स्यात् ग्रीता च वरदा च मे ॥ ३८६ ॥ हरिश्चन्द्रस्त्वतोऽवादीद् ध्वस्तसंसारवैशसम् । स्मरामि निष्ठितेक्लेशं देवं नाभिसमुद्-
भवम् ॥ ३८७ ॥ इदानीं मा विलम्बस्व होमः स्याद् बहुविघ्नभूः स्वनैवोत्कृत्य मांसं स्वं यच्छाम्येष गुहाण तत् ॥ ३८८ ॥
सा ग्राह सिद्धिर्मन्त्रस्य जातैवं त्वं यदुत्तमः । मत्तोऽप्युत्साहवानीदृक् समन्वायो हि पुण्यतः ॥ ३८९ ॥ ततः प्रवृत्ता कुण्डेषु
ज्वलज्ज्वालाऽऽकुलेषु सा । हरिश्चन्द्रार्पितं मांसं प्रक्षेप्तुं मन्त्रपूर्वकम् ॥ ३९० ॥ ऊचे च परितः खड्गहस्तान् विद्याधरोत्तमान्
मादत्ताऽत्र प्रवेशं भोः श्वापदस्य नरस्य वा कियत्यपि कृते होमेऽभूदविदेवतामुखम् । मध्यकुण्डात् ततो जातौ सोत्साहौ
तावुभौ मुदा ॥ ३९२ ॥ अथ गोमायुरटितं कुण्डानि परितोऽभवत् । विषादात्तर्चा ततो विद्याधर्यूचेऽयं निवर्त्यताम् ॥ ३९३ ॥
यद्यस्य घोरफेत्कारैर्निद्रां त्यक्ष्यति तापसः । होमध्वंसं तदागत्य स करिष्यति निश्चितम् ॥ ३९४ ॥ सर्वैः स नाशयमानोऽपि

प्रत्युताऽगात् समीपगः । जजागार ततश्चाऽरादाश्रमे तापसः क्षणात् ॥ ३९५ ॥ किञ्चित् किञ्चित् ततो विद्यामुखं नीचै-
 र्ममज्ज च । खेचर्युवाचाऽपर्याप्तहोमा हा ! हा ! हतास्पहम् ॥ ३९६ ॥ सावष्टम्भं हरिः ग्राह मा विपीद गृहाण मे । छित्त्वा
 शिरोऽपि पर्यन्ताहुतिहोमं समापय ॥ ३९७ ॥ ऊचे विद्याधरी होमः क्रमात् स्यान्ननु नाऽक्रमात् । क्रमं च क्षमते नैप तापसः
 क्रोधमावहन् ॥ ३९८ ॥ अरे ! किमिदमारब्धमस्मदाश्रमभूमिषु । इत्याक्रोशन् विवेशोच्चैरुद्धतस्तत्र तापसः ॥ ३९९ ॥ ममज्ज
 तन्मुखं देव्या मध्ये कुण्डानि सत्वरम् । भीता विद्याधरी साऽथ क्वाऽप्यगात् सपरिच्छदा ॥ ४०० ॥ ततः क्रोधात्
 परिभ्राम्य तापसस्तत्र जग्मिवाचान् । यत्राऽऽस्ते कृत्तसर्वाङ्गः शाखावद्धो हरिः श्वसन् ॥ ४०१ ॥ क्षणेन तापसः किञ्चिदुप-
 लक्ष्याऽऽह विस्मयात् अरे ! भवान् हरिश्चन्द्रः सोऽप्याख्यदोमिति स्फुटम् ॥ ४०२ ॥ तमाह तापसः क्रुद्धः स्वर्णं कुल-
 पतेरदाः ? ! नृपः ग्राह दिनेः कैश्चित् ग्रभो ! पूर्णभविष्यति ॥ ४०३ ॥ उपलक्षयसि त्वं मे प्रोक्तस्तेन नृपोऽवदत् ।
 मौटिल्यस्त्वं महीदाने माक्षी कुलपतेरसि ॥ ४०४ ॥ अरे ! कुलपतेः स्वर्णमनापूर्यति किं त्वया । आरब्धमित्युवाचानेऽस्मिन्
 राइ त्रियाऽधोमुखोऽभवत् ॥ ४०५ ॥ ततो मा भून्मुनेः स्वर्णहानिरस्मिन् मृते त्विति । औपध्या व्रणरोहिण्या स्वेनालिम्पत्
 स तद्गुः ॥ ४०६ ॥ अभूच्च तत्क्षणादेवाऽरुद्धव्रणवपुर्नृपः । ययौ च तापसः स्थाने स्वे दृष्यौ हरिरप्यथ ॥ ४०७ ॥ नाऽपूर्णं
 मेऽभवत् किञ्चित् सर्वस्वं ददतो मुनेः । विद्याधर्या न यत् सिद्धिः संजाता तद् दुनोति माम् ॥ ४०८ ॥ अरे ! क्व त्वं गतो-
 ऽसीति प्राऽऽहृतः श्वपचेन सः ? । उपसृत्याह कर्तव्यं मम स्वामिन् ! समादिश ॥ ४०९ ॥ स प्राहैप मृतः कोऽपि समायाति
 ततो भवान् वस्त्रं गृह्णातु गत्विति प्रेरितोऽगाइ नृपस्ततः ॥ ४१० ॥ अमृणोच्छब्दमेकस्याः करुणार्तं सुतव्ययात् । हा ! पुत्र !

क्व गतोऽसीति मृच्छन्त्याश्च मुहुः स्त्रियाः ॥ ४११ ॥ अहो देवेन निर्मुक्तकरुणेन किलाऽङ्गलम् । व्यापादयता निर्भाग्या-
 ऽभीष्टाऽपत्या त्वसौ हता ॥ ४१२ ॥ अहो ! असारः संसारो मर्त्यवाचामगोचरः । यदिष्टं देहिनां तत् तु ग्राहयत्येव यो
 यमात् ॥ ४१३ ॥ कथं चाऽहं ग्रीष्मामि बालस्योर्ध्वाद् किलाभ्वरम् ? । इति मन्दपदः प्रोक्तः श्रपचेनाशु गच्छ रे ! ॥ ४१४ ॥
 सभयं परिचक्राम हरिश्चन्द्रः सुतं स्मरन् । न शुध्येद् यदि देवी मे तदा वत्सो म्रियेत सः ॥ ४१५ ॥ ततः शुश्राव करुणं
 रुदतीं वनितामिति । निर्भाग्यशेखराया मे मृतो वत्सो हताऽस्मि हा ! ॥ ४१६ ॥ वत्सो मृत इमां वाचं प्रतिधनन् मङ्गलो-
 क्तिभिः । वामाक्षिस्पन्दनेनाऽथ बभूवाऽऽशङ्किमानसः ॥ ४१७ ॥ सर्वस्वं मुनये दत्तं विक्रीतौ दयिता-मुतौ चण्डालकर्मकर्ता-
 ऽहं किं मे वा भाव्यतः परम् ? ॥ ४१८ ॥ इति चिन्तातुरो यावद् मार्गे याति नृपस्ततः । चाण्डालपतिना प्रोक्तो व्याघुटयेति
 व्यजिज्ञपत् ॥ ४१९ ॥ आगतोऽस्ति मृतो बाल इति वस्त्राऽऽहृतौ त्रया । स प्राह का त्रयाऽस्माकमाचारोऽयं गृहाण तत्
 ॥ ४२० ॥ निघृन्त्याऽथ हरिर्दध्यौ धिग् लोभं यद्वशाज्जनः । वेत्ति कृत्यमकृत्यं वा नैव दैवहतो हहा ! ॥ ४२१ ॥ यदादिशति मे
 स्वामी तत् कर्तव्यं मया खलु । विचारो युज्यते नैव स्वाम्यादिष्टेऽनुजीविनाम् ॥ ४२२ ॥ स गच्छन्निति शुश्राव स्त्रीविलापं
 तमुच्चैः । हा ! हा ! पुत्र ! त्वमेको मे तन्मे मृत्युस्त्वया सह ॥ ४२३ ॥ त्वं ममैवाऽसि कुपितो रे ! दैव ! यत् पतिर्मम ।
 बभूव कर्मकृन्नीचगेहेऽहमपि तादृशी ॥ ४२४ ॥ परमस्य स्वपुत्रस्य भरतान्वयशालिनः । आलम्बेन जीवन्त्या भविता काऽद्य मे
 गतिः ? ॥ ४२५ ॥ हरिश्चन्द्रोऽपि विज्ञाय सुतारं त्वरितो ब्रजन् । मुञ्चन्नश्रूथोऽवादीद् निन्दन्नात्मानमात्मना ॥ ४२६ ॥
 निर्भाग्यशेखरे ! देवि ! वज्रघातः क एष नौ ? । वनिता वीक्ष्य भर्तारं तारं रुरोद सा ॥ ४२७ ॥ हरिश्चन्द्रोऽप्यरोदीच्च

धैर्यं कस्य सुतव्यये ? । रोहिताश्वं हरिमोहादाश्लिष्यत् किल पूर्ववत् ॥ ४२८ ॥ सुतारां ग्राह देवि ! त्वं किं रोदिषि तथा
 कथम् ? । वत्सो मां भाषते नैव भवत्या रोपितः किमु ? ॥ ४२९ ॥ किं त्वया मोदकं नास्मै दत्तः किं परिधापितः ? । नाऽद्य
 रत्नाङ्कितं हारं किं हस्ती नाऽपितो मया ? ॥ ४३० ॥ क्षमस्व वत्सलो हि त्वं स्वेच्छया यत् तु रोचते । इति स्वं सान्त्वयन्
 पुत्रं देव्याऽमौ परिद्वितः ॥ ४३१ ॥ किं न पश्यसि मूढ ! त्वं गतासुं तनयं निजम् । गतासुश्च कथं पश्येदाश्लिष्येन्निगदेदथ ?
 ॥ ४३२ ॥ किमारब्धं न्वया साधुं नार्या किं नैपि सत्वरम् ? । इत्युक्तः श्वपचेनाऽसौ भयाच्चैतन्यमासदत् ॥ ४३३ ॥ अज्ञा-
 मीन मृतं पुत्रं चेष्टयाऽथाश्रुलोचनः । सुतारां पुत्रवृत्तान्तमप्राक्षीत् साऽप्यचीकथत् ॥ ४३४ ॥ अद्याऽयं प्रातरेवाऽगाः समित्-
 पुष्पकृते वने । विप्रेण प्रेषितो मन्दभाग्यो दृष्टोऽहिना प्रिय ! ॥ ४३५ ॥ विनाऽऽत्मीयान्न कोऽप्यस्य विपस्योत्तारणं व्यधात् ।
 विना वन्यं जगच्छन्यं जीवो धर्मं विना यथा ॥ ४३६ ॥ हरिश्चन्द्रस्ततो दध्यौ धिग् मां व्यसनपातिनम् । एकत्र श्वपचः
 क्रुद्धोऽन्यत्र पुत्रव्ययकलमः ॥ ४३७ ॥ ग्रवासोऽरिपुरीवासो नीचदास्यं सुतव्ययम् । हरिश्चन्द्रोऽखिलं सोढा देवी त्वेकसुता हता
 ॥ ४३८ ॥ किञ्च मे वक्ष्यतो हस्तौ पुत्रवत्वाहतौ कथम् ? । स्वाम्यादेशमकर्तुं च नैवोजस्वि मनो मम ॥ ४३९ ॥ अथवा पुत्रमृत्यौ
 सो मे विचारो यदस्म्यहम् । श्वपचाधीनदेहस्तत् स यद् ब्रूते करोमि तत् ॥ ४४० ॥ अन्यथा स्यां प्रतिज्ञातभ्रष्टः सत्त्वकलङ्कितः ।
 सर्वकृतानवृत्तीनां नाऽपत्याद्यनुरागिता ॥ ४४१ ॥ व्यापन्नस्य सुतस्याऽस्य न गृह्णाम्यम्बरं यदि । निर्वाहयामि नो
 मन्यां लज्जते तरणिस्तदा ॥ ४४२ ॥ इति सत्त्वानिलोद्धूताऽपत्यवन्धः स सात्त्विकः । भूत्वा पराङ्मुखोऽशक्तो
 याचितुं स्फुटया गिरा ॥ ४४३ ॥ अर्पयाऽच्छादनमिति संज्ञया प्रतिपादयन् । हस्तं प्रसारयामास हरिश्चन्द्रः प्रियां प्रति

॥ ४४४ ॥ सुताराऽपि च तदभिप्रायं स्फुटमजानती । उच्चिक्षप करे दातुं रोहिताश्वं मुहुर्मुहुः ॥ ४४५ ॥ अगृह्णाति हरिश्चन्द्रे
पुत्रं साऽऽह ब्रवीषि किम् ? । न जानामि तवैतां हि संज्ञां ब्रूहि ततः स्फुटम् ॥ ४४६ ॥ धैर्यसंदंशकाकृष्टवचनः सात्त्विकोऽवदत् ।
देवि ! तिष्ठतु वत्सोऽयं वत्साऽऽच्छादनमर्पय ॥ ४४७ ॥ यावदेवं हरिश्चन्द्रो वदत्यात्मप्रियां प्रति । तावत् तस्य शिरस्याशु
पुष्पवृष्टिरभूद् दिवः ॥ ४४८ ॥ अहो ! सत्त्वमहो ! धैर्यं हरिश्चन्द्रमहीपतेः । एवमुद्धोषणापूर्वं दुन्दुभिध्वनिरत्यभूत् ॥ ४४९ ॥
राजाऽप्यपश्यदात्मानमयोध्यायां निजौकसि । अलङ्कृतमहासिंहासनं स्वसदसि स्थितम् ॥ ४५० ॥ रोहिताश्वमपश्यच्च क्रोडे
क्रीडन्तनात्मनः । अश्रान्तकान्तिरत्नाङ्कहारस्फारश्रियं मुदा ॥ ४५१ ॥ वसुभूतिं महामात्यं कुन्तलाख्यं च सेवकम् । द्वावप्येतौ
स्वस्वरूपौ पुरोऽद्राक्षीत् कृताञ्जली ॥ ४५२ ॥ यवनिकान्तरे चैव द्रष्टुं नाटकमागताम् । सुतारां भाषमाणां च सख्या शुश्राव
भूपतिः ॥ ४५३ ॥ पुरतश्च सुसङ्गीतरसनिर्मगचेतसाम् । नृपा-ऽमात्यप्रभृतीनामपश्यत् संसदं निजाम् ॥ ४५४ ॥ प्रतिमन्दिर-
मैक्षिष्ट क्रियमाणं च नागरैः । नृत्यत्पुरुन्ध्रिष्विप्राण्यमानदानमहोत्सवम् ॥ ४५५ ॥ प्रतीहारमुखप्राप्तान् विजिज्ञपयिषून् जनान् ।
दूरतो नमतः प्रेक्ष्य किमित्येतदचिन्तयत् ॥ ४५६ ॥ किं तु स्वप्नो मया दृष्टः किं वा मे मनसो भ्रमः । किं वा कस्याऽपि
देवस्य-चित्रमेतद् विजृम्भितम् ॥ ४५७ ॥ ततश्च प्रकटीभूय चन्द्रचूड-मणिप्रभौ । पुरः स्थित्वा सुरौ राज्ञः सहर्षमिदमूचतुः
॥ ४५८ ॥ त्रिशङ्कनन्दन ! श्रीमदिक्ष्वाकुकुलमण्डन ! भरतान्वयभूपाल ! हरिश्चन्द्र ! चिरं जय ॥ ४५९ ॥ धन्यः सुग्राह्यनामा
त्वं यस्य वास्तोष्पतिः स्वयम् । सत्त्वं स्तवीति मूर्धानं धुनानो ह्युसदां पुरः ॥ ४६० ॥ यादृशः कथितो राजन्नचाल्यो ह्युसदा-
मपि । शक्रेण, तादृगेवाऽसि सात्त्विकेषु क्षिरोमणिः ॥ ४६१ ॥ माहात्म्येन तवैवेदं पुना राज्यं तथैव हि । अदौकत निज-

स्त्रीत्या निर्जिताऽमर-दानवम् ॥ ४६२ ॥ वसुभूतिः स एवाऽयं मन्त्री मित्रं च ते नृप ! । शुकरूपः प्रविश्याऽग्नौ यो देव्याः
 शुद्धिमातनोत् ॥ ४६३ ॥ कुन्तलश्चैप ते सेवां करोति रचिताञ्जलिः । जम्बूकीभूय ते होमसङ्कटे यस्तदारटत् ॥ ४६४ ॥ शूकरो
 दन्तमारस्य यापदद्य नरेन्द्र ! यत् । अनुभूतं त्वया विद्धि तदस्मत्कूटनाटकम् ॥ ४६५ ॥ एतत् सर्वं भवत्सत्त्वपरीक्षारसिकैः
 खलु । अस्माभिर्विहितं तत् ते क्षन्तव्यं महतां गुरो ! ॥ ४६६ ॥ चित्रं परोपकाराय मर्त्यत्वेऽपि भवादृशम् । अवतारः
 परोत्तम्यै स्वर्गेऽप्यस्मादृशां पुनः ॥ ४६७ ॥ किंवा कोऽपि गुणोऽस्माकमपि ते सत्त्वदीपनात् । सुवर्णस्य कथं रेखा कपपट्टे
 प्रिना भवेत् ? ॥ ४६८ ॥ तव सत्त्वेन सत्येन हरिश्चन्द्र ! महानृप ! । जलदो वर्पति स्फीतशस्या भूर्मुदितो जनः ॥ ४६९ ॥ स्वस्यैव
 सुरुतेनेदं राज्यमापि पुनस्त्वया । अस्मत्तः परितुष्टेभ्यः किञ्चिद् याचस्व साम्प्रतम् ॥ ४७० ॥ लज्जितस्त्रिदशोपज्ञवर्णना-
 कर्णनाइ नृपः । उवाच न कदाऽप्यस्मि शिक्षितो याचितुं परम् ॥ ४७१ ॥ किञ्च सत्त्वं न मुक्तं सं सूर्यवंशो न लज्जितः ।
 सत्यवाचः कृतश्चेन्द्रः किमतः परमर्थये ? ॥ ४७२ ॥ पुनरप्युचतुर्देवौ नृप ! तन्वन् यशः सितम् । दिव्यशक्तिः श्रियां पात्रं
 मदाऽऽनन्दमयो भव ॥ ४७३ ॥ प्रभावमिति तौ तत्र न्यस्य स्वास्पदमीयतुः । इन्द्रोऽपि परमां प्रीतिमवाप ससुरासुरः
 ॥ ४७४ ॥ राजाऽथ श्रीहरिश्चन्द्रस्तत्प्रभृति विशेषतः । दयालुर्जगदानन्दस्त्यक्तव्यसनकौतुकः ॥ ४७५ ॥ शक्रावतार-
 तीर्थस्य गर्वजस्य कृपानिधेः । श्रीवृषध्वजदेवस्य पर्युपास्तिपरायणः ॥ ४७६ ॥ दिव्यशक्तिप्रभावेण गगनक्रीडनादिकम् ।
 महर्द्धिर्दर्शयन् लोकं पालयामास काश्यपीम् ॥ ४७७ ॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)

अन्यत्रोद्धृतोपसंहारः—

श्रीहरिश्चन्द्र

॥ १५ ॥

अन्यद्युर्वहिरुद्याने, गतः क्षोणिपतिः स्वयम् । तीर्थं शक्रावताराख्यं, जीर्णं शीर्णं व्यलोकयत् ॥ १ ॥ वसुभूति-
रुवाचाथ, ज्ञात्वा चेतो महीभुजः । इज्जिताकास्तत्त्वज्ञा, मन्त्रिणः सर्ववेदिनः ॥ २ ॥ वृषभस्वामिनो बिम्बं, भासुरं शक्रनि-
र्मितम् । इदं शक्रावताराख्यं महातीर्थं महीतले ॥ ३ ॥ कालक्रमादिदं जीर्णं, बभूव क्षितिनायक ! । उद्धारकारिणो यस्मात्,
प्रभवन्ति भवादृशाः ॥ ४ ॥ भवानप्यादिमजिन-सन्ताने समजायत । कुरुष्वेदं नवं तीर्थं, देहि नं रसवेदिवत् ॥ ५ ॥ भरतेशा-
दित्ययशः—प्रभृतीनां महीभुजाम् । स्वपूर्वजानामाख्याभिः ख्याताः स प्रतिमा व्यधात् ॥ ६ ॥ अमारिपूर्वकं भूरि, दानसंप्री-
णितार्थी च । प्रतिष्ठां कारयामास, चैत्योद्धारमकारयत् ॥ ७ ॥ सम्यक्त्वं निर्मलं विभ्रद्, विदधानः प्रभावनाम् । कालक्रमेण
शुद्धात्मा, देवभूयमगादयम् ॥ ८ ॥

इति सत्त्वोपरि सत्यवादिहरिश्चन्द्रकथानकम् ।

श्री नेमि विज्ञान ग्रन्थमाला रत्न=१०

सिरि जिणविजय लिहियं

सिरिजंबूसामिचारितं (प्राकृतम्)

ते आसनसम्राट् पूज्यपादाचार्य श्रीमद् विजयनेमिसुरीश्वर महाराज पट्टालङ्कार-शान्तमूर्ति-
यज्ञाचार्यश्री विजयविज्ञानसूरिवर महाराज पट्टधर-प्राकृतविद्विशारदाचार्य श्री-
विजयकस्तूरसूरि महाराज विनेयरत्नमुनिवर्यश्री यक्षोभद्रविजयजिन्महाराजा-
न्तिपदभ्यासि मुनिवर श्री शुभङ्करविजय महाराज सविधे संशोध्य सम्पाद्य च
वसारीनगरवास्तव्य द्रवेरीत्युपपद रामचन्द्रतनूजन्मना श्रवेरचन्द्रेण प्रकाशितम्

श्री. श्री नि. सं. २४७४

मूल्यम् १-४-०

श्री. वि. सं. २००४

मुद्रक : मां लाल छगनलाल शाह, धो नवप्रभात प्रोन्टींग प्रेस, घोकांटा रोड, नोवेल्टी सीनेमा पासे-अमदावाद

अन्यत्रोद्धृतोपसंहारः—

अन्येद्युर्बाहिरुद्धाने, गतः क्षोणिपतिः स्वयम् । तीर्थं शक्रावताराख्यं, जीर्णं शीर्णं व्यलोकयत् ॥ १ ॥ वसुभूति-
रुवाचाथ, ज्ञात्वा चेतो महीभुजः । इङ्गिताकारतत्त्वज्ञा, मन्त्रिणः सर्ववेदिनः ॥ २ ॥ वृषभस्वामिनो बिम्बं, भासुरं शक्रनि-
र्मितम् । इदं शक्रावताराख्यं महातीर्थं महीतले ॥ ३ ॥ कालक्रमादिदं जीर्णं, बभूव क्षितिनायक ! । उद्धारकारिणो यस्मात्,
प्रभवन्ति भवादृशाः ॥ ४ ॥ भवानप्यादिमजिन-सन्ताने समजायत । कुरुष्वेदं नवं तीर्थं, देहिनं रसवेदिवत् ॥ ५ ॥ भरतेशा-
दित्ययशः—प्रभृतीनां महीभुजाम् । स्वपूर्वजानामाख्याभिः ख्याताः स प्रतिमा व्यधात् ॥ ६ ॥ अमारिपूर्वकं भूरि, दानसंप्री-
णितार्थी च । प्रतिष्ठां कारयामास, चैत्योद्धारमकारयत् ॥ ७ ॥ सम्यक्त्वं निर्मलं विभ्रद्, विदधानः प्रभावनाम् । कालक्रमेण
शुद्धात्मा, देवभूयमगादयम् ॥ ८ ॥

इति सत्त्वोपरि सत्यवादिहरिश्चन्द्रकथानकम् ।

श्री नेमि विज्ञान ग्रन्थमाला रत्न=१०

सिरि जिणविजय लिहियं

सिरिजंबूसामिचारितं (प्राकृतम्)

तददं शासनसम्राट् पूज्यपादाचार्य श्रीमद् विजयनेमिसुरीश्वर महाराज पट्टालङ्कार-शान्तमूर्ति-
समयज्ञाचार्यश्री विजयविज्ञानमूरिवर महाराज पट्टधर-प्राकृतविद्विशागदाचार्य श्री-
विजयकस्तूरमूरि महाराज विनेयरल मुनिवर्यश्री यशोभद्रविजयजिनमहाराजा-
न्तिपदभ्यासि मुनिवर श्री शुभङ्करविजय महाराज सविधे संशोध्य सम्पाद्य च
नवसारीनगरवास्तव्य शबेरीत्युपपद रामचन्द्रतनूजन्मना शबेरचन्द्रेण प्रकाशितम्

श्री. बी. नि. सं. २४७४

मूल्यम् १-४-०

श्री. वि. सं. २००४

मुद्रक - मणिलाल छगनलाल शाह, धो नवप्रभात प्रीट्टींग प्रेस, धोकांटा रोड, नोवेल्डो सीतेमा पासे-अमदावाद

પ્રવેશાધાર—

રાજપ્રાસાદ સમો સિરિજંબૂચરિત્ત ગ્રન્થપ્રાસાદ જે આ સામે નજર સમક્ષ-દેખાય છે. તેનું આંહું સુન્દર ચળતર કોણે કર્યું છે, તે તો જાણવામાં નથી આવ્યું, પણ અન્દર પ્રવેશ કરીને જોયું તો ચિરવાસ વસવા યોગ્ય ત્યાંનું વાતાવરણ સમજાયું આ પ્રવેશદ્વારથી અન્ય પણ તેમાં પ્રવેશ કરે, ત્યાં રહેલી સમૃદ્ધિના દર્શન કરે ને આનન્દ મેલવે એ આશયથી આ પ્રવેશદ્વાર ઊંચું કર્યું છે.

આ ચરિત્ર ગ્રન્થ છે. ગ્રન્થની ભાષા પ્રાકૃત છે. રચના જૈનસૂત્રની શૈલીને અનુસરતી છે. ઇથી સહજે માનવામાં આવે કે આ ગ્રન્થ લગભગ આગમ કાળમાં રચાયો હશે ? પણ ગ્રન્થને અન્તે આવતા એક શ્લોક ઉપરથી પૂર્વોક્ત માન્યતા સહજ સંકોચ અનુભવે છે. તે શ્લોક આ પ્રમાણે છે. ‘વિજયદયાસુરોસર-આણસં લહિઅ બોહણદ્વાપ । જિણવિજયેણ લિહિઅં જંબૂચરિત્તં પરમરમ્મં ॥ ૧ ॥ આ શ્લોકથી એમ સમજાય કે આ ગ્રન્થ પૂજ્યશ્રી વિજયદયાસુરીશ્વરજી મ. ના આદેશથી મુનિ શ્રી જિન-વિજયજીએ વોધ થવા માટે લખ્યો-રચ્યો, પણ ગ્રન્થની રચનાશૈલી જોતાં શ્રી જિનવિજયજીને છેલ્લક પટલે વાસ્તવપણે છેલ્લક માનવા જોઈએ નહિં કે ગ્રન્થ રચયિતા.

શ્રી જંબૂસ્વામીનું ચરિત્ર જૈન જનતામાં સારી રીતે પ્રસિદ્ધ છે. વિવિધ ભાષામાં ગદ્ય પદ્ય રૂપે એ ચરિત્રને અનુલક્ષી અનેક રચનાઓ ઉપલબ્ધ છે. પરંતુ આ ‘સિરિજંબૂચરિત્તં’ની ઈરુજ પ્રતિ મલી આવી છે આ જંબૂચરિત્ત જે પ્રતિ ઉપરથી મુદ્રિત છે તે પ્રતિ શાસનસમ્રાટ્ પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રીમાન્ના સંભાતના જ્ઞાનમંડારની છે. તે જ્ઞાનમંડારમાં લગભગ જંબૂચરિત્તની અઢારેક પ્રતો છે, પણ આ એક સિવાયની અન્ય સર્વે શ્રી પદ્મસુન્દર ગણિતરવગેરે વિરચિત

—: યાદગાર યાતુર્માસ: —

ઓરમદ શ્રી સંઘને મજ્જાવતા હર્ષ યાય છે કે આ સાલ (મ ૨૦૦૫) યાતુર્માસ માટે અમારા પ્રગલ પુણ્યોદયે ગ્રામન મત્રાદ પરમ પૂજ્ય-આચાર્ય મહારાજાધિરાજ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીમદ્વિજયનેમિસરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના પદ્માલંકાર શાન્તમૂર્તિ આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્વિજય વિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા તેજોશ્રીના પદ્મધર સિદ્ધાન્ત નાગરપતિ આચાર્ય શ્રીવિજય કરતૂરસૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિ શાષ્ટા-૯-અમારી આગ્રહ ભરી વિનંતીતોસ્વીકાર કરી અત્રે પધાર્યો છે. તેજોશ્રીની અસોધ દેશના સુખાનું પાન કરી અમારા અત્રેના સકલ સંઘમાં અનેરો આનંદ વર્તી રહ્યો છે, બીજી દમની વાત તો એ છે કે આચાર્ય શ્રીમદ્વિજય દર્શનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના શિષ્ય રત્ન વિનયધાન સુનિ યુનિવર્સ શ્રી પ્રિયંકર વિજયજી મહારાજ તથા આ મ શ્રી કરતૂરસૂરિજી મહારાજના શિષ્ય રત્ન વિનયધાન સુનિ શ્રી ભાનુચંદ્રવિજયજી શ્રીગદ્રોહયવિજયજી મહારાજના તથા સુનિશ્રી કીર્તિચંદ્રવિજયજી મહારાજના શિષ્ય રત્ન અનુક્રમે સુનિ શ્રી ભાનુચંદ્રવિજયજી શ્રીગદ્રોહયવિજયજી મહારાજના પર્વાધિરાજ શ્રીપર્યુષણ મહાપર્વમા અફાનું તપ કરેલ મહારાજ તથા સુનિ શ્રી સુનિચંદ્રવિજયજી મહારાજ મહારાજના મહામગલકારી પર્વાધિરાજ શ્રીસથે પૂજ્ય સાધુ સાધવીજી મહારાજને આ પુસ્તક દાવાથી પૂ. મનિશ્રી ચ દ્રોહયવિજયજી મહારાજના મહાપદશથી અમારા શ્રીસથે પૂજ્ય સાધુ સાધવીજી મહારાજને આ પુસ્તક ગાનન મમર્ષણ કરી આનંદ અનુભવીએ છીએ

જેન લી

ઓરમદ શ્રી સંઘના સાદર વદના

नथी एम मानवाने पण कांई साधन-प्रमाण नथी, एटलें ज्यां सुधी प्रबलसाधन न मळे त्यां सुधी आ लेखन कोणे कर्युं छे? ते निश्चित रूपे तो नज कही शक्याय. छतां पण छेल्हा श्रीभाणविजयजीना शिष्य श्रीजिनविजयजीए आ लेखन कर्युं हसो? एम संभावना करवाने कारण छे.—‘श्रीपालचरित्रास’ ‘धनाशालिभद्रास’ वगेरे तेमणे रच्या छे. एटलें चरितानुयोग प्रत्ये तेमणे अधिक अनुराग हसो एम मानी शक्याय वीजुं तेमणे पोताना ते ते कृतिओने अन्ते पू. श्रीविजयदयाम्हरिजीनो खास बल्लेख कर्यो छे जे अन्य श्रीजिनविजयजीनी कृतिओमां जोवामां आवतो नथी. श्रीपालचरित्रासनी प्रशस्तिमां तेओ लखेले के ‘तपगच्छपति जयवंता सोहे, श्रीविजयदयाम्हराजा रे; जेहना महियल में प्रतिवासर, वाजे सुयसना वाजारे=सि=७’ आथी छेल्हा श्री जिनविजयजी होवानी वधारे संभावना छे.

आ चरितमां अन्य जंबूचरित्रो करतां अनेक विशेषतां अने विविधताओ छे—ते चरित्र वांचवाथी स्पष्ट ख्यालमां आनशे. भाषादृष्टि पण आ चरितनी उपयोगिता अतिशय छे. भाषानो प्रसन्न मधुर प्रवाह एक सरखो आमां वहे छे. नहिं काठिन्य के नहिं निर्मास्यता, न तो वांचता कंटाळो उपजे के न तो रसक्षति थाय. प्राकृत भाषानी व्युत्पत्ति अने प्रयोग वैविध्य माटे तो आ खूबज आवश्यक छे. आ चरित वैराग्यने आत्मसाधननी प्रेरणा एटली सचोट आपे छे के जो सारा व्याख्याता पासे आनुं श्रवण कर्युं होय के शुद्ध बुद्धिची वाच्युं होय तो भवनिर्वेद थया सिवाय न रहे.

आ चरितना सम्पादनकार्यमां मुनिश्री शुभङ्करविजयजीए सारी जहेमत लीधी छे.

आ चरितथी भव्यो शिवपथमां सतत आगळ वधवा माटे उद्यत वनो एज अभिलाषा

श्रेयोऽस्तु श्रमणसङ्घस्य
मुनि धुरंधरविजयः

सिरपुरविभूषण—सिरिपउमण्हसामी विजयउ ।

णमो ह्यु णं जयगुरुणं सिरिणेमिसूरीणं ।

पुव्वमुणिवर—जिणविजय—लिहियं

सिरिजंबूसामिचारित्तं ।

नमिऊण वद्धमाणं, जेण पहावेण हवइ कल्लणं । जंबूसामिचारित्तं, बुज्जकरं सुणह भो भन्वा ॥ १ ॥

आउसो ! तेणं काळेणं तेणं समणं रायगिहे नामं नयरे होत्या । रिद्धत्थिमिअसमिद्धे पासाइए^१ जाव वण्णओ । तस्स णं रायगिहस्स नगरस्स वड्हिया उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए एत्थ णं गुणसिलए नामं चेइए होत्या । सव्वोउयसुरभि

१ उयवाइउत्त सत्ताक-१ ।

इहेव जंबूद्वीवे दीवे भारहे वासे मगहाजणवए सुग्गामे नामे नयरे होत्या । सुभूमिभागेउज्जाणे । जिअसत्तू राया । तत्थ णं सुग्गामे नयरे रट्ठकूडे नामं कुंडवी परिवसइ, रेवई भारिआ, तस्स रट्ठकुडस्स पुत्ता रेवईए अत्तया दुवे दारया होत्या, ते भवदत्ते भवदेवे, सुकुमाला जाव सुख्खा कमेणं जोव्वणगमणुपत्ता । अम्मापिउहिं परलोयं गएहिं सकम्मसंपउत्ता जाव विहरंति । अण्णया तत्थ सुट्ठिआ नामं आयरिआ समोसहा । परिसा निगया । भवदत्तो वि निगओ । धम्मं सुच्चा पडिबुद्धो पव्वज्जं गिण्हइ । 'संजमेणं तवसा अत्थाणं भावेमाणे विहरति । तए णं से भवदत्ते अण्णया कयाइ पुणरवि सुग्गामे नयरे उवागच्छइ, उवागच्छित्ता छट्ठक्वमणपारणंगसि आयरिअं एवं क्यासी- 'इच्छामि णं भंते तुब्भेहिं अब्भणुणाते समाने सुग्गामे नयरे सहोयरं भवदेवं पडिबोहणट्ठाए भिक्खायरियट्ठाए य गच्छामि' । अहा सुहं । तए णं से भवदत्ते आयरिएहिं अब्भणुणाते समाने सुग्गामे नयरे जेणेव भवदेवस्स नेहे तेणेव उवागच्छइ । तेणं समएणं भवदेवे पाणिगहणकज्जेणा ववित्तचित्ते भवदत्तं नो आढाइ, नो परिजाणइ, नो व उवलक्खइ, नो अब्भुट्ठेइ, सकम्मसंपउत्ते विहरइ । तए णं से भवदत्ते अणाढायमाणे अपरियाणमाणे तओ पडिनियत्तइ उच्चनीयघरसमुदाणिअं अडइ, आयरिअसमीवे उवागच्छइ, गमणागमणं पडिक्कमइ, पडिक्कमित्ता सव्व निवेएइ । तएणं ते बहवे सीसगणा उवहसिआ- 'अहो णं देवाणुप्पिआ ! तुम्हेणं सहोअरेण नोवलक्खिआ', तो णं धम्मपडिबत्तो कहं सुणिस्सइ' ? । तएणं से भवदत्ते इमेयारूवं चितइ- 'कप्पइ मे केणइ कारणेण भवदेवं दिक्खित्तए' । एवं संपेहेइ, सपेहित्ता अण्णया पुणरवि भवदेवं पडिबोहणट्ठाए सुग्गामे नयरे भवदेवगेहे उवागए ।

१ पञ्चेन्द्रियाद् विरमणं पञ्चेन्द्रियनिग्रहः कथायजयं । दण्डत्रयविरतिश्च, संयम सप्तदशमेदः ॥

तस्मि मय भवदेवे भारिआए नागिलाए मंडणयकम्मं करेइ ! भवदत्तं गिहागयं जाणित्ता अद्धमंडिअं नाहलं चिज्जा जेणेव भवदत्ते अणगारे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता वंदइ नमसइ विउछेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं पडिलाभेइ । तएणं मे भवदत्ते अणगारे भवदेवं एवं वयति-‘एयं घयपुण्णं पत्तं गहाय मए सद्धि आगच्छइ, अहण्णं तवेणं किसे घमणि मंतए नो संचाएमि गिण्हित्तए’ । तए ण भवदेवे घयपुण्णं पत्तं गहाय भवदत्तेण सद्धि जेणेव आयरिआ तेणेव उवागच्छइ । तए णं ते नमणा भवदेवं पं वयासी-‘नो मल्ल कप्पति देवाणुप्पिआ ! समणं निगंथाणं गिहिगहिअपिंडं गिण्हित्तए, तं नइ णं तुल्लभे पच्चज्जइ, तो णं अम्हे एअ पिंड गिण्हिस्सामो’ । तए णं से भवदेवे लज्जाए वुसिणीए संबिहुइ । तए णं से भवदत्ते भवदेवं धम्मायरिअस्स अतिए पवज्जावेति । तए णं से भवदेवे अकामए चेव सहोअलज्जाए संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ । एएण कमेणं दुवालस संवच्छरा वइकंता । तए ण से भवदत्ते वहुहिं चउत्थ-छट्ट-ट्टम-दसम-दुवा-लग-मासद्ध-मासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेत्ता, मासिएणं भत्तेणं अपाणएणं सट्ठि भत्ताइ अणसणाइं छेदिता, आलोऽअपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किञ्चा सोहम्मे कप्पे देवत्ताए उववणे । महाविदेहे वासे सिज्झि-स्सइ । तं अग्रे भणिस्सइ । तए णं से भवदेवे अणगारे मंअमभट्टे अट्टज्जाणोवगए चितइ-‘नाइला मम भारिआ सुरूवा सुलखणा नवजुवणा, मम अणुरत्ता, तं एआए सद्धि पचविदे माणुस्सए कामभोए भुंजित्तए’, एवं संपेहेइ, संपेहित्ता जेणेव सुग्गामनयरस्स वहिआ उतहस्स जिणस्स जिणालए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जिणहरस्स दुवारे चिहुइ । पच्चूसका-लसमए सा नाइला तत्थ उवागया किंसा दुव्वला । तं अयाणमाणो भवदेवो एवं वयइ-‘मो भवे ! तुमं नाहलं उवलक्खइ’ ।

'जाव वण्णओ पुढविसिलापट्टए । तत्थ णं रायगिहे नयरे सेणिए नामं रायः होत्था । महयाहिम्वंत ^२जाव रज्जं पाळेमाणे विहरइ । तस्स ण सेणिअस्स रण्णो नंदा नामं देवी होत्था । तस्स णं सेणिअस्स रण्णो पुत्ते नंदाए देवीए अत्तए अभए नामं कुमारे होत्था । सुकुमाळे ^३जाव सुखवे उप्पत्तिआए वेणइआए कम्मिआए पारिणामिआए चउडुद्धिनिउणे सेणिअस्स रण्णो अमच्चे रज्जधुरचितए आवि होत्था । तस्स ण सेणिअस्स रण्णो चेळ्ळणा नामं देवी होत्था । सुकुमाला ^४जाव सुखवा । सेणिअस्स रण्णो इट्ठा ^५जाव विहरइ । तस्स णं सेणिअस्स रण्णो पुत्ते चेळ्ळणाए देवीए अत्तए कूणिए नामं कुमारे अम्मा-पिऊजं वल्लहे अईव सुंदरमणोहरलक्खणंकिए जाव विहरइ ।

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे आइगरे तित्थयरे ^६जाव ठाणं संपाविउकामे आगास-गएण चक्केणं, अगासगएणं छत्तेणं, आगासगयाहिं चामराहिं, आगासगएणं सपादपीठेणं सिहासणेणं, जोअण-सइस्सप्पमाणमित्तेणं पुरओ पकइडिज्जमाणेणं महिदज्जएणं चउइसहिं समणसाहस्सीहिं छत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धि संपरिवुहे पुन्वाणुपुन्वि चरमाणे, गामाणुगामं दूइज्जमाणे, सुहं सुहेणं विहरमाणे, जेणेव रायगिहे नयरे, जेणेव गुणसिलए चेइए, जाव समोसरिए । परिसा निगया । सेणिओ निगओ मंतिपरिवारसंजुओ ^७जाव पंच-विहेणं अभिगमेणं अभिगच्छइ । तं जहा सचित्ताणं दन्वाणं ^८विउसरण्याए १, अचित्ताणं दन्वाणं अविउसरण्याए २, मणसो एगत्तिकरणेणं ३, चक्खुप्फासे अंजलिपगहिणं ४, एगसाडिउत्तरासंगकरणेणं ^९जाव पज्जुवासइ । तए णं समणे भगवं महावीरे तीसे य महइमहालिआए महच्चपरिसाए चउप्पयारं धम्मं परिकहेइ । तं जहा-दाणं १ सीलं २ तवो ३ भावो ४ ।

१ उव० सू० १०। २ उव० सू० ११ । ३ उव० सू० १२ । ४ उव० सू० १६ । ५ उव० सू० ५४ । * विउत्तिर० ।

तय दाणेणं पुण्णलच्छिफलं सालिभइ ब्व, सीछेणं इच्छियसुहफलं जहा सुदंसणसेट्टिस्स मूली सिहासणं जायं, तवेणं कम्मस्वओ जायइ जहा दहप्पहारी, भावेणं केवलनाणं जहा इलाईपुत्तो, एयारिसा धम्मकहा भणिया ।

तेणं कालेण तेणं समणं एगे देवे महिड्डिए महासुक्खे महाणुभावे अवरतलाओ पाउब्भूए समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ जहा सरिआभो तथा नट्टविहि उवदंसेइ उवदंसित्ता एवं वयासी-‘सामी ! मम कैवइअं कालं देवाउअं अत्थि । नमंसइ जहा समणे भगवं महावीरे तं देवं एवं आइसइ-‘तुम्हाणं सत्तदिणपमाणं देवाउयं अवसेसं अत्थि, तवो पच्छा मणुअभवं तए ण समणे भगवं महावीरे तं देवं तं वयणं सोच्चा निसम्म हट्टुट्ट ‘जाव वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जामेव दिसि लभित्ता सिज्जिस्सइ’ । तए णं से देवे तं वयणं सोच्चा निसम्म हट्टुट्ट ‘जाव वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जामेव दिसि लभित्ता नमंसित्ता पाउब्भूए तामेव दिसि पडिगए । तए णं से सेणिए राया उट्टाए उट्टेइ समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एव वयासी-‘केस णं मंते एस देवे ?, कि नामे ?, अयणं पुव्वभवे के आसी ?, कि नामे ?, कि गोत्ते ?, कयरे वा नगरे वा गामे वा ? जाव सणिवेसे वा ?, कस्स वा आयरिअस्स वा अंतिए धम्मिअं सुवयणं सुच्चा गिहिधम्मो वा साहुधम्मो वा समुगट्टिए ? कि वा देच्चा ? कि वा भोच्चा ? कि वा किच्चा ? जेण प्यमावेण इमा एआरिसा दिव्वा देवडढी, दिव्वा देवज्जुइ, दिव्वे दिव्वाणुभावे लद्धे पत्ते अभिसमण्णागए ? । समणे भगवं महावीरे सेणिअं रायं एवं वयासी-‘ एवं खलु सेणिआ ! अयणं विज्जुमाली नामं देवे सोहम्मो कत्ते चत्तारि पलिओवमट्ठितीए महड्डिए महासुक्खे सम्मदिही आराइए अत्थि । एअस्स चत्तारि पुव्वमवक्खाणं सुणेह ।

१ उव० सू० ५८ । २ कल्पसूत्रम् सूत्राद्-८८ ।

इहेव जंबूद्वीवे दीवे भारहे वासे मगहाजणवए सुग्गामे नामे नयरे होत्या । सुभूमिभागे उज्जाणे । जिअसत्तू राया । तत्थ णं सुग्गामे नयरे रट्ठूडे नामं कुंडंबी परिवसइ, रेवई भारिआ, तस्स रट्ठकुडस्स पुत्ता रेवईए अत्तया दुवे दारया होत्या, तं भवदत्ते भवदेवे, सुकुमाला जाव सुरूढा कमेणं जोव्वणगमणुपत्ता । अम्मापिउहिं परलोयं गएहिं सकम्मसंपत्ता जाव विहरंति । अणया तत्थ सुट्ठिआ नामं आयरिआ समोसहा । पारिआ निगया । भवदत्तो वि निगओ । धम्मं सुच्चा पडिबुद्धो पव्वज्जं गिण्हइ । 'संजमेणं तवसा अप्पणं भावेमाणे विहरति । तए णं से भवदत्ते अणया कयाइ पुणरवि सुग्गामे नयरे उवागच्छइ, उवागच्छिता छट्ठक्खसणपारणंगंसि आयरिअं एवं क्यासी—' इच्छामि णं मंते तुभेहिं अब्भणुणाते समाणे सुग्गामे नयरे सहोयरं भवदेवं पडिवोहणट्ठाए भिक्खायरियट्ठाए य गच्छामि ' । अहा सुहं । तए णं से भवदत्ते आयरिएहिं अब्भणुणाते समाणे सुग्गामे नयरे जेणेव भवदेवस्स गेहे तेणेव उवागच्छइ । तेणं समएणं भवदेवे पाणिगहणकज्जेणावखित्तचित्ते भवदत्तं नो आढाइ, नो परिजाणइ, नो व उवलक्खइ, नो अब्बुट्ठइ, सकम्मसंपत्ते विहरइ । तए णं से भवदत्ते अणाढायमाणे अपरियाणमाणे तओ पडिनियत्तइ उच्चनीयघरसमुदाणिअं अडइ, आयरिअसमीवे उवागच्छइ, गमणागमणं पडिक्कमइ, पडिक्कमित्ता सन्नं निवेएइ । तएणं ते बहवे सीसगणा उवहसिआ—' अहो णं देवाणुप्पिआ ! तुम्हेणं सहोअरेण नोवलक्खिआ' , तो णं धम्मपडिवत्तो कहं सुणिस्सइ' ? । तएणं से भवदत्ते इमेयारूवं चितइ—' कप्पइ मे केणइ कारणेणं भवदेवं दिक्खित्तए ' । एवं संपेहेइ, सपेहित्ता अणया पुणरवि भवदेवं पडिवोहणट्ठाए सुग्गामे नयरे भवदेवगेहे उवागए ।

१ पञ्चेन्द्रियाद् विरमणं पञ्चेन्द्रियनिग्रहः कथायजयं । दण्डत्रयविरतिश्च, संयम सप्तदशमेदः ॥

तस्मिं समगं भवदेवे भारिआए नागिलाए मंडणयकम्मं करेइ ! भवदत्तं गिहागयं जाणित्ता अद्धमंडिअं नाइलं चिज्जा जेणेव भवदत्तो अणगारे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता वंदइ नमंसइ विउळेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं पडिलाभेइ । तएणं से भवदत्तो अणगारे भवदेवं एवं वयति-‘एयं घयपुण्णं पत्तं गहाय मए सद्धिं आगच्छइ, अहण्णं तवेणं किसे बमणि-संतए नो संचाएपि गिहित्ताए’ । तए ण भवदेवे घयपुण्णं पत्तं गहाय भवदत्तेण सद्धिं जेणेव आयरिआ तेणेव उवागच्छइ । तए णं ते समणा भवदेव एवं वयासी-‘नो न्वलु कएपति देवाणुप्पिआ ! समणानं निगंथाणं गिहिगहिअपिंडं गिहित्ताए, तए णं ते समणा भवदेव एवं वयासी-‘नो न्वलु कएपिंडं गिहित्ताए’ । तए णं से भवदेवे लज्जाए तुसिणीए संबिहुइ । तए णं से तं जइ णं तुल्लमे पव्वज्जइ, तो णं अम्हे एअ पिंडं गिहिस्सामो’ । तए णं से भवदेवे अकामए चेव सहोअलज्जाए संजमेणं तवसा भवदत्तो भवदेवं धम्मायरिअस्स अतिए पवज्जावेति । तए णं से भवदत्तो वहुहिं चउत्थ-छट्ट-ट्टम-दसम-दुवा-अप्पाणं भावेमाणे विहरइ । एएण कमेणं दुवालस संवच्छरा वइकंता । तए ण से भवदत्तो वहुहिं चउत्थ-छट्ट-ट्टम-दसम-दुवा-ल्ला-मासद्-मासल्लपणेहिं विचित्तेहिं तवोक्कमेहिं अप्पाणं भावेत्ता, मासिएणं भत्तेणं अपाणएणं सद्धिं भत्ताइ अणसणाइ छेदिता, आलोइअपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा सोइममे कत्ते देवत्ताए उववण्णे । महाविदेहे वासे सिद्धि-स्सइ । तं अग्गे भणिस्सइ । तए णं से भवदेवे अणगारे संअमभट्टे अट्टज्जाणोवगए चितइ-‘नाइला मम भारिआ सुख्वा सुगामनयरस्स वडिआ उसइस्स जिणस्स जिणालए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जिणहरस्स दुवारे चिहुइ । पच्चूसका-ल्लमए सा नाट्ठ्या तत्थ उवागया निसा दुब्बला । तं अघाणमाणो भवदेवो एवं वयइ-‘मो भवे ! तुमं नाइलं उवलक्खइ’ ।

तए णं सा नाइला नियपियं उवलक्खह, उवलक्खत्ता एव वयासी-‘तुम्हाणं किं नामं?, केणट्ठेण इहमागया?, तुम्हाणं नाइलाए सह किं कज्ज अन्धि? । तए णं भवदेवे एवं वयइ-‘ भदे ! अह भवदेवे नाइला मय भारिआ इहा कंता पिया, पुंन्वि मए भाउअवरोहेणं संजम गहियं, इयाणि नाइलानेहेणं संजमं चइत्ता, नायलाए सद्धि पंचविहे माणुस्सकामभोए भुंजमाणे विहरिस्सामि, तेणट्ठेण इहमागओ हं’ । तए णं सा नागिला एवं वयासी-‘ मा णं देवाणुप्पिआ ! एरिसं सावज्जं वयणं वयह, को मूढो चिंतामणिरयणं परिचज्ज उवलखंडं गिण्हइ, गइंदं विक्किज्ज गइहं गिण्हइ, कप्पक्खं उम्मुलिज्ज धत्तरतं न्नावेइ, अमयरसं उज्झिज्ज निवरसं आसापइ, सायमज्जे पवहणं चइत्ता उवलसिलाए विट्ठइ, तहा संजमं चइत्ता कामभोगे समभिलसइ ? । देवाणुप्पिया ! पुंन्वि भरहबाहुबली दविडवारिखिल्ला, तहा सगरचक्कवही पुत्तमरणसोएणं, तहा मघवा सणंकुमारो अ देववयणेणं चिच्चा हिरणं, चिच्चा सुवणं, चिच्चा कोसं कोट्ठागारं पुरं अंतेउरं जाव पव्वइया, निम्ममा निरहंकारा जिणमग्गे ठिआ । अण्णे वि संती-कुंथु-अरप्पमुहा चउरंतचक्कवट्ठिणो ‘उप्पण्णसंपुण्णचउइसरयणा नचनिहाणाहिबई चुलसीलक्खगयराहिबइणो छन्नवइकोडीपायत्ताणियसामी बावत्तरिपुरवरसहस्स-वत्तीससहस्सजणवय-छन्नवइगामकोडि अण्णे य बहवे सुवण्ण-रुप्प-रयणागर-नगर-खेड-कब्बड-मंडव-दोणमुह-पट्ठणाऽऽसम-संबाह-सन्निवेसाहिबई चउसट्ठी-सहस्सपवरजुवईण अहिबई, एरिसा भोगपुरंदरा तेवि सब्बं परिचज्ज, संजमं गहिज्ज, तित्थयरत्तं पत्ता, केवलदंसणनानधरा

१ वामपमाणं चक्क १ छत्तं २ दंडं ३. दुहस्थयं चम्मं ४ । वत्तीसंगुल्लगो ५ सुवण्णकामिणि ६ चउरंगुलिआ ॥१॥

चउरंगुलो दुअंगुल्ल, पिड्डलो यमणी ७, पुरोहि ८ गय ९, तुरया १०, सेणावइ ११ गाहावइ १२, घइढइ १३ थी १४ चकिरयणाइ ॥२॥

परमपथं गया, ते पुरिसे संभारेह । तुब्भे वि ते माहूणं अणुमग्गे भवह । सप्पुरिसा वंतं न भुंजंति, गहियव्वयं न चयंति । पुण नाइला-सरीर असुइआसवमयं 'दुवालसदारेहिं परिकलियं अधुवं असासय वंत-पित्त-कफ-संमिन्न-संमिवाइय' बिबिह-रोगायंकुजुअं एरिसे इत्थीसरीरे रागो न कायव्वो, अप्पमेत्तेण संजमं आराहिअव्वं, नो विराहिअव्वं, पुणरवि नाइला मणसा न पत्थेअव्वा, जहा अगयणकुले समुप्पन्ना उरगा त्रिसं पच्छा न गिण्हंति, अप्पणो सरीरं अग्गिमि होमैति, तहा तुज्जे वि भवइ । कायभोगं असारं जाणइ, पुणरवि संजमं उच्चरेह ' । तया णं भवदेवे एवं वयासी- ' भदे ! मम नाइलंदंसेह ' । तए णं तं नाइला एवं वयासी- ' हंमो साहुरूवा ! अह नाइला तव पिआ, तुब्भे मम पाणबल्लहा ' । तए णं तस्स भवदेवस्स अय-मेआरूवे अज्झत्थिए ' जाव समुप्पज्जित्था- ' हा एसा मम बल्लहा दुव्वला किंसा अट्टिचम्मावसेसा ' एवं चित्तिज्जण नाइलं एवं वयासी- ' बल्लहा ! तुमं केण कारणेण एरिसा दुव्वला किंसा अट्टिचम्मावसेसा ' । तया णं नाइला एवं वयासी- ' तुम्हेहिं मंजमं गहिअं त्रिआणित्ता, पच्छा अहं वेरगभावे समणोवासिआ बंभयारिणी जाया । छट्ठं छट्ठेणं अणिस्वित्तेणं तवोकम्ममेणं पारणए आयंविपपरिगहिण्ण विहरामि ' । तं वयणं सुच्चा भवदेवे संबुद्धे, हा मया अकिच्चं कयं, एस इत्थीरूवा कामभो-गविरया, अहं कामभोगसंमुच्चिओ, संजमाओ परिभट्ठो, तण्णं अहं अधण्णो अपुण्णो अकयपुण्णो । तं नाइलं एवं वयासी-

१ कणं २, चभुयी ४ नासिकाद्वारद्वयम् ६ मुखं ७. स्तनौ ९. मूत्रद्वारं १० योनिद्वारं ११. अपानद्वारं १२ इति द्वादश द्वाराणि ।

२ रोगाणां कोटीओ, हवंति पंचेव लम्ब गुणसट्ठी । नवनवस्र सहस्साइ, पंचसया तह य चुलसी य ॥ (५५९९५८४)
हरना य फंठमाला, बालय नासुर-किम्मी सम्मीमो । एए वेदिय जीवा, नरस्स वेहंमि पच्चक्खा ॥ ३ नाया० सू १५ ।

‘नाइला ! तुम्हे णं धत्वा कयत्था कयपुण्णा सुलक्खणा ममं उमग्गाओ मग्गे ठाविओ’, एवं वयमाणो तत्थ ठाणाओ पडिनि-
क्खमई, पडिनिक्खमित्ता जेणेव धम्मायरिआ तेणेव उवागच्छइ. उवागच्छित्ता वंदइ नमंसई, वंदित्ता नमंसित्ता पुणरविचाउज्जामं
धम्मं उवसंपज्जइ वहुहिं चउत्थ-छट्ठम ^१जाव अप्पाणं भावेमाणे समयं वियाणित्ता अणसणं आराहेइ आराहित्ता आलोइय-
पडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा सोहम्मसे कप्पे देवत्ताए उववन्ने ! नाइला वि सम्मं सावगधम्मं अणुपालित्ता
देवलोगे देवत्ताए उववणा । महाविदेहे वासे सिद्धिस्सइ ।

तए णं से भवदत्तदेवे आउक्खएण भवक्खएण ठिइक्खएणं अणंतरं चयं चइत्ता इहेव जंबूदीवे दीवे पुव्वमहाविदेहे
वासे पुक्खलावहविजये पुंडरिगिणीए रायहणीए वज्जदत्ते नामं चक्कवट्ठी । तस्स जसोहरा देवी । तस्स कुच्छिसी
गबभत्ताए उववन्ने । कमेणं नवण्ह मासाणं बहुपडिपुन्नाणं अद्धमाणं रायंदियाणं जाव दारयं पयाया । तए णं तस्स अम्मापिअरो
पढमे दिवसे ठिइवडिअ ^२जाव वारसमे दिथसे सायरसुमिणाणुभावेण सायरदत्तेत्ति नामं पट्टवेसु । पंचधाईपरिग्गहिए ^३जाव
भोगसमत्थे जाए । तए णं तस्स अम्मापिअरो सरित्थयाणं सरिव्वयाणं सरिसलावणारूज्जोव्वणगुणोव्वेयाणं एगसहस्सं कन्नगाणं
एगदिवसेणं पाणिं गिण्हवैत्ति। तए णं से सागरदत्ते उप्पि पासायवरगए ^४जाव दोगुंदिअदेवमिव सुहसुहेणंयंयं पि कालं अयाणसाणे
विहरइ । तए ण से सागरदत्ते अणया कयाइ आगासतलंसि निसण्णे तम्मि समए अब्भवहलए पाउब्भूए सगज्जिए सविज्जुए
जाव खिण्णामेव तणउणाएत्ति । एयमि समये वाऊ उधुओ संजाओ । तेण वाउणा अब्भवहलए खिण्णामेव विद्धंसीकए । तए णं
से सागरदत्ते तं दट्ठण अणिच्चभावेण चित्तेद-‘अहो एआरिसं सरीरं कालवाउणा विद्धंसं गच्छइ, संसारंमि असासयं मव्वं’,

१ नायाधम्मकहा अ० १ सू० २८ । २ उव० सू० १०५ । ३ नाया० अ० १ सू० २१ ।

पुनं भणिअमायणं भांन्तो ङ्हापोहेण जाईयरणं उवन्नं । अम्मापिअरो(रे) आपुच्छित्ता आयरिआणं अंतिए पव्वइए । इरिआ-
समिए 'जाव पुत्तवमयारी व्हट्ठि चउत्थ-छट्ठ-दुम जाव तवोकम्मोहिं भावेमाणे विहरइ ।

तए णं से भवदेवदेवे ताओ देवलोगाओ चइत्ता इहेव जंउदीवे दीवे पुव्वमहाविदेहे वासे पुक्खलावईविजये वीअ-
मोगाए नयरीए पउमरहे राया चणमालादेवीए कुच्छिसी पुत्तत्ताए उवन्ने । अणुक्कमेणं 'जाव पसुए सिवकुमारनामेणं ।
पंचयाइयरिगहिए 'जाव जुव्वणगमपुत्ते, पचसयकन्नगाणं एगदिवसेणं पाणि गिण्हाविति । तए णं से सिवकुमारे अणया
कयाउ उप्पि पासायवरगए महिलागणमंणरिवुडे नयरस्म निय-चउक्क-चचराई विलोयेइ । तेणं कालेणं से सागरदत्ते अण-
गारे पुब्बाणुपुल्लि चरमाणे 'जाव वीअसोगाए नयरीए कामसमिद्धस्स सत्यवाहस्स गिहे भिक्खायरित्थाए पविट्ठे । तए णं
से कामसमिद्धे विउलेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं पडिलाभेइ । तओ देवेहिं कुसुमबुडी कया । तओ णं साहु पडिगओ । एवं
तं सव्वं सिवकुमारो आगासतलट्ठिओ विलोयेइ ढट्ठुइ जाव जेणेव से अणगारे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता एवं
वयासी- 'केण कारणेणं देवाणुप्पिआ ! खुह-पिवास-सोउण्ह परिसहे सहइ' । सुणी वयइ- 'धम्महाए' । तए णं सिवकुमारे
एवं वयति- 'मम धम्मं परिकहेइ' । तए णं से सागरदत्ते अणगारे धम्मकहं कइमाणे सिवकुमारस्स पुव्वभवं परिकहेइ ।
सुत्ता जाईसरणं समुप्पणं । अम्मापिअरो(रे) आपुच्छइ पुव्वज्जाहणहाए । तए णं ते अम्मापिअरो सिवकुमारं एवं वयासी-
'नइ णं नुमं पुत्ता ! पुव्वज्जं गिणिहस्सह, तो णं अम्हाणं मरणं मविस्सति, तं मा णं पुत्ता ! संजमं गिण्हइ, गिहे चिट्ठइ' ।
तए णं से निवकुमारे अम्मापिअरो(रे) एवं वयासी- 'एवं खलु अम्मयाओ ! अणेगे भवे अणेगाणं जीवाणं माया-पिया-भाया

१ उवउ सु० २७ । २ उवउ सु० १०५ । ३ उवउ सु० १०५ । ४ उवउ सु० १६ ।

-मयणी-भज्जा-पुत्ता-सुण्हाइयत्ताए अयं जीवे समुप्पण्णे कस्स कस्स पडिबंघं कीरइ ।
गाहा—‘ न सा जाई न सा जोणी, न त ठाणं न तं कुलं । न जाया न मुआ जत्थ, सन्वे जीवा अणंतसो ’ ॥ १ ॥
तं मा णं अम्मयाओ ! मम संजमे विग्घं करेह ’ । तए णं ते अम्मापिअरो सिवकुमारं एवं वयासी—‘ तुब्भे ण देवाणु-
प्पिआ ! अम्ह एगे पुत्ते इहे कंते पिए आहारे आलवणे चक्खुभूए । मा णं पुत्ता ! अम्हेहि जीवेंतेहि संजमं गिण्हइ, अम्हेहि
कालगएहि जाव तओ पच्छा पव्वज्जह ’ । तए णं से सिवकुमारे अम्मापिअवरोहेणं भावचारित्तधरे वंभयागी छट्ठं छट्ठेणं
अणिखित्तेणं तवोक्कम्मेणं आयंविअपरिगगिहिएणं पारणएणं विहरइ । तए णं से पउमरहे राया सिवकुमारं भावचारित्तधरं
वियसणित्ता दडधम्मं समणोवासगं सदावेइ, सदावित्ता एवं वयासी—‘ एवं खलु देवाणुप्पिया ! सिवकुमारे अम्हं एगे पुत्ते
इहे जाव चक्खुभूए भावचारित्तधरे विहरइ । तं तुम्हे णं अहो देवाणुप्पिआ ! धम्मसहाई भवह, सीलव्वय-गुणव्वय-
पच्चक्खवाण-पोसहोववासाइं संजोएणं करेह, जेणं सिवकुमारे तुम्हाणं संजोए गिहिधम्मे चिट्ठइ, संजमं न गिण्हइ ’ । तए णं
दडधम्मं समणोवासाए तं वयणं निअणइ, जेणेव सिवकुमारे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता
एवं वयासी—‘ धन्नोसि णं तुमं सिवा ! जेणं एयारिसाए इइदीए, एयारिसाए इत्योजोए भावचारित्तधरे मुणीव विहरसि ।
जहा जिणेहि भणिअ—

संति एगेहि भिक्खूहि, गारत्था संजमुत्तरा । गारत्थेहि य सन्वेहि, साहवो संजमुत्तरा ॥ १ ॥

तम्हा अहं तव साहिज्जेणं अणुव्वयाइं पालिस्सामि, तुम्हे णं गिहे चिट्ठह ’ इति कट्टु सिवकुमारेण सद्धि सावगधम्मं
उवसपज्जित्ताणं विहरइ । तए णं से सिवकुमारे छट्ठं छट्ठेणं अणिखित्तेणं आयंविअपरिगगिहिएणं तवोक्कम्मेणं दुवालसवासाइं

ममगोवासगपरियागं पाउणिता, मासिआए संछेहणाए जाव कालं किआ सोहम्मे कप्पे विज्जुमाली नामं देवत्ताए उवरन्ते । चत्तारि पडिओवमाइं विई ॥

एवं म्बलु सेजिआ ! इओ सत्तमे दिने ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं इहेव जंबूहवावे दीवे मागहे वासे इहेव रायगिहे नयरे उसभदत्तस्स सेट्ठिस्स भारियाए धारणीए देवीए कुच्छसी गम्भत्ताए समुप्पजिस्सइ, अपच्छिमे जंबू नामा केवली भजिस्सइ । तए ण से सेजिए राया समण भगव भट्ठावीर वदइ नमंसइ, वंदिता नमंसित्ता 'जाव पडिणए । भगव वहियजगवयविहार विहरइ । अणया कयाई अब्बसोहम्मे येरे रायगिहेनयरे समोसरिए । परिसा निगया । उसभदत्त-धारणी निगया, धम्मकं सुच्चा धारणी वंदइ नमंसइ, वंदिता नमंसित्ता पसिण पुच्छइ- 'भंते ! मम पुत्तो भजिस्सइ वा न भजिस्सइ ?' । तए ण सोहम्मे येरे एवं वयति- 'साहुणो सावज्ज न भणंति, पुण धम्मट्ठाए वयामो । तुम्हे अत्रोत्तरसय आयं विलतवं करेह, तेणप्पभावेण देवलोअबुओ तव पुत्तो भविस्सइ जंबूक्खसुविणस्सविओ तम्भवसिद्धि-गामी' । त सोऊण सा धारणी हट्ठा तहत्ति पडिमुणेति, पडिमुणिता, वदेइ, वंदिता गिहमागया । तस्सेव दिणाओ आयं विलतवं जिणपूअं च करेमाणी विहरइ । तए णं से विज्जुमाली देवे धारणीए कुच्छसि गम्भत्ताए उववण्णे । तयाणि सा धारणी देवी पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसी जंबूक्खे हिरण-सुवणमयपत्तपुप्फलपूरिए अप्पमुहे पविसमाणे पासइ, पामित्ता पडिबुद्धा जाव कमेणं सुहं सुहेणं नवणं मासाणं बहुपडिपुन्नाणं जाव दारय पयाया । वारसमे दिवसे सुमिणाणुसारेण जंबुकुमारनामेण नामठयणं करेति । पंचघाइपरिक्खित्तं जाव साइरेगट्ठवासायं जाणित्ता कलायरिअसमीवे ठाविति । तए णं मे जंबुकुमारे अप्पकालेणं वावत्तरिकलाइसले, अट्ठारसभासाविसारए अप्पपरिस्समेणं जाए, चउबुद्धिनिउणे आवि होत्था ।

तए णं से जंबूकुमारं अईव सुखे अम्मापिऊणं वल्लहे अईवसुंदरमाणोहरलक्खणांकिए उमुक्कबालभावे जुव्वणगमणुपत्ते, (तं)विया-
णित्ता अम्मापिअरो सरित्तयाणं सरिन्वयाणं सरिसलावण-रूव-जोव्वणगुणोवेआणं चउसट्ठीमहिलागुणजुत्ताणं अट्ठहं इब्भ-
कूलवाल्लिआणं पाणिगहणसंजोए ठावित्ति । तं जहा-ससुहदत्तसेट्ठी, भारिआ पउम्मावई, पुत्ती ससुहसिरी १. ससुहपालसेट्ठी,
पिआ कमलमाला, पुत्ती पउम्मसिरी २, सागरदत्तसेट्ठी, भारिआ विजयसिरी, पुत्ती पउम्मसेणा ३, कुबेरदत्त सेट्ठी,
पिया जयसिरी, पुत्ती कणगसेणा ४. कुबेरसेणसेट्ठी, भारिया कमलावई, पुत्ती नम्मसेणा ५. वेसमणदत्तसेट्ठी,
भारिआ खुसेणा, पुत्ती कणगसिरी ६. वसुसेणसेट्ठी, भारिआ वीरमती, पुत्ती कमलसिरी ७. वसुपालसेट्ठी, पिया
जयसेणा, पुत्ती जयसिरी ८। एआओ सव्वावि कणगाओ जंबूकुमारेण सह संजोअं वियाणिता हट्ठा तुट्ठा जंबूकुमारेण
समं अणुरत्ता अविरत्ता यावि होत्था । तेणं काळेणं तेणं समणं अज्जसुहम्मं नामं थेरे गणहरे पुव्वाणुपुव्वि चरमाणे
गामाणुगामं दूज्जमाणो जाव जेणेव रायगिहे नयरे गुगसिलए चेइए समोसढे । परिसा निगया । कूणिए राया निगए ।
थेरागमणं सोच्चा जंन्नु निगच्छइ । अज्जसुहम्मं धम्मं वागरेइ तं जहा—

‘‘संबुज्झह किं न बुज्झह ? संबोही खलु पेच्च दुल्लहा । नो हूव्वणमंति राइओ, नो सुलहं पुणरवि जीविअं ॥ १ ॥

उहारा बुइढा य पासह, गब्भन्था वि चयंति माणवा । सेणे जह वट्ठयं हरे, एवं आउत्थंमि तुट्ठइ ॥ २ ॥

संक्षारागजलबुब्बुओवमे, जीविए अ जलविदुचंचले । जुव्वणे य नइवेगसन्निभे, पावजीव ! किमिअं न बुज्झसि ॥ ३ ॥

१ वैराग्यशतके गाथाङ्का ७३-७४ ४५-४४-४३ क्रमशो श्लोकाः । २ तित्तिरि ।

जीअं नलविदुसमं, संपत्तीओ तरंगलोआओ । मृमिणयसमं च पेम्मं, जं जाणह तं करिज्जानु ॥ ४ ॥

जं रुद्धे कायब्बं, तं अज्जं चिअ करेह तुरमाणा । बहुविधो अ मुहुत्तो, मावरणं पडिक्खेह' ॥ ५ ॥

एअरिसं घम्मादेसणं मुच्चा अप्पेगइआ देसविरइं, अप्पेगइआ सम्मत्तं गहिज्जण परिसा जायेव दिसि पाउब्भूआ, तामेव दिसि पडिगया । रुणिओ वि पडिगओ ।

तए णं से जंवूकुमारं तं धम्मं सोऊण इह-दुट्ठ (जात्र) संवेगभावण अज्जसोहम्मं एवं वयासी-‘इच्छामि णं भंते ! अम्मापिऊहि अन्नपणुणाए समाने तुम्हाणं समीवे संजममगं गिण्हित्तए’ । अहासुहं देवाणुप्पिआ ! मा पडिवंधं करेह ! तए णं से जंवूकुमारं अज्जसुहम्मं वंदइ नधंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता अम्मापिऊणं पुच्छणद्वयाए रायगिहमगे संपत्तिए । तेणं समएणं नयरत्तिभतरओ एगे जतगोले चन्नोएणं उच्छलिए पायारक्विसीसगं भंजिऊण जंवूसमीवे पडिए, तं दहूण अईव वेरगभावं अणुभवइ । पुणरवि जेणेव अज्जसोहम्मं तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता सीलव्वयं गिण्हइ, सावगधम्मं पडिवज्जिऊण, जेणेव अम्मापिअरो तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता अम्मापिउपायमहणं करेति, करित्ता एवं वयासी-‘इच्छामि ण अम्मयाओ ! तुम्हेहि अन्नपणुणाए ममाने अज्जसुहम्मस्स गणहरस्स अंतिए पव्वइत्तए’ । तए णं तस्स अम्मापिअरो तं वयणं सोऊण अईवनेह, एणं तिच्चदुत्तवं अणुमवेमाणा रोयमाणा सोअमाणा कंदमाणा विलवमाणा एवं वयासी-‘एवं खलु पुत्ता ! अम्हाणं तुमं एगे पुत्ते, इहे कंते जात्र मंडकरुडगसमाने, पुण इमाओ अज्जयपज्जयपिउपज्जयअज्जिअं धणं आसत्तमाओ कुलवंसाओ पगामं

दाडं, पगमं भोत्तुं, पगमं परिभाएडं, पुण इमाओ अट्टकुलबालिआओ तिन्वाणुशगरत्ताओ तेसिं पाणिगहणं करेह । पंचविहे कामभोए विलसह । तओ पच्छा सुत्तभोई जाव संजमं गिणिहज्जा '। तए णं से जंबूकुमारे अम्मापिअरो एवं वयासी- ' एवं खलु अम्मयाओ ! इमं सरीरं अणिच्चं वाहिरोगालयं, धणं च दायाद-तक्कर-राय-पिसाय-साहियं, इमाओ कुलबालियाओ विसयविसवल्लीओ, तए णं अम्मयाओ ! जाव पव्वइत्तए ' । तए णं ते अम्मापिअरो जंबूकुमारं एवं वयासी- ' एवं खलु पुत्ता ! एआणं अट्टहं कुलबालिआणं पाणिगहणं करेह, जणं अम्हाणं मणोरहस्स संपत्ती भवइ । सप्पुरिसा अम्मापिउ-वयणं न उल्लंघंति ' । तं सोऊण जंबू दुसिणीए संविहइ । तए णं तेसिं अट्टहं कण्णगणं अम्मापिअरो जंबू पवज्जाभिमुहं विआणित्ता नियनियदारियं एवं वयासी- ' एवं खलु जंबूकुमारे संसारभज्जिगगे अज्जसुहम्मस्स अंतिए पव्वइस्सइ । तं तुम्हाणं अण्णेण कुमारेण सद्धिं पाणिगहणं संजोअं करिस्सामो ' । तए णं ताओ कुलबालिआओ अम्मापिअरो (रे) एवं वयंति- ' अम्हाणं एअंसि भवे जंबू पई, संभोगो वा पव्वज्जा वा एएण सद्धि ' । तए णं तासिं अम्मापिअरो विवाहकज्जाणि सज्जेति । सोहणंसि तिहिनक्वत्तकरणमुहुत्तंसि महया इड्ढीए महया जुईए जाव महया सकारसमुदणं अट्टहं कन्नगणं पाणिं गिण्हाविति । एगमेगाए कन्नगाए पिआ नवनक्कोडिसुवणं समप्पेति । नक्कोडिधणं माउळस्स, अट्टारसकोडिधणं उसभदत्तो समप्पेति, एवं सपुव्वावरेणं नवनवई कोडिसुवणं गहाय अट्टपिआपरिकलिओ नेहे समागच्छइ । बीयदिणे रयणीए सत्तमभूमिआवासे अट्टमहिलाजुओ जंबू इत्थीणं पडिवोहेइ ।

तेनं काष्ठेणं तेणं समणं धिक्कगिरिपायमूले उज्जयंतपुरे विक्कनरिदे, तस्स दुवे पुत्ता होत्था । तं पञ्चवे सुत्तपञ्चवे
 प । भण्णगा पिउणा मुत्तप मन्तो रज्जे ठाविओ । तओ पञ्चवो रुद्धो ताळुग्याद्धिणी अवस्साविणी दोविज्जाजुओ चोरपट्ठीए
 गओ । पंचसयचोरसेणाचई धोरिअकम्मं करेमाणे विहरति । तएणं से पञ्चवे जंबूकुमारपाणिगहणोच्छवं विआणिता-
 धणसंहरणाय पंचसय-चोरसदिए जेणेव रागगिरिनयरे जेणेव उसभदस्स गिहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता ताळुग्या-
 द्धणविज्जाए ताळुयाइ उगवादेइ । तएणं ते पंचसयचोरा सण्णद्धवम्मिअकवया, उप्पीलिभसरासणपट्ठिआ, खेढ-खग-कुंत-
 भण-चाणगदियहत्ता जंबूगिहं अनुपत्तिंसंति । तएणं ते तज्जरा जंबूकुमारं इत्थिआदिं सह धम्मकहं संलब्धमाणं पासंति । 'ओ
 वाउहाओ ! संसारे किमपि धृतं नत्थि, जहा संसासमए कोवि रुक्खे बहवे विहंगमा एगओ मिलंति पभायसमए दिसोदिंसं
 गच्छंति, एवाभेन सन्नसंसारी जीना नियनियकम्मजोएणं एगओ भायभज्जाभयणीसुयसयणत्ताए मिलिति,
 निभनिभभाउअं भुंजिज्जा पन्था सत्तमाणुसारेण परलोए गच्छंति, इअ नाऊण धम्मो कायज्वो । तएणं ताओ अट्ठ भारिआओ
 जंबूकुमारं एदे नगंति- 'एतथेअं सामी ! सत्त्वे णं एसमहे, संसारे सारं किमपि नत्थि, परं पटमवए विज्जा सिक्खेअव्वा,
 विइभाए इत्थीण सह योगा भुंलेगत्ता, तदभए धम्मो कायज्वो. तेण जुग्गवणसमए अम्हेहिं सद्धि पंचविहे माणुस्सए कामभोगे
 विनसत्ता, पन्था तम्हेहिं सद्धि अम्हेनि संजमं गिणिहस्सामो ।

तएणं से पञ्चवे पंचसयचोरेहिं सद्धि जंबूगिहंमि पडरं धणं पासइ, पासित्ता धणं गिण्हइ, गंठिआओ बंधइ, जंबूकुमारं

जागरमाणं पासइ, पासित्ता ओसोर्वाणिं दलइ । तए णं एगं जंबूकुमारं सभारिअं विणा सव्वे जणा निदापमायोवगया आवि-
होत्था । तए णं से जंबूकुमारे तेहिं हिरणं सुवणं मणि-भोत्तिअ-रत्त-रयण-विद्धमाइं गहियमाणाइं पासइ पासित्ता जंबू चित्तेइ-
“ अहं पमायसमए सव्वं चइत्ता संजमं गिण्हिस्सामि, पुण लोगमज्झे मम हीलणा भविस्सइ, मिच्छादिद्धी अहमा नरा एवं
भासिस्संति-’ धणे पणहे जंबूणा संजमं गहियं, ’ तं जइ णं धम्मप्पभावो तो णं एए सव्वे थिरट्ठाणा भवंतु ” इति चित्तिज्जण
‘नमो अरिंहताणं’ भणइ । तते णं ते पभवं विणा पंचसयतेणा सेलथंभमित्र थिरट्ठाणभूया जायाविहोत्था । तए णं से पभवे
ते दट्ठूण अयमेआरूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जिज्जा-’ एसा विज्जा रम्मा नरतिरिअथंभिणी केण नरेणं मम ओसाविणी
भिन्ना ’ एवं चित्तिज्जण दिसावल्लोअं करेति, जंबूकुमारं पासति, पासित्ता हट्ठुट्ठ जाव जेणेव जंबू तेणेव उवागच्छइ,
उवागच्छित्ता पणामं करेति, करित्ता एवं वयइ-’ धम्मोसि णं तुमं जंबू ! जेण तुमं मंतवलेणं तेणा थंमिआ, अहं तुभं दुवे
विज्जाओ दलामि, तुब्भे मम एगं थंमणिं विज्जं दलह ’ । तए णं जंबू पभवं एवं वयासी-’ पभवा ! मम विज्जाए कज्जं नत्थि ।
सव्वे विज्जा अविज्जा । एगा धम्मविज्जा सुविज्जा । तम्हा अहं पमायसमए सव्वं धणं अंतेउरं चित्ता, संजमं गिण्हिस्सामि ’ ।
तते णं पभवो वयइ-’ जंबू एरिसी रिद्धी, एरिसाओ नवजुवणाओ भारियाओ, एरिसो विभवो, एरिसं पच्चक्खसुहं केणेट्ठेणं
मुंचसि?, पुणो एरिसं सुहं कत्थ पाविस्ससि ? । अहं तव सेवगो भगमि, तम्हा एत्थ सुहं विलसह ’ । तए णं जंबू पभवं एवं
वयासी-’ पभवा ! संसारे एस किं सुहं ?, जीवेणं देवसुशइं अणुमविआइं, चिविहा कामभोगा विलसिआ, पुण एस जीवो

न संशुद्धो। जया भोगं लब्धम्, तथा श्रुत्वां मन्त्रम्। पुण जरामरणं नो पिच्छम्। जहा विलाढो दुर्द्धं पासम्, पुण लट्ठि नो पासम्, तथा जीवो भोगं पिच्छम्, पुण परलोकं न पिच्छम्। जहा महर्षिचरिते पुरिसे'। तए णं पम्भनो एवं वयासी- 'जंघु ! केम णं महर्षिचरिते पुरिसे' ।

तए णं मे जंघु एव वयासी- "पम्भन् ! भीमे नामं दरिद्रपुरिसे सत्थवादेण सद्धि धणज्जगट्ठाए अण्णजणवए गए । अण्णया सत्याओ भट्टे मग्गाओ उमगं संपत्तिए । तेणं समएणं मत्तमात्तेगे त पुरिसं दट्ठुण हण्णट्ठाए धाविए । तया णं से पुरिसे गयं दट्ठुण पण्णे, भयभीए पहमज्जे एगं महं रूप पासम्, पासित्ता कूव पविसम् । अहे दो अयगरे पासम्, तओ भीए । तत्थ कूवमंठे वडपायवो अत्थि, तस्म साहा कूवमज्जे, तं साहं अवलंकिज्जण ठिओ कूणे विलोएम्, ताव चत्तारि कूणे चत्तारि उरगा मन्नाविस्सहरा पयंसगीरा ठिया पासम् । जया णं उन्नरि विलोयम्, तया णं दो मूसगा वडसाह मक्खमाणा पेक्कम् । तथागतं सो गयंदो वडपायवं भंजणट्ठाए हल्लोएम् । तत्थ साहाए महपोडयं अत्थि, तेणं गयंदहल्लोएणं मच्छिआओ उट्ठिआओ ते पुरिसं तिवक्खेणं डंकेणं दंसति । एयंमि समए महमंडवाओ महर्षिचरिते गलिअं। पुरिसमुहे महर्षिचरिते पडिअं, तं भासाअं, महुरस्सेण सुहं वेयेम् । तेणं समएणं कोवि विज्जाहरे सभारिए विमाणट्ठिए विज्जाए अंवरतलं गच्छमाणे वडपायवोवरि उवागए । तए णं विज्जाहसमारिआ तं पुरिसं संकडगयं पासम्, पासित्ता करुणाभावं गया पिअं एवं वयासी- ' एयं कूवगयं पुरिसं गहिता विमाणंमि ठावेह' । तए णं विज्जाहरे भारिअं एवं वयासी- ' देवाणुप्पिण ! एस

कूवपुरिसे न निस्सरिस्सइ महुर्बिदुए विलुद्धो । तए णं पुणरवि इत्थी भणइ—‘सामी ! एस संकडठाणे गयंदो साहं हल्लोलेइ, मच्छीभक्खणं एआरिसं दुहं वेअमाणे महुर्बिदुसुहं कित्तिअमितं । तेण कारणेणं एअं पुरिसं गिण्हइ, विमाणंमि ठवेह । तए णं से विज्जाहरे तं वयणं सुवा जेणेव कूवडक्कंठे तेणेव विमाणं ठावेइ, ठावित्ता तं पुरिसं एवं वयति—‘भो पुरिसा मम बाहं विलगह, जेण तुवमं अहं विमाणे ठावेमि । तए णं से पुरिसे विज्जाहरं एवं वदति—‘खणमित्तं विलंबह, एस महुर्बिदू सुहे समागच्छइ, महुं आसाइत्ता, पच्छा आगच्छामि । से महुर्बिदू आसाइए । तए णं से विज्जाहरे दुच्चंपि तच्चंपि एवं वयासी—‘अहुणा आगच्छह । तए णं से पुरिसे विज्जाहरं खणं खणं विलंबावेइ, नो सकइ निस्सरित्तए, जाव विज्जाहरे पडिगए । पभवा ! तय किं मूढे विलंबइ. अमूढे विलंबइ ? । जंबू ! मूढे विलंबइ नो अमूढे । एवामेव पभवा ! संसारे अडवी, पुरिसे जीवे, गयंदे मरणे, कूवे जम्मावयारे, अजगरा नरयनिगोआ, सप्पा चत्तारि कसाया, वडवल्ली आउ, मूसा दो पक्खा, मच्छीडंका आहिवाहि, महुर्बिदुसमं विसयं, विज्जाहरो सुसाहू, गुरुपवयणं विमाणं, एरिसं संजोगं लहिता को विलंबइ ? । तम्हा हं महुर्बिदुसमाणं विसयसुहं चइत्ता, संजम गिणिह्मामि । पभवा !

(गाहा—) अहिंसासमो धम्मो नत्थि, संतोससमं सुहं नत्थि । सच्चसमो तवो नत्थि, सीलसमं मंडणं नत्थि ॥ १ ॥

एअं सच्चवयणं पभवस्स नो रुइअं, जहा उल्लयस्स दिवसो, जहा दीवस्स पयंगो, तेणस्स उज्जोओ, किविणस्स मग-
णजणा, कुपुत्तस्स अम्मापिउवयणं, तहा जंबूवयणं ” । जंबूदिदंतो पढयो ॥ १ ॥

पुनरत्रि पम्बो एवं वयासी-‘ जंजू ! अम्मा-पिउ-बंधव-कलत्त-मित्त-सयण-संबंधिपरिजणे इयार्णि मा भुंवह ’। तए णं जंजू एवं वयासी-‘ पम्बवा ! सन्वे जणा आसवहेउ-कम्मजोएणं मिलिआ । जीवस्म कोवि सयणो नत्थि। ठाणे ठाणे अम्मा पिया भारिआ पुत्ता मित्ता बंधवा अणुभविआ , पुण एगो धम्मो दुल्लहो, पम्बवा ! एगमवे एगस्स जीवस्स अद्वारस नायरा संत्ताया ’। पम्बवो वयइ-‘ सो अद्वारसनायरदिहंतो उवदंसेह ’।

तए णं जंजू कुमारं एवं वयासी-“ एवं खलु पम्बवा ! इहेय जंबूदीवे दीवे भारहे वासे महुरा नामं नयरी होत्था । तय णं महुराए कुबेरसेगा णामं गणिआ परिवसइ, सुरूवा चारुभासिणी जोव्वणा मियलोयणा चउसद्धिमहिलागुणालं-किआ गोरंगी कामीनरमणवेहणसमत्था परधणपच्चखगहणसमत्था अण्णपुरिसेहिं सद्धि भुंजमाणी विहरइ । तए णं सा कुबे-रसेणा अण्णया जुअलं पसविआ । दुवालसदिवसतरिए नामं कियमुद्दाए अलंकिआ तंजहा-‘कुबेरदत्ते कुबेरदत्ता पडकूले परिचेदिरुण मंजूसमज्जे ठाविआ । सा मंजूसा संझासमए जमुगानईपवाहे पवाहिआ । सा णं मंजूसा अणुक्कमेणं जेणेव मोरीपुरे तेणेव उवागया । तए णं सोरीपुरे दो ववहारिणो नईतीरे समागया । तेहिं सा मंजूसा गहिआ, विहाडिया, जुअलंयं दट्ठण जस्स पुत्तो नत्थि तेण पुत्तो गहिओ, जस्स पुत्तो नत्थि तेण पुत्ती गहिआ । कमेण सा रक्खमाणा संगोवेमाणा बुद्धि पत्ता, कमेण भोगसमत्था जाया आविहीत्था । तए णं ते ववहारिणो अयाणंता अण्णोणं पाणिगहणं काराविति । तते णं ते भम्बोन्नं नेहाणुरागरत्ता अण्णया कयाइ सारीपासएणं कीलमाणा नामं कियमुद्धिअं पासंति। ते दुवे संकिआ कंखिआ

अण्णोणं अम्मापिऊणं पुच्छंति । तते णं ते अम्मापिअरो तेसि सन्वं निवेयंति । जमुणाए मंजूसगहणं, अण्णोणं पुत्तपुत्ती-
संरक्खणं च । तए णं तेसि अय मेआरूवे अज्झवसिए जाव समुप्पज्जित्था । अम्हे णं भाइभगणि त्ति विआणिऊण कुबेरदत्ता
अइव वेरगं पत्ता, साहुणी समीवे पव्वइया । छट्ठइम जाव विहरइ । अण्णया तयावरणिज्जाण कम्माण उदिन्नाणं खएणं,
अणुदिन्नाणं उवसमेणं, दुक्कडकयाइं गरहमाणी एवं चितइ-‘ अहो मए मोहवसेणं अणायारो आयरिओ, [भयणी] भाया सह
मेहुणं विलसिअं, अन्वयाओ नरयगमणं भविस्सइ । एआरिसाए भावणाए भावमाणीए ओहिनानं समुप्पन्नं । तए णं सा
कुबेरदत्ता ओहिणाणेणं वंधवचरिअं सन्वं जाणति । ‘ जणं कुबेरदत्तो सोरिअपुराओ ववहारट्ठाए महुराए अ गओ ।
कम्मजोएण विसयवसेण कुबेरसेणाए रूवं दट्ठूण मोहिओ, तेण सद्धि पंचविहमाणुस्सए कामभोगे विलसइ ’ । तं दट्ठूण
कुबेरदत्ता सीसं धुणइ, अहो अकज्जकज्जं करेति । अहं तत्थ पडिवोहणट्ठाए गमित्तएत्ति कट्ठु महत्तरि पुच्छइ, गुरुणीआणाए
साहुणी महुरं गया । जेणेव कुबेरसेणा नेहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता कुबेरसेणासमीवे उवस्सयटाणं जाएइ ।
तया णं कुबेरसेणा वयइ-‘ एस सालाए चिट्ठह, मम दारयं रोअमाणं संरक्खह, एअं पालणयं हल्लोलेह । तए णं सा साहुणी
तत्थट्ठिआ धम्मज्झाणोवगया विहरइ । तए णं से कुबेरदत्तो कुबेरसेणाए सद्धि उत्पि पासः यवरगए कामभोगे भुंजमाणे विहरइ ।
एअम्मि समए बालओ रुयइ । तया ण तत्थट्ठिआ वेसा वयइ-‘ साहुणी ! पालणयं हल्लोलेहि ’ । तया णं सा साहुणी पालणयं हल्लोले-
माणी महुरवयेणं हालरूअं गाएइ । तंजहा ‘ बालग ! मा रोयह, तुमं ममं एगमाया, तेण बंधवे ! मा रोयह ! मम वल्लहे कुबेरदत्ते,

तस्स तुमं पुत्ते, तेण मम पुत्ते, मा रोयह २ । मम पाणवल्लहे कुबेरदत्तो, तस्स तुमं बंधवो, तेण मम देवरे ! मा रोयह ३ ।
मम बंधवस्स तुमं पुत्ते, तेण मम भस्सीजण् मा रोअह ४ । मम मायापती तस्स तुमं बंधवो, ते ण मम पित्तिज्जे मा रोअह
५ । मम सक्कपुत्तस्स णं तुमं पुत्ते, तेण ममं पत्ते मा रोयह ६ । एए छ नायरे बालणण सद्धि भासइ । तए ण तं वयणं सुच्चा कुबेरदत्ते
जेणेव साहुणी कुबेरदत्तं तेणेव उवागच्छइ । तए ण सा साहुणी एवं भासइ-‘हंभो ! कुबेरदत्त ! सुणेह, तुमं ममं एगमाया,
तेणेव तुमं बंधवे मृणेह १ । मम अम्मा तस्स तुमं पई, तेण तुमं मम पिआ सुणेह २ । पित्तिज्जस्स तुमं पिआ, तेण तुमं विद्ध
तेण तुमं बंधवे मृणेह ३ । मम अम्मा तस्स तुमं पुत्त, तेण तुमे मम पुत्ता सुणेह ५ । मम
पिआ मृणेह ३ । तुमं मम पाणिगहणं कय, तेण तुमं मम वल्लहे सुणेह ४ । मम सक्कस्स तुमं पुत्त, तेण तुमे मम पुत्ता सुणेह ५ । मम
देवरस्स णं तुमे पिआ, तेण तुमे मम ससुरे सुणेह ६ । एए छ नायरे कुबेरदत्तस्स भासइ । तओ पच्छा कुबेरसेणाण
भासइ-‘अम्मा ! कुबेरसेणा ! सुणेह, तुमे मम पसविआ, तेण तुम्हे मम माया सुणेह १ । विद्धपिआ तस्स भज्जा, तेण
विद्धमाया सुणेह २ । मम बंधवस्स तुमं भारिआ, तेण सुण्हा
सुणेह ४ । मम वल्लहस्स तुमं माया, तेण मम ससुया सुणेह ५ । मम मत्तारस्स तुमं भारिआ, तेण मम सविक्का सुणेह ६ ।
एए छ नायरे कुबेरसेणाण भासइ । तए णं सा कुबेरसेणा एए अद्वारस नायरे साहुणीमासिए, ‘एवं एएणं कमेणं चत्तारि
संजोए चत्तारि नायरे भवंति,’ तं सम्मं सोच्चा, उप्पि पासायाओ उत्तरइ उत्तरित्ता आसुरत्ता मिसमिसेमाणी जेणेव साहुणी
तेणेव उवागया । साहुणी एवं वयासी-हंभो साहुणी ! एवारिसं असमंजसवयणं केणहेणं वयह?, जे साहवो भवंति ते अभववाणं

न वयंति । तया णं सा साहुणी एवं वयासी-‘भो कुबेरसेणा ! अम्हे साहुणी असच्चं न वयामो ’ । तया णं कुबेरसेणा विणएणं पुच्छइ । तओ साहुणी सच्चं अवितहं निवेयइ । तं मंजूसाइपवित्तिं सच्चं सुच्चा कुबेरसेणा पच्छातावं वेयइ । वेरगमावसुवागया संजमं गिण्हइ । उगं तवं किच्चा जाव देवलोए उववणा । भवंतरेण सिज्जिस्सइ ” । एवं पभवा ! संसारे सच्चकुडं एरिसं माणिअच्चं, मायाजालरूवं, एयस्सोवरि कीवो जणो रज्जइ । जे जीवा कायरा कापुरिसा इहलोअपिवासिआ परलोअपरम्मुहा ते जीवा संसारे कुडंबसुहं वेयइ । परं जिणेहिं भणिअं जहा-

‘ न सा जाई न सा जोणी, न तं ठाणं न तं कुलं । न जाया न सुआ जत्य, सच्चं जीवा अणंतसो ’ ॥ १ ॥

तम्हा धम्मो सहाई कायव्वो, धम्मसमो बंधवो नत्थि, धम्महाए संजमं गिण्हिस्सामि । जंबूदिट्ठो बीओ २ ॥

पुणरवि पभवो एवं वयासी-‘जंबू ! एस संसारे नवजुव्वणाए इत्थीए सद्धिं भोगो विलसिअव्वो, पुण पुत्तसुहं विलोइअव्वं, जेण इत्थियाभोगो न भुत्तो, पुत्ता ण पसविआ, तस्स जम्मो निरत्थओ । पुराणपुरिसवयणं अत्थि । तं जहा-

अपुत्तस्स गिहं सुणं, दिसि सुण्णा अबंधवे । मूढस्स हिअयं सुणं, सच्चसुणं दरिहया ॥ १ ॥

तेण सुव्वे इत्थीहिं सद्धिं भोगं भुजह, तओ पुत्तपसवो मविससइ, तओ पुत्तसुहं विलोयइत्ता, पच्छा संजमं गहियव्वं । पुराणे वयणं अत्थि । पुत्तं विणा गई नत्थि, सगो वि नत्थि, तम्हा पुत्तसुहं दट्ठूण धम्मो कायव्वो । धम्मणेण सगो गच्छइ । तम्हा गिहवासे चिद्धइ ’ । तए णं जंबू पभवं एवं वयासी-‘पभवा ! पुत्तेण किं भवइ !; पसुपक्खिआणं बहवे पुत्ता भवंति ।

तेणं ते पुत्ताओ किं सग्गे गच्छंति ? । जीवो सकम्मेण गइं लब्धइ, जहा जिणेहिं भणिअं-

‘ ॥ ? ॥

माया पिया ण्हूसा भाया, भज्जा पुत्ता य ओरसा । नाळं ते मम ताणाय, लुपंतस्स सकम्मुणा ’ ॥ ? ॥
तओ पभवो भणइ-‘ जंबू ! पुत्तं विणा पियस्स जलंजलिं को देइ ? । जंबू वयति-‘ पभवा ! को कस्स जलं पावि-
स्सइ ? । को जलं गिण्हिस्सइ ?, सन्वे जीवा नियनियकम्मेणं संसारे परिब्भमंति । जहा से महेसरदत्ते । तथा पभवो

वयइ-‘ तं महेसरदत्तदिट्ठं उवदिसइ ’ ।

पभवा ! इहेव जंबूहीवे दीवे भारे वासे विजयपुरे नयरे समुदत्ते सेही, अंवा भारिआ, पुत्ते महेसरदत्ते भइए
मिच्छद्दिही, नाइला भारिआ, कुसीला सच्छंदचारिणी अण्णपुरिसरया जाव विहरइ । तए णं से समुदत्ते अण्णया कयाइ
रोमायकेण पीढिए समाणे महेसरदत्तं आमंतेइत्ता एवं वयासी ‘ पुत्ता संवच्छरदिणे पिउनिमित्ते एगो महिसो मारेयव्वो,
तं मम दिणे वि संवच्छरे एगा महिसो वलिनिमित्ते कायव्वो ’ । पुत्तेण भणिअं ‘ तहत्ति ’ । तओ पच्छा समुदत्ते अट्टइइ
ट्टमट्टे कालमासे कालं किच्चा तज्झाणेणं महिसत्ताए उववण्णे । तन्भारिआ वि घणलुद्धा अट्टज्झाणेणं कालं किच्चा तत्थेव
सुणी जाया । तए णं से महेसरदत्ते अण्णया निअभारिअं अण्णपुरिसेण सद्धिं भोगे भुंजमाणं पासइ, पासित्ता आसुरत्ते तं
गरिस्सं रहस्सेणं हणइ, मणसा चित्तेइ-इत्थी ‘ णो वीससिअव्वा, इत्थी विरत्ता दुहं देति । इत्थी मणवयणकायमिन्ना अन्नं
चिन्ति, अण्णं करेइ, अण्णं जंपइ, सच्छंदे चिट्ठइ । भणइ जहा-‘ पएसिराया सूरिअकंताए निहओ, पइमारिआ दिट्ठतो अ ’ ।

इत्थीणं सहावे सत्तदोसा पन्नत्ता तं जहा—‘असत्त्वं ? साहसं २ माया ३ मूढत्तं ४ अइलोहं ५ असुई ६ निहुरत्तं’ ७ एए सत्त दोसा भवंति । तेण इत्थीण न रूसिअन्नं, न तूसिअन्नं, न त्रीससिअन्नं । एवं नाऊण इत्थीण सद्धिं नेहाणुराएण वट्ठइ । तए णं से जारपुरिसे महेसरदत्तेणं निहए समाणे अप्पदोसं वियाणमाणे, अप्पाणं निंदमाणे, कालं किच्चा महेसरदत्तस्स इत्थीए कुञ्चिसि पुत्तत्ताए उववण्णे । नवणं मासाणं जाव जाए, जाव महेसरदत्तस्स इट्ठे कंते, उच्छंणे कीलावेइ । तए णं सा नागिला वि मणसि चित्तिइ—‘मम पिउणा मम छिद्दाणि पिहिआणि, तम्हा अज्जणभिइ अयमेव वल्लहे इट्ठे नो अण्णे’ त्ति । एवं जाव विहरइ । तए णं से महेसरदत्ते अण्णया पिऊणं संवच्छरदिणे महिसं गिण्हावेइ । कम्मजोमेणं से पिआजीवे महिसे समागए, मारिऊण सन्नकुंडंवेण मसखंडाई भक्खिआई । तए णं सा अहेसरदत्तस्स माया सा सुणी नियगेहे तं महिसअट्ठिमस-खंडचम्मं च आसादेमाणी महेसरदत्तेण लट्ठीए हया आरडइ । एअंमि समए धम्मरुई नामं निगंथे मासक्खमणपारणए आहारट्ठाए तत्थेव उवागए । ओहीनाणेण तं सन्नं असमंजस पासति, पासित्ता एवं वयासी—

‘पिउमंसं आसायइ, उच्छंणे सत्तुअं निवेसेइ । मम पिउदिणं इअ उज्जम(य)मोहविडंवं इमं जाण ’ ॥ १ ॥

तए णं से महेसरहत्ते साहुवयणं सुच्चा अन्नुट्ठेइ, अन्नुट्ठित्ता वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी—‘तुभे जं कहिअं तं मए ण णायं । तं एअस्स अट्ठं भासह’ ? । तए णं से साहू सन्नं परिकहेइ । त साहुवयणं सुच्चा सुणी ईहापोहमगणगवेसणं करेमाणी जाईसरणं उवागया । तए णं से महेसरदत्ते साहुसमीवे नियपियमाइसत्तसमगाणं पुव्वभवं सुच्चा, साहूणं एवं

वयति-‘जयं तुभं वयह, तं केणट्ठेण सच्चं जाणामि ? । तणं से साहू महेसरदत्तं एवं वयासी-‘एसा सुणी तव माया भूमिगयनिहाणट्ठदा, मम वयणेणं तव निहाणं त्रिलोआविस्सइ’, एवं कहिऊण सुणीए वयइ-‘भो सुणी ! तव पुत्तस्स निहाणं दंसेदि’ ? । तणं सा सुणी सुणिवयणेणं गिहमज्जे गंतूण, पाएण खणइ । तओ महेसरदत्तेण खणिऊण तत्य ठाणाओ निहाणं क्कंदं । तओ महेसरदत्तस्स जिणधम्मं रुई जाया । साहुसमीवे जायसंसारनिव्वेओ तस्सेव समीवे मुक्कगिहवासो पव्व-इओ संमत्तं पट्ठिवन्नं, मिच्छत्तं चवं । सुणी वि साहुवयणेणं अणसण आराहिऊण देवलोअं पत्ता । सव्वकुडवं धम्ममग्गे ठिअं । एवं खलु पम्भवा ! को कस्स जलंजलि देइ ? । को जलं गिण्हइ ? । जहा कोवि पुरिस्सो अणट्ठाणे अंबप्पमुहरुक्खाइं रोवेइ, रोरित्ता गंगानइं गंतूण पाणिअं उच्छाळेइ, वयइ-‘मम अंबाईरुक्खा पाणिअं पिअह’ । तत्य कोवि पुच्छइ, तव अंबाईरुक्खा क्कं पाणिअं पिविस्संति । अइदूरे ते रुक्खा । तहेव मूढा परलोअपत्ताणं पियमाइप्पमुहाणं तस्स नामं गहिऊणं जलं दिति । तम्हा अहं संजमं गहिम्सामि । जंयुदिट्ठतो तइओ ३ ॥

तणं सा जंयुकुमारस्स पढमा मारिआ समुहसिरी एवं वयासी-‘तुभेसामी एरिसं सुहं चइत्ता, अम्हाणं अवमण्णित्ता, सिद्धिसुखं इच्छह । तणं मिच्छा । जहा वगनामं पामरे दूहं संपत्ते, तहा भविस्सह’ । तणं से पम्भवे एवं वयासी-‘समुहसिरी ! केस नं वगपामरे दूहं संपत्ते’ ? ।

तणं समुहसिरी एवं वयति-‘सुसीमगामे वगनामा हालिगो वसइ । वासारत्तिं करसणं करेइ । कोइव-कंगु-कुलत्थप-मुहाइं भग्गाइं वावेति । कमेण ते पुण्णिआ फलिआ निप्पणा । तणं सो हालिगो अणया मालवदेसे कुसुमपुरे

नियधूआगेहे गओ । तीए गोहुमंडगुडभोअणं काराविअं । तुहो अ हालिओ । पुच्छिया तस्स उप्पत्ती । तेण इक्खुखंडा गोहुमा य बीअट्टाए दिना । विही सिक्खविआ । तए णं हालिए संतुहे सिग्गं जेणेव नियए गेहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता तं करसणं पुफिअं फलिअं सब्बं अप्पक्कं उम्मुच्छेइ । इक्खुरोवणट्टाए कूत्रं खणावेइ । तत्थ सिला पाउब्भूआ । तं ठाणं चइत्ता, अण्णे ठाणे कूत्रं खणावेइ । तत्थ वि सिला निगया । तया हालिओ पच्छातावं करेइ, हा मया कोहवाइपभुहं धणं निगमिअं, गुढमंडगभक्खणट्टाए मए करसणं उम्मुलिअं ” । सामी ! तहा तुम्हे भविस्सह । तम्हा संजमं मा गिण्हह । गिहे चिट्ठह । अम्हेहिं सद्धि भोगे विलसह । पच्छा तुब्भेण, सद्धि संजमं गहिस्सामो एवं पढमा इत्थी भणइ १ ।

तए णं जंबू समुद्धसिरिं भणइ--‘ भदे ! अहं कागसरिसो लोही नत्थि, जेण पच्छातावं भवइ ’ । तं सुणेह--“ इहेव जंबूदीवे दीवे भारहे वासे विद्धानिगिरिपायमूले नम्मयानईतीरे गयंदकलेवरे अत्थि । तं कलेवरं भक्खणट्टाए बहुविहा विहंगमा समागच्छंति । सोणिअं मंसं भक्खित्ता नईतीरे चिट्ठंति । एवं कमेण सुहंसुहेणं विहरंति । तत्थ एगो कागपक्खी अवमदुवारेण कलेवरे पविट्ठो । मंससोणिअं आहारित्ता, संतुहो चितइ ‘ अहं इत्थ सुहेणं चिट्ठिस्सामि, आमिसं सहिरं भक्खिस्सामि ’ । से तत्थेव सुहेण चिट्ठइ । तए णं से कलेवरे गिम्हकाले संकुइए । तया से वायसे मज्झट्टिए कमेण वासारत्ति जलपूरेण नइप्पवाहेण से कलेवरे समुहं गए । जलजोएण कलेवरस्स अवमदुवारे पसारिए, तओ वायसे कलेवराओ अवमदारेणं निस्सरइ । कलेवरस्सोवार्दि विच्चा, दिसावलोकं करेइ । सन्वत्थ चउद्धिसिं जलं पासइ, वारंवारं उइडेइ, पुण जलतीरं न लब्भइ । तओ पच्छातावे पडिओ खयं गओ ” तहा एरिसो अहं लोही नत्थि । जेण कारणेण अहं पच्छातावं करेमि । अहं

संभयं निज्जित्ता विहरिस्सामि । जंत्तु दिट्ठतो च्यउत्थो ४ ॥

तण्णं सा बीआ भारिआ पउमसिरी जंत्तुकुमारं पवं वयासी-‘सामी ! अम्हं जीविअं सरीरं च तुम्हाणं करे विलगं, एस जुब्बणारंभे संभयं न जुत्तं । पाणवट्ठह ! अतिलोहे जीविअं विणस्सइ, जहा वानरस्स’ । पभयो भणइ-‘तं दिट्ठं वयह’ ।

तया पउमसिरी भणइ-‘सामी ! सुणेह’ । “कंमि वि नंदणवणसमाणवणे एगं वानरजुअलं परिवसइ । अन्नोअ-नेहाणुरागरत्तं च वणफलाइं भक्खिज्जण, नईतीरे सुहंसेहेणं विहरइ । अण्णया गिम्हकाले रुक्खाओ रुक्खं गच्छमाणे से वानरे अहे निवडिण् । तत्थ अहो देहे जलपुण्णे । तंमि पडिण् । तस्स जलपपभावेण से पुरिसे जाए सुखे । तया णं सा वानरी पिम्मवसेणं दहमज्जे पडिआ । सा वि रुक्खइ इत्थी जाया नवजुब्बणा । तेणं से पुरिसे भारिअं एवं वयासी-‘पुणरवि दहमज्जे अंपावित्तण् । तया णं मणुआओ देवा भविस्साओ । तत्थ देवभवंसि मणुणे सहखरसंगंधासभोगे अंजिस्सामो । माणुमभवे वक्खे बाहिरोगपरवसत्ताणं । तम्हा देवमुहाइं अणुभविस्सामो’ । तण्णं सा इत्थी तं पुरिसं एवं वयासी-‘सामी ! अइलोहो न कायन्नो । लोहेण सव्वकज्जं विणस्सइ । परं तं वयणं न मन्नइ । दोच्चं पि तच्चं पि एवं वयासी-‘भो भंइ ! पुणरवि देहे अंपावित्तण्, तो देवे भविस्सामो’ । पुणो पुणो इत्थी वारेइ-‘वट्ठह ! अइलोहे दुक्खं मन्नइ’ । तण्णं तं वयणं नरखधरो वानरो अवउत्तिज्जण, पुणरवि देहे अंपावित्तो । तओ पुणरवि वानरो जाओ । रुक्खसाहं डिग्गा, पच्छातावं करेइ, तं इत्थीयं निरिक्खमाणे चिट्ठइ । तेणं समणं हत्थिणाउरे नयरे अरिकेसरी राया चउरिगिणीए सेणाए मिययाए निगओ । वणाओ वणं कम्ममाणो जेणेव से देहे, तेणेव उवागच्छइ, तरुच्छायाए ठिअं कन्नं सुखेवं पासइ,

जंबूचरिते

॥२८॥

पासित्ता एवं वयासी-‘तुमं कासि? कथ्यओ समागया? कथ्य गमिस्ससि?। तएणं सा इत्थी सन्वं निअचरित्तं भासइ। तस्स रूवं ददूण राया विसयासत्तो तं गहिऊण निअनगरं पत्तो। कण्णाए पाणिणहणं कयं, पट्टेदी ठाविआ। वसणाभरणेहि विभूसिया सुहेण विहरइ। तयाणं कोवि नट्टपुरिसो वणमज्जे तं वानरं पासइ, पासित्ता उवाएणं गिण्हइ, गिण्हित्ता कसप्पहा-रेणं छिबप्पहारेणं नाडयं सिक्खावेइ, सिक्खावित्ता गामागरनगरे परिभंतो जेणेव हत्थिणाउरनयरे तेणेव उवागओ। तिअ-चउक्क-चच्चर-महापहे वानरं नच्चावेमाणो, जेणेव रायंगणे तेणेव उवागच्छइ। वानरं नच्चावेइ। राया देवीए सह नाडयं विलोयइ। राया वुट्ठो देवीए भणइ एअस्स दलाहि। तएणं सा देवी किंचि धणं धणं च गहिऊण जेणेव से नट्टपुरिसे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता वानरं उवलक्खइ। वानरेण वि सा इत्थी उवलक्खिआ। तएणं से वानरे तं ददूण खयइ झरइ। ‘हा एसा मम भारिआ मम हत्थाओ गया’। तएणं सा देवी तं वानरं एवं वयासी-‘भो वानर! केणट्ठेणं रुअह?, मम वयणं न मन्निअं, अइलोहो कओ, तेण एरिसी विडंबणा जाया। तओ वानरो दुही जाओ’। तहा तुम्हे वि सामी! अइलोहेण दुही भविस्सह। तेण संजमं मा गिण्हइ। अम्हेहिं सद्धि भोगे विलसह। पच्छा वुड्डभावे संजमं गिण्हि-स्सामो। तओ सिद्धिसुहं पि सुलहं भविस्सति। एवं चीअइत्थीवयणं २॥

तएणं से जंबू पउमसिर्णि एवं वयासी-‘तुमहाणं सरोरभोएहिं कोवि संतुट्ठो न जाओ। जिणेह भणिअं जहा-

जह कच्छुल्लो कच्छू, कंडूअमाणो दुहं मुणइ सुवं। मोहाउरा मणुस्सा, तह कामदुहं सुहं विति ॥१॥

जहा से अंगारकारए पुरिसे’। तएणं सा पउमसिरी एवं वयासी-‘केसणं सामी! अंगारकारए पुरिसे’?। तएणं

जंबू मामद-“ एवं तल्लु इहेव जंबूदीचे दीवे भारहे वासे चंदपुरे चंदनामं अंगारकारे परिवसइ । से णं गिम्हसमए जल-
पुणं कुडयं गहाय, भटवीए अंगारकरणाट्टयाए गए । तत्य कट्टाईं गहाय अगणीए संधुक्खेइ । तेण अगणितावेणं तण्हा पाउ-
न्धूया, जलं मब्बं पियइ । खणंतरेण पुणरवि तण्हा पाउब्धुआ उज्जला दुस्सहा । तए णं से पुरिसे तण्हाभिभूए समाने रुक्ख-
मृञ्जि पमुत्ते, तत्य सुप्पिणं पासइ । सुविणमज्जे वावि-कूव-तडाग-नइ-सायरजलं सब्बं पीअं, तो वि तण्हा न च्छिन्ना ।
तए णं से सुविणमज्जे चितइ-“ इमे अ कहवमज्जे जलं अत्यि तं पित्तिए ” । एवं चित्तिअण वत्थं कइमए ठावेइ, तं अल्लं वत्थं
मुहे देति । तओयि तण्हा न च्छिन्ना ” । एवायेव देवाणुप्पिए ! सायरजलसमाणे देवलो अविसयसुहे अणंतसो अणुभविए ।
तो वि तिसयत्तिची न जाया । तया तुम्हाणं कामभोगा कइवजलोवमा तेण तिची कहं भवइ ? । तेण कारणेणं भोगं परिच्चज्ज
मज्जमं गहिस्सामि । संजमा परं सुह नत्थि । संजमाओ सिद्धिसुहं लभिस्सामो । तम्हा तुम्भे बुद्धइ । जंबूदिदंतो पंचमो ५ ।

तए णं मा तइआ भारिआ पउमसेणा जंबूकुमारं एव वयासी-‘ सामी । तुम्हे संजमं मा गिण्हइ, जहा रायपत्ती सब्ब-
सुत्ताओ चुआ, तहा भविस्सइह ’ । तए णं से प मवे एवं वयति-‘ पउमसेजा ! रायपत्ती सुक्खाओ कहं चुका ? । तओ-
पउमसेजा भासइ-सामी ! तुणेह । “ रायगिहे नयरे जियसत्तू राया, पउमायई देवी, कलाए नामं सुवण्णगारे जज्जए,
तस्स पियमित्ते नामं पुत्ते इहे जाव जोव्वणवयंसी पाणिगहणं कारावियं, इत्थीए सह पंचविहे कामभोगे भुंजमाणे
चिहरति । तम्मणे तल्लेसे तदइअवसिए सा इत्थी अणपुुरिसेण सद्धि रता कामभोगे विलसति । तए णं से
नज्जारगुण्णगारे तं पुत्तं वयति-‘ पुत्ता ! इत्थी विसासो न कायवो । इत्थी मज्झत्यभावे रक्खिअन्वा ’ । एवं

निच्चं भणइ । तए णं से पुत्ते तांय एवं वयति—‘मम भारिआ सुलक्खणा पइव्वया तिव्वनेहाणुरागरत्ता एरिसा अण्णा नत्थि’ । तए णं से कलाए सुवणगारे सुण्हाए छिदाइं पासइ । अण्णदिणे जारपुरिसेण सद्धि भोगे भुंजमाणीं पासइ, पासित्ता पब्बत्तेणं चरणाओ नेउरं गिण्हइ, गिण्हित्ता पण्हे । तथा णं सा सुवणगारी पडिबुद्धा विवित्—‘ससुरएणं नेउरं गहिअं । तं मम पभाए दूसिस्सइ’, एवं संपेहित्ता तं जारपुरिसं पडिबोहेइ, पडिबोहित्ता एवं वयासी—‘मम ससुरएणं नेउरं गहियं, तं पभाए अहं सबहसाविअं करिस्सामि । तथा णं तुम्हे मम अंगोवंगफासं करेज्जा’ । एवं भासित्ता विसज्जिए । तयाणंतं सा इत्थी जेणेव सए कंते, तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पच्छन्नं सिज्जाए सुयइ, सुइत्ता खणंतरेणं एवं वयासी—‘पडिबुद्धह सामी ! अम्हे असोगवणियाए—सइस्सामो, इत्थ रई न जायइ’ । एवं भासिऊण भत्तारेण सद्धि जेणेव असोगवणिआ, तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तत्थेव सुयइ । सुवणगारे निद्दाए पमत्ते जाए । तथा णं सा भारिआ उट्ठेति, उट्ठित्ता भत्तारं पडिबोहेइ, पडिबोहित्ता एवं वयति—‘एस णं सामी ! पच्चक्खं तुब्भं पिया मम पायाओ नेउरं गहाए गए । पभाए मम दोसो भासिस्सइ । तं तुब्भेणं अचित्तहं मासियव्वं । मम दोसो नत्थि तं तुब्भे विआणह’ । तए णं से सुवणगारे तं सोऊण आसुरत्ते मिसमिसेमाणे पमायकाले जेणेव पिआ तेणेव उवागए । उवागच्छित्ता तं जज्जरसुवणगारं बह्मि उच्चावयाहिं निव्वमंछणाहिं निव्वमंछेइ, निव्वमंछेइत्ता एवं वयति—‘केणट्ठेणं अज्ज रयणीए लज्जाठाणे उवागए ? मम भारियाए पायनेउरं कम्हा गहिअं ? । अम्हं सुहपसुत्ताणं तत्थ द्वाणे तुम्हाणं आगमणं न जुज्जइ । तए णं से जज्जरए एवं वयति—‘पुत्ता ! तव सुण्हा अण्णपुरिसेण सद्धि भोए भुंजमाणी दद्रुण पत्तयद्दाए मए नेउरं गहिअं’ । तए णं से पुत्ते तं जज्जरं एवं वयति—‘अहं

मुत्तो, तुम्हे नोवक्रविलभो, एवं अण्णोणं वयमाणस्स कलहे समुप्पण्णे । तथा णं सा सुवण्णगारी भणइ-‘ अहं भोअणं तथा करिस्सामि, जया णं अहं निकलंका भविस्सामि ’ । तेणं अण्णोणं कलहं करमाणस्स बहवे जणा संमिलिया भासंति-‘ इत्य सनोवाइ जक्खे सपाडिदेरे, तस्स चलणा फासेयच्चा । जो सब्बो भवइ, तस्स क्रिमवि अवाठा न भवइ । जो असब्बो हुज्जा, तस्स जक्खो पायमज्जे रक्खेज्जा ’ । तए णं सा सुवण्णगारी वयइ-‘ तं सवहं अहं करिस्सामि ’ । भित्तनाइ संमिलेइ । तओ पच्छा पहाया कयवलिकम्मा पुप्फफलहत्यगया महया जणेण सद्धिं जक्खस्स पहारित्थ गमणाए । तंमि अंतरे से जारपुरिसे विगलरूवं धरित्ता, मल्लग-लढ्ढीहत्यगए जेणेव जणसमुहे तेणेव उवागच्छित्ता मज्झे पविसइ, पविसित्ता तं सुवण्णगारमज्जं कंठाकंठीं करेइ, अंगफासं करेइ, करित्ता जणेण निवारिज्जमाणे तस्सेव समीवे गच्छइ । तए णं सा सुवण्णगारी बहुजणेण सद्धिं जेणेव जक्खस्स जक्खायतणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता आलोए पणांमं करेइ, करित्ता पुप्फफलाइं अगओ दोएवि, दोइत्ता एवं वयासी-‘ तुम्हे णं सप्पमावे जक्खे, जइ णं मम भत्तारं अह एयं वियलं पुरिसं विणा सरिरसंभोगो अण्ण-स्स रुस्स वि जणस्स सद्धिं भवेज्जा, तो णं मम पायमज्जे रक्खेज्जा, अण्णहा तुट्ठो भवह ’ । एवं वइत्ता तस्स जक्खस्स पायमज्जे पविसित्ता निगया । सव्वजणा हरिसिया, जयजयसइं भासंति । जज्जरसुवण्णगारस्स सव्वे हीलंति निंदंति अव-पण्णंति । तए णं सा सुवण्णगारी सच्चा जाया । परिजणपरिकलिआ जेणेव सए मेहे तेणेव उवागया । तए णं से जज्जर-सुवण्णगारे जेणेव सए मेहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता दारमूले चिट्ठइ । पुत्तो वि हीलइ । कोवि असणवसणस्स पवि-त्ति पि नो पुच्छइ । तए णं से जज्जरसुवण्णगारे अट्टदुट्टवसट्ठे चित्ठइ-‘ मए पक्कवं अण्णपुरिसेण सद्धिं भोगं भुंजमाणी दिट्ठा,

कहं जक्खेण सच्चा कया ' । तेण अट्टज्झाणेणं अनिहे जाए आविहोत्था । अहोनिंसं च जागरमाणे विहरइ । तए णं तस्स सुवण्णागारस्स अनिदत्तं । नयरभज्जे तिअचउक्कचच्चर जाव रायसभाए सव्वे जणा एवं भासंति—'एस खलु जज्जरसुवण्णगारे अनिहे चिट्ठइ ' । तं सोऊण राया तं जज्जर—सुवण्णगारं सदावेइ, सदाविच्चा एवं वयासी—'भो जज्जरसुवण्णगारा ! मम अंतेउरं सपक्खं सपडिदिसिं विलोएमाणे चिट्ठह । एअस्स उवरि ठाणे रायपसायाओ भत्तपाणं भुंजमाणे सुहंसुहेण विहरह ' । तए णं से जज्जरसुवण्णगारे रायवयणं तहत्ति जाव आलोएमाणे विहरइ । तए णं सा पडमावई पट्टेवी तं सुवण्णगार दट्ठण भीया, नो सकइ कुंतारेण सद्धिं भोगं भुंजित्तए । अह अण्णया कयाइ रहस्सं दट्ठण अट्टहरत्तसमयंसी गवक्खमूले आगया । तए णं से कुंतारे गयंदनासाए पट्टयं ठवेइ, ठवित्ता गयंदं गवक्खहेट्ठे आणेइ । तए णं सा पट्टेवी तं (तंसि) पट्टयंसि निसीयइ । तं सणियं सणियं गयंदो तं पट्टेवीं भूमिसिं मुयइ । तए णं से कुंतारे तं पट्टेवीं उच्चावयाहिं आउसणहिं आउसइ, जाव निब्भंछेइ लोहमएणं संकळेणं घापति, घाइत्ता तओ पच्छा भोगे भुंजइ, भुजित्ता पुणरवि गयंदनासाए पट्टयं ठावेइ, ठावित्ता तं पट्टेवीं निसिआवेति, निसिआवित्ता पुणरवि गवक्खे गयंदो तं देवीं ठावेति । तं सव्वं जज्जर—सुवण्णगारेण चरियं दिट्ठं । तओ पच्छा इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था । ' रायमुवणे जया एरिसं अकज्जं, तया अम्हाणं का कहा । जे इमे राया महामंडलिआ छत्तवई महापरक्कमा महाविष्ण्णाणकुसला तेवि पुरिसा इत्थिहिं नच्चाविआ, वासुदेवा चक्कवट्ठी असुरिंदेविंदा पाए पाडिआ । इत्थिचरिअं कोवि न याणइ । जक्खो वि विपत्तारिओ, मम असच्चो कओ । जेणं पुच्चपुरिसेहिं भणिअं जहा—

१ ॥

२ ॥

गहचरिअं रचिचरिअं च चंदचरिअं च । जाणंति बुद्धिमंता, महिलाचरिअं न जाणंति ॥ १ ॥
 जलमज्जे मच्छपया, आगासे पंखिआण पयपंती । जाणंति बुद्धिनिज्जा महिलाचरिअं न जाणंति ॥ २ ॥
 तं सच्चं । एवं चित्तिऊण मुहपसुत्तो पभाए वि नो जागरइ । तए णं से राया मज्झणकाले तं सुवण्णगारं पडिबोहेइ
 पडिबोहिता एवं क्यासी-‘ भो सुवण्णगारा ! केण कारणेण मुहपसुत्तो ? । तए णं जज्जरसुवण्णगारेणं पढमं
 पुन्नुइ, भदं न मामिस्सामि ’ । तओ राया विसेमेण पुन्नुइ-‘ कारणं निवेएह । तए णं तेणं जज्जरसुवण्णगारेणं पढमं
 नियमुद्धानमिअं निवेइअं, पन्छा पट्टदेवीचरिअं सब्बं अहीणमउरिअं निवेइअं । तए णं से राया आसुरुत्ते जाव पट्टदेवीए
 सरीरयं विलोएइ, विलोउत्ता लद्धपच्चए पट्टदेवीं कुतारं गयंदं च सद्भावइ, सद्भावित्ता नियसेवयं एवं क्यासी-गयंदोवरि इत्थियं
 कुतारं च ठावेत्ता, पवयसिहरं आरोहावेत्ता, संपावेह ’ । तए णं से कुतारे सइत्थिए गयंदं आरुहइ । वेभारगिरिं सणिअं मणिअं
 आरुहइ । गयंदो मरणभणं तिए द्रुपए जाव एगए ठिओ । तए णं ते ईसरतलवरमंतिपसुहा पणामं किच्चा रायं एवं क्यासी
 -‘ एत्थ णं मामी ! हत्थिस्स को दोसो ? जहा सिम्ववइ तहा करेइ ! तणं एवं खलु सागी ! एस हत्थी उत्तमलमखणधरो
 संगामे जोहो, एरिसो हत्थी न हणिज्जइ ’ । तं वयणं सोऊण राया हत्थि गिण्हावेइ । कुतारं च देवीं च निव्विसए अणया
 आगवेइ । तए णं से कुतारे इत्थिया सह निव्विसए आणत्ते समाने गामागरनगरे परिभममाने अणया गहिऊण
 संशाममये कंमि चि नयरे चाहिरिअदेमायतणंसि सुहपसुत्ते । तंमि समए नेणा समागया नयरमज्जे जणाणं धणं गहिऊण
 पणत्ता । तत्थ णं एगे तकरे रायभणं पण द्वे समाने जेणेव देवकुळे तेणेव उवागए । तए णं सा रायभज्जा तं तेणं पामइ

पासित्ता दृढदृढा कामाणुरागरत्ता तं चोरं एवं वयासी-‘केस नं तुन्भे ?; केण कारणेणं मयभीया भवह ?। तए नं से तेणे एवं वयति-‘ भवे ! तेणो हं धणं सुसिअ पण्हो इहमागओ । पिट्ठओ मम मारणहाए रायपुरिसा समागच्छंति ’ । तए नं सा देवी एवं वयासी-‘ जइ मम भत्तारो भवसि, मए सद्धि भोने खुंजसि, तो नं अहं रक्खामि ’ । तए नं से तेणे वयइ-‘ हंता एवं भवतु, परं तव भत्तारो अत्थि, एवं पयंपमाणस्स तम्मि समए सुहडा समागया सण्णद्धबद्धा एवं वयंति-‘ कोवि तेणे इहमागए, वा दिट्ठे ’ । तए नं सा इत्थी एवं वयति-‘ एस नं कोवि इयाणि आगम्म पसुत्तो अत्थि, अहं अम्हे इत्थीपुरिसा मयभीया चिट्ठामो ’ । तए नं ते रायपुरिसा तं सोज्जण तं कुंतारं गिण्हंति । लट्ठियुट्ठिप्पहारं करेति, जाव सल्लिआरोवणं करेत्ता पुरिसा पडिगया । तए नं से कुंतारे तं इत्थीचरियं नाज्जण मणसा चित्तेइ-‘ अहो ! एआरिसी इत्थी, जं रायं वंविज्जण मए सद्धि संसत्ता । अहं मम वि चइत्ता तेणेण सद्धि विलग्गा । तम्हा इत्थीवीसासो न कायन्वो । अहं मूढमई, तेण अकाले मच्चुजोगो जाओ ’ । तए नं तस्स मूलारोवियस्स तण्हा समुप्पन्ना उज्जला दुरहिआसा । तए नं से कुंतारे दिसावलोअं करेइ तत्थ जिणदत्तं समणोवासगं पासति पासित्ता एवं वयासी-‘ भो देवाणुप्पिआ ! अहं तण्हाभिभूए, मम पाणिअं पायह ’ । तए नं से जिणदत्ते तं दट्ठूण चित्तेइ-‘ एस नं तक्करे नरयगामी, जइ सम्मत्तं लभेज्जा तो नं मम लाभो भवइ ’ । एवं चित्तिज्जणेणैव सल्लिया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता एवं वयासी-‘ मए गुरूणं समीवे मंते सिक्खिए, तं मंतं तुन्भे सिक्खह, तो नं अहं जलहाए गमिच्चए ’ । तए नं से कुंतारे एवं वयति-‘ तं मंतं देवाणुप्पिया ! मम सिक्खावेह । पच्छा जलं आणेह ’ । तए नं से जिणदत्ते पंचपरमेट्ठिमयं महामंतं नमुक्कारं सिक्खावेइ । तओ पच्छा जलं आणिज्जण पायइ, पाइत्ता जिणदत्ते

तेणाओ । अम्हे जंबूई पसुजाई, परं तुब्भे वियक्खणा मणुस्सा अप्पाणं दोसे न पिक्खह । तए णं सा देवी तं एवं वयासी-
'जंबूई ! तुब्भे मम चरिअं केणट्ठेणं जाणह' ? तया णं से देवे सयं ख्वं पयहीकरेइ पयहीकरित्ता एवं वयासी- 'देवी ! अहं
कुंतारजीवे जाव सव्वं निवेइअं । तं बुज्झाहि इयागि, अहं तव पडिबोहणट्ठाए आगओ' । तए णं सा देवी अप्पाणं निंदमाणी
एवं चित्तइ- 'हा मया अकिञ्चं कयं, अहं अधण्णा अपुण्णा अकयपुण्णा, 'वेरगभावपुवागया । देवेण साहुणी समीवे ठविआ ।
धम्मं सोऊण पव्वइआ । देवो वि पडिगओ' । एवामेव सामी ! तुम्हे वि अम्हारिसीओ इत्थिओ धणं च छड्ढित्ता, मुत्तिमुहं
कंखह । परं रायदेवीमिव इहलोयपरलोयाओ भट्ठा भविस्सह । तम्हा इयाणि अम्हेहिं सद्धि भोगे विळसह । पच्छा अम्हेवि
तुब्भेण सद्धि संजमं गिण्हिस्सामो । एवं तइयाइत्थीवयणं ३ ।

तए णं जंबू पउमसेणाए एवं मासइ 'भदे ! अहं (विज्जाण बुक्को) विज्जुमाली विव भोगे नोवलित्तो भवामि' ।
पउमसेणा वयइ- 'सामी ! को विज्जुमाली ? , कंहं विज्जा 'हारिया ? , ममं उवदिसह । अंबू वयइ- "इहेव जंबूहीवे दीवे
भारहे वासे वेण्डुट्टगिरिपव्वए उत्तरभाए गगणवह्लहे नयरे मेघरह-विज्जुमाली नामं दुवे विज्जाहरदारया होत्था ।
अण्णया मायंगीविज्जासाहणट्ठाए इहेव भारहे वामे वसंतपुरे समागया । पाणिगहणट्ठाए चंडालवेसं करित्ता, मायंगावासए
उवागया । मायंगा पुच्छति- 'तुब्भे कयराओ ठाणाओ समागया केणट्ठेणं ?' । तए णं ते विज्जाहरदारया वयति अम्हे
मिलक्खुरायपुत्ता साकेअपुराओ नरचइणा निव्विस्सया आणत्ता तेण इत्थमागया । इहेव वसिस्सामो । तए णं ते मायंगा ते
सव्वलक्खणीवेवए दट्ठण, तेसि पाणिगहणं कारावेति । तत्थ णं मेघरहे वंभव्वयधरे मायंगीए सह चिट्ठइ, वसइ, भोअणं

करेड, मायंगीविज्जं साहेइ । कमेण संवच्छरे विज्जा सिद्धा । तए णं से विज्जुमाली मायंगीरूपेण सुच्छिए कामभोगे सुंजइ, तेण विज्जा न सिद्धा । संवच्छरंतरे मेघरहो विज्जुमालीसमीवमागओ, तं इत्थिखुद्ध दट्ठण एवं वयासी-‘ भो विज्जुमाली ! इमाए मायंगीए कंठं लुद्धो ?, विज्जा कंठं सिञ्चिस्सइ ?, रज्जसिरिं कंठं पाविस्ससि ’ ? । तए णं से विज्जुमाली लज्जिए एवं वयति-‘ भो वंथव ! मए अन्नाणेणं अकज्जं कयं । एगवारं ममावराहो खमइ । इओ संवच्छरं वंथवेरं धरित्ता, मायंगीविज्जं माहिस्सामि । पुणरवि संवच्छरे आगंतव्व ’ । तओ मेघरहो वंथवनेहेण तत्थेव ठिओ । पुणरवि वासंतरे विज्जुमालीसमीवे आगच्छइ । तं मायंगीं सगुञ्चिणीं दट्ठण वयति-‘ भो विज्जुमाली ! किमेयं अकज्जं कयं ’ ? । तए णं से विज्जुमाली त्रिसेसेण लज्जिए, नमिडण एवं वयति-‘ ममावराहं खमइ । एग संवच्छरं पडिक्खइ । तओ अहं वंथवेरेण विज्जं साहेमि ’ । तए णं से मेघरहे नेहवसेण पुणरत्रि संवच्छरं ठिए । विज्जुमालि मायंगीए सह लुद्धं वियाणित्ता तं निभच्छेइ । (सो मेघरहो) निपविज्जं साहेइ, नो चेव णं मायंगीदावभावत्रिभमेसु सुच्छिए । दट्ठझाणेणं विज्जा सिद्धा । तओ पच्छा आगासगामिणी-पमुहविज्जाचछेण रज्जं गहिअं । चहुरायकुमारी परिणीया । रज्जसिरिं पसासमाणे विहरइ । विज्जुमाली कमेण मायंगीवसगओ मायंगो जाओ, पाक्कम्मं तिच्चा, नए उवक्को ” । भदे ! तहा तुमं सरीरं मायंगीसमं अमुइं विभच्छं, विज्जुमाली सिव अं लुद्धो न भयामि । मेघरहूव्व धम्मविज्जासाहणट्टाए संजमं गिण्हिस्सामि जंबूदिहंतो छट्ठो ६ ॥

तए णं सा चउत्थी मारिआ कणगसेणा एवं वयासी-‘ सामी ! तुब्भे संजमं मा गिण्हइ सिद्धिमुहट्टाए । सिद्धिलोहो न कायत्थो । अउलोहेण दुही भविस्सइ जहा ’ कुडंवी तहा ’ । तए णं से पम्भवे एवं वयासी-‘ केस णं से कुडंवी ?, वयइ ।

तए णं सा कणगसेणा भासइ-‘सामी ! सुणेह’ । “इहेव भारहे वासे सालिगामे कणकूड नामं कुडंबी वसइ । कस्स वि कुडंबिअस्स खेतस्स रक्खणहाए तत्येव चिहइ, सयइ । विहंगमउड्डावणहाए संखं पूरेइ, तेण संखसहेणं भीया पसुपक्खिणो दूरं गच्छंति । अणया केवि पल्लीवासितेणा^१ सालिगामस्स गोधणं गहिऊण पणहा तस्स खेतस्स अदूरसामंते गच्छंति । तम्मि समए तेण कुडंबिणा संखसहो कओ । तेण संखसहेण तेणा भयभीया चितंति-‘अहो णं नगरगुत्तिए समागए’ । तेण भएणं तेणा पणहा । गोधणं दट्ठूण तेण कुडंबिणा गहिअं, गामंतरे विक्किअं । एवं धणलोभेण मज्झनिसाए संखं पूरेइ । तेणगहियाइं पसुपमुहाइं गिणइ । इड्ढीवंतो जाओ । कमेण अणया पल्लिवासिणो तेणा सबद्धबद्धा जेणेव से खेतं तेणेव उवागया । तं संखसदं सोऊण, तं खेतं सव्वओ समंता संपरिवेड्ढिअ तं कुडंबिअं गहित्ता, अट्ठिसुट्ठिप्पहारेण गत्ताइं मग्गेति, निलयबंधणं करेति, करित्ता सव्वधणं गिण्हंति । तेणा पल्लीए गया । पभाए गामजणेण दिट्ठो, वंधणाओ छोटित्ता पुच्छिओ वित्तंतो । तया कुडंबिणा सव्वओ कहिओ । लोया भणंति-‘अहलोहेण दुहं पाविअं’ । तहा तुम्हे वि अहलोहेण दुही भविस्सह । एवं चउत्थीइत्थीवयणं ४ ॥

तए णं से जंबू कणगसेणाए एवं भासइ-‘भदे ! तुम्हाणं सरीरभोएहि अहं न लिप्पामि । अणेगभवे इत्थिभोगा विलसिआ, परं तित्ती न जाया । तेण कारणेण वानर इव अहं न लिप्पामि (सामी !) । कणगसेणा वयइ-‘सामी ! सो कहं वानरो लित्तो ?, ममं उवदिसह’ । जंबू वयति-“इहेव भरहवासे विट्ठगिरिसमीवे एगं वणं अणेग-जंबू-निब-अंब-कदंब

१ शङ्खधमकः । २ स्तेना ।

तस्स रायस्स आसपंतीए सञ्चे आसा विलोइत्ता, तत्थ एगं आसं सव्वलक्खणोव्वेअं दट्ठण, छुट्ठो । तं गहिज्जण रायसमीवे
आणीय एवं वयासी-‘ जस्स रज्जे पुरिसो आसो भवइ, तस्स रज्जं रट्ठेण धन्नेण परिवड्ढइ । सामंतरायाणो नमंति ।
अण्णे सत्तुणो णो परामवंति ’ । तए णं से जिअस्सत्तू राया से तुरंगमे गहिज्जण जिणदत्तस्स समप्पिओ रक्खणद्वाए ।
भणिअं च-‘ एस भासो लमखणधरो जयणेण रक्खिअव्वो ’ । तए णं से जिणदत्ते तं आसं गहिज्जण, जेणेव सए गेहे
तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता मज्झदरे जयणेण रक्खेइ । सुभेण असणपाणेण पोसइ जाव पडिजागरमाणे विहरइ ।
तए णं से जिणदत्ते पभायसमए तं आसं दुरूहइ दुरूहिता बहिया सरे गच्छइ । पाणियं पायइ, पाइत्ता तओ पडिनियत्तइ,
पडिनियत्ता उस्सहदेयस्स जिणदरे गच्छइ । आसाओ पञ्चुहइ, पञ्चुरुहिता निसिहीपुव्वयं विहिंवदणं करेइ, करित्ता पुणरवि
तं भासं दुरूहइ, दुरूहिता सए गेहे समागच्छइ । तए णं से आसे भइए विणीए तं सरं जिणहरं जिगदत्तघरं उज्झिज्जण,
अण्णठाणे न गच्छइ । तए णं से जिअस्सत्तू राया दिणे दिणे रज्जेणं रट्ठेणं जाव समिद्धे जाए । तंमि तमए तस्स रण्णो कइ
जोयणंतरिए एगे सत्तुराया वसइ । से णं अण्णया सत्तुराया चित्ति-‘ एस णं जियस्सत्तू राया पइदिणं वळेणं चड्ढइ, त ए रुस्स
आसस्स पभावेणं । तं सेयं मम एअं आसं गिण्हावित्तिए ’ । एवं संपेहेइ, संपेहिता घोसणं घोसावेइ-‘ जे पुरिसे जियस्सत्तु-
स्स गेहाओ से सुलमखणे आसे आणइ, तस्स गामपंचगं दावेमि । तए णं से एगे सुहडे तं सोज्जण, पडहं गिण्हइ, गिण्हित्ता
रुट्ठेण समणो गामओ जाओ । कमेण वसंतपुरे आगओ । जेणेव जिणदत्तस्स गेहे, तत्थ समुवागए । जिणदत्तम्म पणामं
करेइ, हरित्ता जेणेव जिणदरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जिणपडिमाणं आलोए पणामं करेइ, विहिणा चेइअवदणं

तए णं सा कणगसेणा भासइ-‘सामी ! सुणेह’ । “इहेव भारहे वासे सालिगामे कणक्कुड नांमं कुडंबी वसइ । कस्स वि कुडंबिअस्स खेतस्स रक्खणहाए तथेव चिट्ठइ, सयइ । विहंगमउड्डावणहाए संखं पूरेइ, तेण संखसहेणं भीया पसुपक्खिणो दूरं गच्छंति । अणया केवि पल्लीवासितेणा^१ सालिगामस्स गोधणं गहिऊण पणहा तस्स खेतस्स अदूरसामंते गच्छंति । तम्मि समए तेण कुडंबिणा संखसदो कओ । तेण संखसहेण तेणा भयभीया चितंति-‘अहो णं नगरगुत्तिए समागए’ । तेण भएणं तेणा पणहा । गोधणं ददूण तेण कुडंबिणा गहिअं, गामंतरे विक्किअं । एवं धणलोभेण मज्झनिसाए संखं पूरेइ । तेणगहियाइं पसुपमुहाइं गिहइ । इड्ढीवंतो जाओ । कमेण अणया पल्लिवासिणो तेणा सबद्धवद्दा जेणेव से खेत्ते तेणेव उवागया । तं संखसदं सोऊण, तं खेत्तं सब्वओ समंता संपरिचेट्ठिअ तं कुडंबिअं गहिता, अट्टिसुट्ठिप्पहारेण गत्ताइं मग्गेति, निलयबंधणं करेति, करित्ता सब्वधणं गिण्हति । तेणा पल्लीए गया । पभाए गामजणेण दिट्ठो, वंधणाओ छोटित्ता पुच्छिओ वित्तंतो । तया कुडंबिणा सब्वो कहिओ । लोया भणंति-‘अइलोहेण दुहं पाविअं’ । तहा तुम्हे वि अइलोहेण दुही भविस्सह । एवं चउत्थीइत्थीवयणं ४ ॥

तए णं से जंबू कणगसेणाए एवं भासइ-‘भदे ! तुम्हाणं सरीरभोएहिं अहं न लिप्पामि । अणेगमवे इत्थिभोगा विलसिआ, परं तित्ती न जाया । तेण कारणेण वानर इव अहं न लिप्पामि (सामी !) । कणगसेणा वयइ-‘सामी ! सो कहं वानरो लित्तो ? , ममं उवदिसह’ । जंबू वयति-“इहेव भरहवासे विअगिरिसमीचे एणं वणं अणेग-जंबू-निव-अंब-कदंब

१ शङ्खधमकः । २ स्तेना ।

-बड-पिरपल-नालीयर-पूगी-नारिग-फणस-बीयपूरग-रायण-बबूल-आउल-चंपग-ताल-तमाळ-बोलसिरि-वदरी-जाई-जुई-पुश्नाग-नागवल्ली-दक्खाइअणेगविह-कवल-गुच्छ-गुम्म-लया-वल्लीउवसोहिअं अणेगजलासयसंजुत्तं अत्थि । तत्थ वणे वानरजुअलं वसर । कमेण वानरो बुद्धत्तं पत्तो । अणया तत्थ वणे एगो तरुणवानरो समागओ । अमोअं विरोहेण झुञ्जंति । ते सुज्जमाणे बुद्धो वानरो पण्हो, कोवि गिरितटे पबिद्धो । तण्हाए अभिभूओ एगं जलठाणं पासइ अप्पजळं बहुकहवसंसत्तं । तस्स मज्जे पबिद्धो कहमेण लित्तसरीरो सीयफासेण सुहं वेयइ, तहा तथा हत्थेण कहवं गहिऊण सरीरं लिपइ, सुहं वेयइ परं तण्हा न नद्धा । तओ मूरतावेण सरीराओ कहवे सुके सरीरे वेयणा पाउब्भूआ, उज्जला जाव दुरहियासा । तेण काळगए ।

एवायेय इत्थीकामभोगकहमेण अहं न लिप्पइस्सामि । जहा जिणेहि भणिअं-

विसयविसं हलाहलं, विसयविसं उक्कडं पिवंताणं । विसयविसाइन्नं पिव विसयविसविमूहया होइ ॥१॥

तेण कारणेण संजमं गहिस्सामि । जंबुदिट्ठनो सत्तमो ॥

तए णं सा पंचमा भारिआ नहसेणा एवं वयासी-‘सामी ! पुव्वकम्मेणं अम्हाण संजोओ जाओ, अहुणा न मुंचिअव्वो ॥ अइलोहेण दुही भविस्सह । जहा बुद्धी दुहं पत्ता । तए णं पभवे एवं वयइ-‘कहं बुद्धी दुहं पत्ता ? भणह’ । तया नहसेणा वयइ-‘सामी ! सुणेह’ । ‘‘ नंदिगामे सिद्धिबुद्धिनामाओ दुवे इत्थिओ दरिद्दिणीओ वसंति । परजणकज्जकराओ अणया चाहि गच्छमाणीए भिद्धीए सत्थवाहो दिट्ठो मणुणं भुंजमाणो पवरवसणाभरणालंकिओ, तं दट्ठण पवरजणस्स पुच्छइ-‘केण कम्मेण एस सत्थवाहो सुही, अहं दुही’ ! । तया णं सा सिद्धी तं वयणं सोऊण, तस्स

गामस्स वहिआ भोलिगे नामं जक्खे सपाडिहेरे, तस्स जक्खायतणे तेणेव उवागया । तस्स जक्खस्स आलोए पणामं करेइ, करित्ता, आयतणं पमज्जइ, पुणफलाइं दोएति । एवं छम्मासे जक्खो तुट्ठो वयइ ' मग, दावेमि ' । तथा सिद्धी विज्जवइ- ' ममं धणं देहि ' । जक्खो भणइ- ' पइदिणं एगो दीणारो तव गेहे लभिस्सइ ' तओ कमेण सिद्धी सुहिणी जाया सभंड- मत्तोक्करणा । तं इड्ढिमंतं दट्ठूण, बुद्धी पुच्छइ- ' तुब्भे केणाराहणेण धणं लहिअं ?, तथा सिद्धिणा सव्वं निवेइअं । तथा बुद्धी वि विसेसेण जक्खं आराहेइ । तुट्ठो जक्खो भणइ- ' किं देमि ' । तथा बुद्धी भणइ- ' मम सिद्धिओ दुगुणं देहि ' । जक्खे भणइ- ' एवं भवउ ' । तओ पइदिणं दुवे दीणारा लब्भइ । कमेण इड्ढीमंती जाया । अणया अणोणं अमरिसे जाए । तेण अमरिसेण सिद्धी जक्खं वयइ- ' सामी ! मम एगं चक्खुं गिण्हइ ' । देवो वयइ ' भवउ ' । तओ सिद्धी एगक्खी- भूया । तए णं सा बुद्धी जक्खं विज्जवेइ- ' जं किंचि सिद्धीए दिज्जा, तओ दुगुणं मम देहि ' । तं कहमाणे दोवि चक्खू जक्खेण गहिआ । बुद्धी अंधा जाया, दुहेण पच्छात्तावं करेमाणी विहरइ ' । तहा सामी ! तुब्भे वि अइलोहेण दुक्खी भविस्सइ । अम्ह सुह सिद्धिसुहं च दोवि गमिस्सइ, जहा बुद्धिस्स । तम्हा संसारसुहं मा सुंचइ । बुइहभावे अम्हे वि तुब्भेण सद्धिं संजमं गिण्हिस्सामो । एवं भणइ पंचमा ५ ॥

तए णं से जंबू नभसेणं एवं वयइ- ' भइ ! नाहं बुद्धी विव मूढमई ' । अहं जाइतुरंगमसो भविस्सामि । तथा णं नहसेणा वयइ- ' सामी ! से को जाइतुरंगमो ' ? । जंबू भणइ- ' वसंतपुरे नयरे जियस्सत्तू राया धम्मिइ । से णं राया सभामज्जे अणया एवं वयासी- ' अत्थि कोवि आसलक्खणविसारए ' ? । तए णं तत्थ एगे आसलक्खणविसारए मेहावी पंडि

तस्म रायस्स गामपंचीए सन्वे आसा बिलोइत्ता, तत्थ एगं आसं सन्वलखणोवेअं दट्ठण, तुट्ठो । तं गहिऊण रायसमीवे
 प्राणीय एवं वयासी-‘जरस्स रज्जे एरिसो आसो भवइ, तस्स रज्जं रट्ठेण धन्नेण परिवड्ढइ । सामंतरायाणो नमंति ।
 अणे सज्जुणो णो परामवंति’ । तए णं से जिअस्सत्तू राया से तुरंगमे गहिऊण ज्जिणदत्तास्स समप्पिओ रक्खणद्वाए ।
 भणिअं च-‘एस भासो लखणधरो जयणेण रक्खिअन्वो’ । तए णं से ज्जिणदत्ते तं आसं गहिऊण, जेणेव सए गेहे
 नेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता मज्झधरे जयणेण रक्खेइ । सुभेण असणपाणेण पोसइ जाव पडिजागरमाणे विहरइ ।
 तए णं मे ज्जिणदत्ते पभायसमए तं आसं दुरुहइ दुरुहित्ता बहिया सरे गच्छइ । पाणियं पायइ, पाइत्ता तओ पडिनियत्तइ,
 पट्टिवियित्ता उत्सहदेवस्स जिणहरे गच्छइ । आसाओ पच्चुरुहइ, पच्चुरुहित्ता निसिहीपुव्वयं विहिंवदणं करेइ, करित्ता पुणरवि
 तं भासं दुरुहइ, दुरुहित्ता मए गेहे समागच्छइ । तए णं से आसे भइए विणीए तं सरं जिणहरं जिगदत्ताधरं उज्झिऊण,
 अण्णट्ठाने न गच्छइ । तए णं से जिअस्सत्तू राया दिने दिने रज्जेणं रट्ठेणं जाव समिद्धे जाए । तंमि समए तस्स रणो कइ
 मोयणंतरिए एगे सत्तुराया वसइ । से णं अण्णया सत्तुराया चितइ-‘एस णं जियम्मत्तू राया पइदिणं वळेणं वड्ढइ, त एरुस्स
 भामस्स पभावणेण । तं सेयं मम एअं आसं गिण्हावित्तए’ । एवं संपेदेइ, संपेहित्ता घोसणं वोसावेइ-‘जे पुरिसे जियम्मत्तु-
 स्स गेहाओ से मूलखणे आसे आणइ, तस्स गामपंचगं दावेमि । तए णं से एगे सुहडे तं सोऊण, पडहं गिण्हइ, गिण्हित्ता
 कयडेण समणोवासओ जाओ । इमेण वसंतपुरे आगओ । जेणेव ज्जिणदत्तस्स गेहे, तत्थ समुवागए । जिणदत्तम्म पणामं
 करेइ, करित्ता जेणेव जिणहरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जिणपट्टिमाणं आलोए पणामं करेइ, विहिणा चेइअवंदणं

करेइ । पुण जिणदत्तस्स सद्धिं धम्मपवत्तिं करेइ । जीवाजीवाइनवतत्तवियारे भासइ । तए णं से जिणदत्ते तं समणोवासयं नाऊण हद्दे भोअणं भुंजावेइ, नियमेहे रक्खेइ । पइदिणं अण्णोणं धम्मकहं कइमाणे विहरइ । अण्णया से जिणदत्ते कोवि कज्जे समुप्पन्ने अण्णठाणं गए । तए णं से धुत्ते हद्दे पमायकालसमाए तं आसं दुरुहइ दुरुहिता संयं नयरं गंतुकामे पुण से आसे उम्मगगेणं न गच्छइ । मग्गे गच्छमाणे जेणेव तेणेव गच्छइ । जलं पीइत्ता तओ पडिनियत्तइ, जेणेव जिणहरे तेणेव उवागच्छइ, तओ पडिनियत्तइ, जेणेव सए मेहे तेणेव उवागच्छइ । नो चेव णं अण्णमग्गे गच्छइ । से धुत्ते पुणो पुणो आसं उम्मग्गे पत्थेत्ति, नो चेव णं आसे सरं जिणहरं गिहं (च) मोत्तूण गच्छइ । तए णं से धुत्ते खीणे जाहे नो संचाएत्ति ताहे संते तंते परितंते वणमज्जे मोत्तूण गए । तए णं से आसे सयमेव जिणदत्तमेहे समागए । तं दट्ठूण सन्ने संतुट्ठा । रायावि कमेण लद्धेहे समाणे हद्दे । आसे सुही जाए । नो चेव णं उम्मगपत्थिए” । एवामेव अहं नाणदंसणचरित्तरुवं ठाणतिगं वज्जिऊण न गच्छामि । आसमिव संजमग्गे विहरिस्सामि । जंबूदिट्ठतो अट्ठमो ८ ॥

तया णं छट्ठो मारिआ कणगसीरी एवं वयासी—‘सामी ! एस कामभोगा कं उम्मग्गा भासह, जेणं तित्थयरचक्कवट्ठि-बलदेवाइउत्तम—पुरिसेहिं तब्बवसिद्धिगामीहिं अणुमविआ । तओ पच्छा संजमं गहिऊण सिद्धि पत्ता । तम्हा एस मग्गे त्ति । तं तुब्भे वि अम्हेण सद्धिं भोगं भुंजह, पच्छा संजमं गिण्हिज्जा । अइलोहो न कायच्चो जहा सो नरदेवो लोहेण दुहं पत्तो’ । पम्भवो भणइ—‘तं आइक्खह’ । तया कणगसिरी भासइ—‘सामी ! सुणेह’ । हेमपुरे नयरे दुवे कुंडंविपुत्ता परिवसंति सोमदेव—अरदेव नामाणो । तए णं ते अण्णया देसतरं वाणिज्जे संपत्थिआ, तण्हाभिभूआ जळट्ठाए मग्गणगवेसणं करेमाणा

पंच बन्धिमसिहरे पासंति । पासिता अण्णमण्णं एवं वयंति-‘इत्थ जलं भविस्सइ’ । तए णं तेहिं पढये सिहरे भग्गे, तओ जळं आसाइयं । तथो वीयं भगं तओ हिरण लद्धं । तओ सोमदेवो वारेइ, नो चेव णं तस्स नरदेवस्स कोहतिन्ती जायइ । तओ तइअं मग, सुवणं लद्धं । पुण वारिओ, नो चेव णं मन्नइ । पुण चउत्थं भगं, तओ रयणाइं लद्धां । पुण विसेसेण वारिओ, मणिअं च-‘अइलोहं मा कुरु, लोहेण जीवस्स नासो’त्ति तो वि अइलोहवसेण पंचमं सिहरं भग, तओ दिट्ठिविसो विसहरो निगओ । तेण डसिओ निहणं पत्तो, दुही जाओ” । एवामेव तुम्हे वि अम्हेहिं वारिज्जमाणा वि वयणं न मन्नइ, ‘जहा तेण बंधववयणं न मन्निअं, हिरण-सुवण-रयणाइं वज्जिता, अइलोहा पंचमसिहरे विलगो’ । तहा तुम्हे वि धम्म-अत्थकामविन्नि वग्गे वज्जिता, अइलोहेण भोक्खसुक्खं इच्छइ, परं नो णं लभिस्सइ । तम्हा संजमं मा गिण्हइ । इयाणि संसारसुखं विलसइ, पच्छा भुत्तमोई अम्हे वि तुम्हेण सट्ठि संजमं गिण्हिस्सामो । एवं महुरेण वयणेणं (छट्ठो) कणगसिरी वयइ ॥

तए णं जंबू कणगसिरीं एवं वयासी-‘भइ ! तुम्हाणं वयणं मन्निता अहं विष्णुपुत्तमिव दासो न भविस्सामि’ । कणगसिरी वयइ-‘को विष्णुपुत्ता दासो जाओ ? सामी ! वयइ’ । तए णं जंबू एवं वयइ-‘इहेव भारहे वासे कुम्भत्थलगामे धणंजाए नामं खत्तिए परिवसइ अइदे । तस्स गेहे एगा अस्सी अत्थि । अईव वेगवई सुलक्खणा । तेण खत्तिएण तुरंगी-रक्खणद्वाए एगो पुरिसो रक्खिओ । से णं तुरंगीए सुस्सुसं करेइ, नीसे अट्टाए खेत्तेधन्नं वावेइ । से पुरिसे तं धम्मं विक्किजेइ भस्सेइ, नो से तुरंगीए क्विचि वि देति । तया णं सा तुरंगी किंसा जाया, लुहाए कालं किंचा वेसा जाया । कमेण

रूखवई जोव्वणं पत्ता वहूहिं पुरिसेहिं सद्धिं भोगे भुंजमाणी विहरइ । तए णं से सेवगपुरिसे कालं किच्चा माहणकुलंसि पुत्त-
त्ताए उववन्दे, दरिही । कमेण जोव्वणत्तणं पत्ते । अणया तं वेसं पासति, मोहगओ पिट्ठओ भमइ । कमेण पत्थणा कया, वेसा
न इच्छइ, एवं दुच्चं पि तच्चं पि पत्थणा कया । वेसा मणसा चि न इच्छइ, कुरुत्ताए दोभगं दासं कहति । तह वि पुव्वरि-
णसंबंवेण तस्स गेहे दासकम्मं करेइ जावज्जीवपज्जंतं ” । एवंखलु भदे ! एयारिसो अहं न भवामि । तया णं इत्थी वयइ-
' सामी ! तुब्भे अम्हाणं सामी । तुम्हाणं को दासं कहेइ, तुम्हाणं कप्परूखमिव सेविस्सामो । तया जंबू वयइ - ' इत्थीभोगा
मम नो रुयइ । इत्थीभोगा किपागफलोवमा तेण चइस्सामि । जंबूदिट्ठतो नवमो ९ ।

तए णं सा सत्तमी भारिआ रूक्सिरि एवं वयासी- ' सामी ! मासाहसपंखि न्व मा भवह ' । तए णं से पम्भवे एवं
वयासी- ' रूक्सिरि ! केस णं पंखी मासाहसे ' ।

तया रूक्सिरि भासइ-सामी ! “ कोवि गिरिगुहाए केसरीसिंहो वसइ, मंसमक्खी सया पमत्ते विहरइ । निदावसेण सुहं
वियसियं मवइ । तया णं को वि पंखी धीरचित्तं करित्ता, तं सिंहमुहे पचिसिज्जण दंतविवाओ मंसखंडाई गिण्हइ, गिण्हित्ता
रूक्खोवरि ठिच्चा भक्खइ, ' मा साहस मा साहस ' मुहे भणइ । पुण सिंहमुहे पचिसित्ता, मंसखंडाई दंततराओ गिण्हइ, जाव
मुहे भणइ । एवं कीरमाणे अणया सीहमुहे पचिट्ठो, सिंहो जागरिओ, पंखी पंचत्तं पत्तो ” । एवामेव, तुम्हे वि संजमरूक्सिह-
मुहे पविसह, मुहे भणह पमाओ न कायव्वो, परं पमायवसेण दुग्गई भविस्सइ । तेण अम्हेहिं सद्धिं भोगं भुंजइ, पच्छा बुद्ध-
भावे अम्हे वि तुळ्ळेण सद्धिं संजमं गिण्हिस्सामो । एवं सत्तमी रूक्सिरि भणइ ॥ ७ ॥

तएणं मे जंबू स्वसिरि एवं वयासी-‘ भदे! अहं मासाहसंपंखि न्व न भक्खिस्सामि । अहं पणाममित्तेण सह मित्तिभावं करिस्सामि । तया णं रुवमिरी वयइ-केस णं से पणाममित्ते ? तं उवदिसह ’ ।

तएणं जंबू एवं वयासी-“ सुग्गीवे नयरे जियसत्तू राया, सोमसम्मं पुरोहिणं निउणे । तेण समीववत्तिमहड्डिण्ण मेट्टिणा सह मित्ती रुया । पइदिणं सह भुंजइ, सरिसाइ वत्याभरणाइं पहिरेइ, एगत्तेण विहरइ । तस्स निच्चमित्त इति नामकयं । भणया जणंतरे महिड्डिओ ढम्मो दट्ठुण तेण सड्ढि मित्ती कया, पव्वतिहिंसु तस्स आमंतेइ, भोअणं भुंजावेइ, वत्याभरणेण मंतोसह, एवं विहरइ । तस्स पव्वमित्ता इति नाम कयं । तत्थ नयरे एगो ववहारी वसइ परिणामसुंदरो तं नाऊण तस्स मेहे एगयार पुरोहिओ गच्छइ । कुसन्नालावं पुच्छइ, सुहदुहपवत्ति करेइ, तस्स पणाममित्त इति नाम । तए णं से सोमसम्मं पुरोहिणं एवं चितइ ‘ मम तित्ति मित्ता सुहजाया, सहवड्डिआ. सहकिलीआ, जया णं मम कया वि रायकज्जे समुपज्जिस्सइ, तया णं एम मित्ता मम कज्जे समागमिस्संति । निच्चमित्तो अइव वल्लहो, पव्वमित्तो वि वल्लहो, पणाममित्तो(त्तं) समभावेण राखइ । भणया ल्हूमंगंसि भवराहसी राया रुहो । तं कारणं नाऊण पुरोहिओ भयभीओ पणहो, जेणेव निच्चमित्ते तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता एवं वयासी-‘ भो निच्चमित्ता ! ममं रक्खेह ’ । तए णं से निच्चमित्ते एवं वयासी-‘ मम मेहे मा गच्छेज्जा. तुब्भेण सड्ढि नत्थि कज्जं, तणं गच्छह । तए णं से पुरोहिणं जेणेव पव्वमित्ते, तेणेव उवागच्छति, उवागच्छिता पव्वमित्तं एवं वयति-‘ भो पव्वमित्ता ! ममं रक्खेह ’ । तए णं से पव्वमित्ते एवं वयति-‘ जइ धणेण कज्जं तो णं अहं विमवसारिच्छं धणं दावेमि । नो चेय णं रक्खेज्ज ’ । तए णं से पुरोहिणं जेणेव पणाममित्ते तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता

पणाममित्तं मणइ-‘मम (अहं) निव्वमित्तेण पव्वमित्तेण वि न रक्खिओ, तुम्हे णं रक्खेह’ । तथा णं से पणाममित्ते एवं वयति-
 ‘सुहेण चिट्ठह, मा भयं वहह, अहं तव तहा ठाणे रक्खिस्सामि, जहा कोवि तव उवहवं न करिस्सइ’ । एवं वइत्ता आसासेइ,
 आसासित्ता आसे ठाविज्जण, चत्तारिवीरेण सद्धि अन्ने निम्भयठाणे ठाविण’ । एवामेव जीवस्स वि तओ मित्ता पव्वत्ता ।
 देहमित्ते १ कुडंबमित्ते २ धम्ममित्ते ३ । तत्थ देहमित्ते कुडंबमित्ते दुवे कित्तिमा, जया मच्चूराया रूसइ, तथा कोवि न
 रक्खइ । धम्ममित्ते रक्खइ, संजमआसे ठाविज्जण, दाणाइवक्कवीरेण सद्धि सिद्धिठाणे मुयइ । पियाओ । तेण अहं धम्ममित्तं
 करिस्सामि । कुडंबमित्तेण नत्थि कज्जं, देहमित्ते वि दुइदायण । धम्ममित्तेण सुही भविस्सामि । जंबुदिट्ठतो दसमो सम्मत्तो ॥१०॥

तए णं सा अट्ठमी भारिआ जयसिरी एवं वयासी-‘एसा कप्पिआ पवित्ती (वत्ता) सोज्जण, अम्हे न पत्तिज्जामो ।
 जहा विप्पपुत्ती, कप्पिअं वइत्ता राया विप्पितारिओ’ । तए णं पभवो एवं वयासी-‘केण वा विप्पपुत्तीए कप्पिआ
 पवित्ती कया, तं वयह’ । तए णं सा जयसिरी एवं वयासी-‘सामी ! सुणेह’-“जंबुदीदे भारहे वासे पडमपुरे नयरे
 केलिप्पिओ राया, निच्चं कोउहल्लसीलो गाहा-गीय-छंद-हेलिआ-पहेलीआइ-सत्थकुसलो निच्चं एगं कइं सुणेत्ता भोअणं
 भुंजइ । कहासवणट्ठाए पडिणिहं वारयं करेइ । जस्स वारओ भवइ, तस्स पभायकाले सद्दावेइ, सद्दावित्ता कइं सुणेइ, एवं
 विहरइ । अन्नया एकस्स माहणस्स वारओ आगओ । सो अ रणा सद्दाविओ । माहणो वितइ-‘मम किमवि नागच्छइ,
 रायग्गे किं कहामि’ । एवं चित्तिज्जण अट्ठदुट्ठवसेट्ठे श्रियायइ । तथा ण तस्स माहणस्स पुत्ती नागसिरी नामा तं माहण
 जाव श्रिआयमाणं पासित्ता एवं वयासी-‘अहो ताय ! अहं रायस्स कइं सुणाविस्सामि’ ति कट्ट जेणेव रायसमा तेणेव

उतागच्छ, उवागच्छता रायस्स एणमं करेइ, करिता रायभाणाए ठिआ कंह भासइ-‘सामी ! मम चरिअं सुणेइ-इहेव नगरे नागसम्मो नामं माहणो वसइ । तस्स सोमसिरी भारिआ । तस्साहं नागसिरी धूया । अणया जोव्वणत्तणं पत्ता । तया मम अम्मापिउणा अण्णठाणे केणइ माहणेण सद्धि पाणिगहणं पवित्ती कया । तया णं से माहणपुत्ते मम रुवनिस्वखण-ट्याए एगागी समागए । तम्मि समए मम अम्मापिअरो विवाहं आमरणवसण-गहणट्याए कहिचि ठाणे गवा । अहं एगा गिणी गिहे ठिआ । तए ण से माहणपुत्ते ममं निस्वइ, मए बि से उवळिक्खिओ, अन्नोणं नेहाणुराओ जाओ । तस्स मए बहु भत्ती कया, मोअणं भोआविअ, तओ पच्चा माहणपुत्तो गिहमज्जे पल्लके ठिओ भणइ-‘मए सद्धि भोगं भुंजइ’ । मण-वयजनयणेहि कामरागं दंसेइ । अहं तया लज्जिआ दूरे ठिआ चेव तं माहणदारयं एवं वयामि-‘भो वल्लइ ! सिग्घो मा भवइ । अइन्दुहाउरे दोहत्येहि हिं भुंजइ ? । पाणिगहणं पच्चा सुहेण भोगं भुंजिस्सामो’ । तए णं से माहणे कामरागेणं अभिभूए समाणे अट्टइद्वसट्टे कालगए । तए णं अहं तं काळगयं पासिता लज्जिआ मणसा चित्तेभि-‘जया मम अम्मापिअरो जाणि-स्संति, तया णं मम हीलिस्संति, अवमाणिस्सति, तं सेयं एयं पुरिस रहस्सोकरित्तए त्ति कट्टु एवं संपेहामि । नेहमज्जे गतं खणामि, गतामज्जे ठावेत्ता धूलिं चालेमि, उवरिं लिपामि, धूवं करेमि । तंमि समए अम्मापिअरो पाणिगहणसामग्गिं गहाय समागया । एव वइत्ता सा नागसिरी उट्टिया । तया राया भणइ-‘तओ अग्गे वयइ’ । कण्णा भणइ-‘अइया पवित्ती रुदिया’ । तओ राया वयइ-‘एअ सन्नं सच्चं’ ? । कण्णा भणइ-‘अज्जदिणपुज्जे पइदिणं जणेजणेण कहा कहिआ सा सत्ता, तया भयममि सत्ता । जया अण्णा असत्ता, तया अयममि असत्ता । एवं कहिज्ज कण्णा नियठाणे गया । एवं राया

विपतारिओ तहा तुम्हे वि अम्हं विपतारेह । परं अम्हे न मन्निमो, तं तुन्मे अम्हेण सद्धि भोगं विलसह । तथो पच्छा भुत्तभोगी अम्हेण सद्धि संजमं गिण्हज्जाह । तथो तवसंजमेणं सिद्धिसुहं पाविस्सह । एवं अट्टमीभारिआवयणं ॥ ८ ॥

तए णं जंबू जयसिरि भारिअं एवं वयासी-‘महे ! अहं ललिअंगकुमार-सारिच्छो भोगाणुरत्तो न भवामि । तया णं जयसिरी वयति-‘को ललिअंगकुमारो ? वयह’ । जंबू भणइ-‘इहेव जंबूहीवे दीवे भारहे वासए कंदप्पकोसे नामं नयरे । सयाउहो राया, लीलावई देवी रूवजोव्वणसंपन्ना । अण्णया वत्थाभरणविभूसिआ गवक्खे ठिआ नयरस्स तिय-चउक्कच्चरेसु कोउहल्लाहं विलोयइ । तेणं समएणं ललिअंगे नामं इन्मपुत्ते सुरूवे वत्थाभरणालंकिए आसंखववरगए रायमणे गच्छइ । त दट्ठण लीलावई कामाणुरागरत्ता जाया । कत्थ विरइ न लब्भइ । अट्टदुहद्वसट्ठो झियायइ । तए णं समुद्धपिया दासवेदी तं लीलावई देवी जाव झियायमाणि पासित्ता, समीवे गता । एवं वयासी-‘केणं कारणेणं देवाणुप्पिए ! ओहयमणसंक्रप्पा जान झियायह’ । तया णं लीलावई सव्वं निवेयइ । तए णं सा समुद्धपिया एवं वयति ‘देवाणुप्पिए ! खेयं मा कुरु । जया समओ भविस्सइ, तया अहं तस्स आणिस्सामि’ इति कट्ठ आसासेइ, आसासित्ता जत्थेव ललिअंगस्स गेहे, जेणेव ललिअंगे कुमारो तेणेव उवागच्छइ । तंमि भमए ललिअंग-कुमारो लीलावईरूवं दट्ठण मुच्छिए गिद्धे गट्ठिए कामरागेण अट्टदुहद्वसट्ठे झियायइ । तं दट्ठण समुद्धपिया भासइ-‘किण्णं देवाणुप्पिया ! जाव झियायह’ । तए णं से कामाणुरागरत्ते ललिअंगे एवं वयासी-‘लीलावईरूवेण अहं मुच्छिए । एयणं रायदेवी कहं मिळइ’ । तए णं सा समुद्धपिआ एवं वयासी-‘तुम्हाणं कंखइ सा लीलावई

देवी । अहं तत्र लीलावर्द्धे (ए) सह संजोयं करिस्सामि । मा अरहं कुज्जा ' । तए णं समुद्धपिया अणया रायंतरं विआणिता, ललिअंगकुमारं णायं जात्र गन्वाळंकारविभूतिअं गहिऊण, अवमदारेणं संक्षाकालसमए लीलावद्दगेहे ठावेइ । तं दट्ठूण सा लीलावर्द्धे हटा ललिअंगेण सद्धि इच्छइ भोगं भुंजितए । ताव समए राया आगयो । लीलावर्द्धे मीया । ललिअंगो वि मयमुवागओ । तथा तीए लीलावर्द्धेण रहस्सं अमुद्धवे उज्झिओ । सो तन्य दुही जाओ । देवी अणुकाए पइदिणं भोयण-पाणयं रहस्सं देति । सो तन्य भवखइ दंसमसगपीडिओ लुहाए परिकिलतो । केवइअं कालं तन्य वसइ । अह पाउसकालंमि सपत्ते, महावुट्ठिकायंसी सल्लिखेण से कूवे पुण्णे जाए । तथा णंसे ललियगे सुक्के अट्टिचम्मावसेसे तेणं जलप्पवाहेणं पवाहिए समाने खाळ्हाणे निस्सरिणं, रायमगंमि कलेरुव पडिए । एअंमि समए ललिअंगस्स अम्मापिअरो ललिअंगस्स मगगवेसणं करेति । नो चेव णं कथइ सुदं लब्भंति । अणया रायमगे गच्छमाने ललिअंगपिया ललिअंगं मुच्छागयं मयसमाणं पासइ, पासिता उप्पाडिअ नियघरे आणेइ, आणिता बहूहिं भेसज्जतेल्लमद्दणमज्जणाइ-उवाएहिं परिचज्ज करेइ । जात्र हट्टे जाए । अह अणया पुण दिट्ठो लीलावर्द्धेण । पत्यणा कया । पुण ललिअंगो चितइ- ' हने वेअणा अणुभविआ विभच्छा अमुईमल्लुत्ते लित्तगता सुहातण्हाभआय । तं अज्जप्पभिइ एअस्स वणमवि नो सुणि-त्तए " । तथा णं अहमवि इत्थिभोगे नोवल्लिप्पामि । पुव्वं जहा ललिअंगो भोगे लुद्धो दुहं पत्तो, अहं तथा न मवामि । मूसवुहट्ठाए मंजयं गिण्हिस्सामि । जंवुदिट्ठतो एक्कारसमो ॥ ११ ॥

एत्थ णं भइ वि भारिआ संबुद्धा एवं वयंति- ' अम्हे वि तुम्भेहिं सद्धि संजमं गिण्हिस्सामो ' । जंवु वयड- ' एवं मवड ' । तए ण ते पम्भवाडपंचसयचोरा जूअप्पसंगी १ मंसप्पसंगी २ मज्जप्पसंगी ३ वेसप्पसंगी ४ परदारप्पसंगी ५ चोरप्पसंगिणो

वि तं जंबूवयणं सम्मं सोच्चा संबुद्धा एवं वयंति—‘अम्हे वि तुब्भेण सद्धिं संजमं गिण्हस्सामो’। तथा जंबूवयति—‘अहामुहं देवानुप्पिया मा पडिबंघं (करेह)’। तए णं सासणदेवीए सन्वे तेणा मुक्का द्ढा जंबूपाए पडंति। तए णं से पभवे पंचसयचोरसहिए जेणेव कूणिए राया तेणेव उवागच्छइ। कूणिअं रायं पणामं कट्टु एवं वयति—‘अम्हे णं सामी ! जंबूकुमारस्स गेहे धण-हरद्दाए गया, तओ थंभिआ, जंबू-वयणेण पडिबुद्धा, जंबूकुमारेण सद्धिं संजमं गिण्हस्सामो। तं गिण्ह णं देवानुप्पिया ! एअं सन्वं धणं सन्वं भंढमत्तोवगरणं। जं जस्स भवइ तं तस्स दिज्जइ’। एवं वइत्ता सन्वं धणं ठाणं दंसार्वेति। तए णं से कूणिए राया तं वयणं सोऊण हट्ठे पभवं एवं वयासी—‘पभवा ! तुम्हे वि विझरायपुत्तो जुत्तं धम्मकज्जं’। तए णं से कूणिए पभवेण सद्धिं जेणेव जंबूकुमारस्स गेहे तेणेव उवागच्छति, उवागच्छिता जंबूकुमारं एवं वयासी—‘जंबू ! संपइ जुवणकाले संजमं मा गिण्हइ, पंचविहे माणुस्सए कामभोगे इड्ढिसकारसमुदणं भुंजइ, मम बाहुच्छायाए सुहंसुरेण चिह्णइ। धने णं सेणिए राया मम पिआ जस्स रज्जे गोभइ-सुभइ-सुदंसण-जिणदास-धन्न-सालिभइ-विजय-कुसुमपालाइ-इ मा महड्ढिआ धम्मकज्जनिड्डणा। मम रज्जे तु तुममेव अत्थि। तं बुद्धभावे संजमं गिण्हज्जा’ तए णं जंबू कूणिअं रायं एवं वयति—‘जणं तुमे वयइ, तं सन्वं सच्चं। पुण जया जरामच्चू मम पीडइ, तथा तुम्हे रक्खिउं सका’ ?। कोणिओ भणइ—‘जराबाहिमच्चुमयाओ कोवि न रक्खइ’। तथा णं जंबू एवं वयइ—‘जिणेहि भणिअं जहा—

जरा जाव न पीडइ, वाही जाव न वड्ढइ। जाविदिआ न हायंति, ताव धम्मं समायरे ॥ १ ॥

तेण अहं संजमग्गे उवट्ठिओ’। तए णं सा समुदसिरीपप्पुहा अट्ठ भज्जा कूणिअं रायं एवं वयासी—‘सामी ! धम्मविघयरं वयणं मा वयइ। धने णं सेणिए राया जेणं संजमग्गे उवट्ठियाणं साहज्जं करेसु। पन्वज्जोच्छवा विहिआ। तं तुम्हे

वि भ्रमं साहिज्जं दलह । अमहे वि पिङ्गा सद्धिं संजमं गहिस्सामो । तएणं से कूणिए राया तं वयणं सुच्चा हहे एवं वयासी-
'अओ सि णं तुयं जंबू । नस्स एरिसो परिकरो ।'

तएणं तस्स जंबूकुमारस्स अम्मापिअरो जंबूकुमारं सभारिअं संजममगे उवट्ठिअं जाणिता, चित्ति- 'सेअं खलु अम्हाणं जंबूकुमारेण सद्धिं पव्वइत्तए ति कटु जंबूकुमारं एवं वयासी- 'अमहे वि तुम्हेण सद्धिं पव्वइस्सामो' । तया जंबूकुमारस्स अट्ठमं भज्जणं मायापियरो ते वि जंबूकुमारं सभज्जं सअम्मापिअरं संजमगहणद्वाए उवट्ठिअं विआणिता ते वि संजममगे उवट्ठिया; जेणेव जंबूकुमारे तेणेव उवागच्छंति उवागच्छित्ता एवं वयंति- 'जहा तुम्हे संजममगे उवट्ठिया तहा अमहे वि तुम्हेणं सद्धिं संजमं गहिस्सामो । अम्हाणं संसारे अण्णे के आधारे, के आलंबणे' । तए णं से कूणिए राया तं सव्वं संजममगे उवट्ठिअं विआणिता, संजमउच्छवं सयमेव रयावेति । तए णं से उस्सभदत्ते सेट्ठीकुत्तियावणाओ रयहरणाइं पट्ठि- गद्दय भाणावेइ । तए णं से जंबू तप्पढमयाए जिगहरे सत्तरसविहं पूअं रयावेति । दुत्थियदुव्वलाणं असणवसणाइं दवावेति । तओ पन्नाळाए कयवलीकम्मे निअधरे जिणपट्ठिमाणं अच्चेइ । तओ पच्छा मन्वालंकारविभूसिए पुरिससहस्सवाहिणिअं सोयं मपरिकरेण सद्धिं दुरुट्ठे ॥ तए णं से कूणिए राया महया इइढीए महया जुईए महया वलेणं महया वाहणेणं जाव निग्घोस- नाइयरवेणं जंबूकुमारस्स पञ्चज्योच्छवं करेइ । तए णं से जंबूकुमारे, अट्ठपिआसहिए अट्ठपिआणं अम्मापिअरो, उस्सभदत्त- भारणी एवं छव्वीसजणसहिए अपसत्तावीसइमे कूणिएणं रत्ता सह रायगिहं नयरं मज्झमज्जेणं निगच्छइ, निगच्छित्ता जेणेव गुणमिलए चेइए जेणेव अज्जसुहम्मे थेरे, तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता सीयाओ पच्चोरुहंति, पच्चोरुहित्ता तिवसुतो आयाहिणं पयाहिणं करेति करित्ता वंदंति नमंसंति जाव पज्जुवासंति ।

तए णं से पभवे सपरिवारसहिए जेणेव चोरपल्ली जेणेव सए गेहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता पुत्तस्स गिहभारं ठवेइ । तओ पच्छा ण्हाए कयवलिकम्मे जाव वत्थाभरणपरिहिए पंचसएण तेणेण सद्धि जेणेव सोहम्मे गणहरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता वंदइ नमंसइ जाव पज्जुवासइ । तए णं से अज्जसुहम्मे गणहरे साहुधम्मं पळवेइ—“आउसो ! संजमं दुकरं, पंचमहन्वयाइं पाळेयन्वाइं, पंचायारा रक्खेयन्वा, तेसिं णं अइयारा वज्जेयन्वा । पंच समिई, तिनि गुत्ती, एआओ अट्ठप्पवयणमायाओ आराहेअन्वाओ । देवगुरुआसायणा वज्जेयन्वा । वावीसं परिसहा सम्मं सहिअन्वा । कोहाइ-निगहो, माणवज्जणं, लद्धावलद्धसमचित्तणं, राइभोअणवज्जणं, भूमिसेज्जा, कट्ठसेज्जा, केसलोओ, अदंतणयं, अच्छत्तणयं, अण्हाणयं, अणुवाहणयं । एसणादोसा वज्जेयन्वा । मंडलीदोसा न कायन्वा । एगचित्तेण गुरुसेवा कायन्वा । तवसा अप्पा भावेअन्वो । एयारिसं संजमं अहीव एगंतडिही, खुरधारगमणं, वालुयाकवळे विव निरस्साए, लोहजवा चावेयन्वा, गंगापुरेण गमणं, एयारिसं दुकरं संजमं गहिऊण जे सुद्धं पालंति, ते सन्वदुक्खाणमंतं करेति (पुंढरीओ न्व) । जे विराहेति ते संसारे परिअ-हंति कंढरीओ न्व ” । तए णं से जंबूकुमारे पंच(सय, सत्तावो सजणेणसद्धि उट्ठाए उट्ठेति अज्जसुहम्मं गणहरं वंदति नमंसंति वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी—‘इच्छामि णं भंते तुम्हाण अंतिए संजमं गिण्हित्तए’ । तए णं सुहम्मे गणहरे एवं च वयासी—‘अहा-सुद्धं देवाणुप्पिआ, मा पडिबंधं करेह ’ । तए णं से जंबूकुमारे सपरिअणे उत्तरपुराच्छिमं दिसिमाग अवक्कमइ अवक्कमित्ता सयमेव आमरणमल्लालंकारं उमुयइ उमुइत्ता सयमेव सन्वे वि पंचमुट्ठिअ लोअं करेइ, करित्ता जेणेव अज्जसोहम्मे गणहरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता एवं वयासी—‘आलित्ते ण भंते ! लोए, पलित्ते ण भंते ! लोए, आलित्तपलित्ते णं भंते !

लोए जम्भणमरणेणं । से जहानामए केइ गाहावई अगारंसि स्थायमाणंसि रयणकरंड(गं) गिणिहत्ता एगंतमुक्कमति । तहा
अग्गे वि संसारे नम्मज्जरामरणेणं दुक्कमाणे पासित्ता रयणकरंडसमाणं अप्पणं नित्यरइस्सामो । तेणं सयमेव पव्वावेह,
सयमेव भुंदावेह, सयमेव आयारगोअरजायाभायावित्तिं सिक्खावेह । तए णं से अज्जसुहम्मो येरे सयमेव पव्वावेइ, सयमेव
भुंदावेइ । तओ पच्छा सन्वजणद्वियदुयाए एवं वयासी-

“ एवं खलु जंतुं तेणं काळेणं तेणं समएणं रायगिहे नयरे होत्था । गुणसिळे चेइए । जिअरी राया । धणे नामं
सत्यबाहे । भद्दा भारिया सरूवा । तस्स णं धणस्स सत्यवाहस्स पुत्ता, भद्दाए भारिआए अत्तया वत्तारि दारया होत्था ।
तं भद्दा- धणपाळे ? धणगेवे २ धणरक्खिण ४ । क्रमेण तेसि पाणिगहणं काराविअं । तए णं से धणे सत्यबाहे
अण्णया पुक्कसत्तावरत्तकालसमयंसी कुंडंजागरिअं जागरमाणस्स अयमेआरूवे अज्झत्थिए जाव समुण्यज्जित्था-एवं खलु
अहं रायगिहे नयरे बहूणं ईसर जाव सयस्स वि कुंडंबस्स बहूसु कज्जेसु अ कारणेसु अ जाव आपुच्छणिज्जे जाव आलंबण
कथूए । तण्णं मए गयंसि वा मयंसि वा जाव इमस्स कुंडंबस्स के मन्ने आहारे आलंबणे भविस्सइ ? । तं सेयं खलु मम कलं पाउण्णभाए
मिलनाइ जाव सयलकुंडंवं आमंतित्ता, विउळेण असण-पाण-खाइम-माइमेण जाव सक्कारेत्ता, तस्सेव पुरओ पंच सालिअक्कए
बच्चणं सुण्हाणं दल्लइत्ता, ज्ञाणामि किहिं वा रक्खिया वा भक्खिया वा उज्झिया वा वड्डिया वा ’ एवं संपेहेइ संपेहित्ता जाव
पभायसमए विउलं असण-पाण-खाइम-माइमं उक्कवडावेति जाव मित्तनाइ सक्कारित्ता, तस्सेव पुरओ जेतुं सुणं सहावेति,

१ नायाधम्मकदा अत्थ ७ ।

सहाविता एवं वयासी—‘तुम्हे नं पुत्ता ! मम हत्थाओ इमे पंच सालिअक्खए गिण्हह । जया नं अहं जाएज्जा तए नं इमे पंच सालिअक्खए मम दिज्जा,’ एवं वइत्ता पंच सालिअक्खए देति । तए नं सा पढमा सुण्हा ते सालिअक्खए गिण्हइ गिण्हित्ता एंगंतमक्कमइ, अवक्कमिक्ता चितइ—‘एवं खलु मम तायाणं कुट्ठागारे बहवे साली चिट्ठंति तं जया नं सालिअक्खए जाइस्सति, तथा नं पल्लाओ पंच सालिअक्खए गहिय दाइस्सामि’ ति कट्ठु एंगंते एहेति । एवं दुच्चा सुण्हा, नवरं भविस्वया । एवं तइया सुण्हा, नवरं चितइ—‘ताएणं सयलं परिअणं सक्कारेत्ता तस्सेव पुरओ पंच सालिअक्खए दिन्ने, तं भविअब्बं इत्थ कारणेणं इति कट्ठु ते पंच सालिअक्खए सुभेण वत्थेण वंघेत्ता, रयणकरंढे ठावेति, धूवणुप्फेण अच्चेति जाव तिसंझं पडिआगर-माणी विहरति । एवं चउत्थी सुण्हा वि ते पंच सालिअक्खए गिण्हित्ता, चितइ—‘भवियन्वं इत्थ कारणेणं, तं संवड्ढएमि’ ति कट्ठु कुलघरपुरिसे सहावेति सहाविता एवं वयासी—‘एस नं पंच सालिअक्खए वासारत्तंसि खेत्ते वावेह जाव सारक्खेह’ । ते वि जाव रक्खंति । कमेण साली जाया । तथा तेण गहिय रक्खिया । एयं बीअवासारत्तंसि से साली बीयखेत्तंसि वाविए, तओ नं बहू साली जाया निण्णा, तथा पुणो वि गहिऊण रक्खिया, एवं पंचवरिसे कोट्ठा य पल्ला य सालिएण पुण्णा जाया । तए नं से धणे सत्यवाहे अणया एवं चितइ—‘इओ अतीते पंचमे संवच्छरे पंच पंच सालिअक्खए मए चउण्हं सुण्हाणं दिण्णे, तं सेयं खलु मम पडिजाइत्तए, जाणामि केण रक्खिया वा भक्खिया वा उज्झिया वा वडिइया वा । जाव पभायकाले विउलं असण-पाण-खाइम-साइमं उक्खवावेइ, उक्खवावाविता भित्तनाइ जाव आमंतिता, भोयणवेळाए जाव सक्कारित्ता, तस्सेव पुरओ जेहं सुण्हं सहावेति, सहाविता एवं वयासी—‘एवं खलु पुत्ता ! तुम्हाणं इओ पंचमे संवच्छरे पंच सालिअक्खए

दिणे, ते पंच सालिअक्खए मम दिज्झह । तए णं सा पढमा सुण्हा वयणं सुणिऊण जेणेव सालिपछए तेणेव उवागच्छति,
उचागन्धिता पंच सालिअक्खए गिण्हइ, गिणिहत्ता ससुरहत्ते दलयति । तए णं से धणे सवहसाविअं करेइ, कारित्ता एवं
बयासी-‘ फ़िनं पुत्ता ! ते चेव पंच सालिअक्खए, उदाहु अन्ने ’ । तए णं सा जेट्टा सुण्हा एवं बयासी-‘ ते पंच सालिअक्खए
वडिरूपे, एए णं अण्णे ’ । तए णं से धणे सत्यवाहे तं वयणं सोऊण आसुरुत्ते जात्र एवं बयासी-‘ एवं खलु तुम्हे अज्जप्पभिइ
इमस्स कुलवरस्स छारुज्झियं च कयवरुज्झियं च करेइ, पेसण हरियत्ताए चिट्ठह ; एवमाइं कजाइं संदिसित्ता, उज्झिया
तस्स नामं ठवेइ, दाग्मुखे ठावेइ । तओ दुळ्ळं मुण्हं सद्दावेत्ता पंच सालिअक्खए तेहेव जात्र भणति-‘ मए भक्खिया ’ । सेट्ठी
तेहेर हटे ‘ असणाइउक्कखडकम्मं च महाणातरूम्मं सब्वं करेहि ति भणित्ता भक्खिया नामं ठावेइ । एवं तइया वि । नवरं
पंच सालिअक्खए दइह्ण सेट्ठी तेहेर पुनइ-‘ ते पंच सालिअक्खए, उदाहु अन्ने ’ । तथा तइया सुण्हा भणइ-‘ ते पंच
सालिभक्खए, नो अण्णे । ज्या णं ताओ तुम्हे मम सयलसयगमज्जे पंच सालिअक्खए दिन्ने, त्या णं मम एरिसिए अज्झ-
त्तिए नात्र समुपज्जित्या । ताएणं पंच सालिअक्खए सयलकुंडंबज्जे दिण्णे, तं भवियन्नं इत्य कारणेणं । ते पंच सालिअक्खए
संगोचित्तए, एवं संपेहित्ता मए रयणकरंदए रक्खिए ’ । तेणं ते पंच सालिअक्खए, नो अन्ने । तच्च णं से धणे सत्यवाहे तं
सोऊण हटे तस्स कुलवरस्स भंडागाराणि अ मंजुसाइपमुहाणं आपसे समप्पेइ, सन्नाणं धणठाणाणं अधिकारिणि ठावेइ,
रत्तिगया नामं दाऊण, सकारेइ सम्माणेइ । एवं चउत्थी वि इसिऊण एवं वयति-‘ तुम्हे णं ताओ मम वहूणि सगढसागढि-
आणि दिज्झह, जेणं ते पंच सालिअक्खए पढनिज्जाएमि । तए णं से धणे सत्यवाहे तं लहुसुण्ह एवं बयासी-‘ कहणं तुमं

पुता ! ते पंच सालिअक्खए सगडसागडिणं निज्जाएस्ससि' ? । तए णं सा लहुसुण्हा सन्वं निरवसेसं भणइ जाव कोट्ठा य पल्लाय सालिअक्खएणं पुण्णा चिद्वंति । तं सोऊण सेट्ठी हट्ठे बहवे सगडसागडिए समणेति । तए णं सा लहुसुण्हा तं सगडसागडिअं गिण्हित्ता जेणेव कुलघरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता कोट्ठागाराओ य पल्लायो अ सालि गहित्ता सगडसागडिअं भरेति, जाव सेट्ठिस्स उवणेति । तए णं से धणे सत्थत्ताहे तं दट्ठूण हट्ठे जाव सक्कारेति सम्माणेति, जाव रोहिणाचलु व्व रयणठाणं वियाणित्ता, रोहिणी नामं ठविऊण, बहू सु कज्जेसु अ कुंडवेसु अ मंतेसु अ गुज्जेसु अ जाव निअट्ठाणे ठावेइ । एवा-
मेव जंबू ! जे णं (निगंथो वा निगंथी वा) पव्वइए समाणे पंच महव्वयाइं गिण्हित्ता, उज्झियइ, से णं नरयतिरिअजोणिए सु परिबभइ । इहलोए वि य णं हीलणिज्जे खिसणिज्जे भवइ, जहा उज्झिया सुण्हा । जे णं निगंथो वा निगंथी वा पव्वइए समाणे उदरभरणट्ठयाए पंच महव्वयाइं पाळेइ, नो मणसुद्धीए, से णं नरयतिरिक्ख जाव खिसणिज्जे जहा भविक्खया सुण्हा । जे णं निगंथो वा निगंथी वा पंच महव्वयाइं गहिऊण सम्मं पाळेइ भावसुद्धिए, से णं समणसंघमज्जे अच्चणिज्जे सूअणिज्जे सक्कारणिज्जे सम्माणणिज्जे भवइ, परभवे वि देवलोअसोक्खाइं निव्वणं च लब्भइ, जहा रक्खिया सुण्हा । जे णं निगंथो वा निगंथी वा पंच महव्वयाइं गहिऊण सम्मं पालइ अणोसिं च उवए से पडिबोहेइ से णं इहलोए बहूणं समणाणं समणीणं सावगाणं साविआणं देवाणं देवीणं अच्चणिज्जे सक्कारणिज्जे सम्माणणिज्जे परभवे वि देवत्तं निव्वणं च लभति, जहा व सा रोहिणी सुण्हा । एत्तं खलु जंबू ! जइ पव्वज्जह तहा सम्मं पाळिज्जह । तए णं से जबू तहत्ति पडिसुणेति, सम्मं संजममणुपालेमाणे विहरइ । तए णं से ते कुणियप्पमुहा सन्वे वि अज्जसुहम्मं वंदित्ता पडिगया । तए णं से अज्जसुहम्मं गणहरे पभवाइपंचसया अज्जजंबूस्स

मीसत्ताए दल्लइ । तएणं से जंजू पम्बेण सह सामाइयाइं दुवालसंगाइं अहिज्जइ, बहूहि चउत्थ-छट्ठ-दुम-मासद्ध-मासखमण जाव
विहरइ । तएणं तस्स अज्जजुहम्मस्स गणहरस्स अणया कयाइ तथावरणिज्जाणं कम्माणं खएणं, अणंते जाव केवलवरनाण-
दंसणे समुप्पळे, सच्चजीवाणं सब्बभादे जाणमाणे पासमाणे विहरइ । तएण से अज्जजुहम्मसे गणहरे अज्जजंजूअणगारं
नियपट्ठे ठायेइ, ठावित्ता अणुपूब्बेणं विहरमाणे जेणेव रायगिहे नयरे गुणसिलए चेइए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता निय-
समयं विपाणिन्ता, भत्तपक्खसाणं करेति । तएणं से अज्जजुहम्मसामी पण्णासं वासाइं गिहवासमज्जे वसित्ता, बायालीसं
वासाइं छाउमत्थपरिआगं पाउणिन्ता, अट्ठवासाइं केवलीपरिआगं पाउणिन्ता, परिपुण्णाइं सयवासाइं परमाउं पाउणिन्ता, मासि-
आणं संलेहणाए अत्ताणं सोसित्ता, सहिं भत्ताइं अणसणाइं छेदित्ता, सिद्धे बुद्धे परिनिबुद्धे । तएणं तस्स अज्जजंजूअणगा-
रस्स सुमेणं परिणामेण, लेस्साहिं विसुज्झमाणीहिं जाव केवलवरणाणदंसणे समुप्पन्नै । तएणं से जंजूसामी पम्बवं अणगारं
निअपट्ठे ठावेति । कमेण विहरमाणे जेणेव रायगिहे नयरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता अक्खणे परिनिव्वानसमयं नाऊण,
बेभारपक्खं सणिअं सणिअं दुरुहति, दुरुहित्ता मेघणसणिगासं देवसन्निवायं पुढविसिलावट्ठं पडिलेहेइ, पडिलेहित्ता जाव
काउं अणवत्तंखमाणे विहरति । तएणं से अज्जजंजूसामी सोलस वासाइं गिहवासमज्जे वसित्ता, वीसं वासाइं छउमत्थपरि-
आगं पाउणिन्ता, चउआलीयं वासाइं केवलीपरिआगं पाउणिन्ता, असिइ(इं) वासाइं सव्वाउयं पाउणिन्ता, मासिएणं भत्तेणं अपाण-
एणं नाव सिद्धे । सिद्धिगयस्स गोस्स तओ पच्चा चउसट्ठिअरिसे जंजूसामी सिद्धो । जंजूगामिनिव्वानाओ एए दस पयत्था वुच्चिन्ना
धारहे वासे । तं जहा-परमोही १ मणपज्जवज्जनाणं २ केवलज्जनाणं ३ पुलायलद्धी ४ आहारगस्स सरीरं ५ उवत्तमसेणी ६ खवगसेणी

७ जिणकप्पे ८ संजमतिअं ९ सिद्धिगमणं च ' १० । तए णं से पभवे अणया कयाइ सुओवओगेण नियपट्ठे ठावणजुगं पुरिसं विलोएइ । जहा जिणेहिं भणिअं—

बूढो गणहरसदो, गोअमाईहिं धीरपुरिसेहिं । जो तं ठवेइ अपत्ते, सो कापुरिसो न सपुरिसो ॥ १ ॥
एवं चित्तिजण उवओगं दलइ, दलित्ता रायगिहे नयरे सिज्जंभवमाहणो दिट्ठो । तं षडिबोहिज्जण दिक्खिओ, पट्ठे ठाविओ । तओ पच्छा अणसणं काउं देवलोएसु उववओ सिज्जंभवसामी (सिरिपभवसामी) जुगप्पहाणो ।

(संघयणं संठाणं, उच्चत्तं आउअं च मणुआण । मणुसमयं परिहायइ, अवसप्पणिकालदोसेणं ॥ १ ॥)
जंबूसामिस्स अम्मापिअरप्पमुहा सपरिअणा अत्येगतिआ एगावयारिणो जाव अत्येगतिआ सत्तट्ठमवमज्जे सिज्जिस्संति ।
विजयदयासूरीसर—आएसं लहिअ बोहणद्दाए । जिणविजयेण य लहिअं, जंबूचरित्तं परमरम्मं ॥ १ ॥
इति श्रीजंबूस्वामिचरित्रं संपूर्णं ॥ संवत् १८१४ वर्षे फाल्गुणशुद्धि ९ सनौ श्रीनवानगरे श्रीआदिजिनप्रसादात् शुभं भवतु लेखकपाठकयोः ॥

इअ जंबूसामिचरित्तं समत्तं ।

जंघूचरितस्स सुद्धिपत्तअं

पत्तं	पत्तो	असुद्धं	सुद्धं
४	३	पिऊहि	पिऊहि
६	५	घणर-	घणर-
"	९	खउरंत-	खउरंत-
९	१२	-गहण-	-गहण-
११	३	जंघूदीवे	जंघूदीवे
११	१३	यधु-	यधु-
१३	१	जंघुकु-	जंघुकु-
१८	९	-वाहि	-वाही
१९	४	सो	तं
"	"	-विट्ठो	-विट्ठंतं
"	७	कामो-	कामि-
२०	९	-सेणा नेहे	-सेणागेहे
२१	४	-वत्तं	-वत्ता
२२	१	पमत्तस्स	पमयस्स
२२	२	-तयणं	-वयणं-

प०	४	१०	११	११	"	११	११	२४	३१	३२	३७	३७	४३	४७	"
पं	११	३	४	५	"	६	१३	१२	१	८	२	७	३	३	१०
	सुद्ध	सम्बं	णं	कुच्छिसि	णं	समणं	अयवं	वारयं	तं	भोमणं	भूमिसि	तं	वंम-	मणं	पहंके
	अनुसारस्स सुद्धी														-स्संसि

पत्तं	पत्तो	असुद्ध	सुद्ध
२३	८	तेइत्ता	तेइ-त्ता
२८	१२	जिणेहि	जिणेहि
३१	२	निकलंका	निकलंका
३१	६	तेणेय	तेणेय
३२	८	भूमिसि	उवागरुद्धर-
३३	१४	पण हे	भूमिसि
३५	६	गिणिइत्ता	पणहे
३८	५	कहवं	गिणिइत्ता
३९	१२	-बुद्धि-	कहमं
४०	२	सिद्धी	-बुद्धि-
४२	१४	मगण-	सिद्धी
४३	७	भोक्ख-	मग-
"	११	-पुत्ता	भोक्ख-
४४	४	संबंधेण	-पुत्तो
४५	८	-किलीमा	संबंधेण
४६	१४	कट्ट	-किलिमा
			कट्ट

श्रीनेमिविज्ञानग्रन्थमालाप्रकाशितग्रन्थरत्नानि

- १ प्राकृतविज्ञान पाठमाला (द्वितीयावृत्तिः) ४-०-०
- * २ स्तंभनपार्थनायचरित्र भेट
- * ३ आरामसोहाकहा "
- * ४ धणचालकहा "
- ५-६ करुणरस कदंबकप्राकृत तथा संस्कृत १-८-०
- * ७ भानुचन्द्रगणितचरित्र भेट
- * ८ सूर्यसहस्रनामस्तोत्र "
- ९ तरंगवईकहा २-८-०
- १० सिरिजंबूचरित १-४-०
- ११ श्रीपञ्चपरमेष्ठिनमस्कारस्तवृत्ति (मुद्रणालये)
- १२ श्रावकधर्मविधान (प्रथमपञ्चाशकविवेचानात्मक)

सहाय्यकोनी नामावली

एतत्पुस्तकप्रकाशने वितरीतार्थसाहाय्यानां
शिरपुरवास्तव्यानां श्रमणोपासकानां

नामावली

- १०१ श्रेष्ठिवर्य खूबचन्द्र हीराचन्द्र
- १०१ " दगडूंसादेवचन्द्र (ह. अमृतलाल)
- १०१ " चम्पालाल देवचन्द्र
- १०१ " वेलचन्द्र लक्ष्मीचन्द्र
- १०१ " प्रेमचन्द्र लक्ष्मीचन्द्र
- ५१ " शिवजीभाई तेजसीभाई
- ५१ " रवचन्द्र गुलाबचन्द्र
- २५ आविका सोनाबाई (ह. पीताम्बरदास)

प्राप्तिस्थान—संघवी जीवणभाई छोटालाल.

डोशीबाहानी पोल. अमदावाद्

॥ ओजिनायनमः ॥

॥ श्रीमोहजीत-चरित्रम् ॥

(कर्त्ता)

मुनिश्री क्षेमसागरजी ।

श्रीजैन प्रभाकर मिष्टिग प्रेस रतलाग में छपा ।

पौर संवत् २४३९ सन् १८६३ विक्रम संवत् १९७०

प्रथमा दृष्टि ५०० } न्योछारावल ९ आना

प्रथकर्त्ता ने सर्वे वक स्वाधीन रक्खता हे.

ॐ

॥ श्रीबीतरागायनमः ॥

॥ श्रीत्रिनदत्तकुशलगुरुभ्योनमः ॥

मोहजीतचरित्रम्

मङ्गलाचरणम्

लपजातिबन्धः

प्रणम्य वीरं निज मानसेहि, पुनश्चनत्वा कुशलाख्य सूरिम् ।

श्रीमोहजीतस्यवदामि किञ्चित्, नव्यं चरित्रं नवनाशकारि ॥ १ ॥

अरितकाञ्चिज्जम्बुद्वीपे भरतक्षेत्रे कम्बुदेशे, अलकापुरी नाम नगरी । यस्या बहिः सधनतरूणामनेक
कटपुष्पागमा अत्युन्नत तोरणपताकादि युक्त जिनमंदिराणि च विराजन्ते । देववाञ्छितस्वजन्मकासा अ-
नेक विनादि सदगुणाख्य श्रावको पेटाऽऽसीत् ॥

तन्नगर्यं धीशः सकलकला प्रौढो ऽनेकराजमण्णर्त्तमण्डितः समस्तराजनीति समन्वितः महासम्यगदृष्टिः परमधार्मिकः पुनः पंचगुणयुक्तः ।

॥ २ ॥

श्लोकः-

पात्रेत्यागी गुणैरागी जोगीपरिजनैः सह । [शास्त्रे बोद्धारणे योऽस्मा पुरुषः पञ्चलक्षणः ॥ १ ॥

इत्यादि नीतिशास्त्रोक्तगुणलंकृतः मोहजीतराजासज्यं करोतिस्म । तस्य पट्टराज्ञी शीला लंकार विभूषिता सुरूपा चन्द्रवदना मनोज्ञा चतुःषष्टि कलापारगामिनी सम्यक्तत्वादिगुण संपन्ना पुनः ।

श्लोकः-

अनुकूलासदातुष्टा दक्षासाध्वीविचक्षणा । [एभिरेवगुणैर्युक्ता श्रीरिवस्त्री न संशयः ॥ २ ॥

इति सद्ब्रह्मण संपन्नामोहध्वान्तविनाशिका नाम्नी राज्ञी बभूव । [तौ दम्पतीदेवार्चनगुरुसेवनादि सत्कृत्येषु लीनौ स्वकादं निन्य तुः । एवं काले गच्छति ताभ्यामेव चर्तुष्षष्टि गणयतेस्म यतः ।

॥ २ ॥

देवान् पूजयतो दयां विदधतः सत्यं वचो जल्पतः । [सद्भिः संगमनुज्जतो वितरतो दानं मदं
मुञ्चतः ॥ यस्येत्थं पुरुषस्य यान्ति दिवसा तस्येव मन्यामहे ।] श्लाघ्यं जन्म च जीवितं
च सफलं तेनैव चूर्चूयिता ॥ १ ॥

तयोर्विद्वद्वावरयाथामेकः पुत्रोऽभूत् । तदास्वज्ञातीः संतोष्य तस्य शार्दूल इति नाम विहितम् । पञ्चधातृभिः
बाल्यमानो पञ्चवार्गिको जातः । तदाऽऽत्युत्सवेन कलाचार्यपाश्वे कलाशिक्षणार्थं प्रेषितः । सोऽपि प्रमाद-
स्त्यजन् सन्नल्पसमयेनैव द्वासप्तति कलापारगामी जातः । पश्चात् शान्तो दान्तः शूर्वारि पराक्रमी क्रमेण
यौवनानवरथायां प्राप्तः । पुनः, अतिमनोहरा चन्द्रवदना जैन शासन प्रभाविका जीवाजीव नवपदार्थेषु
निपुणा चतुःषष्टिकलायुक्ता मोह विनाशिका नर्म्मीयादत्त वीर्यस्य पुत्री तथा सार्धं पाणि ग्रहणं चकार ॥
एकदाऽष्टकर्मणां विचारसमये मोहनीयकर्मप्राबल्यं दृष्ट्वा विचारयति स्म । अहो तस्य जस्कृष्टसप्तति कोटा-
कोटी सागरेपमारिण्यतिरस्ति पुनर्विपान्महन्मोहनीयकर्मस्ति विपन्तु केवलमस्मिन्नेव भवे दुःखदायि भवति

तदप्योषध्याद्युपचारेभ्यः दुरीचयति किन्तु मोहनीयकर्म तु भवे २ दुःख दायिस्यात् हे आत्मन् तल्लक्षणं ध्यानपूर्वकं शृणु.

“ स्नेहमूलानि दुःखानि ” यदात्वं चतुर्ध्यानानामध्ये प्रथमध्यानस्य प्रथमपादे विचारं कसेषि तदा ज्ञायते “ दृष्टवियोग आर्तध्यानं ” तर्हि इदं ध्यानं तिर्यगाति ददाति तदिदं महदुष्टकर्म अजेयम् पुनर्स्थानाङ्गसूत्रस्याष्टमस्थाने दुर्लभताविजयनामाष्टकमन्ये पूर्वमेव कथित मस्ति (अष्टकर्मणां मध्ये महादुष्टमोहनीयकर्मणोऽजयोऽस्ति (कविनोऽस्ति) इत्याद्यनेकधा विचारं कृत्वा स्वजन पुरजन सहितः मोह जित्वा धर्मध्यानेन लीनः सन् सुखेन प्रजांपालयतिस्म.

एकदा कस्मिंश्चित् प्रस्तावे इन्द्रः देवसभायां कथयतिस्म, मनुष्यलोकेऽवद्वार्यधीशमोहजीतनाम्नाराजा स्वजनपुरजन सहि तेनैव विधमोहोजितः देवैरपि चाढ्यमानो न चलति धन्यः सः य अष्टकर्मणामध्ये प्रधानं मोहं जित्वा मनुष्य जन्मं सफली कृतवान् एव मनेकधा प्रशंसां कृत्वा त्रिराम ।

तदा तस्मिन्नेव सभायां मेक मिथ्यात्विदेवस्तदश्रुत्वाऽजङ्गी कुर्वाणः सन्नुत्थितः पश्चादेवं कथयामासः—

मोद०
मोदुं

॥ ७ ॥

॥ ५ ॥

चरित्रं

भो स्वामिन्नक्रीड कस्य प्रशंसा कथं क्रियते किं देवैरपि चाढ्यमानो न चलति अहं तत्रगत्वा चालयामि सोऽहं कृतिं कृत्वा देवलोकोच्चचावलक्षणमात्रेण मनुष्यलोकेऽक्लापुरी समीप मागत्यपरीकरणायसिंहरूपं कृत्वा घन गर्जित तुल्यातिनययुक्तसिंहनादं कृतवान् तस्य गर्जनां श्रुत्वा पशस्तुहताधियोऽग्नेपदमपिधर्तुं नशक्नुवन्तिरम तथा बहिस्थ्यामनुभ्याऽपि नयभीत प्राणरक्षार्थं मितस्ततः धावन्तिस्म एक मनुष्येणागत्य पुरजन रक्षार्थन्नगरीप्रतोलीकपाटौदत्तौ पश्चात्तेनैव पुरुषेण राजसभायां गत्वा राजाविज्ञापितः भोस्वामिन्नगरी बद्धिः सिंह आगत अनेक जीवानां बन्धकरिष्यति यथा जीवबधोनस्यात् तथा क्रियतां इति श्रुत्वा राजा विचारयति अहो प्रजा कंटकस्य जीवबधकारकरणे जित्वा प्रजादुःखं दुरीकरोमि नीतावपि कथितमस्ति यतः--

रत्नोक्तः ।

सशस्त्रवृत्तिःसमरेरिपुःस्या द्यःकंटको वा निजमण्डलस्य अस्त्राणितत्रैव नृपाःक्षिपन्ति नदीनकानां नसुनाशयेषु ॥ १ ॥

॥ ५ ॥

इति विदित्वा तं जेतुं जिगमिष्यति तस्मिन्नेव समये देवेन प्रेरितो राजपुत्र एवमवादीत भोतातसिंह
जयार्थं अहं गच्छामि नवतात्रैवस्थी यतां अहमेक एव जायिष्यामि एवं कथयित्वा पितु राज्ञामादाय का-
ञ्चिच्चम् गृहीत्वा पुर्याबहिरा गत्यकुंत तमरादि शस्त्रैः सिंहशरीर माढायामास सिंहोऽपि राजपुत्र मतिनि-
काटं मागतं दृष्ट्वा (तस्थानान्) पलायितस्तदा राजपुत्रोऽपि तत्पृष्ठे तुरंगं प्रेरयतिस्म तस्याश्ववेगेन सर्व सेनिका
बह्वन्तराजाता स्ततो राजपुत्रा दर्शनादन्यमार्गे विद्वग्ना राजपुत्रस्तु सिंहपृष्ठे लग्नः सन अतिभयंकर धने
प्रविष्ट तदसिंहस्तु वृत्तोऽन्नूत पश्चाद्योगिविशं कृत्वा स्वासनोपरिराजपुत्रं मृतवत्कृत्वाऽश्वापयदनन्तरं यत्र
राजदास्यो जलमाने तु मागच्छन्ति तस्याऽक्लापुरीबाह्यारामवापिकायाजस्थित्वा विचारयति राज्ञश्चै-
टिका आगमिष्यति तदैवं कथयिष्यामि तस्तश्चेटिका समागतयोगी उवाच ।

श्लोकः ।

विचित्रवार्ताङ्कथयामिचेद्व्यः । शृण्वन्तु विज्ञापनमस्ति नद्राः ॥ राज्ञः सुतोऽसौ हरिणाह-
तस्तत् । कायं वने क्षिप्तमहंतु खिन्नः ॥ १ ॥

एवं श्रुत्वादास्यो वदन्ति (श्लोक)

वयन्नकस्यापि न दासताङ्कताः । स्वामीन कोप्यस्ति मनुष्यलोके ॥ जरुस्य योगात्प्रचल-
न्ति पोताः । संसारवद्ः खलु तादृगेषु ॥ २ ॥

एवं श्रुत्वा योगीचिन्तयति किं दास्यापि मोहोजितः किन्त्वेवं न संभवति दास्य खलु कुत्रजाताः क-
स्मात्प्रयानादागता एवं विधादास्यः कदापिमोहन्नजयन्ति किन्तु स्वार्थिन्यो दास्यः सन्ति परञ्चशार्दूल-
स्य मातुःपार्श्वे गच्छामि मातुःपुत्रोपर्यतीव मोहं करिष्यति तेन तत्रगत्वा कथयामि क्रमेण सयोगी तस्य
माता यस्मिन् गवाक्षे स्थितास्ति तस्य नीचैर्गत्वेव मुवाच ।

(श्लोक)

दुःखस्य वार्ताङ्कथयामि मात । सुतो हृतस्ते हरिणामहार्यः ॥
जोत्यन्न जत्त्वा करुणा परोऽहम् समागतः कारण मस्ति नान्यात् ॥ ३ ॥

तस्य मातोत्तरन्ददाति (श्लोक)

जाता जनाये मरणं गतास्ते, जातस्य मृत्युर्ध्रुवता मुपेतः ।
रक्षन्ति के कं भवतोहि प्रावी, त्यक्त्वा तपः किं भ्रमणं करोषि ॥ ४ ॥

नीतावप्युक्तम् यतः

पाताल माविशतु यातु सुरेन्द्रलोके, मारोहतु दित धरादि पतिं च मेरुम् ।
मन्त्रौषध प्रहरणैश्च करोतु रक्षाम्, यन्नावितप्रवति नात्र विचार हेतु ॥ १ ॥

एवं श्रुत्वाश्चर्यं कृत्वा पुनश्चिन्तयति किजातं पूर्वन्त्वहं हास्यः स्वार्थाः ज्ञात्वाऽत्रागतः किन्तु मात्रापि मोहो न कृत मन्येहं तावत्पर्यन्तं मोहो विद्यत मातुर्यावत् सःस्तनपानं करोति पश्चात् कस्य माता कस्य पुत्र अधुना किं जातं तस्य स्त्री पार्श्वे गमिष्यामि सात्ववश्यमेव नर्तुरूपरि मोहं करिष्यति नर्तुरेवा धारो यत इति ध्यात्वा तस्य स्त्रिया हर्म्यस्य नीचैर्गत्वा एव मुवाच ।

(श्लोक)

सावण्य युक्ते बहुसौख्य करी, रतेःसमाने गुणयुक्तनारी ।
वदामि भर्ता तव नात्र शङ्का, शार्दूल नाम्ना हरिणा हतो यत् ॥ ५ ॥

तस्य स्त्री उत्तर न्ददाति (श्लोक)

तरा वने केतु खगाः मिलन्ति, निशात्यये धर्म करो दये च ।
गच्छन्ति ते ते स्वनिवास देशम् । संगस्तथैवेह मिलन्ति योगिन् ॥ ६ ॥

पुनश्चास्मिन्नसारे संसारे किं कस्यनित्यमस्ति तथाचोक्तम् ।

कतिन १ वारान् भूषतिर्भूरिभूतिः । कतिन २ वारांश्चात्रजातोऽस्मिकीटः ॥
नियतमिहूनकस्याप्यास्ति सौख्यन्नडुःखम् । जगति तरलरूपे किं मुदा किं शुचा वा ॥ १ ॥
एवं श्रुत्वा विपणमन् चिन्तयति किजातं पूर्वन्तु मया विचारितं तस्यस्त्री तु मोहं कपिष्यत्येव परन्त्व-

नयापि न कृतः किं मत् प्रतिज्ञा भग्ना भविष्यति नहि २ इय मप्यन्यस्थानादागता तर्हि कथं ज्ञायते
 ऽनया मोहोजितः अस्तु यद्भावितस्तत्तु अधुना तु राजानमेव कथयामि सत्वश्यमेव मोहं करिष्यति राज-
 चारं वोढं समर्थः एक एव पुत्रोऽस्ति यत इति ध्यात्वा तत्स्थानात् क्रमेण गच्छन् सन् राज सभायामाग-
 ता राज्ञे भार्गवीर्वादं दत्वा एव मुवाच ।

(श्लोक)

वार्ता हिराजङ्गथयाम्पवाच्याम् । रोषावहां सत्यतया क्षमस्व ॥
 शार्दूलनामातव दक्षपुत्रः । सिंहान्मृतः कोपि न दूषणीयः ॥ ७ ॥

ईदृग्वचः योगिनः श्रुत्वा मोहजित राजामनसिविचारं करोति “ अहोऽनेन दुष्टमोहनीय कर्मणा
 योगिनोऽपि स्वपासतो बध्वायत्ता कृता ” एवं विचारं कृत्वा संबोधनसहितं मोहनीय कर्मणेधिकारं
 ददातिः—“ हे दुष्टत्वया स्वजाल मेवं विस्तरेण किं विस्तारितं किं त्वं न ज्ञायसे महद्भिः
 शूरवीरैस्त्वं तूणसदृशं ज्ञात्वा नस्मीकृतं तथा पि त्वया कुटिसस्वप्नावो न त्यक्तः गुणिता र-

उज्जु अग्नीमध्वे द्विषापि गुणितस्वप्नानं न त्यजति अस्तु तेनैव प्रकारेण तव स्वप्नावोऽस्ति
रेन्दुमृत्वं अतिवृद्धापिचिरपि न त्यक्तः किन्तु मय्यत्र तव सदृशदुष्टस्या गमनस्थानमेवना-
स्ति ” एवं विचारयित्वा योगितं सरलस्वप्नावेनोत्तरं ददाति ।

(श्लोक)

योगेन साध्यो ममतानरिक्ता । इतस्ततः किं भ्रमणङ्करोषि ॥
तपोमलिनो जवतश्चजातम् । तस्यैव दुःखं मम नाऽस्तिचान्यत् ॥ ७ ॥

एवं कथनानन्तरं पुनरपि शिक्षा वचनं कथयति भोग्योगीश्वरः यदा जवता योगो ग्रहीतः तर्हि किं नि-
रर्थकं मोहनीय कर्मवशादितस्तः भ्रमण करोषि पुनश्च श्रूयतां यद्यपि व्यवहागत् मम पुत्रोऽभूत् तथापि
मम तस्यमरणे कोऽपि शांको नास्ति यतः—

यस्मिन्देहे यदाकाले । यन्मूहूर्त्ते च यद्विने ॥
द्वानिर्वृद्धिर्यस्यो लानो । यत्तथा तदन्नचान्यथा ॥ १ ॥

पुनरस्मिन् जगति प्रतिदिनं केऽप्युत्पद्यन्ते केऽपि म्रियन्ते एव मनित्य संसारोऽस्ति परन्त्वे वं ज्ञायते
 भवता योगः पूर्णतया न साधितः इत्यादि शिक्षा वचनं कथयित्वा विराम ।

ईदृक् वचः श्रुत्वा इमामवस्थां च दृष्ट्वा विचारयति हाहामया किं चिन्तितं किं जातं मदवस्था कमल
 कोशागत भ्रमरस्य यथाः—

(श्लोक)

रात्रिर्गमिष्यति नविष्यति सुप्रभातं । भास्वानुदेष्यति हसिष्यति पङ्कजश्रीः ॥
 एवं विचिन्तयति कोषगते छिरेके ॥ हाहंत हन्त नलिनी गज उज्जहार ॥ १ ॥

इति श्रवस्थाजाता तथा बभूव मया तु विचारितमन्नकीटः किं न चलिष्यति किन्तु प्रत्युतान्युपदेवं
 जातं इत्यादि विचारं कृत्वेन्द्र महाराजस्य मत्तं वचमत्वा योगविशं त्यक्त्वा स्वस्वरूपं प्रकटं कृत्वा
 तुष्टाव तानत् सर्वाक्षया भ्रमन् सन् शार्दूलपुत्रोऽप्यागत्य राज्ञः पार्श्वेऽतिष्ठत् सदैवोवक्ति ।

हे पृथ्वी नाथ ! या प्रथमेन्द्र महाराजस्य मुख्यात् श्रुतातस्मादप्यधिकं भवतस्तेजः प्रतापयोममर्मानुभ-

योजानः अहं सर्वकृत्प्रजो इमामेव प्रार्थनाङ्कुरोमि भवतोऽयं शुद्धव्यवहारः प्रतिदिनं वृद्धिं यातु यथाद्य
 नवनवनिर्देशं जिनेश्वरस्याक्षायां वर्तसे तथेयं प्रवृत्तिः नवतः चिरकाल पर्यन्तं भवतु, अयं किं करः यदा
 कदापि कार्यं स्मरणियः एवं विधं शुभार्थीविदं दत्त्वा सदेवः स्वस्थानं प्रतिचचाल यदा सदेव इन्द्र
 मद्भाराजस्य पार्श्वे प्राप्तः तदा सर्वं वृत्तान्तः कथयामास सदेवस्तु देवलोकं सुखेन निवसति सराजाऽपि
 भंसार निगमलालसगतिः स्वकलं निनाय ।

एकस्मिन्समये धर्मधोपाचार्यस्य नगरी बाह्यवने पदाऽर्पणोऽभूत् तदा तपश्चर्यादिप्रभावात् सर्वं वनमा-
 श्रय्यक्राग्जितम् यतः ।

(श्लोक)

शुष्का शोककदंब आम वकुला, खर्जूरिका दाम्निमा जाताः पुष्पफलप्रपल्लवयुता' शाखा-
 प्रशाखान्विताः ॥ शुष्कां भोजलवापिकाप्रचृतयोर्जाताः पयः पूरिताः । क्रीडान्तीहसुराज
 हंस शिखिनश्चक्रुः स्वरं कोकिलाः ॥ १ ॥

जातिश्रंपकपारिजातकजपा सत्केतकी मल्लीका । पद्मिनीप्रमुखाः कृणाद्विकसिता प्रापु-
र्मधूपास्ततः ॥ कुर्वन्तो मधुरस्वरं सुललितं तद्गन्धमाघ्रायते ॥ गायन्तो बहुगायनं स्व-
रपरैः जातीदृशं तद्धनं ॥ २ ॥

एतादृशं आश्चर्यं दृष्ट्वा वनपालकेनागत्यैवं कथितं भो पृथ्वीनाथ ! अद्यतवपुण्योदयेन उद्याने शान्तमु-
च्चाधारकः, भव्यात्मतारकः, विशालबुद्धेर्धारकः, चञ्चवत्सौम्यः, सूर्यवत् तेजस्वी, सागरवत् गंभीरः, अ-
नेक मुनिगणयुक्तः ज्ञानी गुरुरागतः एतद्भ्रुत्वा रोमांच कंचुकित शरीरोद्विगुणीभूतगात्रभूषणः राजचिह्नं
त्यक्त्वा सर्ववत्सा भूषणानि वनपालायादात् ।

पश्चादानन्द नेरी रव परिपूरित दिगंतराल चतुरङ्गबलेन गुरोर्वन्दनार्थं चचाल क्रमेण नत्र गत्वा यथा
विधवन्दनां विधाय यथो चितस्थाने उपविष्टः पश्चादेवं गुरोस्तुतीं चकार ।

हे जगवन् ! अद्याहो भाग्यं ममाऽजवत् नवादृशः गुरोर्दर्शनं जातं पुन अद्य त्रैलोक्य तिलको प्र-
तिभामि पुन अयं संसार समुद्रः नुलुकप्रमाणः प्रतिभाषते इत्याद्यनेकथा स्तुति विधाय विरराम ।

मुनायग्रं ज्ञात्वाचार्योऽधर्मापदेशं ददाति । भो भव्यप्राणिन् इदं मनुष्य भवं दशभिर्दृष्टान्तैर्दुर्लभ मस्ति
काद्याचिद् पुणयोदयेन मनुयजन्मं प्राप्यप्रमादनिजाकपायादिवशेन समुज्जपातयति स इह परत्रचाति दुः-
त्वं भोक्ता भवति यतः ।

(श्लोक)

अर्थपादरजः समागिरिनदी वेगोपमं यौवनं । मानुष्यं जलविन्दुलोलचपलं फेनोपमं जी-
वितम् ॥ धर्मं योनकरोति निश्चलमतिः स्वर्गर्गलोद्धाटनं । पश्चात्तापहृतो जरा परिणतः
शोकाग्निना दह्यते ॥ १ ॥

पुनरमादयामंसारसमुद्रात्प्राप्तिरितिकठिनास्ति यावत् पट्टफलकरूपसम्यक्त्वाधरो न भिदति ता-
वन् तटे प्राप्तिकठिनाऽस्ति कदाचित् शुभकर्मोदयेन सम्पत्क्वाधारं लब्धं पश्चादपि कर्मनानाप्रकारेण
भ्रामयति अस्यामवस्थायामात्मनोद्धारः कथं स्यात् ।

अस्योपरिउत्तमोत्तमदृष्टान्तः प्रोच्यते ।

कस्मिंश्चिदपारसमुद्रे एको मनुष्यो भयभ्रान्तो इतस्ततः भ्रमति तीरेप्राप्त्यर्थं कश्चिद्वस्तु मृगयति तस्मिं-
प्रस्तावे शुभ्रकर्मोदयेनैकं पट्टफलकं लब्धं तस्य सहाय्येन शनै २ स्तरति तस्मिंसमये किं जातं एकः
प्रचण्णवायोः पुनर्जलप्रवेशोऽभवत् पुनरपि महता कष्टेन पट्टफलकसहाय्यात् बहिरागत्य तरति तस्मिं-
समये तटी मनुष्य एवं कथयति रे भव्यजीव ! धैर्यमवलम्ब्यमां तवाग्रे चलमानां नाव मारुह्य क्रमेण
वहमानः सन् तटे लगमानां शृङ्खलां गृहीत्वा तटे आगच्छ तदावामस्मि नगरे याव तदैव बहुसुखना-
ग् भवाव इति आनन्द प्रदवचनं श्रुत्वा नावमारुह्य यत्नेन तटे पाप्त्यर्थं नावं वाहयति क्रमेण तट समी-
पे अगत्य तटी मनुष्येन दर्शितां शृङ्खलां गृहीत्वा तटी मनुष्यं प्रति एवं कथयति भोसमुद्रतारका धु-
नात्वाति श्रमेण दुःखितोऽस्मितटे आगमनं सामर्थ्यं नास्ति तदा तटी मनुष्यः अनेक धोपदेशं धैर्यं च द-
त्वा पुनरपि कथित मधुनैवागमिष्यसि कश्चिदेवश्रमोऽस्ति तेन प्रयत्नं कुरु एवं धैर्याबलं बनावदिव च
नं श्रुत्वा बहुधाश्रमेण तटं प्राप्तः पश्चात् तौ द्वौ संमील्यतस्मिन्निकटवर्ति नगरे गत्वा सानन्दद्विवसतः ।
प्रकृते दृष्टान्त इत्थं संघटते-

मंसार एव समुद्रे जीवः दुःखेन पीडितो तर्णार्थं किञ्चित् मृगयते शुभकर्मोद्देशेन सम्यक्त्वरूपं पट्टफल-
 कं लब्धं तदात्रिङ्गित्य तगति तस्मिन्समये मोहरूपवायुलगनात् पुनः संसाररूपं समुद्रेऽपतत् तेन-
 मंसारमध्ये घोरं कष्टं सहमानः प्रयत्नात् सम्यक्त्वरूपपट्टफलकेन पुनर्विहिरागत्यतरति तदा केवलज्ञानरूप-
 तटपरिरिप्यतः मनुष्यरूपं अरिहन्तदेव एवं कथयति भो भव्यजीव ! इदं द्वादशव्रतरूपनावगङ्गीकुरुकमे-
 ण शृंगज्ञारूपसंयमं गृहीत्वा केवलज्ञानरूपतटोपरिआगच्छ (अर्थाच्चतुर्धातिकर्म विनाश्य केवलज्ञानं
 ध्रियताम्) तेन मोहरूपनगरे गत्वा नन्तसुखभाग् जवावः स पुरुषोऽपि पूर्वं कथितेन महता कष्टेन सा-
 धयन् केवलज्ञानरूपतटो परिआगत्य शेषं कर्मक्षयं कृत्वा अनेनैतं सुखमयसिद्धिपुरीं प्राप्तः ।

दृष्टान्तं कथनं प्रयोजनं भिदमेवाऽस्ति यः जीवः घोरं दुःखं दातारं गृहस्थाश्रमं त्यक्त्वा श्रमणपदं नाङ्गी-
 करोति तावत् शुद्धं परिणामं रूपश्रेष्ठं परिआगे ह्ये दुःसाध्यः (कठिनोऽस्ति) तस्मात्करणात् भो ज-
 न्मप्राणिन् यथा याकि देशं वृत्तिसर्ववृत्ति (श्रावकवृत्तं साधुवृत्तं) अङ्गीकृत्वा मनुष्यं भवं सार्थं कुरु
 तस्मान्नेवे भवे सुखभाग् भाविष्य इत्याद्यनेकं धोपदेशं दत्त्वा विराम ।

गच्छोऽस्तिनः खर्तरनामको यत् । सुखाब्धिनामागुणसंघयुक्तः ॥ एषां हि संघे निवसामि न
व्याः । पूर्णाब्धि नामागुरुरास्ति गुण्यः ॥ ३ ॥

इदं चरित्रं रचितं यथा धि । नव्यात्मबोधाय यथात्मशक्तेः ॥ गीर्वाण वाणीं प्रतिबोधना-
य । केमाब्धिनाम्ना श्रमणानुगेन ॥ ४ ॥

बुद्धिमद्भ्यः बहुविस्तरेणाद्वयम् ।

शुभेच्छु-

केमसागर

KHEMSAGAR.

नोट-इस ग्रन्थको पाली (मारवाण) निवासी सूजी वाई ने प्रकट करवाया.

आनन्ददायिकां भवनाशिका मव विधादशनां श्रुत्वा केचनभव्यग्राणिनो देशवृत्तं केचनपंचमहावृत्तं म-
होचक्रुः नवर्चरू मोहजीत राजोऽपि संसार पाश सदृशं मत्वा शार्दूलनाम्ने स्वपुत्राय राज्यं दत्त्वा ।

(श्लोक)

चारित्र रत्नान्न परं हि रत्नम् । चारित्र वित्तान्न परं हि वित्तम् ॥ चारित्र लाभान्न परो
हि लाभ । आरित्र योगा न्न परो हि योगः ॥ १ ॥

इति लक्षण सम्पन्न चारित्रं जग्राह ।

(श्लोक)

दीक्षा गृहीता दिनमेकमेव । येनोग्र चित्तेन शिवं सयाति ॥ नतद् करदाचित्तदवश्य-
मेव । वैमानिकः स्यात्त्रिदशप्रधानः ॥ २ ॥

इति चारित्र महात्म्यं ज्ञात्वा क्रमेण गीतार्थोऽनूत् तदा गुरोराज्ञा गृहीत्वा ग्रामानुग्राम विहृत्य भव्यजी-
वान् प्रतिबोधयित्वा जैन धर्मस्यालौकिकं प्रभावं दर्शयित्वान्ते ।

(श्लोक)

तपस्तीव्रघरद्वोऽयम् । दमामर्काटे कान्वितः ॥ धृतिहस्तोमनःकीलः । कर्मध्यान्यानि-
चूरेयेत् ॥ १ ॥

इति लक्षितस्तपस्त्वा समाधिना पञ्चत्वं प्राप्य सद् गतिं भागू बभूव ।

इति ।

(श्लोकानि)

नवाधिकत्रिंशतिवीरवत्सरे । शुभेचतुर्विंशति संख्यया धिके ॥ कोटान्निधाने शुभपत्तने
यथा । मतिः कृतं मोहजितस्य वृत्तम् ॥ १ ॥

त्रैलोक्यासिधुर्गणनायकश्च । तस्यैव राज्ये सुख शान्तिपूर्वम् ॥ ऊर्जेऽत्र मासे शुभशुक्लप-
क्षे । ग्रन्थं समाप्तं शिव पूर्णिमायाम् ॥ २ ॥

गच्छोऽस्तिनः खर्तरनामको यत् । सुखाब्धिनामागुणसंघयुक्तः ॥ एषां हि संघे निवसामि न
 व्याः । पूर्णाब्धि नामागुरुरास्ति गुण्यः ॥ ३ ॥
 इदं चरित्रं रचितं यथा धि । नव्यात्मबोधाय यथात्मशक्तेः ॥ गीर्वाण वाणीं प्रतिबोधना-
 य । केमाब्धिनाम्ना श्रमणानुगेन ॥ ४ ॥

बुद्धिमद्भयः बहुविस्तरेणाज्ञम् ।

शुभेच्छु-

केमसागर

KHEMSAGAR

नोट-इस ग्रन्थको पाली (मारवाण) निवासी सूजी बाई ने प्रकट कराया.

॥ इति श्रीमोहजीत-चरित्र समाप्तम् ॥

सिद्धिने का पता—

श्रीरामेन्द्र भवन कोठानावा इ. ८८४

रतना- (१८८४)

॥ इति श्रीनमस्कारमाहात्म्य—योगप्रदीपो समाप्तौ ॥

॥ इति श्रीमोहजीत-चरित्र समाप्तम् ॥

सिखने का पता—

शे-गंधर्व भवन शोध भवन, कलकत्ता

रत्नगंगा (पृष्ठ १)

योग-
प्रदीप

॥ ४३ ॥

न किञ्चिन्नावनाकारं । तद् ब्रह्म परमं पदं ॥ ४३ ॥ इति योगप्रदीपः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥
द्या ग्रंथ श्री जामनगरनिवासी पंडित श्रावक दीराबाल हंसराजे स्वपत्न्या श्रेयमादे पो-
ताना श्रीजैनब्राह्मरोदय द्यापखानामां लापी प्रसिद्ध कर्णो वे.

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथो गुरुश्रीमच्चारित्रिविजयसुप्रसादात् ॥

योग-
प्रदीप

॥ ४३ ॥

न किञ्चिद्भावनाकारं । तद् ब्रह्म परमं पदं ॥ ४३ ॥ इति योगप्रदीपः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥
आ ग्रंथ श्री जामनगरनिवासी पण्डित श्रावक द्वीराष्टाल हंसराज स्वपरना श्रेयमाटे पो-
ताना श्रीजैनभ्रासकरोदय छापवानामां तापी प्रसिद्ध कर्पो हे.

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथो गुरुश्रीमच्चरित्रविजयसुप्रसादात् ॥

योग-

प्रदीप

॥ ४४ ॥

समुत्पाद्य च । पापान्मुक्तिपदं सदा सुखमयं क्षीणाष्टकर्मा क्रमात् ॥ ३४ ॥

अहिंसा सत्यमस्तेयं । ब्रह्मचर्यमसंगता ॥ द्रव्येतानि व्रतान्यत्र । संयमः पंचधा
स्मृतः ॥ ३५ ॥ शौचं तपश्च संतोषः । स्वाध्यायो देवतास्मृतिः ॥ नियमः पंचधा ज्ञे-
यः । करणं पुनरासनं ॥ ३६ ॥ आसप्रश्वासयोः स्थैर्यं । प्राणायामो ज्ञेयः ॥ प्रत्याहा-
रो विषयेभ्यः । इंद्रियाणां समाहितं ॥ ३७ ॥ समाधिर्भवहंनुष्णं । वाक्यानामर्थचिंतनं ॥
स्थैर्यहेतोर्निवेक्ष्यो । धारणा चित्तयोजना ॥ ३८ ॥ स्थूत्रे वा यदिवा सूक्ष्मे । सा-
कारे वा निराकृतौ ॥ ध्यानं ध्यायेत स्थिरं चित्तं । एकं प्रत्ययमंगते ॥ ३९ ॥ एवं यो-
गो ज्ञेययोगैरुपधा संयमादिभिः ॥ सर्वातिशयसंपन्नं । ध्यानं कल्याणकारणं ॥ ४० ॥
दिवि भूमौ तथाकाशे । बहिरंतश्च यो विभुः ॥ यो विज्ज्ञात्येव भासात्मा । तस्मै सर्वा-
त्मने नमः ॥ ४१ ॥ नाहं बध्ना विमुक्तश्च । द्रुति यस्यास्ति निश्चयः ॥ नात्यंतदृङ्गो
नो मूर्खः । सोऽस्मिन् शास्त्रेऽधिकारवान् ॥ ४२ ॥ सर्वसंकल्पसन्न्यस्त-मेकांतधनवासनं ॥

सकलं त्यक्त्वा । ब्रह्मद्वारे स्थिरं मनः ॥ क्रियते यदि तत्सहस्रं । निराकारमिदोच्यते ॥
॥ २७ ॥ ध्याने त्वनाहते शुद्धे । नित्याभ्यासप्रयोगतः ॥ द्वादशांते निराकारे । मनो
योगं निवेशयेत् ॥ २८ ॥ बाह्यमान्यतरं योगी । त्यक्त्वात्मानं द्विधापि च ॥ ब्रह्मद्वारं
निराकारं । परमात्मपदं श्रयेत् ॥ २९ ॥ एकानुलपरीमाणं । सुवृत्तं व्योमसन्निभं ॥ यो-
गीन्द्रः प्रथमं यावद् । द्वादशांतं विचिंतयेत् ॥ ३० ॥ नेत्रमन्त्रसंस्थायी । द्वादशान्ता
निगद्यते ॥ तस्मादधूर्ध्वं ब्रह्म । द्वादशांते तथा रम्यं ॥ ३१ ॥ नादविण्डकजानीनं ।
परमात्मकायुतं ॥ द्वादशाणं सदा ध्यायेत् । सदानंदैकमंदिरं ॥ ३२ ॥ रुच्या योगी क-
षायप्रसरमविचलानिर्दिष्टान् स्वास्त्रियम्य । त्यक्त्वा वामांगमन्यं परमपदयुखप्राप्तये वृ-
द्धिः ॥ कृत्वा चित्तं स्थिरं स्वं शमरसकलितं सत्वमाल्लंघ्य चाटं । ध्यानं ध्यातुं यत्नेन
प्रतिदिनममलं शुद्धमर्मा वितंदः ॥ ३३ ॥ जित्वा संसृतिपाशमंतरवदं जित्वाथ मोहादिकं
। दीक्षां मोक्षकरीं प्रपद्य स बुधः पार्श्वे प्रजोरुद्यतः ॥ ब्रह्मज्ञानलयेन केवलमनो ज्ञानं

योग-

प्रदीप

॥ ३९ ॥

॥ ३९ ॥ वंदनादो यथा प्रांते । प्रशाम्यन्मधुरो भवेत् ॥ अनाहतोऽपि नादोऽथ । तथा
ज्ञातो विज्ञाव्यतां ॥ ३८ ॥ नदत्यव्यक्तरूपेण । सर्वभूतहृदि स्थितः ॥ स नादोऽनाह-
तस्तेन । न नादो व्यक्तिः स्रवः ॥ ३९ ॥ स नादः सर्वदेहस्थो । नाशायै तु व्यवस्थि-
तः ॥ प्रत्यक्ः सर्ववृत्तानां । दृश्यते नैव दृश्यते ॥ ४० ॥

अक्षरध्वनिनिर्मुक्तं । निस्तरंगं समे स्थितं ॥ यच्चित्तं सहजावस्थं । स नादस्तेन
त्रिव्यते ॥ ३१ ॥ तावदेवंद्रियाणि स्युः । कषायास्तावदेव हि ॥ अनाहते मनो नादे ।
यावद्धीनंन योगिनः ॥ ३२ ॥ सौख्यं वैषयिकं तावत् । सुरभ्यं प्रतिभासते ॥ अनाहतत्वयो-
त्पन्नं । सुखं यावन्न दान्यते ॥ ३३ ॥ जन्मद्विजितं कर्म । ध्यानेनानेन योगिनः ॥
तमः सूर्योदयेनेव । तत्सर्वं नश्यति क्षणात् ॥ ३४ ॥ स्थूलं सूक्ष्मं च साकारं । शुद्ध-
ध्यानमिति स्फुटं ॥ रूपातीतं समाख्यातं । निराकारमथोच्यते ॥ ३५ ॥ निराकारमपि
ध्यानं । रूपातीतसमुज्ज्वलं ॥ स्थूलसूक्ष्मविभेदेन । द्विविधं परिकीर्तितं ॥ ३६ ॥ शरीरं

योग-

प्रदीप

॥ ३८ ॥

दीयंते यानि कात्रेन । किं ते कर्तव्यमद्वैतैः ॥ यावन्नोऽनंदं प्राप्तं । तवन्मो-
क्षसुखं कुतः ॥ ९ ॥ ध्यानकल्पतरुर्लोकैः । ज्ञानपुष्पैः स पुष्पितः ॥ मोक्षामृतप्लव-
नित्यं । फलितोऽयं सुखप्रदेः ॥ १० ॥ तथा कुरु यथा शुक्ल-ध्यानवृक्षसमाश्रितः ॥ वि-
न्यानो ज्ञानपुष्पाणि । तत्रेन्मोक्षफलं बुधः ॥ ११ ॥ अस्मिन्नेव त्रये सौम्य-व्योमरूपः
सनातनः ॥ शुक्लध्यानात्सदानंदो । योगी भुक्तिपदं व्रजेत ॥ १२ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्य-
रूपरत्नत्रयात्मकः ॥ योगो भुक्तिपदप्राप्ता-वुपायः परैर्वीरितः ॥ १३ ॥ व्यापारश्चिन्तनं-
सारः । संयोगो मुक्तियोजकः ॥ विनक्तः संयमाद्यंगैः । मोऽपि स्याददृशा पुनः ॥ १४ ॥
मण्डितवह्नितासासोमसूर्यादयोऽपि । क्विति विषयमिहाह्वयं बाल्यमुद्योतयंति ॥ महज्जलप-
समुहं द्योतयेज्ज्योतिरंत-स्त्रिभुवनमपि सूक्ष्मास्थूलबोदं सदैव ॥ १५ ॥ परमानंदाभ्युद-
सूक्ष्मं । तद्वयं स्वातुत्रवात्परं ॥ अथस्ताद् द्वादशांतस्य । ध्यायेन्नादमनाहतं ॥ १६ ॥ तै-
लधारामिवाहिन्नं । दीर्घघंटा निनादवत् ॥ त्रयं प्रणवनादस्य । यस्तं वेत्ति स योगविन ॥

योग- प्रदीप

॥ ३७ ॥

॥ ७७ ॥ निराद्यंवे निराकारे । सदानंदास्पदे शुभे ॥ सतां ध्यानमये सौधे । सत्वं
 रत्नंभो दृढो मतः ॥ १०० ॥ यथा वह्निर्वेनापि । दह्यते दाससंचयाः ॥ कर्मधनानि द-
 ह्यते । तथा ध्यानलवनेन तु ॥ १ ॥ यथा वा मेघसंघाता । प्रदीप्यंतेऽनिलाहताः ॥ शुक्ल-
 ध्यानेन कर्माणि । क्षीयंते योगिनां तथा ॥ २ ॥ यः सदा स्नाति योगीन्द्रो । ध्यानस्र-
 वमहाजले ॥ लङ्गमेकं कथं तिष्ठेत् । तस्मिन् कर्मरजोमलः ॥ ३ ॥ न लगेत्यद्विनीपवे
 । यथा तोयं स्वप्नावतः ॥ पाषाणो ज्वलते नैव । जलमध्ये स्थितो यथा ॥ ४ ॥ स्फ-
 टिको मलिनो न स्यात् । रजसाढादितो यथा ॥ न लिप्यते तथा पापै-रात्मा सध्यान-
 माश्रितः ॥ ५ ॥ शुक्लध्यानसमायोगाद् । ब्रह्मविद् ब्रह्मणि स्थितः ॥ भूमिस्थोऽपि जजे-
 द्योगी । शाखाप्रफलमुत्तमं ॥ ६ ॥ मुक्तिश्चीपरमानन्द-ध्यानेनानेन योगिना ॥ रूपाती-
 तं निराकारं । ध्यानं ध्येयं ततोऽनिशं ॥ ७ ॥ ग्रंथानभ्यस्य तत्त्वार्थं । तत्त्वज्ञाने पुनः
 सुधीः ॥ पट्यालमिव ध्यानार्थी । त्यजेद् ग्रंथानशेषतः ॥ ८ ॥

योग-

प्रदीप

॥ ३६ ॥

मानसं ॥ तं सामायिकमित्याहु-निर्वर्तस्थानदीपवत् ॥ ९० ॥ निःसंगं यन्निरात्रासं ।
निराकारं निराश्रयं ॥ पुण्यपापविनिर्मुक्तं । मनः सामायिकं स्पृष्टं ॥ ९१ ॥ गते द्यो-
को न यस्यास्ति । न च हृषः समागते ॥ शब्दमित्रसमचितं । सामायिकमिदोऽभ्यते ॥
॥ ९२ ॥ यत्प्रसर्पति लोकेऽस्मिन् । द्रास्ते कुक्कविभिः कृतं ॥ अविद्या वा विनिर्दिष्टा ।
समताञ्जमकारणं ॥ ९३ ॥ यथा राज्ञौ तमोमूढा । नैव पश्यंति जंनवः ॥ नैवेक्षते न-
था तत्त्व-मविद्यातमसाधनाः ॥ ९४ ॥ मोहमायामयी दुष्टा । साधूनां मोक्षकाङ्क्षिणां ॥
मुक्तिमार्गागिला नित्य-मविद्या निर्मिता भुवि ॥ ९५ ॥ द्रति द्वात्वा दुर्धौर्नित्यं । स्वात्म-
नो हितवांछया ॥ अविद्या दूरतस्त्याज्या । न श्रोतव्या कदाचन ॥ ९६ ॥ मर्वज्ञोक्ता
तु सद्बिद्या । भवविहेदकारणं ॥ सैव सेव्या सदा सद्भि-—मोक्षमार्गप्रदायिका ॥ ९७ ॥
स त्वं रजस्तमश्चेति । शरीरांतर्गुणत्रयं ॥ रजस्तमश्च संत्यज्य । सत्त्वमेकं समाश्रयेत् ॥ ९८ ॥
सत्त्वं सर्वगुणाधारं । सत्त्वं धर्मधुरंधरं ॥ संसारनाशनं सत्त्वं । सत्त्वं स्वर्गाप्यर्गदं ॥

न्ये शून्यं त्रवेत्पुनः ॥ ८० ॥ कृताभ्यासो यथा धन्वी । लक्ष्यं विध्यति तन्मनाः ॥ ए-
कचित्तस्तथा योगी । वांछितं कर्म साधयेत् ॥ ८१ ॥ तस्मादप्युत्तमं सारं । पवित्रं कर्म-
नाशनं ॥ सर्वधर्मोत्तरं चित्तं । कार्यं शमरसात्मकं ॥ ८२ ॥ जन्मलक्षैर्वैतैरुपै-
क्ष्यते कचित् ॥ मनःशमरसे मग्नं । तत्कर्म क्षपयेत् क्षणात् ॥ ८३ ॥ सर्वारंभपरित्या-
गात् । चित्तेऽशमरसंगते ॥ सा सिद्धिः स्यात्सतां या नो । सर्वतीर्थार्थवाहने ॥ ८४ ॥
विद्यमाने परे मूढा । योगे शमरसात्मके ॥ योगं योगं प्रकुर्वाणाः । संब्राम्यन्ति दिशो-
दिशं ॥ ८५ ॥ तावद्वर्णविशेषोऽस्ति । यावद्ब्रह्म न विदति ॥ संप्राप्ता परमं ब्रह्म । सर्व-
वर्णा द्विजातयः ॥ ८६ ॥ धर्ममार्गा धनाः संति । दर्शनानां विभेदतः ॥ मोक्षार्थं समतां
याति । समुद्रं सरितो यथा ॥ ८७ ॥ गवामनेकवर्णानां-मेकवर्णे यथा पयः ॥ पद्म-
दर्शनमार्गाणां । मोक्षमार्गस्तथा मतः ॥ ८८ ॥ संकल्पकल्पनामुक्तं । रागद्वेषविवर्जितं
सदानन्दद्वये लीनं । मनः समरसं स्मृतं ॥ ८९ ॥ श्रुतीतं च भविष्यच्च । यत्र शोचति

योग-
प्रदीप

॥ ३४ ॥

कल्पवर्जितं चित्तं । परं ब्रह्म निगद्यते ॥ ७१ ॥ परब्रह्मैव तद्भजेयं । निरुद्धार्थं विबुधैः म-
दा ॥ स्वार्थः कथितः प्राज्ञ-योगयुक्त्या तवाग्रतः ॥ ७२ ॥

न किञ्चिद्विषयैश्चित्त-मुन्मनीनावसंगतं ॥ निराकारं महासूक्ष्मं । महाध्यानं तद्ध-
न्यते ॥ ७३ ॥ पिंडपदरूपभेदाः । शुक्लध्यानस्य ये पुरा ॥ उक्तास्तस्यैव रोहार्थं । प्रा-
सादे पदिकं यथा ॥ ७४ ॥ कीदृशोऽस्मि क्व गतास्मि । किं करोमि स्मरामि किं ॥ इ-
ति योगी न जानाति । लभे लीनो निरंजने ॥ ७५ ॥ आहादिते ज्ञाननेत्रे । विषय-
पटलोपमैः ॥ ध्यानं सिद्धिपुरीद्वारं । नैव पश्यंति जंतवः ॥ ७६ ॥ पञ्चभिश्चैतैरिष्टि-
पृथक्विषयनामभिः ॥ अनिरुद्धैरिन्द्रियाद्यै—ध्यानी व्यावर्तते मनः ॥ ७७ ॥ भ्रमं नीते-
षु तेज्जत्र । कषायेष्वांद्भियेष्वापि ॥ ध्यानस्थैर्युक्ते चित्तं । कार्यं संकल्पवर्जितं ॥ ७८ ॥
ध्यानं मनःसमायुक्तं । मनस्तत्र चलावलं ॥ वश्यं येन कृतं तस्य । भवेद्वश्यं जगत्तत्र-
यं ॥ ७९ ॥ यच्छुभं कर्मकर्तुं । न कुर्वांन्मनसा नह ॥ मनस्तुभ्यं फलं यस्मात् । शू-

नं ॥ ६१ ॥ पवनो म्रियते यत्र । मनो यत्र वितीयते ॥ विज्ञेयं सहजं स्थानं । तत्स-
ह्यमजरामरं ॥ ६२ ॥ मनोव्यापारनिर्मुक्तं । सदैवान्यासयोगतः ॥ उन्मनीभावमायातं ।
लज्जते तत्पदं क्रमात् ॥ ६३ ॥ विमुक्तविषयासंगं । सन्निरुद्धं मनो हृदि ॥ यदाया युन्म-
नीजावं । तदा तत्परमं पदं ॥ ६४ ॥ ध्यातुध्यानोभयात्नावे । ध्येयेनैक्यं यदा ब्रजे-
त ॥ सोऽयं समरसीजाव-स्तदेकीकरणं मतं ॥ ६५ ॥ शुद्धध्यानस्य सूक्ष्मस्य । निराका-
रस्य किञ्चन ॥ अथातः प्रोच्यते तत्वं । हृद्भेयं महतामपि ॥ ६६ ॥ रात्रौ सुप्तेन मूकेन
। लब्धः स्वप्नोऽत्र केनचित् ॥ न ब्रूते सोऽपि मूकस्तु । तेन स्वप्नो न बुध्यते ॥ ६७ ॥
यो मूको यादृशी रात्रिः । स्वप्नोऽपि प्राज्ञ यादृशः ॥ फलं च यादृशं तस्य । शृणु सौ-
म्य तदादरात् ॥ ६८ ॥ अविद्यारात्रिसुप्तेन । चित्तमूकेन योगिना ॥ स्वप्नो जावमयो ल-
ब्ध-स्तस्यैवानंददायकः ॥ ६९ ॥ कृतस्तेन तिरोन्नावः । परब्रह्मणि योगिना ॥ परब्रह्म-
गतो भाव-स्तस्य मुक्तिफलो भवेत् ॥ ७० ॥ सोमसूर्यद्वयातीतं । वायुसंचारवर्जितं ॥ मं-

योग-
प्रदीप

॥ ३२ ॥

क्तये स्यादसौ सतां ॥ ५३ ॥ तद्धर्मं तद्व्रतं ध्यानं । तत्तपो योग एव सः ॥ स एव
हि पदारोहे । न यत्र क्लिश्यते मनः ॥ ५३ ॥ संकल्पेन विकल्पेन । हीने हेतुविवर्ज-
ते ॥ धारणाभ्येयनिर्युक्ते । निर्मलस्थानके भुवे ॥ ५४ ॥ नियुजोत सदा चित्तं । स-
न्नावं ज्ञावनां कुरु ॥ पदे तत्र गतो योगी । न पुनर्जन्मतां व्रजेत् ॥ ५५ ॥ ज्ञेयं सर्वं
पदातीतं । ज्ञानं च मन उच्यते ॥ ज्ञानं ज्ञेयं समं कुर्यान्नान्यो मोक्षपथः पुनः ॥
॥ ५६ ॥ भुवोपरि मनो नीत्वा । तत्परं चावलोकयते ॥ परात्परतरं तच्च । तत्तद्भ्रमं न
जिरेज्जनं ॥ ५७ ॥ पूर्वमार्गे न मोक्षोऽस्ति । पश्चिमेऽपि न विद्यते ॥ जन्मार्गं जन्मनी-
ज्नावे । मुक्तिः स्याद्वर्जिता ॥ ५८ ॥ जवन्नातिपरित्यागा-दानंदैकरसात्मिका ॥ मह-
जावस्थितिः साधो-स्यं मोक्षपथः स्मृतः ॥ ५९ ॥ मनो यत्कयपरहितं । श्यामोन्मत्तनाम
विवर्जितं ॥ गमगमपथातीतं । सर्वव्यापारवर्जितं ॥ ६० ॥

निराश्रयं निराधारं । सर्वाधारमहोदयं ॥ पराचीनं पदं ज्ञेयं । योगिनिस्त्रिजंज-

द्रयं कृत्वा स्थिरं मनः ॥ निद्रिष्य परमानन्द-स्नेहपूरं सुधादिकं ॥ ४३ ॥ दीपश्रेणीमु-
 दितां च । प्रबोध्य ज्ञानतेजसा ॥ उत्तारयेत् प्रजोः पुण्य-मारात्रिकमिति क्रमात् ॥ ४४ ॥
 सदैव विधिनानेन । देवेशस्य प्रजोरहं ॥ भवेयं भावतः पूजा—कारकश्चेति चिंतयेत् ॥
 ॥ ४५ ॥ स्वहंसमंतरात्मानं । विरूपं परमात्मनि ॥ योजयन् परमे हंसे । निर्वाणपदमशु-
 ते ॥ ४६ ॥ द्वाभ्यामेकं विधायथ । शुद्धध्यानेन योगवित् ॥ परमात्मस्वरूपं तं । स्व-
 मात्मानं विचिंतयेत् ॥ ४७ ॥ सुद्धध्यानंदसाम्राज्य-केवलज्ञानत्रास्करः ॥ परमात्मस्वरू-
 पोऽहं । जातस्त्यक्तमवार्णवः ॥ ४८ ॥ अहं निरंजनो देवः । सर्वलोकाग्रमाश्रितः ॥ द्र-
 ति ध्यानं सदा ध्याये-दक्षयस्थानकारणं ॥ ४९ ॥ आत्मनो ध्यानलीनस्य । दृष्टे देवे
 निरंजने ॥ ध्यानं दाशुप्रपातः स्या-द्रोमांचश्चेति लक्षणं ॥ ५० ॥

स यमो नियमश्चैव । करणं च तृतीयकं ॥ प्राणायामप्रत्याहारौ-समाधिधारणा त-
 था ॥ ५१ ॥ ध्यानं चेतीह योगस्य । ज्ञेयमष्टांगकं बुधैः ॥ पूर्णांगं क्रियमाणस्तु । सु-

योग-
प्रदीप

॥ ३० ॥

त्रिर्दृष्ट । एष एव निरंजनः ॥ ३३ ॥ जिनेंडो जट्प्यते जैनैर्बुधः कृत्वा च सौगतैः ॥
कौटिकैः कोल आख्यातः । स एवायं सनातनः ॥ ३४ ॥ स्फटिको बहुरूपः स्या-द्व्यथ-
वोणाधिवर्जितः ॥ स तथा दर्शनैः पद्भिः । स्यात एकोऽप्यनेकधा ॥ ३५ ॥ यथाप्यनेक-
रूपं स्या-ज्जातं भूवर्णभेदतः ॥ तथा ज्ञावविभेदेन । नानारूपः स गीयते ॥ ३६ ॥ भा-
वभेदान्न गडंति । दर्शनान्येकवर्मना ॥ तत्रापि स्थिताः काये । पंचैते विषया यथा
॥ ३७ ॥ निष्कलो निर्ममः शान्तः । सर्वज्ञः सुखदः प्रभुः ॥ स एव जगज्जानेको । देवो
ज्ञेयो निरंजनः ॥ ३८ ॥ व्योमरूपो जगन्नाथः । क्रियाकालगुणोत्तरः ॥ मंसारसृष्टिनि-
र्मुक्तः । सर्वतेजोविलक्काणः ॥ ३९ ॥ केवलज्ञानसंपूर्णः । केवलानंदसंश्रितः ॥ केव-
लज्ञानगम्यश्च । देवेशोऽयमिदोच्यते ॥ ४० ॥ द्धनंतगुणाकीर्ण-मनंतं सुखजालिनं
॥ ध्यायेन्मुक्तिप्रदाहृदं । देवेशमपुनर्भवं ॥ ४१ ॥ शमरसस्वजगंगा-जट्टेन स्नापयेत्प्रदं
॥ पूजयेत्तं ततो योगी । ज्ञावपुष्पः सुगंधिनिः ॥ ४२ ॥ जक्तिर्यात्रे विशात्रे च । व-

एव प्रभुः शान्तो । निर्वाणस्थो विलोक्यते ॥ ३४ ॥ सुरासुरनराधीश-पूजितो जगतां
हितः ॥ सर्वदोषविनिर्मुक्तो । देवेशः परिकीर्तितः ॥ ३५ ॥ पुण्यापुण्यपथातीतो । न-
ववह्नीविनाशनः ॥ अव्यक्तो व्यक्तरूपश्च । सर्वज्ञः सर्वदर्शनः ॥ ३६ ॥ निराकरो नि-
राशासो । निःश्रपंचो निरंजनः ॥ सदानंदमयो देवः । सिद्धो बुद्धो निरामयः ॥ ३७ ॥
अनंतः केवलो नित्यो । व्योमरूपः सनातनः ॥ देवाधिदेवो विश्वात्मा । विश्वव्यापी
पुरातनः ॥ ३८ ॥ कृत्स्नकर्मकलातीतः । सकलो निष्कलोऽपि च ॥ परमात्मा परं ज्यो-
तिः । परं ब्रह्म परात्परः ॥ ३९ ॥ गुणत्रयविनिर्मुक्तो । गंधस्पर्शविवर्जितः ॥ अहेद्यश्चा-
प्यहेद्यश्च । निर्लेपो निर्मलः प्रभुः ॥ ३० ॥

सगुणो निर्गुणः शान्तः । संसारार्णवतारकः ॥ दुर्लभ्यो लब्धमापन्नः । सुवर्णवर्णव-
र्जितः ॥ ३१ ॥ एकोऽप्यनेकरूपश्च । स्थूलः सूक्ष्मो लघुर्गुरुः ॥ निर्वाणपदमारुढो । दे-
वेशोऽयमिद्वैच्यते ॥ ३२ ॥ ब्राह्मणैर्लब्ध्यते ब्रह्मा । विष्णुः पीतांबरैस्तथा ॥ रुद्रस्तपस्त्रि-

योग-
प्रदीप

॥ २८ ॥

एवायं । ध्याने रूपविवर्जिते ॥ १९ ॥ एवमन्यासयोगेन । ध्यानेनानेन योगिनिभिः ॥
शरीरांतःस्थितः स्वात्मा । यथावस्थोऽवलीक्यते ॥ १६ ॥ न ज्ञातः पुरुषो येन । गुण-
प्रकृतिवर्जितः ॥ तेनैव तीर्थयज्ञादि । सेवनीयं न योगिभिः ॥ १७ ॥ आत्मज्ञानं परं
तीर्थं । न जलं तीर्थमुच्यते ॥ स्वात्मज्ञानेन यद्वैचं । तद्वैचं परमं स्मृतं ॥ १८ ॥ आ-
त्मज्ञानं परो धर्मः । सर्वेषां धर्मकर्मणां ॥ प्रधानं सर्वविद्यानां । प्राप्यते ह्यमृतं नतः ॥
॥ १९ ॥ तपोऽग्निर्दुस्तरपैस्तप्तैर्द्रवैस्तैस्तैश्च दुष्करैः ॥ आत्मज्ञानं विना मोक्षो । न भवे-
द्योगिनामपि ॥ २० ॥ सर्वधर्ममयः श्रीमान् । सर्ववर्णविवर्जितः ॥ आत्माऽयं ज्ञायते ये-
न । तस्य जन्म न विद्यते ॥ २१ ॥

एवं ध्यात्वा स्वमात्मानं । स्वकाये कायवर्जितं ॥ ध्येयः परपदारूढः । परमात्मा
निरंजनः ॥ २२ ॥ स्वप्नदृष्टिमां तत्र । दृष्टिमुन्मीढ्य योगवित् ॥ पश्येत् परपदारूढं ।
देवेशं मुक्तिहेतवे ॥ २३ ॥ शंकरो वा जिनेन्द्रो वा । यो यस्याभिमतः सदा ॥ एक-

लोक्यते चैरो । गते स्वल्पेऽपि वस्तुनि ॥ सत्स्वहरमात्मानं । मनः पश्यंति नो जडाः
॥ ६ ॥ तत्सामायिकदीपेन । कायदुर्गसमाश्रितः ॥ अज्ञानाबाधितः स्वात्मा । निरी-
दयो योगिनिः सदा ॥ ७ ॥ आत्मैव सुप्रसन्नोऽन । सुगतिः परिकीर्तितः ॥ अप्रसन्नः पु-
नरयं । दुर्गतिः स्यादसंशयं ॥ ८ ॥ तीर्थं तीर्थं कुर्वतीह । यस्य दर्शनवाञ्छया ॥ वसन्न-
त्रैव देहेऽसौ । देवो दृष्टुं न शक्यते ॥ ९ ॥ स्थाने स्थाने प्रभंतीह । देवदर्शनहे-
तवे ॥ शरीरस्थं न पश्यंति । देवमज्ञानबुद्ध्यः ॥ १० ॥ सर्वधातुविनिर्मुक्तो । ज्ञानरू-
पो निरंजनः ॥ आत्मैव कर्मनिर्मुक्तो । ध्यातव्यो मोक्षकाङ्क्षिनिः ॥ ११ ॥ संतोषामृत-
निर्मग्नः । शत्रुमित्रसमः सदा ॥ सुखदुःखापरिज्ञाता । रागद्वेषपराङ्मुखः ॥ १२ ॥ प्र-
ज्ञासाक्षिरिव श्रीमान् । सर्वविश्वोपकारकः ॥ सदानंदसुखापूर्णः । स्वात्मा ध्यातव्य इह-
ज्ञाः ॥ १३ ॥ शुद्धस्फटिकमंकाशः । सर्वज्ञगुणवर्षितः ॥ परमात्मा कलायुक्तो । ध्येयः स्वा-
त्मा मनीषिभिः ॥ १४ ॥ पटुचतुरपीडादि । नर्वं त्यक्त्वा मुमुक्षुनिः ॥ आत्मा ध्यातव्य

योग-

प्रदीप

॥ २६ ॥

जैनजगत्करोदयत्नापखानामां तापी प्रसिद्ध कर्पो वे.

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथो गुरुश्रीमच्चारित्रविजयसुश्रुतादात् ॥

॥ अथ श्रीयोगप्रदीपः प्रारभ्यते ॥

(श्लोकवद्धः)

यावन्न प्रस्यते रोगैर्यावन्नान्येति ते जरा ॥ यावन्न क्षीयते चायुःस्नायत्कल्याण
माचर ॥ १ ॥ कुतोऽस्मि क गमिष्यामि । कुत्रायातोऽस्मि सांप्रतं ॥ को बंधुर्मम कस्या
ह-मिल्यात्मानं विचिंतयेत् ॥ २ ॥ पुरुषास्तीर्थमिडंति । किं तीर्थैः क्लेशकारणैः ॥ धर्म-
तीर्थं शरीरस्थं । सर्वतीर्थार्थधिकं मतं ॥ ३ ॥ द्रुदं तीर्थमिदं तीर्थ-मिति ज्ञात्वा द्रमंति न
॥ ज्ञानध्यानविहीनास्ते । सतां तीर्थं स्वमेव हि ॥ ४ ॥ आजन्मोपासितं मर्वं । नद्रु-
यन् कायसंस्थितः ॥ केनापि दृश्यते नैव । स्वात्मायं पश्यतोद्गरः ॥ ५ ॥ लोकोर्व

नमस्कार-
महात्म्यं०

॥ ३५ ॥

वतवसुधाकुंड-गर्भो गांभीर्यमंदिरं ॥ अयं सर्वज्ञसिद्धांतः-पाताळं प्रतित्राति मे ॥ ३० ॥
सर्वज्योतिष्मतां मान्यो । मध्यस्थपदमाश्रितः ॥ रत्नाकरावृतोऽनंता-लोकः श्रीमान्
जिनागमः ॥ ३१ ॥

स्थानं सुमनसामेकं । स्थाष्टु लोकद्वयोपरि ॥ विनिद्रशाश्वतज्योति-र्ज्ञाति गौः प-
रमेष्टिनः ॥ ३२ ॥ श्रीधर्मद्वमीश्वराजधानी । दुष्कर्मपाथोजवनीहिमानी ॥ संदेहसंदोह-
लताकृपाणी । श्रेयांसि पुष्पाणु जिनेंद्रवाणी ॥ ३३ ॥ एवं नमस्कृतिध्यान-सिंधुमग्नान्त-
रात्मनः ॥ आपमृकुंडवत्सर्व-कर्मप्रथिविदीयते ॥ ३४ ॥ श्रीहृद्यतिकीर्तिबुद्धि-लक्ष्मी-
दीप्तिप्रकाशकः ॥ जीयात पंचनमस्कारः । स्वःसाम्राज्यदिवप्रदः ॥ ३५ ॥ सिद्धसेनस-
रस्वत्या । सरस्वत्यापगातटे ॥ श्रीसिद्धचक्रमाहात्म्यं । गीतं श्रीसिद्धपत्तने ॥ ३६ ॥ इ-
ति श्रीसिद्धसेनाचार्यविरचिते श्रीनमस्कारमाहात्म्येऽष्टमः प्रकाशः समाप्तः ॥ आ ग्रंथ
श्रीजामनगरनिवासि पंडित श्रावक हीराद्याल हंसराजे स्वपरना श्रेयमाटे पोताना श्री-

नमस्कार-

महात्म्यं०

॥ ३४ ॥

॥ अथाष्टमः प्रकाशः प्रारभ्यते ॥

अर्हतामपि मान्यानां । परिद्वीणाष्टकर्मणां ॥ संतः पंचदशानिदां । सिद्धानां न
स्मरन्ति के ॥ १ ॥ निरंजनाश्रिदानंद-रूपा रूपादिवर्जिताः ॥ स्वप्नावभाषलोकाभाः । मि-
द्धानंतचतुष्टयाः ॥ २ ॥ साधनंतस्थितिजुषो । गुणैकनिश्चिदान्विताः ॥ परमेष्टाः परा-
त्मानः । सिद्धा मे शरणं सदा ॥ ३ ॥ शरणं मे गणधराः । पद्मत्रिंशद्गुणद्वयिताः ॥ स-
र्वसूत्रोपदेष्टारो । वाचकाः शरणं मम ॥ ४ ॥ लीना दशविधे धर्मो । सदा सामाधिके-
स्थिराः ॥ रत्नत्रयधराधीराः । शरणं मेऽस्तु साधवः ॥ ५ ॥ जवस्थितिच्यंसकृतां । शंढ-
नामिव नांतरं ॥ सूरिवाचकसाधूनां । तवतो दृष्टमागमे ॥ ६ ॥ धर्मो मे केवलज्ञानि-
पणीतः शरणं परं ॥ चराचरस्य जगतो । य आधारः प्रकीर्तितः ॥ ७ ॥ ज्ञानदर्शनचा-
रित्र-त्रयीत्रिपथगोर्मिनिः ॥ भुवनत्रयपाविज्य-करो धर्मो हिमावयः ॥ ८ ॥ नानाद-
ष्टांतहेतुक्ति-विचारजखंडुरे ॥ स्याद्वादतत्वे लीनोऽहं । जगनैकांतमतस्थितौ ॥ ९ ॥ न-

नमस्कार-
महोत्सवं०

॥ २३ ॥

॥ १३७ ॥ संज्ञारजस्तमः सत्वा-भासोऽज्ञा अतिकोट्यः ॥ अर्चते नवग्रासेऽस्मिन् । मादृशाम-
पि जज्ञिरे ॥ ४० ॥ अपि नामसहस्रेण । मूढो हृष्टः स्वदैवते ॥ बद्धेऽपि हि नवेत् ।
शृगादस्य महो महान् ॥ ४१ ॥ सिद्धान्तगुणत्वेना-न्तनाम्नो जिनेऽदितुः ॥ निर्गुण-
त्वादनाम्नो वा । नामसंख्यां करोतु कः ॥ ४२ ॥ रजस्तमो बहिः सत्वा-तीतस्य परमे-
ष्ठिनः ॥ प्रभावेण तमःपङ्के । विश्वमेतन्न मज्जति ॥ ४३ ॥ मन्येऽन्न लोकात्पथेन । लो-
काग्रं गृह्यताहता ॥ मुक्तं पापाङ्गातनातुं । पुण्यवद्वन्नमयद्दो ॥ ४४ ॥ पापं नष्टं नवा-
रणे । समितिप्रयतात प्रभोः ॥ तद्व्यंसाय ततः पुण्यं । सर्वं सैन्यमिवान्वगात् ॥ ४५ ॥
पुण्यपापविनिर्मुक्त-स्तेनासौ भगवान् जिनः ॥ लोकाग्रं सौधमारूढो । रमते मुक्तिर्कां-
तया ॥ ४६ ॥ जिनो दाता जिनो भोक्ता । जिनः सर्वमिदं जगत् ॥ जिनो जयति स-
र्वत्र । यो जिनः सोऽयमेव च ॥ ४७ ॥ द्रुति ध्यानरसावेपात् । तन्मयीन्नावमीश्वरः ॥
परमेष्ठे च निर्विघ्नं । वृणुते सकलाः श्रियः ॥ ४८ ॥ द्रुति सप्तमः प्रकाशः समाप्तः ॥

नमस्कारः

महात्म्यं०

॥ ३२ ॥

जिनध्यानवशंवदः ॥ ३० ॥ सुलनास्त्रीजगद्धर्म्यः । सुलभाः सिद्धयोऽष्ट ताः ॥ जिनां
हिनीरजरजः—कणिकासवतिदुर्लभाः ॥ ३१ ॥ अहो कष्टमहो कष्टं । जिनं प्राप्यापि य
ज्जनाः ॥ केचिन्मिथ्यादृशो वाढं । दिनेशमिव कौशिकाः ॥ ३२ ॥ जिन एव महादेवः
। स्वयंभुः पुरुषोत्तमः ॥ परारमा सुगतोऽलङ्करो । भूर्येवः स्वःसुरेश्वरः ॥ ३३ ॥ त्रेणुण्य
गोचरा संज्ञा । बुद्धेशानादिषु स्थिताः ॥ या लोकोत्तरसत्त्वोवा । मा सर्वापि परं जिने
॥ ३४ ॥ रोहणद्विरिवादाय । जिनेन्द्रापरमात्मनः ॥ नानाविधानि रत्नानि । विदग्धैर्यवहा-
रिभिः ॥ ३५ ॥ सुवर्णैर्यूपणान्याशु । कृत्वा स्वस्वमतेष्वथ ॥ तत्तद्देवेष्वहितानि । क्वा
लात्तन्नामतामयुः ॥ ३६ ॥ यद्वा—अमृतानि यथावत्स्य । तद्वागादिषु पाततः ॥ तज्ज-
न्मानि जनाः प्राहुर्नामान्येवं तथार्हतः ॥ ३७ ॥ लोकाग्रमधिरुदस्य । निरुदीनानि ह-
रादिषु ॥ तेषां सत्कानि गीयन्ते । लोकैः प्रायो बहिर्मुखैः ॥ ३८ ॥ युग्मं ॥ किञ्च ता-
न्येव नामानि । विहिं योगीन्द्रवद्धमं ॥ यानि लोकोत्तरं सर्वं । व्यापयन्ति प्रमाणतः ॥

॥ जिनपादप्रसादानां । लीलापितलवो हि सः ॥ ३१ ॥ नृलोके चक्रवर्त्याद्याः । शक्रा-
द्याः सुरसद्धानि ॥ पाताले धरणेद्राद्या । जयंति जिनत्रक्तितः ॥ ३२ ॥ मुकुटीकृतजैनां-
ज्ञा । रुद्रा एकादशाप्यहो ॥ केचितीर्णास्तृष्विंति । परे संसारसागरं ॥ ३३ ॥ वह्नि-
ज्वाला इव जले । विषोर्मय द्वाभृते ॥ जिनसाम्ये विदीयंते । हरादीनां कथाप्रथाः
॥ ३४ ॥ तानि जैनेद्रवृत्तानि । सम्यग् विमुक्तां सतां ॥ अत्राप्यानंदमग्नानां । युक्तं
मोक्षेऽपि न स्पृहा ॥ ३५ ॥ यथा तोयेन शाम्यंति । तृषोऽन्नेन कुधो यथा ॥ जिनदर्शनमा-
त्रेण । तथैकेन भवार्त्तयः ॥ ३६ ॥ अतिकोटीःसमाः सम्यग् । समाधीन् समुपासतां ॥
नार्हद्वाज्ञां विना यांति । तथापि शमिनः शिवं ॥ ३७ ॥ न दानेनाऽनिदानेन । न
शीलैः पश्चिदितैः ॥ न शस्यान्निस्तपस्याभि-रजैतानां परं पदं ॥ ३८ ॥

त्रास्वता वासर इव । पूर्णिमेवामृतांशुना ॥ सुभिक्कमिव मेवेन । जिनेनैवाव्ययं
महः ॥ ३९ ॥ अक्षयपतं यथा द्यूतं । मेघाधीना यथा कृषिः ॥ तथा दिवपुरे वासो ।

नमस्कार-
महात्म्यं०

॥ २० ॥

साविकमूर्धन्यो । वज्रकर्णो महीपतिः ॥ सर्वनाशेऽपि योज्यस्मै । न ननाम जिनं वि-
ना ॥ १३ ॥ देवतत्वे गुरुतत्वे । धर्मतत्वे स्थिरात्मनः ॥ वाटिनो वानरैरुत्स्य । मह-
नीयमहो महः ॥ १४ ॥ सुलसाया महासत्या । भूयांसमवधारणं ॥ संज्ञावयति कट्या-
ण—वार्त्तायां श्रीजगद्गुरुः ॥ १५ ॥ श्रीवीरं वंदितुं ज्ञावा—च्चटितौ दर्दुरावपि ॥ म-
त्वा सौधर्मकट्यांत—जर्तौ शक्रसमौ सुरो ॥ १६ ॥

हासाप्रहासापतिरात्रियोग्य-डु.कर्मनिर्वणमनाः सुरोऽपि ॥ देवाधिदेवप्रतिमां द-
मायां । प्राकाशयत्वा मविमोचनाय ॥ १७ ॥ जिनां द्विसेवाहनपापताप—त्वेष्टोऽपमुक्तादि-
भरिसत्पतापः ॥ श्रीचेदको नाम महाकृपापः । सुरेद्रचित्तेष्वपि वागमाप ॥ १८ ॥ अ-
ष्टाहिकापर्व सुपर्वनाथाः । कुर्वति सर्वे जिनमंदिरेषु ॥ नित्येषु नंदीश्वरमुख्यतीर्था—लं-
कारभूतेषु भवान्निभूयै ॥ १९ ॥ श्रूयते चरमांभोधौ । जिनविंवाक्येस्तिमः ॥ नमस्कृ-
तिपरो मीनो । जातस्मृतिर्दिवं ययौ ॥ २० ॥ नृसुरासुरसाम्राज्यं । भुज्यते यदशं किनं

नमस्कार-
महात्म्यं०

॥ १७ ॥

ष्वपि विदेहेषु । भरतैरावतेषु च ॥ ४ ॥ ते केवलज्ञानविकाशमासुरा । निराकृताष्टाद-
शदोषविभूवाः ॥ असंख्यवास्तोःपतिर्वादितांक्षयः । सत्प्रातिहाय्यार्तिशयैः समाश्रिताः ॥ ५ ॥
जगत्त्रयीबोधिदपंचसंयुत-त्रिशङ्खुणात्कृतदेशानागिरः ॥ अनुत्तरस्वर्गिणैः सदा स्मृता
। अनन्यदेयाक्षरमार्गदायिनः ॥ ६ ॥ दुरितं दूरतो याति । साधिवर्षाधिः प्रणश्यति ॥
दारिद्र्यमुद्रा विद्राति । सम्यग्दृष्टे जिनेश्वरे ॥ ७ ॥

निवेन मांसखंडेन । किं नया जीह्वया नृणां ॥ माहात्म्यं या जिनेद्राणां । न स्त-
वीति क्षणे क्षणे ॥ ८ ॥ अर्हच्चरित्रमाधुर्य-सुधास्वादाऽननिद्रयोः ॥ कर्णयोश्चिद्भयो-
र्वीपि । स्वल्पमप्यस्ति नांतरं ॥ ९ ॥ सर्वातिशयसंपन्नां । ये जिनार्चो न पश्यतः ॥ न
ते विद्योचने किंतु । वदनात्प्रजालके ॥ १० ॥ अनार्येऽपि वसन्त देशे । श्रीमानार्द्र-
कुमारकः ॥ अर्हतः प्रतिमां दृष्ट्वा । जज्ञे संसारपारगः ॥ ११ ॥ जिनिर्विबे क्षणाद् ज्ञा-
त—तत्त्वः शक्यं न वै द्विजः ॥ निषेव्य सुगुरोः प्रादा—नुत्तमार्थमसाधयत् ॥ १२ ॥ अहो

नमस्कार-

महार्णवं०

॥ १८ ॥

धेः । श्रुत्वा पंचनमस्कृतिं ॥ ४८ ॥ प्रथमो देवगुर्वाङ्गा-पावनं नियमस्तपः ॥ अथ मे
सफटं जन्म । श्रुतपंचनमस्कृतेः ॥ ४९ ॥ स्वर्णस्येवाभिसंतापो । दिष्ट्या मे विषदप्य-
भूत् ॥ यद्वेनेऽथ महानर्घ्यं । परमेष्ठिमयं महः ॥ ५० ॥ एवं शमरसोद्भास-पूर्वं श्रुत्वा
नमस्कृतिं ॥ निहत्य क्लिष्टकर्माणि । सुधीः श्रयति सद्गतिं ॥ ५१ ॥ जलपयोत्तमदेवेषु
। विपुलेषु कुत्रेष्वापि ॥ अंतर्भवाष्टकं सिद्धः । स्यान्नमस्कारभक्तिनाक् ॥ ५२ ॥ इति
षष्टः प्रकाशः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ सप्तमः प्रकाशः प्रारभ्यते ॥

सदा नामाकृतिद्रव्य-ज्ञावस्त्रैलोक्यपरावनाः ॥ क्षेत्रे कात्रे च सर्वत्र । शरणं मे जि-
नेश्वराः ॥ १ ॥ तेऽतीताः केवलज्ञानि-प्रमुखाः ऋषमादयः ॥ वर्त्तमाना जविष्यन्तः । प-
द्मनाभादयो जिनाः ॥ २ ॥ सीमंभराद्या अर्हन्तो । विहरन्तोऽथ द्याश्चताः ॥ चंद्राननया-
रिषेण-वर्द्धमानवर्जनाश्च ते ॥ ३ ॥ संख्यातास्ते वर्त्तमाना । अनेनानीनजाविनः ॥ सर्व-

नमस्कार-
महात्म्यं०

॥ १९ ॥

उच्चरेयुः स्वयं सम्यग् । पूर्णं पंचनमस्कृतिं ॥ उत्सर्गतो विधिरयं । भटान्या चैते न
चेद्गमाः ॥ ३९ ॥ अस्मिञ्चाजसेति मंत्रं । तन्नामाद्यादरांतिकं ॥ स्मरंतो जंतवोऽनंता ।
मुच्यंतंतकबंधनात् ॥ ४० ॥ अर्हदरुपाचार्योपाध्यायमुन्यादीमादरैः ॥ संधिप्रयोगसं-
श्लिष्टैर्येकारं वा विटार्जिनाः ॥ ४१ ॥ व्यक्ता मुक्ता मनां शुक्ति—मोहस्तंबेरमांकुशः ॥
प्रणीतः प्रणवः प्राज्ञैर्भवातिहेदकर्त्तरी ॥ ४२ ॥ जमिति ध्यायतां तत्वं । स्वर्गार्गव-
ककुंचिकं ॥ जीविते मरणे वापि । भुक्तिर्भुक्तिर्महात्मनां ॥ ४३ ॥ सर्वथाप्यद्गमो दैवा-
द्याद्वांते धर्मबांधवात् ॥ शृण्वन् मंत्रममुं चिते । धर्मात्मा भावयेदिति ॥ ४४ ॥ अमृतैः
किमहं सिक्तः । सर्वाणि यदिवा कृतः ॥ सर्वानंदमयोऽकांडे । केनाऽप्यनवबंधुना ॥ ४५ ॥
परं पुण्यं परं श्रेयः । परं मंगलकारणं ॥ यदिदानीं श्रावितोऽहं । पंचनाथनमस्कृतिं ॥
॥ ४६ ॥ अहो डुर्लभत्वाजो मे । ममाहो प्रियसंगमः ॥ अहो तत्त्वप्रकाशो मे । सार-
मुष्टिरहो मम ॥ ४७ ॥ अद्य कष्टानि नष्टानि । डुरितं दूरतो ययौ ॥ प्राप्तं पारं त्रवांजो-

नमस्कार-

महात्म्यं०

॥ १६ ॥

धर्मबांधवनिद्रह्न । पुनरुक्तं त्वमर्थसे ॥ संसारार्णवोहिडे । माञ्ज मंत्रे स्थ्यो नव ॥ १५ ॥
अवश्यं यदसौ नाव-नमस्कारपरं महः ॥ स्वर्गार्पवर्गसन्मार्गो । दुर्गतिप्रलयातल-
॥ ३० ॥ शिवतातिः सदा सम्यक् । पठितो गुणितः श्रुतः ॥ समनुप्रेक्षितो नव्यै-र्वि-
शिष्याराधनाक्षणे ॥ ३१ ॥ प्रदीप्ते भुवने यद्वत् । शेषं मुक्त्वा गृही सुधीः ॥ गृह्णात्येकं
महारत्न-मापन्नित्सारणक्षमं ॥ ३२ ॥ अकालिकरणोत्पाते । यद्वा कोऽपि महाव्रतः ॥
अमोघमस्त्रमादत्ते । सारं दंजोतिदंजवत् ॥ ३३ ॥ एवं नाशक्षणे सर्व-श्रुतस्कंधस्य चिंन
ने ॥ प्रायेण न क्षमोजीव-स्तस्मात्तद्गतमानसः ॥ ३४ ॥ द्वादशांगोपनिषदं । परमेष्ठिन
मस्कृतिं ॥ धीरधीः सद्धसद्धेश्वरः । कोऽपि स्मरति सात्त्विकः ॥ ३५ ॥ समुद्रादिव पीथुयं ।
चंदनं मलयादिव ॥ नवनीतं यथा दक्षो । वज्रं वा रोहणादिव ॥ ३६ ॥ आगमाड्ध
तं सर्व-सारं कल्याणसेवाधिं ॥ परमेष्ठिनमस्कारं । धन्याः केचिदुपामते ॥ ३७ ॥ मंवि-
द्गमानसाः स्पष्ट-गंज्जीरमधुरस्वराः ॥ योगमुद्राधरकराः । शुचयः कमलासना ॥ ३८ ॥

निरपायं ये । नमस्कारमहार्थं ॥ ३८ ॥ यदि तावदसौ मंत्रः । शिवं दत्ते सुदुर्लभं ॥
ततस्तदनुषंगोहे । गणना का फलांतरे ॥ ३० ॥ जपंति ये नमस्कार-लक्षं पूर्णं त्रि-
शुद्धितः ॥ जिनसंघपूजितैस्तै-स्तीर्थकर्म बध्यते ॥ ३१ ॥ किं तपःश्रुतचारित्रै-श्चिर-
माचारितैरपि ॥ सर्वे यदि नमस्कारे । मनो ह्येदीयते न ते ॥ ३२ ॥ योऽसंख्यदुःख-
क्षयकारणमृत्तो । य एहिकामुष्मिकसौख्यकामधुक् ॥ यो दुष्प्रमायामपि कष्टपादपो । मं-
त्राधिराजः स कथं न जल्पते ॥ ३३ ॥ न यद्दीपेन सूर्येण । वंदेणाय्यपरेण वा ॥ त-
मस्तदपि निर्नाम । स्यान्नमस्कारतेजसा ॥ ३४ ॥ कृष्णसांबादिवद्भाव-नमस्कारपरो नव
॥ मा वीरपात्रकन्याव-न्मुधात्मानं विडंबय ॥ ३५ ॥ यथा नक्षत्रमात्रायां । स्वामी पी-
यूषदीधितिः ॥ तथा ज्ञावनमस्कारः । सर्वस्यां पुण्यसंहतौ ॥ ३६ ॥ जीवेनाकृतकृत्यानि
। विना भावनमसृद्धिं ॥ गृहीतानि विमुक्तानि । द्रव्यादिगान्यनंतशः ॥ ३७ ॥ अष्टाव-
ष्टौ ज्ञानान्यष्टौ । सहस्राण्यष्टकोटयः ॥ विधिध्याता नमस्काराः । सिद्ध्यैतर्जवन्नयं ॥ ३८ ॥

नमस्कार-
महार्घ्यं०

॥ १४ ॥

॥ ९ ॥ जलस्थलसंशानादि-दुर्गेष्वन्येष्वपि ध्रुवं ॥ नमस्कारैकचित्ताना-मपायाः प्रो-
त्सवा द्वय ॥ १० ॥ पुण्यानुबंधिपुण्यो यः । परमेष्ठिनमस्तुतिं ॥ यथाविधि ध्यायति स ।
स्यान्न तिर्यग् न नारकः ॥ ११ ॥ चक्रिक्विणुप्रतिविणु-त्रयाद्यैश्वर्यसंपदः ॥ नमस्कारस्य
ज्ञावावर्धे-स्तदमुक्तादिसन्निभाः ॥ १२ ॥ वश्यविद्वेषणक्षेत्र-स्तंभमोहादिकर्मसु ॥ यथा-
विधि प्रयुक्तोऽयं । मंत्रः सिद्धिं प्रयजति ॥ १३ ॥ जहेदं परविद्यानां । निमेषादार्त्तिकरो
त्यसौ ॥ सुहात्मनां परावृत्ति-वेधं च विधिना स्मृतः ॥ १४ ॥ दृष्टुवःस्वस्त्वयीरंगे । यः
कोऽप्यतिशयः किल ॥ रुच्यक्षेत्रकालज्ञावा-पेक्षया चित्रकारकः ॥ १५ ॥ कचिचक्रद्वयं-
चित्कस्यापि । श्रूयते दृश्यतेऽग्निनः ॥ स सर्वोऽपि नमस्कारा-राधमाहात्म्यमंत्रवः ॥ १६ ॥
तिर्यग्ग्लोके चंद्रमुख्याः । पाताले चमरादयः ॥ सौधपर्षादिषु अक्राद्या-स्तद्वेषेऽपि च ये
सुराः ॥ १७ ॥ तेषां सर्वाः श्रियः पंच-परमेष्ठिमरुत्तरोः ॥ अक्ररा वा पद्मवा वा । क-
लिका वा सुमानि वा ॥ १८ ॥ ते गतास्ते गमिष्यन्ति । ते गजंति परं पदं ॥ आस्ता

॥ अथ षष्ठः प्रकाशः प्रारभ्यते ॥

एष पंचनमस्कारः । सर्वपापप्रणाशनः ॥ मंगलानां च सर्वेषां । मुख्यं भवति मं-
गलं ॥ १ ॥ समितिप्रयतः सम्यक् । गुप्तित्रयपवित्रितः ॥ अमुं पंचनमस्कारं । यः स्मर-
त्युपवैणवं ॥ २ ॥ शत्रुभिर्त्रायते चित्रं । विषमयमृतायते ॥ अक्षरण्याप्यरण्यानी ।
तस्य वासगृहायते ॥ ३ ॥ ग्रहाः साधुग्रहास्तस्य । तस्कराश्च यशस्कराः ॥ समस्तं दुर्नि-
मित्ताद्य-मपि स्थस्तिफलेग्रहि ॥ ४ ॥ न मंत्रतंत्रयंत्राद्या-स्तंप्रति प्रज्ञविष्णवः ॥ सर्वापि
शाकिनी द्रोहः-जननी जननीव न ॥ ५ ॥ व्यालास्तस्य मृणालांति । गुंजापुंजंति वह्म-
यः ॥ मृगोद्ग्रा मृगधूर्तंति । मृगंति च मतंगजाः ॥ ६ ॥ तस्य रक्षोऽपि रक्षायै । भूतव-
र्गोऽपि ऋतये ॥ प्रेतोऽपि प्रीतये प्राय-श्चेदत्वायैव चेदकः ॥ ७ ॥ धनाय तस्य प्रधनं ।
रोजो जोगाय जायते ॥ विपत्तिरपि संपत्तये । सर्वं दुःखं सुखायते ॥ ८ ॥ कुलकं ॥

बंधनेर्मुच्यते सर्वैः । सर्वैश्चंदनवज्जनः ॥ श्रुत्वा धीरं ध्वनिं पंच-नमस्कारगरुत्मनः

नमस्कार-

प्रहारम्०

॥ १२ ॥

य एभिस्त्रितः सम्यग् । सजनेऽपि स एककः ॥ जनाऽपूर्णोऽपि नगरे । यथा वैदेशि-
कः पुमान् ॥ ३४ ॥ एतिसु सहितो योगी । मुधैकाकित्वमश्रुते ॥ वंशः शब्दश्चरश्चरः ।
किमु ब्राभ्यति नैककः ॥ ३५ ॥ पुण्यपापक्षयान्मुक्ते । केवले परमात्मनि ॥ अनाहार-
त्ववन्नियं । सत्यमैक्यं प्रतिष्ठितं ॥ ३६ ॥ यद्वा श्रुतेऽज नाऽनुज्ञा । निषेधो वाऽस्ति म-
र्वथा ॥ सम्यगायव्ययौ ज्ञात्वा । यतंते यतिसत्तमाः ॥ ३७ ॥ हृष्यते न दीयते न । न
तप्यते न जप्यते ॥ निष्क्रियैः साधुजिरहो । साध्यते परमं पदं ॥ ३८ ॥ हृद्गीतैर-
पि सुधा-रसैर्मदारसौरभैः ॥ दिव्यतत्त्वसुखसर्पद्वैः । सुरीकृपैर्न ये हताः ॥ ३९ ॥ तत्किं
ते तरवो यद्वा । शिशवो यदिवा मृगाः ॥ न ते न ते न ते न ते किंतु । मुनयस्ते निरंज-
नाः ॥ ४० ॥ एंकारोऽयं जगत्त्रयेवं । त्रिरेखो विंद्मशेखरः ॥ मुक्तित्रये लब्धयेत्त्वाः । म-
हुताः स्युर्महर्षयः ॥ ४१ ॥ नयनेदजीवरक्षा-सुधाकुंडसमाद्भुतिः ॥ दत्तां नवाक्षरीयं मे ।
धर्मो ज्ञावं नवं नवं ॥ ४२ ॥ इति पंचमः प्रकाशः संपूर्णः ॥ श्रीरत्न ॥

धूर्तवद् द्रव्यं ॥ त्रयो रङ्गति विश्वासं । वृंदं नरवरायते ॥ २४ ॥ जिनप्रत्येकबुद्धादि-दृ-
ष्टान्तैकतां श्रयेत् ॥ न चर्मचक्रेण युक्तं । सर्पिर्दुतुं ज्ञानदृष्टिभिः ॥ २५ ॥ चातुर्गीति
कसंसारं । ब्राम्यतां सर्वजनिमनां ॥ पुण्यपापसहायत्वा—नैकत्वं घटतेऽथवा ॥ २६ ॥
संज्ञाकुट्टे श्याविकथा—श्रुचिकेका द्व्य चापलं ॥ यस्यांतर्धाम कुर्वति । स एकाकी कथं
नवेत् ॥ २७ ॥ शाकिनीवदविरति—रथानार्या प्रिया सदा ॥ आसाय यतते यस्य । स
एकाकी कथं भवेत् ॥ २८ ॥ पंचान्विवदसंतुष्टं । यस्येद्वियकुटुम्बकं ॥ देहं दहत्यसंदेहं ।
स एकाकी कथं भवेत् ॥ २९ ॥ क्षीरं क्षीरं नीरं नीरं । दीपो दीपं सुधा सुधां ॥ यथा
संगत्य लज्जते । तथैकत्वं मुनिमुनिं ॥ ३० ॥ दायादा द्व्य छर्दाताः । कषायाः कृणम-
ष्यहो ॥ यद्विश्रं न मुंचंति । कथं तस्यैकतासुखं ॥ ३१ ॥ स्वमनोवाग्गतनुबानाः । कु-
व्यापासाः कुपुत्रवत ॥ व्रंशाय यस्य यास्यंति । कथं तस्यैकतासुखं ॥ ३२ ॥ यस्य प्रमा-
दमिथ्यात्व—रागाद्याश्छलवीक्षिणः ॥ कुप्रातिवेद्मिकीयंते । कथं तस्यैकतासुखं ॥ ३३ ॥

नमस्कार
महात्म्यं

॥ १० ॥

त—तत्त्वलीनांतरात्मनः ॥ ऐक्यं न लक्ष्मण्येऽपि । निर्ममस्य विनश्यति ॥ १९ ॥ सा-
म्यामृतोर्मितृप्तानां । सारासारविवेकिनां ॥ साधूनां ज्ञावसिद्धानां । स्वार्थेऽपि काश्चा द-
तिः ॥ १६ ॥ मनःस्थैर्यान्निश्चलानां । दृढादिददकर्मणां ॥ वृंदं ऋषीणामेकत्र । ज्ञाव-
नावद्विमंडपः ॥ १७ ॥ मनसा कर्मणा वाचा । चित्राद्विखितसैन्यवत् ॥ मुनीनां निर्वि-
काराणां । बहुर्वेऽप्यरतिः कुतः ॥ १८ ॥ निर्जोवेष्विव चैतन्यं । माहृतं कातरेष्विव ॥
बहुष्वपि मुनींद्भ्यु । कलहो न मनागपि ॥ १९ ॥

पंचपरपि यो गजानिं । मुग्धधीर्गणयिष्यति ॥ एकज्ञानंतस्मिन्नेत्यः । स कथं स्पृह-
यिष्यति ॥ २० ॥ रागाद्वपायविषमे । सन्मार्गे चरतां सतां ॥ रत्नत्रयजुषामैक्यं । कुश-
लाय न जायते ॥ २१ ॥ नैकस्य सुश्रुतोद्दासो । नैकस्यार्थोऽपि तादृशः ॥ नैकस्य का-
मसंप्राप्ति—नैको मोक्षाय कल्पते ॥ २२ ॥ श्लेष्मणे शर्करादानं । सज्वरे स्निग्धभोज-
नं ॥ एकाकित्वमगीतार्थं । यतवंचति नौचितीं ॥ २३ ॥ एकश्चाप्यते प्रायः । शोकपते

नमस्कार

महोत्सवं०

॥ ८ ॥

सा समं ॥ मूढोत्तरगुणग्रामा-रामेषु भगवान्मुनिः ॥ ९ ॥ एकत्वं यदिदं साधौ । संवि-
त्रे श्रुतपारणे ॥ तत्साक्षाद्द्विणावर्त्त-शंखे सिद्धसरिज्जलं ॥ ६ ॥ एको न क्रोधविधुरो ।
नैको मानं तनोति वा ॥ एको न दंष्ट्रसंरंभी । तृणामुष्णति नैककं ॥ ७ ॥ एकत्वत्व-
निर्वृद्ध-सारा राजर्षिकुंजराः ॥ ययुः प्रत्येकबुधाः श्री-नेमिप्रभृतयः शिवं ॥ ८ ॥ सर्व-
द्या ज्ञाततत्त्वानां । सदा संविभ्रचेतसां ॥ सतामेकाकिता सम्यक् । समतामृतसारणिः ॥
॥ ९ ॥ ववदैदंयुगीनौ तु । द्वौ द्वौ संघाटकस्थितौ ॥ स्वार्थसंसाधकौ स्यातां । व्रतिनौ
वद्विनौ यदि ॥ १० ॥ वसंद्ध्येत्यवतर्क्य-मैतह्यं यद्दृश्योर्दयोः ॥ वचोवदोवपुर्हर्या । व-
शिनोर्व्रतिनोः शिवं ॥ ११ ॥ निःशंकमैक्यं जनयो-र्वशित्वाङ्गभयोरपि ॥ एकस्यापि स-
हस्रत्वं । दुरंतमवशात्मनः ॥ १२ ॥ नेत्रवत्समसंकोच-विस्तारस्वप्नजागरौ ॥ द्वौ दर्शना-
य कट्येते । नैकः संपूर्णकृत्यकृत् ॥ १३ ॥ एको विभंभनापात्र-मेकः स्वार्थाय न कृ-
मः ॥ एकस्य न हि विश्वासो । लोके लोकोत्तरेऽपि वा ॥ १४ ॥ ज्ञावनाध्याननिर्णी-

नमस्कार-
महात्म्यं०

॥ ८ ॥

भाषा व्यानशे दिशः ॥ अग्निहोत्रैकांतदग्निर्यै-कांतदग्जयज्मनः ॥ ५ ॥ या सप्तनय-
वैदग्धी । या परागमचातुरी ॥ या द्वादशांगीसूत्रासिः । सोपाध्यायादत्ते कुतः ॥ ६ ॥
एकरोज्ज दिशत्येवं । त्रिरेखोवरशेखरः ॥ विनयश्रुतशीलाद्या । महानंदाय जायति ॥
॥ ७ ॥ सप्तरज्जूर्ध्वलोकाधो-द्योतदीपमहोज्ज्वला ॥ सप्ताक्षरी चतुर्धा मे । ह्रियाद्यस-
नसप्तकं ॥ ८ ॥ इति चतुर्थः प्रकाशः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ पंचमः प्रकाशः प्रारभ्यते ॥

न व्याधिर्न च दौर्विध्यं । न वियोगः प्रियैः समं ॥ न दुर्भगत्वं नोद्वेगः । साधु-
पास्तिकृतां नृणां ॥ १ ॥ न चतुर्धा दुःखतमो । नराणामाध्यहेतवे ॥ साधुव्यानामृतर-
सां-जनलक्षमनोदृशां ॥ २ ॥ मोक्षारः सर्वसंगानां । मोक्षार्णोत्तरधरिणं ॥ मोदते मु-
नयः कामं । मोक्षलक्ष्मीकटाक्षिताः ॥ ३ ॥ लोचनद्वयमनदीवेगा । लोकोत्तरचरित्रिणः ॥
लोकोत्तमास्तुतीयास्ते । लोपं तन्वंतु पाप्मनां ॥ ४ ॥ एकांतं रमते स्वेन । मृगेण मन-

या काचिदनया सिद्धि-र्या काचिद्विधिरुज्ज्वला ॥ वृणुते सा स्वयं सूरिं । ब्रमरीव सरो-
रुहं ॥ ६ ॥ एंकारोऽत्र दिशत्येवं । त्रिरेखो व्योमचूटिकः ॥ त्रिवर्गसमतायुक्ताः । स्युः
शिरोमणयः सतां ॥ ७ ॥ धर्मार्थकामा यद्विवा । मित्रोदासीनशत्रवः ॥ यद्वा रागद्वेष-
मोहा-स्त्रीवर्गः समुदाहृतः ॥ ८ ॥ सप्ततत्त्वांबुजवनी-सप्तसप्तिविज्ञानिना ॥ सप्ताक्षरी तु-
तीयेज्यं । सप्तावनितमो ह्यियात् ॥ ९ ॥ इति तृतीयः प्रकाशः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ चतुर्थः प्रकाशः प्रारभ्यते ॥

न खंड्यते कृपाखंडै-र्न त्रिदंज्या विदंध्यते ॥ न दंड्यते चंडिमाद्यै-रुपाध्यायं श्र-
यन् सुधीः ॥ १ ॥ सोमाश्रीद्दीधृतिब्राह्मणो । मोक्षदंतु तदंगतः ॥ जपास्ते य जपाध्या-
यं । सिद्धादेशो महानिति ॥ २ ॥ जदयो मूर्तिमान् समग्र । दृष्टीनामुत्सवो धियां ॥
जुत्तमानां य जुत्साह । जपाध्यायः स जुच्यते ॥ ३ ॥ वचोवपुर्वयोवृद्धं । वर्जितं वध-
वार्त्तया ॥ वशणं वेदविद्याना-मुपाध्यायं महस्व तं ॥ ४ ॥ जात्कारो वाचकश्चोक्त-
दं-

नमस्कार-
महाम्यं

॥ ६ ॥

शत्येवं । त्रिरेखः शून्यमादितः ॥ रत्नत्रयमयो ह्यात्मा । याति शून्यस्वप्नावतां ॥ १९ ॥
शुभाशुभैः परिकीर्णैः । कर्मभिः केवलस्य या ॥ चिद्रूपतात्मनः सिद्धौ । मा हि शून्य-
स्वप्नावता ॥ २० ॥ पंचविग्रहसंहंत्री । पंचमीगतिदर्शिनी ॥ रक्ष्यापंचाक्षरीयं वः । पं-
चवादिप्रपंचतः ॥ २१ ॥ इति द्वितीयः प्रकाशः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ तृतीयः प्रकाशः प्रारभ्यते ॥

न तमो न रजस्तेषु । न च सत्त्वं बहिर्मुखं ॥ न मनोवाक्चक्षुःकण्ठं । यैराचार्या-
ह्वयः श्रिताः ॥ १ ॥ मोहपाशैर्महच्चित्रं । मोहितानपि जन्मिनः ॥ मोचयत्येव जगता-
नाचार्यः केशिदेववत् ॥ २ ॥ आचारा यत्र रुचिरा । आगमाः शिवसंगमाः ॥ आयो-
पायागतापाया । आचार्यं तं विडुर्बुधाः ॥ ३ ॥ यथास्थितार्थप्रथको । यतमानो यमा-
दिषु ॥ यजमानः स्वात्मयज्ञं । यतीक्षो मे सदा गतिः ॥ ४ ॥ रिपौ मित्रे मुखे दुःखे ।
रिष्टे शिष्टे शिवे जने ॥ रैक्ये नैःस्व्ये समः सभ्यम् । स्वामी संयमिनां मत्तः ॥ ५ ॥

समं निश्चलविस्तरौ । पद्माविव विहंगमं ॥ ९ ॥ युक्तौ धुर्याविवोरसर्गा-पवादौ वृषभा-
वुन्नौ ॥ शीलांगरथमारुढं । क्षणत्प्रापयतः शिवं ॥ १० ॥ निश्चयव्यवहारौ द्वौ । सूर्य-
चंद्रमसाविव ॥ द्रुहामुत्र दिवारात्रौ । सदोद्योताय जाग्रतः ॥ ११ ॥

अंतस्तत्वं मनःशुद्धि-बहिस्तत्वं च संयमः ॥ कैवल्यं द्वयसंयोगे । तस्माद् द्वितयज्ञा-
नञ्च ॥ १२ ॥ नैकचक्रो रथो याति । नैकपद्मो विहंगमः ॥ नैवमेकांतमार्गस्थो । नरो
निर्वाणमृडति ॥ १३ ॥ दशकांतर्नवास्तित्व-न्यायादेकांतमप्यहो ॥ अनेकांतसमुद्देश्ये ।
प्रलीनं सिंधुपूरवत् ॥ १४ ॥ एकांते तु न लीयंते । तुल्येऽनेकांतसंपदः ॥ न दूरिदृग्दे-
मांति । सार्वभौमसमृद्धयः ॥ १५ ॥ एकांताज्ञासो यः कापि । सोऽनेकांतप्रसन्निजः ॥
वर्ततेऽत्रादिसामग्री-जन्मानं पश्य दीपकं ॥ १६ ॥ सत्वासत्त्वनित्यानित्य-धर्माधर्मद्वयो-
गुणः ॥ एवं द्वये द्वये श्लिष्टाः । सतां सिद्धिप्रदर्शिनः ॥ १७ ॥ तदेकांतग्रहावेदा-मह-
धीगुणमंत्रतः ॥ मुक्त्वा यतश्चं तत्वाय । सिद्धत्वे यदि कामना ॥ १८ ॥ एंकारोऽत्र दि-

नमस्कार-

महार्घ्यं०

॥ ४ ॥

॥ अथ द्वितीयः प्रकाशः प्रारभ्यते ॥

न जातिर्न मृतिस्तत्र । न भयं न पराभवः ॥ न जातु क्लेशलोभोऽपि । यत्र सिद्धाः
प्रतिष्ठिताः ॥ १ ॥ मोक्षास्तंज द्वासारः । संसारः क्वैप सर्वथा ॥ क च लोकाग्रं लो-
क-सारत्वासिद्धवैजयं ॥ २ ॥ सितधर्माः सितलोभ्याः । सितध्यानाः सिताश्रयाः ॥ नि-
तश्चोकाश्च ये लोके । सिद्धास्ते संतु सिद्धये ॥ ३ ॥ सतां स्वमोक्षयोदाने । धाने ड-
र्गतिपाततः ॥ मन्येऽहं युगपद्धकिं । सिद्धानां हेतिवर्णितः ॥ ४ ॥ यदिया—द्विवर्णं मि-
दृशब्देऽत्र । संयोगो वर्णयोर्द्वयोः ॥ सकर्णोऽयं सकर्णानां । फलं वक्तीति योगजं ॥
॥ ५ ॥ परस्परं कोऽपि योगः । क्रियाज्ञानविशेषयोः ॥ स्त्रीपुंसयोरिवानंदं । प्रसृतं पर-
मात्मजं ॥ ६ ॥ भाग्यं पंचद्वयं पुंसां । व्यवसायोधसन्निजः ॥ यथा सिद्धिस्तयोर्योगे ।
तथा ज्ञानचरित्रयोः ॥ ७ ॥ स्वप्नस्वेकवद् ज्ञान—चारित्र्यद्वितयं बह्वन् ॥ वीरो दर्शनस-
न्नाहः । कल्लेः पारं प्रयाति वै ॥ ८ ॥ नयतोऽजीप्सितं स्थानं । प्राणिनं मत्तपशमा ॥

नमस्कार

महार्ण्यं०

॥ ३ ॥

निबिडं यैर्विभ्विताः ॥ १५ ॥ हंसवत्श्लक्ष्णोः क्षीर-नीरयोर्जीवकर्मणोः ॥ विवेचनं यः कु-
रते । स एको जगवान् जिनः ॥ १६ ॥ स्मृध्वै प्रभृति शुभधातु-वर्णैवत्सहजस्थितिः ॥ क-
र्मात्मश्रेष्ठो ह्यन्येषां । दुर्लभ्यो महतामपि ॥ १७ ॥ हंतात्मकर्मणोर्बीजां-कुरुवत् कुर्कु-
दांडवत् ॥ मिथः संहतयोः पूर्वा-पर्यं नास्त्येव नान्यथा ॥ १८ ॥ तापिनः कर्मपाशेभ्य-
स्सारका मज्जतां जवेत् ॥ तालिकानामवीशा ये । तान् जिनान् प्रणिदम्बहे ॥ १९ ॥
एकारोऽयं दिशत्येवं । त्रिरेखः शून्यचूटिकः ॥ तत्त्वत्रयपवित्रात्मा । द्रवते पदमव्ययं
॥ २० ॥ सशिरस्त्रिसरदरेखं । खचूटामित्यङ्गरं सदा ब्रूते ॥ जवति त्रिशुद्धिसरद-स्त्रि-
भुवनमुकुटस्त्रिकात्रेऽपि ॥ २१ ॥ सप्तक्षेत्रीव सफला । सप्तक्षेत्रीव द्वाश्वती ॥ सप्ताद्वरीयं
प्रथमा । सप्त हंतु भयानि मे ॥ २२ ॥ इति श्रीसिद्धसेनाचार्यविरचिते श्रीनमस्कारमा-
हात्म्ये प्रथमः प्रकाशः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

नमस्कार-
महात्म्यं०

॥ ३ ॥

नतः ॥ मान्यो मे यन्मया लेने । जिनाङ्गास्यैव संश्रयात् ॥ ६ ॥ न्रवतु नमोऽर्हत्सि-
छा-चार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः ॥ श्रीजिनशासनमनुज-कैत्रांतः पंचमेरुभ्यः ॥ ७ ॥ य-
नमो अरिहंताणं । नमो सिद्धाणमित्यथ ॥ नमो आपरियाणं चो-चभ्रायाणं नमोऽग्रं
॥ ८ ॥ नमो लोए सवसाहू-णमेवं पदपंचकं ॥ स्मरंति ज्ञावतो न्रव्याः । कुनस्तेषां भ-
वन्नमः ॥ ९ ॥ वार्षिः संतु श्रिये पंच-परमेष्ठिनमस्कृतेः ॥ पंचत्रिंशज्जिनवचो-ऽतिश-
या इव रूपिणः ॥ १० ॥ तेषामनाद्यनंतानां । श्लोकैस्त्रिलोक्यपावनैः ॥ वितनोत्यात्मनः
शुद्धिं । सिद्धसेनसरस्वतीः ॥ ११ ॥ नरनाथा वशे तेषां । नतास्तेभ्यः सुरेश्वराः ॥ न
ते विभ्यति नागेभ्यो । येऽर्हंतं दारणं श्रिताः ॥ १२ ॥ मोहस्तंप्रति न ङोढी । मोदनं
स निरंतरं ॥ मोहंगमो सोऽचिरेण । न्रव्यो योऽर्हंतमर्हति ॥ १३ ॥

अर्हति यं केवटिनः । प्रादक्षिणेन कर्मणा ॥ अनंतगुणरूपस्य । माहात्म्यं तभ्य
वेदकः ॥ १४ ॥ रिपवो रागदोषाद्या । जिनेनैकेन ते हताः ॥ लोकेशकेशवज्राद्या ।

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ श्रीनमस्कारमहात्म्यं प्रारब्धते ॥

(कर्त्ता—श्रीसिद्धसेनस्मृतिः)

छपावी प्रसिद्ध करनार—पंडित श्रावक हीराबाला हंसराज (जामनगरवाला)

नमोऽस्तु गुरवे कल्प-तरवे जगतामपि ॥ वृषजस्वामिने मुक्ति-मृगनेत्रैककामि-
ने ॥ १ ॥ तपोज्ञानधनेद्राय । महद्भ्रष्टातांद्वये ॥ सिद्धसेनाधिनाथाय । श्रीदांतिस्या-
मिने नमः ॥ २ ॥ नमोऽस्तु श्रीसुवताया-नंतायारिष्टनेमिने ॥ श्रीमत्पार्श्वयै वीराय ।
सर्वार्हिद्भ्यो नमोनमः ॥ ३ ॥ देव्योऽच्युतां विक्राबाली-पद्माप्रत्यांगिरादयः ॥ मातरो मे
प्रयत्नतु । पुरुषार्थपरंपरां ॥ ४ ॥ जीयात् पुण्यांगजननी । पातनी शोधनी च मे ॥ हं-
सविश्रामकमल-श्रीः सदेष्टनमस्कृतिः ॥ ५ ॥ कटुकोऽप्येष संसारो । जन्मसंस्थितिदा-

जामनगर श्रीजैनशास्त्रोदयठापत्रालानां ठाणुं.

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीनमस्कारमाहात्म्य—योगप्रदीप ॥

(कर्ता श्रीसिद्धसेनसूरिः)

दुषावी प्रसिद्ध करनार

पंडित श्रावक हीराद्याल हंभराज. (जामनगरवाळा)

वीरसंवात—१४३८. विक्रमसंवात—१९६८. सने १९११

किं रु. ०—११-०

श्री जिनदत्तसूरिप्रचीन पुस्तकोद्धार फण्ट (मुद्रत) मध्यमङ्क—५९

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

श्रीखरवरगच्छालंकार जिनभद्रसूरि शिष्य—सिद्धान्तखचि वाचकानां शिष्यश्रुतिसोमगणि विरचितं—

श्री रणसिंह चरित्रम् ।

(पद्यं)

जैनाचार्य श्रीमज्जिन कृपाचन्द्रसूरीस्वराणां शिष्यरत्नोपाध्यायश्रुतिमुत्तसागरोपदेशान
कलकत्ता निवासी बाबू हीरालाल खारड विदितेन द्रव्य साहाय्येन प्रकाशितम् ।

प्रकाशकः—श्रीजिनदत्तसूरि ज्ञानभंडार मु० मुद्रत

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीनमस्कारमाहात्म्य—योगप्रदीप ॥

(कर्ता श्रीसिद्धसेनसूरिः)

जपावी प्रसिद्ध करनार

पंडित श्रावक हीराद्याल हंसराज. (जामनगरवाला)

वीरसंवत्—१४३८. विक्रमसंवत्—१९६८. सने १९११

किं रु. ०—११—०

श्री जिनदत्तद्युःप्राचीन पुस्तकोच्चार फण्ट (सुरत) प्रःव्याङ्क—५९

॥ श्रीजिन्नाय नमः ॥

श्रीखरतरगच्छालंकार जिनभद्रद्युरि शिष्य—सिद्धान्तखचि वाचकानां शिष्यपुनितोभगणि विचितं—

श्री रणसिंह चरित्रम् ।

(पद्यं)

जैनाचार्य श्रीमज्जिन कृपाचन्द्रक्षरीस्वराणां शिष्यरत्नोपाध्यायमुनिमुखसागरोपदंष्ट्रोन
कलकत्ता निवासी वाद्य हीरालाल खारड विहितेन द्रव्य साहाय्येन प्रकाशितम् ।

प्रकाशक —श्रीजिनदत्तद्युरि ज्ञानभंडार मु० सुरत

भेट

सं० २००४

पृ० ५५०

श्री जिनरत्नगुणोत्तम पुस्तकोच्चार कड (सुत) प्रत्ययङ्क—५९

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

श्रीरत्नरगन्धर्वकार जिनमहेश्वरि शिष्य—मिह्रान्तहचि वाचकानां शिष्यमुनिसोमगणि विरचितं—

श्री रणसिंह चरित्रम् ।

(पद्यं)

ज्ञानार्थे श्रीमज्जिन कृपाचन्द्रश्रीम्बराणां शिष्यरत्नोपाध्यायमुनिसुखसागरोपदेशो न
कल्परुता निगामी वायु श्रीरालाल रायड विहितेन द्रव्य साहाय्येन प्रकाशितम् ।

प्रकाशकः—श्रीजिनरत्नमहेश्वरि ज्ञानमंडार मु० सुत

भेट

प्र० १९००

पृ० २००८

दो शब्द—

—••••—

प्रस्तुत “रणसिंह चरित्र” नामक ग्रन्थमें दान, शील, तप और भावका सुचारुरूपसे प्रभावोत्पादक वर्णन है, जो आपके करकमलोंमें विद्यमान है। खरतरगच्छालङ्कार अनेक ज्ञानभण्डार संस्थापक श्रीजिनभद्रसूरिजीके शिष्य सिद्धान्तरुचि, उपाध्यायके शिष्य मुनिसोमगणिने प्रस्तुत ग्रंथका सं० १५४० में निर्माण किया है, इस ग्रंथके अवलोकनसे ही आपलोगोंकी स्वयं ग्रन्थकार की अपूर्व विद्वत्ताका सुपरिचय मिल जायगा।

मूलग्रंथकी एक प्रति बीकानेरसे श्री अगरचन्दजी नाहटाने भेजी थी, उसीके आधारपर इस ग्रन्थका सम्पादन किया गया है।

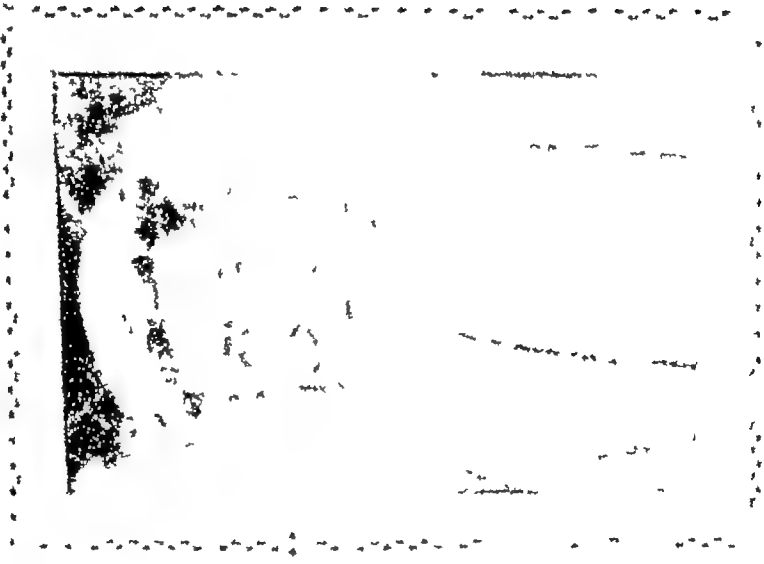
ग्रन्थ प्रकाशन कार्य कलकत्ता निवासी बाबू हीरालालजी खरडकी दी हुई आर्थिक सहायतासे हो रहा है, आशा है सज्जनगण वाचन श्रवण कर ज्ञानकी अभिवृद्धि करें।

सं० २००४ पौ० शु० ११

कलकत्ता।

मुनि मंगल सागर

कलकत्ता निवासी—श्रीयुत्. हीगलालजी खारड

॥ नमो जिनाय ॥

भोजिनभद्रतूरिभिव्य-सिद्धान्तकचि—वाचकानां, शिव्य गुणिसोमगणि प्रिरचितं—

* श्रीरणासिंह चरित्रम् *

शुभ हर हर हेतल—दिनकरकिरणनिरम्भमोहचलम् । प्रकटित भुवनोदरगत, लीलाजीवादि भागौघम् ॥ १ ॥
तं जगदीश्वरमेकं, श्रीमरं नरलक्ष्मणनिर्मुक्तम् । ग्रणिपत्यातिशययुतं, वक्ष्ये रणसिंहचरितलक्षम् ॥ २ ॥
जम्बूद्वीपाभिर्गोदापं, जम्बूद्वीपापलाशिते । अस्ति श्रीभरतदेवं, दक्षिणादिगिम्भूषणम् ॥ ३ ॥
नगरिगतागिजगं, निजशाल्यं पुराजमम् । नमुन्मगशिरोरत्नं, स्ववत्सर्वतोऽद्भुतम् ॥ ४ ॥
यत्र भीमज्जिन्नन्द्राणां, प्रमादाः समदप्रदाः । क्षेत्रीणां मौक्षसौख्यानि, गच्छन्तो ध्वजहस्ततः ॥ ५ ॥
प्रायोन्नाहा गतगोहा, —शृङ्गाः गर्दभरुगरु । दानिनो भानिनो भोग, भोगिनो योगिनोऽजनिशम् ॥ ६ ॥

सरसाश्लायया युक्ता, विलसत्फलशालिताः । सदा रामा इवाऽऽरामा, राजन्ते रतिरायकाः ॥ ७ ॥
 महेभ्याः स्वर्गिरियन्ते, यत्र दीप्यत्सुदर्शनाः । कल्याणकमलाभाजः सन्नन्दनमनोरमाः ॥ ८ ॥
 विपक्षचटकश्रेणीन्, यस्यासि श्येनकोऽचरत् । दीप्यमानः सुतीक्ष्णास्यो, व्यस्वलह्रमनो भुवि ॥ ९ ॥
 राजा विजयसेनाख्यो, राजेवात्र व्यराजतः । सच्चकोराक्षिपीयूषं, दक्षजाति प्रमोदकः ॥ १० ॥
 तस्यासीदग्रमहिषी, नाम्ना श्रीअजिता जिता । यया सौभाग्यभङ्गदीभिः, सावित्री-पार्वतीन्दिराः ॥ ११ ॥
 अपरा विजयादेवी, देवीव विजयालया । यां वीक्ष्यानङ्गकान्ताऽपि रूपगर्वं जहात्यहो ! ॥ १२ ॥
 संसारसारसौख्यानि, भुजन्ती भूभुजा समम् । लेभे क्रमेण सा गर्भं, शालिः सद्वातनैरदैः ॥ १३ ॥
 गतेषु नवमासेषु, साद्वाष्टासु दिनेषु च । ग्राह्यत सा सुतं दिव्यं, पूर्वा सूर्यमिवोत्तमम् ॥ १४ ॥
 तदा किञ्चाजिता देव्या, पापिष्टा हृतकारिणी । आदिष्टा पूर्वमेवेति, संचार्यं मृतसर्भकम् ॥ १५ ॥
 तत्सुतो मार्ययो, जीवस्तथैव विदधे तथा । ततो दुष्टाशया देवी, तं बालं दासिपार्श्वतः ॥ १६ ॥
 सुण्डे तृणादिभिच्छिन्ने, बालं निक्षिप्य निर्दयम् । दूरतस्त्याजयामास, यथाऽऽर्त्तो भ्रियते स्वयम् ॥ १७ ॥

तदन पित्र्याद्व्या, या मित्राय—विधानिनी । मंमनिता धनै रत्नैः कनकैः मृतकारिणी ॥ १८ ॥
 तयापि नुन्मन्त्रिचन्वा—द्वयया धीमन्भावतः । क्लेशे च तथा-ही एवं, गूढं स्त्रीचरितं यतः ॥ १९ ॥
 “मन्त्रिभिर्यं गदचरिण्यं, ताराचरिण्यं च । जाणति बुद्धिमता, इत्यीचरिण्यं न जाणति ॥ २० ॥”
 इत्यथ पितृपुत्रा, -मन्ने गुणामनामनि । यत्र वास्तव्यलोकोऽस्ति, विभूत्या निर्जितालकः ॥ २१ ॥
 व्याजग्राह्यदधिधीर, -मस्वदेवोत्थधान्यकैः । यो न्यत्करोति सद्रङ्गः—वामिलोककदम्बकान् ॥ २२ ॥
 कुर्वाणमन्यदा गच्छन्, कल्याणान्द्रमानसः । तत् ग्रामवासिकौटुम्बी, सुन्दरः सुन्दरा—कृतिः ॥ २३ ॥
 रगन्तं विग्नं चालं, नृणमद्विनलस्थितम् । सुन्दरं सुभगाकारं, दीप्तिमन्तं ददर्श सः ॥ २४ ॥
 यथा महातिथिं निःस्य, संवीक्ष्य करमण्डं । हृष्ट तुष्टश्च जग्राह, तद्वदेनं स्तनन्धयम् ॥ २५ ॥

यत उक्तम्—

भयटित-घटितानि भटयति, गुघटित-घटितानि जर्जरी कुर्वते ।

विधिरेव तानि घटयति, यानि पुमान्नेव चिन्तयति ॥ २६ ॥

श्रीरणसिंह

तमादाय निजागारं, समागत्य स सुन्दरः । अयाय अर्पयामास, मनोहरमपि स्वयम् ॥ २७ ॥
 तामुक्तवांश्चापुत्राभ्यां, वनदेवतया ददे । कल्पद्रुमाङ्कुर इव, पालनीयस्त्वया प्रिये ? ॥ २८ ॥
 ताभ्यां हर्षप्रकर्षाभ्यां, चक्रे जन्ममहोत्सवम् । रणसिंहाभिधानं च, तस्य कल्याणवासरे ॥ २९ ॥
 धात्रीमिलीभ्यमानोऽसौ, वर्द्धमानः पदे पदे । कलासु कुशलो जज्ञे, शस्त्रे शास्त्रे विशारदः ॥ ३० ॥
 सोऽन्यदा मत्तमातङ्गः—स्थाञ्चारोहणादिभिः । राजक्रीडाभिरनिशं, क्रीडतिस्म महापथे ॥ ३१ ॥
 अथैकदाऽयाऽवसरं, पुंसा श्रीराज्यमानिना । अवाचि विजयस्याग्रे,—ऽग्रमहिष्य विचेष्टितं ॥ ३२ ॥
 तन्मुखान्निखिलं मत्वा, देव्या असमसाहसं । वज्रायुधाहत इव, कस्माज्जातो जनेश्वरः ॥ ३३ ॥
 दाभ्योचैयं महादुष्टां, पापिष्टा कूटसंकुटी । वंचद्रोहरतामाया, वह्यरीजलसन्निभा ॥ ३४ ॥
 चित्ते चिन्तयते याऽन्यद्, रमणे रमते परं । ब्रवीति वचनं चान्यत्, सा कथं ? सुखहेतवे ॥ ३५ ॥
 विरक्ता विषवल्लीव, नूनं प्राणापहारिणी । या रक्ता मृतवल्लीव, सर्वाङ्गसुखदायिनी ॥ ३६ ॥
 क्षणं सक्ता क्षणं रूढा, क्षणं दर्शित-दर्शना । विद्युच्चपल—संचारा, प्रकटं कुटिलालिका ॥ ३७ ॥

द्यूतः—पट्टोमादि, पुत्रसाग—लक्षणः । यथा जगद्ये नूनं, तां दृष्ट्वा खिद्यते मनः ॥ ३८ ॥
 द्यूते निनिनयं स्वम्याः, स्वल्पं प्रथिमीपतिः । महावैराग्य—फलदं, चित्तधेयं प्ररुद्वान् ॥ ३९ ॥
 श्रुतं मे राज्ञयोगे, श्रुतं कान्ताकदम्बकैः । श्रुतं मे गृहवासिन, चतुरङ्ग—बलैः श्रुतं ॥ ४० ॥
 किं चाय नर्मानाकां, मंगारामभोधितारिणीं । प्रव्रज्यां प्रतिपत्स्यहं, परमानन्ददायिनीं ॥ ४१ ॥
 एतं ध्यात्वा निजे चित्तं, अभिषिच्य भव्यवामरे । विशुद्धं स्वीयवंशोत्थं, नरं राज्ये नरेश्वरः ॥ ४२ ॥
 दृढतानं गुणात्रेभ्यां, दीनभ्याजतिविशेषतः । अष्टाहिकामहस्तन्वन्, कुर्वन्निष्क्रमणोत्सवम् ॥ ४३ ॥
 राज्ञा विजयेनान्वयो, निष्कशतोऽखिल मण्डले । विजया भार्ययायुक्तं, —स्तद्भ्रातृ सुजयान्वितः ॥ ४४ ॥
 प्रापयन्नामरीरम्, पादपद्मं पङ्कजिन् । विज्ञो विज्ञापयामास, ललाट—वदितोज्ज्वलिः ॥ ४५ ॥
 प्रभो ? प्रयादुसाधय, मयाचारय तारय । दुःखदधानलालीदं, मां परिवारसंयुतम् ॥ ४६ ॥
 ननः व्यपन्न हर्षेन, यान् पात्रोपमेन भोः ? । ततो दिदीक्षे देवेन्द्रः, बद्धमानेन तायिना ॥ ४७ ॥
 तत्पञ्चपाणि भूयांसि, तीव्राणि दृम्भपान्यहो । प्रोदीप्यदीप्तिभिर्भातु, —भातुबद्धासुरस्तराम् ॥ ४८ ॥

शिक्षयन् द्विविधां शिक्षां, दक्षां दक्ष प्रतिल्लिखकः । पापठन् श्रीगुरुपान्ते, आगमं रागगञ्जनम् ॥ ४६ ॥
 ध्यानं सध्यानसंलीनं, ध्यायन् कर्मन्धनानिलम् । गोपयन् गोपवद् गुप्तिं, चतुर्गति—पथावरीम् ॥ ४७ ॥
 आचरन्श्चरिताचारं, निरतीचारमन्वहम् । कतिभिर्दिवसैः प्राप, सोऽवधिज्ञानमुज्ज्वलम् ॥ ४८ ॥

श्रीवीरपादाम्बुजचञ्चुरीको, राजर्षिं राजो विजयी व्यहारीत् ।

पवित्रयन् यो निजपादचारैः—स्त्रैलोक्य लोकं विरजीचकार ॥ ४९ ॥

इतश्च रणसिंहाख्यो, यौवनं प्राप्तवान् वयः । शृङ्गाररसकासारं, मानिनीमानमर्दनम् ॥ ५० ॥
 अन्यदा तत्पुराऽसन्न, शालिगोधूम धान्ययोः । क्षेत्रधात्रीसुर्वराभां, ररक्ष क्षेत्रपालवत् ॥ ५१ ॥
 विजयात्पुर व प्रान्ते, प्रोत्तुङ्गोऽभ्रं लिहोज्ज्वलः । प्रासादः पार्श्वनाथस्य, त्रिजगज्जीवनौषधम् ॥ ५२ ॥
 नानादेवासुरेन्द्राणां, विषादार्त्यपनोदकः । पुष्टिस्तत्पुण्यपुण्यस्य, साधूनां शिवसाधकः ॥ ५३ ॥
 चिन्तामाण्याख्य यक्षोऽस्ति, सेवाकृत्सेवकोत्तमः । पार्श्वाराधक—लोकानां, मनः कामितपूरकः ॥ ५४ ॥
 व्याधेर्व्याधिवतां हन्ता, निर्धनानां धनप्रदः । दुःखिनां दुःखलक्षस्य, क्षयकृत्सुखदः सताम् ॥ ५५ ॥

श्रीमन्नो पित्रयपुत्र—विःश्रो धार्मिको जनः । राजादि प्रमुसस्तीर्थ—यात्रा हेतोः समागमत् ॥ ५६ ॥

कृत्स्निगन्धर्व पत्रियं च. सुगन्धिद्रव्यमिश्रितैः । शुद्धोदकैः प्रकुर्वन्ति, तैर्दत्तोऽयं जलाञ्जलिः ॥ ६० ॥

रूपं रागमृगनाभिगुणुडुमौघ, द्रव्यविमिश्र मलयोद्भवचन्दनेन ।

बोभूयते किल जगद्गुरुचारुदेहे, कुर्वन् विलेपनमृदार जनो विलेपः ॥ ६१ ॥

कल्याणाम्बुजपारिजातकुसुमै रंकेतकीपल्लवैः

रक्ताशोक गुलाल वेउललसद्गङ्गे य—जाति व्रजैः ॥

चञ्चलधम्मरुमालनीभिराभिर्गं येऽभ्यर्चयन्ति प्रभुम् ।

साग्राज्यं जगतोऽनुभूय शिव मां भुञ्जन्ति ते मानवाः ॥ ६२ ॥

पादितं दूतं लम्बकलमाद्वयदेन जीरगुरुहात्य आलिभि ।

पृञ्जक धितयमीधितुः पुरो ये व्यधुः सुगति शोलिनस्तके ॥ ६६ ॥

पार्श्वनाथं पुण्ड्रितो-ननुतुर्यं कं हामभाननिवहैश्चतुराशयाः ।

अंगहाररुणावलिलपूर्व, स्वर्गि सुन्दरिणास्तदग्रतः ॥ ६४ ॥

अश्वसेननृपुत्र, पार्श्वयोर्दीप्रदीपकमणिं वितेतिरे । केवलोत्तमतमं सुकेवलं, ज्ञानमापुरमलं ततः शिवम् ॥ ६५ ॥
किंनरी वेणु वीणा समान स्वर्नमञ्जुलोदार सारंगुणैर्गुम्फितम् ।

भावतो गीत गानं व्यधुर्ये नरास्ते, परत्रापसरोभिस्तुतास्युनराः ॥ ६६ ॥

सर्वोत्कृष्टं सारभूतं रसाढ्यं, पार्श्वस्याग्रे सत्फलं केचनार्याः ।

दौकन्ते ते सिद्धसीमंतितीनां, वक्षोजाग्रे, लोलुठत्येव शश्वत् ॥ ६७ ॥

नैवेद्यं निरवद्यं मोदकलपन् श्रियावरं सततं । दौकन्ते केऽपि मुदा, मोक्षपथप्रस्थितं पादम् ॥ ६८ ॥
एवं पार्श्वार्चनं यात्रा, —ऽऽगत्य लोकाः प्रकुर्वते । तदधिष्ठायको यक्षो, दत्ते स्वैरं मनोमतम् ॥ ६९ ॥

अन्यदा रणसिंहोऽपि, क्षेत्र खेदापनुत्तये । क्षत्रात्तीर्थं समागंसीत्, श्रान्तश्चैत्यतरोस्तले ॥ ७० ॥

देवानालोकयन् याव, —च्वारणश्रमणोत्तमौ । साधु राजौ जिनन्नन्तु, तावत्खेऽध्वनि संगतौ ॥ ७१ ॥

तपस्तेजोदितध्वान्तौ, सूर्याचन्द्रमसाविव । दर्शनानन्दजनकौ, निःसीम द्युतिसुन्दरो ॥ ७२ ॥ युग्मम् ॥

नत्वा स्तुत्वा पूजयित्वा, भावपूजाभिरादरात् । यावद्यातस्तदा भक्त्या, रणसिंहोऽभ्यवन्दत ॥ ७३ ॥

नम्यात् रजनिहन्त्र—, द्राष्टां लक्षणविद्धौ । ततो निविश्य भूपीठे, चक्राते धर्मदेशनाम् ॥ ७४ ॥
 र्नागिनींऽपि नष्टा, —लोचना ज्ञानलोचनः । विनयावनतोऽश्रौषी—ललाट घटिताञ्जलिः ॥ ७५ ॥
 दूरेभं दृष्ट्वाऽर्त्तं—, मांयुं जन्म जन्मिनाम् । ततोऽपि चार्थदेशादि, सत्कुलं चाक्षपाटवं ॥ ७६ ॥
 दूरेभः मायु मंग्यगो—ऽर्द्धदुर्मश्रणं ततः । दान-शील-तपो-भाव,—भेदात्तच्चतुर्विधम् ॥ ७७ ॥
 तत्र पञ्चासिधं दानं, निदानं मुक्ति सम्पदः । स्वपरोपकृतौ हेतुः, प्रत्यपादि जिनोत्तमैः ॥ ७८ ॥
 शीलं मयैगुणाधानं, शीलं परमभूषणम् । दुःखागोन्मूलने कीलं, शीलं सद्गति—साधनम् ॥ ७९ ॥
 शीलपालनतोऽनेके, राजानो नारदादयः । सिद्धि सीमन्तिनी वक्षः,—स्यले हारंति नित्यशः ॥ ८० ॥
 दूकृत्मानल—कुलिशं, मनोमल—विशोधनम् । मन्त्रतन्त्रोपधी मुक्तं, कर्मणं निर्दृतिश्रियः ॥ ८१ ॥
 दूजेय कृष्णग्राम. नागोश्रविषगारुडम् । सर्पलब्धिलतामूलं, तपो द्वादशधा स्मृतं ॥ ८२ ॥ युग्मम् ॥
 निर्माणं प्रचुरं निचं, तत्त्वं तीव्रं तपोधनम् । बहुधा शीलितं शीलं, निष्फलं भावनोज्झितम् ॥ ८३ ॥
 निर्वाधोऽपि मृगन्याला, भावनातो दिवं गताः । सर्वेभ्यो भावनोत्कृष्टा, प्रख्याता प्रथिताऽर्द्धतैः ॥ ८४ ॥ युग्मम् ॥

तथा धर्मं द्विधा ग्राहु, —रहन्तोऽहर्पतिप्रभाः । सर्वतो विरतैरेकं, देशतोविरतैः परम् ॥ ८५ ॥
 तयोराद्यं सुसाधूनां, चञ्चत्यञ्च —व्रतात्मकम् । सम्यक्तान्वित पञ्चाणु, —व्रत त्रिगुण सद्ब्रतम् ॥ ८६ ॥
 चतुःशिक्षात्रतोपेतं, श्राद्धधर्मं द्वितीयकम् । शाश्वतानन्द दातार—, मन्यं चानुक्रमेण हि ॥ ८७ ॥
 धर्माद्राज्यं प्राज्यमारोमारोग्य मायु, —दिव्यं रूपं रम्यरामाविलासः ।

बुद्धेर्वृद्धिः सर्वकार्येषु सिद्धि, सम्पत्सर्वा ह्यत्र पारव्यसिद्धिः ॥ ८८ ॥

इत्येवं देशना ग्रान्ते, सिंहः सिंहपराक्रमः । भावितः साधु धुर्याभ्यां, सुधादेशीयया गिरा ॥ ८९ ॥
 अतिपद्यस्व वत्स ! त्वं, जिनधर्मं धनावहम् । सिंहोऽवादीदहं कर्तुं, पारयामि न साम्प्रतम् ॥ ९० ॥
 सामायकादि पङ्क्तिविध, —सदनुष्ठाने ह्यवश्यकर्त्तव्ये । नाहमलं त्रिकदशकैः—श्रुद्धे जिनपूजने शिवदे ॥ ९१ ॥
 न तथा तपो विधाने, सिद्धान्तविचारणेऽपि नो बुद्धिः । देवे गुरौ न तत्त्वे, रत्नत्रयपालने शक्तिः ॥ ९२ ॥
 पुनरप्यभाणि मुनिना, जिनपूजे कापि कामितं कुर्याः । तस्मात्स्वकीय भक्ता,—दखण्ड पिण्डी प्रदातव्या ॥ ९३ ॥
 एवं नियमविशेषं भूयाः, सविशेष निखिल लाभकरः । पूजामनुभोक्तव्यं, सद्यः सफलो हि हृदनियमः ॥ ९४ ॥

एवं त्रिकरणशुण्या, श्रीकृत्याभिग्रहं तदा । ह्येतत्करणेन चित्तेन तौ सिंहेनाभिवन्दिता ॥ ६५ ॥
 ततोऽन्यप्रयोगेण, तौ गतौ गगनाद्गणे । पालयन्नियमं सिंहः, सिंहवत् क्षेत्र मागमत् ॥ ६६ ॥
 इह—कृत्य—प्रमुखं, नैवेद्यं पार्श्वनार्थवर्भवने । प्रतिदिवसं प्रतिदिवसं, चित्तरति भक्त्यायुतः सिंहः ॥ ६७ ॥
 निन्नागण्यान्य — यक्षेण, तत्परीक्षार्थमान्यदा । दर्शयामास हर्यक्षः, किशोरपिङ्गलाक्षकः ॥ ६८ ॥
 नाशान्महियध्वजर, — द्रष्टृक्षोहयुग्रेकरः । लांगूलास्फालितक्षोणि, — गुज्जद्गुज्जारवौद्वरः ॥ ६९ ॥
 तस्याऽभिग्रहं भङ्गाय, पार्श्वप्रासादमण्डपे । श्रीमण्डप इवात्यन्तं, सश्रीकेलोकतारके ॥ ७० ॥
 एवं पितरुयामास, तं वीक्ष्य निजचेतसि । सिंहो हि एष क एकाकी, रणसिंहोऽस्म्यहं पुनः ॥ ७१ ॥
 गत्क्रान्तिन्यमौ किं मे, हृक्चित्तेति सराक्षरैः । आक्रम्य पादधातेन, पुरो व्रजति यावता ॥ ७२ ॥
 ताता कामनायं स, श्रवणाश मृगाधिपः । भृशं गवेक्ष्यमाणोऽपि, नादृश्यत कुत्रचित् ॥ ७३ ॥
 दृग्ना नैवेद्य मत्पूजां, क्षेत्रमागत्य यावता । भोक्तृधपोविशत्तावत्, कुतोऽप्यागान्मुनिद्वयम् ॥ ७४ ॥
 कोननानन्दं कृद्भुजं, ददद्भूमशिपं पुरः । निरीहं निरहङ्कारं, दददशे भाग्ययोगतः ॥ ७५ ॥ युग्मम् ॥

प्रतिलाभ्य मुनी यावद्, भक्ताद्यैर्भक्तिपूर्वकम् । उपविष्टः पुनर्भोक्तुं, तावत्पुनरुपाशम् ॥१०६॥
 अध्वश्रान्तं क्लिन्नगात्रं, जरया जर्जरीकृतम् । साधुयुग्मं विहायार्योभक्तं भक्तिभरान्वितः ॥१०७॥
 हृदि दध्यौ गते तस्मिन्, — स्तौ चारुणमुनीश्वरौ । मोहध्वान्तदिवानाथौ, कापि पश्यामि साम्प्रतम् ॥१०८॥
 भक्तशेषं विशेषेण, ताभ्यां यच्छामि तर्पहम् । फलं लामि दुरापस्य हं हो ! मानवजन्मनः ॥१०९॥
 तृतीयवारमपि श्रद्धा, — भैरैः सर्वाशिनं, मुनेः । ददे अतः सुकृतव्यूहः, सिंहेन समुपापार्ज्यते ॥११०॥

यतः प्रोक्तम्—

सर्वोत्तमं पात्रमधीश्वरौघः, पात्रं द्वितीयं मुनयो गुणाढ्याः ।

तृतीयकं पात्रमणुव्रतस्था, स्तुर्यं तु सम्यक्त्वगुणैकधर्त्ता ॥१११॥
 चत्वार्यैतानि पात्राणि, प्रोक्तानि परमेश्वरैः । तेषां सदानश्रद्धाने, अर्हच्छासन — भासनम् ॥११२॥
 धर्माराधनसामग्री, शुद्धो भावः शुभोदयः । पात्रयोगो महत्पुण्यो, — दयैः प्राणिभिराप्यते ॥११३॥
 स्तुर्यं संवीक्ष्य निस्सीमं, तस्याभिग्रह संग्रहे । प्रत्यक्षीभूय यक्षेशचलत्कुण्डलयामलः ॥११४॥

किं प्रत्याद् भो भद्र !, यानस्व स्वसनीपितम् । सोऽवादीत् दूर्लभं लोके, दर्शनं प्रापि तन्मया ॥११५॥
 गेना'साम्बुधेः शोभा, येनार्वाधि गतिद्वयी । येनापवर्गकामिन्यः संगे दूतायिता भ्रुवम् ॥११६॥ युग्मम् ॥
 नयापि किञ्चिन् यानस्य, न मोघं देवदर्शनम् । तत्तार्थकिरणेच्छद्धि, निःस्वभूछाय सञ्चयम् ॥११७॥
 दुन्युक्तं नति यक्षणेक्तं श्रीरुनरुपचने । कनकरोमरोरस्य, मुता कनकवत्यसि ॥ ११८ ॥
 तस्याः भयंवरं श्रुत्वा, गन्तव्यं झुदिति त्वया । शङ्का काऽपि न कर्तव्या, त्वया भक्त्या वशीकृतः ॥ ११९ ॥
 गता कृतापि माहात्म्यं, करिष्यामि स्मृतस्तव । एवमुक्त्वा स यक्षोऽपि, दिव्यकस्मात्तिरोदधे ॥ १२० ॥
 नयानि र्णागिहोऽपि, तनोऽगान्निजवेशमनि । सोऽपि यक्षश्चरोक्तं, वृत्तान्तमवदत्त्रियाम् ॥ १२१ ॥
 त्वान्द्रवितानन्दा, माऽत्रवोद्गितं प्रति । फली भर्मद्रुमो ह्यन, चितोवर्गो रापितन्मया ॥ १२२ ॥
 अयोपीन हतिमित्रमैः, स्वयंरणमण्डपम् । आरब्धं कनकरोम, मुतागा जनताऽऽननात् ॥ १२३ ॥
 प्रतिदमापं पतिदमापं, दूतान पक्ष्य क्षमागुजा । आकारिताः समे भूषा—अधिनीकुमरोपमाः ॥ १२४ युग्मम् ॥
 तं नोऽत्रिनाज्जलन्नु, —मदोऽद्युगलान्तदा । मिहोऽपि लाज-लारुहः, पर्णपाणिर्मदोदूरः ॥ १२५ ॥

प्रतस्थे विशब्दस्थामा, चित्रयंश्चतुरान्नरान् । क्रमेण प्राप कनक—पुरं सुरपुरोपमम् ॥ १२६ ॥
 तत्राद्राक्षीत्सुरेन्द्रस्य, क्रीडास्थानमिवाद्भुतम् । दीव्यहं वगणाकीर्णं, श्रीस्वयंवरमण्डपम् ॥ १२७ ॥
 चञ्चच्चन्द्रोदयोद्द्योति, —मुक्तामालाकरालितम् । मञ्चातिमञ्चकलितं, नानासिंहासनान्वितम् ॥ १२८ ॥
 स्थाने स्थाने च विन्यस्त, —मौक्तिकस्वस्तिकाङ्कितम् । कर्कतनपुष्परग—रत्नैर्मण्डितभूतलम् ॥ १२९ ॥
 इन्द्रकीलमिवोत्तुङ्गं, वरस्तम्भशतोच्छृतम् । द्वारे द्वारे स्वर्णकुम्भो—द्भासितं परितोऽध्वजम् ॥ १३० ॥
 पञ्चवर्णसुमोदाम, —दामवन्दनमालिकम् । तोरणश्रेणिभी रम्य—मङ्गुलीदत्तदुर्दरम् ॥ १३१ ॥
 स्वर्णसिंहासनासीनं, विस्फुरद्राजमण्डलम् । हाराद्द्वारत्रिसर,—कैयराभरणोद्भुतम् ॥ १३२ ॥
 वराङ्ग रङ्गमुकुटं, सद्भालोद्यद्भिः शेषकम् । विभ्राणं दिव्यनेपथ्यं, पाणिनृत्यत्पयोरुहम् ॥ १३३ ॥ सप्तभिः कुलकम् ।
 इत्थं श्रीमण्डपं वीक्ष्य, प्रदध्याविति चेतसि । किं वा सुरपतेः स्थानं ?, किं वा श्रीपतिमन्दिरम् ? ॥ १३४ ॥
 पद्माकेलीगृहं किं वा ?, किं वा तीर्थकृतां सभा ? । इत्याद्यनल्पसंकल्प,—जालैराकुलितोऽभवत् ॥ १३५ ॥
 कौतुकार्थी तदा प्रोढो, हलारूढो व्यलोकयत् । रणसिंहोऽपि सकलं, विचित्रं राजमण्डलम् ॥ १३६ ॥

श्रद्धादिदयनातीत, रूपनावण्यमस्यदा । हस्तन्यस्तप्रशस्तश्री,—वरमाला महाशया ॥ १३७ ॥
 येनरामाः यशदाग, तदा कनकवन्यहो ? । मोहयन्ती जगच्चित्तं, लक्ष्मीव पुलपोत्तमम् ॥ १३८ ॥
 या दोगिकेव भूपानां, प्रकाशं कुर्याती पुरः । पञ्चाद्वितन्वती ध्वान्तं, चङ्क्रमन्ती नृपाग्रतः ॥ १३९ ॥
 निगन्ताक्षिनिपात्रानां, नामवंशानलीविदाम् । प्रतीहारीं पुरस्कृत्य, विज्ञातविन्ददावलीम् ॥ १४० ॥
 यादृसीभृतां कण्ठे, नाक्षिपद्रमालिकाम् । तावत् व्योमविलक्षास्यां, प्रेच्छयान्ते ते परस्परम् ॥ १४१ ॥
 नाऽपि श्यामा क्षणं प्रेक्ष्य, मुक्त्वा राजन्यकं तदा । यत्र हालिकसिंहोऽस्ति, प्राचलत्तं प्रतित्वरा ॥ १४२ ॥
 मोन्मदं माऽक्षिपन्कण्ठे, वरमालां वरानना । जगज्जनामोददात्रीं, राज्यलक्ष्मीमिवाद्भूताम् ॥ १४३ ॥
 क्रोधाग्माना रक्तनेत्रा—भृकुटी भीषणाननाः । श्रीयस्सेनप्रमुखाः, ग्रजल्पन्ति परस्परम् ॥ १४४ ॥
 किमेवा हृष्टमन्त्रा ? , किं मूढाऽऽरुढविभ्रमा ? । राजचक्रं परित्यज्य, हालिकं स्वं वृणोति या ॥ १४५ ॥
 यदि श्रीरुनेहयस्य, तुलनीनांऽपि हालिकः । अभीष्टः समभूदन्ये, राजानो मीलितः कथं ? ॥ १४६ ॥
 अथ श्रीस्तनकं प्रोचुः, सम्राज्ञाः श्रितिषाः पुनः । आकार्येवं पराभूता, समाध्यक्षं विगोपिताः ॥ १४७ ॥

मूर्खमुख्येन किन्त्वेत—दाजन्मप्रभृति त्वया । प्राणापहारकं वरं, सर्वैः सह समर्जितम् ॥ १४८ ॥
 भूभृत्सु सत्स्वयं शीरी, कन्यां लात्वा क यास्यति ? । यमातिथिं विधायैनं, ग्रहीष्यामो वयं कनीम् ॥ १४९ ॥
 तदा च चण्ड सिंहेन, प्रेरिताः स्मरभूधवाः । स्वबुद्ध्या क्षिपिता माला, न तु ताताऽज्ञया तया ॥ १५० ॥
 तत्कथां मूलतो वक्तुं, श्रीकनकेश्वरं प्रति । दूतोऽथ प्रेष्यते दक्षो, मेधावी वाक्पटुः खलु ॥ १५१ ॥
 कथाप्यते पुनस्त्वेवं, त्वत्पुत्र्या मूढभावतः । स्वकुलानुचितं चक्रे, लोकहासः स्फुटोऽभवत् ॥ १५२ ॥
 पुनः स्वयंवरं कृत्वा, निखिलेष्वपि राजसु । मालाक्षेपेण हे कन्ये ?, मनोऽभीष्टं वरं वृणु ॥ १५३ ॥
 नो चेत्संग्राम सामग्रीं, कुरुष्वेति ततो नृपः । गत्वा तेनाखिलं तस्मै, नमस्कृत्य निवेदितम् ॥ १५४ ॥
 राज्ञाऽवादि त्वया दूत ?, गत्वा वाच्यं नृपाग्रतः । नास्त्यत्र दोषलेशो मे, पुत्र्या ह्येतत्स्वयं कृतम् ॥ १५५ ॥
 अथ चेतुनरप्येतत्, कार्यते वरमण्डपः । अकृत्यादत्यकृत्येना, —ऽयशस्तरं नदत्यहो ॥ १५६ ॥
 पुत्र्या वृतः प्रमाणं मे, इति श्रुत्वाऽन्यभूधवाः । वज्राहता इवपेतु, —रमणीच्छ्वसिताः पुनः ॥ १५७ ॥
 अथ ते भूभुजः प्रष्टुं, प्रवृत्ता दुष्टचेतसः । रे रे हालिक ! पापात्मन् !, किं कुलं ते ? प्रकाश्यताम् ॥ १५८ ॥

गन्धिरः ग्राह भोभृगाः ! तुल्यज्जलस्य साम्प्रतम् । न चैवावसरः कोऽपि, श्रोक्तञ्च प्रत्ययोऽपि न ॥ १५६ ॥

अथाऽऽजयव्यूह एव, तुल्यधाविःकरिण्यति । यथोदयो दिनेशस्य, ज्ञापयत्यपरः कथम् ? ॥ १६० ॥

प्रपुना लक्ष्यचैवन्ना,—योद्धारो योद्धुमाहवे । मुष्टामुष्टि दण्डादण्डि, खन्नासङ्गि तथैव च ॥ १६१ ॥

तन्मन्त्रागिर्नो ते तु, हन्तव्यान्तेऽपि निश्चितम् । विशेषतस्तं हलिनं, तमुद्दिश्या भिजग्मिरे ॥ १६२ ॥

स्मृतेष्टेरः निष्ठऽपि, मोन्याहः ममभृद् युधि । मन्यमानस्वणानीव, राजचक्राणि चेतसि ॥ १६३ ॥

मन्त्रतत्त्वज्ञेयः—चाणनाराचमुद्रैः । ते निव्रन्ति प्रयत्नेन, तस्याङ्गं नो लगत्यहो ! ॥ १६४ ॥

यशस्य चतयानिभ्यः, मोऽप्यग्राविष्ट तान् प्रति । दिशोदिशं प्रणेशुस्ते, लकुटाहृतकाकृत् ॥ १६५ ॥

तत्पथानिगानेयः, पर्श्याणिमदोद्धरः । एकाक्ययहितः सिंही, लक्ष्यते लक्षरूपभृत् ॥ १६६ ॥

तेरिगैवगुक्तानि, दृष्टे गण्यणि तं प्रति । निद्याद्युक्तान्यमोघानि, दिव्यशस्त्राणि तत्पुः ॥ १६७ ॥

नल्लुल्ल्याति नयानि, यानिं गजगच्छिनः । सिंहग्रयुक्तमस्त्रं, पर्श्याख्यं लक्षयातकम् ॥ १६८ ॥

प्रपुनन्त्यगुगिताहीन, जहृज्जलन मनिभान् । वातेरितग्वासीया—ऽशीशमत्स हलाम्बुदः ॥ १६९ ॥

रणे श्रीरणसिंहेन, सिंहेनेव तरस्विना । मदोत्कटाऽखिलक्षमाणा,—स्त्रासिता मार्गवत्तदा ॥ १७० ॥
तादृशं साहसं तस्य, तादृशं च पराक्रमम् । अद्भुतं चरितं वीक्ष्य, विस्मितः कनकेश्वरः ॥ १७१ ॥
देवो वा दानवो वा किमु रतिरमणः ? किं कुबेरो नलो वा ?,

किं वा विद्याधरोऽसौ ? किमु पवनसुतः ? किं नरो वा हरो वा ?
किं यक्षो राक्षसो वा ? त्रिदशपतिरिपुर्मानवो वा गुहो वा ?,

युद्धक्रीडां प्रकर्तुं दशरथतनयो रावणो वा रणाग्रं ? ॥ १७२ ॥
ततश्च सूरसेनाद्याः, प्रजल्पन्ति परस्परम् । प्रणव्यः कुत्र यास्याम,—एतस्मादग्रतो वयम् ॥ १७३ ॥
शून्यभेद्यमपि ध्वान्तं, जगदालोक नाशनम् । उदयाचलचूलायां, प्राप्तोऽर्के कुत्र तिष्ठति ॥ १७४ ॥
ततस्तस्यैव पादाब्जं, शरणी क्रियते यदि । सुखेन स्थीयते तर्हि, सराज्यधनवन्धुभिः ॥ १७५ ॥
सर्वोर्वीशा विमृश्यैवं, ग्रणेमुस्तत्पदाम्बुजम् । एवं विज्ञापयामासुः,—रक्ष रक्ष भयात् प्रभोः ? ॥ १७६ ॥
स्वामिनिज्ञानभावेन, मानाद्वाऽस्मद्विचेष्टिमम् । कृत्वा प्रसादं तत्सर्वं, क्षन्तव्यं क्षेमकारिणा ॥ १७७ ॥

श्राद्धाया शीर्षेय्या च, ज्ञान्वा जातिकुलादिकम् । चण्डसूरादयः सर्वे, जहयुः कनकेश्वराः ॥ १७८ ॥
 तथापि जीष्मना राजा, कर्त्तकं कुलादिकम् । दिवि भोगस्तथा चक्रे, यथा यक्षः प्रकट्यभूत् ॥ १७९ ॥
 तेन विद कया प्रोक्ता, सर्वो श्रीकृतंशितुः । आजन्मानो यत्र यावत् समानायि मया विभो १ ॥ १८० ॥
 विज्वानोऽयं मुनः श्रीमान्, विजयाविजयसेनयोः । न हालिकोऽजयादेव्या, चंष्टितं च प्रकाशितम् ॥ १८१ ॥
 विजया-विजयसेन—राजभ्यां पुत्रवियोगतः । जात वैराग्यरङ्गाभ्यां, जगृहे व्रतमुत्तमम् ॥ १८२ ॥
 ज्यादि राजलोकां, प्रत्यक्षं च प्रकाश्य ताम् । आमूलचूलतो वार्त्ता, यक्षराजस्तिरोदधे ॥ १८३ ॥
 ततः समग्रं लोकानां, गुर सेनादिभृश्रुताम् । चित्तचमत्कार करं, गीतवाद्यजयोदितम् ॥ १८४ ॥
 शुभं गतिं शुभलक्ष्मं च, तयोर्वीवाहमन्त्रम् । समृद्ध्या कारयामास, राजा कनकेश्वरः ॥ १८५ ॥ युग्मम् ।
 मुनिं प्रत्र राज्ञे, -मत्तमातङ्ग सम्पदा । राज्याद्धं च ददौ तस्मै, प्रस्तावे पाणि पीडने ॥ १८६ ॥
 तदा च गीं भृशक्रा, -मस्य राज्याभिषेचनम् । मुरेन्द्रस्यैव देवीधा, -हर्षोत्कर्षाद्वितेनिरे ॥ १८७ ॥
 अथातः परमस्माकं, त्रायकां नायको भवान् । शिरोमणिरिवाङ्गां ते, वहामो मूर्द्धिन् देववत् ॥ १८८ ॥

दिव्यालङ्कार शृङ्गार,—हाराश्वगजराजिभिः । राज्ञा श्रीरणसिंहेन, सर्वे सम्मानिता नृपाः ॥ १८६ ॥
 धशुरेणापि संमान्य, विस्टष्टास्ते नराधिपाः । रणसिंहाज्ञया युक्ताः, स्वस्वस्थानमधिश्रिताः ॥ १८७ ॥
 सिंहोऽपि कनकवत्या, साद्ध वैषयिकं सुखम् । निस्सीममुपभुञ्जानः, सुरेन्द्रो रम्भया यथा ॥ १८८ ॥
 उचितानुचितज्ञोऽसौ, श्वशुरप्रत्तनीवृति । रामवन्त्यायधर्मेण, प्राज्यं राज्यमपालयत् ॥ १८९ ॥
 वर्जितानार्थ सञ्चारं, नयावर्जितसत्प्रजम् । शक्तित्रय समायुक्तं, पापवृत्तिपराड्मुखम् ॥ १९० ॥
 सुन्दरं सुन्दराकारं, समाकार्यार्थकर्षकम् । राज्यतृप्तिकरं चक्रे, कृतज्ञो रणसिंहराट् ॥ १९१ ॥
 अथा सोमापुरीशस्य, श्रीपुरुषोत्तमेशितुः । रत्नानर्घ्या रत्ननती, पुत्र्यस्ति रतिसंनिभा ॥ १९२ ॥
 तया कनकवत्या हि, विवाहार्थमद्भुतम् । प्रसिद्धं सिद्धलोकेषु, किं पुनर्भूचरेष्वहो ! ॥ १९३ ॥
 अश्रान्नि गुणवत्या हि, ततः सिंहेऽनुरागधीः । मोल्ललासतरां तस्या,—अनृद्वष्टे व सागरः ॥ १९४ ॥
 तच्चित्तज्ञेन भूषेन, पुत्र्याः प्रियचिकीर्षुणा । सिंहानयननिमित्तं, प्रेषिता आप्तपूरुषाः ॥ १९५ ॥
 रत्नवत्या विवाहं हि, विधाय त्वं प्रसीद नः । इतीशशिष्टि मादाय, गत्वा सिंहो न्यवेदि तैः ॥ १९६ ॥

नमस्त्य नान्तर्गम्यः प्रत्युत्तरमनुत्तरम् । ददावेतत्समं मन्ता, श्रीमान् कनकशेखरः ॥ २०० ॥
 त्रिगुणितं गृहीन्वा ते, सिंहप्रानम्य निर्ययुः । प्रापुः कनकभूषकं, स्वस्वाम्यर्थं प्रसाधकाः ॥ २०१ ॥
 हुन् ॥ ज्योत्स्नारमीशस्य, सुभासतमधिथिताः । श्रीगुणोत्तमादिष्टं, संदेशं ते शशंसिरे ॥ २०२ ॥
 ततः रुनरुज्ज्वलं, प्रोक्तं शृणुत मद्बचः । ममापि भागिनेयी सा, तन्मत्कार्यमिदं ध्रुवम् ॥ २०३ ॥
 तस्या पितामहल्यं, मया कार्यं विशेषतः । ततः श्रीरणसिंहाय, राजा कनकशेखरः ॥ २०४ ॥
 प्राहिणोऽयमचिन्वा, गन्वा ते सिंहभूजम् । नत्वा विजययामासु,--राज्ञादिष्टं सविस्तरम् ॥ २०५ ॥
 ततः सिंहाऽपि तैः भाद्वे प्रतस्थे गुरुद्विभिः । अधिच्छिन्नप्रयाणन, पाडलीखण्डपत्तने ॥ २०६ ॥
 गोमायुर्गोधान्तगले, चतुरङ्ग चमयुतः । कृतसैन्यनिवेशोऽस्या,--द्धर्मकर्मणि कर्मठः ॥ २०७ ॥
 रम्यागमे च तद्वारि,--चिन्तामणिगुरोत्तमः । उत्तुङ्ग चङ्ग चैत्यस्थ,--चिन्तातीतप्रदो जिनः ॥ २०८ ॥
 तं नन्तु नीतिचिन्ता, प्रातपूजीपहारकः । संचचार परीवार,--सारजुष्टोऽन्तरालयम् ॥ २०९ ॥
 नमस्कृत्य त्रिधा भक्त्या, चिन्तामण्याहृत्य मुदा । चिन्वीयन् यावदागत्य, मत्तवारणमाश्रितः ॥ २१० ॥

तावत्सुलक्षणं तस्य, दक्षिणाक्षमपोः स्फुरीत । तदाऽमन्यत कोऽप्यत्र, मिलिष्यति मम प्रियः ॥ २११ ॥
 दक्षराजप्रसादेन, किं किं न स्यात्समी हितम् ? । प्राग्जन्मार्जितपुण्यस्या,--थवा मे सत्फलं समम् ॥ २१२ ॥
 इतः पाडलिखण्डस्य, स्वामी कनकसेनराट् । तत्सुता कमलवन्यासीत्, सल्लाप्य गुणालया ॥ २१३ ॥
 पञ्चवर्णसुगन्धीनि, पुष्पाण्यादाय सा तदा । दासी सुमङ्गलाजुष्टा, समागाद् यक्षमर्चितुम् ॥ २१४ ॥
 कुमारो नेत्रपत्रेण, तां विलोक्य व्यचिन्तयत् । किं लक्ष्मीः ? पार्वती किं वा ? किं वा सरस्वती सती ? ॥ २१५ ॥
 तदङ्गं नङ्ग बाणा हि, नाभिन्दन् कोमलेमले । अस्याः कटाक्षबाणास्तु, भेदं वज्राशये ययुः ॥ २१६ ॥
 असावस्मन्मान मत्त,--मतङ्गजनियन्त्रणे । वारीयत्यथ विषयाऽहेर्नागदमनीयति ॥ २१७ ॥
 कथञ्चित्त्रैक्षितो दिष्टया, कुमारः शिष्टया तया । मानन्यपि विलोकयन्, पिबन्त्यनिमिषाऽभवत् ॥ २१८ ॥
 परस्परानुरागेणा,--नुविद्धौ तौ बभूवुः । क्षीरनीरसमस्नेहः, प्रादुर्भूतस्तदा तयोः ॥ २१९ ॥
 ततोऽर्चयित्वा त यक्षं, प्रार्थयामास साञ्जसम् । नान्यं कान्तं समीधेऽहं, तद्वारस्थं नरं विना ॥ २२० ॥
 मयापि पूर्वमेतस्य, कन्या सम्पत् समर्पिते । वरोऽस्तु तेऽप्यसौ यक्ष,--इति तस्यै वरं ददौ ॥ २२१ ॥

ओमिनि प्रतिपद्याथ, माऽपि लोचनरज्जुभिः । गाढं नियन्व्य प्रसादं यं, प्रेक्ष्यमाणा सुहृदुः ॥ २२२ ॥
 कारयित्वा तथाऽऽलापं, पटुचेष्टा परस्परम् । ज्ञात्वा नामादिकं सर्वं, जगाम निजमन्दिरम् ॥ २२३ ॥
 तदादि रणनिहोऽपि, परीवारं युतस्ततः । चिन्तामणेश्च भवनं, शून्यं जानाति तां विना ॥ २२४ ॥
 द्वितीयं दिवसेऽप्येत्य, वीणां वादयति स्वयम् । कच्छपीं भारतीं यद्वह,--द्वं च दानवमोहिनीम् ॥ २२५ ॥
 विहोऽपि च तथाऽऽकृष्टो, यक्षमक्तिं विधाय च । तदैकाग्र्यमनास्तस्थौ, प्राग्दिनाङ्गीकृतासने ॥ २२६ ॥
 तथैवात्रादि मा कृत्वा, न्यमर्त्तत तदग्रतः । सरागाक्षपरिक्षेपा,--ज्ज्ञापितान्तर्गताशया ॥ २२७ ॥

यतः—

प्रास्मरिर्निर्गतगत्या, नेष्टया भाषणेन च । नेत्रवक्त्रविकारैश्च, ज्ञायतेऽन्तर्गतं मनः ॥ २२८ ॥
 गृहमेव तत्राऽनिति, तदेकध्यानचतमा । अयमेव वरो मेऽस्तु, स्वहृत्सन्तोषोपपकृत् ॥ २२९ ॥
 नो नेष्टपटुज्वलज्वाला,--ज्वलने प्रविशाम्यहम् । अथवा जीवितव्याशां, त्यजामि विषभक्षणात् ॥ २३० ॥
 ततश्चारागमापन्नं, प्रस्थानाभिमुखं नृपम् । तं पुरुषोत्तमो मत्वा, तत्प्रधानैर्नरेस्तदा ॥ २३१ ॥

विज्ञप्तोऽद्यापि भूभर्त्रा, विलम्बः क्रियते कथम् ? । ततोऽभाणीन्तृपो ह्यत्र, किञ्चिन्मेऽस्तिप्रयोजनम् ॥ २३१ ॥
तावद् भो ! गच्छत स्वच्छ,--चित्तास्थानमविद्यतः । ममेप्सिते च संजाते; पुनर्याव दुर्पेग्यहम् ॥ २३२ ॥

इतश्च—

तत्रास्ति भीमभूपालो, भीम इव पराक्रमी । कमलसेनभूपस्य, सेवां कर्तुं समागमत् ॥ २३४ ॥
उद्धोदुं कमलवतीं, कनीं सोऽपि समीहते । तद्धानीं पुष्पताम्बूल,--वस्त्रालङ्कारभूषणैः ॥ २३५ ॥
आवर्जयति सोऽत्यन्तं, विविधैस्तूपचारकैः । साऽप्यथावसरं प्राप्या,--ऽपृच्छत्पुत्रीं सुवाचया ॥ २३६ ॥
त्वाद्बुद्धोदुं च भीमेशो,--हे वत्से ! विश्ववत्सले ? । नितरामीहते वीरः, पार्वतीमिव शङ्करः ॥ २३७ ॥
नैच्छन्नामापि सा तस्य, तस्मै प्रत्युत कुप्यति । यथा शीलवती नारी, नेहते परपरुषम् ॥ २३८ ॥
तामृपचरितुं चाहु,--वचोभिश्चितुरोक्तिभिः । प्रचक्रमे तथाऽप्येषा, बुशवन्मन्यते समम् ॥ २३९ ॥
तां यक्षसन्नयान्यान्तीं, यान्तीं ज्ञात्वा स भीमराट् । तत्राध्वन्यन्यदाऽतिष्ठत्, समावर्जयितुं भृशम् ॥ २४० ॥
विलासोल्लासहास्यादि,--हावभाववलीं तथा । वीतराग इवाशेषं; तस्यामजनि निष्फलम् ॥ २४१ ॥

अन्यदा यत्नर्तये मा, ययौ मुमंगलायुता । भीमस्तद्वारदेशोऽस्थात्, कृतयक्षार्चनाविधिः ॥ २४२ ॥
 मुमंगला कुमायुत्रे, आमाभ्यां गम्यते कथम् ! । स दृष्टो दुष्टपापिष्ठः, किमप्याख्यास्यति ध्रुवम् ॥ २४३ ॥
 त्रयैर्यत्निमन्त्र्ये मः, चेतमः खेददायकः । प्रविशन् वारणीयोज्यं, रक्ष्यस्तन्नाथवा त्वया ॥ २४४ ॥
 श्रुत्वेति तद्वनो घाड्या, चिन्तां मा कुरु हे सुते ! । तत्रैव न्यजनेऽचिन्त्य, -चिन्तामणिसमप्रभा ॥ २४५ ॥
 तत्राक कनककृत्याश्च, मुकर्णे कर्णमूलिका । जज्ञे पुरुषरूपा सा, मुगाक्षी निर्ययौ ततः ॥ २४६ ॥
 जानन् देवानर्कं तां चा, -पृच्छद्वापि सुन्दरी । यक्षगर्भगृहार्त्तिक नो, निरगात्कमलावती ॥ २४७ ॥
 तेनोक्तमियमेकाऽस्ति, नापरा काऽप्यदर्शि भोः ! इति श्रोच्य गता गेहं, गोपायति स्म मूलिकाम् ॥ २४८ ॥
 ततो यदागृहं तेन, प्रविश्यान्ताद्विशस्त्रिषः । संश्रद्ध्याभूद्विलक्षास्यः, शाखाभ्रष्टो यथा कपिः ॥ २४९ ॥
 ततो व्याप्तमनस्नापः, मंत्राप्तो निजमन्दिरम् । सुमङ्गला कुमार्यन्ते, भीमः संजात कौतुकः ॥ २५० ॥
 इत्यण्डच्छचयोरन्ते, श्रीभीमो युवयोस्तिह । कथमागमनं जज्ञे, वृत्तान्तस्त्वेव कथ्यताम् ॥ २५१ ॥
 ततः सुमङ्गलादिष्टा, शिष्टा कमलचरत्यदः । एतद्व्यतिकरं मुलाद्, -वक्तुं प्रवश्यते तदा ॥ २५२ ॥

श्रूयतां भो महाभाग ! महोषध्याः प्रभावतः । नरीभूयाथ निर्गत्य, त्वत्प्रत्यक्षमिहाऽगमम् ॥ २५३ ॥
 अथोत्पत्तिं महोषध्याः, शृणु चिन्तामर्णेर्गृहम् । अगमाम वयं तत्रा, -न्यदाश्चर्यदिदृक्षया ॥ २५४ ॥
 विद्यभृन्मिथुनं तत्र, परिभ्राम्यदितस्ततः । उल्लङ्घनेन यक्षस्य, प्रासादोत्तुङ्गभृङ्गतः ॥ २५५ ॥
 खाटकुत्य पापतद्वृष्टं, शिष्टाचार प्रलोपनात् । पूजोपचार व्यापार, -व्याकुलं यक्षनाकिनः ॥ २५६ ॥ युग्मम् ॥
 मैतस्या रूपमालोक्य, मत्प्रियो ह्यनुरागभाक् । अमुष्यां दक्षमुख्यायां, बोभवीतु विहाय माम् ॥ २५७ ॥
 इति चिन्ताप्रपञ्चेन, सर्वतो न्याप्तया तया । खेचर्यां वर्यया बद्धा, मम कर्णकटोरके ॥ २५८ ॥
 विद्याबलेनाऽविज्ञाता, महौषधी तदा मया । तावत्पर्यन्तमज्ञाता, यावत्तन्मिथुनं ययौ ॥ २५९ ॥
 ततश्चात्मानमद्राक्षी, -न्नररूपमनुत्तरम् । मुष्टा केनापि दुष्टेन, विलपन्ती मुहुर्मूहुः ॥ २६० ॥
 यानत्समग्रमप्यङ्गं, स्वीयं सम्यग् व्यलोकयत् । खेचर्यां विस्मृता पश्यत्, कर्णार्यणे च मूलिका ॥ २६१ ॥
 यावदुच्छ्रोतयामास, तावत्स्वाभाविकं पुनः । अजनिष्ट विशिष्टाङ्गं, तद् दृष्ट्वा तुष्टिभागभूत् ॥ २६२ ॥
 ज्ञातस्तस्या महोषध्याः, प्रभावोऽयं महाद्भुतः । संगोप्य रत्ननिधिवत्, तदा दधेतरां मया ॥ २६३ ॥

ज्ञातामर्षेण ह्येण, भोमेन प्रसीतिना । विविधोपायनैर्नाना, दानमानप्रदानतः ॥ २६४ ॥
 रक्षिता जननो तस्या, -स्तद्दाने प्रगुणीकृता । ततो राज्ञः पुरोऽष्टच्छि, कन्यावैवाहमङ्गलम् ॥ २६५ ॥
 गङ्गाऽप्यमानि श्रो लभं, तत्सामग्रीं समां कुरु । तत्पुत्र्या विदिता वार्ता, तदा चिन्तापराऽजनि ॥ २६६ ॥
 नो जल्पति न च भुङ्क्ते, नो शेते नैव तिष्ठति । न च ताम्बूलमादत्ते, सख्यालापं करोति न ॥ २६७ ॥
 यया भट्टोऽग्निमूलिनो, -मानिनी मानखण्डिता । तथा कनकवत्याप, नैव क्वापि क्वचिद्रतिम् ॥ २६८ ॥
 येनाहं स्यान्नेलापां, चतुरापि प्रवञ्चिता । विरुद्धवरदानेन, तत्रैव रजनीभरे ॥ २६९ ॥
 तदाक्षमने गत्वा, यक्षेणमुपलभ्य च । प्रकाशयामि स्वाकृत, -मिति चिन्तयति स्म सा ॥ २७० ॥
 निगीथममये जाते, स्वगृहान्निर्ययी ततः । प्रवञ्च्य पितरौ तन्त्रं, सखीलोकं च सोदरान् ॥ २७१ ॥
 प्रयापय यक्षप्रदानं, तमुपालब्धमादधे । सुरोत्तमोऽगमि धूर्त्तोऽसि, किं वा त्वमथमाधमः ? ॥ २७२ ॥
 तारगिन्ना गुथापानं, जराधृत्यपहारकम् । हालाहलं खादयित्वा, मत्प्राण—ध्वंसमिच्छसि ॥ २७३ ॥
 दिव्यं भोज्यं परमान्नं, भोजयित्वाऽहं पुष्टिदम् । दुर्गन्धं मूत्रगण्डूपं, त्वं कारयितुमुद्यतः ॥ २७४ ॥

तथापि रे बराक ! त्वं, किं करिष्यसि मां प्रति । ममात्मा चेन्मम वशे, दैवो सृष्टोऽपि किङ्करः ॥ २७५ ॥
 इत्युक्त्वा सा जगामिवं, रणसिंहनरेशितुः । गुह्यरासन्नमुद्यानं, नानापादपसङ्कुलम् ॥ २७६ ॥
 स्वीयोत्तरीयवस्त्रेण, तत्र प्रोच्चैत्तरे तरौ । निविडं पाशकं बद्धा, मरणाध्यवसायिनी ॥ २७७ ॥
 इति वक्तुं प्रवृत्ता सा, भो भोः कानन देवताः ? सर्वाशानां दिशापालाः ? श्रूयतां वचनं मम ॥ २७८ ॥
 स्वेच्छया स्वच्छचित्तेन, रणसिंह वरेच्छया । यक्षश्चिन्तामणिर्दक्षः, समाराहोऽर्थसिद्धिदः ॥ २७९ ॥
 निनिमिचेन तेनाहं, वैरिणा प्राणहारिणा । प्रतारिताऽस्म्यतोऽवश्यं, मरिष्याम्यागसो विना ॥ २८० ॥
 वल्लभतमस्य दुस्सह,—विरहानलदह्यमानतनुसदना । प्राणान् कथं धरिष्ये, ततः श्रुतं जीवितव्येन ॥ २८१ ॥
 ततश्चासमसत्त्वाया,—ऐहिकामुष्मिके भवे । स एव प्राणनाथोऽस्तु, रणसिंहपतिर्मम ॥ २८२ ॥
 इति प्रोच्य निजे कण्ठे, प्रक्षिप्तोऽधुब्धचित्तया । निविडः पाशकग्रन्थि,—निजात्मानं मुमोचसा ॥ २८३ ॥
 अनुमार्गं प्रलभ्याऽथ, समायासीत्सुमङ्गला । पश्यन्ती सर्वमुद्यानं, लम्बमानां निरीक्ष्य ताम् ॥ २८४ ॥
 किञ्चित्किञ्चिन्निःश्वसन्ती, शाखारोपितपाशिकाम् । हाहारवं तदा घोरं, प्रचक्रे करुणस्वनम् ॥ २८५ ॥

सौद्रमानम्बरं श्रुत्वा, रणमिहः समागमत् । मा साहसेति जल्पन् स, तस्याः पाशकमच्छिदत् ॥ २८६ ॥
 मृदया मृच्छिताङ्गं तां, निर्मालितविलोचनाम् । ईषच्छ्वसन्तीं मवीक्ष्या,--ऽकार्षीच्छीतोपचारकम् ॥ २८७ ॥
 तालवृन्ताञ्जलीमनं, मुखादेयीगजीवनः । गोशीर्षं चन्दनोन्मिश्रं,--रभिषिच्य पुनः पुनः ॥ २८८ ॥
 पुनः यञ्जानन्तन्यां, तर्त कुमारः स पृष्टवाच् । काऽसि त्वं सुभगे ! भद्रे ! प्रारब्धं किमु साहसम् ॥ २८९ ॥
 तदा गुमिा मित्रया, प्राचादीद्वदतां वरः । स्वामिन्मद्यापि नाज्ञायि, केयं नाम्ना विशेषतः ॥ २९० ॥
 तदा गुमिाऽवदन् न ? गदगदक्षरपूर्वकम् । किं कुमार ? शुभाकार ? विसस्मार तवापि भोः ? ॥ २९१ ॥
 माया श्रीकमलिन्येयं, प्रजा श्रीभीमराजकुमरस्य । कमलवती लग्नादिनं, मत्वा विचित्रेष्ट शिष्ठेति ॥ २९२ ॥
 तनशामृतयारिण्या, रुपामन्यया दृष्टा । प्रालुल्लोके कुमारेण, सा कवी कनकत्विया ॥ २९३ ॥
 क्षिप्रिद्विनिन्द्य चित्तं जय, गुमित्रः कुमरं प्रति । प्राचादीद् वचनं तथ्यं, द्वयोः रानन्ददायकम् ॥ २९४ ॥
 न्यायार्थेन मृटेन, किं विलम्बो विधीयते । क्षुत्पीडितेन संप्राप्तं, परमान्नं हि हीयते ? ॥ २९५ ॥
 ततः यञ्जानन्तन्या, मिहं प्रेक्ष्य कुमारिका । त्रपावनतवक्त्राब्जा, मञ्जन्ती प्रीतिसागरे ॥ २९६ ॥

रोमाञ्चितवपुर्याष्टि, - निस्सीमप्रेममञ्जुला । गान्धर्वेण विवाहेन, परिणिन्येऽथ तेन सा ॥ २६७ ॥
 सुमित्रमित्रेण समं, त-मेव पितुर्गृहे । जगाम कमलवत्याख्या, पूर्णस्वीयमनोरथा ॥ २६८ ॥
 प्रातर्मित्रोदये जाते, कृतवैवाहमङ्गला । उद्धर्तनाङ्गरागश्री, - हारनेपथ्य भूषणा ॥ २६९ ॥
 जगामेति जगत्कर्म, - साक्षी स्रोऽस्तपर्वतम् । विचिन्त्य मयि स्रोऽपि, भीमो लब्ध्वा विडम्बनाम् ॥ ३०० ॥
 काष्ठास्वष्टास्वपि ध्वान्ते, युगपद् व्यानशेतराम् । सप्रकाशे प्रदेशे हि, विवाहे छन्न लक्ष्यते ॥ ३०१ ॥
 ततो भीमः कृतस्नानो, विवाहोचितभूषणः । देदीयमानदानौघो, वाद्यमानस्मरध्वजः ॥ ३०२ ॥
 हस्तिमछोपमग्रौढ, - हस्तिस्कन्धगतस्तदा । ध्रियमाणसितच्छत्रो, - वीज्यमानप्रकीर्णकः ॥ ३०३ ॥
 सुराङ्गनोपमस्त्रैण, - गीयमानः पदे पदे । प्रोत्तार्यमाणलवणः, कृतप्रोञ्छनकोत्करः ॥ ३०४ ॥
 विन्यस्त तोरणव्रातं, कृतचन्दनमालिकम् । विवाहमण्डपद्वारं, समागाद् भीमभूधवः ॥ ३०५ ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥
 इतश्च -

तदा सा कुमारी स्वस्य, पाणिग्रहणदीपकम् । वेपं ददौ सुमित्रस्य, पत्युर्मित्रस्य हर्षतः ॥ ३०६ ॥

ध्वयं तु तस्य नेपथ्यं, परिधाय नृरूपभाक् । सिंहपार्श्वे समासीना, तेनाप्यालिङ्गिता तु सा ॥ ३०७ ॥
 तथा वैयं मनिर्विरप, पाणिग्रहणमण्डपे । आजगाम मुमिवोऽपि, विवाहकृतमङ्गलः ॥ ३०८ ॥
 मुमङ्गलापि राभस्या, — न्महारूपट नाटिका । कूटनन्यवधूपान्ते, समागाद् वक्रवाक्यवाक् ॥ ३०९ ॥
 नतो गणकराजेन, वेदोच्चारणस्मरम् । तल्लनं साधयामास, संमोदभरचेतसा ॥ ३१० ॥
 नतो वैवाहिके कृत्ये, निवृत्ते चासवेक्षमनि । भोगाङ्गसारे भीमोऽथ, सवधूको ययौ मुदा ॥ ३११ ॥
 नतो वैवाहिके कृत्ये, निवृत्ते चासवेक्षमनि । भोगाङ्गसारे भीमोऽथ, सवधूको ययौ मुदा ॥ ३१२ ॥
 नतो वैवाहिके कृत्ये, निवृत्ते चासवेक्षमनि । भोगाङ्गसारे भीमोऽथ, सवधूको ययौ मुदा ॥ ३१३ ॥
 भृगुमालप्यमाणा सा, नो क्रिमप्युत्तरं ददौ । यावल्लज्जानवन्नाङ्गी, करस्पर्शो न्यधाततः ॥ ३१४ ॥
 ज्ञातं पुरुष एवैषः, प्रश्नश्चक्रे तदा पुनः । कोऽसि त्वं तव कान्ता ऽस्मि, --- नन्योद्वाहांशुकाङ्किता ॥ ३१५ ॥
 जनः परं भवत्पाणि, --- स्पर्शान्चिन्त्य प्रभावतः । योषिद्वै पाऽपि पुंवेपा, संजाता ह्येतदद्भुतम् ॥ ३१६ ॥
 प्राणश्रिय । तत्रैवं, माहात्म्यं यद्विजृम्भितम् । पाणिग्रहीत्सवन्याजात्, प्रापिता नररूपताम् ॥ ३१७ ॥
 गन्वा तत्राप्यामि म्यौ, पितरौ सत्वरं ततः । मुताऽप्यहं सुतो जज्ञे, कुमारकरसंस्पृशात् ॥ ३१८ ॥

इत्युदित्वा समुत्थाय, रणासिंहस्य सन्निधौ । एत्योवाच स्ववृत्तान्तं, चतुराश्रयकारकम् ॥ ३१८ ॥
 सुमित्रेणोदिते सर्वो, ---दन्ते तस्य पुरो भृशम् । सिंहः प्रियायुतो हस्त, --तालं जाहस्ति कौतुकात् ॥ ३१९ ॥
 अवकमलवत्याख्या, कुर्वती हास्य ताण्डवम् । पराङ्मुखस्यान्यनार्याः, स्वामिनः सन्निधौ पुनः ॥ ३२० ॥
 पराङ्गना त्वं कथं ह्यत्र, -- तिष्ठसे गच्छ रे ! बहिः । कैतवा क्रोशनापूर्वं, भर्त्सनं तर्जनं व्यधात् ॥ ३२१ ॥
 क्षणमात्रं विलम्ब्याथ, विस्मितो भीमभूपतिः । श्वश्रूश्चशुरयोः पादौ, ग्रणम्येति व्यजिज्ञपत् ॥ ३२२ ॥
 मातस्त्वत्तनया याऽऽसीत्, सुतो जज्ञे किमद्भुतम् ? । तद्वाक्याकर्णनादेव, स्तब्धाः क्षुब्धाश्च तेऽभवन् ॥ ३२३ ॥
 भूपोऽवादीदालमाल, --मेवं जल्पति किं मुधा ? । किं स्यान्नटवदेकस्मिन्, भवे रूपविपर्ययः ॥ ३२४ ॥
 विलक्षवदनो भीम, --स्तद्धृत्तान्तोऽन्यसाक्षिकम् । निवेदितस्तत्तस्तौ हि, चित्तसन्तापतापितौ ॥ ३२५ ॥
 विलापं कुरुतो मुष्टा, --वयं धूर्त्तन केनचित् । घटितोऽपि हि संयोगो, --हा ! देवेनाऽन्यथा कृतः ॥ ३२६ ॥
 वापीक्षपवनोद्याना, --रामशून्यालयेष्वहो ! । सभाप्रपाऽन्यभूपैको, --देवालयमठादिषु ॥ ३२७ ॥
 गवेपिताऽपि नाद्राक्षीत्, सा यावत्कमलावती । ततो मोह पिशाचेना, --चान्तौ चक्रन्दतुस्तुको ॥ ३२८ ॥ युग्मम् ॥

मन्त्रोदय शैलस्य, चूलालम्ब्यभ्रवृषिः । तयोः कण्ठयेव स्यान्, करान् वित्तुते दिवि ॥ ३२६ ॥

गोने केनापि पुंमोक्तं, गुणमिहान्तिके मया । दृष्टो नव्यनेपथ्या, नवोढा कमलावती ॥ ३३० ॥

नमस्कृत्य नृपो भीमो, भृकुटी भीषणाननः । महाकोपास्त्राः कम्प्य, -कायः प्रस्फुरिताधरः ॥ ३३१ ॥

अनुगः गदगममुज्ज्वलः, पतदभ्रधरेभटः । मस्तपथं चधिरयन्, रणतूर्यस्रवोत्करैः ॥ ३३२ ॥

नयः शरमादुतो, भीमेन्द्रो हस्तिमद्वयत् । मिहसैन्यं विनिर्जितु, -माजगाम रणाङ्गणम् ॥ ३३३ ॥

भूरः रुमज्जैवोऽपि, गारादुश्रादिभद्रदः । दुर्वारैर्वारुणगणैः, संनह्यागान्महीपतिः ॥ ३३४ ॥

मिदमदुग्णमिहोऽपि, माद्वयं रुमहानिधिः । मज्जीकृतमहासेतो, -ऽभ्यधावद् भीमभूयवम् ॥ ३३५ ॥

भ्रमन्मयामिविषयं जैतो, काङ्क्षतोः मन्यमोदयाः । भटानां समशरम्भः, प्रावर्तत परस्परम् ॥ ३३६ ॥

मदाद्वरं मत्तमवन्नजोत्करैः, समं गजानां तुरगैश्च वाजिनाम् ।

भटैर्भटानां रथिनां रथस्थितैः, पुंमिधनुष्मन्निकरैर्धनुष्मताम् ॥ ३३७ ॥

इन्ताहता यत्र पतन्ति कुञ्जराः, सङ्गैर्विचिभिन्नास्तुरगा स्तरस्त्रिनः ।

प्रादुर्बभूवोऽल्पणरक्तचाहिनी, नानाविहङ्गावलिसङ्कुला तदा ॥ ३३८ ॥

पतत्सुभटकोटीनां, लूनमुण्डाम्बुजावली । नृत्यत्कवन्धनालाढ्याः, केशसेवालसुन्दरा ॥ ३३६ ॥ युग्मम् ॥
 भल्लिसेहकवावह्र, — भल्लैः सुभटकोटयः । ध्वजातिपत्रशफर, — मच्छिदन् राजभूषणम् ॥ ३४० ॥
 एतादृशे रणे वृत्ते, भग्ने वीरगणेऽभितः । अष्टापद द्व्योत्तस्थौ, सिंहः शत्रुहरिं प्रति ॥ ३४१ ॥
 केषां क्षुरप्रबाणेन, शिरोजान् मुण्डयन्नहो ? । नासिकाश्रवणादीनि, कर्तयन्नुलूखिद्विषाम् ॥ ३४२ ॥
 मूलादु त्वनयन् दाढा, — दन्ताचुत्पाटयन् क्षणात् । सन्नाहंस्त्रोटयन् वीर, — ह्वासयंश्च भयद्रुतान् ॥ ३४३ ॥
 परप्रयुक्तबाणौघान्, छेदयन्नन्तरापथि । लुनानः खड्गमुड्डीश्च, कोदण्डानां गुणावलीः ॥ ३४४ ॥
 इत्थं प्रतिघ्नन् सकलं, रिपुसैन्यमदीन्य भाक् । बबन्ध भीमभूमीशं, पातयामास पादयोः ॥ ३४५ ॥
 क्षयुरं च रथारूढं, चञ्चा पुरुषसंनिभम् । आपाशबन्धबद्धं च, कृत्वाऽधार्षीचिदा नृपम् ॥ ३४६ ॥
 ग्रेक्ष्य प्रतीक्ष्य क्षितिपं, निस्स्यन्दं निश्चलं ततः । रणौऽग्रेऽकथयत्पुत्र-वृत्तान्तं च सुमङ्गला ॥ ३४७ ॥
 अथागत्य च सा पुत्री, निपुणा विपुलाशया । नन्या नववधूवेषा, लज्जावनतकन्धरा ॥ ३४८ ॥
 विज्ञाततातवृत्तान्ता, साऽनंसीत्तातपंकजम् । ततस्ततं च भीमं च, बन्धात्सममृमुचत् ॥ ३४९ ॥

नोन्कारं रणमिदोऽपि; पूज्यत्वाच्छुश्रुस्य हि । करोति विनयोपेतो, ललाटघटिताञ्जलिः ॥ ३५० ॥
 र्ध्वैर्नोन्मृगनातुर्यो, — दार्यगाम्भीर्यविक्रमान् । कुलादींस्तद्गुणान् मत्वा, तुष्टः पृष्टौ करं ददौ ॥ ३५१ ॥
 ततो महीतलवेऽनुच्छे, पर्यणायि शुभेऽहनि । भूयेन कमलवती, रणसिंहस्य धीमतः ॥ ३५२ ॥
 भोगभङ्गीं तथा साद, भुञ्जानः सिंहभूषतिः । कतिचिद्विनानि तत्राऽऽस्य, स्वभुजोजितवीर्यभृत् ॥ ३५३ ॥
 ततः प्रथ्याय मार्गस्थ, — भूपक्वदसौपढौकनम् । सङ्गृह्णन् कौतुकालोकं, कुर्वन्नागात्स्ववेऽश्मनि ॥ ३५४ ॥
 रत्नमन्या निवाहार्य, ग्रस्थितोऽपि पुरापुरा । सोमापुर्यो समागच्छ, — नन्तरा निपुणो नृपः ॥ ३५५ ॥
 लोमेन कमलमन्याः, स्वं कृतार्यममन्यत । यतो लोभेन हृष्यन्ति, देवदानवमानवाः ॥ ३५६ ॥
 त्रिपयासक्तयोनं, भोगभङ्गीभुजङ्गयोः । व्यापारो राजकार्यस्य, प्रत्यूहवदभूत्तयोः ॥ ३५७ ॥
 अय मा रत्नमती च, चिन्तयामास चेतसि । सौभाग्यभाग्यभूः प्राण, — प्रियो राजसुतः सतु ॥ ३५८ ॥
 किमिदं पर्यागमन्य, न्यावृत्य स्वपुरं प्रति । शकुनाभावतो यद्वा, ययौ वा मदभाग्यतः ॥ ३५९ ॥ युग्मम् ॥
 आज्ञातमतिगम्भीर, — धीमत्या योषिता कया । वशीकृतः कटाक्षेणा-ऽऽमूलमन्त्रेण सोऽध्वनि ॥ ३६० ॥

अथ तस्या यदुण्डत्वं, पातयाम्युत्तमाङ्गके । तस्या एवेति मात्रा दी, — नापृच्छ्याकार्यं मूषिकाम् ॥ ३६१ ॥
तद्दुःख-दुःखितस्वान्ता, तीव्रसन्तापतापिता । कथयामास साहृत्स्थं, वृत्तान्तं गन्धमूषिकाम् ॥ ३६२ ॥
ततो मूषिकयाऽवादि, चिन्तां पुत्रि किं मा कुरु । मन्मन्त्रास्त्र प्रयोगो हि, दुस्साध्यार्थस्य साधकः ॥ ३६३ ॥
इत्युदित्वा^३ राजगेहा, — निरगात्कूटनाटिका । अचिरेणैव कालेन, संग्राप्ता सिंहपत्तनम् ॥ ३६४ ॥
भागेनेयी कमलवती, तस्या इत्येति याति सा । कुमारान्तः पुरस्यैव, — मभ्यर्णे प्रतिवासरम् ॥ ३६५ ॥
नव्यनव्यकथाख्यानै, — गाथाप्रश्नोत्तरादिभिः । अपूर्वं श्लोककाव्यैश्च, रञ्जयामास सा तकाम् ॥ ३६६ ॥
विश्वासपाशपतितो, मुग्धमार्गो यथाऽखिलम् । सुखेन वञ्च्यते तद्, — न्नृपः सान्तःपुरस्तथा ॥ ३६७ ॥
कुटिलात्मा भुजङ्गीव, पापधीर्गन्धमूषिका । मन्त्र तन्त्रप्रयोगैस्तौ, वशीचक्रे च दम्पती ॥ ३६८ ॥
ज्ञात्वा वश्यं राजलोकं, यत्तत्कथनकारकम् । ततो निशीथसमये, शुद्धान्ताभ्यर्णसंस्थिता ॥ ३६९ ॥
गेहे कमलवत्याश्च, भृत्यव्यापारयोगतः । कूटेनैवापरनर, — ग्रवेशोऽदर्शि भूपतेः ॥ ३७० ॥
शीलालङ्कारशालिन्यां, तस्यां सत्याः शिरोमणौ । कलङ्कविषलेशोऽपि, चन्द्रमुख्यां न विद्यते ॥ ३७१ ॥

प्रतीच्याभुदयं याति, रविश्चैवन्द्रतो यदि । जायते वह्निवृष्टिश्चै, तरेदन्धो सुराचलः ॥ ३७२ ॥
 कदाचिद् योगेना-ऽथवा देवाभुधावतः । एतदपि भवेन्नूनं नत्वस्याः शीललाञ्छनम् ॥ ३७३ ॥
 कदाचिद् योगेना-ऽथवा देवाभुधावतः । तद्वचो नैव मन्येत, तृणवदपमानितम् ॥ ३७४ ॥
 गुणनञ्छीन्माहात्म्यो, रणमिह्नरेस्वरः । स्वकृतं विफलं मत्वोऽ-पायान्तरमथो व्यधात् ॥ ३७५ ॥
 तन्मरुं तन्मनोऽत्यन्तं, सा विज्ञाय दुराशया । स्वकृतं विफलं मत्वोऽ-पायान्तरमथो व्यधात् ॥ ३७६ ॥
 मायाप्रपञ्चं नन्दन्ती, पुनः ग्राह नृपं प्रति । धिग् धिग् मे लोचने यच्चा, न्यनरागमदर्शिनी ॥ ३७७ ॥
 अथ मे देहि विरः, क्षमि ! दिव्ये वसुधरे । प्रविशामि यथा नैव, शृणोमि श्रुतिदुःखदम् ॥ ३७८ ॥
 भागिनेया शनार्थाया, ईदृशं दुर्मिच्छितम् । इति श्रुत्वा नृपो दध्यौ, किं पीयूषे विपं भवेत् ? ॥ ३७९ ॥
 नयापि भूषतिर्नैव, प्रत्येतत्प्रजल्पितम् । तयोर्विद्वं षण्कते, सावधाना ततोऽभवत् ॥ ३८० ॥
 मूर्ध्निरामन्तन्त्रौघ, योगनूणप्रयोगकान्, सा प्रायुङ्क्तान्पानेषु, ताम्बूलेषु विशेषतः ॥ ३८१ ॥
 त्रेधा प्रभाषाजित्त, -स्तन्नेत्रोऽपि नराधिपः, वश्योऽपि तत्कथालापे, ज्वलति ज्वलदग्निवत् ॥ ३८२ ॥
 तन्निधित्ताप्रणन्तोऽभूद्, भूपालः कस्वाणि किम् ? किं त्यजामि वने एनां, किं वा देशान्तरं ददे ॥ ३८३ ॥

राज्यलक्ष्मीपरिश्रष्टां, करोमि किं पितुर्गृहे । जहामि वा श्मशाने वा, विद्वेषण प्रभावतः ॥ ३८३ ॥ युग्मम् ॥
 प्रत्ययाप्तं नरं कश्चि, - दाकार्यैकान्तमादिशत् । कृत्वा राक्षीं रथारूढां, कानने त्वं परित्यज ॥ ३८४ ॥
 शिक्षामिवाज्ञां भूपस्य, प्रतीक्ष्य विनयेन वै । भुजिष्यः सुभगो नाम, सज्जीकृत्य रथं ततः ॥ ३८५ ॥
 स्वामिनीं निकषाऽऽगत्य, भृत्यः प्रोवाच तां प्रति । राजेत्याज्ञापयन्नस्ति, गन्तव्यं कानने त्वया ॥ ३८६ ॥
 इतश्चावसरे तस्याः, सव्याक्षं स्फुरितं त्वरा । ज्ञातं मारणपर्यन्तोपसर्गः समुपस्थितः ॥ ३८७ ॥
 तथापि मे नृपाज्ञैव, प्रमाणं कुलयोषितः । तच्छासनं प्रकुर्वन्त्या—यद्वा तद्वा भवत्वदः ॥ ३८८ ॥
 इति ध्यात्वा ततो देवीं, भर्तुरादेशपेशला । चिन्ताव्याकुलचित्ताऽपि, रथारोहणमातनोत् ॥ ३८९ ॥
 ततः सुवेगेन रथः, प्रेरितः सुमुखेन सः । काननं प्रति गच्छन्ती, पद्मच्छ रथिनं प्रति ॥ ३९० ॥
 नाद्यापि वनमायाति, नानापादपसङ्कुलम् । स ग्राह स्वामिनि ! त्वं हि, प्रेषिता पितृसद्मनि ॥ ३९१ ॥
 निशम्यैतद्वचः कर्ण, - वज्राघातसमं तदा । स्वामिनी चिन्तयामास, भुजिष्यः किं वदत्ययम् ॥ ३९२ ॥
 अथवेदग्विधं कार्य, - मनार्योचितमन्त्र च । अविचार्योऽपरीक्ष्य हि, पश्चात्तापकरं पुनः ॥ ३९३ ॥

मृदनिर्वाणकणं, किं किरिति महीपतिः । किं वा केनापि दृष्टेना, —ऽदृष्टेन छलितो नृपः ॥ ३६४ ॥ युष्मत् ॥
 एवं विचिन्त्यन्ती सा, पाडलीखण्ड सीमनि । समेत्य तं प्रति ग्राह, निवर्त्तयत्वितो भवान् ॥ ३६५ ॥
 नेऽमीं तुहा, हि तर, —इदं तत्पाडलीपुरम् । स्वयमेवेतः प्रयास्यामि, छल्लेशोऽपि नैव ते ॥ ३६६ ॥
 ततो देव्याः पादपद्मं, प्रणम्य विनयेन सः । साक्षाच्छुभ्यवतारे ! त्वं, क्षमस्वागः क्षितिप्रथे ! ॥ ३६७ ॥
 मया परमार्थेन, चण्डालोचितकर्मणि । प्रवृत्तं पाप्मना यस्माद्, राज्ञामाज्ञा वलीयसी ॥ ३६८ ॥
 मने मन्पुरुष ? तत्र, को दोषो राजगासनम् । साधयतो यतो भृत्य, —वृत्तिव्यापारशालिनः ॥ ३६९ ॥
 मद्रनमा त्वया गार्ह्यं, राजोऽग्रे भो भुवःप्रभो ! । आत्रयोः कुलसम्पन्न, —स्नेहयोरेकचित्तयोः ॥ ४०० ॥
 आचालकालोऽन्योन्य, —रिंमाणपरवश्ययोः । त्वया कस्योचितं चक्रे, क्रूरकर्मति साम्प्रतम् ॥ ४०१ ॥
 ततोऽश्रुपाणेन भुवं, सिञ्चन्तीं तां मुमोच सः । कस्मिंश्चित्पादपाभ्रणै, रथादुत्तार्य वर्यतः ॥ ४०२ ॥
 स जोनकारं विधायार्त्रं, —वर्चले मा तरोस्तले । स्थिता प्रलापं देवाना, —मुपालम्भांश्च तन्वती ॥ ४०३ ॥
 चिन्त्यन्ती स्वापराधान्, सा पाणिग्रहणादितः । इत्यादिकल्पनाजाल—परा, तस्यावधोमुखी ॥ ४०४ ॥

दध्यौ कृतापराधेव, वियोगः स्वल्पदुःखदः । अकृतागसि यस्त्यागः,—स्तद्दुःखं सोढुमक्षमा ॥ ४०५ ॥
 शैलसारशिलापट्टः,—परुषाग्राह्यचेतसे । क्षणरक्तविरक्ताय, पुरुषाय नमोनमः ॥ ४०६ ॥
 अस्यामवस्थापन्नाया,—मम्बे ? त्वमिति वत्सले ? । वियोगतापसन्तप्तां, रक्षमाऽमृतलोचने ? ॥ ४०७ ॥
 अथवा याहि रे मातः ? शून्यारण्ये गरीयंसि । मद्दुःखश्रुतिलोष्टैर्द्विदं स्फोटो भविष्यति ॥ ४०८ ॥
 जायन्ती वर्द्धयन्ती या, परिणीताऽपि पुत्रिका । जनयन्ती पितुश्च तां, सर्वदा दुःखकारिणी ॥ ४०९ ॥
 सुपरीक्षितशीलाऽहं, नृपचेतोऽब्जभास्करी । तदत्र कोऽपि क्षुद्रस्य, सञ्चारः पोस्फुरत्य हो ? ॥ ४१० ॥
 ततः पितृगृहं नैव, प्रविशामि वसामि वा । अत्रैव पुरुषो भूत्वा, स्वैरमौषधियोगतः ॥ ४११ ॥
 यतो योषिज्जनः प्रायः, प्राथयः सर्वनृणामपि । सिद्धान्नवद् यत्र तत्र, प्रकृत्या सुन्दरत्वतः ॥ ४१२ ॥

यत उक्तम्—

ताम्बूलं स्त्रीकटाक्षाणि, तरुण्यः शर्वरीपतिः । पद्मा पद्माकरक्षीरं, चित्तं कस्य हरन्ति न ? ॥ ४१३ ॥
 जगच्छ्लाघ्यं मया शीलं, पाल्यं लाल्यं ग्रयन्ततः । विनष्टेऽस्मिन् समं नष्ट,—मैहिकाशुष्मिकं फलम् ॥ ४१४ ॥

यतः—

शीलं ममगुणायानं, शीलं दुर्गतिवारणम् । शीलं शाश्वतसौख्यस्य, कारणं गात्रभूषणम् ॥ ४१५ ॥

शीलं निधानं गुणरत्नराशेः, शीलं हि मूलं सुकृतद्रुमस्य ।

शीलं सदाचारविचारहेतुः, शीलं भवोत्तारणसारसेतुः ॥ ४१६ ॥

शीलप्रमावाद्धिकरालकालो,—न्यालोऽपि पुष्पस्त्रजति प्रगन्धी ।

क्ष्वेदं च पीयति नीरराशि, गोपादति क्षीरति वीतहोत्रा ॥ ४१७ ॥

क्ष्वेदं च पीयति नीरराशि, गोपादति क्षीरति वीतहोत्रा ॥ ४१८ ॥

ततः श्रुतीलरक्षायं, भूत्वा पुलकवेपथः । तस्यै पाडलिपुरतो,—ऽपाच्यां चक्रपुरोत्तमे ॥ ४१९ ॥ युग्मम् ॥

विभ्रती गुणरदुतां, चक्रभृद्देवतालये, । श्रीमती कमलवती, मृगाक्षी कमलानना ॥ ४२० ॥

इन्द्रागह्य मुमगो,—नत्वा कुमरमवतीत् । देवीपरित्यागकथां, सकलां च सगद्गदम् ॥ ४२१ ॥

ततोऽपगममन्त्रस्य, तन्त्रस्यापि प्रभावतः । कुमारः कुल्ले पथा,—तापं सन्तापदीपकम् ॥ ४२२ ॥

ना नीयति हिमद्यापि, मिथ्यादोषेण दूयिता । मया पापात्मना देवी, किं गता पितृमन्दिरे ॥ ४२३ ॥

संमत्यहं कथं श्वश्र्वो,---दर्शयिष्ये स्वामाननम् । धिग् मे पौरुषत्वस्य, येनैवं चिन्तितं मया ॥ ४२३ ॥
 दुर्ध्यानं ध्यायतस्त्वेवं, हृत्स्फोटः किं न मेऽभवत् । किं वा जिह्वा न तुत्रोट, यया दुर्जल्पितं तदा ॥ ४२४ ॥
 किं वा गगनाङ्गणत,---श्चक्रं वज्रोपमं च शतधारम् ।

किं नो पपात मूर्द्धनि, शतखण्डं येन मे न स्यात् ॥ ४२५ ॥
 या गन्धमूषिका पापा, दुर्गता साऽपि निर्गता । प्रदरी दृश्यते नैव, यया ह्येवं विचेष्टितम् ॥ ४२६ ॥
 ततः श्रीरणसिंहोऽपि, ध्यातवानसि चेतसि । विद्वेषोश्चातनपरा, कृत्वैवं कुत्र सा गता ॥ ४२७ ॥
 साऽथ सोमपुरीं गत्वा, रत्नवत्या पुरस्तथा । समाचक्षे न्यक्षेण, वृत्तमामूलचूलतः ॥ ४२८ ॥
 श्रुत्वा संमोदसंसर्पद्धृदया साऽभवत्तदा । ततो गत्वा नरेशस्य, पितुरग्रे प्रमद्वरा ॥ ४२९ ॥
 इत्युक्त्वा प्रषयामासा,---ऽमात्यानाप्तान् सभक्तिकान् । सिंहपार्श्वं समागत्य, ते प्रोचुर्नृपशासनम् ॥ ४३० ॥
 त्वयि दत्तैकचित्तायाः, प्रीतायास्तव दर्शने । रत्नवत्या विवाहाया,---गन्तव्यं कुमारस्त्वया ॥ ४३१ ॥
 ततश्चाभाणि सिंहेन, नैव जानाम्यहं पुनः । सर्वार्थसाधको राजा, ज्ञाता कनकशेखरः ॥ ४३२ ॥

ततो जोल्लभ्य निर्गत्य, भूपोषान्तं समेऽगमन् । तं नत्वा विनयोपेताः, पुरुषोत्तमजल्पितम् ॥

सर्वं विज्ञपयामासुः, पुरः कनकशेखरम् ॥ ४३३ ॥ षट्पदः ॥

सर्वं विज्ञपयामासुः, पुरः कनकशेखरम् ॥ ४३४ ॥

राजं नन्दं पयतो, ब्रलितः कुमरोत्तमः । तद्दिनाद् रत्नवत्येषा, तस्या शयैव संस्थिता ॥ ४३५ ॥

साम्प्रतं प्रपयत्वेनं, कुमारं मारसं निभम् । इति श्रुत्वा नृपोऽवादीद्, भागिनेयी तु सा मम ॥ ४३६ ॥

ततो भूपेन मिदस्य, तदुक्तं भणितं तदा । स्वसुताया द्वयोद्वाहः, ---स्तस्याः कार्यो मयैव हि ॥ ४३७ ॥

स तदादेयतः स्यामिभिसारेण बलान्वितः । शुभाहं शुभलग्ने च, प्रतस्थे विहगोत्तमे ॥ ४३८ ॥

कनिभिर्माणरैः प्राप, चक्रपूर्वाक्षकाननम् । निवेश्य वाहिनीं याति, स्वयं चक्रमृतोऽर्चने ॥ ४३९ ॥

इतश्च स्फुरितं तस्य, दक्षिणाक्षेण सत्वरम् । ततश्च तेन विज्ञातं, प्रियमेलो भविष्यति ॥ ४४० ॥

उक्तञ्च—

त्रिग्नः स्फुरणे राज्यं, सन्याक्षस्य प्रियागमः । दोः स्फुरणं प्रियजनः—वह्निभालिङ्गनं भवेत् ॥ ४४० ॥

पुष्पाणि पुष्पवटुकः, कुमारस्य कराम्बुजे । दिव्यानि पञ्चवर्णाग्नि, दत्त्वा मूल्यं यथेप्सितम् ॥ ४४१ ॥

लात्वा तानि महर्घ्याणि, पूज्यान् पूजयितुं तदा । सिंहः प्रवधृते यस्मात्, सन्तः स्तुतकारिणः ॥ ४४२ ॥
 बटुः प्रत्यभिजानाति, भर्ता मे एवं सिंहराट् । पुना रत्नवती पाणि,--ग्रहणाय प्रतस्थिवान् ॥ ४४३ ॥
 सिंहोऽपि प्रेक्ष्यते दृश्यौ, विस्मयस्मेरमानसः । किमेषा कमलवती, मच्चित्तानन्ददायिनी ॥ ४४४ ॥
 ततः पूजां विधायोच्चैः,--निवृत्तः स्वाश्रये बटुम् । निमन्व्यातिथि शुक्त्यर्थं, पूर्वप्रमाणभावनः ॥ ४४५ ॥
 अग्रासने निवेश्यैवं, भोजयामास भक्तितः । नानाविधाशनैः खाद्यैः, स्वाद्यैर्घोलान्तभोजनैः ॥ ४४६ ॥
 ततो दिव्यानि वासांसि, नानाऽलङ्कारणानि च । दापयामास तस्मै स,--भूमिदेवाय सादरम् ॥ ४४७ ॥
 प्रोक्तं व्यक्तं च भो भूमिदेव ! त्वां पश्यतो मम । निर्निमेषदृशौ तृप्तिं, नाप्नुतः केन हेतुना ? ॥ ४४८ ॥
 विप्रः पठति खल्वेवं, कस्य कोऽपि सुखप्रदः । चन्द्रोदये भवेद्बुद्धिः,--भाजी वार्द्धिर्न चाऽपरः ॥ ४४९ ॥
 कुमारः प्राह भो विप्र !, गन्तव्यं त्वग्रतो मम । त्वत्स्नेहपाशसम्बद्धं, नैवं गच्छति मन्मनः ॥ ४५० ॥
 ततः प्रसादमाधाय, मत्सार्थे चलताद्द्विजः । मोक्तव्योऽत्र समानीय, पुनस्त्वं निश्चितं मया ॥ ४५१ ॥
 विप्रः प्रोवाच भो राजन् ! यक्षार्चनविधौ मम । प्रत्यहं मा विधेहीति, श्रुतं मे वाचयाऽनया ॥ ४५२ ॥

पुनः श्रोतान् कुमारः, ममेतन्वयं त्वया किल । त्वां विना नैव गच्छामि, पादमाग्रमपीत्यतः ॥ ४५३ ॥
 पुनः श्रोतान् कुमारः,—विद्याय नृपनिश्चयम् । स तथा भणितो नूनं, चचाल चतुरो यथा ॥ ४५४ ॥
 ततोऽमात्यादिभिराङ्गैः,—विद्याय नृपनिश्चयम् । स तथा भणितो नूनं, चचाल चतुरो यथा ॥ ४५५ ॥
 कुमारो मूर्धितेन, गार्ह क्रीडति गच्छति । बुद्धिं स्वपिति जागर्ति, करोति प्रतिविम्बवत् ॥ ४५६ ॥
 द्वित्रां नमेन तद्गतम्,—भानार्थं कदाचन । रहस्युक्तं कथं खेदं, धत्से देवीकृतेऽन्वहम् ॥ ४५७ ॥
 कुमारः प्राह भूद्रेव !, देव्याः किं वर्णयाम्यहम् । निस्सीमरूपलावण्य,—कलकौशलसम्पदः ॥ ४५८ ॥

किं चट्टना विधिनयं, विनिर्मिता निर्मलाण्डलिकर्णैः ।
 चन्द्रकलेव कलङ्कः, मुक्ता या देवतातिशया ॥ ४५९ ॥

तां विना सकलं विश्वं, शून्यं पश्यामि साम्प्रतम् । किं पुनः प्रीतिजनने, चित्तं विश्राम्यति त्वयि ॥ ४६० ॥
 द्वित्रेनाऽप्याणि भो भूय !, मा ताम्यतां हि तत्कृते । देवेनापहृतं सर्वं, दुष्कृतं तव साम्प्रतम् ॥ ४६१ ॥
 नतः प्रयार्णगच्छिन्नः, मिहः सोमापुरीं ययौ । चतुरङ्गचमूरागात्, संमुखः पुरुषोत्तमः ॥ ४६२ ॥
 गमुच्छ्रुत्तनामौघे, ममुच्छ्रितमुतारणं । परमोत्सवेन राक्षा सः, सोमापुरीं प्रवेशितः ॥ ४६३ ॥

विचित्रोच्छोचसंयुक्ते, सुधाधवलितोत्तमे । प्रासादे स्थापयामास, कुमारं पुरुषोत्तमः ॥ ४६३ ॥
 दैवज्ञदत्तसंलग्ने, जाते माङ्गल्यनिःस्वने । सिंहेन रत्नवत्याश्च, वृत्तमुद्राहमङ्गलम् ॥ ४६४ ॥
 ततो हरिकरिग्रामं,--पुरस्वर्णाद्यलङ्कृतीः । तदा विश्रणयामास, तस्मै श्रीपुरुषोत्तमः ॥ ४६५ ॥
 कतिचिद्दिनानि तत्रास्थात्, कथाकौतूहलादिभिः । द्विजेन रत्नवत्या च, समं सौख्यं समुद्रहन् ॥ ४६६ ॥
 अन्यदाऽवसरे प्राप्ते,--ऽपृच्छद् रत्नवती पतिम् । कीदृक् सा कमलवती, मृताऽपि त्वन्मनोहरी ॥ ४६७ ॥
 सोऽवोचत्पूर्वमागच्छन्, त्वत्पाणिग्रहणेहया । नानामनोरथैरर्द्धं,--निगमाद्वालितो यया ॥ ४६८ ॥
 रम्भा-गौरी-रति-प्रीति,--कमलाद्या अनेकशः । या अभूवन् तकास्तस्याः, कलां नार्हन्ति षोडशीम् ॥ ४६९ ॥
 ततः केनोपमानेन, तत्स्वरूपं त्वदग्रतः । निरूपयामि हे देवि !, सर्वातिशयसुन्दरम् ॥ ४७० ॥
 किञ्च दुर्विधिना चक्रे, मम दुर्दैवयोगतः । आवयोर्विग्रहस्तेन, परिणिन्ये मया त्वक्म ॥ ४७१ ॥
 स्वादिष्टं मृत्युहृद् याव,--न्नाप्यते परमामृतम् । तावत्तृपापहं वारि, नो पीयेत तृषादितैः ॥ ४७२ ॥
 ततश्च रत्नवत्याख्यत्, सामर्प्य स्वाभिमानतः । सोच्छ्राप्तं प्रति पृथ्वीशं, निश्शेषनिजवेष्टितम् ॥ ४७३ ॥

यथा हि गन्धमृगाः, ग्रंथं विट्प्रयोगतः । परपुंसः प्रवेशश्च, विद्वेषोश्चाटनादिकम् ॥ ४७४ ॥
 तन्मयं कुमराच्यक्षं, तयाऽऽख्यातं निशम्य च । तदोपं तन्मुखेनैवा,--ऽङ्गीकार्यं निवृत्ताऽभवत् ॥ ४७५ ॥
 तन्मदं प्रक्षाल्य, कथ्यो वा नोज्ज्वलो भवेत् । तच्छृत्वा रोपताम्राधो,--भुक्कुटीविकटाननः ॥ ४७६ ॥
 मापराधां रत्नगवीं, निर्भन्म्यं च ततो नृपः । मदृष्टिपथतो दूरं, गच्छ गच्छ विशाधमे ! ॥ ४७७ ॥
 आः पापे ! किं त्वयाऽकारिः, दुष्कृत्यं अपचोचितम् । विक्षेपागाढदुःखौघे, ययात्मा नरकावटे ॥ ४७८ ॥
 दानमानादिभिर्नारी, मानिताजपि म्भवावतः । आसक्तिं क्वापि नोधत्ते, स्त्रीचरित्रं हि दुस्तरम् ॥ ४७९ ॥

यत उक्तम्—

प्राप्तुं पारमपारम्, पारमपरस्य पार्यते । स्त्रीणां प्रकृतिवक्राणां, दुश्चरित्रस्य नो पुनः ॥ ४८० ॥
 निनम्बिन्यः पतिं पुत्रं, पितरं भ्रानरं क्षणात् । आरोपयन्त्यकार्येऽपि, दुर्वृत्ताः प्राणसंशये ॥ ४८१ ॥
 ततोऽलीकलङ्घनं, तदा निर्धाडिता मया । ततोऽपमानतो देवी, पञ्चत्वं प्राप सत्वरम् ॥ ४८२ ॥
 यो भो भुक्त्याः ! ममानीय, काष्ठानि कुलत स्वयम् । मत्प्रासादप्रचोल्यां हि, सुसञ्चां महतीं चिताम् ॥ ४८३ ॥

तत्पापमलिनात्मानं, शोधयामि निजं ततः । ज्वालाजालकरालेऽपि, चिताग्नौ सर्वसाक्षिकम् ॥ ४८४ ॥
 इत्याज्ञां प्राप्य भूपस्य, भृत्यैस्तत्साधनोद्यतैः । चितां कृत्वाऽतिकृच्छ्रेण, ते सिंहाय व्यजिज्ञपन् ॥ ४८५ ॥
 ततः स सपरीवारः, प्रतिषिद्धोऽपि भूपतिः । कदाग्रहग्रहग्रस्तः, प्रचचाल चितां प्रति ॥ ४८६ ॥
 तदा नृपोक्तं विज्ञाय, पौरलोकैस्तिरस्कृता । निकृष्टचेष्टयाऽऽविष्टा, पापिष्टा गन्धमूर्षिका ॥ ४८७ ॥
 एतस्याश्चेष्टितं ह्येते, —देतन्मूर्द्धिपतत्तरम् । इत्युदित्वा जनैः सर्वैः, —निन्द्यमाना पदे पदे ॥ ४८८ ॥
 लूनपुच्छश्रुतिद्वन्द्व, —खरारूढां विधाय ताम् । विगोप्य लोकप्रत्यक्षं, राज्ञा निर्वासिता पुरात् ॥ ४८९ ॥
 यतो नारीजनोऽवध्य, —इत्यतो रणसिंहराट् । मन्त्रिसामन्तभूपाद्यैः, —वर्ष्यमाणो मुहुर्मुहुः ॥ ४९० ॥
 मरणैकाग्रयरसिक, —इतितादेशमशिश्रयत् । जातो हा हा रवीदग्रः, सर्वत्र नगरे तदा ॥ ४९१ ॥
 श्वेतांशुगन्धमाल्यादि, —भूषणभूषितो नृपः । कमलवत्यनुरागाद्, —रक्तचित्तस्तदाऽभवत् ॥ ४९२ ॥
 चितां प्रविष्टः कुमरः, याश्चैऽग्निः प्रगुणीकृतः । पुरुषोत्तमभूषेन, विज्ञप्तो वाडवस्तदा ॥ ४९३ ॥
 भो ! तवायं परं मित्रं, त्वद्वचोर्लङ्घनाक्षमः । तेन त्वया तथा वाच्यो, यथा पापान्निवर्त्तते ॥ ४९४ ॥

श्रीमन्मृत्वा द्विजोऽवादीत्, मन्नेहं कुमरं प्रति ।

भो ! त्वया किं समारंभे, नीचान्नीच जनोचितम् ॥ ४६५ ॥

अन्य श्रीचरुगुण, - त्रस्थाने किमवादि माम् ? । यदहं कृतकृत्यस्त्वा, - मत्र मोक्षये पुनर्द्विजः ॥ ४६६ ॥

विप्रः—

देव्यन्तीकृत्यद्वा यावान्, कथं शुष्यति पाप्मनः । मलाविलं कथं वासो, मलिम्ना कज्जलाम्बुना ॥ ४६७ ॥

कुमरः—

मृगाऽपि कपलानी, मगाऽनुगमनेन भोः ! । प्राप्यत इति बुद्धिस्ते, जाड्यमेव व्यनक्त्य हो ! ॥ ४६८ ॥

द्विजः—

स्वप्नरूपैरितः प्राणी, वम्भस्मीति निगन्तस्म । संमारे चतुरशीति, - लक्षसङ्ख्यासु योनिषु ॥ ४६९ ॥

किञ्च—

नगुणं निगुणं वाऽपि, कार्यज्ञानं पितन्वता । विवेकिना परिणति, - स्वधार्या प्रयत्नतः ॥ ५०० ॥

यतः—

अविमृश्यार्थकरणं, पश्चात्तापनिवन्धनम् । तस्मात्कार्यार्थिभिः कार्यं कार्यं सद्बुद्धिपूर्वकम् ॥ ५०१ ॥

विप्रः—

कुमार? त्वं मदाख्यातं, कुरु तावद्धितावहम् । रक्ष रक्ष निजप्राणान्, जीवन् भद्रशतोपदृक् ॥ ५०२ ॥

यतः—

सन्धिप्रभृत्युपायौघं, सचिवाख्यायमादरात् । यदि कुर्वन्ति राजान्,—स्तेनैवैश्वर्यं शालिनः ॥ ५०३ ॥
प्राणान् धारयतः सङ्गो, जातुचिन्नाम संभवेत् । प्राणत्यागे पुनर्नैवा,—वश्यं मेलापको भवेत् ॥ ५०४ ॥

कुमारः—

सप्रत्याशं सहर्षच, सिंहः ग्राह द्विजं त्वया । साक्षाद् भो ! ददृशे कापि, जीवन्ती ध्यानतः प्रिया ॥ ५०५ ॥
इति पृष्टे द्विजः ग्राह,—सावष्टम्भं वचो द्रुतम् । ज्ञातं ज्योतिष्कसारेण, ध्यानेन च समं मया ॥ ५०६ ॥

द्रुमा ! नन्दिना गात्र्य, मुच्यता विधिर्भनिधौ । उपविष्टा मया दृष्टा, ग्रहष्टा-गुणसम्पदा ॥ ५०७ ॥
 गन्तव्यं निजान्मानं, प्रमुच्य विधिर्भनिधौ । तामानयामि सत्यं चेतकृतार्थोऽहं ततोऽभवम् ॥ ५०८ ॥
 द्रुमां वक्ति भुङ्क्ते,--उद्यापि क्षयविलम्बनम् । किं क्रियते द्विजो वक्ति, विस्मेर कमलाननः ॥ ५०९ ॥
 गतन् ! मद्रयान लयादि, प्रमोदन्ति समाः कलाः । सदक्षिणां विना नैव, तेन देहीति दक्षिणाम् ॥ ५१० ॥
 गतन् ! निजान्माज्जौ, पञ्चास्त्रीयं मनः पुनः । आन्तरं बहिरङ्गं च, दत्तं ते दक्षिणापदे ॥ ५११ ॥
 पुनः पुनः ! निजान्माज्जौ, पञ्चास्त्रीयं मनः पुनः । मार्गयामि यदा यद् य,--तत्तद्विश्राम्यतां हि मे ॥ ५१२ ॥
 अन्तः नारायणमादि, तत्प्राथं एव निश्चितम् । मार्गयामि यदा यद् य,--तत्तद्विश्राम्यतां हि मे ॥ ५१३ ॥
 एतेषां भू देव !, घनमगडम्भेण किम् ? । प्राणप्रियां समानीय, तस्यावेकाग्र मानसः ॥ ५१४ ॥
 नानि गच्छिष्यन्त,--विद्याय मण्डलादिकम् । ध्यानालीनः सुयोगीव, तस्यावेकाग्र मानसः ॥ ५१५ ॥
 अथना दशनीया मा, दिष्ट्या मञ्जोमनोषधी । इत्युक्तं रणसिंहस्था,--नन्दः प्रादुरभून्महान् ॥ ५१६ ॥
 मृनाऽऽपागच्छति भगनाद्,--देवी कमलवत्यहो ! । एवं सर्वं पुनं भूप,--स्तदाश्चर्यमयोऽभवत् ॥ ५१७ ॥
 ब्रह्म ? ब्रह्म ! द्विजैश्च, महात्म्यं हं कञ्जितया । कथं वर्णयितुं शक्य,--मित्यालापपरो जनः ॥ ५१८ ॥

तया प्रेरितया चक्रे, कथमप्यनया यदि । दुक्वलीनोचितं कर्म, राजंस्तत्क्षम्यतां मयि ॥ ५३७ ॥
निर्घृणा चञ्चला योषित्, कुशीला स्वार्थं साधना । एवं विदधती देवी, स्वापवादमपाकरोत् ॥ ५३८ ॥
अथान्यदा कुमारेण, भूपः कनकशेखरः । विज्ञप्तः सोऽनुजानाति, प्रयाणाय विवेकधीः ॥ ५३९ ॥
भूरि भूषणकल्याण,--दासदासीवरांशुकान् । दत्त्वा संमानिता पुत्री, पतिता पितृपादयोः ॥ ५४० ॥
चतुरङ्ग-चर्मदिव्य,--वासः स्वर्णाघलङ्कृतीः । दत्त्वा श्रीरणसिंहोऽपि, विसृष्टः प्रणतेः पुरः ॥ ५४१ ॥
अनुज्ञाप्य च भूमीन्द्रं, प्रातिष्ठत ततः पुरात् । श्रीसिंहः सपरीवार,--श्चतुरङ्गबलान्वितः ॥ ५४२ ॥
क्रमेण पाडलीखण्ड,--सीमभूमिमवाप सः । तावत्पूर्वं सुविज्ञात,--स्वसुताद्भुतसत्कथः ॥ ५४३ ॥
सत्सेनः कमलसेनः, संग्राप्तः पुनरन्तरा । अनर्घ्यो महिमानर्घ्यो, द्वात्रिंशच्छृङ्खलान्वितः ॥ ५४४ ॥
साधुः प्राघूर्णकस्त्वेष,--इति हेतोः स्ववेत्तमनि । नीत्वा कमलसेनेन, सिंहः सन्तोषितो मुदा ॥ ५४५ ॥ शुग्मम् ॥
कमलेवाऽऽश्चर्यकरी, कमलवती कमलचारुतरवदना । कतिचिद्दिना न्युपित्वा, गौरविता तेन भूपेन ॥ ५४६ ॥
कमलिन्याम्बनया स्वाङ्क,--मारोप्याहिंनता तदा । आलिङ्ग्यऽऽश्वास्य तनया,--ऽनुवाच प्रेमपूर्वकम् ॥ ५४७ ॥

मस्ते ! पतिपगभृता, किं नागाज्जनकालये ? । दुःसितायाः स्त्रिय स्वाण,--मवश्यं पितृमन्दिरम् ॥ ५४८ ॥
 मंजीविताः यमाः सुत्यो, मन्कुक्षिर्नैव लज्जिता । आजन्म प्रमुखं यस्या,--विज्ञानं सर्वतोमुखम् ॥ ५४९ ॥
 तनयचाल कुमरः, प्रासः रुनरुपत्तनम् । श्रग्भीविशन्महः पूर्वं, तं ऋद्वा कनकेश्वरः ॥ ५५० ॥
 तदा पौरजनाः मवं, मिथो जल्पन्ति वीक्ष्य तौ । हं हो ! सिंहो ह्ययं सिंह,--विक्रमे विक्रमाधिकः ॥ ५५१ ॥
 मया कमलवत्पार्या, यद्वियोगानलार्दितः । रणसिंहधितां चक्रे, मुमुर्षुश्चटितस्तदा ॥ ५५२ ॥
 या गेया यमराजस्य, पाठे नित्यमंगीलतः । प्रभावादद्भुताश्चर्य,--रूपा दानवदैवतैः ॥ ५५३ ॥
 उति स्तुतीर्निगूणन्त्यस्त्यक्तारम्भा गृहाद् गृहात् । तामुद्धीक्षितुमाजगमुः, कामिन्यः कामविह्वलाः ॥ ५५४ ॥
 क्राडितरूपेणभूषण,--नैपथ्यव्यग्रपणयः । काश्चन करग्रकेशाः, काश्चित्कज्जलमृत्कराः ॥ ५५५ ॥
 रत्नितार्द्रोद्ययः काश्चि,--दृढं भुक्ता हि काश्चन । स्वपुत्रान् स्वपतीन् दुग्धं, त्यक्त्वा धावन्ति काश्चन ॥ ५५६ ॥
 तनः पत्या गमं मौढ्यं, भुनक्ति विषयात्मकम् । गीताशास्त्रकलाविद्या,--विनोदैर्वचनार्तिगैः ॥ ५५७ ॥
 अन्यदा मित्रययुग,--मन्ते श्रीपार्श्वमन्दिरे । श्रीमिहः कारयामास, विशिष्टाष्टाहिकोत्सवम् ॥ ५५८ ॥

तदाऽऽकाशाङ्गणं विद्या,--धरीलोके च संस्थिते । पाणिपद्मे पञ्चवर्ण,--दिव्यमन्दार दामनि ॥ ५१८ ॥
 कर्णा-मूलीं छोटयित्वा, द्विजराजोऽभवत्तदा । सुरूपा कमलवती, कमलारूपतर्जिका ॥ ५१९ ॥
 तदा विद्याधरैर्विद्याधरीभिस्त्रिदशैर्नरैः । कण्ठपीठे च तन्मूर्द्धि न, पुष्पवृष्टिर्विनिर्ममे ॥ ५२० ॥
 ततः क्षणान्तरे सिंहो, व्यपनीय परिच्छदाम् । ग्रेमपूर्वं व्यलोकित्वा, सत्यं ज्ञाता भिया मम ॥ ५२१ ॥
 तुष्टेन कुमारेणैवं, लोकाध्यक्षं प्रजल्प्यत । पश्यत पश्यत भोः ? भोः ? भिया कमलवत्यहो ! ॥ ५२२ ॥
 लावण्यसौभाग्यमणी, मण्याकर खनीनिभा । यां वीक्ष्य जनता ब्रूते, हीना रत्नवतीत्यतः ॥ ५२३ ॥

क रीरी ? क च कल्याणं ? क वज्रं ? क च कर्करी ? ।

पुरस्तात्कमलवत्या,--स्तादृशी रत्नवत्यहो ! ॥ ५२४ ॥

ततः स्थाने कुमारेण, त्यक्त्वा रत्नवतीं कृतः । प्रतिबन्धस्तदेच्छेत्को, वज्रमुज्झित्य कर्करीम् ॥ ५२५ ॥
 ततो राज्ञा निजच्छत्र,--स्याधस्तात्स्नपिता मुदा । सर्वाङ्गभूषणा दिव्य,--दूष्या चक्रे सुरीसमा ॥ ५२६ ॥
 ततो राजा तया सादृ, मुहुक्ते भोगाननेकशः । यथा सुरेश्वरः सादृ, रम्भा-तिलोत्तमादिभिः ॥ ५२७ ॥

अथाऽप्राप्तीन्प्रियां गिहो,--रहः सान्ने ! वट्टः स च । दुःखान्यनुभवन्स्ति, वराको विधिसन्निधौ ॥ ५२८ ॥
पञ्चान्कशांतीनाम,--मुन्योदन्तनिवेदनम् । देव्या-सव्यासनश्चक्रं, स मुदा स्वामिनः पुरः ॥ ५२९ ॥

किञ्च—

द्रोता विश्वनिर्माणं, विधिना दृष्टवृद्धिना । प्रतिपद्युतं वन्तु, चक्रे क्ष्वेडसुधादिवत् ॥ ५३० ॥
अंभी दग्धासां राजा, रत्नरत्नां पराङ्मुखः । निष्प्रेमाऽतो भवेदेपोऽपवादो मे जगत्त्रये ॥ ५३१ ॥
रुद्रकोटि युताऽज्येष्ठा, मापराथाऽनुशष्टिप्राण । तथापि ह्युपकर्त्तव्यं, मया रत्नवतीं प्रति ॥ ५३२ ॥

यत उक्तम्—

उपस्तगिन् यः माधुः, माधुत्वे तस्य को गुणः । अपकारिणु यः साधुः, स साधुः साधुरुच्यते ॥ ५३३ ॥
ततः रुद्राचिदानन्द,--मयै रहसि भूयती । स्वरं प्रार्थयामास, ग्राह्यं तं कमलावती ॥ ५३४ ॥
अथोऽत्रै ह्रस्वो दंभि । यच्चुभ्यं रोचतेतस्मात् । तत्त्वं कथय यत्स्वरं, यथा यच्छामि तद्वरम् ॥ ५३५ ॥
अपरां नास्तीति त्वं, ममदृष्टना निलोक्य । मामेनां च यतस्ते मे, कीर्त्तिविश्वे विजृम्भते ॥ ५३६ ॥

तया प्रेरितया चक्रे, कथमप्यनया यदि । दुववुलीनोचितं कर्म, राजंस्तत्क्षम्यतां मयि ॥ ५३७ ॥
निर्घृणा चञ्चला योषित्, कुशीला स्वार्थं साधना । एवं विदधती देवी, स्वापवादमपाकरोत् ॥ ५३८ ॥
अथान्यदा कुमारेण, भूपः कनकशेखरः । विज्ञप्तः सोऽनुजानाति, प्रयाणाय विवेकधीः ॥ ५३९ ॥
भूरि भूषणकल्याण,--दासदासीवरांगुकान् । दत्त्वा संमानिता पुत्री, पतिता पितृपादयोः ॥ ५४० ॥
चतुरङ्ग-चर्मदिव्य,--वासः स्वर्णाद्यलङ्कृतीः । दत्त्वा श्रीरणसिंहोऽपि, विसृष्टः प्रणतेः पुरः ॥ ५४१ ॥
अनुज्ञाप्य च भूमीन्द्रं, प्रातिष्ठत ततः पुरात् । श्रीसिंहः सपरीवार,--श्चतुरङ्गचलान्वितः ॥ ५४२ ॥
क्रमेण पाडलीखण्ड,--सीमभूमिमवाप सः । तावत्पूर्वं सुविज्ञात,--स्वसुताद्भुतसत्कथः ॥ ५४३ ॥
सत्सेनः कमलसेनः, संप्राप्तः पुनरन्तरा । अनर्घ्यो महिमानर्घ्यो, द्वात्रिंशच्छक्षणान्वितः ॥ ५४४ ॥
साधुः प्राधूर्णकस्त्वेष,--इति हेतोः स्ववेदमनि । नीत्वा कमलसेनेन, सिंहः सन्तोषितो मुदा ॥ ५४५ ॥ युग्मम् ॥
कमलेवाऽऽश्चर्यकरी, कमलवती कमलचारुतरवदना । कतिचिद्दिना न्युषित्वा, गौरविता तेन भूपेन ॥ ५४६ ॥
कमलिन्याम्ब्रया स्वाङ्क,--मारोप्याहिंनता तदा । आलिङ्ग्यऽऽश्वास्य तनया,--ऽनुवाच प्रेमपूर्वकम् ॥ ५४७ ॥

उन्मे ! पतिपराभूता, किं नागाज्जनकालये ? । दुःखितायाः स्त्रिय स्त्राण,--मवश्यं पितृमन्दिरम् ॥ ५४८ ॥
 मर्त्तविनाः यमाः मल्यो, मन्दुक्षिन्नेन लज्जिता । आजन्म प्रमुखं यस्या,--विज्ञानं सर्वतोमुखम् ॥ ५४९ ॥
 तप्तधचाल कुमरः, प्राप्तेः कनकपत्तनम् । प्राचीविद्यन्महः पूर्वं, तं क्रद्धया कनकेश्वरः ॥ ५५० ॥
 नदा पौरजनाः मर्मे, मिथो जल्पन्ति वीक्ष्य तौ । हं हो ! सिंहो ह्ययं सिंह,--विक्रमे विक्रमाधिकः ॥ ५५१ ॥
 मया तप्तलतयान्या, यद्वियोगानलार्द्रितः । रणसिंहश्रितां चक्रं, मुमूर्षुश्चटितस्तदा ॥ ५५२ ॥
 वा मेवा गमराजस्य, पाद्वं निःशमशीलतः । प्रभावाद्द्रुताश्चर्य,--रूपा दानवदैवतैः ॥ ५५३ ॥
 इति मृतीनिगृह्यत्यस्त्यक्तारम्भा गृहाद् गृहात् । तामुद्रीक्षितुमाजगमुः, कामिन्यः कामविह्वलाः ॥ ५५४ ॥
 सादिनर्येणभूषण,--नेपथ्यव्यगपणयः । काश्चन करग्रकेशाः, काश्चित्कज्जलमृत्कराः ॥ ५५५ ॥
 गङ्गिनादौघयः काश्चिन्,--दृष्ट्वा भुक्ता हि काश्चन । स्पृष्टवान् स्वपतीन् दुग्धं, त्यक्त्वा धावन्ति काश्चन ॥ ५५६ ॥
 ततः पन्था समं गोल्यं, भुनक्ति निपयान्मरुम् । गीताशालकलाविद्या,--विनोदवचनातिगैः ॥ ५५७ ॥
 अन्यदा पितृपुत्र,--गन्ते श्रोपाद्व्यमन्दिरे । श्रीमिहः कारयामास, विशिष्टाष्टाहिकोत्सवम् ॥ ५५८ ॥

कर्पूरपूरैर्गनाभिमिश्रैः, कृष्णागुरुत्कृष्ट--तुरुष्कधूपैः ।

मन्दारपुष्पप्रकरैः सुगन्धैः,--रर्चां चकाराभयदप्रभूणाम् ॥ ५५६ ॥
तद्भक्तिभङ्गी सन्तुष्टः, प्रत्यक्षीभूय यक्षराट् । आख्यातिस्वपितृ राज्य,--मङ्गीकुरु महाबल ! ॥ ५६० ॥
मयि गोप्तरि सत्यन्यः, को राज्यमाधितिष्ठति । विजयसेनभूयस्य, गरीयो विक्रमावधेः ॥ ५६१ ॥
तद्वाचाऽनन्तरं सिंहो, नत्वा पार्श्वपदाम्बुजम् । संग्राप्तो विजयपुरं, सबलः स दलान्वितः ॥ ५६२ ॥
सन्मुखगमनासक्तः, पुरीशोऽल्पपरिच्छदः । कोट्टद्वारं संनिरुध्य, तस्थौ सिंहोऽपि तत्र हि ॥ ५६३ ॥
कृतान्ततृणकाष्ठाभ्यो,--निरोधो रोधदुर्धरः । सिंहः सिंह इवाजेय,--विक्रमोऽभून्महीप्रभोः ॥ ५६४ ॥
ढौकेषु जायमानेषु, वासरं वासरं प्रति । यन्त्रवाहनर्दिकुल्या,--गोलकोत्क्षेपणेषु च ॥ ५६५ ॥
पतितेषु च कोट्टेषु, चीयमानासु खण्डिषु । मुञ्चत्सु बाणपुञ्जेषु, बाहयत्सुहवायकाः ॥ ५६६ ॥
एवं ग्रीरेषु कुर्वत्सु, मासैको व्यतिचक्रमे । न पुनर्वैरिणां नाशो, नो त्रासश्च मनागपि ॥ ५६७ ॥
सांनिध्यकारियक्षेण, शत्रुसेनासु दर्शितम् । शून्यभेद्यं नभोलम्बि,--ध्वान्तमञ्जनसंनिभम् ॥ ५६८ ॥
तदवेक्ष्य क्षमानाथः, प्रत्यर्थी सपरिच्छदः । भीतो गद्गदवाक् कम्प्र,--देहो नष्ट्वा गतः क्वचित् ॥ ५६९ ॥

श्रीनं प्रसिद्धः सोऽङ्गं पु. तुष्टोऽथ रणसिंहराट् । दानवानां जयं कृत्वा, सुव्रामेव स्वराविशत् ॥ ५७० ॥
 नामान्तमण्डलाधीशः,--विजयसेनस्य भूपतेः । पट्टेऽभिषिक्तः श्रीपाण्डोः, पट्टे यद्वद् युधिष्ठिरः ॥ ५७१ ॥
 राजानोग्रनेज्ज हो, न्यायमल्यैरुपण्डपः । आवाद्धि वर्त्तयामास, शासनं दुष्टशासनम् ॥ ५७२ ॥
 दूतचननगंगे, न्यज्जतिनरां मञ्जनस्य मंसर्गम् । कुलते कल्पासागर,--सप्तव्यसनोज्झितः सिंहः ॥ ५७३ ॥
 दूतचननगंगे, न्यज्जतिनरां मञ्जनस्य मंसर्गम् । कुलते कल्पासागर,--सप्तव्यसनोज्झितः सिंहः ॥ ५७४ ॥
 पृनां श्रीयशराजस्य, यात्रां च महिमां तथा । प्रकटीचकार लोकेषु, कृतज्ञः श्रीनरेश्वरः ॥ ५७५ ॥
 पृनां श्रीयशराजस्य, यात्रां च महिमां तथा । प्रकटीचकार लोकेषु, कृतज्ञः श्रीनरेश्वरः ॥ ५७६ ॥

अष्टाक्रिन्ना अष्टदिनादि यात्रद्, अष्टाहिकाः पार्वजिनालये सः ।

प्रावर्त्तयन्गुणनगोः प्रसूत,--मेतन्मयाऽऽप्तं फलमव्ययाग्यम् ॥ ५७७ ॥

अष्टाक्रिन्ना पुरागन्त,--ग्रामाटजूननामकः । कौटुम्बिकः समागच्छत्, धुधोदन्या प्रपीडितः ॥ ५७८ ॥

गृथितं तल्लिनंरुच्छं (घृक्षं), वीक्ष्य हृष्टोऽभनस्यथि । गवेपितोऽपि तत्सामी, नो हृष्टो निकटे क्वचित् ॥ ५७९ ॥

गवो त्रिगुणिनं मूल्यं, मुस्त्रा तत्रैव तेन हि । स्वक्रोटे चिर्भटं क्षिप्तं, दर्शनात्पुत्रणोदकम् ॥ ५८० ॥
 भक्षयिष्ये पुरं गत्वा, विनित्येदं ततोऽञ्चलत् । तावच्छ्रेष्ठीशपुत्रस्य, चिच्छेदे केनचिच्छिरः ॥ ५८१ ॥

निन्ये तत्रान्यतः शेषं, संवरं तत्र मंस्थितम् । दृष्ट्वा परितः पौरं, —होतारामोऽभ्यन्महत् ॥ ५८० ॥
 उत्थितसतीक्ष्ण सन्नाथैः, पुराण्यर्धदं धाचिरं । अर्जुनस्तत्र तत्पश्यन्, दुर्जनसि नैवृतः ॥ ५८१ ॥
 प्रोक्तं किमस्ति त्वन्काण्डे, इदमुवाच गचिर्मदम् । किमेतारो विगीभार, यावद्वगमितस्ततः ॥ ५८२ ॥
 प्रलोकयन्ति ते तावद्, दृष्टं तरुतमस्तकम् । ततो चरुवार्जुनो नीतो,ऽमान्यान्ते वगर्गनिभे ॥ ५८३ ॥
 तैरुचं किमरे दृष्ट ॥, रे पापिष्ठिगिरिमणे ! । चालोनिग्नराथोऽयं, प्रापितो हीदृशीं दयाम् ॥ ५८४ ॥
 अर्जुनः ग्राह भो मन्त्रिन् !, न जानेऽहं किमप्यहो ! । घटने च पुना राजा, वृष्टेऽपि तद्ग्राच नः ॥ ५८५ ॥

राजा—

घटने घटते रे रे !, किं जल्पसि पुनः पुनः । व्यक्तं प्रक्षोचरं किं नो, वक्ति रे पागमायिस्म ॥ ५८६ ॥
 अर्जुनो वक्ति भो राज, —न्नीदृशीं विद्यां गते । मत्स्यमापिणि लोकैकंऽपि, भवेत्तुः प्रनयस्तन ॥ ५८७ ॥
 जनाननाचनस्तन्य, जाल्याशीलं च भृगुजा । मुक्तः सम्प्रति यद्वाग्यं, न जाने स्मरणः कथम् ॥ ५८८ ॥
 ततस्तत्वारक्षमुग्न्यन, लपित दृष्ट! दृष्ट! रे ? । पाणिमंस्थितसध्वक, —वर्जितोऽनमपिहः ॥ ५८९ ॥

श्रीगर्गाभिः

मृतः जनानि किं चरन्, ममृतं मृत्युदायकम् । लोकादयविरुद्धं च, दुर्गत्यध्वनि दीपकम् ॥ ५६० ॥
 गताऽऽदिष्टमन्त्रागोऽथ, वयमभूमौ तमर्जुनम् । सर्वोद्भूतवध्याभं, शूलोपान्तं निनाय तम् ॥ ५६१ ॥
 नापता तत्र कोऽप्येको, विरगलोऽतिकालरुक् । दारुणः पुरुषोऽकस्मा, -दुपतस्थे भयानकः ॥ ५६२ ॥
 ननोने गोः पुरीक्षायन्त्रं मार्गविष्यथ । सकलानपि रे युष्मान्, मारयिष्याम्यहं तदा ॥ ५६३ ॥
 उन्निवृत्तिवन्नेपां, मंजातः मत्यसङ्गरः । एकैनेव जिताः सर्वे, विष्णुनेव सुरारयः ॥ ५६४ ॥
 ननः प्रजस्य भूपाला, -गङ्गाः शरणमागताः । सिंहेन कथयामासु, -वीतवृत्तान्तमादितः ॥ ५६५ ॥
 नून्या नोभारुणो गजा, भृकुटी भीषणाननः । सर्वो युद्धादिसामग्रीं, विधाय निरगात्परात् ॥ ५६६ ॥
 तनः नर्तागिराण, युध्यमानस्य भृपतेः । तेन सार्द्धं मगात्कालो, भूयिष्ठः शिष्टनीतितः ॥ ५६७ ॥
 दृन्नागिराणनागन्, -चक्रकोदण्डतोमराः । महद्भ्या अपि निर्लक्ष्याः, संजज्ञुस्तं प्रति प्रभोः । ॥ ५६८ ॥
 तनः श्रीगर्गिर्देव, जालं नैव पुमानहो । देवो वा दानवो वाऽपि, यक्षो वा राक्षसोऽथवा ॥ ५६९ ॥
 गन्नात्ययशम्भन, भूषेताभाणि मुन्दर । अज्ञातपरमार्थस्य, दोषो, मे नात्र कश्चन ॥ ६०० ॥

यः कश्चिदस्ति भो ह्यत्र, प्रत्यक्षीभूय तत्ततः । कथ्यतां निजमाह्वानं, सन्देहध्वान्तभास्करम् ॥ ६०१ ॥
 नम्राङ्गीभूय तेनोचे, शृणु तावन्नरोत्तम ! । स्वविक्रमेण विधवेऽस्मि,— न्नजैर्योऽहं पुनर्हरैः ॥ ६०२ ॥
 नाम्नाऽहं दुष्पमाकालः, कलिं ग्राहूर्जना मम । साम्राज्यं भारते क्षेत्रे, एकच्छत्रं च सम्प्रति ॥ ६०३ ॥
 प्रागासीच्छ्री महावीरो, महावीरो मम द्विषन् । पक्षैरेकोननवत्या, सिद्धिं प्राप्तस्य तस्य हि ॥ ६०४ ॥
 साम्प्रतं जयति राज्यमजय्यं, मामकीनमिह भारतवर्षे ।

शिक्षतोऽस्खलिततेजसा मया, कर्षुको ह्ययमतीवनीतिमान् ॥ ६०५ ॥
 मदाशालङ्घनोन्मत्त,—श्चिर्मदं यत्तदाऽग्रहीत् । विम्रच्य मूल्यशून्येऽस्मिन्, कच्छे द्विगुणितं तदा ॥ ६०६ ॥
 मम त्वं पश्यतोहर्त्ता, प्रतिभासि यदीदृशम् । कृतवानित्युदित्वाऽथ, क्रोडे चिर्मटमीक्षितम् ॥ ६०७ ॥
 यावत्पौरा राजलोकाः, पश्यन्तः सन्ति तावता । उत्थाय श्रेष्ठिष्ठः सोऽपि, प्रागात्सज्जशिरा गृहात् ॥ ६०८ ॥
 वयस्यैः स्वजनैः पौरैः,—राश्वर्यं वीक्ष्य विस्मितैः । हृष्टेन भूभुजाऽप्येयः, स्वाङ्गमारोप्य संस्तुतः ॥ ६०९ ॥
 अर्जुनस्यापि भूयेन, सर्वालङ्कारदानतः । प्रसादो विहितो न्यायः,—सारेण प्राप्तकीर्तिना ॥ ६१० ॥

विश्राग्यश्रमयोपान्, कलिकालनराशिपः । ऊर्ध्वकृत्य स्वदोर्दण्डं, स्वीजः स्फूर्त्तिपराक्रमान् ॥ ६११ ॥

नद्यथा—(हरिणीप्लुतं छन्दः)

अवृत्तपट्टना भौंयं, चित्तं मत्तामपमानता, मतिरविनयो धर्मो, शाब्धं गुरुष्वपि वञ्चना ।

ललितमधुरा वाक् प्रत्यक्षं परोक्षविधातिनी, कलियुगमहाराजस्यैताः स्फुरन्ति विभूतयः ॥ ६१२ ॥

आकृतीमन्यनुन्योऽमौ, व्यग्रहारः कलौ युगे । तरन्त्यसाधवो यत्र, निमज्जन्ति च साधवः ॥ ६१३ ॥

ये द्युनि जनाः प्रियाणि नतनं सर्वस्य हेतुं विना, ते निष्कारणवान्धवा विरलतां जाताः कलौ साधवः ।

द्युदः स्वार्थपरंगतमुकृतैर्मोर्मायाभिनिष्टुरैः, प्राण्युद्धं गविधातृभिः सलजनैर्व्याप्तं जगत्सांग्रतम् ॥ ६१४ ॥

न दो द्युत्वं कण्टपटम्तापयजनाः, जनो मिथ्याभापी विरलतर दृष्टिर्जलधरः ।

प्रमद्वर्त्तनीचानामवनिपतयो दृष्टमतयः, जनाः शिष्टा नष्टा अहह ! कलिकालव्यतिकरः ॥ ६१५ ॥

धर्मः परंगतस्मनः रूपटिनं मन्यं च दूरे गतं, पृथ्वी मन्दफला नृपाः सुकुटिला द्रव्यार्जने व्यंसना ।

लोकः स्त्रीवशतः द्वियोऽतिचपला लोभैकसज्जा द्विजाः,

साधुः सीदति दुर्जनः प्रभवति प्रायः प्रविष्टः कलिः ॥ ६१६ ॥
सर्वत्रोद्भूतैकन्दला वसुमती वृद्धिर्जडानां परा, जातं निःकमलं जगत्सुमलिनैर्लब्धा घनैरुन्नतिः ।
सर्पन्ति प्रतिमन्दिरं द्विरसनाः संत्यक्तमार्गो जनो,--वर्षाणां च कलेश्च संप्रति जयत्येकैवर ज्यस्थितिः ॥ ६१७ ॥

इत्यादि ।
एवं तावन्निजां स्फूर्तिं, सौवराज्यस्थितिं तथा । प्रकाश्य रणसिंहस्य, भूपस्य पुरतः पुनः ॥ ६१८ ॥
स्तोकमात्राऽपि मे आज्ञा,--ऽतिक्रमो मां करिष्यसि । इत्युदित्वा छलित्वाऽथ, कलिभूपस्तिरोदधे ॥ ६१९ ॥
कलिनोक्तं वचश्चित्ते, धारं-धारं धराधिपः । यथागतोऽर्जुनो लोकाः, सर्वे स्वस्थानमाश्रिताः ॥ ६२० ॥
न कोऽपि तल्लङ्घयितुं, क्षमापीठे क्षमोऽस्ति भोः ! । देवो विद्याधरो वाऽपि, दानवो मानवोऽथवा ॥ ६२१ ॥
ततो भूवल्लभो नीतौ, विपरीतमना ह्यभूत् । राज्यं प्रपालयामास, पैत्र्यं पूर्ववदुत्कटम् ॥ ६२२ ॥
खलन्ति पिशुनास्तस्य, शासनं यमशासनम् । नीचानां दुर्वचोवाणा,--लगन्ति श्रवणे प्रभोः ! ॥ ६२३ ॥

तदादि निगिला लोको,--उद्येतुं प्रवृत्ते त्विदम् । कुम्भवत्सर्ववृत्तोऽपि, विदग्धो रागवानपि ॥
 ग्रहीतुं शक्यते केन, पार्थिवः कर्णदुर्वलः ॥ ६२४ ॥ पट्पदः श्लोकः
 योजनानां शतं गन्तुं, करोत्याशां समृद्धये ॥ ६२५ ॥
 अग्निर्विक्रिन् भूपाले, रुगेन्यालां समृद्धये । योजनानां शतं गन्तुं, करोत्याशां समृद्धये ॥ ६२६ ॥
 ततो गजगु पौंगु, रुलिराजविजृम्भितम् । दृष्ट्वा भूमीशुलश्चित्तं विरक्तमभवद् भवात् ॥ ६२७ ॥
 ततश्च समयं ज्ञान्ता, ममागाद् गोपमातुलः । श्रीमज्जिनदासगणि,--महोमुनिशिरोमणिः ॥ ६२८ ॥
 श्रीविजयगुरोघाने, स्थण्डिले स्थावरवसैः । जन्तुभिर्वर्जिते सोऽस्था,--दनुज्ञाप्यं स्थिराशयः ॥ ६२९ ॥
 ज्ञाश्रोधानपानेन, विजसो भूपतिस्तदा । देवाद्यजिनदासपि,--लङ्कारांश्च धनानि च ॥ ६३० ॥
 प्रीतिं शानेन भूषेन, तस्मै दानमदायि च । विमुच्य राजचिह्नान्य,--लङ्कारांश्च धनानि च ॥ ६३१ ॥
 तत्रापि सगरीमारो, राजपौर जनान्वितः । दशार्णभद्रवद्दीरं, वन्दितुं तं धराधवः ॥ ६३२ ॥
 प्रगम्य परमाभक्त्या,--उद्वितीयदया पराऽभया । दानादिकं वितन्वानः, प्रापेधानं मनोरमम् ॥ ६३३ ॥
 तं विःप्रदक्षिणीकृत्य, पञ्चाभिगमपूरकम् । निपसाद यथास्थानं, नृपस्तद्वक्त्रदत्तदृक् ॥ ६३४ ॥

राजरङ्ग समोरस्क,--स्तुणस्त्रणसमानधीः । मुनिधर्माशिषाऽऽसंज्ञया,--ऽऽरब्धवान् धर्मदेशनाम् ॥ ६३४ ॥

तथाहि—

अस्मिन्नसारे संसारे, भविनां भ्रमतां मिथः । युग्मजानामपि प्रायः, सुखदुःखोदयः पृथक् ॥ ६३५ ॥
 सुखसाधनं हि सुकृतं, दुष्कृतं दुःखसाधनम् । विभाव्येदं सुखाकाङ्क्षी, प्राणी धर्मं समाचरेत् ॥ ६३६ ॥
 समये समये प्राणी, भावेन येन येन हि । प्रवेशं कुरुते तेन, तेन बन्धः शुभाशुभः ॥ ६३७ ॥
 आश्रवद्वारोद्घेन, शुभं कर्मजियेज्जनः । अशुभं वैपरीत्येन, इति प्रोक्तं जिनागमे ॥ ६३८ ॥
 प्राणिहिंसा--मृषावादा,--ऽदत्ताऽ-ब्रह्म-परिग्रहाः । पञ्चैते आश्रवा ज्ञेयाः, स्थगितव्याः प्रबन्धतः ॥ ६३९ ॥
 प्रवाहैः पूर्यते जीवः,--सरसी पापवारिभिः । स्थगितेव्वेतेषु तदा--ऽनागमः प्राक्तनक्षयः ॥ ६४० ॥
 वत्स ! एषोऽस्त्यग्निप्रायः,--स्तव चेतसि वर्तते । आश्रवद्वारोद्घेन, पापं पुण्यं विपर्ययात् ॥ ६४१ ॥
 तद्दुष्कलिपिशाचेन, छलितष्ठगितोऽथवा । किं वा दुर्मित्रसंसर्गा,--न्मन्ये चित्तं चलाचलम् ॥ ६४२ ॥
 श्वेतं वस्तु समं पीतं, विपर्यसेन पश्यति । यथा कनकक्रीजस्य, भक्षणान्मानवो भृशम् ॥ ६४३ ॥

यद्वा निमिरदोषेण, दृष्टदचन्द्रमसो युगम् । ददितुं तथा वत्स !, तवास्ते धीविषययः ॥ ६४४ ॥
 त्वं कल्लिभृषमिगा, स्वायं चैत्वं त्यजिष्यसि । तथापि स्यादद्य मृत्यु, द्वयमप्यवितर्कितम् ॥ ६४५ ॥
 त्वं कल्लिभृषमिगा, यथात्तं खाद्यमिश्रितम् ॥ ६४६ ॥
 क्रीडाया क्रियमाणाऽपि, हिना दुर्गनिदायिनी । प्राणनाशकरं क्ष्वेडं, रणसिंहमहीशिनुः ॥ ६४७ ॥
 इत्याद्युपदेशमुधा, पायं-पायं श्रमःपुटः । मिथ्याविषं तदा नेशे, रणसिंहमहीशिनुः ॥ ६४८ ॥
 निघ्राय धर्माभिमुखं, भूयति मृनिनोदितम् । पितुर्विजयसेनयै, र्वाचांसि शृणु तत्परः ॥ ६४९ ॥
 कल्लिचिदं पिणा नैन, प्राप्तेन स्वगुणादय । धर्मदासाभिधानेन, जगज्जनहितैर्पिणा ॥ ६५० ॥
 स्वर्गं यियामुना पृथ, -प्रतिबोधनहेतुतः । चक्रेऽनागतमेव श्री, -उपदेशस्य मालिका ॥ ६५१ ॥

तद्वर्णिकामात्रं यथा—

भद्रो विणीयविणयो, पढमगणहरो समतमुयनाणी । जाणंतोवि तमत्यं, विम्भिय हियओ सुणह संव्वं ॥ ६५१ ॥
 नं आणारेइ राथा, पडुयओ तं मिरेण इच्छंति । इय गुरुजणमुहमणियं, कयंजलिउडेहिं सोयव्वं ॥ ६५२ ॥
 नो एणइ अणमणं, गुहयणं न लएइ उवएसं । सो परिहाइ परमवे, जहा महापीढ पीढरिसी ॥ ६५३ ॥

राजरङ्ग समोरस्क,--स्तुणस्त्रेणसमानधोः । मुनिधर्माशिषाऽऽसंशया,--ऽऽरब्धवान् धर्मदेशनाम् ॥ ६३४ ॥

तथाहि—

अस्मिन्नसारे संसारे, भवितां भ्रमतां मिथः । युग्मजानामपि प्रायः, सुखदुःखोदयः पृथक् ॥ ६३५ ॥
सुखसाधनं हि सुकृतं, दुष्कृतं दुःखसाधनम् । विभाव्येदं सुखाकाङ्क्षी, प्राणी धर्म समाचरेत् ॥ ६३६ ॥
समये समये प्राणी, भावेन येन हि । प्रवेशं कुरुते तेन, तेन बन्धः शुभाशुभः ॥ ६३७ ॥
आश्रवद्वाररोधेन, शुभं कर्माजियेज्जनः । अशुभं वैपरीत्येन, इति प्रोक्तं जिनागमे ॥ ६३८ ॥
प्राणिहिंसा--मृपावादा,--ऽदत्ताऽ-ब्रह्म-परिग्रहाः । पञ्चैते आश्रवा ज्ञेयाः, स्थगितव्याः प्रबन्धतः ॥ ६३९ ॥
प्रवाहैः पूर्यते जीव,--सरसी पापवारिमिः । स्थगितेष्वेतेषु तदा--ऽनागमः प्राक्तनक्षयः ॥ ६४० ॥
वत्स ! एषोऽस्त्यभिप्राय,--स्तव चेतसि वर्तते । आश्रवद्वाररोधेन, पापं पुण्यं विपर्ययात् ॥ ६४१ ॥
तद्दुष्कलिपिशाचेन, हलितष्टुगितोऽथवा । किं वा दुर्मित्रसंसर्गा,--न्मन्ये चित्तं चलाचलम् ॥ ६४२ ॥
श्वेतं वस्तु समं पीतं, विपर्ययेन पश्यति । यथा कनकक्रीजस्य, भक्षणान्मानवो भुशम् ॥ ६४३ ॥

श्रीरणसिंह

चरित्रम्

॥ ६४ ॥

यद्वा तिमिरदोषाणां, दृष्टश्चन्द्रमसो युगम् । दरिद्राष्टिं तथा वत्स !, तवास्ते धीविषययः ॥ ६४४ ॥
 एवं कलिभूषभिया, स्वाथं चेत्त्वं त्यजिष्यसि । तथापि स्यादधं मृत्युं, द्रयमप्यवितर्कितम् ॥ ६४५ ॥
 स्त्रीडया क्रियमाणाऽपि, हिंसा दुर्गतिदायिनी । प्राणनाशकरं श्वेडं, यथात्तं खाद्यमिश्रितम् ॥ ६४६ ॥
 न्याय्युपदेशगुणो, पायं-पायं श्रवःपुटः । मिथ्याविषं तदा नेशे, रणसिंहमहीशितुः ॥ ६४७ ॥
 विज्ञाय धर्माभिमुखं, भूयति मुनिनोदितम् । पितुर्विजयसेनये,--वर्चांसि शृणु तत्परः ॥ ६४८ ॥
 हन्तिविदं पिणा नेन, ग्राप्तेन स्वगुणादथ । धर्मदासाभिधानेन, जगज्जनहितैर्पिणा ॥ ६४९ ॥
 धर्मो पियायुना पुत्र,--प्रतिबोधनहेतुतः । चक्रेऽनागतमेव श्री,--उपदेशस्य मालिका ॥ ६५० ॥

नद्वर्णिस्त्रामात्रं यथा—

भद्रो निर्णीयनिजो, पटमगणहरो समत्तमुयनाणी । जाणतोपि तमत्थं, विम्बिह्य हियओ सुणइ सव्वं ॥ ६५१ ॥
 जं आणमंइ राधा, पडयओ तं मियेण इच्छंति । इय गुरुज्जणमुहुमणियं, कयंजलिउडेहिं सोयव्वं ॥ ६५२ ॥
 जो ह्माइ अल्लमाणं, गुरुचरणं न लणइ उयणंसं । सो परिहाइ परमभवे, जहा महापीढ पीढरिसी ॥ ६५३ ॥

जो गिण्हइ गुरुवयणं, भन्नंतं भावओ विसुद्धमणी । ओसहमिव पिज्जंतं, तं तस्स सुहायहं होइ ॥ ६५४ ॥
 अभिगमणवंदणनमं,--सणेण पडिफुच्छणेण साहूणं । चिरसंचियंषि कम्मं, खणेण-विरलत्तणमुवेह ॥ ६५५ ॥
 भवसयसहस्सदुल्लहे, जाइजराभरणसागरुत्तारे । जिणवयणंमि गुणायर !, खणमवि मा काहिसि पमायं ॥ ६५६ ॥
 विजया गणिनी राज्ञो, माता तत्राजगास सा । समयज्ञायतो द्वेधा, महासत्याः शिरोमणिः ॥ ६५७ ॥
 आहोपदेशमालैषा, प्रस्तावं प्राप्य तं प्रति । अध्येतव्या त्वया वत्सा,--ऽऽमूलात्स्वर्गशिवद्धये ॥ ६५८ ॥
 ततः सिंहेन साऽधीता, जिनदासमहर्षितः । भाविभद्रवतां नृणां, दुष्करं किं नु धीमताम् ॥ ६५९ ॥
 पौनःपुन्येन तस्याश्च, परावर्त्तनतस्ततः । नव्योपदेशपीयूष,--भावितात्मा नृपोऽभवत् ॥ ६६० ॥
 ततः कमलवत्यङ्ग,--जन्मानं शुभवासरे । राज्येऽभिषिच्य समये, विहायाहिमिव श्रियम् ॥ ६६१ ॥
 श्रीश्रुनिचन्द्रसूरीणां, पार्श्वे जग्राह संयमम् । प्रपाल्य निरतीचारं, प्रक्षाल्य निजकश्मलम् ॥ ६६२ ॥
 आराधनां समाराध्य, ध्यानमौनसमन्वितः । स्वर्गलोकेषु देवत्वं, संग्राप्य क्रमतः शिवम् ॥ ६६३ ॥
 देवीकमलवत्यङ्ग,--प्रसूतेना व्यपाठि सा । तदुक्तार्थसुधासेक,--संग्रीयन्नन्तरात्मना ॥ ६६४ ॥

नतः परं चतुर्णां,—महं नानयचेतमा । पापदयमाना सद्बुद्ध्या प्राप्तेयं तमनेहसम् ॥ ६६५ ॥
 गायन्त्रद्रियानाथौ, दीव्यन्तौ दिवि तिष्ठतः । गायन्मेरुस्तावदेपा, जयताज्जगतीतले ॥ ६६६ ॥

। अथ प्रशस्तिः ।

तोर्धं श्रीपदं मानस्य, सुधर्मा गणयोऽभवत् । तदन्वये वक्त्रकायो, वज्रस्याम्यभक्तगुरुः ॥ ६६७ ॥
 चान्द्रे कृते तच्छाब्बायां, सूरिहृद्योतनाभिधः । तत्पट्टे श्रीवदं मानो, वद्धं मानमुनीश्वरः ॥ ६६८ ॥
 तत्तरेति मन्त्रात्,—विस्मयो नृपर्षदि । श्रीजिनेश्वर सूरीन्द्रो,—ऽभयदेव गुरुस्ततः ॥ ६६९ ॥
 शोभिनाचण्डुषागुण्डः, मुरिः श्रीजिनवल्लभः । नत्तासिलामत्यमर्त्यः, श्रीजिनदत्त सूरिराट् ॥ ६७० ॥
 भाग्यश्रेष्ठोऽनन्तमणिः, श्रीजिनचन्द्रसूरिराट् । पट्टशिवाद्वाजेताऽभू,—जिन्नपत्तितीश्वरः ॥ ६७१ ॥
 महेशो विश्वविन्यातः, सार्वसिद्धान्तपारगः । संख्यातोत्तगुणप्राप्तः, गौतमप्रतिमः प्रभुः ॥ ६७२ ॥
 आदिवरान्नो भूभृन्नगः, सूरिशिरोमणिः । श्रीजिनभद्रसूरीन्द्रो,—ऽभवद् भद्रङ्करः सताम् ॥ ६७३ ॥
 तत्तरेऽग्रेऽग्रे, दिनेशलोन्वापरो गतो जगते । म श्रीजिनचन्द्रगुरुः, सता तमस्तोमहरण परः ॥ ६७४ ॥

तत्पट्टोद्योतकरः, खरतरगणनाथकोऽधुना विजयी । श्रीजिनसमुद्रसूरिः, समुद्रवद् रत्नराशिनिधिः ॥ ६७५ ॥
 ग्यासदीनसुरत्राण,—गोष्ठ्याप्तज्ञपत्रकाः । शिष्याः श्रीजिनभद्राणा, सिद्धान्तरुचिवाचकाः ॥ ६७६ ॥
 तदन्तेवासिलेशेन, रणसिंहकथाप्रथा । गणिनामुनिसोमेन, चिरन्तनकथानुगा ॥ ६७७ ॥
 वाचनाचार्यचर्यस्य, हेमध्वजगणेशोरोः । अभ्यर्थनाविशेषेण, चक्रमुक्तिनिबन्धना ॥ ६७८ ॥
 मतिमान्यादिदासत्वं, लक्षणाच्छन्दसोऽतिगम् । सद्भिः शोध्यं बुद्धिमद्भिः,—स्तत्कृत्वा मय्यनुग्रहम् ॥ ६७९ ॥
 सितपत्रस्थलदुर्गे, श्रीवीरस्वामिनः प्रसादेन । तोलाकारितशाला,—स्थितेन चेषा समर्थितराम् ॥ ६८० ॥

॥ इति श्रीरणसिंहचरितं समाप्तम् ॥

संवत् १५४० वर्षे श्रीवैशाखसुदि अक्षितवृतीयादिने श्रीरणसिंहकथा कृता

वाब्बुनिसोमगणिनेति वाच्यमाना चिरं जयतात् ॥

शुभं भवतु लेखक-पाठक-व्याख्यातॄणां श्रोतॄणां चिति ।

पता—

श्रीजिनदत्तधरि, ज्ञानमण्डार

डि० गोपीपुरा, मीनलयाड़ी उपासरा

मु० मुल (गुजरात)

मुद्रक—

रुलियाराम गुप्त

दि बङ्गाल प्रिंटिंग वर्क्स

२१, सिनागन स्ट्रीट, कलकत्ता ।

पता—

वा० हीरालालजी खारड

डायमण्ड हाउस

१३, विवेकानन्द रोड, कलकत्ता ।

इति श्रीरणसिंह चरित्र समाप्तम् ।

महाकायास्त्रिधा गजन्ध्रचवन्तो मदं बद्धु ।
 तेजोदीर्यवलोपेता महाबलपगक्रमाः ॥ ५२
 बद्धोत्कचस्तु स्वं नागं चोदयामास तं ततः ।
 सगजं भगदत्तं तु हन्तुकामः परंतपः ॥ ५३
 ते चान्ये चोदिता नागा राक्षसैर्त्तर्महाबलैः ।
 परिपेतुः सुसंरब्धाश्चतुर्दंष्ट्राश्चतुर्दिशम् ।
 भगदत्तस्य तं नागं विषाणंस्तेऽभ्यपीडयन् ॥ ५४

संपीड्य
सोऽनन्त
तस्य तं
श्रुत्वा
एष यु
भगदः
गक्षम

प्रणम्य त्रिकच पादाग्रगृह्णापितर तदा ।
मातुश्च परमेस्वरात्मना च नामान्य धन्यतु ।
घटोत्कचस्योक्तपूर्वं माता त प्रत्यभाषत । [७]
अग्ररीत्तेन नामान्य घटोत्कच इति न्य ह ।
न हि गृष्टो मघयना कर्णहंतोर्महात्मना ।
कर्णग्याप्रतिरीर्यस्य प्रतियोद्धा महारथ ।

મુ ,
 મુમમુ
 D (c
 (for
 D, c
 B, D
 મમ',

52 Ko-: Dn: om 52 (for Dn:, cf. v 1 51)
 —^b) D: ॐ प्रध्वतो; T G: M: सुध्वतो K: B: D:
 सु — D: om 52rd. —^c) T: तेजोवीर्यं ह्यो
 M: तेजोवीर्यं —^d) B:-: Da Dn: D: ॐ
 महावीर्यं (D: 'राज' पराक्रमा. (Da: 'म'), D: 'महावीर्य',
 M: महावीर्यं — After 52, S ins

55
न (f)
D: 1
यद
D: 1
नात

252* त्रेपिताक्ष महागज राक्षसैश्च चतुर्दिगम् ।

બનત
 111
 —
 111
 નામ

[(G: M प्रमाणित) M: 4 ताना (for नमस्कार)
T: नमस्कार (for 'प्रमाणित)]

73 Da om 73 (cf v 151) T: Ga- Ma-
 om (hapl) 53^a-54^a —*) Da D यद्येष्वस्य,
 Ti G: *यद्यस्य, Ti G: दिव्यामान्; M: तासामान्
 (for स नाम). —*) K: D: नोदयामास K:
 (before corr) D: सतः; k: तथा (for नत).
 K: l: Da Dm D: s: * प्रेक्षयामास मयुगे; Ti G:
 M: नोदयामास त(Ti G: *नत)न —*) In D:
 the portion of the text from मयु up to हि in 54^a
 is missing, the fol. being left blank. Ti K:
 D: अगम्य स; P: अगम्यु; Ti G: M: *अगम्य.
 —*) K: D: *अगम्य; k: अगम्यतः; D: अगम्यतः.

—
T.
—

[illegible]

一、
 二、
 三、
 四、
 五、
 六、
 七、
 八、
 九、
 十、

ननाद बलवन्नादं भगदत्तः प्रतापवान् ॥ ४७
 ततो घटोत्कचो राजन्प्रेक्ष्य भीमं तथागतम् ।
 संकुद्धो राक्षसो घोरस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ ४८
 स कृत्वा दारुणां मायां भीरुणां भयवर्धिनीम् ।
 अदृश्यत निमेषार्धाद्धोररूपं समाश्रितः ॥ ४९
 ऐरावतं समारुह्य स्वयं मायामयं कृतम् ।
 तस्य चान्येऽपि दिङ्मगा बभूवुरनुयायिनः ॥ ५०
 अञ्जनो वामनश्चैव महापद्मश्च सुप्रभः ।
 त्रय एते महानागा राक्षसैः समधिष्ठिताः ॥ ५१

महा-
43^b

प्रावत

सृष्ट,
- १)

मही

तत्

सर्व;
D₁स्तु,
नास्ते

तत्

D₁- ^a)

1

- ^c)- ^d)समा
itesD₅ 3D₆

वान्

Da

Dn₁ D₄ 5 7 8 दृष्टा भीमः; S भीम वीक्ष्य K₃ D₁
 M₁ 3 4 तथाविधं, T₁ (also as in text) तथा गजं

49 ^a) K₀₋₂ B₃ दारुणी (K₂ °णी) — ^b) D₅
 शत्रूणां. Ś₁ D₃ M₁ °वर्धनी, K₂ °वर्धिनी, Da₁
 °वर्धन — ^c) K₁ अदृश्यत (s₁₀), Da₁ अदृश्यत, S
 (except G₁) प्रत्यदृश्यन् Ś₁ निमेषात्स, B₃ Da₁ °पाधं
 D₁ अदृश्यं निमेषार्धेन — ^d) Ś₁ D₂₋₄ T₁ G₂ 4 घोरं
 रूपं Ś₁ K₃ 4 Da₂ D₃ 5-7 T₂ M₁₋₃ 5 समाश्रित

50 ^a) Ś₁ K (K₅ om) D₂ 3 6 ऐरावण Ś₁
 K₀₋₃ D₁₋₃ 6 समारुढ (D₁ °ढ) — ^b) Ś₁ K₀₋₃
 D₂ 3 6 स वै (Ś₁ सर्वे, K₃ D₂ सख्ये) माया (K₂ °यां)-
 कृत स्वयं, D₁ वृत मायामय द्विपं, S अट्टतं महाबल
 (T₂ °गज) — After 50^{ab}, S ins

250* कैलासगिरिसंकाशं वज्रपाणिरिवाभ्ययात् ।

— ^c) K₁ तस्य चान्ये प्र-, B₃ तस्य चान्ये च, S
 तथान्ये चैव D₅ दिग्धांगा, some N MSS दिग्भागा
 B₃ तस्य चान्ये रणे नागा — D₂ om. (hapl) 50^d-51^c
 — ^d) K₀₋₂ बभूवुरन्वयायिन, S त्रासयंतोनुयायिन (G₂
 M₂ °ना)

51 D₂ om 51^{abc} (cf v 1 50) — ^a) K₀ Da
 Dn₁ (before corr) D₅ अर्जुनो, G₃ अजनो — ^b)
 K₀₋₃ T₂ सुप्रभा — Ś₁ om 51^{cd} — ^c) K₃ तत्र,
 G₂ यत् (for त्रय) K₀₋₂ महाभागा — Dn₂ 1
 om. (hapl) 51^d-54^a — ^d) D₂ राक्षसैः समवेष्टिता.
 — After 51, Da Dn₁ D₅ ins (cf 1 143 32-34,
 38)

251* मध्ये त्रिगर्ता(s₁₀)त्राक्षस्यो लभन्ते प्रस्रवन्ति च ।
 कामरूपधराश्चैव भवन्ति बहुरूपका ।

श्री हंसविजयजी कीलायब्रेरो अमदावाद प्र० नं २२.

॥ अहेम् ॥

॥ अतिथिसंविभागव्रते ॥

॥ चन्द्रधवलभूपधर्मदत्तकथा ॥

प्रकाशक.

मुनिराज श्री हंसविजयजी शिष्य पं० सम्पतविजयजीगण्णुपदेशेन
अमदावाद “आंवलीपोल” उपाश्रयसत्कद्रव्यसहायेन

सेकटरी. जेशंगभाई छोडालाल सुतरीया, लुणसावाडे-मोदीपोल-अमदावाद.

प्रत. १०००

बीर सं० २४५०

प्रथमावृत्ति,

सन १९२४

भेट.

आ० सं० २८

॥ श्री अर्ह नमः ॥

॥ अथथी माणिक्यसुन्दरस्त्ररिचरिता ॥

॥ श्री अतिथिसंविभागवते ॥

॥ चंद्रधवलभूषधर्मदत्तश्रेष्ठिनोः कथा ॥

आरोग्यं सौभाग्यं धनाढ्यता नायकरवमानन्दः ।

कृतपुण्यस्य स्यादिह, सदा जयो वाञ्छितावाप्तिः ॥१॥

चतुर्धर्वो कथा प्रोक्ता, पौषधवतहेतवे । संविभागवतस्याथ, रुचिरा प्रोच्यते कथा ॥ २॥

चन्द्रधवलभूषधर्मदत्तश्रेष्ठिनोः कथा ज्ञेया । तथाहि-इह भरतक्षेत्रे कश्मीरदेशे चन्द्रपु-
रं नाम नगरम् । तत्र यशोधवलो नाम राजा । तस्य यशोमती देवी । तत्कुक्षिसमुद्भूतः प्रभू-

॥ श्री अहं नमः ॥

॥ अथश्री माणिक्यसुन्दरसूत्रिविरचिता ॥

॥ श्री अतिथिसंविभागव्रते ॥

॥ चंद्रधवलभूपधर्मदत्तश्रेष्ठिनोः कथा ॥

आरोग्यं सौभाग्यं, धनाढ्यता नायकत्वमानन्दः ।

कृतपुण्यस्य स्यादिह, सदा जयो वाञ्छितावाप्तिः ॥१॥

चतुष्पर्वी कथा प्रोक्ता, पौषधव्रतहेतवे । संविभागव्रतस्याथ, रुचिरा प्रोच्यते कथा ॥ २॥
चन्द्रधवलभूपधर्मदत्तश्रेष्ठिनोः कथा ज्ञेया । तथाहि-इह भरतक्षेत्रे कश्मीरदेशे चन्द्रपु-
रं नाम नगरम् । तत्र यशोधवलो नाम राजा । तस्य यशोमती देवी । तत्कुक्षिसमुद्भूतः प्रभू-

॥ श्री अर्धे नमः ॥

॥ अथश्री माणिक्यमुन्दरस्वरिविरचिता ॥

॥ श्री अतिथिसंविभागव्रते ॥

॥ चंद्रधवलभूषधर्मदत्तश्रेष्ठिनोः कथा ॥

आरोग्यं सौभाग्यं धनाढ्यता नायकत्वमानन्दः ।

कृतपुण्यस्य स्याद्विह, सदा जयो वाञ्छितावाप्तिः ॥१॥

चतुष्पर्वो कथा प्रोक्ता, पौषधव्रतहेतवे । संविभागव्रतस्याथ, रचिरा प्रोच्यते कथा ॥ २॥

चन्द्रधवलभूषधर्मदत्तश्रेष्ठिनोः कथा ज्ञेया । तथाहि-इह भरतक्षेत्रे कश्मीरदेशे चन्द्रपु-
रं नाम नगरम् । तत्र यशोधवलो नाम राजा । तस्य यशोमती देवी । तत्कुक्षिसमुद्भूतः प्रभु-

॥ श्री अर्धे नमः ॥

॥ अथश्री माणिक्यसुन्दरसूरिविरचिता ॥

॥ श्री अतिथिसंविभागव्रते ॥

॥ चंद्रधवलभूपधर्मदत्तश्रेष्ठिनोः कथा ॥

आरोग्यं सौभाग्यं, धनाढ्यता नायकत्वमानन्दः ।

कृतपुण्यस्य स्यादिह, सदा जयो वाञ्छितावाप्तिः ॥१॥

चतुष्पर्वी कथा प्रोक्ता, पौषधव्रतहेतवे । संविभागव्रतस्याथ, रुचिरा प्रोच्यते कथा ॥ २॥

चन्द्रधवलभूपधर्मदत्तश्रेष्ठिनोः कथा ज्ञेया । तथाहि-इह भरतक्षेत्रे कश्मीरदेशे चन्द्रपु-
रं नाम नगरम् । तत्र यशोधवलो नाम राजा । तस्य यशोमती देवी । तत्कुक्षिसमुद्भूतः प्रभू-

रणं मम ॥ २ ॥ राजापि तं दुर्बलशरीरं मलिनवस्त्रं च दृष्ट्वा बभार्षे-भो युक्तं (सत्यं) वद, त-
 वेदशाकारस्य स्वर्णपुरुषो न घटतेऽन्यत्किञ्चिद्गतं कथय । तथा सन्ध्यैरपि प्रोक्तम्-करहा कं-
 टड चारि क्रियमल्ली, विहिह परिकल्पयो । आया रह ओमुहह कांह सो जोगी दक्ख ॥ ३ ॥
 राजा प्रोचे, कथय कथं स्वर्णपुरुषोऽर्जितः । तेनोक्तं श्रयताम्-अत्रैव पुरे श्रीपतिर्नाम श्रेष्ठी ।
 यस्य गृहे लक्ष्मीर्विलसन्ती कमलवासिति नामापि विलसमार, तस्य श्रीमती प्रिया । सान्यदा
 निजसखीगृहं गता पुत्रोह्लापनपरां तां वीक्ष्य निजापुत्रतादुःखेन दुःखिताऽभूत् । भोजना
 वसरे गृहागतेन श्रेष्ठिना पृष्टा, भोजनानन्तरं हतौ प्रोक्ते सोऽपि दुःखितोऽचिन्तयत्-मेघहीनो
 हतो देशः । पुत्रहीनं हतं कुलम् ॥ विद्याहीनं हतं रूपं । हतं सैन्यमनायकम् । ॥४॥ विना
 स्तनभं यथा गेहं यथा देहो विनात्मना ॥ तरुर्विना यथा मूलम् । विना पुत्रं कुलं तथा ॥५॥
 अपुत्रस्य गृहं शून्यं । दिशः शून्या अबन्धवाः ॥ मुखस्य हृदयं शून्यं । सर्वशून्या दरिद्रता
 ॥६॥ चउससिदि दीवा जो वले, वारह रवि उगंत । तोइ अन्धारउ तिणइ कु-

तगुणो (णनिवासः) निस्तन्द्रः चन्द्रधवलो नाम कुमारः । सर्वेषु शास्त्रेषु पारीणो विशेषतश्च शकुनशास्त्रेषु निपुणो बभूव । कुमारोऽन्यदा राज्ञौ धवलगृहोपरि सुप्तः शिवाशब्दं श्रुत्वा । हृदि विचारं चक्रे—एषा शिवा मम महान्तं लाभं वक्ति । इति ध्यात्वा खड्गधरो भूत्वा शब्दानुसारेण स्मशानं जगाम । तत्राग्निकुण्डमध्ये ज्वलन्तं सुवर्णपुरुषं ददर्श । कुमारः समीपस्थं पानीयमानीय स्वर्णपुरुषं स्तित्वा बहिष्कृष्ट्वा (निष्कास्य) भूमौ निक्षिप्य स्वस्थानमागत्य सुष्याप । प्रभाते जाते प्रभातकृत्यानि कृत्वा पितरं नन्दुं सभां ययौ । तावता प्रतीहारेण राजा विज्ञप्तः, स्वामिन्? कश्चित्पुरुषः दीर्घं रजः क्षिपन् मुषितोऽस्मीति पृच्छति । राज्ञा चिन्तितम्-दुर्बलानामनाथानां, बालवृद्धतपस्विनाम् । अन्यायपरिभूतानां, सर्वेषां पार्थिवो गतिः ॥ १ ॥ इति तमाकरयामास । सोऽपि पुमान् दुर्कुर्वन्नुपसमीपं प्राप्तः । राज्ञोचे-किं ते गतं ? । केन पराभूतः ? तेनोक्तम्—सुवर्णपुरुषो गतः । किं कुर्वेऽहं—पञ्चमो लोकपालस्त्वं, कुपात्रुः पृथिवीपते ? । दैवेनाहं पराभूतस्त्वमेव श-

रणं मम ॥ २ ॥ राजापि तं दुर्बलशरीरं मलिनवस्त्रं च दृष्ट्वा बभाषे-भो युक्तं (सरयं) वद, त-
 वेदशाकारस्य स्वर्णपुरुषो न घटतेऽन्यत्किञ्चिद्गतं कथय । तथा सभ्यैरपि प्रोक्तम्-करहा कं-
 टड चारि कियभल्ली, विहिह परिक्रवओ । आयारह ओमुहह कांह सो जोगी दक्ख ॥ ३ ॥
 राजा प्रोचे, कथय कथं स्वर्णपुरुषोऽर्जितः । तेनोक्तं श्रयताम्-अत्रैव पुरे श्रीपतिर्नाम श्रेष्ठी ।
 यस्य गृहे लक्ष्मीर्विलसन्ती कमलवासिति नामापि विज्ञस्मार, तस्य श्रीमती प्रिया । सान्यदा
 निजसखीगृहं गत्वा पुत्रोह्लापनपरां तां वीक्ष्य निजापुत्रतादुःखेन दुःखिताऽभूत् । भोजना
 वसरे गृहागतेन श्रेष्ठिना पृष्टा, भोजनानन्तरं हतौ प्रोक्ते सोऽपि दुःखितोऽचिन्तयत्-मेघहीनो
 हतो देशः । पुत्रहीनं हतं कुलम् ॥ विद्याहीनं हतं रूपं । हतं सैन्यमनायकम् । ॥ ४ ॥ विना
 स्तम्भं यथा गेहं यथा देहो विनारमना ॥ तर्खिना यथा मूलम् । विना पुत्रं कुलं तथा ॥ ५ ॥
 अपुत्रस्य गृहं शून्यं । दिशः शून्या अबानधवाः ॥ मूर्खस्य हृदयं शून्यं । सर्वशून्या दरिद्रता
 ॥ ६ ॥ चउसडि दीवा जो वळे, बारह रवि उगांत । तोइ अनधारउ तिणइ कु-

लइ । जिणघर पुत्र न हुंत ॥ ३ ॥ वांझणी रोवइ थाल चढी, हुं कांइ सिर जमाइ ।
 नवि हुलरायो हालरो वहूडी न पामी पाइ ॥ ५ ॥ गेहंपि तं मसाणं, जरथ न दीसंति धूलि-
 धूसरिया । उठंत पडंत रडवडंत, दो तिन्नि डिभाइं ॥ ५ ॥ प्रियमहिलासुहकमदं, बालमुहं,
 धूलिधूसरच्चायं । सामिसुहं सुपसन्नं, तिन्निवि पुत्रेहिं पाविंति ॥ ६ ॥ इत्यादि चिन्तयित्वा
 त्रियां प्रति प्रोचे-प्रिये मा खिद्यस्व । करिष्याम्युपक्रमम्, ततः श्रेष्ठी मन्त्रतन्त्रयन्त्रदेवदेवीपूज-
 नादिमिश्रारवे प्रवृत्तः । अन्यदा धर्मधननाम्ना मित्रेण प्रोक्तम् । मा मिश्रारवं कुरु । यतः-
 संमतं उच्छिदिय, मिच्छत्तारोवगं नियकुलस्स । तेण सयलोवि वंसो, दुग्गइमुहसंमुहो नी-
 ओ ॥ ७ ॥ मिच्छत्तं उच्छिदिय, संमतारोवगं नियकुलस्स । तेण सयलो वि वंसो, सिद्धि-
 पुरीसंमुहो नीओ ॥ ८ ॥ मिश्रारवेन यदि कदाचित् पुत्रो भवेत् तदपि न वरम् । यथा दे-
 वशर्मनाम्नाऽपुत्रद्विजेन कापि पाद्रदेवता प्रोक्ता । यदि मे पुत्रो भविष्यति तदा ते देवकुलमुद्धरि-
 ष्येऽग्रे तटाकिकां कारयिष्ये । वर्षं प्रति एकं छागं हनिष्यामिअथ तस्य पुत्रो जातः।महोत्स-

वः कृतः । देवीदत्त इति नाम कृतम् । देवशर्मणा देव्या भवनमुद्धृतम् । तटाकिका कारिता,
 वृक्षा रोपिता; देव्यमे छागो हतः । एवं प्रतिवर्षं कुर्वतो देवीदत्तो यौवनं प्राप्तः । पिताऽन्ते कु-
 तार्तध्याना मृत्वा तत्रैव पुरेऽजोऽभूत् । तत्पुत्रेण वर्षप्रान्ते स एव मेघो द्रव्येण क्रीतः स्वन-
 हं समानीतः । तस्य छागस्य स्वगर्हं पश्यतो जातिस्मरणमुत्पन्नम्, सर्वं स्वरूपं ज्ञातम् । मन-
 सि भीतः । देव्यमे वधार्थं महोत्सवेन नीयमानो न चलति । बलेन नीयमानो मार्गे केना-
 पि ज्ञानवता साधुना दृष्टः, तेनोक्तम्—सयमेव य स्खलरोविद्या, अप्पणियावेयडि खाणिया-
 । सयमेव य दुदयाइते, किं छागला वयविति वासं से ॥१३॥ इति श्रुत्वा साहसं धृत्वाऽज-
 श्चाल । सर्वे लोकाश्चमत्कुताः । देवीदत्तेन साधुरक्तः—ठागचालनमन्त्रं मम कथय । तेनो-
 क्तम्-भद्र ? तवायं पिता मिथ्यात्वं कृत्वा मृत्वाऽजोऽभूत् । यदि सन्देहस्तदा गृहे नीत्वा मध्ये-
 मुरकलं मुञ्च । यदि निखातं द्रव्यं किञ्चित् कर्षयति तदा सत्यं । तेन द्विजेन तथैव कृतम् ।
 साधोः समीपे श्रावकत्वादतम् । हे श्रीपते! तथा त्वमपि मिथ्यात्वेन भवारम्भोर्धो अमिष्यसि,

धर्मधनवचसा प्रीतः श्रीपतिः प्राह-कमुपायं कुर्वे । तेनोक्तं-वीतरागसदृशो नहि देवो, जैनध-
र्मसदृशो नहि धर्मः। कल्पवृक्षसदृशो नहि वृक्षः, कासधेनुसदृशी नहि धेनुः॥१४॥ जैनो धर्मः प्रकट
विभवः सङ्गतिः साधुलोके । विद्वद्गोष्ठी वचनपटुता कौशलं सत्कलासु(सरिकयासु)॥सांवी ल
क्ष्मीश्वरणकमलोपासनं सद्गुरूणाम् । शुद्ध शीलं मतिरमलिना प्राप्यते नालपपुण्येः ॥१५॥
चन्दनं शीतलं लोके । चन्दनादपि चन्द्रमाः ॥ चन्द्रचन्द्रनयोर्मध्ये। पुत्रगात्रं सुशीतलम्॥१६॥
अतो जैनधर्मे कुरादिति मित्रवचसा धर्मज्ञारवा त्रिकालं जिनपूजाम्, उभयकालं प्रतिकमपुं, प्रति-
वेलां च सामायिकं परमेष्ठिस्मरणं, नियद्वद्वमउद्व जिणभवण-जिणविववरपइठासु । धियरइ
पसरथपुरथय-सुतिरथतिरथयरजत्तासु ॥ १७ ॥ इति सु(नव)क्षेत्रविचित्रवपनादिपुण्यं च कुर्वतः
सकलत्रस्य श्रीपतेः षणमासा व्यतिक्रान्ताः । एकदा पाश्चात्यरात्रौ प्रबुद्धः चिन्तयामास 'जै-
नधर्मसपि कुर्वतो मम न फलसिद्धिः । किमेष धर्मो निरफल इति यावच्चिन्तयति तावता
शासनदेवता प्रोचे-हा मूढ ? जितं फलकं मा हारय, शङ्कां मा कुरु । यतः—आरम्भे नरिथ
दया सहिलासङ्गेण नासए बंधं । संकाए सम्मत्तं, पञ्चज्जा अरथगहणेण ॥ १८ ॥ तव पु-

ओ भविष्यति । परं शङ्काकरणात् पुत्रसौख्यं त्वं न द्रष्टव्यमेतथापि श्रेष्ठी हृष्टः प्रभाते कान्त-
 या पूर्णकलशस्वप्नदर्शनं प्रोक्तम्, तेनोक्तं-पुत्रो भविष्यति । कोऽप्युत्तमजीवः श्रीमतीकुक्षाव-
 वतीर्णो दिनेषु पूर्णेषु जातः । श्रेष्ठिना महोत्सवः कारितः । नामकरणे धर्मदत्त इति ना-
 म दत्तं । स च प्रवर्धमानः सर्वकलाः शिक्षितः । साधुपात्रैर्विशेषतो धर्मकलां शिक्षित-
 वान् । यतः । वाचत्तरिकला कुसला, पंडियपुरिसा अपंडिया चेव । सवकलाणं पवरं, जे ध-
 म्मकलां न याणति ॥ १९ ॥ स च श्रीदेवीं नाम कन्यां परिणायितः । परं शास्त्ररसे मग्नः
 पुस्तिकां कदापि हस्ताद्वा मुञ्चति । तन्मात्रा श्रेष्ठी भाषितः पुत्रोऽयं सर्वशास्त्रवेत्तापि मुख्यं
 इव दृश्यते-काठ्यं करोतु परिजल्पतु संस्कृतं वा, सर्वाः कलाः समधिगच्छतु वाच्यमानाः ।
 लोकस्थितिं यदि न वेत्ति यथानुरूपां, सर्वस्य पूर्वानिकरस्य स चक्रवर्ती ॥ २० ॥ अतः
 शङ्कपुच्छरहितः पशुरिव दृश्यते । अत्र 'वैद्यज्योतिषिकलाक्षणिकप्रामाणिककथा' वाच्या ।
 ततोऽयं पुत्रो यदि धृतकारेभ्योऽर्प्यते तदा ते स्तोत्रैर्देवानिपुणं कुर्वन्ति श्रेष्ठी प्राह ? भोः प्रिये ?

केयं कुबुद्धिः । काके शौचं द्यतकारे च सरयं, सर्पे शान्तिः स्त्रीषु कामोपशान्तिः ।
 क्लीबे धैर्यं मद्यपे तत्त्वचिन्ता , राजा मित्रं केन दृष्टं श्रुतं वा ॥ २१ ॥ ततः
 श्रेष्ठिना 'कुसंसर्गनिवारणाय ' ऋषिशुकभिह्लशुककथा ' प्रोक्ता । तथापि सा न ति-
 ष्ठति । पुनः पुनः कथनेन श्रेष्ठ्यपि भ्रान्तः यतः--जे गुरुया गंभीर धीर, मो-
 टउ जेह मरड्ड । महिला ते वि भमाडयडं, जिम करि धरीय घरड्ड ॥ २२ ॥ जे सु-
 रा जे पंडिया , जे गरूया गंभीर । नारी तेह न चावीया , जे जे बावनबीर ॥ २३ ॥
 श्रेष्ठिना द्यतकारानाहूय व्यवहारनेपुण्याय धर्मवत्तस्तेभ्यो दत्तः, तेऽपि हृष्टास्तमादाय द्यूतर-
 मणवनभ्रमणजलकेलीमुख्यान् क्रोडारसान् कारयन्तः कामपताकायाः पणाङ्गनाया । गहं
 निन्युः । सा तैः प्रोचे-जङ्गमो निधिरयं वर्तते । सापि तमावर्जयामास । श्रेष्ठिनी तत्स्वरू-
 पं ज्ञात्वा दृष्टा द्रव्यं प्रेषयामास । क्रियस्तु दिनेषु गतेषु श्रेष्ठोश्रेष्ठिनी पुत्रमाकारयामासतुः ।
 स तु नैति । कथमपि तौ दुःखितौ जातौ । श्रेष्ठिना शारानदेवतावचः स्मृतम् । तच्च नान्यथा

तौ आकार्य आकार्य निर्विण्णै खिन्नौ दुःखेनैव विपन्नौ । यतः आत्मापराधवृक्षस्य फलान्येतानि
 देहिनाम् । दारिद्र्यरोगदुःखानि, वन्धनव्यसनानि च ॥ २४ ॥ इति स्वमूर्खत्वं निन्दन्तौ
 मृतौ । धर्मदत्तवधूर्गृहे स्थिता वर्तते । अथ द्रव्यानगमनात् (ने-
 पणयाङ्गनाया दासीभी रज इव प्रमर्ज्य धर्मदत्तो निर्वा(क्का)सितश्चिन्तयामास । अधममध्यम
 तदइ अर्धुलं तीन जेडइ । तर जिम नरवेडइ । एकस्युं एक भेडइ । प्रियसिरि रजुरेडइ वेस-
 पाडइ पवेडइ, विलगइ जोंह केडइ नीहलुं नाम फेडइ ॥ २५ ॥ पिहलुटी जामाणसाह नाडं घालइ
 कूय । के वेसा घर पाठवे, केइ रमाडइ जूय ॥ २६ ॥ विसहरनइ वेसाहर विसहरमंत पदांत । जे-
 वेसाहरडंक्रिया, ताहि न मंतन तंत ॥ २७ ॥ इत्यादि चिन्तयन् स्वं निन्दन् श्रीपतिगृहं पृच्छन् स्वगाहमा-
 गाक्षिजगहं पतितं पश्यन् माता(तु)पितविपत्तिं कस्यचित्समीपे श्रुत्वा गृहमध्यं गतः तर्कुंषं शु-
 र्वा तत्र गच्छन् कर्तयन्तीं निजवधूं ददर्श । साऽपि तं दृष्ट्वाऽनुमानेन निजपतिमुपलक्ष्य प्रतिपत्तिं
 चक्र । सोऽपि विष्टरे निविष्टः सर्वं स्वरूपं पप्रच्छ । साऽप्यची(च)कथत् । अथ स दुःखप्रतिताऽपि-

नतयत्-सौम्याय भवन्त्येके, चन्दना इव नन्दनाः । मूलोच्छिन्न्यै कुलस्थान्ये व्यालका इव
 बालकाः ॥ २८ ॥ तं प्रिया प्रोचेऽथ खेदेन किं स्यात् । अद्यापि यदि हे ज्ञाणेष्ट ! त्वं साव-
 धानस्तथा सर्वमपि भव्यं भावि । तेनोक्तम्, द्रव्यं विना भव्यता कुतः—जार्द विजा रुमं, तिस्त्रि-
 वि निवडंतु कन्दरे विवरे । अरुध्विय परिवुड्डो, जेण गुणा पायडा हुंति ॥ २८ ॥ सा प्रोचे-
 स्नागभोजनादि क्रियतां पश्चादुपायं वक्ष्ये । तेन चिन्तितम्—किमपि निधानादिकं कथयिष्य-
 ति । तेन स्नात्वा बुभुजे । क्षणं विश्वस्य सा प्रोक्ता—कथ्यतां क उपायः ? । तथा निजलक्षद-
 व्यसरकाभरणमध्यात् पश्चादात्सहस्रसरकमाभरणमर्पितम् । ततोऽसौ तेन द्रव्येण व्यवसायं
 कर्तुं प्रवृत्तः । परं कोटिध्वजपुत्रस्तेन स्वल्पव्यवसायेन लज्जमानः प्रियां प्रति ग्राह—प्रियेऽत्राहं
 व्रणे । समुद्रं गमिष्यामि । यतः—इक्षुक्षेत्रं समुद्रश्च, योनिपोषणमेव च । प्रसादो भूभृतां चैव, क्ष-
 णाद् क्षन्ति दरिद्रताम् ॥ २९ ॥ सा प्रोचे—प्राणेश ! साग्न्यतं समुद्रसेवनं न साम्प्रतम् । यतः—पुण्या-
 देव समीहितार्थवटजा नो पौरुषात् प्राणिनाम्, यज्ञानोर्ध्वमतोऽपि नाम्नवरपथे(तदे) स्यादहम्भः

सैनधनः । स्वस्थानात्पदमात्राप्यचलतो विन्ध्यस्य चान्नेकशो, जायन्ते मत्पालिपालितयशः-
श्री(शो)लंभिन्तः कुम्भिनः॥३०॥धर्मदत्तोऽभाषिष्ट प्रिये ? -कालो सहाव नियई, पुत्रकय पुरिसका-
रणे पंच । एगन्ते मिच्छन्तं, समासओ हुन्ति सम्मत्तं ॥ ३१ ॥ लोकेऽपि-उद्यमः साहसं धैर्यं,
यत्नं बुद्धिपराक्रमो । पडते यस्य विद्यन्ते, तस्मादेवोऽपि शङ्कते॥३२॥अतो रत्नाकरंसेविष्ये, एवं
स प्रियां प्रत्युत्तरय्य स्वजनेभ्यः स्वकीयगृहादिशिक्षां दत्त्वा सज्जीकृतप्रवहणः समुद्रमचटत् ।
कर्कोटकद्वीपं प्रति प्रवहणस्य गच्छतोऽन्यदा प्रतिकूलवाता वातुं लप्ताः । तस्मिन्नाकुले पोतो
भानः फलकं गृहीत्वान्मोधिं तरन् प्रियाशिक्षां स्मरन्नीरधितीरं प्रासः । भीषणं समुद्रं पश्यन्
यभापे-स्वस्थस्तु विद्रुमवनाय नमो मणिभ्यः, कल्याणिनी भवतु भौक्तिकशुक्तिमाला । प्राप्तं
फलं सकलमप्यमुतः पयोधे-यद्धारणैर्जलचरैर्न विदारिताः स्मः ॥३३॥ इति कथयन् वेलाव-
नेषु परिश्रमन् एकं जलपूर्णं तटाकं विलोक्य मिष्टं नीरं पयो । तीरतरुच्छायामाश्रित्य विवि-
धचिन्तां कुर्वन् निद्राकुलितनेत्रः सुजाप । स केलाप्युत्पादितं स्वं ज्ञात्वा प्रबुद्धः । प्रौढदेहं

भयंकर राक्षसं दृष्ट्वा भयभीतो नेत्रे निमील्य चिन्तयामास-छित्त्वा पाशमपास्य कूटरचनां
भक्त्या बलादागुरां, पर्यन्तानि शिखाकलापवसनाभिरागत्य दूरं वनात् । व्याधानां शरमोचनाद-
तिजवेनोरप्युत्थ धावनमृगः, कृपान्तः पतितः करोतु विधुरे किं वा विधौ पौरुषम् ॥ ३४ ॥
यद्यहं समुद्राभिरागतस्तदा राक्षसेन गृहीतस्तत्किं कुर्वेऽथ यद्वा वि तद्भवतु इति चिन्तयन्
कापि स्थाने स्वं मुक्तं ज्ञात्वा नेत्रे उन्मील्य यावद्विलोकयति तावन्न पश्यति राक्षसं किन्तु
दृक्षच्छायाशितां दिव्यरूपां कन्यामद्राक्षीत् । स चातीव विस्मितः किं राक्षस एव कन्यारूपो
जातोऽन्या वा काचित् किं नागकन्या खेचरी वा अमरी वेति चिन्तयन् साहसं धृत्वा प्रोचे-
ह बाले का रवं ? । तथोक्तम्-रवं कः ? । तेनोक्तम्-मानवोऽहम् । तयाप्युक्तं मानव्यहं, कुतोऽत्र
विषमवने तिष्ठस्येकाकिनी ? । साऽवादीत्-दैवगतिर्विषमा । तेनोक्तं-कथं ? । साऽवोचत्-अयतां
सिंहलद्वीपे कमलपुरं नाम नगरम् । तत्र सत्यार्थनामा धनसागरश्रेष्ठी । तस्य धनश्रीः प्रिया ।
तत्कुक्षिजा धनवती नाम पुत्री पितुः प्राणेभ्योऽपि बह्वभाऽभूत् । सा योवनं यान्ती पित्रा

दृष्टा चिन्तितञ्च । एषा पुत्री तस्यैव वारस्य देया । यस्य जन्मपत्रिका मरुपुत्रीजन्मपत्रिकया-
 सह भाग्यवत्तया मिलिष्यति । इति चिन्तयन्ननेकेषां श्रेष्ठिपुत्राणां जन्मपत्रिका विलोकया-
 मास । परं न कापि मिलति । अन्यदा चन्द्रपुरात् प्रासः काऽपि ज्योतिषिको मयि समीपस्था-
 यां पित्रा भाषितः एवंविधा जन्मपत्रिका कस्यापि वर्तते, तेनोक्तं-चन्द्रपुरे नगरे श्रीपतिश्रेष्ठिनः
 पुत्रस्य धर्मदत्तस्य जन्मपत्रिका मया कृतास्ति सा ईदृशी वर्तते, लिखित्वा दर्शिता, एतया एषा
 मिलति, धर्मदत्तः षोडशस्वर्णकोटिभाग् भविष्यति । श्रेष्ठिनोक्तं-तेनैवेनां पुत्रो विवाहयिष्या-
 मि । लग्नानि पश्य तेनोक्तमस्मिन् सर्वशुद्धमेकमेव लग्नमस्ति चैत्रशुदिपञ्चमीदिनेऽर्धाधि-
 कप्रहरसमये । श्रेष्ठिनोक्तं-स्तोका दिनाश्चन्द्रपुरे गमनागमनं कर्तुं न शक्यतेऽतः पुत्रीमादाय
 वयं तत्र यास्याम इत्युक्त्वा पोतं सज्जीकृत्य सकलपुत्रपुत्रीयुक्तोऽन्भोधौ चचाल । देवप्रेरितप्रति-
 कृजपवनैः प्रवहणे भवने धनवती फलकाधारेण तरन्ती सप्तदिनैस्तीरं प्राप्ता वनमध्यसरसि
 पयः पीरवा सुप्ता राक्षसेनोत्पाटिताऽन मुक्ता । भयार्कम्पमाना राक्षसेनोक्ता-मा भैषीर्मम

क्षुधाकुलस्यापि त्वां विलोक्य कृपा जाता यावदन्यद्भक्ष्यं लभ्ये तावत्त्वां न भक्षयिष्यामि इत्यु-
 त्वा स गतस्तेन त्वं चानीतः । हे सत्पुरुष? त्वां दृष्ट्वाऽहं चिन्तयामि ? हे विधे? कथमहमभा-
 ग्यमयी सृष्टा । पूर्वं पित्रोर्वियोगः साम्प्रतं त्वस्य पुरुषरत्नस्य विनाशवीक्षणदुःखाय स्थापिताऽ-
 स्मि । हे सत्पुरुष? त्वं क इति तयोक्ते धर्मदत्तः स्मिन्वाऽवादीत्, मम स्थानादिकं त्वयैव प्रोक्तं,
 तावत्तस्या वामभुजः स्फुरितः प्रीतिं च प्राप्ता स एव धर्मदत्त इति निश्चित्य लज्जां च
 क्षेभे, धर्मदत्तेनोक्तं-यद्यावयोदैवेन योगो मेलितस्तदा विमृश्य कथय लग्नादिनं कदा प्रोक्तं ।
 तथा विचिन्त्योक्तं-अथैव दिनं एवैव वेला । तस्मिन्नेन सा परिणीता । तथा चोक्तम्-प्राणेश?
 राक्षसभीरुतथैवास्ति । तेनोक्तम्-क्यास्ति? राक्षसस्तयोक्तं-तत्रैव तटाके स्नात्वा खड्गं पार्श्वे वि-
 मुच्य देवतार्चां कुर्वन्नस्ति । तेनोक्तं-रक्षो हनिलग्रामि । तयोक्तं- तदैवैव वेला । स उरथाय
 तयाग्रे चालितया चालितः शनैः शनैः पृष्ठविभागे गत्वा खड्गमादाय कुट्ट्वा पुरो भूत्वा हक्कितः।
 यावत्स कोपाकुल उत्तिष्ठति तावता तेन हतः । धनवती तस्य भुजौ पुष्पैरपूजयत् । तौ निः-

शङ्को तत्र कदलीफलद्राक्षादिकृताहारौ शुमिन्नाविव सुखेन तिष्ठतः । अन्येषुस्तयोक्तं-प्राणेशः
 धर्मं विना दिनां वृथा यान्ति । बालोधको जीव धर्मं करि । सूवे निचिंतो कांड । वीहा जति
 चलन्ति नहु । जिम गिरि निझरणाइ ॥३५॥ येषां ना विद्या न तपो न दानं, न चापि शीलं न
 गुणो न धर्मः ॥ ते मर्त्यलोके भुवि भारभूताः, मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ॥३६॥ वासरविप्र-
 हराय, ते धन्ना जे धम्मसु सेसा संभरि राय जाणेरुद्धे हारिया ॥३७॥ अतो वासभूमौ गम्यते
 तदा भव्यांततस्तौ ततः स्थानाच्चलितौ वासं प्राप्तौ चन्द्रपुरदेशमध्यं गतौ ॥ अन्यदा सन्ध्यायां नि-
 र्विण्णो वनमध्ये क्वापि विश्रान्तौ । धर्मदत्तः पाश्चात्यरात्रिसमये सूर्योदयारपूर्वं प्रबुद्धो लीलय
 प्रियामाश्रित्य वभापे-प्रोञ्जम्भते परिमलः कमलावलीनां, शब्दायते क्षितिर्होपरि शाम्नाचूडः ।
 शृङ्गं पवित्रयति मेरुगिरिर्विवस्वा-नुरथीयतां सुनयने रजनी जगाम ॥३८॥ सा हुंकारमपि न द-
 त्त पुनः क्षणं प्रतीक्ष्य स वभापे-एते व्रजन्ति हरिणास्तृणभक्षणाय, चूर्णं विधातुमथ यान्ति
 हि पक्षिणोऽपि । मार्गस्तवापि सुवहः किल शीतलः स्यादुत्थीयतां सुनयने रजनी जगाम ॥३९॥

सा श्वसत्यपि न ज्ञायते—ततो धर्मदत्तेन सम्मुखमीक्षित तावन्न पश्यति स्म । किमेतत् ? । सा क गता पूर्वमुत्थिता ? क्षणं प्रतीक्ष्य शब्दं कुरुते स्म । प्रिये ? आगच्छ आगच्छ । न कोऽप्या-
याति । उत्थाय परितो वीक्षितम् । तां च न पश्यति पदमपि न दृश्यते । ततो विविधचिन्ता
जाता । वने आन्त्वा आन्त्वा श्रान्तः । परं सा क्वापि न लब्धा । हे हंस ? हे मयूर ? हे चं-
म्पक ? हे सहकार ? मत्प्रियाशुद्धिं कथयत इति जल्पन् पुनः स्वापस्थानं समेतः । प्राह-
ए संसार असारडो, आसा बंधण जाइ । अनेरे किरि सूर्देयइ, अन्नेरडे विहाइ ॥४०॥ यन्म-
नोरथशतैरगोचरं न स्पृशन्ति कवयो गिरापि यत् । स्वप्नवृत्तिरपि यत्र दुर्लभा हेल्यैव विद-
धाति तद्विधिः ॥ ४० ॥ इत्यादि विलप्याऽथ स्वगृहमेव यास्यामीति विचिन्त्य चंद्रपुरं प्रासः
प्रतोलीं प्रवेष्टुं लग्नो यावत्तावच्चिन्तितम्—हा मूढ धर्मदत्त ? क्व यासि । अग्रेऽपि कल-
त्रस्य पश्चादात्त सहस्रा(ऽपि)विनाशिताः, (नि)अथ निजमुखं कथं दृश्यते । सधनाः स्वजना अपि
हसिभ्यन्ति । ततो वनमेव सेवितं वरम् ॥ यतः--कपिकुलनखमुखविदलित-रुतलपतितफलभोजनं

प्रवरम् । न पुनर्धनमदगार्वितभ्रूभङ्गविकारिणी हृष्टिः ॥ ४२ ॥ इति निश्चिन्त्य पश्चादलितो व-
 नान्तर्गतः । फलजलाहारस्तत्र तिष्ठन्नन्यदा योगिना हृष्टः प्रोक्तश्च—बाबू सचिन्त इव ह-
 द्यसे ? । तेनोक्तम्—निर्धनानां कुतो निश्चिन्तरवम् । तेनोक्तम्—अहं दारिद्र्यकन्दकुक्षालविरुदं
 वह्ने । अहमेवं चिन्तयामि-मयणवेव ईसरि दहिउ, लंक दहिप हणुएण।पंडगवणु पंडय दहिउं, पु-
 ण दालिइ न केण ॥ ४३ ॥ तदहं दारिद्र्यं दहामि । हृष्टो धर्मदत्तोऽवक्—कथय कथं ? योगि-
 नोक्तम्—स्वर्णपुरुषं साधयामि । धर्मदत्तेन चिन्तितम्—रक्ष्यतां मामेव स्वर्णपुरुषं करोति इ-
 रयाह—भो योगीन्द्र ? जीववधेन स्वर्णपुरुषः साध्यतेऽन्यथा वा ? योगी धि कुर्वन्वभाषे—तत् शु-
 तं यातु पातालं, तच्चातुर्यं विलीयताम् । ते विशन्तु गुणा बह्वौ, यत्र जीवदया न हि ॥ ४४ ॥
 पुनर्योगी किन्नरी वादयन् भाषया गातुं लग्नः—सोनाकइ पुरिसइं काहु रे कीजइ, जइ नहीं
 दया प्रधान । तीणइं सोनइ काहु करेवउ, जीणइं तूटइ कान ॥ ४५ ॥ भाखहु काइं जइ
 जनोइं, दया विणु धर्म न कोई । जीवदया तमिह पालउ जोगी, हीअइइ, निरमल होई

॥ ४६ ॥ गोरख जंपइ सुणि न बाबू, म गणि आपपराया । जीवदया तुम्हे (इक) अवि-
चल पालओ, अवर धरम सवि माया ॥ ४७ ॥ एभिर्वचनैर्धर्मदत्तो हृष्टस्तं प्रति जगौ । त-
हिं कथय कथं निष्पादयसि स्वर्णपुरुषं । तेनोक्तम्-रक्तचन्दनकाष्ठमयं पुरुषप्रमाणं पुत्तल-
कं कृत्वा मन्त्रप्रभावेण सर्वपैराच्छोदय वह्निक्वण्डे पातयामि । तत उष्णशीतलजलाभ्यां सि-
क्तः स एव स्वर्णनरो जायते । धर्मदत्तेनोक्तम्-ताहिं प्रसव्य कुरुद्वयमं । तेनोक्तम्-वयं दया-
गिनः (योगिनः) स्वर्णेन किं प्रयोजनम् । परं तवार्थमुपक्रमं करिष्ये । धर्मदत्तेनोक्तम्-
निःस्पेषोऽस्थिचयस्य दुःसहतरः कष्टं तुलारोपणं, ग्राम्यस्त्रीकमलुञ्चनव्यतिकरस्तन्त्रीप्रहार-
व्यथा । मातङ्गोच्चैस्तगल्लवारिकणिकापानं च कूर्चार्हतिः, कर्पासेन परार्थसाधनकृते किं किं
च नाङ्गीकृतम् ॥ ४८ ॥ योगिनोक्तम्-सपादलक्षपर्वतमभ्यात् शीतमुष्णं च पानीयमानीतं
वीक्ष्यते । ततो द्वावपि चलिताौ । शीतोष्णकुण्डयोः पानीयमानीतम् । रक्तचन्दनपुत्तलकः
स्वयं योगिना घटितः । सर्वोऽप्याहुतिसंयोगा मेलिताः । कृष्णचतुर्दशीरात्रौ तौ द्वावपि स्म-

ज्ञानं गतो । तत्र योगिना नि कुण्डं उवाहितम् । तत्र लोहरक्षामिषेण खड्गं पार्श्वे कृत्वा नि-
विष्टः, धर्मदत्तस्य चोक्तम्- तवापि लोहरक्षास्ति । तेनोक्तमस्ति किञ्चित्, ततस्तेनापि राक्ष-
ससत्कलङ्गः समीपे गुप्तो भूतः, स च धर्मदत्तः योगिनात्मनोऽप्रे पराङ्मुखो निवेक्षितः, प-
श्चाद् वीक्ष्यमित्युक्तं च, द्वयोरन्तरे रक्तचन्दनपुत्तलकः स्थापितः । परं योगी मन्त्रे-
ण सर्पपानभिमन्थ्य धर्मदत्तपृष्ठिमेवाच्छोटयति स्म । ततो धर्मदत्तेन चिन्तितम् । एष मम
पृष्ठिमेवाच्छोटयति । ततो भव्य इव न दृश्यते विश्वासश्च कर्तुं न युक्त इति विचिन्त्य उन्नमो

१ परमं धिन्मस्कारं, सारं नवपदारमकम् । आत्मरक्षाकरं वज्रपञ्चरामं (खं, य) स्मरान्मयदम् ॥ १ ॥ ॐ नमो अरिहंताणं,
द्विररक्ष, द्विरसि स्थितम् । ॐ नमो सिद्धाणं, मुखे मुखपदं वरम् ॥ २ ॥ ॐ नमो आयरियाणं, अङ्गरक्षातिशान-
यिनी । ॐ नमो उपडशायाणं, आयुधं हस्तयोर्दृढम् ॥ ३ ॥ ॐ नमो लोप सव्वसाहणं, मोचकं पादयोः शुभे ।
यसां पय नमुक्करो, शिला वज्रमयी तले ॥ ४ ॥ सव्वपावत्तणसाणो, वप्पो वज्रमयी वहिः । मंगलाणं च सव्वसिं,
सादिराहारवात्तिका ॥ ५ ॥ स्वादातं च पदं क्षेत्रं, पढमं हवइ मंगलं ॥ वप्पोपरि वज्रमयं, पियानं देहरक्षणे ॥ ६ ॥
महाप्रभायरत्तयं, सव्वोपद्रवनायिनी । परमं धिपदोभूता, कथिता पूर्वस्सरिभिः ॥ ७ ॥ यश्चैवं कुरुते रक्षां, परमेष्ठि-
पदं सदा ॥ तस्य न स्याद् भयं व्याधि-राधिश्चापि कदाचन ॥ ८ ॥

अरिहंताणं शिरस्कं शिरसि स्थितं० । इत्यादि परमेष्ठिमन्त्रेण स्वाङ्गुरक्षं चक्रे खड्गं च सज्जयामास । यावदद्व्योत्तरशतविधिः पूर्णो भवति तावता वक्रदृशा धर्मदत्तेन योगी खड्गं सज्जयन् दृष्टः । ततस्तेनैव झटिति पश्चान्मुखीभूय योगी हतः कृण्डान्तः पतितः स्वर्णनरोऽभूत् (स्वर्णनरमद्राक्षीत्) । तेन चिन्तितम्-शीतोष्णपानीयमानीयं सि-
 आसीति नदी गतः । यावदायातस्तावत् स्वर्णनरं नाद्राक्षीत् मूर्धितः पतितः ॥
 पवनैः सचेतनोऽचिन्तयत् “ पापमपि कृतं फलमपि गतं ” । “षाण्डालपाटके प्रविष्टो भिक्षापि न लब्धा ” हा दैव ! रवयाहमेवोपलक्षितोऽस्मीति विलपन् “दुःखेनातिदुर्बलस्य बलं राजा ” इति त्वरपार्श्वमागतः सोऽहं धर्मदत्तोऽस्मि । इति श्रुत्वा राजाऽवक्र-
 ‘भो भद्र ! स्वर्णनरो न केनापि व्यावर्तते परं लक्षकोटिमानं स्वर्णं याचस्व, यथा को-
 शात्तद्दाप्यते । तेनोक्तम्-यदि स्वर्णनरो मयावाप्यते तदैव मे निवृत्तिरन्यथा स्वर्णेन
 पूर्णं । यतः--वप्पीहड तं जलु पीयइ, जं तुट्टड घणु देइ(जंजलगज्जि न देइ) माणविवज्जियध-

र पडिय, मरइ न चंचु भरेइ॥४९॥अतः स्वर्णग्रहणे(णं)न वाच्यम् । इति तस्मिन्निश्चये राजा-
 ऽचिन्तयत् । हा मामप्याश्रित्य कार्यमस्य न सिद्ध्यति । अथ हस्तवीटकमुत्पाटय वभाषे-सो-
 ऽपि सभायां कश्चिदस्ति योऽस्य स्वर्णनरं वालयति । ततश्चन्द्रधवलकुमारेण वीटकं गृ-
 हीतम् । सर्वः कोऽपि चमत्कृतः । कथं वालयिष्यति ? । अथ तौ द्वावपि सभातो निर्गतौ ।
 कुमारं विलम्बकरणार्थं स उक्तः—भो न ज्ञायते देवेन दानवेन स्वेचरेण वा तव स्वर्णनरो
 लतः । अतः राज्ञो तत्र स्थीयते यथा स्वरूपं ज्ञायते । अथ तौ तत्रैव दमशाने राज्ञौ निविष्टौ ।
 धर्मदत्ते निद्रापिते कुमारेण दिव्यवायारवः श्रुतः । ततः कौतुकात्तत्र धर्मदत्तं निद्रायन्तमेव
 मुक्त्वाऽभिज्ञानानि कुर्वन्ने स्वरानुसारेण गच्छन् वने क्वापि यक्षभवने दत्तकपाटे छिद्रेण
 मध्येऽष्टोत्तरशतदेवकन्या नृत्यन्तीर्ददर्श । तन्मध्ये चैकां रूपेण तदधिकामपि मनुष्यलक्षणां वी-
 क्ष्य विस्मितः क्षणं वीक्ष्य व्यावृत्तोऽभिज्ञानैरेव धर्मदत्तसमीपं प्राप्तः । सोऽपि प्रबुद्धः, कुमारेणोक्तम-
 भोः किमपि श्रुतम् । तेनोक्तमद्भुतालः शब्दायिताः, नहि अन्यत्, तदा भैरवी कलकलायते ।

ततः स्मिरत्वा कुमारेण नाटकस्वरूपे कथिते । सोऽवादीत । सा ममैव प्रिया घटते । द्रुतं ग-
म्यतेऽहं तां पश्यामि । ततो यावत्तौ यक्षद्वारं गतौ तावन्नाट्य विसर्जितम् । धर्मदत्तो हस्तौ
वर्षयन् पुनः पुनः पप्रच्छ । सा कियन्माना किं कुर्वाणा किं वर्णा किं वयोनुमाना दृष्ट्वा कुमारेण स्व-
रूपे प्रोक्ते सोऽवक । स्वर्णपुरुषेणालम्, तां मम प्रियामेव बालय । अथ प्रभाते देवाचकेन द्वायुर्ब-
धाटितायां धर्मदत्तस्य कथयित्वा कुमारो यक्षान्ने दर्भस्त्रस्तरे निविष्टः तृतीयोपवासे राज्ञो सिं-
हसर्पादिभिः क्षोभणपूर्वकं कुमारे निश्चले सति यक्षः प्रत्यक्षोऽभूत् । किं याचसे? तेनोक्तम्-
धर्मदत्तप्रियामर्पय । यक्षेणोक्तम् । सा मम प्रियावश्यं मया दातुं न शक्यते एषा कथं त्व-
दीया । दृष्टुं एकदाहं मत्प्रिया च राज्ञो क्वापि वने प्राप्सौ । तत्र सा दिव्यरूपा सुप्ता दृष्ट्वा ।
यक्षिण्याहमुक्तः, मानवी क्वापीदृशी रूपेण न दृश्यतेऽतोऽपहृत्य मेऽर्पय । ततः सा तस्यै
समर्पिता, अत्रार्थं नाहं वेद्मीत्युत्तवा क्षणेन यक्षोऽदृश्योऽभूत् । कुमारेण चिन्तितं, “धिग् देवादयोऽ-
पि स्त्रीवश्या एव ” । अथ यक्षिणीमुद्दिश्य तपः करिष्ये । यतः ॥ यद्वरं यद्वराराधयं, यच्च दूरे,

व्यवस्थितम् । तत्सर्वं तपसा साध्यं, तपो हि दुरतिक्रमम् ॥५०॥ इति विचिन्त्य तामुद्दिश्य व-
 दधवासाः कृताः । ततः सा कम्पितासनाकुला प्रत्यक्षीभूय वभाषे—वरस ? किमेवं साहसं
 कुरुष ? । कुमारणोक्तम्—सैवार्पिताम् । ततो यक्षिण्याऽनिच्छन्त्या बलादपि सार्पिता । कुमारेण
 धर्मदत्त आहूय प्राक्तः, एषा ते प्रिया भवति । सोऽपि तां दिव्याभरणदुक्कलशोभितां स्मप्रियां
 वीक्ष्य हृष्टः । पुनः कुमारणोक्तम्—चल यथा स्वर्णनरोऽपि दीयते इत्युक्त्वा तत्र स्मशाने स-
 मेत्योक्तम्—अत्र एवं खन । तेन खातम् । निर्गतो देदीप्यमानः स्वर्णपुरुषः । धर्मदत्तेनाचिन्ति,
 उच्यारह उच्यारहओ, सहृण्कोइ करोइ विण उच्यारह जो करइ, विरलो जणणी जणोइ।५१। एवंविध
 उपकर्ताऽयमेव कुमारो नान्य इति क्षणं विमृश्योक्तम्—हे कुमार ? पुनः किञ्चिद्याचे, तेनोक्तमथ
 किं ? मम वाक्यं व्यर्थं न कार्यमित्युक्त्वा धर्मदत्तोऽवकु-स्वर्णनरं स्वमेव गृहाण । कुमारणोक्तम्-
 श्रुतो हेतोः । तेनोक्तम्—वणिगहं नायं मे घटतेऽध्याप्रहं कुर्वति सति कुमारणोक्तम् । तर्हि-
 (याचस्व) यावद्रोचते तावन्मात्रं स्वर्णं स्वर्णनराद् गृहाण । तेन छित्त्वा गृहीतम् । कुमा-

रोऽपि गलशीर्षमात्रं स्वर्णनरमुत्पादय सङ्गोप्य गृहं ययौ । राज्ञो मिलितः पृष्ठं च तस्य कार्य-
 सिद्धिर्जाता? जातेत्युक्त्वा स्वर्णनरवार्तामपि न कथयामास । राज्ञाऽपि न पृष्टम् । राज्ञः किं
 सैव चिन्तास्ति । अथ धर्मदत्तेन स्वर्णनरात् षोडशकोटिमानं स्वर्णं प्राप्य वनस्थेनैव महा-
 न्तं सार्धं कृत्वा स्वर्गहे वधापकः(पनकं)प्रेषितः (तं)ततः सवस्वजनैः सन्मुखं समेतैर्महोत्सवे-
 न गृहं प्रातः । सर्वेऽप्याश्रितलोकास्तं सिषेविरे । यतः--संपदि सपदि घटन्ते कृतोऽपि संपत्ति-
 सहभुवो लोकाः। वर्षाभूम्निवहा इव, काले कोलाहलं कृत्वा॥५२॥ वयोवृद्धास्तपोवृद्धा, ये च वृद्धा
 बहुश्रुताः । सर्वे ते धनवृद्धस्य, द्वारे तिष्ठन्ति किङ्कराः ॥५३॥ यस्यास्ति विसं स नरः कुलीनः,
 स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः। स एव वक्ता स च दर्शनीयः, सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति॥५४॥
 अथ यशोधवत्तेन राज्ञा चन्द्रधवलस्य राज्यं दत्त्वा दीक्षामादाय शिवसौख्यं प्रपेदे । चन्द्र-
 धवलोऽपि राज्यं प्राप्य स्वर्णपुरुषं प्रकटयित्वा विश्वमदरिद्रीकृत्य चन्द्रसंवत्सरं प्रवर्त्तयामास
 तस्यान्यदा धर्मदत्तः स्मृतिमागात प्रभाते मन्त्रिणं प्रेष्य सबहुमानमाहूतः । स सभां प्रातः ।

राजा बहुमानं(नो)दत्तम् (तः)। स्वदत्तेनैव स्वर्णनरेण सर्वत्र यशो मेऽस्ति । ततः सर्वव्यवहर्तृमस्ये
 श्रेष्ठिपदं दत्तं धर्मदत्तस्य, स च स्वगृहं ययौ । निरयमागच्छतोऽस्य पार्श्वे राजा पृष्टं प्रीरया । तव
 कियद्जनम् । तेनोक्तम्-स्वामिन् ? महत्कौतुकं वर्तते । श्रूयताम्, तस्मिन्नावसरे स्वर्णनरात्
 स्वभावे (स्वमाने) नैव षोडश स्वर्णकोटयो गृहीताः । साम्प्रतं च जलस्थलव्यवसायं कुर्वतो मे
 लेख्यकराणि ता एव षोडश कोटयो दृश्यन्ते । तेन विशेषवन्तं व्ययमपि कर्तुं न शक्नोमि । का-
 रण ज्ञानिनो विदन्ति । इति वार्ता कुर्वतोरेव तयोः प्रतीहारयुक्तेन वनपालेनोक्तम्-श्री धन-
 सागरसुरयो ज्ञानिनः समेताः । राजा धर्मदत्तश्च सपरिच्छदौ गुरुद्वन्द्वं वनं जग्मतुः ।
 पञ्चाभिगमगुरवो वन्दिताः । तैर्धर्मोपदेशो दत्तः । राजा पृष्टम् ?-प्रभो ? धर्मदत्तेनोद्यमः कु-
 तः स्वर्णनरस्तु मदगृहे । अस्य च ता एव षोडश कोटयः । को हेतुः । यावद् गुरवो वदन्ति-
 तावदेका मर्कटी वृक्षादुत्तीर्य गुरुन् परितः पुनःपुनः वञ्चाम ननर्तं च । राज्ञोक्तम्-षोडश-
 कोटीवार्ता पश्चात्कथ्यताम् । मर्कटी कुतो नृत्यति ? । गुरुणोक्तम्-विषमो मोहो विषमा च

भवितव्यता । एष धर्मदत्तो जामाता । एषा चास्मत्पुत्री धनवती माता धनश्रीनामा, के-
चिदिति श्रुत्वा धाविताः । पुरान्तर्गत्वा धनवरयै प्रोचुस्तव पिता गुरुश्च प्राप्तोऽस्ति । साऽपि
तरक्षणा तत्रागता, अश्रूणि क्षरन्ती गुरून् ववन्दे प्रोचे च किमिदं स्वरूपम् ? । ' गुरुवः प्रा-
हुर्यदा प्रवहणं भग्नं तदा हस्ते फलकं लग्नम् । तदाधारात्तरन्नवभिर्दिनैस्तटं प्राप्तः पुर-
मेकं तव पिताऽहं यावता ददर्श तावदेको विप्रो हे धनसागर ? आगच्छ आगच्छ इति ज-
ल्पन् मां सविस्मयं गृहीत्वा निजगृहमगात् । तेन मम भक्तिर्महती कृता । त्वत्पित्रा
द्विजः पृष्टः (मया प्रोक्तं द्विज !)-किमर्थं भक्तिः क्रियतेऽहं तु त्वां नोपलक्षयामि । तेनोक्तम्-
शृणु । इदं शङ्खपुरं नगरम् । अहं जिनशर्मनामा जैनो द्विजो ज्ञेयः, अपुत्रेण मया कुलदेवता-
राध्य पुत्रं याचितम् । तयोक्तम्-तव निकचितं कर्म पुत्रो न स्यात् । मयोक्तम्-अपुत्रस्य गति-
र्नास्ति । स्वर्गो नैव च नैव च । तस्मात्पुत्रमुखं दृष्ट्वा । पश्चाद्धर्मं समाचरेत् ॥ ५४ ॥ इत्यादि कथ-
कश्लोकवन्मम मनसि विभ्रमो नास्ति । परं मे विद्या उच्छिष्टिं यास्यन्त्येष एव विषादः । तयो-

(देव्यो)क्तम्-कमलपुरवासी भग्नप्रवहणो धनसागरो नवदिनैरत्र समुद्रतटे समेष्यति । स स्वगाहमानेयः, सर्वा विद्या देयाः । एकवारश्रुतं ते सर्वं तस्य समेति । एवं स्वमनुणो भविष्यति । तस्य च स्वपुत्री देया इत्युक्तवा देवी गता ततस्तव भक्तिः क्रियते । इत्युक्ते तेन मया त्वत्पित्रा सर्वविद्या गृहीताः । तत्पुत्री च पाणी गृहीता । कियति काले विप्रः कृताराधनः समाधिना परलोकमाप । त्वत्पितुस्तत्र द्विजपुत्र्यां (एतत्पुत्र्यामेव) पुत्रोऽभूत्तस्य धनव इति नाम कृतम् । यावत्स अष्टवार्षिको जातः तावता सर्वविद्या ग्रहीतुं लग्नः । एवं कियति काले गच्छति तत्र श्री अजितसिंहसूरयः समेतास्तत्पार्श्वे द्विजपुत्रीयुग्मं व्रतमावाप्य गुरुदत्तसुरिपदः सोऽहं समेतोऽस्मि । सैषा तु स्वन्माता समुद्रजदे कृतार्त्थानां मुरवा मत्सोभूयात्र मर्कटी जाताऽस्मान् दृष्ट्वा पूर्वस्नेहादागम्य परितो भ्रमति नृत्यति च । इति श्रुत्वा धनवती मर्कटी वीक्ष्य वीक्ष्यहा मातस्तव किं जातमिति जल्पन्त्यश्रुणि मुमोच । गुरुभिरुक्तम्-ईदृगेव विषमो भवोदधिर्बर्धते । अत्र (अमुत्र) पुण्यमेव कृतमुद्गरति । यतः । मानुषं भवमवाप्य दक्षिणावर्तशङ्क

वदमुं भवान्बुधो (वदिहातिदुर्लभम्) । पूरयेत्सुकृतगान्धारिणा क्रूरं (पाप) वृत्तिसुरया
 न चोत्तमः (क्रूरवृत्तिमपसार्य पण्डितः) ॥ ५५ ॥ अथ राज्ञोक्तम्-प्रभो ! पूर्वपृष्ठस्य
 षोडशकोटीप्रश्नस्योत्तरं दीयताम् । गुरवः प्राहुः--श्रयतां कलिङ्गदेशे काञ्चनपुरे लक्ष्मीसा-
 गरो नाम श्रेष्ठी । तस्य लक्ष्मीवती प्रिया । परं लक्ष्मीरेवाभूत् (न) तथापि स सम्यक्
 सर्वज्ञधर्मं करोति उभयवेदं प्रतिक्रमणम् । प्रतिवेलं सामायिकम् । पर्वसु पोषधम् । पारणे संवि-
 भागं च न मुञ्चति । परं संविभागोऽतीचारानानयति । कदाचित् शर्करादिकं स्वयं ग्रहीतु-
 मनाः साधुभ्यो दातुमनिच्छुः सचिन्ते वस्तु निक्षिप्तं करोति १ । सचिन्तेन वस्तुनः पिधा-
 नं करोति २ । कालातिक्रमे वा साधूनाह्वातुं समेति ३ । इदं परकीयमस्ति यदि कल्पते
 तदा गह्यताम् । साधवो वदन्ति-न कल्पते । स वक्ति-सम किं (वदन्तु) । ते वदन्ति तव सु-
 रकलम् । ततः स तद्गुह्ये ४ । कदाचिन्मरसरं वा धत्ते ५ । एवं कुर्वत्स्तस्य नेष्टापरस्य दि-
 ना यान्ति । अन्यदा कोऽपि सार्धो वसन्तपुरं प्रति चलितुं लग्नः । केऽपि सुहृदो लक्ष्मीसागरं

प्रोचुः—सज्जीभव । शकटं बलीवर्दीदिसंपोगं कारयिष्यामः । किञ्चित्त्रयमपि कुरु । इत्युक्ते सो-
 ऽपि सज्जोऽभूत् तावता सार्धोऽचलत् । तेऽपि भृतशकटाः पृष्टतश्चलिताः । क्वापि सतृणप्रदेशे
 स्थिताः रात्रौ, लक्ष्मीसागरेण निःसम्भवेन (निश्चयेन) पाश्चात्परात्रौ सामायिकं कृतम् । याव-
 रपरमेष्ठिस्मरणं करोति तावता सार्धिकाः प्रबुद्धाश्चलत चलतेति वदन्तः शकटानि युञ्जन्ति स्म ।
 लक्ष्मीसागरेण पूर्वं सुन्दृतम् । तेष्वतिष्ठत्सु प्रोक्तम्—भो मम सामायिकमस्ति, इति श्रुत्वा
 केचिद्विचिरे । केयं सामायिकवेला, प्रमाणं दूरे, वृषभा अत्र क्षुधा क्षिपन्ते युङ्क्त भो इत्युक्त्वा शक-
 टानि योन्नितानि । ये क्षणं दाक्षिण्येन स्थितास्तेष्वुच्यन्ते यमप्रं चलितान् स्थापयिष्याम इति मियेण
 तेऽपि चेचुः । श्रेष्ठिना चिन्तितम्—अहो सार्धिकाः शकटेन यात्रया पुण्यं न स्यादेव भव्यमिदानीतनं
 सामायिकं मे जातम् । अथ यद्भवति तद्भवतु । एवं चिन्तयन् तत्पूर्णं कृत्वा श्रेष्ठी शकटं योन्नि-
 रत्वा यावदप्रे गन्तुं प्रवृत्तस्तावदप्रे बुन्वारवोऽभूत् (जातः) श्रेष्ठिना चिन्तितम् । मम पुण्यं कृतं जा-
 तम् । अथ यद्भवति तद्भवतु इति चिन्तयन्नने गताद्विजसार्धिकान् दिगम्बरानागच्छतो दद-

श्री । तेऽप्युचुः । भोस्त्वं धन्यः पुण्यं फलितम् । अस्माकमग्रे धाटकं मिलितम् । इदंशाः
 कृत्वा मुक्ताः ततः श्रेष्ठिना तेषां वस्त्रादिकं दत्तम् । तेषु रक्षापालेषु श्रेष्ठीस्वगृहमागात् । ता-
 वता गहीतं वस्तु तत्रैव महार्घ्यं [र्घ्यं] जातम् । तेनैव च वस्तुना विक्रीतेन महाबलाभोऽभूत् ।
 ततः श्रेष्ठिना द्राकटेन यात्रानियमो गृहीतः । गृहस्थितस्यैव व्यवसायं कुर्वतोऽस्य लक्ष्मीर-
 पि शनैः शनैः प्रचुराभूत् । कियति काले तस्य लक्ष्मीचन्द्रो नाम पुत्रोऽभूत् । स च यौवनं
 प्राप्तः । तस्य विवाहसामग्र्यां क्रियमाणयां मग्धाह्वावसरे श्रेष्ठिनो देवपूजां कुर्वतः केषुपि सा-
 धवस्तद्गृहे विहर्तुं प्राप्ताः । श्रेष्ठिना देवान्पूजयित्वा प्रोक्तं कापि गृहे दात्री वर्तते । तदा तत्र
 स्थितेन लक्ष्मीचन्द्रेणोक्तम्—ताताहमेवास्मि । तदा पृच्छ के साधवः, पृष्टे सति तैरुक्तम्—
 अद्य श्रीधर्मयोषसुरयः पञ्चशतपरिवाराः समेतास्तदीयावाचां शिष्यौ । तदा श्रेष्ठिनोक्तम्—पह-
 संतगिलाणेषु, आगमगाहीसु तह कथा लोण (पारणए तह य लोपकम्मे य) । उत्तरवारण-
 गंमिष, दाण च बहुफलं होइ ॥ १६ ॥ अतः कारणात् वत्स लक्ष्मीचन्द्र ! साधुभ्यां षोडशमो-

दकान् देहि । साधवो बहवः सन्तीति लक्ष्मीचन्द्रेण चिन्तितम्-मद्विवाहे मोदकाः कृताः अत
 पृथ समेव द्याभ इति हर्षाविजितोऽसौ तैरगणितैरेव स्यादे भुक्त्वा समेतः । साधौ न न कुर्वति ।
 ते सर्वेऽपि तेन दत्ताः । श्रेष्ठिना पुनः पुष्टम्-वत्स ? षोडश मोदका दत्ताः । तेनोक्तं-हुं इति ।
 श्रेष्ठिना तावन्मात्रमेव पुण्यमुपाजितम् । पुत्रेण गणितदानारपूर्णे पुण्यं चोपाजितम् । ततः
 साधू गतौ विवाहो जातः । अथ तौ पिता पुत्रश्च पूर्णमायुर्भुक्त्वा शुभस्थानेन सौधर्मे सुरा
 जातौ । ततश्च्युत्वा पितृजीवि एष धर्मदत्तोऽभूत् । संविभागेऽतीचारभावात् अन्तरेऽन्तरे
 दुःखं प्राप्य पश्चात् षोडशमोदकपुण्यानुमोदनेन षोडशस्वर्णकोटीशोऽभूत् । पुत्रजीवस्त्वं
 राजाऽक्षयस्वर्णनरभागभूः । इति श्रुत्वा राजाऽचिन्तयत् । “धर्म एव सदा येषां, दर्शनप्रतिभूरभूत् ।
 दवचिरयजति किं नाम, तेषां मन्दिरमिन्द्रि॥५७॥” परं मोक्षं विनाऽक्षयसौख्यं न भवतीति
 गुरुनृचे-प्रभोऽपारभवपारावारतारणाय चारित्र्यपोतं मे देहि । राज्यचिन्तां कृत्वा अन्वा-
 गच्छामि । गुरुभिरुच्चे-मा प्रमादीः । ततो राजा गृहमागत्य भोजनानन्तरममारयमाहूय वभाषे-

राज्यं कस्य देयम् । तेनोक्तम्—जलधिजलमपेय पण्डिते निर्धनत्वम् । धनवति कृपणत्वं, भाग्यहीने सु(स्व)रूपांस्वजनजनवियोगो निर्विवेको विधाता दाशिनि खलु कलङ्कः कण्टकाः पद्मनाले ॥ ५८ ॥ इति न्यायात्तव संवत्सर्पप्रवर्तकस्यापि पुत्रो नाभूत् यस्य तस्य तु निर्गुणस्य राज्यदानं न युक्तम् । तत्स्वमेव सुचिरं राज्यं कुरु इत्युत्तरोत्थितो मन्त्री । राजा साधंतनसभां विसृज्य संयमप्रहणचिन्तापरः सुष्याप । पाश्चात्त्यरात्रौ तेन स्वप्नो दृष्टः । कापि दिव्यरूपादिव्याभरणभूषिता स्त्रीसमेत्य भूयं प्राह—तव राज्यं वीरधवलस्य दत्तम् । एषा वरमाला संयमश्रीसत्का तव कण्ठे क्षिप्यते इत्युक्त्वा सा गता । राजा प्रबुद्धोऽचिन्तयत्किमिदम् । प्रातर्मन्त्री पृष्ठः । कोऽपि वीरधवलः स्वकीये राज्ये योग्योऽस्ति । तेनोक्तम्—न ज्ञायते श्रीपुरव एव पृच्छयन्तेऽतो राजा गत्वा गुरुन् पप्रच्छ । को वीरधवल इति ते प्रोचुस्त्वं संयमाय सज्जो भव यदा तव दीक्षा तदा तस्य पूर्वदिशः समागमो भविता । स तव दीक्षोत्सवं करिष्यति । इति श्रुत्वा राजा गृहं गत्वा संयमश्रियं जिघृक्षुः श्रियं नवक्षेत्रेषु वापयामास । तदा धर्मदत्तोऽपि धनवतीकुक्षिजे र-

तसिहे पुत्रे भारमारोप्य धनवतीयुक्तः संयमाय सादरोऽभूत् । ततो राजा धर्मदत्तश्च सप्रि-
 यः संयमाय महोरसत्वेन गुरुपार्श्वे प्राप्ता । राजा दीक्षां ल्हाति । कोऽय नः स्वामीति यावल्लो-
 काश्चिन्तयन्ति, कोऽपि राज्याहो न यातीति राजापि यावच्चिन्तयति, तावता दिव्यतूर्पूरवोऽभूत् ।
 विस्मिते सर्वस्मिन् पूर्वदिशः श्वेतगजारूढः श्वेतच्छत्रचामरशोभितः कोऽपि दिव्यपु-
 र्योऽनाहतगीतवादिप्रयुक्तस्तत्र समेतः । गगनादुत्तीर्य गुरुभ्रतवा पुरे निविष्टः । गुरुभिरुचे-न्तु-
 वं प्रति एष वीरधवलः । तेनोक्तम्—कोऽयं कीटक । पुनस्ते प्राहुः—शूयताम, सिन्धुदेशे वी-
 रपुरं नाम नगरम् । तत्र सिंहो राजा तस्य वीरधवलो नाम पुत्रः । स मृगयाव्यसनी वनेऽ-
 न्यदा मृगीमेकां सगर्भां घाणेन विव्याध । तद्गर्भं बहिष्पतितं स्फुरन्तं वीक्ष्य स्वयमेव कृपां
 प्राप्तः स्वं निनिन्द । जीवघातनियमं मनसि गृहीत्वा निवृत्तो गृहमागतः । अन्यदा सिंहो रा-
 जा पोरैः समेत्य विज्ञप्तः—चौरैः पुरं मुपितम् । राज्ञोक्तम्—रे आरक्षकाः किं पुरस्य रक्षा न
 क्रियते ? तैरुक्तम्—देव ? स्तोकेर्जर्जरेऽर्द्धग्राह्योऽयं चौरः । अथ चौरं गृह्णामीत्युक्तो (क्ता) राजा(ज्ञा)

हर्षितः(ताः) पौराः प्रेषिताः। सायं कुमारोऽन्येऽपि भृत्या भाषिताः। अथ सर्वाभिसारेण चतुष्कि-
 कासु स्थातव्यमिति । अथ राज्ञो कुमारचतुष्किकायामेव देवयोगाञ्चारः पपात, भृत्यैः खेटक्रे-
 वाच्छादितः । कुमारेण चिन्तितम् । प्रातर्मुत एवासौ चारः पापं मे भावि । ततो मुक्त एव वरं इति
 ध्यात्वा स मोचितस्तत्क्षणे ययौ, तृयाग्रं कथनाय भृत्या चारिताः । प्रभाते राज्ञा चाराप्राप्ति-
 विलक्षणे पृष्टम्, चारो न चटितः ? इति । सर्वैरुक्तम्, न चटितः । ततः सभायां विसर्जितायां कु-
 मारभृत्यैश्चौरमोचनस्वरूपं राजदण्डभीतैः स्वयमेव ज्ञापितम् । राज्ञा कुपितेन कुमारो दे-
 शत्यागं कारितः । स भ्रमन् भद्रिलपुरं गतः, स कुमारस्तत्र भिक्षार्थं प्रविष्टः । रुष्टो विधिः किं
 न करोति । यतः—“यस्य पादयुगपयुगासना—ज्ञो कदापि श्रमया विरम्यते । सोऽपि यरपरिदधाति
 कंवलं, तद्धिरोधिकतोऽधिकं बलम् ॥ ५९ ॥ ब्रह्मा येन कुलालवन्निधिसितो ब्रह्माण्डभाण्डोदरे, वि-
 ष्णुर्धन दशावतारगहने क्षिप्तो महासङ्कटे रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः ।
 सूर्यो आरुपति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे । ६० ॥ तेन कुमारेण तत्र कर्मवशात् सबलु-

भिक्षा लब्धा, स तान् सकृन्नादाय सरसो न देही शीतलेन पयसा भोजयितुं सज्जयति स्म, चिन्तित-
 तम्, यदि कोऽपि याचकोऽभ्येति तदा तस्मै किञ्चिद्दामि । तावता तद्भाष्यात् कोऽपि मा-
 सांशोपितः साधुस्तन्मार्गोऽवलत् । स मुदितस्तमाहूय प्राञ्जलिः प्रोचे-“अथ पूर्वसुकृतं फ-
 लितं मे, लब्धसद्य वहनं भववाधौ । अथ चिन्तितमणिः करमागा-द्वीक्षितो यदि भवान्नुनि-
 राज्ञः॥६॥”इत्युक्त्वा सकलपिण्ड उत्पाटितः । साधुना करणवेला पृष्टा । तेनोक्ता । सावशेषं
 देयमिर्युक्त्वा साधुना पानं धृतम् । तेन भाववशात् सर्वेऽपि सक्तवो दत्ताः । तदा शासन-
 देवतया दिव्यदुग्धमिध्वनि कृत्वा प्रोक्तम्-धन्यस्त्वं ! धन्यस्त्वम् ! । चन्द्रधवलराज्यं तुभ्यं दत्त-
 म् । साधुर्यो ! कुमारः पुनर्भिक्षया सकलभिः प्राणाधारं चक्रे । देव्या तवापि स्वप्नो दत्तः
 । सान्प्रत त्वेप वीरधवलस्तथा समहोत्सवमत्रानीनः । ततश्चन्द्रधवलदिभिस्त्वेन महोत्सवे क्रिय-
 माणे दीक्षा गृहीता । गुरुभिरुपदेशो दत्तः-“धर्मो यस्य पिता क्षमा च जननी आता मनः सं-
 यमो, सिद्धं सत्यमिदं (सत्यं सृजुरयं) दद्या च भगिनी नोरा(रो)यता (शान्तिश्चिरं) गेहिनी ॥ शय्या

भूमितलं दिशोऽपि (वसनं) सदः । ज्ञानामृतं भोजनं, यस्यैतानि सदा कुटुम्बमनघं तस्यैह
कष्टं कथम् (एते यस्य कुटुम्बिनो वद सखे ? कस्माद्भयं योगिनः) ॥ ६२ ॥ म-
कटयपि गुरुन् धनवतीं च पुनः पुनः पश्यन्ती जातिस्मरणं प्राप्ता प्रबोधिता च भावनया
धर्ममाराध्य समये सौधर्मे देवी भूत्वा तेषामेव गुरुणां सान्निध्यकारिणी बभूव । गुरवो नव-
दीक्षितैः सह पृथ्वीमण्डले विजृह्वुः । चन्द्रधवलोऽपि केवलज्ञानमासाद्याक्षयसौख्यं प्राप । धर्म-
दत्तो धनवती च समये सर्वार्थसिद्धिं प्राप्तौ । वीरधवलो राजा महोरसवेन चन्द्रपुरं प्रविश्य
प्रजाः प्रजा इव पालयन् पित्रापि तत्स्वरूपं (पुत्रस्य स्वरूपं) ज्ञात्वा बहुमानितो राज्यश्रियमभु-
ङ्क्त । समये श्रीदत्तं पुत्रं राज्ये स्थापयित्वा संयमश्रिया सिद्धिसौख्यं सिधेवे । भीमं व-
नं भवति तस्य पुरं प्रधानं, सर्वे जनाः सुजनतामुपयांति तस्य । कुण्डा च भूर्भवति संनिधिर-
त्नपूर्णा, यस्यास्मिन् पूर्वविहितं सुकृतं नरस्य ॥ ६३ ॥ सकलकुशलबल्लीपल्लवोल्लासदक्षः । त्रिभुवन-
जनरक्षाशासने बद्धकक्षः ॥ नवधनसममूर्तिः दिशु बिख्यातकीर्तिः । स भवतु जिननाथः

पार्श्वनाथः श्रिये नः ॥६३॥

धर्मः कामगवी यदीयचरणा दानादयो यन्मुखं,

शुद्धा जीवदया विवेकावेलसत्पुच्छच्छटालझङ्कतम्[ता] ।

अत्रेयस्तृणचारिणी शुभमयःसम्पत्तिहेतूच्चया,

आलस्यादिकपदयतोहरगणादक्ष त्वया रक्षयताम् ॥६३॥

श्रीमेरुतुंगसूरीन्द्र-शिष्यो माणिक्यसुन्दरः ।

सूरिरेतां करोति स्म, संविभगवते कथाम् ॥६४॥

यावन्मेरुर्मही यावत्, यावच्चन्द्रदिवाकरा ।

वाच्यमाना जनैस्ताव-रकथाऽसौ लभतां प्रथाः ॥६५॥

॥ इति श्रीचन्द्रधवलभूषधर्मदत्तकथा
संपूर्णा ॥

श्रीमान्तिरुवैजयन्त्यमाला]

श्रीमत्क्षान्तिवसुतीश्वरादप्रेम्भ्यो नमो नमः

[अन्थाकः—३]

आचार्यवर्य—श्रीहेमचन्द्रसूरीश्वर—विरचित—गायबद्ध

त्रिपण्डिताकापुरुषचारितस्य

सप्तमं पर्व

क्षान्तिवैजयन्त्यमालायाः सेक्रेटरिभ्यां सुश्रावक-श्वेरी डायालालात्मजमोहनलालेन

या. चिमनलालात्मज रसीकलालेन च प्रकाशितम्

जैनाचार्यश्रीमत्क्षान्तिवैजयिष्य कीर्तिमुनिपत्न्यसेन हरिशङ्करशास्त्रिणा च संशोधितम्

गोरसंवत् २४६६

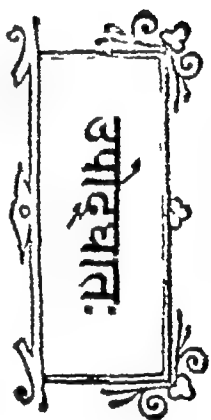
मूल्यम् सार्धरुप्यकम्

विक्रम सं १९९६

श्रीशारदामुद्रणालये तदधिपतिना सुश्रावक-
 हर्षचंद्रात्मजेन पण्डितभगवानदासेन मुद्रितम् ।
 खासनगेट वीठ्लमंदिर, भद्र—धामदावाद

श्रीशारदासुदृणाल्ये तदधिपतिना सुश्रावक-
 हर्षचंद्रात्मजेन पण्डितभगवानदासेन सुद्वितम् ।
 स्वाकनगेट धीदृढमंदिर, भद्र—अमदावाद्

ॐ

ॐ

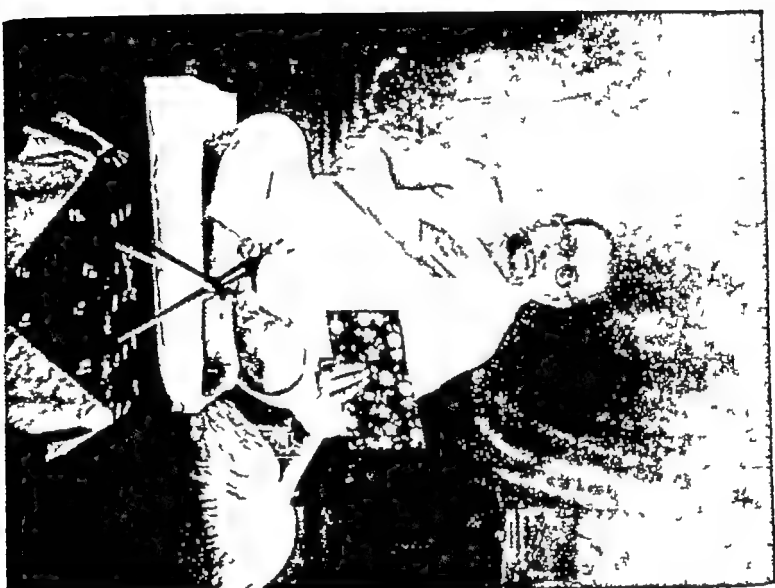
अस्मिन् पद्यवद्धित्रिपिथशलाकापुरुषचरितस्य सप्तमे पर्वणि त्रयोदश सर्गाः सन्ति । तत्र प्रथमदशसर्गाः बलदेववासुदेवप्रतिवासुदेवानां राम-
हृदभणरावणानां चरितैः पूर्णाः, अपरेषु च त्रिषु सर्गेषु एकविंशतितमतीर्थकरदशमैकादशचक्रिणा श्रीनिमिनाथहरिप्रेणजयानां चरितं वर्णितम् ।

अस्य कर्तारः श्रीगन्तो माननीया जगत्प्रसिद्धाः पद्यवद्धित्रिपिथशलाकापुरुषचरितस्य कर्तारः कलिकालसर्वज्ञाः श्रीमद्धेमचन्द्राचार्यमहाराजा एव
सन्ति इति अस्मागिरपलब्धे विद्यमाने सवत् १४६२ तमवर्षे लिखितपुस्तके प्रत्येकसर्गसमाप्तौ लिखितादित्याचार्यश्रीहेमचन्द्राचार्यकृत इत्यादिलेखत-
पद्यादगम्यते ।

अस्य प्रमथस्य कर्तृणा ज्ञानेनवाऽस्य महिमा भूयानिति निश्चयप्रचयेव । अस्माभिः सप्तमपर्वबोपलब्धमन्यानि पर्वण्यपि भविष्यन्ति, इति
तज्यते । अत्र लिखितपुस्तकस्य पत्राङ्कदर्शनमेव हेतुः ।

साम्भारणसद्व्यवशात्पुनरपि उपयोगार्हं भवेदिति हेतोरप्रकटितपूर्वमलभ्यञ्चेति मत्वाऽस्माभिराचार्यवर्यश्रीक्षान्तिसूरीश्वरज्ञानकोशाङ्कस्तलिखित-

शान्तमूर्ति बालब्रह्मचारि आचार्यमहाराज श्रीमान्

जन्म : १९४४

दीक्षा : १९६५ माग. शु. १०

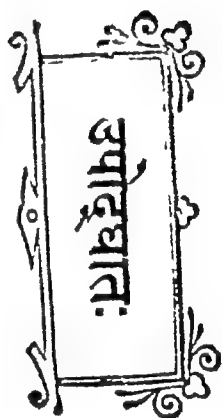
गणीपद : १९७५ कार्तिक व. ६

पन्यासपद : १९७५ माघ शुक्ल १३

आचार्यपद : १९९२ माघ शुक्ल ६

स्वर्गवास : १९९५ फाल्गुन शुक्ल १

ॐ

ॐ

अस्मिन् गद्यवद्वित्रिपुष्टिशलाकापुरुषचरितस्य सप्तमे पर्वणि त्रयोदश सर्गाः सन्ति । तत्र प्रथमदशसर्गा वलदेववासुदेवप्रतिवासुदेवानां राम-

तद्गणरावणानां चरितैः पूर्णा, अपरेषु च त्रिषु सर्गेषु एकविंशतितमतीर्थकरदशमैकादशचक्रिणा श्रीनिमिनाथहरियेणजयानां चरितं वर्णितम् ।

अस्य कर्तारः श्रीमन्तो माननीया जगत्प्रसिद्धा पद्यवद्वित्रिपुष्टिशलाकापुरुषचरितस्य कर्तारः कलिकालसर्वज्ञाः श्रीमद्वेमचन्द्राचार्यमहाराजा एव सन्ति इति अस्माभिरुपलब्धे विद्वत्संघे १४६२ तमवर्षे लिखितपुस्तके प्रत्येकसर्गसमाप्तौ लिखितादित्याचार्यश्रीहेमचन्द्राचार्यकृत इत्यादिलेखत पद्याऽनगम्यते ।

अस्य ग्रन्थस्य कर्तृणा ज्ञानेनवाऽस्य महिमा भूयानिति निश्चयप्रचमेव । अस्माभिः सप्तमपर्वोपलब्धग्रन्थानि पर्वोप्यपि भविष्यन्ति, इति तर्क्यते । एतद् लिखितपुस्तकस्य पत्राङ्कदर्शनमेव हेतुः ।

शाधारणसम्बन्धज्ञानार्थमपि उपयोगार्हं भवेदिति हेतोः प्रकटितपूर्वमलभ्यञ्चेति मत्वाऽस्माभिराचार्यवर्यश्रीक्षान्तिरसरीश्वरज्ञानकोशाङ्गस्तलिखित-

सेकं पुस्तकं शुद्धमेवोपलभ्य पण्ड्याहृत्युपाह्वाऽन्वारामात्मजहरिशङ्करशास्त्रिसमीपे प्रसक्तोऽपि विधाप्य महता परिश्रमेण संशोध्य श्रीशारदामुद्रणालये
निर्णयसागरमुद्रणालयाक्षरैर्मुद्रापितम् ।

अस्य ग्रन्थस्य शोधन यद्यपि यथाशक्ति दत्तचित्तरत्नाभिः कृतं तथापि कुतश्चित्कारणव्यादि द्रुत्यः स्युश्चेद्विद्वद्भिः संशोध्या इति प्रार्थयते ।

मार्गशीर्ष शुक्लैकादशी
श्रीवीरविजयोपाश्रयः
राजनगरम् । }

कीर्तिमुनिः पन्थासः

कलिकालसर्वज्ञश्रीमद्धेमचन्द्राचार्यविरचिते—

त्रिपिष्टशालाकापुरुषचरिते गद्यबन्धे सप्तमे पर्वाणि ।

॥ अथ प्रथमः सर्गः ॥

अथ श्रीसुव्रतस्वामिभिजिनेन्द्रस्यास्त्रननुतेः । हरिवंशामृगांकस्य तीर्थं संजातजन्मनः ॥१॥
 वलदेवस्य पद्मस्य चिष्णोर्नारायणस्य च । प्रतियिष्णो रावणस्य चरितं परिकीर्त्यते ॥२॥
 भरतेऽत्र रक्षोद्दीपं लंकायां घनवाहनः । आसीद्रक्षोवंशकंदो विहरत्यजितेज्जृति ॥३॥
 स मथारक्षसे राज्यं सुधीर्दत्त्वा स्वसूनुवे । अजितस्वामिपादान्ते परिव्रज्य ययौ शिवम् ॥४॥

१ दंतादौ रथगु पुरं पूर्णोपगृह्यते घनवाहनः । स श्रीअजितसमवसरणे रिपुव्रता शरणमागतः पूर्वभवपित्रा राक्षसेन्द्रभीमेन सस्नेहेनाभाषि ।

अस्मिन्ननन्ददीपि भारतक्षेत्रे—

ततो देवरक्षःप्रभृत्यसंख्यरक्षोद्वीपेयातिक्रमे श्रीश्रेयांसतीर्थे कीर्तिधवलः । तदा च वैताढ्ये मेघपुरेऽतीन्द्राह्वेचरेशस्य श्रीक-
ण्ठसुतः, देवी सुता । सा च रत्नपुरेशपुष्पोत्तरेण पद्मोत्तराख्यसुतार्थं याचिताऽप्यतीन्द्रेण कीर्तिधवलार्थेव दत्ता । पुष्पोत्तरस्तां परि-
णीतां श्रुत्वाऽतीन्द्रश्रीकण्ठाभ्यां वैराग्यते स्म । एकदा श्रीकण्ठेन मेरोर्निवृत्तेन पुष्पोत्तरसुता पद्मा ददृशे । मिथो रागः । श्रीकण्ठस्तां
जहार । दासीपूतकृतेः पुष्पोत्तरोऽन्वधावत् । श्रीकण्ठः कीर्तिधवलं गत्वा तमभ्यपेणयत् । कीर्तिधवलो दूतेन पुष्पोत्तरं प्रोचे । मुधा
प्रयासोऽयम् । अनया चासौ स्वयं धृतः । पद्माऽपि दृष्ट्वा तातं जगौ । मया वद्रेऽयम् । ततः कोपशान्तोर्विवाहोऽभूत् । कीर्तिधवलः
श्रीकण्ठमूचे । अत्रैव तिष्ठ । वैताढ्ये युष्माकं भूयांसोऽस्यः ।

लवणोदे पयोराशौ दुर्जयो ह्युसदामपि । योजनानां सप्तशती दिक्षु सर्वायु विश्रुतः ॥१॥

राक्षसनामद्वीपोऽस्ति ॥२॥

त्रिकूटो वलयाकारो योजनानि नवोन्नतः । पद्माशतं योजनानि विस्तीर्णोऽस्त्यतिदुर्गमः ॥३॥

तस्योपरिष्ठात्सौवर्णप्राकारगृहतोरणा—मया लङ्केतिनाम्ना पूरुधुनैपाऽस्ति कारिता ॥४॥

पड्योजनानि भूमध्यमतिक्रम्य चिरन्तनी । शुद्धस्फटिकवप्राङ्का नानारत्नमयालया ॥५॥

सपादयोजनशतप्रमाणा प्रवरा पुरः । मम पाताललङ्केति विद्यते चातिदुर्गमा ॥६॥

इदं पुरीद्वयं लात्वा नृपो भव । इत्युक्त्वा भीमेन्द्रो नवमाणिक्यं हारं राक्षसीं विद्या च ददौ । घनवाह्नोऽपि भगवन्तं नत्वा राक्षसद्वीपं प्राप्य
हृयोर्लङ्कयो राजाऽभूत् । राक्षसद्वीपराज्याद्राक्षस्या च विद्यया तद्वंशो राक्षसवशाः ।

अस्यैव राक्षसद्वीपस्यादूरेण मरुद्विशि। विद्यते वानरद्वीपो योजनत्रिंशतीमितः ॥५॥

अन्येऽपि वर्धरकलसिंहलप्रमुखाः सखे ।। द्वीपा मदीयास्तिष्ठन्ति अष्टस्वःखण्डसन्निभाः ॥६॥

अन्येऽपि वर्धरकलसिंहलप्रमुखाः सखे ।। द्वीपा मदीयास्तिष्ठन्ति अष्टस्वःखण्डसन्निभाः ॥६॥

नेपु काप्येकस्मिन्नाजधानी निवेश्य सुखमासु । श्रीकण्ठः स्नेहाह्वानद्वीपवासं स्वीचके ।।

नृत्वाधिवानरद्वीपं किङ्किन्धाद्रौ महापुरीम् । किङ्किन्धां नाम तद्वाज्ये तं कीर्तिष्वल्लो न्यधात् ॥७॥
श्रीकण्ठस्तत्र भ्राम्यतो रम्यान्वानरान्हृद्वाऽमारिमाघोष्यान्नाथानादि दापयामास । खेचरास्तदादि कौतुकाच्चित्रे लेप्ये ध्वजच्छत्रा-

दिलभ्यतु वानरांश्चक्रुः । ततो विद्याधराणामपि वानरा इति ख्यातिः । श्रीकण्ठश्चतुर्वैज्रकण्ठः । श्रीकण्ठोऽन्यदा नन्दीश्वरे गच्छतः
सुगान्हृद्वाऽनुगाच्छन्मानुषोचरे विमानरत्नलनादल्पतपा अहमिति निर्विण्णः प्रव्रज्य सिद्धः । वज्रकण्ठाध्वनेकनृपातिक्रमे श्रीसुव्रततीर्थ-
घनोदधिस्थो राजा । तदा च लंकायां तडित्केशः । मिथः स्नेहः । अन्येऽप्युस्तडित्केशः क्रीडितुं नन्दनाह्वोद्यानं गतः श्रीचन्द्रायाः
पत्न्याः कुचौ नर्तयित्वा स्वन्तं कपिं वाणेन जघान । स कपिः प्रहरविधुरः किञ्चिद्भ्रत्वा प्रतिमास्थसाधोऽग्रे पतितो दत्तनमस्कारोऽन्वि-
तुमारोऽभूत् । स्नातप्रणमवो मुनिं ववन्दे । तत्र तडित्केशभट्टैर्न्यमानानज्जनानपि कपीन् पश्यन् सकोपो विकृतानेकमहाकपिरूपः
शिलावर्षेण रक्षांसुषुषाद्रौषीत् । तडित्केशस्त्वं दिव्यप्रयोगं ज्ञात्वाऽर्चित्वा कोऽसीति पप्रच्छ । तस्माज्ज्ञातवृत्तश्च तेनैव देवेन सह तं
मुनिमुपेत्य धरंरुतममाक्षीत् । मुनिरुच्ये-श्रावस्त्यां त्वं मन्त्रिष्वर्च्योऽभूः । एष तु लुब्धकः । त्वमात्तवतो वाराणसीगतोऽज्जेनाशकुनमि-
त्याहो माहेन्द्र देवोऽभूः । च्युत्वा च त्वम् । लुब्धको नरकं भ्रान्त्वा कपिः । अयं वैरहेतुः । देवः साधुं नत्वा लङ्केशानुज्ञातोऽन्त-
र्देषे । तडित्केशस्तच्छृत्वा सुकेशे सुते राज्यं न्यस्य व्रतात्परं पदमाप । घनोदधिस्थः किङ्किन्धौ सुते राज्यमाधाय व्रताभिर्द्वैतः ।

इतश्च वैताढचे रथन्तुपुरे तदाऽशनिवेगः खेचरेशः । विजयसिंहविहुद्वेगौ सुतौ । तत्रैवाद्रावादित्यपुरे मन्दरमाली खेदेशः । श्रीमाला कन्या । सा स्वयंवरे किष्किन्धिकण्ठे वरमालां चिक्षेप । विजयसिंहो रुष्टोऽभ्यधात् । अमी दुर्नयाः पुराऽपि वैताढ्यराजधानीतो निर्वासिताः । केनाऽऽनीताः ? हन्मीत्युत्तवा किष्किन्धिवधायोत्तस्थौ । किष्किन्धपक्षे सुकेशाद्याः । विजयसिंहपक्षेऽन्ये । किष्किन्ध्यनुजेनान्धकेन विजयसिंहे हते तत्सैन्यं तत्रास । किष्किन्धिर्जयश्रीमालान्वितः किष्किन्धां ययौ । अशनिवेगः पुत्रवधश्रुतेः किष्किन्धामववेष्टत् । सुकेशकिष्किन्धी सान्धकौ पुर्या निर्गतौ । युद्धेऽशनिवेगेनाऽन्धको जप्ते । वानरसैन्यानि त्रेसुः । सुकेशकिष्किन्धी पाताललङ्कां ययतुः । अशनिवेगोऽपि वैरिवधाच्छान्तकोपो लङ्काराज्ये निर्वाताहं खेचरं न्यास्यत् । स्वं च पुरं प्राप्ताः । कदाचित्सहस्रारं सुतं राज्ये न्यस्य प्राप्तवत् । पाताललङ्कायां सुकेशस्येन्द्राण्यां माली, सुमाली, मात्यवान् इति सुता वभूवुः । किष्किन्धेस्तु श्रीमालायामादित्यराजा, ऋक्षराजाश्चेति सुतौ । अन्येष्टुः किष्किन्धिः सुमेरुयात्रानिवृत्तो मधुपर्वतं दृष्ट्वा तत्र किष्किन्धिपुरं निवेश्य तस्थौ । सुकेशस्य ते त्रयः पुत्राः श्रुतपर्ववृत्ता लङ्कायामागत्य निर्वातं निगृहीतवन्तः । लङ्कायां माली राजाऽभूत् । किष्किन्धाद्रौ किष्किन्धायां त्वादित्यराजाः ।

इतश्च रथन्तुपुरेऽशनिवेगात्तमजसहस्रारन्तुपस्य चित्रसुन्दरीपत्न्यां स्वर्गच्युतः काश्चिद्भूर्भुवः । काले शक्रसम्भोगदोहदम्जीजनत् । स च भर्त्रा विद्याविहितशक्ररूपेण पूरितः । सुतो जातः । इन्द्रनामा स राजाऽभूत् । स इन्द्रं मन्यश्चतुरो लोकपालान्सप्तानीकानि, सप्त तदीशान्, वज्रमस्त्रभैरावणं गजं, रत्नमाद्या वारवधूर्वहस्पर्तिं मञ्चिणं, नैगमेपिणं च पत्न्यनीकाधिपं चक्रे । प्राच्यां ज्योतिः-पुरेशः सोमदिवपालो मकरध्वजाऽदित्यकीर्तिभूः । पश्चिमायां मेघपुरेशो वरुणो मेघरथवरुणापुत्रः । उत्तरस्यां काञ्चनपुरेशः कुबेरः

धुर्यन्कावलीमुतः । अपात्प्यां किंरिन्धनगरेद्यो यमः कालाग्रिथ्रीप्रमाद्यनुः । माली तु तमिन्द्रं न सेहे । आतृमित्रमन्त्रिभ्युक् शुद्धाय
 चचाल । अग्रकुर्नः सुमालिना च वारितोऽप्येरावणारुढेन लोकपालादिद्वयेन पविषाणिना योद्धुं प्रवहते । मालिसैन्ये भये माली
 सत्सरभोऽभ्यधावत । इन्द्रो मालिना, लोकपालाद्याः सुमाल्यार्द्ययुधधारे । इन्द्रेण मालिनि पविना हते राक्षसा वानराश्च सुमालिना
 साधं पाताललङ्घं ययुः । इन्द्रो विश्वः धनवे कोशिकाहुक्षिजाय धनदाय वैश्रवणाय लङ्कां ददौ । पाताललङ्कायां सुमालिनो रत्न-
 श्रवाः सुतोऽजनि । तस्य ह्यसुभोद्यानं विद्यां साधयतः काऽपि विद्याधरी पित्रादेशात्समीपे तस्थौ । तदा च मानवमुन्दरीविद्या तव
 भिद्वाऽन्मीति तमवादीत् । ततः स मुक्ताक्षमालिकः पुरस्तां विद्याधरकुमारीं दृष्ट्वा काऽसि, कुतो हेतोरगा इत्यूचे । सा प्रत्याह ।
 कौतुकमङ्गले पुरं व्योमबिन्दुः खेटयस्तत्पुत्र्यौ कोशिकाकैकस्थौ । कोशिका यक्षपुरेशेन विश्वमोहा । तस्या धनदो वैश्रवणः सुतः ।
 यक्रादेशाद्ध्याया राज्यं कुरुते । अहं तु कैकसी नैमित्तिकगिरा पित्रा तुभ्यं दत्ता । सुमालिस्त्वरिति श्रुत्वा तां तत्रैव विवाह्य पुण्यान्तकं
 पुरं न्यस्य तस्थौ । कैकसी स्वप्ने कुम्भिकुम्भमेदसक्तं सिंहं मुखे विद्यान्तमैक्षिष्ट । धनुर्भवेतिव भर्त्रोक्तम् । गर्भोत्प्रसृति कैकस्या वाणी
 निष्ठुराऽभूत् । जिवश्रममश्रम् । दर्पणे सत्यपि मुखं खड्गेऽभ्ययत् । निर्द्वैतकं सङ्कारं मुखं दधौ । गुरुत्वपि नाज्जन्मत् । अरिमुखसु
 पादं दिन्सामास । इत्यादिदारुणभावात् दधे । विपश्चासनकर्मणं कुर्वाणः साधिकद्वादशवर्षसहस्रायुः स्रज्जन्मन्यत । स स्रतितत्पराव
 उल्लङ्घनपुरा भीमेन्द्रेण दत्तं नवमाणिक्यनिर्मितं द्वारं पार्श्वस्थकरण्डकातपाणिना कृप्ट्वा कण्ठेऽक्षेप्मीत् । कैकसी कान्तायाऽऽचख्यौ । यो
 भीमेन राक्षसेन्द्रेण पुरा मेघवाहनाय त्वत्पर्वाजाय द्वारो ददे अद्यावाच्च देवतावत्पुजितोऽन्यैर्बोद्धुमशक्यः नागसहस्रेण निधानव-
 द्राधिवः नवमाणिक्यनिर्मितः । स बालेन कण्ठेऽक्षेपि । पिता तस्य नवमाणिक्यसंक्रान्तमुखत्वाद्दशमुख इत्यभिधां विदधे । ऊचे च

पुरा चतुर्जानिभुविना तातस्यग्रे कथितं यो नवमाणिक्यं द्वारं वोढा सोऽर्धचक्रीति । कैकस्या भातुस्त्रमाद्भानुकर्णः कुम्भकर्णपराख्यः
सुतः । चन्द्रतुल्यनखत्वाच्चन्द्रणखा सुता शूर्पणखेति ख्याता । चन्द्रस्त्रमादिभीषणश्च । ते त्रयोऽपि सोदराः सार्धपोडशावापोच्चाः ।
इति श्रीहोमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरपचरिते सप्तमे पर्वणि राक्षसवंशवानरवंशोत्पत्ति रावणजन्मवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ।

॥ अथ द्वितीयः सर्गः ॥

—०—

अन्येष्टुर्दशमुखः सातुजो विमानारूढं नभस्यायान्तं वैश्रवणं दृष्ट्वा कोऽयमित्यन्वां पप्रच्छ । सोचे । अयं मज्ज्येष्ठस्त्रुः सुतः ।
इन्द्रस्याग्रसुभटः । इन्द्रेण त्वरिपतामहज्येष्ठं मालिनं हत्वा सराक्षसद्वीपा लङ्काऽस्मै ददे । ततःप्रभृति त्वरिपता लङ्काप्राप्तिकृतस्पृहोऽ-
ददौ । स्वपदप्रष्टस्तव पितामहः पिता च मृतवत् । कदा त्वां पैतामहासनासीनं द्रक्ष्य इत्यादि । विभीषणोऽबदत् । विषादेनाऽऽज्जम् ।
दशारस्यस्य पुरः क इन्द्रः ? को वैश्रवणः ? यदिवा कुम्भकर्ण एव वैरीभयंचास्यः । अथवा तदादेशादहमेवेति । दशारस्यः प्राह ।
दोर्वीर्येणैव परान्जोतुं शक्तोऽस्मि । तथाऽपि क्रमागता विद्याः साधये । पितरौ नत्वा सातुजोऽपि भीमारण्यं प्राप । ते त्रयोऽपि
भीष्मेऽप्यरण्ये यामद्वयेन सर्वकामाब्जदामष्टाक्षरं विद्यामसाधयन् । दशकोटिसहस्रजापात्फलदं पोडशाक्षरं मन्त्रं साधयितुं मारोभिरे ।

तत्रागतेन जन्मद्वीपेऽनादितेन क्षोभाय प्रेषिताभिरपि स्वर्धूमिर्न क्षुब्धाः । ततोऽनादृत एव प्रोचे । केनेदं पावण्डं शिक्षिताः ? यात यात । यदि वा वाहिवं ददामि । तथाऽप्यक्षुब्धस्तु तत्प्रेरिता व्यन्तरा विभीषिकां चक्रुः । पितरौ तद्भगिनी च विकृत्य वद्धा पुराधिपुः । पितरौ स्वसा च त्रायस्य त्रायस्वेत्यादि नाना चक्रन्दुः । व्यन्तरास्तच्छिरांसि चिच्छिदुः । तथापि तत्कर्माऽपश्यन्त इदं ते न क्षुब्धन्ति स्म । रावणाऽप्रेऽनुजयोः शिरसी अपातयन् । तयोस्त्रे च दशस्यस्य शिरः । अनुजावग्रजभक्त्या किञ्चित्कोपाच्चुक्षुभतुः । न तु हीनसन्तवया । साधु साधिवति नभोवाणी । यक्षकिंकरा नेशुः । सहस्रं विद्याः प्रज्ञायाद्या रावणं प्रापुः । संवृद्धाद्याः पञ्च विद्याः शुभमकर्णस्य । सिद्धार्थाद्याश्चतस्रो विभीषणस्य सिद्धाः । अनादृतो रावणं क्षमयामास । रावणस्य च कृते तत्रैव स्वयंप्रभं पुरमकृत । विद्यासिद्धिं श्रुत्वा पितरौ स्वसा बन्धवश्च तत्राऽप्ययुः । रावणः पद्भिरुपवासैश्चन्द्रहासं खड्गमसाधयत् ।

इतश्च वैताद्व्यदक्षिणश्रेणो सुरसंगीतपुरेश्वरमयेन स्वसुता मन्दोदरी स्वयंप्रभपुरमागत्य रावणाय दत्ता । तथा सह चिरं रेमे । अन्यदा रावणो मेघरवाद्रि गतः । सरसि मज्जन्तीः खेचरकन्याः पद्मसहस्रसंख्याः पद्मावत्याद्या दर्शनाज्जातराणा गान्धर्वेण विवाहेन स्वीचक्रं । तत्पितृन्यपुत्रद्वन्द्वान्महाराजमुञ्चतः प्रस्थापनाखेणामोहयत् । नागपाशैर्वबन्ध । नवोदवचोभिर्मुमोच । रावणस्तामिः समं स्वयंप्रभपुरमियाप । शुभमकर्णः शुभपुरेश्वरमहोदरसुतां तडिन्मालां पर्यणैषीत् । विभीषणो वैताद्व्यदक्षिणश्रेण्यां ज्योतिषपुरेश्वरीरसुतां पङ्कजश्रियं व्ययाहयत् । मन्दोदया इन्द्रजित्मेघवाहनो सुतौ द्यूतौ । कुम्भकर्णविभीषणौ पितृवैरं श्रुत्वा वैरिश्रितां लङ्कामुपाद्रौष्टाम् । वैश्रवणो द्यूतंन सुमालिनमृचे । इमो शिशुः क्षाधि । अन्यथा त्वया सह मालिक्त्वं नेष्याम्येतौ । रावणः सकोपमभ्यधात् । कोऽयं धनदः ? स एवं वदन् किं न त्रपते ? द्यूतो लङ्कां गत्वा तत्क्षयामास । द्यूतानुपदं च साजुजे सानीके रावणे लङ्कां प्राप्ते सोऽपि लङ्काया

निर्गतो युध्यमानो भयो मानखण्डनाचिर्विष्णो गृहीतव्रतो रावणेन नत्वा ज्येष्ठो आतासि क्षम्यतां मन्तुर्लङ्कायामपि राज्यं कुरुत्वे-
त्युक्तोऽपि प्रतिमाश्रयभ्रमदेहो न किञ्चिदृचे । रावणस्तं निस्पृहं ज्ञात्वा तस्य पुष्पकं विमानं लेकरा सह ललौ । अथ पुष्पकारुढः
सम्मेताद्री जिनावत्वाज्वरोहन्प्रहस्तप्रतिहारेण सेनाकलकलेन गर्जनत् वनगजं दृष्ट्वा देवस्याऽयं यानयोप्यो हस्तीत्यृचे । ततो दशा-
स्यस्तं पिङ्गदन्तं मधुपिङ्गलाक्षं सप्तहस्तोच्चं नवहस्ताऽऽयत्तं गजं वशीकृत्यासरोह । भुवनालङ्कार इति गजस्याख्याऽभूत् । तच्चैवोषित-
रात्रिः प्रातराश्वानीस्थो घातजर्जरेण पवन्वेगाविद्याधरेणायामिच । देव ! किञ्चिन्निधुतौ सूर्यरजा क्रक्षरजाश्च पाताललङ्कायाः किञ्चि-
न्धां गतौ । यमेन युद्धा बद्धा कारायां क्षिप्तौ वैतरणीयुतान्नरकावासान्विधायच्छेदभेदादिदुःखं सपरिच्छदौ प्राप्येते । तौ मोचय ।
रावणोऽपि तेन मत्पत्नयो बद्धा यच्छामि तत्फलमिति वदन् सानीको यमपालितां किञ्चिन्धां गतः । त्रुपानाशिलास्फालादिरोद्रा-
न्मस्रनरकान्दृष्ट्वा परमाधार्मिकान्सत्त्वास्य स्वपत्नीनन्यानापि चामुमुचत् । नरकारक्षेभ्यो ज्ञातवृत्तो यमो योद्धुं लग्नः । शराशरि चिरं
युद्धा दण्डमुत्पाटय धावितो रावणेन क्षुरप्रखण्डितदण्डः शरान् क्षिपन् रावणबाणैर्जर्जरित इन्द्रं गत्वा नत्वेचे । यमत्वं न करिष्ये
दशास्यो हि यमस्यापि यम उत्थितः । तेन नारका मोचिताः । क्षत्रव्रतमृता रणे जीवन्मुक्तोऽस्मि । वैश्रवणं जित्वा लङ्कां पुष्पकं च
तद्विमानं लले (ललौ) । कुद्धः शक्रो युद्धान्मन्त्रिभिर्निषिद्धो यमाय सुरसङ्गीतं पुरं दत्त्वा स्वयं तथैव विललास ।
इतश्च रावणः किञ्चिन्धामादित्यरजसे ददौ । क्रक्षपुरसुरक्षरजसे पुरा ददौ । स्वयं लङ्कायां पैतामहं राज्यमपात् । इतश्चादित्य-
रजसः कपिराजस्येन्दुमालिन्यां वाली सुतः ।

जम्बूद्वीपं समुद्रान्तं चाली बाहुबलोत्बणाः । नित्यं प्रदक्षिणीकुर्वन्सर्वचैत्यान्यवन्दत ॥८॥

सुग्रीवो द्वितीयः सुतः । श्रीप्रभा कनीयसी कन्या । ऋक्षराजसोऽपि हरिकान्तायां नलनीली सुतौ । आदित्यराजा वालिदत्तराज्यः
प्रमत्तय शिवं ययौ । वालिगपि (वाल्मीकि) मम्यगदष्टि दयालुं त्यागुरूपं सुग्रीव यौवराज्ये न्यास्यत् ।

अन्यदा दशार्चं मयायै गजान्स्टे चैत्यनतये मेरुं गते मेघप्रमसुतः खरखेचरो जातरागां चन्द्रणयां जहे । पाताललङ्कां गत्वा-
न्दिन्यराजःशत्रुं चन्द्रोदर निर्वास्य तां चादत्त । क्षणादागतो दशार्चस्तज्ज्ञात्वा क्रुद्धः खरवधाय चलन् मन्दोदर्याऽनुजाभां चाभि-
दधे । कन्याऽद्यदयं वजापि दया । इयं च दूषणाग्रजेऽदूषणे जातरागा । ततस्तथा तमुद्राह्य पाताललङ्काञ्च देहि । दशार्चस्तत्कृते
मयमार्गिचौ प्रप्य व्यवाहयत् । ततः स पाताललङ्कायां रावणाज्ञया तस्थौ । तदा तेन निर्वासिते चन्द्रोदरे कालान्मुते तज्जायाऽनुराधा
नष्टा । गर्भिणी वने विराधनामसुतमसूत । सम्प्राप्तयौवनः कलावान् विक्रमी भूमि विजहार । ततो रावणः कथाप्रसङ्गेन सभायां
वालिनं प्रौढप्रतापमभ्युणोत् । असहनो दूतेन वं जगौ । तत्रपूर्वजः श्रीकण्ठोऽरिभीतोऽस्मत्पूर्वजं कीर्तिधवलं शरणं शिष्याय । कीर्तिव-
चनस्त्वं मया तं त्रिभुव्यस्यात्वेदं वानरादौपे न्यधात् । तदाद्यावयोर्भर्तृभृत्यभावेन भूयस्तु भूपेषु गतेषु त्वत्पितामहकिरिन्धिमत्प्रपिता-
महसुरेन्द्रयोः स सम्बन्धो निर्लुप्तः । त्वत्पिता चादित्यराजा यमसुप्तेराकृप्य किरिन्धियाराज्ये मया न्यधायीति जगतप्रतीवम् । ततस्त्वं
तत्तनयो नर्था वालिः (वाली) भ्रातृदस्मत्सेवां कुरु । वालिः क्रुद्धोऽप्यविकृताऽऽकारः प्रोवाच । रक्षोवानरेश्वराणां मिथः स्नेहसम्ब-
न्धमपद्यायदखण्डितं ज्ञानं । पूर्वजाः सम्पदिपदोर्मिथः सहाया वयवृद्धः । न तु सेव्यसेवकता । अर्हन्तं देवं साधुं च सुगुरुं विनाऽन्यं
तत्त्वं न विद्मः । अर्घवं वदताऽन्तेन प्राक्स्नेहः खण्डितः । तस्याहमपवादभयातिकिञ्चिन्न कुर्वे । विप्रियन्तु कुर्वतः प्रतिक्रियां करि-
ष्ये । त्वत्स्वामी यथाद्यत्कि विवत्ता, व्रजेति । रावणे क्रोधातिकिञ्चना गते वालिप्यभ्यागत्य सुगुधेतराम् । वाली दयालुर्दशार्चं

निर्गतो युध्यमानो भयो मानवण्डनात्रिविण्णो गृहीतव्रतो रावणेन नत्वा ज्येष्ठो आतासि क्षम्यतां मन्तुलङ्कायामपि राज्यं कुरुष्वे-
त्युक्तोऽपि प्रतिमास्थश्चरमदेहो न किञ्चिद्वचे । रावणसत् निसृष्टं ज्ञात्वा तस्य पुष्पकं विमानं लंकया सह ललौ । अथ पुष्पकारुढः
सम्मेतद्वौ जिनावत्त्वाऽवरोहन्प्रहस्तप्रतिहारेण सेनाफलकलेन गर्जनं वनगजं हृत्वा देवस्याऽयं यानयोग्यो हस्तीत्युचे । ततो दशा-
स्यसत् पिङ्गदन्तं मधुपिङ्गलाक्षं सप्तहस्तोच्चं नवहस्ताऽऽयत्तं गजं वशीकृत्यासरोह । भुवनालङ्कार इति गजस्याख्याऽभूत् । तच्चैवोषित-
रात्रिः प्रातरास्थानीस्थो घातजर्जरेण पवनवेगविधाधरेणायामिच । देव ! किङ्किनिधसुतौ सूर्यरजा ऋक्षरजाश्च पाताललङ्कायाः किङ्कि-
न्धां गतौ । यमेन युद्धा बद्धा कारायां क्षिप्तौ वैतरणीयुताञ्जरकावासान्विधायचन्द्रेभेदादिदुःखं सपरिच्छदौ प्राप्येते । तौ मोचय ।
रावणोऽपि तेन मत्पचयो बद्धा यच्छामि तत्फलमिति वदन् सानीको यमपालितां किङ्किन्धां गतः । त्रपुपानशिलास्फालादिरौद्रा-
न्मससनरकान्दृष्ट्वा परमाधार्मिकान्सत्रास्य स्वपत्नीनयानपि चामसृजत् । नरकारक्षेभ्यो ज्ञातव्रतो यमो योद्धुं लग्नः । शराहारि चिरं
युद्धा दण्डमुत्पाट्य धावितो रावणेन क्षुरप्रखण्डितदण्डः शरान् क्षिपन् रावणबाणैर्जर्जरित इन्द्रं गत्वा नत्वोचे । यमत्वं न करिष्ये
दशास्यो हि यमस्यापि यम उत्थितः । तेन नारका मोचिताः । क्षत्रवतभृता रणे जीवन्मुक्तोऽस्मि । वैश्ववर्णं जित्वा लङ्कां पुष्पकं च
तद्विमानं लले (ललौ) । क्रुद्धः शक्रो युद्धान्मन्त्रिभिर्निषिद्धो यमाय मुरसङ्गीतं पुरं दत्त्वा स्वयं तथैव विललास ।

इतश्च रावणः किङ्किन्धामादित्यरजसे ददौ । ऋक्षपुरसुक्षरजसे पुरा ददौ । स्वयं लङ्कायां पैतामहं राज्यमपात् । इतश्चादित्य-
रजसः कपिराजस्येन्दुमालिन्यां वाली सुतः ।

जम्बूद्वीपं समुद्रान्तं वाली बाहुबलोलम्बणः । नित्यं प्रदक्षिणीकुर्वन्सर्वचैत्यान्यवन्दत ॥८॥

तः । श्रीप्रभा कर्त्तव्यमी कन्या । कक्षरजसोऽपि हरिकान्तायां नलनीली सुतौ । आदित्यरजा वालिदत्तराज्यः ।

। वालिपि (वालयपि) मम्यदृष्टि दयालुं स्वातुरूपं सुग्रीवं यौवराज्ये न्यास्यत् ।
 स्ये मभार्ये राजारुढे चैत्यनर्त्ये मेरुं गते मेघप्रमसुतः खरखेचरो जातरागां चन्द्रणवां जह्रे । पाताललङ्कां गत्वा-
 न्द्रोदर निर्वाभ्य तां चादत्त । क्षणादागतो दशस्यस्तज्ज्ञात्वा कुद्धः खरवधाय चलन् मन्दोदर्याऽनुजाभ्यां चाभि-
 वद्यापि द्या । इयं च दृषणाग्रजेऽदृषणे जातरागा । तवस्तथा तमुद्वाह्य पाताललङ्काञ्च देहि । दशस्यस्वतकृते
 द्यवाहयत् । ततः स पाताललङ्कायां रावणाज्ञया तस्यौ । तदा तेन निर्वासिते चन्द्रोदरे कालान्मुते तज्जायाऽनुराधा
 नं विराधनामसुतमसूत । सप्रामिषोयनः कलावान् विक्रमी भूमिं विजहार । ततो रावणः कथाप्रसङ्गेन सभायां
 भृणोत् । असहनोदनेन तं जगौ । तत्पूर्वजः श्रीकण्ठोऽरिभीतोऽस्मत्पूर्वजं कीर्तिष्वलं शरणं शिश्नाय । कीर्तिष-
 न्यस्यात्वेदैव वानरदृष्टिं न्यधात् । तदाद्यावयोभर्तृभृत्यभावेन भूयस्सु भूपेषु गतेषु त्वरिपतामहकिन्निधिमत्प्रपिता-
 २३ (काली) भावदस्नस्तेषां बहू । बालिः कुद्धोऽप्यविकृताऽऽकारः प्रोवाच । रक्षोवानरेश्वराणां मिथः स्नेहसम्ब-
 द्धः । त्वत्पिता चादित्यरजा यमशुभेराकृत्य किन्निधाराज्ये मया न्यधायीति जगत्प्रतीतम् । ततस्त्वं
 नृपः । न त्वं सेव्यसेवकता । अर्हन्तं देवं साधुं च सुगुरुं विनाऽन्यं
 २४ (काली) भावदस्नस्तेषां बहू । बालिः कुद्धोऽप्यविकृताऽऽकारः प्रोवाच । रक्षोवानरेश्वराणां मिथः स्नेहसम्ब-
 द्धः । त्वत्पिता चादित्यरजा यमशुभेराकृत्य किन्निधाराज्ये मया न्यधायीति जगत्प्रतीतम् । ततस्त्वं
 नृपः । न त्वं सेव्यसेवकता । अर्हन्तं देवं साधुं च सुगुरुं विनाऽन्यं

२३ (काली) भावदस्नस्तेषां बहू । बालिः कुद्धोऽप्यविकृताऽऽकारः प्रोवाच । रक्षोवानरेश्वराणां मिथः स्नेहसम्ब-
 द्धः । त्वत्पिता चादित्यरजा यमशुभेराकृत्य किन्निधाराज्ये मया न्यधायीति जगत्प्रतीतम् । ततस्त्वं
 नृपः । न त्वं सेव्यसेवकता । अर्हन्तं देवं साधुं च सुगुरुं विनाऽन्यं

प्रबोधपूर्वं सैन्ययुद्धाविधिभ्याङ्गेन योद्धुमारमे । दशास्यमुक्तान्यस्त्राप्यस्त्रैर्मन्त्रास्त्राणि मन्त्रास्त्रैर्जधान । चन्द्रहासासिमाकृष्य धावन्तं
वामेन बाहुना । लीलयैव लात्वा कन्दुकमिव हस्तकोटरे न्यस्य चतुःसमुद्रं क्षणेन आन्त्वा तदैव तत्रैत्य त्रपावनतं तं मुत्वा बभाषे ।
अर्हन्तं विना मम कश्चिन्न तमस्यः । तं मानं धिक् । येन मत्प्रणामेच्छुरेतां दशां प्राप्नोऽसि । मया परोपकारस्मृतैर्मुक्तोऽसि । राज्यं
च मद्दत्तं शाधि । मयि सति कुतस्तवेयं भूः । तदहं प्रव्रजिष्यामि । किञ्चिन्धायां तु त्वदाज्ञाधरः सुग्रीवोऽस्तु । इत्युक्त्वा सुग्रीवं
राज्ये न्यस्य गगानचन्द्रर्षिर्पाथे प्रवज्यां प्रपेदे । नानाभिग्रहः पतिमाधरो ध्यानी विहरन् विविधलब्धिधरो बभूव । अष्टापदाद्रौ च
गत्वा कायोत्सर्गमदत्त । पारितकायोत्सर्गो मासान्ते पारणं निर्ममे । मुहुर्मुहुरेवं चकार ।

इतश्च सुग्रीवो रावणाय स्वस्वसारं श्रीप्रभां ददौ । यौवराज्ये बालिपुत्रं चन्द्ररश्मिं न्यवेशयत् । रावणोऽपि लङ्कास्थितो विद्याध-
रेन्द्राणां कन्या बलादभ्युपयेमे । अन्यदा नित्यालोकपुरे नित्यालोकखेचरेऽसुतां रन्तावलीमुद्रोढुं गच्छन्नष्टपदाद्रेरुपरि पुष्पके स्व-
लिते कुङ्कुमस्तद्धेतुं पश्यन्निवमानस्याधः पतिमास्थं वालिं दृष्ट्वाऽबदद-रे दाम्भिक ! अद्यापि विरोधं वहसि ? अग्रेऽपि कयाऽपि मा-
यया सामबहः । ततः कृतप्रतिकृतभीतो व्रती जातः । स एवाहम् । त एव मम बाहवः । यथा सचन्द्रहासं मामुद्वाऽब्धिबन्धनाभ्यः ।
तथा त्वां साद्रिमुत्क्षिप्य बाह्वौ क्षेपस्यामीत्युक्त्वा क्षमां विदार्याऽष्टापदतलप्रविष्टो विद्यासहस्रं स्मृत्वा तमद्रिमुद्दधे ।

तडत्ताडितिनिर्घोषवित्रस्तज्यन्तरामरम् । झलज्झालितिलोलाब्धिपूर्यमाणरसानलम् ॥१॥

खड्गखडितिविभ्रद्यद्ग्रावक्षुण्णवनद्विपम् । कडत्कडितितिनिर्भग्ननितम्बोपवनद्रुमम् ॥१०॥

गिरिं तेनोद्धृतं ज्ञात्वाऽवधिना स महासुनिः । अनेकलब्धिनद्याब्धिरिति दृश्यौ विशुद्धधीः ॥११॥ विशेषकम् ॥

आः कथमयं दुर्मतिर्मयि मातस्यार्दनेकजन्तुसंहारं भरतेश्वरचैत्यध्वंसं च कर्तुं यतते ? अहं निर्ममोऽपि चैत्यत्राणाय प्राणिरक्षायै च
 रागद्वेषौ विनश्येनं क्रिश्चिच्छब्दक्षये । ततः पादाहुष्टेन गिरिमुर्धनि लीलया पीडिते सङ्कुचद्रात्रो दशारयो रुधिरं वमन्पृथ्वीं रावयन्नरा-
 वीन । तेन रावण इति प्रपथे । श्रुताऽऽटनेन बालिना मुक्तो निःसृत्य नत्वाऽक्षमयत् । त्वं बली । अहमज्ञः । त्वया प्राणा दत्ताः । इत्यु-
 त्था त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य ववन्दे । बालेरुपरि सुराः पुण्यदृष्टिं व्यधुः । रावणः पुनर्बालिं नत्वा भरतचैत्यं गत्वा सान्तःपुरे विधिना
 पूजां विधाय ।

सममाकृत्य स्वसातन्त्रीं प्रमृज्य च दशाननः । महासाहसिको भवन्त्या शुजवीणामवाद्यत् ॥१२॥
 दशारय उपर्वाणयत्यन्तःपुरं गायति धरणेन्द्रः समागतोऽहोर्ध्वयित्वा नत्वा गीतरञ्जितस्तुष्टोऽस्मि । धृणीष्वेति रावणं प्रोवाच । स्वा-
 मिभक्तस्य नयवदुक्तम् । मम त्वाददानस्य भक्तेरपकर्ष इत्युक्तवति रावणेऽत्यन्तं तुष्टो नागेन्द्रोऽमोघां शक्तिं रूपविकारिणीं विधां
 दत्ता न्याश्रयं जगाम । दशारयोऽपि जितान्नत्वा रत्नावलीं व्यूह्य लङ्कां प्राप । बालेरपि तदैव केवलज्ञानमुत्पेदे । क्रमेण मुक्तः ।
 इतश्च वैतादये ज्योतिःपुरे ज्वलनश्चित्सुता तारा चक्राङ्गखेचरसुतसाहसगतित्ना सुग्रीवेण च ययाचे । पित्रा नैमित्तिकादीर्घाभ्यु-
 र्गतां श्रुत्वा सुग्रीवाय सा ददे । तारायामङ्गदजयानन्दौ सुतौ । साहसगतिस्वारां जिहीर्षुः क्षुद्रहिमवति गत्वा रूपपरिवर्तिनीं श्रेष्ठग्री-
 षिषा साधयितुं प्रारभे ।
 इतश्च रावणो दिव्यान्नायं चलिता द्वीपान्तरवासिनः खेचराजरेन्द्रांश्च वशीकृत्य पाताललङ्कां गतः स्वरेण प्राभुत्तत्पुत्रि । चतुर्द-
 शसहस्रसंख्येन स्वरेण सद रावणः शक्रं प्रति चचाल । सुग्रीवोऽपि तत्पृष्ठतः । दशारयो रेवातटोपितः शुचिर्मणिपट्टे न्यस्तं रत्नमयं

चित्रं रेवाभ्योभिः संमन्य तदम्बुजैः पूजयन्नकस्माद्धर्षिवेलासममहापूरेण हृतायां पूजायां शिरश्छेदं मन्यमानः क्रुद्धो रे कोऽयं पूजा-
विघ्नं कृत्वानिमध्यादृष्टिनरः खेचरोऽसुरः सुरो वेत्यभिदधौ । कश्चित्खेचरो न्यवेदयत् । इतः परस्तान्माहिष्मतीपुर्यसित । तदीशः
सहस्रांशुर्नृपो नृपसहस्रैः सेव्यो महाशुजो रेवायां जलक्रीडायां सेतुबन्धेन वारि बद्ध्वा राज्ञीसहस्रेण खेलति । द्वयोरपि तीरयोस्त-
स्यात्तरक्षा लक्षसंख्याः सन्ति । ते च तस्य महौजसः शोभामात्रम् । तेन स्त्रीसहस्रान्वितेन पर्यस्यमानं पय उल्लुठितम् तव देव-
पूजां पलावयामास । पश्यामिज्ञानम्, एतानि तत्स्त्रीणां निर्माल्यानि, तदङ्गरागैरविलमिदं पयः । दशास्यः क्रुद्धः । रे तेन स्वाङ्गदू-
षितवारिभिर्दूषितेयं पूजा । दशास्येन तद्वन्धनार्थमादिष्टा रक्षोभटा नभस्थाः क्षितिस्थान्सहस्रांशुभटान्मोहयन्त उपहृद्बुधुः । सहस्रांशुस्त-
त्था दृष्ट्वा धनुरधिज्यं विधाय तान्शौरैर्वर्तयत् । दशास्यस्तान्यावृत्तान्वीक्ष्य स्वयं गत्वा चिरमस्त्रैर्युद्धा दीर्वीर्येणाजेयं तं वि-
धया मोहयित्वा जग्राह । स्वसैन्ये निनाय । संसद्यासीनश्चारणश्रमणं शतबाहुं दृष्ट्वा तथाय नत्वाऽऽसने स्वयं दत्त आसयित्वा भूमौ नि-
पण्णो बद्धाञ्जलिरागतिहेतुं पप्रच्छ । अहं माहिष्मत्यां शतबाहुर्नृपः सहस्रांशौ राज्यं न्यस्य प्राव्रजमिति मुनिनाऽर्धोक्ते विनयी किं
श्रीपूज्यात्मजोऽयमित्यूचे । आमेति मुनिनोक्ते दशास्यः प्राह । मया पूजाश्लाघयमाकृष्टः । ततो मन्येऽमुनाप्यज्ञानादेतत्कृतम् ।
त्वत्तनुः किमहं दशातनां कुर्यादित्युक्त्वा सहस्रांशुस्तत्रानैषीत् । तेन त्रपावता पिता नतः । दशास्येनोक्तं त्वं त्रयाणामस्माकं तुर्यो
बंशुरसि । सहस्रांशुराह व्रतं श्रियल्ये । इत्युक्त्वा रावणाय स्वांगजं समर्प्य चरमदेहस्तातान्ते व्रतयोध्यायामनरण्यनरेन्द्राय सुहृदे
दीक्षां गृहीतामजिज्ञपत् । स्मृतयुगपद्ब्रतसङ्केतो दशरथं राज्ये न्यस्य व्रतं ललौ । अथ रावणः शतबाहुसहस्रांशू नत्वा सहस्रांशु-
सुतं राज्ये न्यस्य गगने चचाल । तदा च नारदं विषयिष्यातादिजर्जरोऽन्याय इति पूरुर्बन्व दशास्यमित्याह । राजपुरे मरुत्ताख्यनृपो

मिथ्यादयः कुर्याणोऽस्ति । तत्राऽऽदतः पशून् दृष्ट्वा मया व्योम्नोऽवतीर्य किमिदमित्युक्तो मरुचः प्राह । यज्ञोऽयं ब्रह्मणोदितः ।
मिथ्यादयः कुर्याणोऽस्ति । तत्राऽऽदतः पशून् दृष्ट्वा मया व्योम्नोऽवतीर्य किमिदमित्युक्तो मरुचः प्राह । यज्ञोऽयं ब्रह्मणोदितः ।
इहान्वेदि देववृषं पशवो होतव्याः । महाधर्मोऽयम् ।

ततस्तस्याऽहमित्याऽऽख्यं वपुर्वेदिरुदीरिता । आत्मा यथा तपो बह्विज्ञानं सर्पिः प्रकीर्तितम् ॥१३॥

कर्माणि समिधः प्रोधादयस्तु पशवो मताः । सत्यं यूपः सर्वपाणिरक्ष्णं दक्षिणा पुनः ॥१४॥

त्रिरर्त्ना तु त्रिवेदीयमिनिवेदादितः क्रतुः । कृतो योगविशेषेण मुक्तैर्भवति साधनम् ॥१५॥

छागवधादिना तु नरक एव । वद्राजन् । उचमोऽसि, बुद्धिमानसि, व्याधोचितं कर्म मा कार्षीः । प्राणिवधेनापि चेत्सर्गस्तदाऽयं
जीवलोकोऽल्पपरि दिनेः शून्यः स्यात् । इति मद्राक्यात्कुट्टिर्जदं दृढादिभिर्हन्यमानो नन्द्या त्वां प्राप । तवस्तान्पशून्वायस्वेति । ततो
दद्यात्सत्तिद्वया विमानदुशीणो मरुचेन पाद्यासनादिनाऽर्चितः । अरे धर्मोऽहिंसातः । तद्यज्ञं मा कार्षीः । चेत्करिष्यसि तदा तत्राऽत्र

मद्वपुसौ वासः परत्र च नरके । इति दद्यात्सेनोक्तो मरुचो मतं व्यसाक्षीत् ।

अमी पशुवधात्मानो यज्ञाः कृतो जज्ञिरे ? इति रावणपृष्टो नारदोऽब्रु । चेदिषु शुक्तिमतीनद्या शोभिता शुक्तिमती पुरी ।

नारदवनेकेषु भूपेषु सुवतान्मोनिमुवतेः । अभिचन्द्रोऽभवत्तस्यां राजा तत्तनयो वसुः ॥१६॥

वसुः सत्यवामत्वेन ख्यातः ।

पार्श्वे क्षीरकदन्यस्य गुरोः पर्वतकः सुतः । राजपुत्रो वसुश्चाहं चापटाम त्रयोऽपि हि ॥१७॥

अस्मासु निधि सुप्तेषु गुरुशरणश्रमणाभ्यामित्युच्यमानं शुश्राव । एषामेकः स्वर्गं यास्यति, द्वौ नरकम् । ततो गुरुः परीक्षेच्छुरस्मा-

कर्मैकं पिष्टकुक्कुटं समर्प्य यत्र कोऽपि नेक्षते तत्राऽमी वध्या इत्याह । वसुपर्वतकौ शून्यदेशे जन्मतुः । अहं पुराद्धिदूरे गत्वा
गुरुवचो व्यचारयम् ।

अस्मै पद्यन्यहं पद्यामयमी पद्यन्ति स्वेचराः । लोकपालाश्च पद्यन्ति पद्यन्ति ज्ञानिनोऽपि हि ॥१७॥
इति । तन्नूनं दयालवो गुरवोऽस्मत्प्रज्ञां परीक्षन्ते । व्यावृत्त्य गुरुणां न्यवेदयम् । गुरुभिरालिङ्गितः, श्लाघितः । वसुपर्वतकौ स्ववृत्त-
शंसिनौ प्रति गुरुराह । रे पापौ युवामपश्यतम् ? स्वेचरादयोऽपश्यन् ? कथं हताचिति । गुरुः पुत्रस्य पुत्रादप्यधिकस्य च वसोर्नरक-
गतिज्ञानानिर्विण्णो दीक्षां जग्राह । पर्वतस्तत्पदेऽभूत् । अहं स्वस्थानमगमम् । अभिचन्द्रेऽप्यात्तवते वसुः क्षमामपालयत् । सत्यवा-
दीतिप्रसिद्धः सत्यमेव जगात् । अथ विन्ध्यनितम्बे व्याधेन मृणाय क्षिप्तेन्तरा स्खलिते बाण आकाशस्फटिकशिला पाणिस्पर्शादि-
बोधि, चिन्तितं च । मया मृगोऽस्यां संक्रान्तः परतश्चन्ददृशे तदसौ वसुनृपस्य योग्या । तेन रहो ज्ञापितो राजा शिलां जग्राह ।
तस्मै च धनं ददौ । राजाल्लभं तथा स्वासनवेदिकां घटयित्वा श्लिपिनोऽघातयत् । तस्यां वेदौ न्यस्तं सिंहासनं सत्यप्रभावात्म-
स्थितमिति जनोऽजानात् । सत्येन तुष्टा देवताऽस्य साक्षिभ्यं कुर्वन्तीतिप्रसिद्ध्या भीता नृपा वयं ययुः । अन्यदा तत्र गतोऽहं
पर्वतकं शिष्याणां ऋग्वेदं व्याख्यातयन्तमर्जयिष्यमित्यत्र मेरैरिति ब्रुवाणं भ्रातर्भ्रीनितरियं त्रिवार्षिकाणि धान्यानि न जायन्त
इत्यज्ञा गुरुणाऽप्याख्याता इत्यवोचम् । पर्वतकः ग्राह । तातेन नैवं व्याख्यातम् । निषण्डुष्वप्यज्ञा मेपा हर्युक्तत्वात् ।

अवोचमहमप्येवं शब्दानामर्थकल्पना । मुख्या गौणी च तत्रेह गौणीं गुरुरचीकथत् ॥१८॥
मुधा मा पापमर्जय । पर्वतेनोक्तम् । गुरुणाऽज्ञा मेपा उक्ताः । जिह्वाच्छेदः पणः । वसुः सहाध्यायी प्रमाणम् । तच्चाहं प्रत्यश्रौषम् ।

माता पर्वतं सहः प्रीये । गृहकर्मव्यग्राऽप्यहं त्वरिपतुरजास्त्रिचार्पिकं धान्यमित्यश्रौषम् । त्वमविमृश्य पणं व्यधाः । पर्वतोऽवदत् ।
 कृतस्याऽनरणं नास्ति । अम्मा गत्वा नृपं पुत्रभिधां ययाचे । राज्ञा सादरं पृष्टा तं वृत्तान्तं निवेद्याजान्मेपान्वदेरित्यर्थयामास । वसु-
 गुरुरचोऽन्यथात्वं कृतसाक्ष्यं च महापापमित्यादि जुवाणो गुरोः स्रुतं बहुकुरु सत्यव्रतं वेति सरोपं तयोक्तसद्वचोऽभ्यस्त । ततः पर्वतो
 न्दं च मन्त्रेणार्पितेनैषु स्वं स्वं पक्षमशंसत् । विप्रबृद्धैः सत्यश्रवणायां कृतायां पर्वतपक्षं स्थापयन्कुट्टाभिर्देवताभिराकाशस्फटिकासन-
 वेदिकाटलनादभूमौ पतितो निपातितो वसुनैकं ययौ । वसोः सुताः पृथुवसुः, चित्रवसुः, वासवः, शक्रः, विभावसुः, विश्वावसुः,
 धारः, मद्यार एतै पर्वतके पदे निपण्णा देवताभित्कालमहन्यन्त । सुवसुनैवमः स्रुतैर्ब्रह्मा नागपुरं ययौ । दशमस्तु बृहद्भ्वजो मधु-
 राम् । पर्वतस्तु पौरर्बहुया हसित्वा पुर्या निर्वसितो महाकालसुरेण सज्जगृहे ।

कोऽयं महाकाल इति दद्यास्यपृष्टो नादः ग्राह । चारणयुगलपुरेऽयोधनो राजा । दितिः प्रिया । सुलसा सुता । तस्याः
 स्वयंवरे नृपा आययुः । सर्वेषु सगरोऽधिकः । सगराज्ञया मन्दोदर्याह्ला द्राःस्था प्रत्यहमयोधननृपावासं ययौ । कदाचित्सा छन्ना गृहो-
 घानकटलीगृदं दितियुलसयोः संलापं सुश्राव । दितिः सुतामूचे । भरतवाहुबल्योः सूर्यसोमौ सुतौ । सोमवंशे मातृभ्रातृणविन्दुः ।
 धर्मवंशेऽयं त्वरिपता । त्वरिपतुः स्वसा सत्ययशास्त्वणविन्दोभर्य्या । मधुपिङ्गः सुतः । अहं त्वां तस्मै दीपमानामीहे । त्वरिपता तु
 स्वयंवरयाय दित्सति । ततस्त्वया मन्मनःशल्योद्वाराय मद्भ्रातृजो वरणीयः । सुलसाऽपि तन्मेने । मन्दोदरीतो ज्ञातवृत्तः सगरः
 स्रुतरोधसे विभभूतयेऽकथयत् । सोऽपि सद्यः कविस्तथा राजलक्षणसंहितां चक्रे, यथा सगरोऽखिलराजलक्षणयुक्तो, मधुपिङ्गलस्तु
 तद्रहितः स्यात् । तत्पुस्तकं च पुराणवत्पेटायां क्षिप्तम् । अन्यदा राजाज्ञया संसद्याकष्टम् । तत्रादौ सगरेणोक्तं यो निर्लेक्षणः स

त्रिषष्टि-
शलाकापुरु-
पचरिते

॥८॥

वदयस्त्वाङ्ग्यश्च । वाच्यमाने पुस्तके मधुपिङ्गले निर्लेक्षणत्वाच्छ्रिते निर्गते सुलसा सगरं ववे । मधुपिङ्गो बालतपसा महाकालाह्वः
पृष्ठसहस्रेणोऽसुरो जातः ।

अवधिना सगरचेष्टितं ज्ञात्वा सगरमन्यांश्च राज्ञो जिघांसुः शुक्तिमतीनद्यां विप्रवेशः पर्वतं दृष्ट्वाऽवादीत् । शाण्डिल्यो नामाऽहं
त्वत्पितुर्मित्रमहं क्षीरकदम्बश्च सहाध्यायिनी । नारदेन जनैश्च धर्षितं त्वां श्रुत्वा समागमम् । मर्बैर्विश्वं मोहंस्त्वत्पक्षं पूरयिष्ये । इत्यु-
त्त्वाऽसौ पर्वतद्युतः कुधर्मेण जनं मोहयामास । जने व्याधिभृतादिदोषानजनयत् । पर्वतोऽपि शाण्डिल्यानुज्ञया रुक्शान्तिं कृत्वा जना-
न्स्वमतेऽतिष्ठिपत् । एवं सगरस्यापि पुरान्तःपुरादौ तद्विकृतरोगपीडिते सशाण्डिल्यपर्वताश्रयाद्रोगशान्तिर्जज्ञे । सौत्रामण्यां सुरापानम् ।
गोसवेऽग्न्यागमनम् । मातृमेधे पितृमेधे च तद्वधः । कूर्मपृष्ठोपर्यग्नौ जुह्वकाख्याय स्वाहेत्युक्त्वा होमः । कूर्मीभावे खलतेः पिङ्गला-
भस्य जले सुखदधेऽवतीर्णस्य द्विजस्य कूर्मीभे मूर्धनि होमः । यज्ञे मांसादनम् । सर्वं पुरुषमेवेदं ततः कोऽहन्ता । तेन यथेच्छं यज्ञे
हिंसनं कार्यमित्याहुपदेशैः सगरं स्वमतस्त्वं कृत्वाऽन्तर्बदिकुरुक्षेत्रादिषु स मखानकारयत् । राजस्रयादीनप्यकार्षीत् । यज्ञहतांश्च सोऽसुरो
विमानस्थानदर्शयत् । सप्रत्ययो लोको निःशंकं यज्ञांश्चक्रे । अन्यदा मया दिवाकरखेचरेण यज्ञपशुषु हारितेषु सोऽसुरस्तद्विद्याघाताय
ऋषमप्रतिमामस्थापयत् । ततः स खेचरोऽहं च क्षीणोपायावन्यतो जनिमव । ततस्तेन यज्ञेषु भावितः सगरः सुलसायुक्तो यज्ञानले
जुहुवे । कृतकृत्येन तेन चासुरेण स्वास्पदेऽत्राजि । एवं पर्वतात्प्रवृत्ता हिंसात्मका मखास्त्वयैव निषेध्याः । रावणस्तत्स्वीकृत्य मरुता-
न्वारदं क्षमयित्वा विससर्ज ।

मरुतेन कोऽयं कृपालुरिति पृष्टो रावणः प्राह । ब्रह्मरन्ध्रिस्तापसः । तद्भार्या कूर्मीं गुर्व्यभूत् । तत्र साधवः समीयुः । एकेन साधुना

वापसः प्रबोध्य मन्त्रजितः । कूर्मां श्रविकाऽभूत् । सा जाते सुते नारदे जन्मकामर्हते दुःखात्प्रवव्राज । नारदो देवैः पालितोऽभ्य।
पिवद्यच्छां दत्तनभोगामिविद्योऽणुववधरो यौवनं प्राप । शिखाधारणाच्च गृही न संयतः ।

यत्नदृ प्रेक्षणाकांक्षी गीतनृत्यकुतूहली । सदा कन्दर्पकौकुच्यमौग्वर्यात्पन्नवत्सलः ॥१९॥

वीराणां कामुकानां च सन्धिविग्रहकारकः । छत्रिकाक्षवृसीपाणिरारुढः पादुकासु च ॥२०॥

देवैः संवर्धितत्वाच्च देवर्षिः प्रथितो भुवि । प्रायेण ब्रह्मचारी च स्वेच्छाचार्येण नारदः ॥२१॥

इति श्रुत्वा भरतनुपेण रावणः क्षमयित्वा कनकप्रभां कन्यां दत्त्वा विसृष्टो मधुरां ययौ ।

मधुरानुषो हरिवाहणः शूलभृता मधुरा सुतेन सह भक्त्योपस्थितः । रावणेन कुतोऽदः शूलमित्यप्रच्छि । पित्रा सभ्रसंज्ञमादिष्टो
मधुः प्राह । प्राग्जन्ममुहदा चमरेन्द्रेण ममापि वम् । उक्तञ्च-यातकीवण्डैरावते शतद्वारे सुमित्रो राजाङ्गजः, प्रभवश्च कुलपुत्रकः
सुरदो । सुमित्रो राजाऽभूत् । राजा च प्रभवोऽप्यात्मतुल्यश्चक्रे । अन्यदा नृपोऽश्वद्वतः पल्लीपतिसुर्वा वनमालां विवाह्याययौ । प्रभवं
सदृशदर्शनान्कृत्य निर्वन्यात्पृच्छा विज्ञाय तां तदागारसे प्रहित्य निस्त्रयोऽहं त्वं मे माताऽसीति जलपतं स्वशिराभिलुप्तानं कथंचित्स्वस्थी-
चकार । तौ चिरं राज्यं चक्रतुः । सुमित्रः प्रवज्येशाने सुरो भूत्वा च्युत्वा त्वं मधुः । प्रभवोऽपि भवं भ्रान्त्वा बालतपसा चमरेन्द्रो-
ऽहम् । आयोजनहिंसदसथा एतच्छूलं कार्यं कृत्वा निवर्तत इति । रावणस्तच्छ्रुत्वा मध्वे मनोरमां कन्यां ददौ । लङ्काप्रयाणादष्टाद-
शसु वर्षेषु मेरो पाण्डके चैतान्पान्तये ।

जन्मकर्णाद्या रावणाश्रया दुर्लक्षपुरे मादिद्वपालं नलकूपरं प्रदीतुं ययुः । आशालीविद्यया कृतं योजनशतमानं वह्निमयं वप्रं

सर्वतो वह्निमयवज्रमवष्टभ्य स्थितं तं द्रष्टुमप्यशक्ता व्यावृत्य रावणाय व्यजिज्ञपन् । रावणोऽप्यागतोऽनुपायः सचिन्तोऽनुरक्तया नलक्लृवरपत्न्योपरम्भया दूतीमुखेनाऽभाणि । उपरम्भा त्वद्गुणै रक्ता वप्ररक्षिकामाशालीविद्यां त्वद्वशां करिष्यति । पुरं ग्रहीष्यसि । सुदर्शनं चक्रमत्र ते सेत्स्यसि । रावणोक्षितो विभीषणस्तत्स्वीकृत्य तां विससर्ज । रावणः क्रुद्धो विभीषणमाह । अरे कुलविरुद्धं किं मेने । वचसाऽपि त्वयाऽयं नवः कुलकलङ्कश्चक्रे । आर्य ! न बाह्याजं कुलकलङ्काय । सा विद्यां यच्छतु, वैरीवश्योऽस्तु, तां वाचो-युतया त्यजेरिति वदत्येव विभीषणे साऽऽगत्य तां पुरे वशीकृतां विद्यां व्यन्तराधिष्ठितानि च शस्त्राणि ददौ । दशास्यस्तया विद्या-याऽग्निवज्रं संहृत्य पुरं विवेश । वैरी सन्नद्धो विभीषणेनाऽग्राहि । तत्र च देवासुरैरप्यजय्यं शक्रसत्कं सुदर्शनं चक्रं रावणः प्राप । तं रिपुं नतं तत्रैव संस्थाप्य स्वं भर्तारं भज, विद्यादानाद्गुह्यरसीत्युपरम्भां विसृज्य रथन्पुनरभि चचाल ।

तमायान्तं श्रुत्वा सहस्रारः सुतमिन्द्रं सस्नेहमूचे । त्वं विक्रमी वंशोन्नतिकरः सम्प्रति तु नीतीनामप्यवकाशो देयः । सरभाद्या एकान्तविक्रमान्नश्यन्ति । पृथ्वी वीरप्रध्वः । मानो न कार्यः । अधुना दशास्यो वीरः सहस्रांशुबन्धको हेलोद्दृष्टाष्टापदो मरुचक्रतु-कालो जम्बूद्वीपेशयक्षेन्द्रेणाऽप्यक्षोभितो नागेन्द्राच्छब्धशक्तिभ्रातृद्वयोत्कटो यमस्यापि यमस्त्वत्पत्ति वैश्रवणं पत्नीकृत्य सुग्रीवधृता-ज्ञोऽनुजबद्धदुर्लङ्घपुरेश्वरनलक्लृवरस्त्वां प्रत्यापतन्पणिपाताच्छमनीयः । अस्मा इमां रूपिणीं कन्यां यच्छेत्युक्ते क्रुद्धे शक्रे कथमस्मै वक्ष्याय कन्या दीयते ? एतद्गृहहर्तं तातं विजयसिंहं स्मर । यदेतत्पितामहस्य मालिनो मया कृतं तदस्यापि करिष्ये । स्नेहात्का-तरो मा भूरिति वदत्येव दशास्ये सैन्यैः पुरं वेष्टितम् । दूतेन स्वसेवार्थं भणितेऽपि शक्रे मदममुञ्चति दशास्यः सन्नद्धोऽभूत् । इन्द्रो-ऽपि सन्नह्य पुराभिर्वयौ । महारणे दशास्येन्द्रौ भुवनालङ्काररावणस्थौ सममुप्यताम् । अथ मन्त्रास्त्राद्युद्धं कृत्वा दशास्यः स्वैर्मादैरावणं

गत्वा तन्मद्रामात्रं हत्वा शक्रं बद्ध्वा सैरावणं स्थानीके नीन्ये । श्रेणिद्वयेश्वरीभूतो निवृत्त्य लङ्कां प्राप्सः । शक्रं कारायां चिक्षेप । सह-
स्रांसं दिक्पालान्वितो लङ्कायामेत्य बद्धाञ्जलिर्दशास्यं नत्वा बभाषे । कैलाशोद्धर्त्रा त्वया जिता इति न जिह्रीमः । त्वयि ततो
याञ्चाऽपि न त्रपादहतुः । पुत्रमिक्षां दंढि । यद्ययं सदिक्पालपरिवारः क्षणे क्षणे लङ्कां वृणकाष्टादिरहितां सर्वतः कुरुते । प्रातः प्रातः
दिश्यगन्धर्जलरमितोऽप्यभिपिञ्चति । मालिकवत् देवतावसरादिषु पुण्याणुच्चित्य प्रथित्वा पूरयति तदाऽमुं शक्रं मुञ्चे । एवं कर्माणि
कुर्यन् राज्यं स्वं गृह्णातु । तथेति सहसारेणोक्तं मुक्तः शक्रोऽत्यन्तमुद्विग्नो रथनूपुरमेत्य तरयौ ।

निर्वणितांगमं नाम ह्वानिनं तत्राऽऽगतं रावणात्केन कर्मणाऽयं न्यत्कार इत्यप्राक्षीत् । ऋषिर्बभाषे । अरिञ्जयपुरे खेटेशज्वलन-
निहृष्टुप्रया अहल्यायाः स्वयंवरेऽनंके खेचरेणा आययुः । चन्द्रावर्तपुरेश आनन्दमाली तत्राऽऽगात् । सूर्यावर्तपुरेश्च त्वं तडितप्रभः ।
त्वां सहायातमिति त्यक्त्या कन्याऽऽनन्दमालिनमवृणोत् । तव च परामवोऽभूत् । अन्यदाऽऽनन्दमाली गृहीतव्रतो विहरन्स्थाव-
ताद्रो त्वया दृश्ये । पूर्वमिभभवस्मृतेस्त्वया बद्ध्वा ताडितोऽपि ध्यानान्नाचालीत् । तद्भ्राता कल्याणगुणधरो मुनिमुक्तजोलेश्वरस्त्व-
दनन्या मत्पथिषया शमितस्तोजोलेश्वरां सञ्जह्रे । त्वमपि मुनिपराभवपापाद्भवं भ्रान्त्वा शुभं कर्म कृत्वा शक्रोऽभूः । रावणात्पराभव-
स्तत्कर्मकृतः । दत्तवीर्ये सुते राज्यं न्यस्य व्रतं गृहीत्वा शक्रः सिद्धः ।

अन्येषुर्दशारयोऽनन्तवीर्यापि नन्तुं स्वर्णतुंगे शैले ययौ । स केवली रावणेन कुतो मे स्मृतिरिति पृष्टः, पारदारिकदोषेण भवि-
ष्यतो यामुद्वेचादित्याह । रावणः परस्त्रियमनिच्छन्वी न रमयिष्यामीत्यभिजग्राह, पुण्यकासीनश्च लङ्कां प्राप ।

॥ इति श्रीहंसचन्द्ररचिते त्रिपष्ठिशलाकापुरुषचरिते सप्तमे पर्वणि रावणदिविजयो नाम द्वितीयः सर्गः ॥

॥ तृतीयः सर्गः ॥

त्रिषष्टि-
शलाकापुरु-
पचरिते

॥१०॥

वैताढ्य आदित्यपुरषत्तने प्रह्लादनुपकेतुमात्योः पवनञ्जयः सुतः । इतश्चात्रैव भारत उपसमुद्रं दन्तिपर्वते महेन्द्रनगरे महेन्द्रः
खेचरेणः । तस्य हृदयसुन्दर्यां पत्न्यामरिन्दमादिपुत्रशतोर्द्धमञ्जनासुन्दरी पुत्री । पित्राज्ञया मन्त्रिषु तदर्थमनेकखेचररूपाणि पट्टेष्वा-
लेख्य दर्शयत्सु हरिण्याभाङ्गजविद्युत्प्रभस्य प्रह्लादात्मजपवनञ्जयस्य च रूपं दृष्ट्वा रूपवतोः कुलिनयोर्द्वयोर्मध्येऽस्याः को वर इति
राज्ञोक्ते मन्त्र्यभ्यधात् । नैमित्तिकैरष्टादशाब्दायुर्मोक्षगमी विद्युत्प्रभः प्रोचे । पवनञ्जयस्तु चिरायुर्योग्यो वरस्तदस्मै सुतां देहि ।

अत्रान्तरे नन्दीश्वरे यात्रायै खेचरा ययुः । तत्र गच्छन्प्रह्लादो महेन्द्रं स्वसुताय कन्यां ययाचे । महेन्द्रस्तदग्रेऽप्यभिष्टमिति
प्रतिषेदे । तृतीये दिवसे मानससरोवरे विवाह इत्युक्त्वा स्वस्थानं तौ प्रापतुः । ततः स्वजनैः सह मानसे गत्वाऽऽवासं चक्रतुः । पवन-
ञ्जयो मित्रं प्रहसितं कन्यास्वरूपं पप्रच्छ । सोऽपि तद्रूपं वचसामगोचरं रम्यादिभ्योऽप्यधिकं वर्णयन् पवनञ्जयं तदैव तदिदृक्षोत्सुकं
चक्र । ततः समित्रः पवनञ्जयो निश्श्रुत्पत्न्य सप्तभूमिके प्रासादे छत्रीभूय तां द्रष्टुमारेभे । तत्रैका सखी प्राह । धन्यासि यस्याः पव-
नञ्जयः पतिः । द्वितीयाऽवदत् । चरमदेहं विद्युत्प्रभं भुक्त्वा को वरः श्लाघ्यः । पुनः प्रथमा साह । विद्युत्प्रभः स्वल्पायुः । न युक्तो
वरः स्वाभिन्त्याः । द्वितीयोचे । स्तोकमप्यमृतं श्रेयः विषस्य तु भारोऽपि न । पवनञ्जयोऽचिन्तयत् । अस्याः प्रियमिदम् । यतो न
निषेधति । ततः क्रुद्धो खड्गकरः प्रादुर्भूय ययोर्द्विदि विद्युत्प्रभस्तयोर्द्वयोरपि शिरश्छिन्नधीति वदंश्चाल । प्रहसितस्वं बाहौ धारय-

न्यापयाऽपि स्त्री अथर्च्येन किं पुनरियं निरपराधेति निषिद्धं जल्पत्य स्वावासं गतो दुःखितो जाग्रत्तस्थौ । प्रातर्मित्रं प्रोचे । अनया विरक्तया किम् । तदंदि स्वपुर्नो यामः । मित्रमाह । प्रतिपन्नं नोद्वेद्यम् । गुरुभिः प्रतिपन्नस्य तु का कथा । निर्दोषा चेयम् । स्वस्य तलाध पितरो स्वन्नन्नया गच्छन् किं लज्जयसि । मित्रवत्तया स्थितस्तां परिणिन्ये । प्रह्लादो बधूवरमादाय महेन्द्राचितः स्वपुरीं प्राप । अञ्जनमुन्दर्याः सप्तभूमिकं प्रासादमर्पयामास । पवनञ्जयस्तु तां वाचाऽपि न संभावयामास । साऽपि पर्यङ्कस्य पार्श्वद्वयमाप्तवीर्यपराधीर्षा निघाः कवञ्चिन्निराया । ज्ञान्चन्त्यस्तमुत्थी कान्तालेखनरेवाहान्यतिवाहयति स्म । सखीभिर्मुहुर्मोर्षयमाणाऽपि तूष्णीं भव तस्थौ ।

अथ रावणदूतः प्रह्लादं प्रोचे-वरुणो रावणेन वैरायते । नमस्कारं याचितो दीर्घवृद्धो पश्यन्निदं जल्पति । को रावणः ? तेन हिं तिरप्यति ? नाहमिन्द्रो, न कुबेरः, न नलकृपरः, न सहस्रांशुः, न मरुतः, न यमः, न कैलासाद्रिः, किन्तु वरुणोऽहम् । यद्यस्य देवनाधिपतिर्न रत्नदर्षः, तदायातु तदपं हरित्ये । हुब्धो रावणो गत्वा तत्पुरं वेष्टितवान् । वरुणोऽपि राजीवपुण्डरीकादिस्तुतयुतः पुराणिःसृत्य युयुधे । वरुणात्मजः खरदूषणयोर्वह्ना नीतयोः रक्षःसैन्ये भग्ने वरुणो निजपुरीं विवेश । रावणः स्वेचरेयाहृतये दूतान्प्राहिणोत् । अदं तुभ्यं प्रहितः ।

ततः प्रह्लादं चलन्तमाप्रह्लादिपिड्य पवनधचाल । अञ्जना पत्युर्यात्रां श्रुत्वा प्रामादादवरुण स्तम्भमवष्टभ्य तं द्रष्टुं निर्निमेषा तस्थौ । पवनस्ता कथां निर्विलेपनां हलितालकच्छन्नभालां नितम्बन्यस्तश्लथशुजलतां धूसराधरां वाप्यधौतमुखीं पुरःस्थां दृष्ट्वा दध्यौ । अदो निर्भीत्वं, निर्भीत्वं, यदि वा पुराऽपि ज्ञातमदः परं मया मुखाभासभीतेरुद्वेद्यम् । साऽपि पादयोः पतित्वा जज्जल्प । त्वया

सर्वोऽपि सम्भाषितोऽहन्तु न कदाचित् तथापि विज्ञाप्यसे न विस्मयार्थोऽहम् । पवनोऽपि तामवमत्यैव ययौ । साऽप्यन्तर्गृहं गत्वा दुःखिनी
भूमौ पपात । पवनस्तत उत्पत्य मानससरः प्राप्नो निशि विद्यया विकृतसौधमध्यासीनः पर्यङ्कस्थश्चक्रवार्कौ प्रियवियोगादुःखितां
क्रन्दन्तीं वीक्ष्य सा कथं भविष्यतीति ध्यायन्ग्रहसितायाऽऽचख्यौ । तेन च प्रेरित उत्पत्याऽञ्जनावेकमनि द्वारि तिरोहितस्तस्थौ ।
ग्रहसितस्तु तदीकः प्रविष्टस्तामलपम्भसि शफरीमिव पर्यङ्के वेष्टन्तीं चित्तसन्तापस्फुटद्वारमौक्तिकां मुक्तदीर्घनिःश्वासार्मीषांतनिःसह-
सस्तभुजभग्नरत्नकङ्कणां सख्याऽऽश्वास्यमानां शून्यदत्तदृशं शून्यचिन्तां ददर्श । साऽपि तं दृष्ट्वा कस्त्वं ? परस्त्रीगृहं मास्थः, सखि ! एनं
दोषणा धृत्वा बहिः क्षिप । अत्र पवनञ्चयं विनाऽन्यस्य न प्रवेशोऽधिकार इति वदन्ती तेन नत्वा स्वामिनि ! वर्धाय्यसे, पवनः समान-
याति । तन्मित्रमहं पुरःसरः समागममित्युक्ता । ग्रहसित ! दैवेन हसिताऽहं त्वं मा हसीः । नाऽयं नर्मक्षणः । यदि वा मत्कर्मणामेवा-
ऽयं दोषः । यत्तादृशोऽपि कान्तो मां त्यजति । मम पाणिग्रहादनु द्वाविंशतिः समा व्यतीतास्तथाऽपि जीवामीतिवादिनी संक्रान्तदुः-
खेन पवनेन प्रविश्य सगद्गदं वमणे । मया निर्दोषाऽप्यज्ञत्वात्पक्ताऽसि । मद्भाष्यैर्जीविताऽसि । साऽपि प्रियं ज्ञात्वा सन्नपा पर्यङ्के-
पावष्टम्भादुत्थिता कान्तेन वलयितदोषणा गृहताऽधिपर्यङ्कमुपवेशिता मदागः क्षमस्वेत्युक्ता तव दास्यास्मि मय्यनुचिता क्षामणेत्य-
भाषत । सख्यां मित्रे च गते स्वैरं रन्त्वा प्रातर्ज्ञात्वा प्रिये ! खेदं माकर्षीः, सुखं तिष्ठ । दशास्यकृत्यं सम्पाद्यायामीत्यागृच्छन् प्रिय-
स्तथाऽवाचि । शीघ्रमागच्छेत्तन्मञ्जीवितं वाञ्छसि । अन्यच्चाद्य ऋतुस्नाताऽहं यदि गर्भस्त्वत्परोक्षे भवेत्तदा खला अपवदन्ति । पवनो
जगौ शीघ्रमेव्यासि । कथं क्षुद्राऽवकाशो भवितः ? अथवा मत्सङ्गस्रचक्रं मन्त्रामाङ्कमङ्गुलीयं गुहाण । तत्समर्प्य मानसतीरस्थे स्वसैन्ये

अन्यच्च कनकपुरे कनकशराजस्य कनकोदरीलक्ष्मीवत्यौ प्रिये । लक्ष्मीवती आविका रत्नमयं जिनविम्बं सदाऽऽनर्च । कनको-
दर्या मातसर्यात्तद्विम्बमवकरान्तश्चिक्षिपे । अन्यदा जयश्रीगणिन्या तद् दृष्ट्वा पथोधिता सानुतापा सा तद् विम्बं प्रभुज्य क्षमयित्वा
यथास्थानं न्यवेशयत् । तदादि सम्यक्त्वधरा मृत्वा सौधर्मे देवी ततश्च्युत्वा त्वत्सखी त्वं च तत्र भवे अस्या जामिसत्त्वकर्मणोऽनु-
मन्त्री । तत्पाकं सहाऽनुष्ठुङ्क्षे । भुक्तप्रायश्च कर्म । जैनो धर्मो गृह्यताम् । मातुलोऽकस्मादागत्यैनां स्वगृहे नेष्यति । पत्या सङ्गोऽचि-
राद्भविष्यतीत्युक्तवाऽऽहते धर्मे ते संस्थाप्य मुनिर्नभसोत्पपात ।

तत्र च महाक्रूरः सिंहस्तयोर्भयं जनयन् शरभरूपेण तद्गुहेशमणिचूलाख्यगन्धर्वेण नाशितः । गन्धर्वः स्वं रूपं प्रपद्य सप्रिय-
स्तयोः प्रमोदायार्हद्गुणस्तुतिं जगौ । ते तत्रस्थे तेन कृतसाजिध्वे मुनिमुव्रतप्रतिमां संस्थाप्य पूजयतः स्म । अञ्जना सह्यक्षणं सुत-
मस्रत । सखी क्षातिकर्मणिप्यकृत । क्षतमङ्गमारोप्य रुदतीं हनूःपुरेशः प्रतिध्वर्यः खेचरस्तां प्रेक्ष्य पृष्टज्ञातवृत्तो रुदन् त्वन्मातुर्धर्ताऽहं
दिष्टया त्वां जीवन्तीमपश्यमिति वदन् सहाऽऽयातं दैवज्ञं क्षनोर्जन्मादि पप्रच्छ । सोऽवदद् राजाऽवश्यं भावी । भवेऽन्नैव सेत्स्यति ।
अथ चैश्वर्यबलाष्टमी, रविदिनेशः, श्रवणो धिष्यम्, मेघे रविस्तुङ्गः ।

चन्द्रमा मकरे मध्ये भवने समवस्थितः । लोहिताङ्गो वृषे मध्यो मध्यो मीने विधोः सुतः ॥२२॥
कर्के गुरुत्त्वः । मीने दैत्यगुरुस्तुङ्गः शनिशुतः । मीनलघोदये ब्रह्मयोगे सर्व्वमिदं शुभम् ।

प्रतिध्वर्यस्तां ससर्वां साङ्गजां विमानमारोप्य स्वगुरं प्रतस्थे । बालो विमाने लम्बमानोच्चरन्प्रालम्ब्यकिङ्किणीजिष्टुशुर्मातु-
रुत्सङ्गादुत्पतितो गिरिर्मुर्ध्नि पपात । स गिरिस्तरपातनिर्धर्तवशात्कणशोऽभवत् । प्रतिध्वर्यो हृदयमाश्रित्या रुदत्या अञ्जनायास्तं बालम

हनुस्तु हं स्वपुरं ययौ । हनुस्तु हपुरे जातमात्राऽगतत्वात्तत्त्वानोर्हन्मानित्यभिधा मातुलेन चक्रे । विमान-
नदन्ति तेनानेन शूलशर्पित इति श्रीशूल इत्यपराख्या । मतिदिनं वचुधे । अञ्जना तु दीपः कथमुचरिष्यतीति सदा दध्यौ ।

इतश्च पवनो वरुणेन गन्धिं कृत्वा स्वतृणो मोचयित्वा तोषितरात्रणः स्वपुरमागतः । पितरौ नत्वाऽञ्जनावासं गतस्तामदृष्ट्वा
कर्मणाश्चित्रयः मरुताऽञ्जातवृत्तः प्रियोरुक्तः श्वशुरपत्तनं ययौ । तत्राऽप्येकस्याः स्त्रियः पार्श्वे पृष्ट्वा पित्राऽपि निर्वारितां श्रुत्वा
वस्त्रादन द्वयं द्रालवनादिषु आभ्यंस्वतदुदन्तमप्राप्य विपण्णः प्रहसितमित्रमवदत् । मखे ! गत्वा पित्रोः कथय । अञ्जना न दृष्ट्वा पुनर-
क्यं मयेष्यन्यदि न दृश्ये तदाऽपि त्रिद्यामि । म गत्वाऽरुणयत् । केतुमती तच्छृत्वा मुमुन्धे । संज्ञां लब्ध्वावाच । प्रहसित !
नयया म पृथर्का किं वनेऽमोचि ? अथवाऽहमेवाविमुश्यविधायिनी । मयाऽत्रैव साध्वीदीपरोपफलं लेभे । एवं रुदतीं तां निवार्य
प्रह्लादः सवलः सुतान्वेषणाय च चाल । सर्वविधाधरेन्द्राणां पार्श्वेऽञ्जनापवनशुद्धये नरान्मार्हणीव । स्वयं च सर्वत्राऽन्वेषयन् भूत-
यन् गतः । चिन्ताग्निं ज्वालयन्तं पवनं ददर्श । शुश्राव च । हे वनदेव्यः ! प्रह्लादकेतुमतीसुतोऽहम् । मत्पत्नी महामत्यञ्जना निर्दो-
षाऽपि मया रोदिर्वकसात्रि रमित्वाऽर्पिताभिज्ञाना जातगर्भा दीपश्रद्धया गुरुभिर्निर्वायिता काऽप्यस्तीति न ज्ञायते । ममैवाज्ञानदोषो-
ऽयम् । तदमाप्नो स्वां तनुमत्राग्नौ जुहोमि । यदि पश्यथ, तदाऽदो ज्ञापयध्वम् । त्वद्विद्योभात्तव पतिरग्नौ विवेक ।

राजा तच्छृत्वा तपनो श्रमणं दित्मन्तं बाहूभ्यां दधार, कोऽयं मम कान्तावियोगार्तिप्रतीकारविघ्न इत्युक्तवन्तं तमुवाच ।
यन्त ! त्वयिषत्वाऽहम् । त्वन्मात्रेकमविमुश्य कुतं त्वं द्वितीयं मा कुर्याः । महस्त्रयो विद्याधरा मदादिप्रास्तामन्वेषयन्ति । अत्रान्तरे
केऽपि खेचराः पवनाञ्जने गवेषयन्तो दन्तपुर ययुः । अञ्जना तेभ्यः पवनस्याग्निप्रवेशप्रतिज्ञां श्रुत्वा मुमुन्धे । उपचारैर्लब्धसंज्ञाऽ-

रोदीत् । नार्यः पतिव्रता बर्हिं विशन्तीति मुक्तम् । स्त्रीसहस्रभोक्तृणान्तु नराणां क्षणिकः कान्ताशोकः । तत्कुतोऽग्निप्रवेशः । प्रिय ! तदिदं साम्प्रतं विपरीतं जज्ञे । नाऽयं श्वशुरयोर्दोषो, न वा पित्रोः किन्तु ममैव कर्मदोषोऽयमिति रुदतीं तं बोधयित्वा समुत्तां विमानमारोप्य प्रतिस्वयः पवनान्वेषणं कुर्वन् तत्रेयाय । ग्रहसितः साञ्जनं तमायान्तं दृष्ट्वा जयपूर्वं प्रह्लादपवनयोराचख्यौ । प्रति-
स्वयञ्जने प्रह्लादं नेमतुः । प्रह्लादः प्रतिस्वयमालिङ्ग्याङ्गन्यस्तर्पणो जगाद । साधु साधु त्वमेव मे वन्धुः । मां शोकाब्धेरुदधरः । पवनोऽपि मुमुदे । सर्वे हनुपुरं जग्मुः । महेन्द्रोऽपि सप्रियस्तत्राऽऽययौ । महोत्सवं कृत्वा सर्वे स्वं स्वं स्थानं प्रापुः । पवनस्तु सपुत्र-
कलत्रस्तत्रैवाऽस्थ्यात् । हनूमान् गृहीतकलः साधितविद्यो यौवनं प्राप ।

इतश्च रावणः सन्धिदूषणमुत्पाद्य वरुणं जेतुं प्रतस्थे । दूताहूतौ पवनप्रतिस्वयौ निवार्य सादरं ससैन्यो हनूमान् रावणसैन्यं प्राप । रावणोऽपि तं नमन्तं स्वाङ्के निदधे । वरुणापुर्या अभ्यर्णे स्थिते रावणे वरुणः सुतशतान्वितो निर्ययौ । वरुणः सुग्रीवाद्यैर्वरुणसुताश्च रावणेन युयुधिरे । हनूमान् रावणं खेदयतो वारुणीन् विवद्या संस्तभ्य बबन्ध । वरुणस्तद् दृष्ट्वा हनुमते धावन्नन्तरा रावणेन स्खल-
यित्वा योधयित्वा बद्धः । स्वसैन्ये नीतः । प्रणतः सपुत्रो मुमुचे । वरुणेन हनुमते स्वपुत्री सत्यमती दत्ता । रावणो लङ्काप्राप्तो हनुमते चन्द्रणशात्मजामनन्तकुमुमाख्यामदत्त । सुग्रीवः पद्मरागां नलो हरिमालिनीमन्योऽपि सहस्रसंख्याः कन्या हनुमते ददुः । हनूमान् हनूपुरं परेऽपि स्वं स्वं स्थानं प्रापुः ।

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते गद्यबन्धे सप्तमे पर्वणि हनुमदुत्पत्तिवरुणसाधनो नाम तृतीयः सर्गः ॥

॥ अथ चतुर्थः सर्गः ॥

इतश्च मिथिलापुर्यां हरिवंशे वासवकेतुविपुलासुतो जनको राजा । इतश्चायोध्यायामिष्वक्कुबंशान्तर्भूताऽऽदित्यवंशे श्रीसुनिमुद्र-
वतीर्थे विजयो राजा हिमचलराज्ञी, वज्रबाहुपुरन्दरौ सुतौ । इतश्च नागपुर इभवाहननृपसुतां मनोरमां परिणीय वज्रबाहुदयसुन्द-
रेण श्यालेनान्वितः स्वपुरं यानुगुणसागरमुनिं तपस्यन्तं दृष्ट्वा धृतवाहनो वन्द्योऽयं महात्मेति वदन्श्यालेन प्रव्रजयामादित्सरे ? इत्यु-
क्तश्चित्तेऽस्त्येतदित्याह । उदयो नर्मणाञ्जदीव । सहायोऽस्मि । कुमारणेत्तं सन्धां मा त्याक्षीः । तेनाऽऽमेत्युक्ते कुमारो बाहनाहु-
त्तीर्य वसन्ताद्रिमारोह । श्यालः प्राह । नर्मोक्त्या मा प्रव्राजीः । भोगान्भुंक्ष्व । त्वां विना मनोरमा कथं जीवियति । चारित्रं
मत्पद्मेः फलम् । नर्मोक्तिरप्यस्मासु तान्विकी वभूव । त्वत्स्वसा च चेत्कुलीना तत्प्रव्रजिष्यति । नो चेदस्याः शिवः पन्थाः । मम
तु भोगैरलम् । त्वयाऽपि सन्धा पाल्येत्युक्त्वा मुनिमुपगम्य कुमारः प्रवव्राज । श्यालो मनोरमा पञ्चविंशतिश्च कुमाराः प्राव्रजन् ।

विजयनृपस्तच्छ्रुत्वा वैराग्यापन्नो राड्ये पुरन्दरं न्यस्य निर्वाणमोहमुनिपाश्वे व्रतं ललौ । पुरन्दरोऽपि पृथिवीकुक्षिजं कीर्तिधरं
नृपं कृत्वा क्षेमंकरपिपाश्वे मुनिरभूत् । कीर्तिधरो राजा महदेव्या पत्न्याऽरंस्त । प्रव्रजिपुर्मन्त्रिभिः सुतोत्पत्तिं यावत्पतीक्षितः । सहदे-
वीकुक्षिजं सुकोसलं बालं राड्ये न्यस्य विजयसेनस्वरिपादान्ते दीक्षाभवाप । स गुर्वज्ञैकैककिविहारी मासोपवासपारणे मध्याह्नेऽयो-
ध्यायां वभ्राम । सौधाग्रस्था सहदेवी तं दृष्ट्वा दभ्यौ । अस्मिन्पत्यौ प्रव्रजिते पतिहीनाऽभवम् । यथेनं दृष्ट्वा सुकोशलोऽपि प्रव्रजेत्

तदा निर्वाया स्याम् । ततो निर्वास्योऽयम् । इति ध्यात्वा निर्मन्तुर्भर्ता ब्रवी तयाऽन्यलिङ्गिभिः सार्धं निरवास्यत । सुकोमलस्तदुःख
दुःखितं रुदतीं स्वधात्री दृष्ट्वा पृष्ठज्ञातवृत्तस्तातान्ते गत्वा व्रतं ययाचे । स्वपत्नी चित्रमाला शुर्वी सचिवैः सहैत्याऽराजकं राज्यं
त्यक्तुं नार्हसीति वदन्ती तव गर्भस्थः सुतो मया राज्येऽभिषिक्त इत्युचे । लोकसंभाष्य तातान्ते प्रव्रज्य तपस्तेपे । तौ पितापुत्रौ निर्ममौ
निष्कपायौ भुवि विजह्रतुः । सहदेवी सुतवियोगात्स्त्रिन्ना साऽऽर्त्तध्याना मृत्वा भिरिगह्वरे व्याघ्रयभूत् । तौ च मुनी एकदैकस्यार्द्रेर्गु-
हायां वर्षात्रमतीत्य कार्तिके मासे प्राप्ते पारणाय प्रयान्तौ मार्गे व्याघ्रया दृष्टौ । दूराद्भावन्तीं व्यात्तवक्त्रां तां दृष्ट्वा तौ कायोत्सर्गेण
तस्थतुः सा प्रथमं सुकोशले पपात । पुण्ड्र्यां च तमपातयत् । चट्छाटितिनैवधर्म दारयन्ती रुधिरं पपौ । ब्रट्छाटिति रदैस्त्रोटयन्ती
मांसं जग्रसे । कटत्कटिति कीकशान्यपि चखाद । मुनिः शुक्लध्यानात्केवली मोक्षं ययौ । कीर्तिधरोऽपि जातकेवलः क्रमारपरं पदं
प्राप । सुकोशलप्रिया चित्रमालापि हिरण्यगर्भं सुतं सुपुत्रे । तस्य यौवनप्राप्तस्य मृगावती प्रिया बभूव । हिरण्यगर्भः पलितदर्शना-
न्नुपं सुतं राज्ये न्यस्य विमलमुन्यन्ते व्रतं जग्राह । ननुषोऽन्यदा सिंहिकादेवीं राज्ये मुत्तवोत्तरापथे भूपालञ्जेतुं ययौ । दक्षिणाप-
थनुपूर्वैरिभिरयोध्यायां रुद्रायां सिंहिका पुंवदभिषेणनापूर्वं तान्जिगाय । आयातो ननुषस्तन्महिलाञ्जुचितं कर्म श्रुत्वा नूनमसतीय-
मिति परिजह्रे । ननुषस्यान्यदा दाहज्वरः । कथञ्चिदनुपशान्तस्तया सत्यश्रावणापूर्वं तोयाभिषेकादुपशमितः । सुरास्तस्यां पुण्याणि
ववृषुः । तदादि राजा तां बहु मेने । ननुषः सोदासाय सुताय राज्यं दत्त्वा प्रवव्राज । अन्यदा मन्त्रिणोऽर्हनामष्टाद्विकामहोत्सवेऽमारिं

१ व्याघ्री तस्य दन्तकरवक्षोमुखशुजादीन्यङ्गानि सल्लक्षणानि स्नेहलक्षणा पश्यति तावज्जातिस्मृतिर्जह्रे । स्व निनिन्द, करोद । केवलिकीर्तिधरादिनयमनयान
कृत्वा पयनमस्फुरति प्राप्य सुरो जह्रे । इति ग्रन्थान्तरे ।

मन्त्रोप्य सोदासमुज्जुः । त्वत्पूर्वज्ञरहदद्यादिक्रोत्सवे मांसं नाऽखादि । त्वमपि मा स्म खादीः । सोदासः हृदमवदत् । छत्रं मांसमाने-
यम् । छट्रोऽपि दृष्टायाममायां मांसाऽप्राप्तेर्नृपाऽदीवो मृताऽर्भकं दृष्ट्वा संस्कृत्य तस्मै ददौ । सोऽपि तद्रसप्रीतः क्रम्य जीवविशेषस्ये-
दमिति प्रश्नाज्ज्ञातनुमांसो मम सदा नुमांसं देयमित्याह । हृदो हिम्भान्जहार । मन्त्रिणस्तज्ज्ञात्वा नृपं धृत्वाऽण्ये त्यक्त्वा तत्सुतं
सिंहरथं राज्ञेऽस्यपिश्वन् । सोदासोऽपि श्राम्यन्मुनेर्मघमांसपरिहारप्रधानं घर्मं श्रुत्वा श्राद्धीभूतो भवाद्विभयांचकार । महापुरेऽपुत्र-
नृपपुत्रो पञ्चदिव्याभिपत्तो ममाज्ञां मनुष्येति सिंहरथाय दत्तं ग्राहिणोत् । दत्ते तिरस्कृते मिथोऽभिपेणने युद्धे सोदासः सिंहरथं
जित्वा गृहात्वा राजपद्वयं दत्त्वा स्वयं दीक्षां स्वीचकार ।

सिंहरथमुन्नम्ररथो राजा । ततश्चतुर्मुखः, हेमरथः, शतरथः, उदयपृथुः, वारिरथः, इन्दुरथः, आदित्यरथः, मान्धाता, वीरसेनः,
प्रतिमन्युः, पद्मचन्धः, रविमन्युः, वसन्तविलकः, कुबेरदत्तः, कुन्युः, शरभः, द्विरदः, सिंहदशनः, हिरण्यकशिपुः, पुञ्जस्थलः, ककु-
त्स्थः, रघुः, एवं नृपेषु केषुचित् सिद्धेषु केषुचित्स्वर्गतेऽननरण्यो राजा । तस्य पृथ्वीदेव्यमामनन्तरथदशरथौ सुतौ । अनरण्यो रावणजिते
राहसाशौ गृहीतव्रते तत्सस्यान्मासजाते दशरथे राज्यं न्यस्तानन्तरथसहितो व्रतं जग्राह । अनरण्यो मोक्षं ययौ । अनन्तरथो भुवि
विजग्राह । दशरथो बालोऽपि वयसा विक्रमेण च सर्वराजस्वधिकं राजा । तत्र राजानि ईतयोऽदृष्टपूर्वा आसन् । आर्हते घर्मं दधौ ।
दधस्त्वलपुरेऽयुकोऽल्लनृपास्तप्रभापुत्रीमपरजिताष्टदृढवान् । तथा कमलसङ्कुलपुरेऽयसुवन्युतिलकतमजां मित्राकुक्षिजामादिनाम्ना केकयी
भिन्नाश्चः सुर्धाला चेति सुमित्रेत्यपरानाम्नी पर्यर्णणीत् । अन्यां च सुप्रभाष्टुपायत । धर्मार्थाद्याधया कामं भेजे ।

रावणश्चित्तरुहं भरतं ह्यज्ञानो मम स्वतः परतो वा विपत्तिरिति नैमित्तिकमन्वशुक्ल । जानक्याः कारणेन दाशरथेर्भविष्यति मृ-

त्युरिति तेनोक्ते जनकदशरथौ हत्वाऽस्य सत्यवचसोऽपि वचोऽनृतं करिष्य इति विभीषण आह । रावणेनामेत्युक्तश्च स्वगृहं ययौ । नारदः श्रुतवृत्तो दशरथं गतस्तेन 'कृतप्रतिपत्तिः कुतःस्थानादायातोऽसीति पृष्ठः प्राह । पूर्वविदेहेषु पुण्डरीकिण्यां श्रीसीमन्धरस्य दीक्षामहमहं दृष्टुं गतः । ततो मेरौ देवान्नत्वा लङ्कायां शान्तिमनमम् । रावणगृहे नैमित्तिकाज्ज्ञानकयर्थे त्वत्सुताद्भाविनं रावणवध-
मशौषम् । विभीषणस्त्वां जनकं च हन्तुं कृतप्रतिज्ञः समेष्यतीति साधर्मिकप्रीत्या तवाऽऽख्यातुमायासीषम् । नारदोऽभ्यर्च्य विमुष्टो जनकायापि तथैवाख्यत् । जनकदशरथावलक्ष्यौ महीं श्रेमतुः । मन्त्रिभिरस्तु स्वस्वराज्ये राजालयान्तर्लभ्यमयी ध्वान्ते स्वस्वामिर्मूर्ति-
न्यस्यत । विभीषणः ससंरम्भो लेप्यमय्या दशरथमूर्तेः शिरो ध्वान्तेऽसिनाऽच्छिनत् । 'नगरे कलकलोऽन्तःपुरान्तराक्रन्दध्वनिर्जज्ञे । सामन्ताः सन्नद्धा दधाविरे । गूढमन्त्रा मन्त्रिणो मृतकार्यं चक्रुः । विभीषणस्तं मृतं ज्ञात्वा जनकवधे कृतावज्ञो लङ्कां प्राप । जनकद-
शरथौ च आभ्यन्तौ मिलितानुचरापथं जग्मतुः । तत्र कौतुकमङ्गले पुरे शुभमते राज्ञः पृथ्वीश्रीकुक्षिजायाः सर्वकलाकुशलाया द्रोण-
मेघस्वसुः कैकेय्याः स्वयंवरे जग्मतुः । तत्र तथा दशरथे वृते हरिवाहणाद्याः कुट्टाः सन्नद्धाः कार्पाटिकादेकाकिनोऽस्मादिमामाच्छिन्दुम
इत्युचुः । शुभमतिनुषो दशरथपक्षे सन्नद्धः । पत्याज्ञया कैकेय्यां सारथ्यं कुर्वाणायां दशरथो रिपूज्जिगाय । वरं याचस्वेति कैकेयीं
वदन्समये याचिष्य इति तयोवे । ततो हठात् हतैः परसैन्यैरसंख्यपरिवारो दशरथः कैकेयीयुतो राजगृहं गतः । जनकः स्वपुरीं ययौ ।
दशरथस्तु तथा शङ्कयाऽयोध्यां न ययौ, किन्तु मगधेशं विजित्य तत्रैव स्थितोऽपरराजितामुख्यमन्तःपुरमानीनयत् ।
अन्येहुरपरराजिता राजसिंहेन्दुरवीन् स्वप्ने निशाशेषे दृष्ट्वा ब्रह्मकल्पाच्छ्रुतं देवं गर्भे दधार । सुतं सुषुवे । राजा दानं ददौ ।
महोत्सवं चक्रे । तदा तत्प्रभावान्नुपा अचिन्तितानि प्राभुतान्युपनिन्युः । पद्म इत्याख्या पित्रा चक्रे राम इत्यपि प्रार्थितः । सुमित्राऽपि

गजसिंहाकेचन्द्राग्निश्रीसमुद्रान् स्वप्ने ददर्श । जातस्य सुतस्य नृपो महामहर्षं नारायण इति संज्ञां चकार । लक्ष्मण इत्यपराख्या-
 ऽभूत् । तौ धार्त्रीगिराल्यमानौ भूशुजामङ्गादकं सञ्चरतुः । क्रमाद्धर्ममानौ नीलपिताम्बरौ दीर्घलेनाऽप्यरिवलं तृणाय मन्यमानौ शस्त्र-
 योद्यतं कौतुकार्यं मेनाते । दशरथस्तयोर्वलेन स्वं देवासुरादीनामप्यजयं मन्यमानोऽयोध्यां ययौ । अथ केकयीसुप्रभाभ्यां भरत-
 यशुभौ गुपुधाते । तौ च मिथोऽप्यन्तं स्नेहलौ ।

इदं जम्बूद्वीपभरते दासग्रामे वसुभूतिद्विजः । प्रियाऽनुकोशा । अतिभूतिः सुतः । तत्पत्नी सरसा । तस्यां कयानारूपद्विजेन
 दत्तायामतिभूतिस्त्वंनेपणाय क्षमां वधाम । सुतस्तुषार्थेऽनुकोशावसुभूती च चेरतुः । सुतस्तुषे अहृद्वा व्रतं गृहीत्वा सौधर्मे देवौ
 ज्ञातौ । न्युन्वा वेतादये रथन्पुरे चन्द्रगतिपुण्यवत्यौ राजा राज्ञी चाभूताम् । सरसाऽपि प्रव्रज्येयाने देवी । तद्वियोगार्तोऽतिभूति-
 भवं भ्रान्त्या दंसपोतो जातः । न्येनेन भक्ष्यमाणः साधुदत्तनमस्कारो दशवर्षसहस्रायुः किन्नरेषु सुरो भूत्वा विदग्धपुरे प्रकाशसिंह-
 परस्य सुतः कुण्डलमण्डितोऽभूत् । कयानोऽपि भोगासक्तो भवं भ्रान्त्या चक्रपुरे चक्रध्वजन्पुण्यधसो धूमकेयस्य सुतः पिङ्गलो जात-
 रागां सहाप्यायिर्ना नृपपुत्रीमतिमुन्दरीं हत्वा विदग्धनगरे गतस्त्वणकाष्टादिविक्रयादत्मानं जीवयामास । कुण्डलमण्डितस्त्वामति-
 मुन्दरीं हृद्वा मिथो रागे जाते हत्वा पितृभिया दुर्गदेशे पङ्क्तिं कृत्वा तस्थौ । दशरथभुवं लुण्ठयंस्त्वत्सामन्तवद्भः कालेन मुक्तः पितृ-
 गणायार्थं भ्रान्त्या पुरोहितसुता वेणवती नाम्नी भूत्वा प्रव्रज्य ब्रह्मलोके गत्वा च्युत्वा विदेहाया गर्भे सुतत्वेनावतीर्णः ।
 सरसाऽपि भवं भ्रान्त्या पुरोहितसुता वेणवती नाम्नी भूत्वा प्रव्रज्य ब्रह्मलोके गत्वा च्युत्वा विदेहाया गर्भे कुण्डलमण्डितजीवशुण्मत्त्वेन
 सुताऽप्यवतीव । पिङ्गलस्त्वचित्सुन्दरीवियोगार्चः कदाचिदार्पणसाचार्याद् व्रत्यपि तस्यां रागमश्वन्सौधर्मे देवोऽभूत् । विदेहया

प्रसूतमपत्ययुग्मं पश्यन् जातमात्रं कुण्डलजीवं वैराजहार दधौ न्व शिलायामासफाल्य हन्मि, अथवा पूर्वजनमार्चितदुष्कर्मणः फलं मया भूयस्सु भवेध्वन्वभावि । दैवाच्छामण्यं प्राप्येयती भूर्लब्धा भूयो भूणं हत्वाऽनन्तभवः कथं स्याम् । इत्थं क्यात्वा कुण्डलादिभूषण-
भूषयित्वा व्रैताढ्ये दक्षिणश्रेणीं स्थनूपुरपत्तने तं बालं पतज्ज्योतिर्भमप्रदं शनैर्भुमोच । चन्द्रगतिर्दृष्ट्वा किमेतदिति सम्भ्रान्तस्त्व-
न्निपातानुसारेण नन्दनोपवनं ययौ । सोऽपुत्रस्त्वं लात्वा पत्न्यै समर्प्य गूढगर्भा मत्नी सुतं स्रतेति घोषयित्वा जन्मोत्सवं विधाय
भामण्डलसम्बन्धाङ्गामण्डलाख्यं चक्रार ।

इतश्च तत्राऽपहृते विदेहायां रुदत्यां जनकोऽन्वेषयन्नपि तत्प्रवृत्तिं न प्राप ।

अनेकशुणसस्यानां परोहोऽत्रेति मैथिलिः । दुहितुर्युग्मजातायाः सीतेति विदधेऽभिधाम् ॥२३॥

कालेन शोकस्तोकतामचकलत् । सीतायां यौवनस्थायां तद्योग्यः कोऽपि वरो न लेभे । तदात्तार्धवर्षेरातरङ्गतमाद्यनृपदंश उपद्रव्यमाणे
जनको दशरथाऽऽहृत्यै दूतं प्राहधीत् । दशरथो दूतभूत्वे । मत्सुहृदो राष्ट्रपुरादौ कुशलम् ? दूतो बभाषे-मद्भर्तुस्त्वमेवासाधारणः सुहृ-
त्तेनाद्य कष्टे स्मृतोऽसि । वैताढ्यादेर्दक्षिणतः कैलासस्य त्रोत्तरेणानार्था देशाः । तत्राऽर्धवर्षरदेशे मयूरमालनगर आतरङ्गतमो म्ले-
च्छराजः । तत्तनयाः शुक्रमङ्गनकाम्बोजादीन् सहस्रशो देशान्मुञ्चते । अधुनाऽऽतरङ्गस्तैः परिचारितो जनकशुवं बभञ्ज । चैत्यान्युपा-
द्रवत् । तत्त्वमिष्टयोर्जनकधर्मयोस्त्राणं कुरु । रामः सातुजस्वतातं प्रयान्तं निवार्य मिथिलां जगाम । म्लेच्छै रामसैन्ये भग्ने रामो दुरा-
पातो दृढापातो शीघ्रवेधी, कुपितविस्मितान्युगपदस्त्रवर्षैरन्धीकुर्वतो म्लेच्छेश्चरान्दिशो दिशमनाशयत् । जनको रामाय सीतां ददौ ।
तदा च नारदः सीतारूपदिदृक्ष्या कौतुकादायातः कन्यावेश्म विवेश । सीता तं पिङ्गकेशं पिङ्गनेत्रं तुन्दिलं छत्रिकाधरं दण्डपाणिं

मय्यपीनमर्षानाङ्गं स्फुरन्निहलं भीषणं वीक्ष्य भीता सकम्पा हा मातरिति रुदन्ती गर्भपृष्ठान्तः प्रविवेश । दासीद्वारपालाद्यैस्तुमुलका-
रिभिः कण्ठं निखायां पादोभ्य धृत्या रुरथे । हतेति भापिभ्यो नृपपुम्भ्यः कथञ्चित्स्वं मोचयित्वोत्पत्य वैताडयं प्राप्नो दध्यौ । चन्द्र-
गतिप्रनोर्भाषण्डत्तरपर्वदृष्टं पटं लिखित्वा दर्शये । यथैष हठादपहरति । तथैव चकार । भाषण्डलं भोज्यपेयादिविमुखं विधुरं वीक्ष्य
तन्निषत्ता निष्मायिष्यर्थाधिवर्ग, अपमानं वेत्यादि हेतुं पृच्छंस्तत्सुहृद्भ्यो ज्ञातवृत्तो नारदमाहूय सा का कस्य सुतेत्यादि पृच्छन्नारदेना-
भापि । जनकसुता सीता । तदृष्टं केनापि लिखितुं न शक्यते । न देवीषु न नागीषु तद्रूपम् । सुरनररप्यननुकार्यं च । अथवा बहु किं
यथा लिखितुं न शक्यते तथा वक्तुमपि न । त्वत्सुतस्यैव योग्येति । राजा सुतं तवैवेयं पत्नी भवितेत्याश्वासयन्नारदं विमसर्ज ।
नपलगतिना रोजरंण निश्रि जनकमपहृत्य तत्राऽऽनाटय स्नेहपूर्वमाश्लिष्योपवेश्य ससौहार्दं वभाण । त्वत्सुता लोकोचरगुणा ।
स्पृशंध भामण्डलः । द्वयोर्योगोऽस्तु । जनकोऽवयु रामाय दत्ता । कन्यादानं सकृत् । चन्द्रगतिः प्राह । सौहार्दय याचितोऽसि ।
ता दत्तुंभापि क्षमोऽस्मि । यद्यपि रामाय कलिषता तथापि रामोऽस्मान्पराजित्य परिणेष्यति ।

वज्रावर्तार्णवाचने धनुषी देवताज्ञया । सदा यक्षसहस्राधिच्छिन्दते दुःसहतेजसी ॥२४॥

पृञ्चेते नः सदा गोत्रदेवतावन्निकेतने । कृत भविष्यतो रामशार्ङ्गिणोस्तद् गृहाण ते ॥२५॥

आन्यामारोपयत्येकमपि दाशरथिः स चेत् । वयं जितास्तदा तेन स उद्धरतु ने सुताम् ॥२६॥

यत्नादिति प्रतिष्ठां प्रादयित्वा समुतः सचापो जनकं तद्गृहे सुत्वा स्वयं मिथिलाया बहिरवात्सीत् । जनकस्तदेव निश्रि विदेहायाः

मर्बभाचचक्षे । दयौ करोत् । देव । सुतापदाराक्ष वसः, सुतामपि हरिष्यसि । परेच्छया प्रतिज्ञातं चापारोपणं रामेण चेन्न सिद्ध्यति

तदाऽनिष्टो वरः । जनको देवीं वलवानयं राघव इति सम्बोध्य प्रातस्ते चापरत्ने अर्चयित्वा मण्डपे सुमीच । सीतास्वयंवरायाह्वताः
स्वेचरभूचरेशा अधिमश्रुपविबिभुः । सीता सखीयुता चापपूजां विधाय रामं ध्यायन्ती तत्र तस्थौ । भामण्डलः सीतारूपेक्षणान्मा-
द्यन्मन्मथो बभूव । योऽनयोरेकमप्यारोपयति स भूचरः स्वेचरो वा सीतामुद्वहत्विति घोषणयां रौद्राहिवेष्टिते स्फुलिङ्गज्वालाकलिते
ते धनुषी स्प्रष्टुं ग्रहीतुं चाशक्तेषु त्रपावन्तेष्वन्येषु रामो वज्रावर्तं शान्तोभगानलं पाणिना स्पृष्ट्वाऽध्ययःपीठं संस्थाप्य नामयित्वाऽ-
धिज्यं कृत्वा रोदसीं ध्वनयन्नास्फालयामास । सीता तत्कण्ठे वरमालां चिक्षेप । लक्ष्मणोऽपि रामाज्ञयाऽर्णवावर्तमधिज्यं विदधे ।
स्वेचरैर्दत्ता अष्टादशकन्याश्च पर्यर्णयत् । स्वेचराः खिन्नभामण्डलान्विता स्वं स्वं स्थानं ययुः । जनकसन्देशाद्दशरथेऽप्यागतौ रामसी-
तयोर्विवाहोऽभूत् । भरतो जनकभ्रातुः कनकस्य सुतां भद्रां परिणिन्ये । दशरथः सपरिवारः साकेतं प्राप ।

अन्यदा दशरथश्चैत्यमहोत्सवे शान्तिस्त्राजं कृत्वा स्नात्वाभ्यः पूर्वं महिष्ये सौविदह्येन प्राहिणोत् । पश्चाच्च दासीभिरन्यपत्नीभ्यः
प्राजिघाय । दास्यो यौवनाच्छीघ्रणा राज्ञीनामार्पयन् । ताश्चावन्दिपत । सौविदह्ये तु वृद्धत्वान्मन्दगेऽप्राप्ते महिषी स्वापमानं मन्वती
वस्त्रेणोद्धद्भुमारमे । तदैवागतो राजा तामङ्गे निवेश्य मृतिहेतुं पप्रच्छ । तस्यां कथयन्त्यामेव कञ्चुकी समागतः । स्नानवारिणा तां
मूर्द्धन्यभिषिपेच । राज्ञा चिरागमहेतुं पृष्टो वार्धकापराधमाह । राजा तद्देहस्वरूपं दृष्ट्वा दह्यौ । यावदीदृशा न भवामस्तावनमोक्षाय
यतामहे । एवंमनोरथोविषयपराङ्मुखः समयं निनाय । सत्यभूतिं चतुर्ज्ञानिनं समवसृतं श्रुत्वा ननुतुं सपरिवारो ययौ ।

अत्रान्तरे चन्द्रगतिर्भामण्डलान्वितो रथावर्ताचले जिनाबत्वा निवृत्तस्तत्र तं मुनिं दृष्ट्वा ज्योत्स्नोऽवतीर्य नत्वा निप्रसाद । मुनि
भर्मिण्डलस्य सीताऽभिलाषजं तापं ज्ञात्वा देशनां प्रस्तुत्य तत्पूर्वभवान्गुणमजत्वं चाऽवदत् । भामण्डलो जातिं सस्मार । चन्द्रगत्याद्या

वरायं प्रापुः । दीता भामण्डलेन स्वसेति प्रणताऽऽक्षिपं ददौ । भामण्डलो रामं ननाम । चन्द्रगतिः सजायं जनकं स्वेचैरस्तत्राऽऽ-
नाय त्वत्तुतोऽयं भामण्डल इत्युक्त्वा तोपयामास । भामण्डलः पितरौ ववन्दे । चन्द्रगतिर्भीमण्डले राज्यं न्यस्य तस्यैव मुनेः
पार्धं प्रनवाज । भामण्डलः सत्यभूतिं तातर्षि पितरौ दशरथं सीतारामौ च नत्वा स्वपुरं जगाम ।

दशरथेन पूर्वभग्नपृष्ठः सत्यभूतिर्जगौ । सेनापुरं त्वं वणिक् । कन्या उपास्तिवसंज्ञा । साधूनां प्रत्यनीका भूत्वा चिरं तिर्यगादिपु
भ्रान्त्या चन्द्रपुरं धनसुतो वरुणो दातादिना धातकीखण्डोचरकुरुषु शुष्मी, ततो देवोऽभूत् । च्युत्वा पुष्कलावतीविजये पुष्कलापुर्या
नन्दीधोपवृषसुतो नन्दीवर्धनोऽभवः । त्वरिपता यज्ञोधर्पराचदीक्षो ग्रैवेयके ययौ । त्वं राजा श्राद्धत्वं प्रपालय ब्रह्मलोकं प्राप । च्युत्वा
पश्चिमविदेहे वैताढ्योत्तरभेष्यां रत्नमालिखेचरेऽशितुः स्रुतुः सूर्यजयोऽजायथाः । अन्यदा रत्नमाली वज्रनयनं विद्याधरेशं जेतुं गत-
स्तपुरं सिद्धपुरं सवालहृदं जिज्वालियिषुः प्राग्भवपुरोधसोपमन्युना सहसारादेत्येवं प्रवोधितः । मा कथाः पापम् । त्वं प्राग्भवे भूरि-
नन्दनो नाम राजा । मांसनिवृत्तिं प्रत्यज्ञासीः । उपमन्युपुरोधसोक्तश्च भगवान् । अन्यदा स पुरोधः स्कन्दनाम्ना पुंसा हतो गजो
जातो भूरिनन्दनभृशुजा संगृहीतो रणे हतो भूरिनन्दनस्यैव सुतोऽरिहृदनोऽभूत् । जातिस्मृतैः प्रनज्य सहसारे देवः सोऽहम् ।
भूरिनन्दनस्तु सृत्वाऽजगोऽभूत् । दक्षदग्धो द्वितीयनरकपृथ्वीगतो मया प्रवोधितस्त्वं रत्नमालीनृपोऽभवः । रत्न-
युद्धनिवृत्तः कुलनन्दनसुते राज्यं न्यस्य सूर्यजयेन सह व्रती । द्वावपि महाशुके सुरौ जातौ । सूर्यजयश्च्युत्वा त्वं दशरथोऽभूः । रत्न-
माली तु जनकः । उपमन्युस्तु जनकाऽनुजः कनकः । यस्तु नन्दीवर्धनभवे त्वरिपता नन्दीधोषः सोऽहं ग्रैवेयकाच्च्युत्वा सत्य-
भूतिरभवम् ।

दशरथस्तच्छ्रुत्वा जातसंवेगो गृहं गत्वा राज्ञीः सुतान्मञ्जिणश्चापुच्छमाणो भरतेन वभाषे । त्वया समं चारित्रं लास्ये । अन्यथा हि मम द्वे कपटे । त्वद्विरहः संसारतर्पणं च । तदा कैकेयी स्वस्य पतिपुत्रवियोगं ध्यायन्ती सारथ्यावसरे दत्तं वरं ययाचे । राजाऽऽह । व्रतनिषेधं विना यन्ममाधीनं तद्याचस्य । भरताय भुवं देहीति तयोक्ते राजा गृह्यतामित्युक्त्वा सलक्ष्मणं राममुवाच । मया पूर्वं दत्तो वरः कैकेय्या भरतराज्येन सम्प्रति ययाचे । रामोऽपि हृष्टोऽब्रुवत् । मात्रा युक्तमर्थितं भरतोऽहमपि च निर्विशेषावेव । तातो मामिदं प्रसादादापन्नच्छे ।

अप्येकवन्दिने राज्यं तुष्टस्तानो ददत्तवदः । निषेधेऽनुमत्तौ वा मे न स्वान्यं पत्तिमानिनः ॥२७॥

इति रामवचः श्रुत्वा राजा यावत्सचिवानादिक्षत्, तावद्भरतो ब्रवीति स्म । मया मूलत एव सह व्रतमर्थितम् । राजोचे मत्सन्धां सकलां कुरु । रामो भरतमाह । आदत्स्व राज्यम् । त्वं यद्यापि निर्वर्त्तथापि तातं सत्यापय । भरतः पादयोः प्रपत्य राममाह । ताताऽऽर्ययो राज्यदानं युक्तं मम त्वादातुं न । रामस्तातमूचे मयि सत्यसौ न ग्रहीष्यति राज्यं तद्वनाय यामीत्युक्त्वा भरते रुदति चापतू णधरो निर्ययौ । राजा पुनः पुनर्मुमुञ्छ । रामोऽपराजितां देवीं नत्वा प्राह । मदद्भरतं पश्येः । स्वसन्धासत्यापनाय पिता भरताय राज्यं ददौ मयि सत्ययं न शुक्लति तन्मया वने गन्तव्यम् । माता मुमुञ्छ । उपचारैः प्रत्यागतचैतन्या विविधं विलपन्ती रामेण प्रबोध्य नेमे । अन्याश्च मातुर्नत्वा निर्ययौ । सीताऽपि दूराद्विशरथं नत्वाऽपराजितां रामाजुगमनादेशमयाचिष्ट । साऽप्यंकमारोप्य सीतां प्राह । वत्से कथं पादचारव्यथां सहिष्यसे ? खिन्ना सती स्वभर्तुरपि खेदं करिष्यसि । स्वकान्ताऽजुगमेन कष्टागमेन च निषेधविधी- कर्तुं नोत्सहे । सीताऽप्याह । त्वद्भक्तिकर्मे सहायिनीत्युक्त्वा नत्वा पौरीभिः कथमपीक्ष्यमाणा सतीति श्लाघ्यमाना निर्जगाम ।

लक्ष्मणो रामं गच्छन्तं दृष्ट्वा क्रुद्धो दह्यौ । तातः प्रकृत्वा क्रज्जुः । खिण्योऽनुजवः । यच्चिरं वरं धृत्वा साम्प्रतं याचते । राज्ञा
 भरताप दत्तं राज्यं तदहं भरताद्वलेन हृत्वा रामे न्यस्यामि । अथवा महासत्त्वोऽयं त्यक्तं राज्यं नाऽऽदास्यते । तातस्य च दुःखं भविता ।
 ततोऽहं राममेवाऽनुव्रजामि । ततो भृपं नत्वा मुषित्रामापन्नच्छे । राममनुयामि । साऽप्याह साधु साधु ज्येष्ठमनुयासि । रामो मां
 नत्वा दूरं गतो मा विदुस्वरन । लक्ष्मणोऽपि साधु साधु मन्माताऽसीत्युक्त्वाऽपराजितां ननाम । सा तं राममनुयामीति वदन्तं व-
 भापं । वन्तः । मन्दमान्याऽहं पश्यमपि मां सुत्वा यासि । ममाध्यामकृतं तिष्ठ । लक्ष्मणः प्राह । रामस्य माताऽसि धैर्यं भज । मद्र-
 न्युद्वेगे गच्छति । मातृविभ्रं मा कृथा हृद्युक्त्वा चचाल । पौराः कैकेयीदैवयोराक्रोशदायिन उदश्रवस्तांस्त्रीननुययुः । राजाऽप्यनुयाति ।
 ज्योऽप्या उद्वेगेनाऽभूत् । रामः कथमपि तातं मातृंश्च न्यवर्तयत् । पौरानपि निहृत्य द्रुतं चचाल । ग्रामे ग्रामे पुरे पुरे जनैरवस्थातुं
 प्रार्थमानोऽपि नाऽभ्यात् ।

इतश्च भरतो राज्यं नाऽऽदत्त । कैकेयीं स्वं च चुक्रोश । राज्ञा दीक्षोन्मुको राममानेतुं सामन्तान्मन्त्रिणश्च प्राहिणोत् । तैः
 पश्चिमाचार्य द्रुतं गत्वा ग्रामो रामो निवर्तनाय प्रार्थितोऽपि न निवहते । तेऽपि सहैव चेज्जुः । पारियात्राऽटवीमध्ये गम्भीरानदीतीरे
 रामः सामन्तार्दान्ते । निवर्तन्त्वम् । अतः पर कष्टोऽभ्या भरतं मद्वतावद्वद्वा उपाध्यम् । ते रुदन्तो न्यवर्तन्त । तैः सार्सैः प्रेक्षितो
 रामो नदीसुतीर्णः । सामन्तादिप्ययोर्प्यां प्राप्तेषु दशरथो भरतं प्रोवाच । रामलक्ष्मणौ नायातौ राज्यं गृहाण । दीक्षाविभ्रं मा कार्षीः ।
 भरतोऽभ्यणत् । नादास्ये राज्यं रामं प्रयाद्य स्वयमानेप्ये । कैकेय्यप्यवदत् । त्वया सत्यसंधेन भरताप दत्तं राज्यं परमेप न गृह्णाति ।
 अस्य चान्यासा मातृणां ममापि च दुःखम् । मया पापिन्याऽविमृश्य कृतम् । भरतेन सह गत्वा रामलक्ष्मणावनुगीयानेप्ये । राजा-

रुज्ञाता सपुत्राऽमात्या पट्भिर्दिनैस्तद्वनं प्राप । रामाद्यास्तां नेष्टुः । भरतोऽपि रामं नत्वा प्राह । अयोध्यायां राज्यमलङ्कृत्य ममा-
पवादं हर । सौमित्रिस्तव मञ्ची भविता । अहं प्रतिहरः । शत्रुमश्लज्जधरः । कैकेय्यप्यवदत् । आतृवत्सलोऽसि आतृवचः कुरु । नाऽयं
त्वत्पितुर्दोषो न च भरतस्य किन्तु ममैव । रामः प्राह । सन्तः प्रतिज्ञां न त्यजन्ति । तातेनाऽस्मै राज्यं दत्तं मया चातुमतं द्वयोर्वा-
क् कथमन्यथा स्यात् । इत्युक्त्वा रामः सीताऽऽनीतैर्जलैः सर्वसामन्तसमक्षं भरतं राज्येऽभिषिषेच । विस्तुज्य च स्वयं दक्षिणां दिशं
प्रतस्थे । भरतोऽप्ययोध्यां गतः पितृभ्रातृशासनात् राज्यं स्वीचकार । दशरथः सत्यभूतैः पार्श्वे भूयसा परिवारेण सह प्राव्रजत् ।
भरतोऽप्यर्हत्पूजोद्यतो यामिकवद्राज्यं ररक्ष । रामो भार्गो चित्रकूटाद्रिमतीत्य कतिपयैर्दिनैरवन्तीदेशैकदेशं प्राप ।

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरपचरित्रे गद्यवन्धे सप्तमे पर्वणि रामलक्ष्मणोत्पत्तिपरि-
णयनवनवासगमनो नाम चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥

॥ अथ पञ्चमः सर्गः ॥

राघः शान्तां सीतां विश्रमयितुं वटमूले निषण्णस्तं देशं सर्वतो वीक्ष्य लक्ष्मणमूचे । देशोऽयं कस्यापि भीत्या सम्प्रत्येवोद्वसः ।
यदशुभकृत्यान्मुयानानि सेक्ष्य दृशुवाटाः साक्षानि च फलानि । कञ्चिन्नरं गच्छन्तं पप्रच्छ । देशोऽयं किमुच्चाल, त्वं च क या-
मोति । नोपूचे अस्मिन्नवन्तीदेशेऽवन्त्यां पुरि सिंहोदरो राजा । तस्य च प्रतिवद्धोऽस्मिन्विषये दशाङ्गपुरेशो वज्रकर्णिरव्यः सामन्तः ।
स पापस्यां गतो वन्तं कायोत्सर्गस्यं प्रीतिवर्धनर्षिं दृष्ट्वा किं वनेऽत्र तिष्ठसीत्युवाच । मुनिनोक्तम् । आत्महितार्थम् । वज्रकर्णः प्राह
साप्यप्यादित्तिहंतेऽप्यारण्ये किमात्महिदम् । मुनिस्तं योग्यं ज्ञात्वाऽऽत्महिदं धर्मं जगौ । सोऽपि आद्वीभृतोऽर्हन्तं देवं साधूंश्च विना-
नान्यं नरयामीत्यभिजग्राह । दशाङ्गपुरं गतो दध्यौ । मया कृताभिप्रेहेणानमस्कृतः सिंहोदरो वैरी भविता । ततः स्वाहुलीये मणि-
सर्पा श्रीमुनिसुव्रतप्रतिभा निवेश्य स्वाहुलीयस्यं तद्विभवं नमस्सिंहोदरं वञ्चयामास ।

कञ्चित्खलः सिंहोदराय तदाऽऽचख्यौ । क्रुद्धः सिंहोदरः । कोऽपि तत्क्रोषं वज्रकर्णाय न्यवेदयत् । कथं ज्ञातस्त्वया कोप इति
पृष्टश्चाधट । अहं कुन्दपुरे समुद्रसङ्गमवर्णिकसुतो विबुदङ्गो भाण्डमादाय क्रयविक्रयार्थमुज्जयिन्यां गतः । कामलतां वेध्यां दृष्ट्वा
एषनिष्ठां भोगाशया गतो दृढरागवद् आजन्मार्जितं धनं पद्मिभर्मासर्व्यनीनयम् । साऽन्यदा मामूचे । सिंहोदरमहिष्याः श्रीधराया
ये पुष्टले वादये मरं देहि । अहमर्थमावात्तदपहाराय रात्रौ खान्नेन नृपौकस्यगाम् । तदा श्रीधरया सिंहोदरः किमुद्विग्न इवेति

पुष्टः प्राह । यावद्वज्रकर्णो न हन्यते तावत्कुतो निद्रा । प्रातस्तं समुहत्सुतं हनिष्यामीति श्रुत्वाऽहं त्यक्तस्तेयः साधर्मिकवात्सल्या-
त्त्वाऽऽख्यातुं त्वरितमागाम् । वज्रकर्णस्तच्छ्रुत्वा पुरीं कणतृणाधिकं चक्रे । सिंहोदरश्च तां वेष्टयित्वा दूतेन तं जगौ । इत्यत्कालं
प्रणाममायया वञ्चितोऽस्मि । सम्प्रत्यङ्गुलीयेन विनाऽऽगत्य मां नम, अन्यथा सकुटुम्बो यमवेक्ष्य यास्यसि । वज्रकर्णः प्रत्युचे म-
माऽयमभिग्रहोऽन्यं न नमामि । न पौरुषाभिमानोऽत्र । किन्तु धर्माभिमानः । नमस्कारं विना सर्वमादत्स्व । धर्मद्वारं मह्यं देहि ।
धर्म एव मम धनमस्तु सिंहोदरस्तदनङ्गीकृत्य पुरं रुद्ध्वा देशं मुष्णन्नस्ति । तेनोदसोऽयं देशः अहमपि सकुटुम्बो नष्टः । अत्राढ्य-
सौधानि दग्धानि । जीर्णं च मत्कुटी दग्धा । क्रूरगृहिण्येभ्यगृहेभ्यो वेश्मोपकरणान्यनितुं प्रहितोऽस्मि । तस्मादुर्वचसोऽपि ममैतत्फलं
शुभमभूत् । यत्त्वं देवकल्पो दृष्टोऽसि रामस्तस्य रत्नस्वर्णमयं स्रजमदत्त ।

तं विसृज्य दशाङ्गपुरं गतो वहिर्धैत्ये चन्द्रप्रभं नत्वा तस्थौ । रामादेशाच्छ्वम्भणः पुरं प्रविश्य वज्रकर्णान्ति ययौ । तेनाऽपि सदा-
कारमुत्तमं ज्ञात्वा भोजनाय निमज्जितः प्राह । मत्प्रभुः सदारो वहिरस्ति । तं पूर्वं भोजयामि । वज्रकर्णः सलक्ष्मणो भव्यं भोज्यं
रामान्तेऽनाययत् । भोजनानन्तरं रामग्रहितः सौमित्रिः सिंहोदरं गत्वा जगद् । भरतो राजा वज्रकर्णेन तव विरोधं निषेधयति ।
सिंहोदरोऽपि प्रत्युचे । भरतोऽपि भक्तानामेव प्रसादं कुरुते नाभक्तानाम् । अयं च मत्सामन्तो मां न नमति तत्कथमस्मै प्रसीदामि ?
लक्ष्मणोऽवोचनायमविनयी किन्त्वप्रणामकृतसन्धो धर्मी भरताज्ञा चालङ्घ्या । सिंहोदरेणोक्तम् । कोऽयं वज्रकर्णगृह्यो भरतः ?
सौमित्रो कुट्टो ज्ञापयाम्येष भरतं संवर्मयस्व । सिंहोदरं ससैन्यं युध्यमानं सौमिर्निर्वह्नु रामान्ते निन्ये । सिंहोदरो रामं दृष्ट्वा
नत्वा जजल्प । मया त्वमिहायातो न ज्ञातः । क्षमस्व । कृत्यमादिश । रामोऽवोचत् । वज्रकर्णेन सन्धोहि । सोऽपि तन्मेने । रामा-

माया यत्तत्कर्णोभयानो विनयी कृताञ्जलिस्त्वे । दिष्टया युवां रामशार्ङ्गिणो दृष्टौ । किन्तु चिराज्जातौ । भरतार्धपती युवाम् । अन्ये
 सर्वे युवयोर्दामाः । मन्मथं मृञ्च । मत्प्रणामेच्छयाश्च शोधि । सिंहोदरेण रामभ्रूसंज्ञया तत्प्रतिपद्य वक्ररुर्णाय वनयुवत्प्रतीत्या राज्याध
 ददौ । वत्सवर्णो विष्टदह्मण्य श्रीवत्कण्ठले सिंहोदरात्प्रार्थ्य ददौ । वक्रकर्णः सौमित्रवेष्टौ स्वकन्या ददौ । सिंहोदरः ससामन्तः
 ददौ । वत्सवर्णो विष्टदह्मण्य श्रीवत्कण्ठले सिंहोदरात्प्रार्थ्य ददौ । वक्रकर्णः सौमित्रवेष्टौ स्वकन्या ददौ । सिंहोदरः ससामन्तः
 कन्याप्राप्तपश्य । लक्ष्मणः प्रोचे कन्या युष्मत्पार्श्वे तिष्ठन्तु । अधुना पित्रा भरतो राज्ये न्यवेशि । समयेऽङ्गीकृतराज्योऽसूः परि
 षेध्यामि । इदानीं मलयादौ गत्वा स्थास्यामः । इत्युक्त्वा नृपयोर्विष्टदयो रामस्तत्र निशां स्थित्वा गच्छन्कमपि निर्जलं देयं प्राप ।

रामाज्या नोमितिः सर्वाप्यपामाद्यान्त्यं जलमनेतुं गतः सरो ददर्श ।
 तत्र वृक्षपुरंदरः कल्याणमालारव्यः पुंवेपः कामवाणविल्लो भोजनार्थं लक्ष्मणमृचे । लक्ष्मणः कारणेन पुंवेपयमिति ध्यात्वा ससीतं
 राममनापयत । पुंवेपेन नत्वा पटकुर्यां निवासितः । कृवरयो व्यक्तस्त्रीवेप एकामात्येन समं कृतरत्नानभोजनं राममुपाययौ । सा
 प्रथं पुंवेपाऽसीति रामेणोक्ताऽऽव्यव । कृवरपुरे वालिविल्यो राजा । पुंवेपे राज्ञी गुर्वा वयम् । राज्ञा म्लेच्छैर्वध्नुं निन्यं । मयि च
 ज्ञावाया पुत्रोऽज्जनीति घोषणा चक्रे । पुंवेपा राज्यं कुर्वे । म्लेच्छानां भूरि द्रव्यं दत्तं तातं तु न मुञ्चन्ति । तत्प्रसद्य मत्तातं तेभ्यो
 मोचयत । रामः प्रोचे । पुंवेपेव राज्यं शोधि । यावद्भवत्तातं मोचयामः । सुशुद्धिमंत्री जगाद । लक्ष्मणोऽस्या वरोस्तु । रामः

प्राहाऽधुना द्वाद्यान्तरे यामः । निवृत्तेषु लक्ष्मणः परिणोष्यति । रामस्तत्र व्यहं स्थित्वा चचाल । सा स्वपुरं ययौ ।
 रामो नमंदाष्टुरीर्ये दक्षिणदिशि कण्टाकिन्नरस्थे काकं विसं रसाति अन्यस्मिन्क्ष क्षीरद्रुस्थे मधुर रसाति विन्ययाटव्यां प्रविष्टः ।
 तत्र म्लेच्छमैत्र्यं ददर्श । म्लेच्छराजाः प्राह । रेरे एतौ पान्थौ विद्राव्य विनाश्य वा एतां हरत । लक्ष्मणो ज्यानादेन तदत्रासयत् ।

मलेच्छराज्ञो रामं ननाम, ऊचे च । द्विजसुतोऽहं रुद्रदेवः । आजन्मतस्करः पारदारिकोऽन्यदा । चौर्ये उपशूलं नीतः । श्रावकवणिजा-
दण्डं दत्त्वा मोचितो भूयः तेयं मा कार्पीरित्युक्त्वा विसृष्टः पल्यामागतः काक इत्याख्यया प्रसिद्धः । पल्लीपतित्वं प्रापम् । त्वद्दासो-
ऽस्मि । रामाज्ञया तेन मुक्तो वालिविलयो रामं प्राणमत्, स्वपुरं च काकेन प्रापितः । पुर्वेषां कल्याणमालां ददर्श ।

रामो विन्ध्याटवीमतीत्य तापीमुत्तीर्णोऽरुणप्राप्ते सीतायां तुषितायां कोपनस्य कपिलस्याग्निहोत्रिणो गृहे ययौ । सुशर्मा ब्राह्मणी-
पुत्रभासनं तेभ्यो दत्त्वा जलमपीप्यत् । कपिलः समागतो रुष्टो रे एषां मलीनानां किं प्रवेशो दत्तोऽग्निहोत्रमशुचीकृतमिति वदन्सौ-
मित्रिणोद्धृत्य दिवि परिभ्रम्यमाणो रामेण मोचितः ।

रामः पुरतो गच्छन्महदरण्यं प्राप्तो वर्षातिक्रमणेच्छया वटस्याधस्तस्थौ । वटाधिष्ठितेभकर्णो यक्षो भीतः स्वेशं गोकर्णं ययौ ।
कश्चिद्घटादुद्रासितोऽहम्, त्रायस्व । गोकर्णोऽवधेर्ज्ञात्वाऽहम् । एतावष्टमौ रामशार्ङ्गिणावचर्यौ । इत्युक्त्वा राज्ञौ तत्रेत्य नवद्वादशयो-
जनां धान्यादिपूर्णां तुङ्गवप्रसौधां भाण्डपूर्णपिणालीं रामपुरीं व्यधत् । प्रार्तमङ्गलशब्देन बुद्धो रामस्तं वीणाधारिणं यक्षं तां च पुरीमै-
क्षत । यक्षेण कृताऽऽग्रहः सेव्यमानः सुखं तस्थौ । कपिलो द्विजः समिदाधर्यं तत्राऽजातः । पुरीं दृष्ट्वा मायेयमिन्द्रजालं वा गानधर्व-
पुरं वेति दध्यौ । तत्रैकां मानुषीरूपां यक्षिणीं दृष्ट्वा पृष्ट्वा रामपुरीयं गोकर्णयक्षेण कृता रामोऽत्र कृतार्थी कसोत्यर्थिन इति श्रुत्वा
मया रामः कथं द्रष्टव्य इति तां पप्रच्छ । साऽऽचख्यौ । यक्षरक्षिते द्वारचतुर्केऽत्र प्रवेशो दुर्लभः । पूर्वद्वारे तु यच्चैत्यं तत्रत्वा श्रा-
द्धीभूय चेद्यासि तदा प्रवेशं लभसे, तच्छ्रुत्वाऽर्थी कपिलः साध्वनितके धर्मं शुश्राव । लघुकर्मतया श्राद्धश्राभूत् । भार्याऽपि श्राविका
जज्ञे । ततो रामपुरीं गत्वा चैत्यं नत्वा राजवेश्म प्रविश्य रामादीनुपलक्ष्य दत्ताक्रोशस्मृत्या भीतो रामेण मा भैपीरित्युक्तो दत्तासनः

दुतस्तमागतोऽसीति पृष्टोऽब्रुवत् । अरुणग्रामवासी शुष्मदाक्रोशदाता कोपलोऽहम् । सुशर्मा ब्राह्मण्यपि कथितप्राप्तवृत्ता सीतान्ते उ-
पाधिग्रत् । रामेण दत्ताऽर्थः स्वग्रामं गतः कपिलः प्रबुद्धो नन्दावर्तसंख्यन्ते प्रववाज ।

वर्षातिक्रमे यियासुं रामं यक्षः प्रणम्य भक्तिस्खलितं क्षमयित्वा रामाय स्वयंप्रभं हारं सौमित्रये रत्नताडङ्के सीतायै चूडामणिं
दिव्यवर्णां च ददौ । पूर्वा च सञ्जरे । रामाद्याः प्रतिदिनमरणयान्यतिक्रम्य सायं विजयपुरं प्रापुः । वटमूलेऽवात्सुः । तत्र महीधर
नृपेन्द्राणीयुता वनमाला बाल्यादपि लक्ष्मणाऽनुरक्ता पित्रा दशरथं व्रतस्य प्रोपितौ रामसौमित्रौ श्रुत्वा हन्द्रनगरे बृषभात्मजाय सु-
रेन्द्ररूपाय ददं । ततो मृतिवृत्तिर्णया राजावेकाकिनी तदुद्यानं प्राप्ता रामसीतयोः सुप्तयोर्लक्ष्मणे यामिके सविस्मयं पश्यति वट-
मारुतं वनदेवता दिन्देव्यो व्योमदं वयश्च शृणुत । ममेहभवे सौमित्रिः पतिर्नाभूत्, भवान्तरे भूयादित्युक्त्वा कण्ठपाशे स्वमलन्व-
यत् । लक्ष्मणः सोऽहमिति वदंस्तं पाशोऽहत्वा तामादायोत्तार । निशायेपे प्रबुद्धयो रामसीतयोः शशंस । साऽपि सीतारामपादा-
क्षनाम् । तन्मातेन्द्राणी तामदृष्ट्वा पृच्छक्रे । महीधरोऽन्वेपणाय आभ्यंस्तां तत्र ददर्श । तत्सैन्येषु हत हतेति वादिषु सौमित्रिर्धनुषि
ज्यामारोप्य टंकारमकारयत् । तद्वृत्तिना परेषु क्षुब्धत्रस्तपतितेषु महीधरः सौमित्रिषुपलक्ष्य रामं ननाम ऊचे च । त्वङ्गात्रेऽसौ स्वयं
जातानां पुत्राऽपि मया कलिपतेति । स्वयं च रामादीन् सन्नतिं निन्ये ।

इतश्च तेषु तत्र तिष्ठत्यतिवीर्यनृपदूतो महीधरं नृपं सभास्थमूचे । नन्दावर्तपुरेशोऽतिवीर्यो भरतेन सह विग्रहे जाते त्वां साहा-
य्यापाह्वयति । लक्ष्मणः पमच्छ । को विरोधहेतुः ? दूतः प्राह । अस्मत्स्वामी भरतान्द्रकिं वाञ्छति । भरतस्तु नेच्छति । रामोऽ-
प्यच्छत् । भरतोऽतिवीर्येण योद्ध्युं समर्थः ? यत्तत्सेवां न मनुते । दूतेनोक्तम् । द्वावप्यसामान्यौ । महीधरो द्रुतमागच्छाभीति दूतं वि-

सृज्य रामं वभाषे । अहो अस्याज्ञत्वं यदस्मानाह्वय भरतं योधयिष्यति । तत्सर्वसेनया गत्वाऽमुमेव हन्मः । रामोऽभाषिष्ट । त्वं तिष्ठ । त्वत्सुतैः सह गत्वाऽहमेव यथोचितं करिष्ये । रामस्तत्पुत्रबलयुतः ससीतालक्ष्मणो नन्धावर्तपुरं गतः । तत्क्षेत्रदेवतया पृष्टयोक्तम् । अतिवीर्यः स्त्रीजितः । ततस्तस्यायशःकृते ससैन्यस्य तव स्त्रीरूपं करिष्ये । तथैवाभूत् । रामलक्ष्मणावपि स्त्रीरूपौ जातौ ॥ रामो द्वाः-
स्थेन तं नृपमज्ञापयत् । महीधरेण सैन्यं प्रहितमिति । अतिवीर्यः क्रुद्धः । यदसौ नाऽगात् किमस्य सैन्येन । एकोऽपि भरतं जेष्या-
मीति । कश्चित्त्राह न केवलं स्वयं नागात् । प्रद्युतोपहासाय स्त्रीसैन्यं प्राहिणोत् । राजा क्रोधादाह । इमास्त्रियो ग्रीवासु गाढं धृत्वा
पुराद्वहिर्निवास्यताम् । तत्सामन्ता उत्थाय तत्स्त्रीसैन्यमुपद्रोतुं प्रवर्तन्त । रामो भुजेन गजस्तम्भमायुधीकृत्य तानपातयत् । सौमित्रि-
रतिवीर्यं रणायोत्थितं खड्गमाच्छिद्य केशेष्वाकुप्य ववन्ध । त्रस्तैः पौरैर्दृश्यमानस्तं गृहीत्वा च्चाल । सीता तमभोचयत् । सौमि-
त्रिरतं भरतसेवामभीमनत् । देवतया स्त्रीवेषे संहृतेऽतिवीर्यो रामलक्ष्मणौ ज्ञात्वाऽभ्यर्च्य माता विजयरथं राज्ये न्यस्य रामेण सस-
न्मानं निषिद्धोऽपि प्राव्राजीत् । विजयरथः स्वस्वसारं रतिमालां सौमित्रये ददौ । रामः ससैन्यो विजयपुरं ययौ । विजयरथस्तु भर-
त नवितुमयोध्यां प्राप । भरतस्तं सच्चक्रे स कनिष्ठां स्वस्वसारं विजयसुन्दरीं भरताय ददौ । अतिवीर्यर्पित्वाऽऽगतो भरतेन नत्वा
क्षमयांचक्रे । विजयरथो भरतविस्मृष्टः स्वपुरं जगाम ।

रामे गन्तुमुद्यते सौमित्रिर्वनमालामापन्नच्छे । सोचे मुधा मम प्राणत्राणं किमकार्षीः । विरहदुःखं कथं साहिष्ये मां सह नय ।
लक्ष्मणः प्रोचे । सहाऽऽयान्ती आतुः शुश्रूषाविघ्नं करोषि । ज्येष्ठमिष्टं स्थानं प्रापय्य समेष्यामि घोरं शपथ कारय । तथा रात्रिभो-
जिनां प्रापेन गृह्ये चेन्नायामीति शपथं कारितः ।

ततः प्रसिधत्तो रामः क्रमाद्वनानि लङ्घित्वा क्षेमाञ्जलिपुरीं प्राप । वहिरुद्याने लक्ष्मणानीर्तेर्वन्यफलैर्बुभुजे । तत्र पुर्या योऽस्य राज्ञः शक्तिप्रहार मद्धतं स एतत्कन्यां परिणयत्विद्याधोषणां शुत्वा सौमित्रिस्त्वेन राज्ञा मुक्तं शक्तिपञ्चकं द्वे कगभ्यां, द्वे कक्षाभ्या-
मेषां दन्तैश्चैव बध्नात् । शत्रुदमनो जितपक्षां कन्यां ददौ । तत्र तेन राज्ञाऽर्चितो रामश्चलितः । सौमित्रिस्त्वं नृपमूचे । व्यावृत्तस्त्व-
न्नुवां परिणेष्यामि ।

रामो बंधार्थलाद्रिवटस्य बंधस्यलं पत्तनं सायं ययौ । तत्र सभृपं लोकं भयाकुलं दृष्ट्वा काञ्चित्प्रचल । स प्राह । अद्य तृतीयं दिनम् । रामावग्राऽद्रौ रौद्रो र्ध्वनिरुच्छलति । तद्भयाच्छोको रात्रिमन्यग्रातीत्य प्रातः पुनरायाति । रामः कौतुकी मानुजोऽद्रिमारुहः । कषयोत्सर्गैश्चो मुनी दृष्ट्वा वचनन्दे । रामो गोकर्णाऽर्पितवीणामवादयत् । लक्ष्मणो जगौ । सीता ननर्व । रात्रिर्जाता । विकृताऽनेकवे-
दालोऽनलप्रभो देवोऽद्भुतात्सैन्यैः स्फोटयन्साधू उपद्रोतुमारमे । रामलक्ष्मणौ मुन्यन्ते सीतां मुक्त्वा तं हन्तुमुत्तस्याते । देवो नष्टः ।

मुन्योश्च केशलक्ष्मणमुत्पेदं । देवंर्महिमा चक्रे ।
राम उपसर्गहेतुं प्रचल । कुलभूषणमृनिरवाच । पद्मिनीपुर्यां विजयपर्वतनृपदूतोऽस्मृतस्तरः । भार्योपयोगा । उदिवष्टुदिवौ सुतौ ।
दत्ता मित्रेण यमुभूतिद्विजेन मार्गे सह गच्छतोपयोगामकेनाधानि । वसुभूतिः पुरीमेत्योपयोगायास्तदाऽऽख्यत् । तयोक्तम् । पुत्रावपि
आहे । यमुभूतिपत्नी तज्ज्यात्वा उदिवष्टुदिवयोरज्ञापयत् । उदितेन हतो वसुभूतिर्नैकपत्न्यां म्लेच्छोऽजनि । अन्यदोदिवष्टुदिवयाक्ष-
प्रतो विदस्वतो मन्मेते चैत्यनत्स्य प्रचलतुः । तत्र पत्न्यां यमुभूतिजीवम्लेच्छेन दृष्टौ । पूर्वैरात्तौ हन्तुं धावितो म्लेच्छो म्लेच्छेऽनेन
न्यपेधि । यतः स म्लेच्छेऽष्टः प्रागभवे स्वग उदिवष्टुदिवजीवाभ्यां कर्षकाभ्यां व्याधानोच्चित इति । ततस्त्वौ सम्मेते चैत्यानि नत्वा

विहृत्यानशनान्महाशुके सुन्दरसुकेशाख्यौ सुरौ जातौ । वसुभूतिजीवरस्तु म्लेच्छो भवं भ्रान्तवा नरजन्मनि तापसो ज्योतिर्कैषु धूम-
केतुर्मिथ्यादृष्टिर्देवोऽभूत् । उदितमुदितजीवौ शुकाच्छुत्वाऽरिष्टपुरे प्रियंवदराजस्य पद्मावल्यां रत्नरथचित्ररथौ सुतौ । तथा कनका-
भाषां पत्न्यां धूमकेतुजीवोऽनुद्वरः सुतः । रत्नरथचित्ररथयोः स समत्सरोऽभूत् । तौ तु तस्योपरि न मत्सरिणौ । राजा रत्नरथे
राज्यं द्रव्योर्वाज्यं न्यस्य षट् दिनानि प्रायं कृत्वा सुरौ बभूव । अन्यदा केनचिन्नृपेणानुद्वरे याचमानेऽपि रत्नरथाय श्रीप्रभाख्यया
कन्या दत्ता । क्रुद्धोऽनुद्वरो रत्नरथभुवं लुण्ठयन् रणे रत्नरथेन बद्धो बहुधा विडम्ब्य मुक्तस्तापसीभूतः । स्त्रीसङ्गात्तपो मोधीकृत्य
भ्रान्तभवः पुनर्मर्त्यभवे तापसो भूत्वा ज्योतिर्कैष्यमनलप्रभो देवोऽज्जनि । रत्नरथचित्ररथौ तु स्वीकृतव्रतावच्युतकल्पेऽतिबलमहा-
बलौ देवौ जातौ । ततश्च्युतौ सिद्धार्थपुरे क्षेमंकरराजस्य विमलादेवीकुक्षिर्जा कुलभूषणदेशभूषणौ सुतौ जातौ । घोषोपाध्यायपार्श्वे
द्रादशाब्दीमपठाम् । त्रयोदशेन्द्रे घोषेण सह नृपपार्श्वे यान्तौ राजगेहे वातायनस्थां कन्यां दृष्ट्वा जातराणौ नृपान्तं गत्वा कला अद-
र्शयाव । उपाध्यायो राज्ञोऽर्चितः स्वगेहं जगाम । आवां च मातरं नन्तुं गतौ मातुरन्ते तां कन्यामपश्याम । मात्रा चोक्तम् । युवयोः
स्वसेयं कनकप्रभा । युवयोरुपाध्यायगृहे तस्मिन्नोरियं जातेति । तच्छ्रुत्वा वैराग्याऽऽपन्नौ गृहीतदीक्षाविहाद्रावायातौ । कायोत्सर्गम-
कार्ष्व । पिताऽसौ वियोगात्कृतानशनो महालोचननामा गरुडेशो देवो बभूव । आसनकम्पेनावयोरुपसर्गं ज्ञात्वा सम्प्रत्ययमिहाऽऽ-
ययौ । अनलप्रभदेवस्त्वनन्तवीर्यकैवलिसमीपे कौतुकाद्गतः । तत्र च केनचित्कैवली पृष्ठः । अस्मिन्श्रीसुव्रततीर्थे तव पश्चात्कः केव-
लीति । सोऽप्याख्यत् । मम निर्वीणे कुलभूषणदेशभूषणौ द्वौ भ्रातरौ केवलिनौ भविष्यतः । अनलप्रभस्तच्छ्रुत्वा विमङ्गेनावाप्तवस्थौ
विज्ञाय मिथ्यात्वेन केवलिवत्तनान्यथाकम्पणाय प्राञ्चैराञ्चोपदृष्ट्वा । चत्वार्यहान्यतीयुः । अद्य शुष्मङ्गीत्याऽनशत् । आवयोश्च केवलि-

त्यमभूत् । तदा महालोचनदेव ऊचे । काकुत्स्थस्त्वं साध्वकर्षीः । किं प्रमुपकरोमि । रामेऽनिच्छति काप्युपकरिष्यामीत्युत्तवान्वदधे ।
 अथ वंशस्थलेद्यः सुरमभृत्पुत्राऽज्ञात्य रामं ननाम । रामाज्ञया च तत्र शैलेर्हृच्चैत्यन्यचीकरत् । तदादि स निरिनिम्ना राम-
 गिरिरित्यभूत् । ततः प्रस्थितो रामो दण्डकारण्यं प्रविष्टो गिरिगुहागृह उवास । तत्र त्रिगुप्तसुगुप्तौ द्विभासोपोषितौ चारण्यं नमसा
 समायातौ । रामाद्यास्तौ नत्वाऽन्नपानं प्रत्यलाभयन् । देवै रत्नगन्धाम्बुष्यश्चक्रिरे । तदा कम्बूद्वीपखेचरेशो रत्नजटी द्वौ च सुरा-
 यापत्य रामाय साधं रथं ददुः । तत्र गन्धार्यः खगो रोगी गन्धाम्बुष्यगन्धेन वृक्षादुत्तीर्ययातो मुनिदर्शनाज्ञातजातिस्मृतिर्मु-
 ष्टितो जलसेकाह्वयसंतः साधुपादेषु पवितः साधोः स्पर्शोपधि लब्ध्या नीरोगो बभूव ।

पद्मो दैमावजायेतां चंचुर्विदुमविभ्रमा । पद्मरागप्रभौ पादौ नानारत्नप्रभं वपुः ॥२८॥

रत्नाद्भ्येणिनिभा जटाः शिरसि चाम्बवन् । जटायुर्नाम तस्याऽभूत्ततःप्रभृति पक्षिणः ॥२९॥ शुभम् ॥

रामो मुनी पप्रच्छ । गृध्रोऽयं कथ्यात्कुधीः, कुतः शान्तः कथं च क्षणात्सुरूप इति । सुगुप्तपिरात्यत् । इह कुम्भकारकटं पुरमासीत्
 तत्रैव दण्डको राजा । तदा च श्रावत्यां जितशत्रुर्नृपः । धारिणी पत्नी । स्कन्दकः सुतः । पुरन्दरयशा दुहिता । दण्डकेन सा परि-
 षीता । अन्यदा स्कन्दकज्वारेण दण्डकदूतः पालकद्विजसत्राऽज्ञातो धर्मगोष्ठ्यां निरुत्तरीचक्रे । सम्यैश्च हसितः स्कन्दकेऽमर्षं दधत्
 स्वस्थानं प्राप । स्कन्दकस्तु कदाचित्पञ्चराजपुत्रघातयुतः श्रीमुनिसुव्रतान्ते दीक्षितः स्वामिना मारणान्तिकोपसर्गानिवेदनेऽपि स्वं विना
 मर्वांगवकान् श्रुत्या पुरन्दरयोःमुख्यान्योपयितुं कुम्भकारकटं ययौ । पालको वैरात्साधूपयोग्योद्यानभूमौ शस्त्राणि न्यखानयत् ।
 एकशोषानि समनसुतं स्कन्दकाचार्यं नत्वा देवानां श्रुत्वा हृष्टो दण्डकनृपः स्वगृहं गतः । पालकेनोचि । वकाचारोऽयं पाखण्डी । सह-

स्त्रयोधिभिर्मुनिवेषैः पुन्निभः सह राज्यमादत्तुमागतः । शस्त्रदर्शनं प्रत्ययः । राजा तथा दृष्ट्वा निषण्णोऽविचार्य पालकं प्राह । अस्य
दुर्मतेरुचितं त्वयैव कर्तव्यं नाऽहं प्रष्टव्यः । पालको यज्ञं कृत्वा स्कन्दकस्य पुर एकैकं साधुं न्यपीलयत् । बालकमुनिपीलने मामे-
वादी पीलयेति स्कन्दकेनोक्तोऽपि तमेव शिशुमपीलयत् । सर्वेऽपि कृताऽऽराधनाः परं पदं मापुः । स्कन्दकस्तु कृतप्रत्याख्यानो
दण्डकपालकयोः सकुलराष्ट्रयोर्वधे विहितनिदानो वह्निकुमारो देवो बभूव । पुरन्दरयशः । स्वदत्तरत्नकम्बलतनुजे रक्ताके रजोहरणे
शङ्कुनिकया पुरःक्षिप्ये भ्रातुर्विपदं विज्ञाय दण्डकं पाप पापेत्याक्रोशन्ती शोकमग्ना शासनदेव्योद्धृत्य श्रीमुनिसुव्रतपादान्ते नीत्वा
प्रवव्राज । स्कन्दको दण्डकं सपालकं सपूलोकं ददाह । तदादीदं दण्डकारण्यं बभूव । दण्डकोऽपि भ्रान्तमवो गन्धार्थोऽयं रोगी
पक्षी जातः । अस्यास्मदर्शनाज्जातिस्मृतिर्निरीगता च जज्ञे । पक्षी तच्छ्रुत्वा मुमुदे । मुनिं नत्वा धर्मं श्रुत्वाऽशिश्रियत् । जीवहिंसामां-
साहाररात्रिभोजनानि प्रत्याख्यत् । मुनिना साधर्मिकोऽयं बह्व्युक्तो रामः परमोऽयं वन्धुर्न हृत्युचिबान् । मुनी व्योम्नाऽन्यतो जग्मतुः ।
रामाद्यास्तं दिव्यरथमास्त्र जटायुयुताः क्रीडयाऽन्यत्र विजह्नुः ।

इतश्च पाताललङ्कायां खरचन्द्रणखसुतौ शम्बूकमुन्दावभूताम् । अन्यदा शम्बूकः पितृभ्यां वार्यमाणोऽपि सूर्यहासासिसाध-
नार्थं दण्डकारण्यं प्राप्तः । क्रौंचरवातीरे वंशगह्वरान्तः स्थित्वा यो मां वारयिष्यति तं हनिष्यामीत्युचे ।

एकान्तमुषिविशुद्धात्मा ब्रह्मचारी जितेन्द्रियः । अधोमुखो वदन्तास्वानिवद्धचरणद्वयः ॥३०॥

विद्यां जपितुमारेभे सूर्यहासासिसाधिनीम् । सप्ताहाग्रद्वादशाब्द्या या सिद्धिसुपगच्छति ॥३१॥

तस्यैवं बालगुलीस्थानकस्यस्य द्वादशाब्दानि चतुरहप्राण्यतीयुः । सूर्यहासः प्रत्याकारान्तर्हितः स्फूर्जत्परिमलः सेद्वधुकामस्तु व्योम्ना

ममाथ यो । सौमित्रिः क्रीडयेत ततो आभयंस्तं खट्वं दृष्ट्वा लात्वा प्रत्याकारात्कुट्टा तीक्ष्णत्वपरीक्षां वंशजालीं लुलाव । शम्भूकस्य
 शिरः कर्तितं पुरः पतितं दृष्ट्वा ज्ञानो वंशगह्वरं प्रविष्टो वटशालावलिम्बिनम् कृत्वा पश्यन्मया कोऽप्ययुह्यमानोऽशस्त्रश्च हत
 इति स्वं निर्निन्द । रामाय तद्वदृत्तौक्तिपदै खट्वं दर्शयामास । रामो जगाद । स्वर्गहासास्तिरयम् । त्वयाऽस्य साधको जप्ते । अस्य
 कश्चिद्वृषात्साधकोऽपि न ममाव्यते ।

अत्रान्तरे चन्द्रणखा मरुतोः क्षयहासोऽद्य सेत्स्यतीति मुदिता पूजापानावयुता तत्रागता स्वनोष्ठिखं शिरो दृष्ट्वा रुदती लक्ष्म-
 णात्तद्विन्यासपद्मयजुसारेण गच्छन्ती तसीतामौमित्रिं रामं तत्तलस्थं ददर्श । सा रिरंसुः कन्यास्वरूपं विकृत्योपस्थिता रामेणा-
 मर्षा । कुतो दारुणं दर्शये ? साप्युच । अहमवन्तीराजस्य कन्या केनाऽपि स्वेचरेण हत्वाऽन्नारण्य आनीता । स च स्वेचरः केन-
 चिन्नेत्ररेण शीरतनं हत्वा क्व यासीत्युक्त्वा योधितः । तौ द्वावपि विपेदाते । अहं कान्दिशिका आभयन्ती त्वां प्राप्सु । मां कुलजां
 हृमार्ग परिणय । रामसौमित्रो काचिदियं मायिनी कूटनाटकमुत्पाद्यास्मान्वञ्चयितुमागादिति व्याघ्रतावन्योन्यं मुखमीक्षांचक्राते ।
 नयार्थोन्मेषाभयं लक्ष्मणं भजेति रामेण सस्मितमुक्ता लक्ष्मणमर्थयन्ती तेनाऽऽप्यं गताऽऽवेत्यगादि । सा पाञ्चाखण्डनात्सुतवधाच्च
 जट्टा सतादोनां वटवृक्षं सुतक्षयमाचरत्यो । ते चतुर्दशविधाधरसहस्रयुजो राममुपद्रोतुमभ्येयुः । मयि सत्यार्थः कथं योत्स्यत इति
 लक्ष्मणो युद्धाय प्रयवृते । चेत्सदृष्टं भवेत्तदा ममाहृत्ये सिद्धानां कुर्या इति रामोऽन्वशात् । शुद्धे प्रवर्तमाने चन्द्रणखा स्वमर्तुः पार्थिण-
 युद्धये न्यगोदरं रात्रणं गत्वा जगाद । दण्डकारण्ये रामलक्ष्मणो मनुष्यौ त्वज्जामेयं यमातिथिं चक्रतुः । त्वत्स्वसृपातिस्त्वच्छ्रुत्वा सौमि-
 त्रिणा मुरधमानोऽभवत् । रामस्तु सीतया विलसन्नास्ति । सीता च रूपश्रिया योपितां सीमा । तत्क्षीरतनं तवैव योग्यम् । इति श्रुत्वा
 दद्यास्यः पुष्पकमास्याऽऽदिदेय । यत्र जानकी तत्र यादीति । दद्यास्यो दृष्ट्वाऽपि रामाद् विन्यत्सीतां हर्तुमशक्तोऽवलोकितो विधां

सस्मार । तां किंकरिभिव कृताञ्जलिं मम सीताहरणे साहाय्यं कुर्वित्युवाच । तयोक्तम् । वासुकेरपि मौलिरत्नमादातुं शक्यं न तु
रामान्तिकस्या सीता । किं त्वस्त्युपायो येनाऽयं लक्ष्मणं यायात् । यत्सिंहनादनसंकेतः । ततो दशास्याद्देशात्सा सौमित्रित्सिंहनादं
चक्रे । रामः श्रुत्वा दधौ । ममानुजः केनाऽपि सङ्कटं न प्राप्येत संकेतक्ष्वेडा तु श्रूयते । सीता लक्ष्मणवात्सल्यात्प्राह । आर्यपुत्र !
किं विलम्बसे ? द्रुतं याहि । त्रायस्य । रामः सीतावचनैः क्ष्वेडया च मणुजोऽशकुनान्यप्यवगणय्य द्रुतं ययौ । अथ दशास्यो रुदतीं
सीतां पुष्पक आरोपयितुमारेभे । जटाशुस्तमनुधावन् स्वामिन्येपोऽस्मि । मा भैः । रे रक्षः तिष्ठ तिष्ठ इति वदन् त्रोटीनखकोटिभि-
र्दशास्यस्योरो विलिलेख । दशास्यः खड्गेन पक्षौ छित्त्वा तं शुव्यपातयत् । स्वयं निःशङ्को नभसा प्रतस्थे । हा राम ! हा सौमित्रे ! हा
तात ! हा भामण्डलेति सीता स्रोद । अर्कजटिसुतो रत्नजटीस्तद्भुदितं श्रुत्वा रावणेन हियमाणां सीतां विमृश्य प्रभोर्भमिण्डलस्याधो-
पकरोमीति सखद्भो रावणमाक्षिपत् । रावणेन हसित्वा हतविद्यो भूमौ पतितः कम्बुद्वीपे कम्बुशैलमारुह्य तस्थौ । रावणोऽपि व्योम्ना-
ऽब्धेरुपरि गच्छन्सीतामनुनिन्ये । हर्षस्थाने किं शोचासि ? मम भूचरखेचरभर्तुर्महिषीपदं प्राप्तासि । दैवेन पूर्वं मन्दभाग्येन रामेण त्वां
योजयता नोचितं चक्रे । मया तूचितं व्यधायि । मयि दासे खेचर्यः खेचरा अपि तव दासाः । सीताऽधोमुखी रामेत्यक्षुरद्रव्यमस्मा-
र्षीत् । रावणे पादयोः पतति परंपुंस्पर्शमीता पादावपासारयत् । आचुक्रोश च । रे निह्वण ! परस्त्रीकामनाफलमचिरान्मृत्तुं लप्स्यसे ।
सन्मुखभातैः सारणादिसचिर्वैन्यैश्च रक्षःसामन्तैर्दृते दशास्यो लङ्कां प्राप । यावद्रामसौमित्रिक्षेमोदन्तं न लप्स्ये तत्रैव भोक्ष्य इति
सीताऽभ्यग्रहीत् । रावणो लङ्कां पूर्वेण देवरमणोद्याने रक्ताशोकद्रुतले त्रिजटयाऽऽरक्षकैश्च वृतां सीतां मुक्त्वा मुदितः स्वं धाम जगाम ।

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिपटुशलाकापुरुषचरित्रे गद्यवन्द्ये सप्तमे पर्वणि सीताहरणो नाम पञ्चमः सर्गः ॥

॥ अथ षष्ठः सर्गः ॥

इतथ लक्ष्मणो धनिनं राममायातं दृष्ट्वाऽऽर्षमेकाकिर्नी मुक्त्वा किमागम इति वभाण । त्वरिसहनादादिति रामोक्ते मया नास्ति श्वेदा । वञ्चितोऽसि । शीघ्रं याहि । त्रायस्वार्षाम् । रिपुन्हर्त्सेप आयामीति लक्ष्मणः प्राह । रामः स्वस्थानं गतः । सीताम दृष्ट्वा मूर्च्छितः पतति स्म । लब्धसंज्ञरतं हृष्टुं जटाशृणं दृष्ट्वा दह्यौ । नूनं केनाऽपि दयिता हता, अयं च निहतः । स रामेण दत्त नमस्करो मादंष्टकल्पं देयो वभूव । रामोऽपि सीतामन्वेष्टुमितस्ततोऽटव्यां वभ्राम ।

इतथ लक्ष्मणे युध्यति खरस्याधराजिह्विरा ज्येष्ठं निवार्य स्वयं युध्यति स्म । लक्ष्मणेन जप्ते च । तदा पाताललङ्के शश्वन्द्रीदरसुतो विनाशः सद्यदसंनयस्तत्रागतो लक्ष्मणं नत्वा तव भृत्योऽस्मि, अमी रावणगृह्या मत्तातं हत्वा पाताललङ्कां जगृहुरित्युवाच । लक्ष्मणः प्राह । इत्यमानान्दिषः पश्य । पाताललङ्कायां स्थापितोऽसि । अद्य प्रभृति मज्ज्येष्टस्तव स्वामी । खरो लक्ष्मणान्तिके वैरिणं विराधं दृष्ट्वाऽधिकं क्रुद्धोऽधिक्यधन्याऽभ्येत्योवाच । रे विश्वस्तपातक ! मत्सुतः शम्भूकः क्वास्ते ? वराकेण विराधेनाऽशुना किं रक्ष्यसे ? लक्ष्मणः स्मित्याऽऽह तवानुजिह्विरा अपि भ्रातृपुत्रे सौत्कण्ठसमनुग्रजिव्ये । तवाऽपि चेत्सुते सोदरे चोत्कण्ठा त्वामपि तत्र नयामि त्वरपुत्रो मया ममादादतस्तत्र पर्युक्तं न । त्वं कौतुकं पूर्येति । तयोः सङ्गरोऽजनि । अहो ! खरस्य विष्णुनाऽपि योद्धुं शक्तिरिति व्योमगौरयद् । गोमित्रिः क्षुरपेण खरधिराश्विच्छेद । ततो दूषणमपि युध्यन्तं सङ्ग्रहार । स्फुरद्दामनेत्रो विराधेन सार्धं ववले । सीता-

विद्युतं रामं दृष्ट्वा विषसाद् । रामः पुरस्थमपि सौमित्रिमपश्यन्विरहार्तः खेज्जवीत् । वनदेव्यो वनं आन्तुं, सीता न दृष्टा । शुष्माभिः
किं न दृष्टा ? भीष्मेऽरण्ये एकाकिनीं सीतां मुत्तत्वा लक्ष्मणायागमम् । तत्र रक्षःसहस्राकुले रणे सौमित्रिमेकं मुत्तवा भूयोऽत्राऽग-
मम् । हा सीते ! कथमरण्ये मुक्ता ? हा वत्स ! कथं रणसङ्कटे मुक्तोऽसि ? एवं ब्रुवन् मूर्च्छितः । सौमित्रिणा वभाषे । आर्य !
आर्य ! किमिदम् ? तव आताऽयं रिपून्निजत्वा समुपस्थितः । रामस्तया वाचाऽमृतेन सिक्त इव लब्धसंज्ञोऽनुजं दृष्ट्वा सख्यजे । लक्ष्म-
णोऽप्रापिष्ट । केनाऽपि-मायिना सीताहतये क्ष्वेष्टा चक्रे । तत्प्रणैः सह सीतामाहरिष्यामि । सासन्नतं तत्प्रवृत्त्यर्थं यतामहे । अयं
विराधः पाताललङ्काराज्ये स्थाप्यताम् । मया हि प्रतिषन्नमदः । विराधः सीताप्रवृत्त्यै खेचरभटान्प्रजिवाय । काकुत्स्थयोस्तत्रस्थयो-
र्मुहुर्मुहुर्निःश्वसतोः क्रुधाधरं दशतोस्ते सीताप्रवृत्तिमप्राप्याऽऽगता अवाङ्मुखास्त्वस्थुः । रामोऽप्याह शुष्माभिर्यथाशक्त्युद्यतैरपि
सीताप्रवृत्तिर्नासा तत्र वः को दोषः । दैवमेव बलवत् । विराधो व्यजिज्ञपत् । प्रभो ! मा निर्वेदं कृथाः । अर्निर्वेदः श्रियो मूलम् । तव
भृत्योऽस्मि । एहि मां पाताललङ्कायां निवेशय । तत्र सीताप्रवृत्तिः सुलभा भविता । रामः सानुजः ससैन्येन विराधेन तत्र ययी ।
तत्र खरात्मजः सुन्दो विराधेन युध्यन्काकुत्स्थे रणस्थे चन्द्रणखा गिरा प्रणश्य लङ्कायां रावणं शरणं ययी । राधवौ विराधं
पैतृके पदे न्यास्यताम् । स्वयं खराजस्य प्रासादे तस्थतुः । विराधः सुन्दवेक्ष्म शिश्राय ।

इतश्च ताराभिलाषिणः साहसगतैर्हिमवाद्भिरो प्रतारणीविद्या सिद्धा । तया स सुग्रीवरूपः किञ्चिन्धिपुरं प्राप्ताः क्रीडार्थं सुग्रीवे
बहिर्गते तारादेवीभूषितमन्तःपुरमगात् । सत्यसुग्रीवश्चागतो द्वाःस्थैः सुग्रीवदुपोऽग्रे गत इति जल्पद्भिः स्खलितः । बालिहृद्भुः सुग्रीव-
द्वयं दृष्ट्वा शुद्धान्तविप्लवं त्रातुं तद् द्वारं गतः । शुद्धान्ते विशान्तं विटसुग्रीवमस्वलत् । सैनिकानां चतुर्दशाक्षौहिण्योऽमिलन् । सैनिका-

द्वयोऽपि भेदमजानानाः सत्यसुग्रीवतो विटसुग्रीवतोऽप्यर्थोऽभवत् । द्वयोः सैन्ययोर्महाबुद्धमभूत् । सुग्रीवो विटसुग्रीवं रे परगृहप्रवेश-
 च्छेदं दर्शयिष्ये । योऽपि युयुधाते । मिथश्छन्नास्त्री मह्युद्धेनास्फालयताम् । द्वावपि महाप्राणौ मिथो जेतुमसमर्थावप-
 स्तस्य दूरं तस्वतुः । सुग्रीवः सदायकायं हनुमन्त्वभाटय भूयोऽपि विटसुग्रीवेण युयुधे । विटसुग्रीवो भेदमजानतो हनुमतः पश्य-
 तोऽपि सुग्रीवं दृष्टयाभास । सुग्रीवः स्तब्धः किमिन्नवपुताद्वहिर्निर्गत्त्याऽवाप्तं जग्राह । विटसुग्रीवो बालिसुताच्छुद्धान्तप्रवेशमलभमा-
 नोऽप्यस्त्रचोनास्त्रघ्नं तरयी ।

सुग्रीवो दर्शयिष्ये कोऽप्येव दर्शयिष्ये स्त्रीलभ्यतो मायी । एतन्मायावशाविजा अप्यनिजा जाताः । कथमयं वध्यः धिक् मां बालिना-
 न्नो लज्जाकरम् । बाली धन्योऽखण्डपुरुषव्रतो यो राज्यं त्यक्त्वा परं पदं प्राप । चन्द्ररश्मिकुमारो बलीयान् । किन्त्वभेदहः कं रक्षतु
 कं वा हन्तु । जनेन त्विदं साधु चक्रे । यत्तस्य पापिनः शुद्धान्तमवेक्ष्यो रुद्धः अस्यारेवंधाय कं बलिनं श्रेये । किं दशास्यं भजे ?
 किन्त्वस्मी प्रकृत्या स्त्रीलोलस्रं मां च हत्वा स्वयं तां लभस्यति । ईदृशो व्यसने खरः साहाय्ये समर्थोऽभूत् । परं स राववेण जघ्ने ।
 तांयं गपयौ मित्रीकरोमि । यौ तत्कालोपनवस्यापि विराधस्य राज्यदौ । तौ विराधोपरोधेन पाताललङ्कायां विष्ठतः । एवं ध्यात्वा
 दूतं रक्षयगुह्यं प्रजिघात । दूतः पाताललङ्कायां गत्वा विराधाय प्रणम्य सर्वं वृत्तान्तमाख्यायाऽस्मत्स्वामी राघवौ त्वद्द्वारेण
 शिथीपतीत्युच्ये । आयातु सुग्रीवस्त्वेनेत्युक्तो दूतः सुग्रीवाय गत्वा तच्छ्रवणं । सुग्रीवोऽश्वाणां श्रेयैकस्त्रनेदिशो मुखरयन्पाताललङ्कां
 प्राप्नो विराधगुह्यवश्यं । विराधोऽभ्युत्तरयौ । रामं तं नमस्कारयामास । दुःखं चाचिकथत् । सुग्रीवोऽप्युच्ये । अस्मिन्दुःखे त्वमेव मे
 गतिः । रामो दुःख्यपि तदुःखच्छेदं स्वीचक्रे । सुग्रीवो विराधेन सीताहरणं वृत्तं ज्ञापितः कृताञ्जलिर्व्यज्ञपयत् । देव ! तव न काऽपि

कारणाऽपेक्षा तथापि वच्मि । त्वत्प्रसादात्क्षतारिः सन्समैन्यस्तवानुजोऽस्मि । सीताप्रवृत्तिं चानेधे । रामो विराधं विस्मज्य ससुग्रीवः
किञ्चिन्धां प्रतस्ये । रामे किञ्चिन्धाद्वारप्राप्ते सुग्रीवो मायासुग्रीवं युद्धायाऽऽह्वास्त । द्वावपि भुवं वेपयन्तौ भुञ्जते स्म । रामोऽपि
सदृशौ तौ पश्यन्संदिहानः क्षणमुदासीन इव स्थित्वा वज्रावर्तोऽऽव्यधनुष्टंकारेण साहसगते रूपान्तरकरीं विद्यामनाशयत् । रे पाप !
मायया सर्वं विमोह्य परदारै रिरंससे ? चापमारोपयेत्पुनर्वैकेनेषुणा तत्प्राणान्जहार । सुग्रीवं राज्येऽस्थापयत् । त्रयोदश निजाः
कन्या ददत्तं तं सीताऽन्वेषणायैव यतस्वेत्यभाषत । बहिरुद्याने च तस्थौ । सुग्रीवस्तु तदादेशात्स्वपुरीं प्रविवेश ।

इतश्च लङ्कायाम् स्वरादिवधश्रुतेर्मन्दोदर्यादयो रुदतुः । चन्द्रणखाऽपि ससुन्द । रुदती पाणिभ्यामुरो घ्नन्ती रावणगृहं प्रविश्य रावण-
कण्ठे लगित्वा हा हातऽस्मि । पुत्रो हतो भर्ता देवरी च । कुलपत्नीनां चतुर्दश सहस्राणि हतानि । पाताललङ्कापुरी त्वयि जीव-
त्यपि रिपुभिराच्छिन्नोति जगद् । रावणस्त्वत्कान्तसुतहन्तारं हनिष्याम्यचिरादिति तामाश्वासयामास । स्वयं च तेन शोकेन सीतावि-
रहरुजा च तल्पे निपत्य स्थितो मन्दोदर्या तन्निबन्धनं पृष्टः प्राह । सीताविरहज्वराच्च चेष्टितुं न वक्तुं न चेक्षितुं क्षमः । चेन्मया
जीवता तेऽर्थस्तन्मानं त्यक्त्वा तामनुनय । अहं ह्यनिच्छन्तीं परनारीं न भुञ्जे । गुरुसाक्षिकोऽयं नियमः ।

साऽपि पतिपीडापीडिता सीतां गत्वोवाच । अहं दशास्यमहिषी मन्दोदरी । त्वयि दास्यं प्रपत्स्ये । दशास्यं भज । धन्या
त्वम्, विश्वसेव्यपदपद्मो मत्पतिर्यां सिधेविषते । चेदयं प्राप्यते, तत्पत्तिमात्रेण रामेण किम् ? सीता रुष्टाऽभाषिष्ट । क्व गरुडः, क्व
काकः, क्व रामः, क्व च त्वत्पतिः, युवयोः पाप्मनोर्भुक्तं दम्पतित्वं, । यदेकोऽन्यस्त्रीषु रिरंसुरपरा च दूती । द्रष्टुमप्यनर्हाऽसि । याहि
दृष्टिपथं त्यज । रावणोऽपि तदा तत्राऽगतोऽवादीत् । कुतः कुपिताऽसि ? मन्दोदरी तव दासी, अहं दासः । प्रसीद, दशाऽपि किं

न पृणामि ? सीता परादृगुत्तीभूता रे रामदारान्दरकृतान्तदृष्टया दृष्टोऽसि । रामे सानुजे रिपुकाले कियज्जीविष्यसीत्याद्याचुक्रोथ ।
 स तु कामनिद्रिब्रितलक्षधोवाच ।

अग्रान्तरङ्गे पश्चिमलवणोदे निमये निशायां दशास्यः सीतायै योरोपसर्गान्विचक्रे । घृत्कारिणो घृकाः, फुत्कुर्वाणाः फेरवः,
 विविधं क्रन्दन्तो घृकाः, अन्योऽन्यं शुध्यमाना ओतवः, पुच्छाच्छोदिनो व्याघ्राः, फुत्कुर्वाणाः फणिनः, कृष्टकर्चिकाः पिशा-
 चाद्या उल्ललन्तः सीतोपान्तमुपेयुः । सीता भुवनमस्कारध्याना अभीर्तव तस्थौ । न तु दशास्यं भेजे । विभीषणः प्रातस्तन्निशावृतं
 शुन्वा दशारूपान्तमुपगतः, सीतामुवाच, भद्रे ! का त्वं, कुतः, कस्यासि, किमत्र, मा भैषीः, परस्त्रीसोदरस्य मे सर्वं वद । सीताऽपि तं
 मध्यस्थं ज्ञात्वाऽधोमुखी प्रभापे । जनकसुताऽहं, भामण्डलस्वसा रामभार्या, दशरथस्तुषा दण्डकारण्ये देवरोज्जानादंशजालिमध्यस्थ-
 साधकशिरस्तत्रैव दृष्टेनासिना चिच्छेद । सानुतापो भ्रातुर्न्यवेदयत् । तस्यैवासिमाधकस्य काचिदुत्तरसाधिका रन्तुं मत्पतिं ययाचे ।
 गानावज्ञाता गता । रक्षसामागते वले क्षेपेडां वैधुर्यसंकेतीकृत्य लक्ष्मणो शुध्यगात् । अयं च राक्षसो मायाक्ष्वेडया मत्पतिं दूरं नीत्वा
 स्ववर्षायैव मां जटार ।

विभीषणस्तच्छ्रुत्वा रावणं नत्वा प्रभाण । प्रभो ! त्वयेदं कुलदूषणं कर्म कृतम् । यावत्काकुत्स्थो हन्तुं नाभ्येति, तावदेतां तद-
 न्तिके नीत्वा मृश्च । रावणः क्रोधाकरणाक्षो व्यन्रवीत् । भीरो ! किमिदं वक्षि ? मत्पौरुषं व्यस्मार्षीः ? सीताऽवश्यं मत्पत्नी भविता ।
 तौ चाऽऽप्यातौ रामसौमित्रौ हनिष्यामि । विभीषणोऽवदत् । ज्ञानिनो वचः सत्यं यद्गामपत्त्याः सीतायाः कृते नः कुलक्षयः । भ-
 क्तस्य यन्मे वचो न मन्यते । दशरथोऽपि कथमन्यथा मया हतोऽपि जीवितः । भाव्यं यद्यपि भाव्येव तथापि प्रार्थ्यसे । कुलघा-

तिनीं सीतां मुञ्च । रावणस्तदश्रुत्वेव पुष्पके सीतामारोप्य क्रीडाचलोद्यानधारावेरुमरतिवेरुमादीनि यत्र तव रतिस्तत्र मया सह रम-
स्वेति वदन्नदीदृशत् । भूयोऽप्यशुब्धां तामशोकवनिकायां मुमोच ।

विभीषणो ज्येष्ठमुन्मत्तामिव दृष्ट्वा कुलामात्यन्मन्त्रयितुमाह्लासत । ऊचे च भो कुलामात्याः कामाद्या दुर्जया रिपवः । एकोऽपि
कामो दुर्जयः । किं पुनः परनारीरिंसासहकृतः । तद्वतः परं लङ्केशो व्यसनाब्धौ पतितः । मन्त्रिणः प्रोचुः । वयं नाम्नैव मन्त्रिणः ।
मन्त्री तु दूरदर्शी त्वमेव । प्रभौ कामार्ते मन्त्रः किं करोति । रावणस्य सुग्रीवहनुमन्मुख्या मिलिताः । ज्ञानिना सीताहेतुरैक्ष्वाकाद-
रमत्कुलक्षयः प्रोचे । ततो विभीषणो वप्रे यन्त्राद्यारोपं व्यधात् । इतश्च रामः सौमित्रिणाऽऽश्वास्यमानः कथमपि कसपि कालं निनाय ।
अथ रामेणाऽनुशिष्य प्रेषितः सौमित्रिस्तूणचापकृपाणभृदुग्रभृक्कुटिररुणनेत्रः पदन्यासैः क्षमां दलयस्वं शैलं कम्पयन्भीतैर्द्वीरैर्दत्तमार्गः
सुग्रीवगेहं प्राप । कपीशस्तमायातं श्रुत्वाऽन्तःपुराभिर्गत्य वेपमानवपुरुषतस्थे । लक्ष्मणो रुषा प्रोचे । कृतकृत्यः सुखं तिष्ठसि, न
वेत्तिस्व स्वामी तरुतलासीनोऽब्दप्रायान्दिनानत्येति ? प्रतिपन्नं व्यस्मार्षीः ? सीताप्रवृत्तये यत्सख । साहसगतेर्मार्गं मा गमः । सुग्रीवः
पादयोः पतित्वाऽवोचत् । प्रसीद । एकं प्रमादं सहस्र । सौमित्रिं द्विधा पुरस्कृत्य रामं ननाम । स्वान्तर्न्यान्सीताऽन्वेषणाय च प्रायुक्त ।
ते सैन्या द्वीपेष्वद्रिषु नदीषु भूमिरन्ध्रेषु द्रुतं द्रुतं ययुः । भामण्डलोऽपि ज्ञातसीताहरणो दुःखितस्तत्राऽऽगात् । विराधोऽपि ससैन्यो
रामं सिषेवे । सुग्रीवोऽपि स्वयं गच्छन्कम्बुद्वीपं ययौ । रत्नजटी दूरात् तं दृष्ट्वा दधौ । नूनं दशारथो मद्विद्या हृत्वा मद्रथायैनं प्रा-
हिणोत् । सुग्रीवस्तं प्रोचे । भो मां किं नाभ्युदस्थाः ? व्योमयाने किमलसोऽसि ? स कथितवृत्तो रामपादान्ते नीतो व्यजिज्ञपत् ।
देव ! रुदती देवी दशारथेन हता, कुप्यतो मे विधाश्च । रामो हृष्टस्तं सुरसंगीतपुरेशं रत्नजटिनमाश्लिषत् । रामो भूयोभूयः सीतो-

दन्तगणच्छव । सोऽपि भूयो भूयस्तन्नीत्यायात्पत्र । रामः सुग्रीवादीन्प्रच्छ । सा लङ्का कियति दूरे ? ते प्रोचुः । तथा दूरस्थया
 उडमस्रया किम् ? यद्वयं सर्वं रावणस्य वृणवत् । रामः प्राह तस्य जययाजय्यचिन्तया अलम् । तं केवलं दर्शयत । सौमित्रिभुक्तेषुपी-
 यमानकण्ट्योणिशस्य तस्य सामर्थ्यं ज्ञास्यते । तस्मिन्पोऽप्याह । कोऽयं सारमेयवच्छली रावणः ! क्षत्राऽऽचारेण तस्य शिरश्छेत्स्ये ।
 ययं राजनाटनक्षत्रेण सन्त्यामवत । जाम्बवान्तरे । सर्वं युष्मासु घटते, क्षान्तिनाऽनन्तवीर्यसाधुना प्रोक्तमस्मिन् कोटिशिलोद्धर्ता रावणहन्ता ।
 अस्मन्प्रत्ययदंतोस्तां शिलाश्रुत्पाटय । तंः सौमित्रिर्व्योमयानेन वत्र नीतस्तां दीप्योदक्षेप्सीत् । त्रिदशः पुष्पवर्षं चक्रुः । पुनस्ते जात-
 प्रत्यया । तद्वर्णं किंरुन्धवायां रामपार्श्वे निन्युः । कपिबृद्धाः साह्यः-युष्मत्तो रावणान्तः । नीतिस्त्रियम् । पूर्वं दूतः प्रेष्यः । सा
 पूर्वा दूतप्रवेदनिष्क्रान्ता कृतान्तरित । ममर्थः कोऽपि दूतः प्रेष्यताम् । स गत्वा विभीषणं नीतिमन्तं भणिष्यति । सोऽपि सीतामुक्तये
 रावणं बोधयिष्यति । रावणेन त्ववज्ञातो दूतस्त्वामेष्यति । रामेणवमनुमते सुग्रीवः श्रीभूतिं प्रेष्य हनुमन्तमाहूत । रामाय नमन्तं
 च हनुमन्तमयं विधुरं नः परमो वनयुनांस्य तुल्यो द्वितीयोऽस्ति । तद्वत्प्रभो ! एनं सीतामवहत्या आदिशेति प्रशशंस । हनुमानप्याह ।
 मन्त्राया अन्तेके प्रपयः सन्ति । सुग्रीवदुपस्त्वं स्नेहाद्वक्ति ।

राघो गवाक्षो गवयः शारभो गन्धमादनः । नीलो द्विविदमेन्दौ च जान्ववानङ्गदो नलः ॥३२॥

अन्येष्वन कपिपुङ्गवाः सन्ति । त्वत्कार्यसिद्धयेऽहमपि संख्यापूगणोऽस्मि ।

लङ्कां सराक्षमद्वीपाश्रुत्पाटयेद् किमानये ? । वदन्वा सयानधवमथाऽऽनयामि दशकन्धरम् ॥३३॥

सकुटुम्बं दद्यामीयं हन्त्या तत्रैव वा हुतम् । देवीं जनकजामेवाऽऽनयामि निरुपद्रवम् ॥३४॥

रामोऽप्याह त्वयि सर्वं सम्भाव्यते । गच्छ लङ्कायां सीतां गवेष्येः । इमां मर्दुमिकां देव्या अभिज्ञानमर्पयेः । तस्याश्चूडामणिं
चात्र समानयेः । मद्वाचिकं च शंसेः । यद्रामस्त्वद्वियोगार्तस्त्वामेव ध्यायति । मदिरहेण जीवितं मा त्याक्षीः । रावणं सौमित्रिणा
हतमेव पश्य ।

हनुमानपि प्रभो ! यावत्त्वदाज्ञां विधायाऽयामि, तावदेव तिष्ठेत्स्थित्वा सपरिच्छदो लङ्कां प्रति विमानेन प्रस्थितो महे-
न्द्रगिरिशिखरे मातामहमहेन्द्रस्य महेन्द्रपुरपत्तनं ददर्श । अनेन मे माताऽनपराधाऽपि निर्वासितेति ध्यात्वा क्रुद्धो रणतूर्यमवादयत् ।
महेन्द्रेऽपि ससैन्ये निर्गते मिथो युद्धं बभूव । हनुमान्परसैन्यान्क्षणेन बभञ्ज । माहेन्द्रिः प्रसन्नकीर्तिर्जामेयसम्बन्धमजानानो हनुमता
युयुधे । हनुमान्दध्यौ । धिगमया प्रभुकार्यविलम्बकृदणः प्रारमे । ये क्षणाज्जीयन्ते तेऽन्ये । इदन्तु मन्मातृकुलम् । तथाऽप्यारब्धनि-
र्वाहाय जेतव्यमेव । इति ध्यात्वा प्रहारेर्भग्रास्त्रशसार्थि माहेन्द्रिं जग्राह । तथा महेन्द्रमपि गृहीत्वा नत्वा तव नशंजनासुतोऽस्मि ।
रामाज्ञया सीताशुद्धयै लङ्कां गच्छन्मातृनिर्वासनं स्मृत्वा जातामर्ष एवं व्यधाम्, सहस्र । स्वामिकार्ययि यामि । मत्स्वामिपार्श्वे व्रजे-
त्युवाच । महेन्द्रोऽप्याश्लिष्य तमवदत् । श्रुत्या श्रुतोऽभूः । दृष्ट्या दृष्टश्च । कुरु स्वामिकार्यमित्युक्त्वा ससैन्यः स्वयं रामं जगाम ।
हनुमान्वयोम्ना गच्छन्दधिमुखाऽऽव्यद्वीपे कायोत्सर्गस्थौ मुनी, तयोरदूरे ध्यानस्थस्तिष्ठः कन्यकाश्च ददर्श । तदा च दत्तस-
ङ्कटे साधू कन्याश्च पेतुः । हनुमान्विधया सागराभ्युभिस्तं शमयामास । ताः कन्यास्तदैव सिद्धविद्या मुनी प्रदक्षिणीकृत्य हनुमन्त-
सूचिरे । परमार्हत ! साधु साधु साधूनामुपसर्गमरक्षः । त्वत्सहायादस्माकं कालं विनाऽपि विद्याः सिद्धाः । का यूयमिति पृष्टास्ताः
प्राहुः । अस्मिन्दधिमुखे पुरे गन्धर्वराजो राजाऽस्ति । तस्य कुसुममालाकुक्षिजा वयम् । बहवः खेचरा अस्मान्ययाचिरे । अङ्गारका-

तस्य च तेनोऽस्मत्कृतं उन्मत्तो यश्च । पिता तु नः कस्मैचिन्न ददौ । पित्रा च मुनिः पृष्टः, साहसगतेर्हन्तारं वरं व्याजहार । तावत्सं
 नोपलभे । अस्माभिस्तं ज्ञातुं विद्यासाधनमारेभे । अङ्गारकेण विघ्नाय कृतो दवस्त्वयाऽशमि । या पद्मभिर्मसिः सिध्यति सा मनोगा-
 मिर्ना विद्या त्वत्प्रादायतः क्षणेनाऽसिध्यत् । हन्मन्नामकृतं साहसगतिवधं स्वस्य च लङ्कायां गमनं गदित्वोरपपात । ताभ्यो ज्ञात-
 वृत्तः पिता तामिः सह ससैन्यो रामं जगाम । उपलङ्कं गतो हन्मन्दास्त्रणयाऽऽशालिकया विधया वभापे । अरे ! कपे ! क याता, मम
 भोऽयोऽसि । तया व्यासं मुखे प्रविश्य तां विदार्य निर्गतो गदापाणिर्हनुमांस्तत्कृतं प्राकारं विद्यासामर्थ्यतो भङ्क्त्वा कुब्जं वज्रमुखा-
 नयं तद्वप्राशं युध्यन्तमवधीत् । तत्कन्यां लङ्कासुन्दरीं कुब्जां विद्याबलिनीं युध्यमानां निरञ्जीचकार । साऽपि साश्चर्या वं पश्यन्ती
 कामग्राहता प्रोवाच । मया पितृवधक्रुद्धयाऽविचार्य योधितोऽसि । साधुना मम पितृहन्तापतिराचख्ये । मामुद्रह । त्वया पत्या सर्व-
 नारीषु गतिता स्यास्यामि । स तां गान्धर्वविवाहेनोदुवाह । सूर्यास्तवर्णकः । तमः । चन्द्रोदयः । हनुमांस्तत्र लङ्कासुन्दर्या राजिमतीन्य
 धर्षादये तामापृच्छय लङ्कां प्रविवेश । विभीषणगृहं गतः । तेन सत्कृत्यागमहेतुं पृष्टः ब्राह् । शुभोदकं विचिन्तयन् रावणात्सीतां मोचय ।
 बलितोऽपि त्वद्भ्रातुः काकुत्स्थपत्नीहरणमिहाऽपि दुःखाकृत् । विभीषणः ब्राह् । मयाऽग्नजोऽग्रेऽपि सीतां मोचयितुमुक्तः । भूयोऽपि
 मर्तिर्नयं भार्ययिष्ये ।

हनुमास्तत्र उत्प्लुत्य सीताऽऽश्रिते देवरमणोद्याने गतोऽशोकद्रुमले गच्छल्ललितालकां साशुं मलानानां कृशां रामरामेति
 व्यापन्ती दंष्ट्रेऽपि निरपेक्षां वेददरीं ददर्श । दर्श्या च । महासतीयम् । अस्या दर्शनमात्रतः पावित्र्यं जायते । युक्तमस्या विरहे रिवद्यते
 रामः । स्वपचर्च्छीलवच्च कस्य कलत्रम् । दशास्योऽयं रामप्रतापेन पापेन च द्विधाऽपि निपतिष्यति । विद्यान्तर्हितः सीताङ्केऽङ्गुलीयक-

मपातयत् । सा तद् दृष्ट्वा जहर्ष । त्रिजटा तदैव गत्वा दशास्थाय शशंस । सीता इत्यत्कालं विषण्णाऽऽसीत् । साम्प्रतं तु साऽऽनन्दा । रावणो मन्दोदरीमुचे । मन्योऽसौ विस्मृतरामा मयि रिरंसुस्तद्गत्वा बोध्यताम् । साऽपि गत्वा सीतामवोचत् । दशास्योऽद्वैतैश्वर्य-
स्त्वमपि रूपेणाऽप्रतिरूपा, उचिती योगोऽस्तु । अहमन्याश्च तत्पत्न्यस्त्वद् दास्यः । सीता तां ततर्ज । आः पापे त्वन्मुखं न वीक्षे । मां रामस्य पार्श्वे विद्धि । लक्ष्मणं च सवान्धवं तव धवं हन्तुमागतमेव च बुध्यस्व । उचिष्ठ, उचिष्ठ । अतः परं त्वया न वञ्चीति । सा सकोपा प्रययौ ।

हनुमान्प्रादुर्भूय नत्वा बद्धाञ्जलिर्जलप । रामः सलक्ष्मणो जयति । त्वत्प्रवृत्त्यै तदादिष्टोऽहमागमम् । मयि तत्र गते रामो रि-
पूच्छिद्देऽन्नैष्यति । सबाष्पा सीता प्राह । कस्त्वं ? कथं वार्धिमलङ्घ्यः ? मत्प्राणेशः सानुजो जीवति ? क्व दृष्टः ? कथं कालं नयति ? हनुमानाचख्यौ । पवनाञ्जनासुतोऽहं विद्यया व्योमयनेनाब्धिमलङ्घयम् । रामः समस्तकपीशं वैरिवधात्सुग्रीवं पत्नीकृत्याधिक्रिक्रिन्धं
त्वद्वियोगाग्निनाऽहर्निशं तप्यते । गोविद्युक्तो वत्स इव लक्ष्मणोऽपि न सौख्यं लभते । तौ क्षणं सशोकौ क्षणं सक्रोधौ सुग्रीवेणाश्व-
स्येते । भासण्डलविराधमहेन्द्राद्यैः पत्तिभूतरुपास्येते । रामेण सुग्रीवदर्शितोऽहं स्वाङ्गुलीयं समर्प्य त्वत्प्रवृत्त्यै प्रेषितः । त्वच्चचूडामणि-
रभिज्ञानमानायितोऽस्मि । तदर्शनात्प्रभुर्भामिन्नाऽऽयातं प्रत्येक्ष्यति । सा हनुमदाग्रहेण रामोदन्तमुदा चैकत्रिंशतिदिनप्रान्तेऽभुक्त, ऊचे
च । इमं चूडामणिमभिज्ञानं गृहीत्वा गच्छ । अत्र तिष्ठत उपद्रवः स्यात् । त्वामागतं ज्ञात्वाऽयं राक्षसस्त्वां हन्तुमेष्यति । सोऽपि
स्मिन्त्वा प्रोचे । मातर्वासल्यात्कातराऽसि । अहं राघवयोर्जगज्जैत्रयोः पत्तिः । ममाग्रे कोऽयं वराको रावणः । त्वामपि स्कन्धमारोप्य
ससैन्यं रावणं परिभूय स्नामिनोऽन्तिके नयामि । सीताऽपि सस्मितमाह । स्वं स्नामिनं न ह्रेष्यसि । रामसौमित्रयोः पत्नौ सर्वं

गन्धात्पते । पर परपुंसयो मेजनर्हस्तच्छीघ्रं गच्छ । त्वयि गते आर्यपुत्र उद्योगं कर्ता । हनुमानाह । गच्छान्येपः । रक्षसां तु किञ्चि-
न्निद्रमवापलं दर्शयिष्ये । जितकलायी एषं परवीर्यं न मन्यते । रामपत्नरपि पौरुषं वेत्तु । सीताऽऽमेत्युक्त्वा स्वं चूडामणिं ददौ ।

नोऽपि नत्वा प्रस्थितो देवरमणोद्यानं भद्रवतुमारमे । तदुद्यानद्वारचतुष्कक्षाःस्था सुदूरकरासवं हनुमधावन्त । तेषां प्रहरणानि
नोऽपि नत्वा प्रस्थितो देवरमणोद्यानं भद्रवतुमारमे । तदुद्यानद्वारचतुष्कक्षाःस्था सुदूरकरासवं हनुमधावन्त । तेषां प्रहरणानि

हनुमत्परसत्त्वत् । पावनिः कुपितस्त्वेरेवोद्यानपादपः प्रजहार । रक्षोभिरुक्तहृत्तो रावणस्त्वदधाय ससैन्यमक्षकुमारमादिक्षत् । रणादौ

दिष्टपाऽप्यन शक्तिं यदन् हनुमान्, धृधा कपे गर्जतीति गदित्वा विधिरैर्वर्षन्तं तं चिरं योधयित्वा जघान । आतृवधकोपादिन्द्रजि-

त्समागत्य मारुते । तिष्ठ तिष्ठेति यदन् शुच्यमानो हनुमत्प्रह्वान्स्वमटाग्रयतो दृष्ट्वा मोधीकृत्वाऽहो नागपाशास्त्रं मारुतये सुभोच ।

न्नापाद्मस्तकं नागपाशैर्वद्धो हनुमान्कौतुकारक्षणं वन्द्यं सहमानो हृष्टेनन्द्रजिवा रावणान्तिकं नीतस्तेनोचे । दुर्मते ! त्वया तौ किमा-

धृषाः परहस्तेनाङ्गासान्कर्मयन्ति । पूर्वं मत्सेवकोऽथ परस्य दूतस्तेनाऽवध्योऽसि शिक्षामात्रन्तु विहम्ब्यसे । हनुमानुवाच । कदाऽहं

नन्त्सेवकः । कदा च त्वं मे स्वामी एवं वदन् लज्जसे । एकदा मरिचया त्वन्मन्त्र्या त्वत्सामन्तः स्वरो वरुणवन्धादमोचि । त्वया साहा-

य्यायात्तोऽहमप्यागमम् । वरुणमुतेभ्यश्च त्वां सद्गतेऽरक्षम् । अथ पाप्मा त्वं साहाय्याय न योग्योऽसि । त्वदीये तं नेक्षे । यः सौमि-

त्रेपि त्वां प्रारभते । तदग्रजो दूरे तिष्ठतु । रावणो भालाहिबभ्रुहृदिरोष्ठं द्यक्षन्वदत् । सुमुर्षुरसि । यदसि श्रितोऽसि । मां चारीचकर्ध ।

धुनर्देवत्वात् हन्यसे । परे अतोप्य पञ्चशिखीकृत्य चाधुना लङ्कायां प्रतिपद्यं श्राम्यसे । हनुमान्कुङ्कुः पाशपन्नगांस्त्रोटयित्वोत्पत्त्य

पादमजितं राजपकिरीटं चूर्णकिलय हन्यतां मृलतां चैव हति रावणे जल्पत्येव पाददर्दरेरनाधामिव पुरीं भद्रवोत्पत्त्य राममेत्य नत्वा

पादमजितं राजपकिरीटं चूर्णकिलय हन्यतां मृलतां चैव हति रावणे जल्पत्येव पाददर्दरेरनाधामिव पुरीं भद्रवोत्पत्त्य राममेत्य नत्वा

पादमजितं राजपकिरीटं चूर्णकिलय हन्यतां मृलतां चैव हति रावणे जल्पत्येव पाददर्दरेरनाधामिव पुरीं भद्रवोत्पत्त्य राममेत्य नत्वा

सीताचूडारत्नमार्पयत् । रामस्वं सीताचूडामणिं साक्षात्सीतामिव हृद्यारोपयामास । रामेण सुतवदालिङ्ग्य पृष्टो मास्रतिस्रां दशास्याव-
मानानां सीताशुद्धिं च शशंस ।

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते गद्यबन्धे सप्तमे पर्वणि सीताप्रवृत्त्यनयनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

॥ अथ सप्तमः सर्गः ॥

रामः सानुजः सुग्रीवाद्यैर्दुर्वृतो लङ्काविजययात्रायै न्योम्ना प्रवस्ये ।

भामपडलो नलो नीलो महेन्द्रः पावनज्जयिः । विराधश्च सुषेणश्च जाम्बवानङ्गदोऽपि च ॥३५॥

अन्येऽपि कोटिशः खेचरेशाश्वेखुः । सा सेना नानातूर्यैः शब्दाद्भैतं रचयन्ती वार्धेरुपरि विचित्रैर्विमानै रथैरश्वैर्गजैरन्यैश्च वाहनैः खे
चचार । वेलन्धराद्रौ वेलन्धरपुरे समुद्रसेतुद्वयौ शुष्यमनौ नलनीलाभ्यां बद्ध्वा रामान्तिके नीतौ । रामेण पुनस्तथैव स्थापितौ च ।
समुद्रो रामानुजाय तिस्रः स्वकन्या ददौ । निशां तत्रोषित्वा सेतुसमुद्रानुगतो रामः प्रातः प्रस्थितः क्षणात्सुवेलादिं प्राप्य सुवेलद्वयं
जित्वा निशामुषित्वा पुनः प्रातश्चचाल । उपलङ्कं हंसद्वीपे हंसरथद्वयं जित्वा तत्रैव कृतवासस्तस्थौ ।

लङ्का चुक्षोभ । रावणस्य हस्तप्रहस्तमारिचसारणाद्याः सहस्रशः सामन्ताः समनहन्त । रणतूर्याणि कोटिशोऽवाधन्त । विभीषणो

रावणमभ्येत्य नत्थोचै । प्रसीद । शुभोदकं मद्रचो विमृश । लोकद्वयविरुद्धं त्वया परदारहरणं यच्चक्रे तेन कुलं लज्जितम् । काङ्क्षस्थो-
 ऽयं स्वयान्वतामानेतुमुपस्थितः । अस्मै तद्वार्षर्षणमेवातिथ्यं विधेहि । अन्यथा त्वत्कुलं निग्रहीष्यति । भार्या ग्रहीष्यति । रावणो साह-
 स्यवान्चको दूरं स्ताम् । तत्पचिह्नंनुमान् किं न दृष्टः । सीताहेतोर्निद्राश्रियोऽधिकां श्रियं सा त्याक्षीः । इन्द्रजिदूचे । त्वयाऽऽजन्म-
 भोरणा सर्वं नः कुलं दूषितम् । तावत्स सोदरो नासि । इन्द्रस्यापि जेवारं तातमेवं सम्भावयन्नुनं मुमूर्षसि । त्वयाऽऽनुतभापिणा
 पुराऽपि तातऽल्लितः । यद्दशरथवधं प्रतिज्ञाय नाकृथाः । इहाऽप्यातं च तत्सुतं भयमुत्पाद्य तातादिरक्षिषसि । रामगृह्योऽसि । न
 मध्वन्धिकारी । विभीषणः प्राह । नाऽहं यश्चुगृह्यः त्वं तु सुवरूपो रिपुरुत्पन्नः । अयं तावच्चरित्वा कामैश्वर्याभ्यामन्यः । त्वन्तु जन्मा-
 न्य इव । राजन्नेन पुत्रेण सहचरेण चाचिरात्पतिष्यसि । त्वत्कृते मुधा तामयामि ।

रावणंऽतिमदाय वधायोरित्येते विभीषणो भुक्कृटिभीष्मः सन्ममुत्पाद्य योद्गुमुत्तस्थौ । कुम्भकणन्द्रजिह्वायां निवार्य स्वं स्वं स्थानं
 नीता । अरं कुलाङ्गर । मत्पुत्र्यां निर्याहीति रावणेनोक्तो विभीषणो रामं ययौ । रक्षोविधाधराणां त्रिभूदक्षौहिण्यो विभीषणमनु-
 जगमुः । तस्माऽप्यन्तं दृष्ट्वा सुग्रीवाऽऽद्याऽचुक्षुमुः । स पूर्वं पुरुषप्रेषणेन रामाय स्वं न्यवेदयत् । रामेणोक्षितमुखः सुग्रीवोऽब्रुवत् । यद्यापि
 राक्षसाः प्रकृत्या क्षुद्रा मायिनस्त्वयाप्ययमायातु । भावं ज्ञात्वा यथोचितं विधास्यामः । विशालः खेचरोऽभिदधे राक्षसेव्वेकोऽयं धार्मिकः ।
 सीतासुतप जलपन्यन्धुना न्यत्कृतस्त्वामागात् । रामाज्ञया द्वाःस्थेन प्रवेशितः । पादयोः क्षिप्तमूर्द्धा रामेण परिरन्धो विभीषणः प्राह ।
 दुर्नयमप्रजं त्यक्त्वा त्वामायाम् । मां भक्तं सुग्रीववदादिश । रामस्त्वस्मै लङ्काराज्यं प्रतिपेदे । हंसद्वीपेऽष्टाहान्यतिवाह्य लङ्कां प्रति
 यच्छाल । विद्यति योजनीं चन्वा रुद्धा युद्धाय सज्जः सेनाकलकलेन लङ्कां बधिरयसत्तस्थौ ।

प्रहस्ताद्या दशास्यसेनान्यः समवर्मयन् । केचिन्मतङ्गजवाह्यैरपरे वाहवाहनैः, केचिच्छार्दूलवाह्यैः, परे खरवाह्यै रथैः, केचिन्नरैः, केचिन्मेघैः, केचिन्महिषैः, केचित्तुरगैः, केचिद्विमानैरुपत्य वीरा दशास्यं वदुः । दशास्यो रोषारुणाक्षो नानाऽस्त्रं स्यन्दनमध्यास्त । भानुकर्णः शूलपाणिर्दशास्यपाक्षे तस्थौ । इन्द्रजिन्मेववाहनौ कुमारौ पार्श्वस्थवभूताम् । अन्येऽपि दीर्घन्तः सुताः कोटिशः शुक्रसार णमारिचमयसुन्ददयः सामन्ता अभ्येयुः । अक्षौहिणीनामसङ्ख्यैः सहस्रैर्दृतो दशास्यः पुर्याः पचचाल । तत्र वीराः शार्दूलशरभचमू-
रुकरटिकैकिकुण्डलिकुकुटादिकेतवः कोदण्डकुन्तकुठारखड्गभुशुण्डीमुद्गरपरिधादिपाणयो रणाय विचेरुः । रावणः पञ्चाशद्योजनानि
सेनया भुवं पच्छाद्य तस्थौ ।

गच्छ गच्छ तिष्ठ तिष्ठ मा भैषीरुत्सृजाऽऽयुधम् । कुरुत्वाऽऽयुधमित्याजौ भटानां तत्र वागभूत् ॥३६॥

तत्र महारणे चिराद्धानरै रक्षोबले भग्ने हस्तप्रहस्तौ योद्धुमुत्तस्थतुः । तौ नलनीलाभ्यां चिरं योधयित्वा यमातिथी चक्रते । नलनीलयोरुपरि पुष्पवृष्टिः । ततो मारीचसारणशुकज्वरकामाक्षद्या राक्षसा मदनाङ्कुरसन्तापप्रथिताद्यैः कपिभिरयुध्यन्त । मारीच-
राक्षसः सन्तापं, नन्दकपिर्ज्वरम्, उद्दामराक्षसो विभं, दुरितकपिः शुक्रं, सिंहजवनराक्षसः प्रथितं योधयित्वा जघ्नुः । सूर्येऽस्तं गते
सर्वे निवृत्य स्वान् हताहतान्शोधयन्तोऽस्थुः ।

निशान्ते रावणः स्वयं नानास्त्रधरो रिपुंस्त्वृणाय मन्यमानः स्वसेनान्यं प्रत्येकमिन्द्रवत्पश्यन् रणाजिरमियाय । राघवसेनान्यो-
ऽपि शूरैः सविस्मयमीक्षमाणा डुडौकिरे । रावणहुंकारप्रेरितैः राक्षसैः सर्वाभिसारेण योधयद्भिः कपिसैन्या अभ्युज्यन्त । क्रुद्धं सुग्रीवं
प्रस्थितं निवार्य हनुमाव्रक्षःसैन्यं जगाहे । माली धनुस्त्वृणमाली हनुमतेऽर्द्धकत् । मिथस्तौ प्रजहते । अत्राणि चिच्छिदते । हनुमां-

धिर युद्धा तं नीरसं विधाय जगदशस्त्वया हतेन किं गच्छ गच्छेति वदन् वज्रोदरेणोचि । एहेहि । पुण्यस्व सम्प्रति । न भवसि ।
 मा गाः । हनुमान्तरतच्छ्रया तं शीरलादयामास । सोऽपि तच्छराष्ट्रि निर्धूय तं बाणैरतिरयत् । देवेषु द्वयोः कलिकेलिं पश्यन्तु स्तु-
 पन्तु श्रीशंभो वज्रोदरं जयान । तद्वयकुक्षौ रावणाङ्गजो जम्बुमाली हनुमन्तमाहूय पुण्यमानस्तेन विरायिनाऽरथसारथीकृतो मुद्गरेण
 वाटितो मूर्च्छितः पयात् । महोदराद्या राक्षसभटाः क्रुधा प्रहरन्तो हनूमता केऽपि दीप्णोः, केऽपि मूढे, केऽपि पदोः, हृदि, कुक्षौ,
 शरीर्बाह्वौ । रक्षोभङ्गदुष्टः कुम्भकर्णः कश्चिदग्निप्रहारेण, कांश्चिन्मुष्टिद्वर्षमुद्गरशूलघातेन कांश्चिदन्योन्यघातेन कपीन् निम्नयोद्बुधं
 दधाधे । तमाघातं कल्पान्तान्विनियं वीक्ष्य मुग्रीवः प्रबोधिनीविद्यास्पृत्या प्रत्यबोधयत् । मुग्रीवाधिष्ठिताः कपयः कुम्भकर्णं शरैः
 प्रस्थापनाश्रयनेन निद्रायमाणं स्वर्सन्यं वीक्ष्य मुग्रीवः प्रबोधिनीविद्यास्पृत्या प्रत्यबोधयत् । मुग्रीवाधिष्ठिताः कपयः कुम्भकर्णं शरैः
 पद्ददुः । मुग्रीवो गदया तस्य रथस्य सारथिमदलयत् । स भूमिष्ठो मुद्रकरः मुग्रीवाय धावन्नृचातेनैव भूयसः कपीनपातयत् । तैः
 कश्चिभिरन्मर्बलितो मुद्गरेण मुग्रीवरथमचूर्णयत् । मुग्रीवेण वियच्छुत्पत्य महतीं मुक्तां शिलां मुद्गरेण कणशश्चकार । ततः मुग्रीवमुक्तेन
 वह्निचटिणि कुर्वता तटिदृष्टाक्षेण मर्हिरस्त्वलितेन ताडितो घृमूर्च्छं । श्रावमूर्च्छया कुद्धं दयास्यं स्वयं प्रस्थितमिन्द्रजितसचिविनयं
 नितयं कर्षिर्भन्यं विवेद्य । स अस्त्यतः कपीन्त्ये । रे रे विष्टव । अयुध्यमानाव हनिम । रावणस्याङ्गजोऽहम् । क मारुतिः क मुग्रीवो
 यदि वा ताभ्यामप्यलम् । राघवो मानिनो क्व ? मुग्रीवस्त्वं युद्धायाऽऽहूत मामण्डलोऽपि तदनुजं मेघवाहनमायोधयत् । तेषु चतुर्वि-
 न्यान्त्यमाहफातन्तु भूधकम्पे । वार्ध्निचुक्षोम । बाणाकर्षणमोक्षयोरन्तर नावोधि । आपासदेवतैश्चास्त्रिभिरं युद्धे प्रहृतेऽपि कस्याऽपि
 उग्रो नाऽभूत् । इन्द्रजित्मेघबाह्वो नागपाशाङ्गं मुमुचतुः । मुग्रीवमामण्डलो नागपाशैर्वद्धौ निःशसितुमप्यसमर्थौ जातौ ।

इतश्च लब्धसंज्ञेन कुम्भकर्णेन रोषाद्भया हतो मातृतिर्मूर्च्छितो दोष्णा समुद्धृत्य कक्षान्तन्वधापि । विभीषणो राममुचे । त्व-
त्सैन्यसारभूतौ सुग्रीवशामण्डलौ रावणिभ्यां यावच्छङ्कां न नीयेते तावन्मोचयामि । मातृतिरपि कुम्भकर्णेन दोष्णा बद्धो लङ्कामप्राप्त
एव मोचनीयः । स्वामीन्सुग्रीवार्दींस्त्रीन् विना नः सैन्यमवीरमिव । अनुमन्यस्व । यामि । एवं तस्मिन्जलपत्येवाऽङ्गदो गत्वा कुम्भ-
कर्णमाक्षिप्य यो मास । क्रोधान्वयात्कुम्भकर्णे प्रोत्क्षिप्तमुजपाशे मातृतिरुत्पत्य ययौ । विभीषणो वैदेहसुग्रीवौ मोचयितुं राव-
णिभ्यां योद्बुधं दधावे । रावणी दध्यतुः । पितुरनुजेन पूज्येन सह कथं योद्धव्यम् । पूज्याद् विभ्यतां न द्वीः । इमौ च पाशबद्धा-
वरी नूनं मरिष्यतः । तदिहैवासाताम् । तातो यथा नौ नान्वेति । एवं ध्यात्वा रावणी नेशतुः विभीषणश्च वैदेहसुग्रीवौ पश्यंस्तस्यौ ।
रावणौ चिन्तामलानमुखौ तस्थतुः । रामो महालोचनाऽऽख्यं सुपर्णमरं पूर्वप्रतिपन्नवरं सस्मार । स आगत्य पद्माय सिंहनिनादाख्यं
विधां, मुशलं, स्यन्दनं, हलं ददौ । लक्ष्मणाय गारुडीं विधां, स्यन्दनं, विहुद्भन्तां च रिपुनाशिनीं गदां ददौ । वारुणाश्रेयवायव्या-
दीनि दिव्यास्त्राणि छत्रे चोभयोरपि वितीर्णवान् । सौमित्रेर्वाहनीभूतं गरुडं प्रेक्ष्य क्षणाच्चे पाशपन्नगाः प्रणेशुः । रामसैन्ये जयजया-
रावोऽजनि । सूर्योऽस्तं ययौ ।

प्रातर्भूयोऽपि द्वयोः सैन्ययोर्महारणो बभूव । रक्षोभिः कपिचम्बां शुब्धायां सुग्रीवाद्या रक्षोऽग्नीकेषु विविशुः । तैराक्रान्ता राक्ष-
सास्त्रेसुः । रावणे क्रुद्ध स्वयं धावति । कपिवीरेषु कोऽपि नाश्रे तस्यौ । तद्युधे चालितं रामं निषेध्य विभीषणः स्वयं रावणं रुरोध ।
रावणस्तं जगौ । रे कं श्रितोऽसि । येन क्रुद्धस्य ममाऽऽजौ कवलवन्मुखे क्षिप्तः । रामेणाऽऽत्मानं रक्षता त्वां प्रहिण्वता साधु मञ्चितम् ।
वत्स ! मम वात्सल्यमद्यापि त्वय्यस्ति । तद्गच्छ । एतौ रामसौमित्रौ ससैन्यावद्य हनिष्यामि । त्वममीषां बध्यमानानां संख्यापूरणो

मा भूः । मर्यानमेति । तत्र पृष्ठेऽयं हस्तः । विभीषणः प्राह । रामः क्रुद्धस्त्वां प्रति चलन्मया हलान्ययेधि । युद्धव्याजान्त्वां बोधयि-
 त्वाणाम् । अद्यापि सीता मुख्यताम् । प्रसीद । मद्वचः कुरु । नाड्यं मृत्युभयात्तवा राज्यलोभेन राममगाम् । किन्तु निर्वादिभयात् ।
 अद्यापि सीताऽप्येन निर्वादं शमय । यथा भूयोऽपि तं त्यक्त्वा त्वां भजे । क्रुद्धो रावणः प्राह । रे दुर्बुद्ध ! अद्यापि विभीषिकां दश-
 यनि ? आवृहत्याभयादेव मुख्यसे । नान्यहेतुनेत्युक्त्वा धनुरास्फालयत् । विभीषणोऽपि आवृहत्याभयादुक्तोसीत्याद्युक्त्वा चापमास्फा-
 टयामास । नौ आतरो योद्धुं प्रवृत्तावे । इन्द्रजित्कुम्भकर्णार्था राक्षसाः स्वामिभक्त्याऽभ्यधावन्त । रामः कुम्भकर्णं, लक्ष्मण इन्द्र-
 जितं, नीलः सिद्धचघनं, दुर्मर्षो घटोदरं, स्वयंभुर्दुर्मतिं, नलः शम्भुमङ्गदो मयं, स्कन्दश्चन्द्रणखं, विराधो विश्वं, भामण्डलः केतुं,
 अर्धदत्तो जम्बुमालिनं, मासतिः कुम्भकर्णमिजं कुम्भं, किट्किन्धेशः सुमालं, कुन्दो धूम्राक्षं, बालिश्चन्द्ररश्मिः सारणं, परे कपयः
 पराणि रक्षांस्यशौन्युः । एवं युद्धे वर्तमान इन्द्रजित्मुक्तं तामसास्त्रं सौमित्रोस्तपनास्त्रेण न्यवारयत् । नागपाशास्त्रं च मुमोच । तेनाऽऽ-
 वस्यमाणसर्वाङ्गः द्युक्ताजिबिषपात । विराधो लक्ष्मणाज्ञया स्वरथाङ्के क्षिप्त्वा तं स्वशिविरे निनाय । रामः कुम्भकर्णं नागपाशैर्व-
 दन्त्य । भामण्डलस्त्वं रामाज्ञया शिविरेऽर्नेषीत् । एवमन्येऽपि मेघबाहनाद्या रामस्य सैनिकैर्वद्ध्वा स्वशिविरे निनियरे । दशास्यस्तद् द-
 द्वा द्रच्छोपाहुतो विभीषणाय शूलं चिक्षेप । सौमित्रिणा तस्मिन्नन्तरालेऽपि शितैः शेरैः कणशः कृते धरणेन्द्रदत्ताममोघविजयाऽऽ-
 न्यां मृदाग्रकिमुद्धृत्य स्वेऽभ्रमयत् । तां धगद्धगिति ज्वलन्तीं तडित्छिति नादिनीं वीक्ष्य सुराः स्वेऽपसन्तुः । सैन्यानि दशममीलयन् ।
 रामोऽनुजमाह । आगतुरयं विभीषणो हन्यते । आश्रितघातिनोऽस्मान् धिगिति । सौमित्रिस्तच्छ्रुत्वा दशास्यमाक्षिपन् विभीषणाग्रे
 तस्यो । रावणस्त्वं गतदस्यं पुरः प्रेक्ष्योवाच । न तुभ्यं शक्तिरुत्क्षिप्ता । परमृत्युना मा मृधाः । यदि वा त्रियस्व, यतो भवानेव मार्यः ।

त्वत्पदे ह्ययं वराको विभीषणो मयाग्रेऽस्थत् । इत्युक्त्वा तं सौमित्रये मुमोच । सौमित्रिः सुग्रीवः श्रीशैलो नलो भामण्डलो विरा-
धोऽन्येऽपि स्वैः स्वरैस्त्वस्तामभवत् । सा तदस्त्रीधमवज्ञाय लक्ष्मणोरःस्थले पपात । तथा भिन्नो लक्ष्मणो मुमूर्च्छ । तत्सैन्ये च हाहारवो
ऽभूत् । क्रुद्धो रामो रावणमयोधयत् । स पञ्चाननरथस्त्वं द्विषं पञ्चकल्पो विरयीकृतवान् । दशस्यो दध्यौ । आतस्नेहादयं स्वयं मर्ता ।
तत्किमनेन योधितेनेति । रावणो लङ्कां स्वयंश्चास्ताद्रिं प्राप ।

रामो निवृत्तः सौमित्रिं भूषितं दृष्ट्वा मूर्च्छितः पपात । सुग्रीवादिभिः प्रापितचैतन्यो लक्ष्मणान्तिके निपद्य रुदन्नवादीत् ।
वत्स ! किं वाधते ? ब्रूहि । संहया वा वद । सुग्रीवाद्यास्त्वन्मुखमीक्षन्ते । वाचा, दशा वाऽमून् किं नाऽनुगृह्णासि ? रावणो जीवन्नाग-
दिति द्विया नूनं न वक्षि । रेरे रावण ! दुष्टात्मन् ! तिष्ठ तिष्ठ, क यास्यसीत्याहुक्त्वा धनुरास्फाल्योत्तिष्ठन्कपीशेन सविनयं वभाषे ।
प्रभो निशेयम्, । रावणो लङ्कां ययौ । अस्मत्स्वामी चैष शक्तिघातविधुरः । धैर्यं धेहि । हत एव रावणः । सौमित्रेरेव प्रतिजागरणो-
पायं चिन्तय । भूयो रामोऽभ्यधात् । भार्या हता । अनुजो हतः, रामोऽयमद्यापि तिष्ठति, शतधा न विदीर्यते । सखे सुग्रीव !
श्रीशैल ! भामण्डल ! नल ! अङ्गद ! विराधाद्याश्च सर्वेऽपि स्वकीको यात । सखे विभीषण ! त्वं न कृतार्थतोऽसि । तत्सीतापहरा-
द्भातवधादप्यधिकं शुचेऽभूः । परं पातः पश्येः । त्वां दशस्यवधात्कृतार्थीकृत्य लक्ष्मणमनुयास्यामि । अमुं हि विना किं मम सी-
तया जीवितव्येन वा । विभीषणोऽभाषिष्ट । अर्धैर्यं त्यज । शतया हतोऽपि रात्रिं जीवति । तन्मन्त्रतन्त्रादिना प्रतीकाराय यत्नयताम् ।
आमेति रामेणोक्ते सुग्रीवाद्या विद्यया राधवस्य परितश्चतुर्द्वारान्सप्तप्रान्वयधुः ।

प्राच्यां द्वारेषु तन्नाऽस्थुः सुग्रीवः पावनञ्जयिः । तारः कुन्दो दधिमुखो गवाक्षो गवयः क्रमात् ॥३७॥

उदित्यामददः कुर्मोऽहो महेन्द्रो विहङ्गमः । सुपेणश्चन्द्ररदिमश्च द्वारेऽवस्युः क्रमादमी ॥३८॥

पर्वीच्यां नीलसमरशीलितुधरमन्मथाः । जयश्च विजयश्चैव सन्भवश्चावतस्थिरे ॥३९॥

भामण्डलो चिरायश्च गजो भुवनजिह्वलः । मन्दो विभीषणश्चास्युर्दक्षिणस्यां क्रमादमी ॥४०॥

एवं सुप्रभाया काशुर्स्या मध्ये कृत्वा प्रजागरपास्त्रस्युः ।
 हतश्च कथित्वीताया जगाद । सौमित्रिः श्रुत्या हतः प्रातर्विपत्स्यते स्नेहाच्च रामोऽपि । तच्छ्रुत्वा मूर्च्छया पतिता सीता खेच-
 रीणिः प्रापित्वैतन्या परमं विललाप । हा वत्स ! ज्येष्ठं मुक्त्वा फाङ्गाः । त्वां विना क्षणमपि नायं स्यातुं क्षमः । मां मन्दभाग्यां
 धिरु । पच्छते पविदेयरयोरीदृगापवितम् । शुश्चि ! मयीद । मत्प्रवेशाय द्विधा भवेत्प्रादि । काऽपि कृपातुः खेचरी तां तथा दृष्ट्वा
 उपलोकिन्याऽजलोभयाऽज्वीत् । दंवि ! त्वदेवरः प्रातरक्षताहो भविता । रामेण च सहैत्य त्वामानन्दयिष्यति । तच्छ्रुत्वा सीता
 स्यात्स्यं भजे । रावणः सौमित्रिभारितोऽद्येति क्षणं जहर्ष । आतृपुत्रमित्रवन्द्यं च स्मृत्या स्तोद । हा कुम्भकर्ण ! हा इन्द्रजिन्मेघवा-
 हनौ ! हा वन्ता जाम्बुमात्याद्याः ! कां दद्यां प्राप्ताः स्येत्यादि ।

इतश्च राममन्त्रे कोऽपि खेचर आगत्य दक्षिणवप्रद्वाररक्षकं भाण्डलं जगौ । पद्मपादान्दर्शय मे । सौमित्रिजीवातुं वक्ष्ये । भाम-
 ण्डलेन पद्मोषान्तं नीतो नत्वा व्यजिज्ञपत् । संगीतपुरेश्वशिमण्डलनृपात्मजः सुप्रमाकुक्षिभूः प्रविचन्द्रोऽहम् । सकलत्रः खे व्रजन्
 मत्स्यविज्ञपयेचरेण मधुनिकार्वायोधिवः । शक्रत्याऽऽहत्य पातितः । साकेतपुर्यां महेन्द्रोदयोद्याने भृष्टुठितो भवभ्रात्रा भरतेन दृष्ट्वा
 गन्धामपुतेकेन निःशाल्यो व्यधापि । सद्यो रुद्रप्रदरोऽहं गन्धामपुमाहात्म्यं तवाजुजमपृच्छम् । भरतः प्राह । गजपुरादागतस्य वि-

त्वरपदे एयं वराको विभीषणो ममग्रेऽस्थत् । इत्युक्त्वा तां सौमित्रये मुमोच । सौमित्रिः सुग्रीवः श्रीशैलो नलो भामण्डलो विरा-
धोऽन्येऽपि स्वैः स्वेरस्त्रैस्तामस्रन् । सा तदस्त्रौघमवज्ञाय लक्ष्मणोरःस्थले पपात । तथा भिन्नो लक्ष्मणो मुमुर्च्छे । तत्सैन्ये च हाहारवो
ऽभूत् । क्रुद्धो रामो रावणमयोधयत् । स पञ्चाननरथसत् द्विपं पञ्चकुत्वो विरथीकृतवान् । दशस्यो दध्यौ । आतस्नेहादयं स्वयं मर्ता ।
तत्किमनेन योधितेनेति । रावणो लङ्कां स्वयंश्चाराद्रिं प्राप ।

रामो निवृत्तः सौमित्रिं भूषितं दृष्ट्वा मूर्च्छितः पपात । सुग्रीवादिभिः प्रापितचैतन्यो लक्ष्मणान्तिके निपद्य रुदन्नवादीत् ।
वत्स ! किं वाधते ? ब्रूहि । संहया वा वद । सुग्रीवाद्यास्त्वनुत्तममीक्षन्ते । वाचा, दद्या वाऽमूत् किं नाऽनुगृह्णासि ? रावणो जीवन्नगा-
दिति द्विया नूनं न वक्षि । रेरे रावण ! दुष्टात्मन् ! तिष्ठ तिष्ठ, क यास्यसीत्याहुक्त्वा धनुरास्फाल्योत्तिष्ठन्कपीशेन सविनयं वभाषे ।
प्रभो निशेषम्, । रावणो लङ्कां ययौ । अस्मत्स्वामी चैष शक्तिघातविधुरः । धैर्यं धेहि । हत एव रावणः । सौमित्रेरेव प्रतिजानरणी-
पायं चिन्तय । भूयो रामोऽभ्यधात् । भार्या हता । अनुजो हतः, रामोऽयमद्यापि तिष्ठति, शतधा न विदीर्यते । सखे सुग्रीव !
श्रीशैल ! भामण्डल ! नल ! अङ्गद ! विराधाद्याश्च सर्वेऽपि स्वौको यात । सखे विभीषण ! त्वं न कृतार्थतोऽसि । तत्सीतापहारा-
द्भातृवधादप्यधिकं शुचेऽभूः । परं प्रातः पश्येः । त्वां दशस्यवधात्कृतार्थीकृत्य लक्ष्मणमनुयास्यामि । अमुं हि विना किं मम सी-
तया जीवितव्येन वा । विभीषणोऽभाषिष्ट । अर्धैर्यं त्यज । शतया हतोऽपि रात्रिं जीवति । तन्मन्त्रवत्त्वादिना प्रतीकाराय यत्पयताम् ।
आमेति रामेणोक्ते सुग्रीवाद्या विधया राधवस्य परितश्चतुर्द्वारेणसप्तप्रान्वयधुः ।

प्राच्यां द्वारेषु तत्राऽस्युः सुग्रीवः पावनञ्जयिः । तारः कुन्दो दधिमुखो गवाक्षो गवयः क्रमात् ॥३७॥

उदिच्यामद्ददः कृमोऽङ्गो महेन्द्रो विहङ्गमः । सुपेणश्चन्द्ररश्मिश्च हारेष्वस्युः क्रमादमी ॥३८॥

प्रनीच्यां नीलसमरदीलहुर्परमनमथाः । जयश्च विजयश्चैव सन्भवश्चावतस्त्रिरे ॥३९॥
 भ्राम्पणटलो चिरायश्च गजो भुवनजिह्वलः । मेन्दो विभीषणश्चास्युर्दक्षिणस्यां क्रमादमी ॥४०॥

पृथं सुग्रीवाया काङ्कस्सो मध्ये कृत्वा प्रजागरपास्त्रस्युः ।

इत्यथ कथितस्तीताया जगाद । सौमित्रिः शक्त्या हतः प्रातर्विपत्स्यते स्नेहाच्च रामोऽपि । तच्छ्रुत्वा मूर्च्छय्या पतिता सीता स्वेच-
 र्नाभिः प्रापित्वैव नया कलणं विललाप । हा वत्स ! ज्येष्ठं पुत्रम् काङ्क्षाः । त्वां विना क्षणमपि नायं स्यातुं क्षमः । मां मन्दमान्यां
 पितु । पश्यते पतिदेवयोरीदृगापवितम् । पृथिवि ! मसीद । मत्प्रवेशाय द्विधा भवेत्त्यादि । काङ्क्षि कृपाणुः स्वेचरी तं तथा दृष्ट्वा-
 ज्वलोकित्याऽवलोकयाऽनवीत् । देवि ! त्वदेवरः प्रातरक्षताङ्गो भविता । रामेण च सहैव त्वामानन्दयिष्यति । तच्छ्रुत्वा सीता-
 स्यारब्धं भजे । रावणः सौमित्रिर्मार्तितोऽप्येव क्षणं जहर्ष । आतृणुन्मित्रवन्दनं च स्मृत्वा स्त्रोद । हा कुम्भकर्ण ! हा इन्द्रजिन्मेघवा-
 दनो ! हा वन्मा जारुमाल्याद्याः ! का दयां प्राप्ताः स्येत्त्यादि ।

इत्यथ राममेतन्म कोऽपि स्वेचर आगत्य दक्षिणवप्रद्वारक्षकं मामण्डलं जगौ । पश्यपादान्दर्शय मे । सौमित्रिजीवातुं वदये । माम-
 ण्डलेन पद्मोपान्तं नीतो नत्वा व्यजिज्ञपत् । संगीतपुरेश्यश्चिमण्डलनृपात्मजः सुप्रभाकुक्षिभूः प्रातिचन्द्रोऽहम् । सकलत्रः स्वे व्रजन्
 मदस्त्रविजयस्त्रेचरेण मेधुनिकावरायोधिवः । शक्त्याऽऽहत्य पातितः । साकेतपुयां महेन्द्रोदयोद्याने भृङ्गुठितो भवद्भ्रात्रा भरतेन दृष्ट्वा
 गन्धारयूतेकेन निःशून्यो व्यथापि । सद्यो रूढप्रहरिोऽहं गन्धारयुमाहात्म्यं तवाज्जलमपृच्छम् । भरतः प्राह । गजपुरादागतस्य वि-

सप्तमे
पर्वणि
सप्तमः
सर्गः

॥३६॥

三三三

113411

यितुमारंभे । मन्दोदरी यमदण्डं द्वाभ्यं जज्ञत्प । सर्वोऽपि पूर्वोऽप्यहानि जिनधर्मतोऽस्तु, अन्यथा वधात्मको दण्ड इति लो-
कायामाधोपप । स तथा चक्रे । सुग्रीवस्तच्चरैर्ज्ञात्वा यावद्वहुरुपिणीं विद्यां न साधयति तावत्साध्योऽयमिति रामं व्यज्ञपयत् । त्वया
पञ्चोऽपि स्मिन्वोचे । शान्तं ध्यानस्थं तं कथं गृह्णामि । स इव नाहं हली । अज्ञादयस्तद्रामवचः श्रुत्वा हलमेव शान्तिवैत्ये गत्वा
विविधातुपसर्गान् व्यधुः । स तु ध्यानान्मनागपि नाज्वालीत् । अहो जगद् । रामाङ्गीतेन त्वया किमिदं पातण्ड्यमारंभे । त्वया
मन्दोदरी परोक्षे महासती सीता जह्रे । अहं तु तव पश्यतोऽपि मन्दोदरीं हसामि । इत्युक्त्वा खर्वो मन्दोदरीं कैवशक्यं । स तु न प्रेक्षां-
मद्भर्तुः परोक्षे महासती सीता जह्रे । अहं तु तव पश्यतोऽपि मन्दोदरीं हसामि । इत्युक्त्वा खर्वो मन्दोदरीं कैवशक्यं । स तु न प्रेक्षां-
चक्रेऽपि । विद्या नभो सिध्यति । स्मृता समागच्छेः । साञ्चर्ये । कस्य रूढेन्यं प्रापुः । दयास्यो मन्दोदरीर्हृदोदन्तं श्रुत्वा हुंकारं
पश्यन्वाच । सर्वं त्वया सिध्यति । स्मृता समागच्छेः । साञ्चर्ये । कस्य रूढेन्यं प्रापुः । दयास्यो मन्दोदरीर्हृदोदन्तं श्रुत्वा हुंकारं
कृत्वा स्नातशुको देवसम्प्राप्तान् गत्वा सीतां जज्ञत्प । सुविप्रदन्तं नृपि । सम्यक्त्वं तु त्वमनिदेवतौ हत्वा त्वकनियममङ्गमीरुत्वा
प्रसन्नत्वां सेविष्ये । सा तद्वाचा मूर्च्छिता कर्मिच्छन्वन्तं नान्दोदरीं जज्ञत्प । कमात्मा न मानिताः, हुलं कलङ्कितम् । अथ
दरयो । अस्यां मे रागाः स्थले कमलरोपपन्नं । मया दृष्टं न चक्रे । ददित्वा नृपो जज्ञत्प । अमुं चार्पयिष्यामि । इदं धर्मं यद्यथेति
वेदेनां मुञ्च तत्र विवेकः । रामाकान्तेन मुक्तिं प्रप्तुनान्द्यः । नचो बद्धाज्जाज्जेयं । अमुं प्रवृत्ते । लक्ष्मणोऽपरश्चासि विधुप
निश्चित्य तां निशामतीत्यापयकुनेवार्पमाणोऽपि धुये चचाल । भूयोऽपि द्रयोः सैन्ययोर्दं प्रवृत्ते । लक्ष्मणोऽपरश्चासि विधुप
दयास्यं विशिखैरान्छादयमास । तद्विक्रमं दृष्ट्वा सायङ्को रावणो बहुरूपां विद्यां सम्प्राप्त । स्मृतिप्राप्ताज्जातायां तत्र विधायाम् राव-
णोऽनेकशो भैरवाणि रूपाणि विचक्रे । लक्ष्मणो भूमी खे पृष्ठेऽप्यर्थायानाज्जवर्षिणो रावणनिवापयत् । स्वयं तादृश्यस्य एकोऽपि

वाञ्छितैः दुर्भयान । रावणो विपुलधनं स्मत्वा भ्रमयित्वा मुमोच । तनु प्रदक्षिणां कृत्वा सौमित्रेर्दक्षिणे करे तस्यौ । रावणो विप-
 क्कां दप्यौ । सत्यं मुनिरन्यो ज्ञे । विभीषणादीनामालोचनिर्णयश्च सत्योऽभूत् । विभीषणस्तं विषणं दृष्ट्वा पुनर्जगौ । आवधेज्जि-
 र्वाधपुस्तनमुच्च सीताम् । रावणः हृदोऽभ्यधात् । रे मम किं चक्रमेवाऽस्त्रम् ? सचक्रमपि रिपुं मुष्टिना हनिष्यामि । लक्ष्मणस्तस्येत्यं
 विधुयतां बधस्तेनैव चक्रेणाऽपाटयत् । तदा ज्येष्ठकुल्याकादश्यामहः पश्चिमे यामे मृतो दद्यास्सत्यं नरकं प्राप । सुरैर्जयजयेति वदन्नि-
 नीमित्रैरुत्तरं पुष्पष्टिधके । कपयो हर्षाञ्जवतुः ।

॥ इत्याचार्यर्षिर्हमचन्द्रविरचिते त्रिपष्ठिशलाकापुरुषचरित्रे नाद्यवन्द्ये सप्तमे पर्वणि रावणवधो नाम सप्तमः सर्गः ॥

॥ अथाष्टमः सर्गः ॥

विभीषणः कान्दिशोकान्नास्मान्पद्मनारायणावष्टमौ वलहरी श्रयध्वमित्यूचे । तौ च तेषां श्रितानां प्रसादं चक्रतुः । विभीषणो
 आतरे दत्तं दृष्ट्वा शोकावेषानमुमुषुर्लुरिकय । स्वकुक्षिं निमग्नत्वा आवर्मावर्तित्युच्चैः क्रन्दन्मन्दोदयार्दिद्युतो राघवाभ्यामिति प्रत्यवोधि ।
 ईदृक् विकर्मा न शोच्योऽयम् । वीरपृथ्वा मृत्युं गतोऽसौ कीर्तिपात्रम् । अस्योत्तरकायाणि कुरुध्वम् । एवं कुम्भकर्णादयोऽपि प्राप्स-
 वन्मनाः प्रयोधिनः । सर्वेऽपि सम्भूय गोदीर्घचन्दनैः कर्पूरागलसन्मिश्रैर्दशास्त्रसंस्कारं चक्रुः । पद्मस्ते च पद्मसरस्येत्य त्वात्वा

न्धसार्थवाहस्यैको महिणोऽध्वन्यतिभारश्रुटितोऽजापतत् । पुरीजनस्तच्छीर्षं पादं विन्यस्य चचार । स विपन्नोऽक्कामनिर्जरायोगा-
च्छ्वेतंकरपुरेशः पवनपुत्रकार्यो वायुकुमारः सुरोऽभूत् । कुट्टोऽस्मिन्नजनपदे व्याधिं व्यधात् । महेशवर्तिनोऽपि द्रोणमेघनृपस्य मन्मा-
तुलस्य देशे गृहे च व्याधिर्नाभूत् । मातुलो मया पृष्टो जगौ । मङ्गार्या प्रियङ्करा व्याधिबाधिता गर्भे जाते तत्प्रभावाद्वाधिना मु-
मुचे । क्रमाच्च विशल्याऽऽल्यं सुतामदत् । विशल्यास्नानान्भुसिक्तश्च जातरुणपि लोको मद्देशे नीरुगभूत् । मया सत्यभूतशरणो-
मुनिः पृष्टः पुत्र्याः प्राणजन्मतपसः फलमाचख्यौ । व्रणसंरोहणं शल्यापहारो व्याधिक्षयोऽस्याः स्नानाऽभ्यसा भावी लक्ष्मणश्च
भर्ता । तेनपिचवसाऽनुभवाच्चायमस्याः प्रभावि मया निश्चिक्ये । हत्त्युक्त्वा द्रोणमेघो ममापि तत्स्नानजलमार्पयत् । तेन ममापि भू-
नीरुगजनि । त्वं च तत्सिक्तो निःशक्तिशल्यः संरुद्धव्रणश्चाभूः । तत्प्रभो ! आप्रातस्तत्स्नानान्भु समानयत । त्वर्यतां त्वर्यताम् । ततो
रामाज्ञया भामण्डलश्रीशैलार्ज्जुना विमानेनाऽयोध्यां प्राप्ताः । प्राप्तादोङ्के शयानं भरतं दृष्ट्वा सङ्गीतेन प्रबोधयामासुः । भरतपृष्टो भा-
मण्डलो नत्वा कार्यं जगौ । एतन्मया तत्रेयुषा सेत्स्यतीति भरतस्तद्विमानारूढः कौतुकमङ्गलं पुरं प्राप । भरतेनाऽर्थितो द्रोणमेघः
लक्ष्मणेन सहोद्वाह्य स्त्रीसहस्रयुतां विशल्यां ददौ । भामण्डलोऽयोध्यायां भरतं मुक्त्वा विशल्यायुतो ज्वलद्द्वीपविमानस्थोऽर्कोदयआ-
न्त्या भीतैर्निजैः क्षणं दृष्टो लक्ष्मणान्तिकं ययौ । विशल्यया पाणिना स्पृष्टात्सौमित्रैः क्षणाच्छक्तिर्निर्गत्य समुत्पतन्ती हनुमतोत्पत्य
गृहीता । सा देवतारूपा प्राह । न मे दोषः । अहं प्रह्लासिस्वसा धरणेनाऽस्मै दत्ता, विशल्याप्राकृतपस्तेजः सोढुमशक्ता यास्यामि । मां
प्रेष्यभावादनागसं मुञ्च । सा मुक्ता तिरोधत् । विशल्या भूयोपि सौमित्रि पाणिना पस्पर्श । गोशीर्षचन्दनेन च शनैः शनैर्विलि-
लेप । सौमित्रो रूढव्रणो द्राक् सुप्तोत्थित इव रामेण सस्त्रजे । रामोऽस्मै विशल्यावृतं च शशंस । तत्स्नानान्भुना च स्थानपरंश्चाऽभ्य-

पंचयत् । तदैव रामाजया सौमित्रिः कन्यासहस्रयुतां विशल्यामुपपायत । तदा सौमित्रिजीवनोद्वाहजः कोऽप्युत्सवो विद्याधरेशैश्चक्रे ।

दशस्यस्त्वज्ञात्वा मन्त्रिभिरमन्त्रयत् । मम भावोऽयमभूत् । शक्तिहवो लक्ष्मणः प्रार्थमर्ता । तत्स्नेहाद्रामोऽपि । कपयो नष्ट्वा
यासन्ति । कुम्भकर्णेन्द्रजिन्मुल्याश्च स्वयमेव्यन्ति । लक्ष्मणो दैववैगुण्याज्जीवितः । कुम्भकर्णार्थाः कथं मोचयितव्याः । मन्त्रिणः
प्रोचुः । सीतामोक्षं विना तेषां न मोक्षः । प्रत्युताशिवम् । निजं कुल रक्ष रक्ष । राममेवानुनय । रावणस्तानवमत्य सामन्तं दूतं सा-
मद्वानदष्टपूर्वमनुश्लिष्य रामान्ते प्राहिणोत् । स गत्वा राममुत्थे । दशस्यस्त्वां वक्ति । मद्रन्धुवर्गं मुञ्च सीतामनुमन्यस्व । राज्याद्विना
गृहाण । शीणि कन्यासहस्राणि दास्ये । एवं चेन्न तुप्यसि तदा नैतत्सर्वं न च जीवितम् । रामोऽभापत । नाऽर्थो मे राज्यादिना
नैतन्निर्वाप्तयित्वा ग्रहेष्यति तदा तद्वन्धुवर्गं मोक्ष्ये नान्यथा । सामन्त ऊचे । स्त्रीमात्रकृते स्वं प्राणसंशये मा क्षेप्सीः । चेदेकवारं
नगणादवः सौमित्रिर्जीवितोऽद्य कथं स जीविष्यति, त्वं, कपयश्च । रावण एकोऽपि विश्वं हन्तुमलम् । लक्ष्मणः क्रोधाद्भापे । रे
दशाधम ! रावणोऽद्यापि स्वशक्तिं परशक्तिं वा न वेत्ति । हववद्वपरिवारो भायशिपीकृतोऽपि पौरुषं नाटयति । अहो धाष्टव्यम् ।

तन्मं गृह्णाय सन्नाहय । मद्रन्धुजस्वं हन्तुं सज्ज एव । दूतोऽपि विभाषितुकामः कपिभिर्ग्रीवायां धृत्वा निरवास्यत ।
दशस्यो दूतात्तच्छ्रुत्वा सचिवान्सम्प्रति किं कार्यमित्यनुश्रुयोज । तेऽप्यब्रुवन् । सीताऽर्पणमुचितम् । सर्वं कार्यमन्वयव्यतिरे-
कान्यां परीक्ष्यते । व्यतिरेकफलं दृष्टम् । अन्यफलं पश्य । सीताऽर्पणाद्विमुक्तैरक्षतैर्वन्धुभिः सुतैः सम्पदा चैवस्व । दशस्यस्तेषां
नोत्ताऽप्यपि मर्मादिव द्धान्वदेनश्चिरं दप्यो । बहुरुपाया विद्यायाः साधनं हृदि निर्णय्य ज्ञानवक्रपायीभूय ज्ञान्तिचैतयं ययौ । श्री-
ज्ञानवैश्वर्या स्नातं कृत्वा गोपीपंचन्दनेनाह्वयं देवतश्च पुष्पैः पूजां चकार । तुष्टाव । पुरेतरन्धिलसीनोऽक्षस्रग्धारी विद्यां साध-

यितुमारेभे । मन्दोदरी यमदण्डं द्वाःस्थं जजल्प । सर्वोऽपि पूर्वोऽष्टाहाति जिनधर्मरतोऽस्तु, अन्यथा वधात्मको दण्ड इति ल-
ङ्कायामाधोपय । स तथा चक्रे । सुग्रीवस्तच्चरैर्ज्ञात्वा यावद्बहुरूपिणीं विधां न साधयति तावत्साध्योऽयमिति रामं व्यज्ञपयत् ।
पद्मोऽपि स्मितवोचे । शान्तं ध्यानस्थं तं कथं मृक्षामि । स इव नाहं हली । अङ्गदादयस्तद्रामवचः श्रुत्वा ह्यजमेव शान्तिचैत्ये गत्वा
विविधानुपसर्गान् व्यधुः । स तु ध्यानान्मनागपि नाऽचालीत् । अङ्गदो जगाद । रामाङ्गीतेन त्वया किमिदं पाण्डुमारमे । त्वया
मद्भर्तुः परोक्षे महासती सीता जह्रे । अहं तु तव पश्यतोऽपि मन्दोदरीं हरामि । इत्युत्वा रुदतीं मन्दोदरीं कैचक्षकर्व । स तु न प्रेक्षां-
चक्रेऽपि । विद्या नभो द्योतयन्ती च प्रादुर्भूयोवाच । सिद्धाऽस्मि । किं करोमि विश्वं तव वशे ? क्रियन्मात्रौ काङ्कुत्स्थौ । रावणः
प्रत्युवाच । सर्वं त्वया सिध्यति । स्मृता समागच्छेः । साऽन्तर्दधे । कपयः खसैन्यं प्राणुः । दशास्यो मन्दोदर्यङ्गदोदन्तं श्रुत्वा हुंकारं
कृत्वा स्नातमुक्तो देवस्मणोद्याने गत्वा सीतां जजल्प । सुचिरमनुनीताऽसि । सम्प्रति तु त्वत्पतिदेवरौ हत्वा त्वत्कनियममङ्गभीरुत्वः
प्रसह्य त्वां सेविष्ये । सा तद्वाचा मूर्च्छिता कथंचिच्छब्धसंज्ञा रामसौमित्र्योश्चेन्मृशुस्तदा मेऽनशनमित्यभिजग्राह । दशास्यस्तच्छ्रुत्वा
दह्यौ । अस्यां मे रागः स्थले कमलरोपणवत् । मया युक्तं न चक्रे । यद्विभीषणोऽवज्ञातः, अमात्या न मानिताः, कुलं कलङ्कितम् । अद्य
चेदेनां मुञ्चे तत्र विवेकः । रामाक्रान्तेन मुक्तेति प्रत्युताऽयशः । तत्रौ बद्धाऽऽऽनेष्ये । अमुं चार्पयिष्यामि । इदं धर्म्यं यशश्चेति
निश्चित्य तां निशामतीत्यापशङ्कनैर्वार्यमाणोऽपि युधे चचाल । भूयोऽपि द्वयोः सैन्ययोर्दुर्द्धं प्रववृते । लक्ष्मणोऽपररक्षांसि विधूय
दशास्यं विशिखैराच्छादयमास । तद्विक्रमं दृष्ट्वा साशङ्को रावणो बहुरूपां विधां सस्मार । स्मृतिमात्राऽऽगतायां तत्र विधायां राव-
णोऽनेकशो भैरवाणि रूपाणि विचक्रे । लक्ष्मणो भूमौ खे पृष्ठेऽग्रे पार्श्वयोर्नानाऽस्त्रवर्षिणो रावणानेवापश्यत् । स्वयं तादृश्यस्य एकोऽपि

तादिभिर्धनैः दूरं ज्ञेयान् । रावणो विभुराधकं स्मृत्वा अमायित्वा मुमोच । तत्तु प्रदक्षिणां कृत्वा सौमित्रेर्दक्षिणे करे तस्थौ । रावणो विप-
 ल्यो दधौ । मृत्युं मुनिवचो ज्ञेयं । विभीषणादीनामालोचनिर्णयश्च सत्योऽभूत् । विभीषणस्तं विपणं दृष्ट्वा पुनर्जगौ । आतश्चेज्जि-
 ज्ञां विपुलान्गुश्च सीताम् । रावणः क्रुद्धोऽभ्यधात् । रे मम किं चक्रमेवाऽस्त्रम् ? सचक्रमपि रिपुं मुष्टिना हविष्यामि । लक्ष्मणस्तस्येत्यं
 विभुं गतो वक्षस्त्वेतन्व चक्रेणाऽपाटयत् । तदा ज्येष्ठकृष्णकादभयामहः पार्श्वमे यामे मृतो दशास्यस्तुत्यं नरकं प्राप । सुरैर्जपजयेति वदन्नि-
 नीमित्रेस्त्वं पुण्यदृष्टिक्रे । कपयो हर्षाज्जगुः ।

॥ इत्याचार्यश्रीहंसचन्द्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुरुषचरित्रे गद्यवन्द्ये सप्तमे पर्वणि रावणवधो नाम सप्तमः सर्गः ॥

॥ अध्याष्टमः सर्गः ॥

विभीषणः कान्दिशीकान्साधसानपथनासायणावष्टमौ बलहरी श्रयच्चमिन्यूचे । तौ च तेषां श्रितानां प्रसादं चक्रतुः । विभीषणो
 आतारं दत्तं दृष्ट्वा दोषावेधानमुत्पुष्टुरिकया स्वकुक्षिं निमग्नं आतर्भावतिरित्युच्चैः क्रन्दन्मन्दोदयतिद्यूतो राघवाभ्यामिति प्रत्यवोधि ।
 ईदृशं विक्रमा न दोष्योऽप्यम् । वीरवृत्त्या मृत्युं गतोऽसौ कीर्तिपात्रम् । अस्योत्तरकार्याणि कुरुष्वम् । एवं कुम्भकर्णादयोऽपि प्राप्त-
 यन्मनाः प्रवोषिताः । सर्वेऽपि सम्भूय गोदीर्घचन्दनैः कर्पूरागारसनिर्मिश्रैर्दद्यास्याङ्गसंस्कारं चक्रुः । पद्मस्ते च पद्मसरस्येत्यज्ज्ञात्वा

दशास्याय जलज्जलं ददुः । रामकुम्भकर्णीदिनस्वस्वराज्यानि श्रयध्वमित्याह । तेऽपि शोकविस्मयभृतो गद्गदाक्षरं जगदुः । नाऽर्थो राज्ञेन प्रवज्यां ग्रहीष्यामः ।

अत्रान्तरे कुसुमायुधोद्यानेऽप्रमेयबलाख्यश्चतुर्जानी मुनिराययौ । तत्रैव राज्ञौ तस्य केवले ज्ञाने जाते सुरा महिमानं चक्रुः । राघवौ कुम्भकर्णाद्याश्च प्रातर्गतत्वा नत्वा धर्मं शुश्रुवुः । विरक्तौ शक्रजिन्मेघवाहनौ स्वभवान्प्रच्छतुः । मुनिराह । कौशाम्ब्यां प्रथम-
पश्चिमौ युवां निःस्वौ बन्धू । भवदत्तर्षेः प्रवज्य विजह्युः । अन्येद्युः कौशाम्ब्यां गतौ मधुत्सवे इन्दुमुख्या पत्न्या क्रीडन्तं नन्दी-
वोपनुपं ददृशुः । पश्चिमस्तं दृष्ट्वा ईदृक्क्रीडापरोऽनयोः पुत्रो भूयासमिति कृतनिदानस्तयोः सुतो रतिवर्धनोऽभूत् । उद्यौवनः प्रा-
सराज्यः पितेव विविधं रेमे । प्रथमर्षिस्तु ब्रह्मकल्पे सुरीभृतो मुनिरूपेणाऽगत्य तं प्रवोधयति स्म । ततः प्रवज्य ब्रह्मलोके सुरत्वं
प्राप । ततो द्वावपि च्युतौ विबुद्धनगरे आतरो । भूपौ प्रवज्याच्युते सुरीभूय दशास्यसुतौ युवां जज्ञाथे । रतिवर्धनमातेन्दुमुखी तु
भवं आन्त्वा मन्दोदरी युवयोर्जननी जज्ञे । कुम्भकर्णेन्द्रजिन्मेघवाहनाद्या मन्दोदर्यादयश्च तच्छ्रुत्वा प्राव्रजन् । रामस्तु सानुजमुग्रीवो
विभीषणेन वेजिणा दर्श्यमानपथः स्वेचरीभिः कृतमङ्गलो महत्या क्रध्या लङ्कां विवेश । पुष्पगिरेर्मूर्धन्युद्याने हनुमता यथाऽऽ-
ख्यातां सीतां ददर्श । तामुत्तिष्ठप्य निजाङ्गे धारयामास । सिद्धगन्धर्वाद्या इयं सीता महासती जयतिवति व्योम्नि जुष्टुषुः । सीता
नमन्तं सौमित्रि चिरं जीवेत्यादि ब्रुवाणा मूर्धनि जघ्नौ । भामण्डलमपि नमन्तमाशिषाऽनन्दयत् । सुग्रीवविभीषणश्रीशैलाऽङ्गदाद्या
अपि स्थनामाख्यानपूर्वं तां नेष्टुः । रामः सप्रियो भुवनालङ्कारं गजमध्यास्य कपीशादिद्वतो दाशार्यं धाम गतः । तत्र श्रीशान्ति-
चैत्ये विभीषणाऽर्पितैस्त्वहारैः श्रीशान्तिमानर्च । ततः सपरिवारोऽपि विभीषणाऽभ्यर्थितो विभीषणगृहे गत्वा देवार्चनस्नानभोज-

नादि चक्रे । विभीषणो देवामसी परिधाय कृताञ्जलिः सिंहासनासीनं रामं जगाद । रत्नादिः कोशोऽयमिदं हस्तिहयादि, राक्षस-
 र्द्वेषधायं पृथगात्, त्वत्पत्तिरस्मि । तत्र राज्याभिषेकं कुर्यात् । लङ्कां पवित्रय । मामनुगृहाण । रामोऽभ्यधात् । मया लङ्काराज्यं पुरा
 ने दत्तम् । भक्तिः प्रीतिः किं व्यस्मार्थः ? इत्युक्त्वा तदैव तं लङ्काराज्येऽभिषिषेच । स्वयं सपरिवारो रावणौको ययौ तत्र रावणो सिं-
 होऽनादीनां प्राक् स्वल्पप्रतिपन्नाः कन्या समाजया विद्याधरैरानीता यथाविधि व्यवहयताम् । सुग्रीवाद्यैः सेव्यमानौ पङ्क्ति-
 भक्तिचक्रमतुः ।

अनन्तरं विनयस्वल्पयामिन्द्रजिन्मेघवाहनौ सिद्धौ । तन्मेघरवं तीर्थं जज्ञे । कुम्भकर्णो नर्मदानद्यां सिद्धः । तत्तीर्थं पृष्ठरक्षिता-
 ऽऽयं पशूय । इतथ साकं तपुरं रामलक्ष्मणान्भ्यं शुद्धिमज्जानत्यौ दुःखिते तस्थतुः । तदा च धातकीखण्डात्तत्राऽऽगतौ नारदस्ते दुः-
 खं तुं पप्रच्छ । अपराजिता जज्ञत्य । मत्सुतौ वनं यातौ । सीताऽपहारे रात्रेण न रात्रेण शक्त्या ताडिते सौमित्रौ विशल्या तत्राऽऽनायि ।
 ततौ न विप्रो वरतो जीवति न वेत्युक्त्वा हा वत्स वत्सेति रुदन्ती सुमित्रामप्यरोदयत् । नारदः प्राह । युवां सुस्थिते भवतम् । शुभ-
 तदुत्थानं प्यामि । आनं प्यामि । ततौ नारदो लङ्कायां गत्वा रामाय मातृवृत्तमाचख्यौ । रामो विभीषणं प्राह । मातृणां दुःखं विस्मृत्य
 न्यद्रुज्य निरमम्यम् । यावन्मातरोऽस्मदुःखाच्च विपद्यन्ते तावत्तत्राऽद्य यामः । अनुजानीहि । लङ्केऽथो नत्वोचे । पोड्याहान्यत्र
 तिष्ठ । यावत्सर्वः श्रित्तिभिरयोष्यां स्वःपुरीसमां विदधे । एवमस्त्विति रामेणोक्ते स तथा चक्रे । तदा रामेण विसृष्टो नारदो गत्वा
 मातृणां पुत्राऽऽत्तायोत्तत्रमानपात् । पोड्येऽहं राघवो सान्तःपुरौ पुष्पकास्त्वौ लङ्केऽसुग्रीवमामण्डलादिद्वतौ क्षणादयोऽयमीयतुः ।
 भरतं राजानन्तं सानुजेऽभ्यागाते पुष्पकं रामान्नयोपलभं जगाम । भरते सानुजे पूर्वमेवेभादुत्तीर्णं तौ सोत्कण्ठौ पुष्पकादुत्तरतुः ।

त्रिषष्टि-
शलाकापुः
पचरिते

॥३८॥

रामो भरतशत्रुघ्नौ पादान्ते लुठन्ताबुत्थाप्य परिपस्वजे । लक्ष्मणोऽपि तौ नमन्तावालिलिङ्ग । रामस्त्रिभिरनुजैः सार्धं पुष्पकमारुह्या-
ज्योध्याप्रवेशाय समादिदेश । रामसौमित्रौ महामहेन स्वप्रासादं जग्मतुः । रामः ससौमित्रिः पुष्पकादुत्तीर्य मातृगृहेऽपराजितां देवी-
मपरश्च मातृवर्गं ननाम । ता आशिषो ददुः । सीताविशल्याद्याः श्वश्रून्मन्त्र्यस्ताभिरस्मद्वद्वीरप्रसविन्यो भूयास्तेत्याशास्यन्त । अप-
राजिता देवी भूयोऽपि लक्ष्मणं पाणिना स्पृशन्ती मूर्ध्नि चुम्बन्ती चैवमुवाच । दिष्ट्या दृष्टोसि । पुनर्जातोसि । त्वत्परिचर्यया रामसी-
ताभ्यां तानि तानि वनवासकष्टान्यतिनीतानि । लक्ष्मणोऽबदत् । तातेनेवार्येण त्वयेव सीतया लालितो वनेऽपि सुखमस्थाम् । महु-
ल्ललितादेव सीताऽपहारः । परमार्थः सपरिवारोऽपि शुभमदाशीर्भैर्वरवार्धिं लङ्घित्वा क्षेमेण ययौ । भरतोऽज्योध्यायामुत्सवमकारयत् ।
अन्यदा भरतो रामं नत्वोवाच । आर्य ! त्वदाज्ञयेयत्कालं राज्यं हृतम् । चेदार्थाज्ञा राज्यपालनेर्जाला नाऽभविष्यत् तत्तावपादैः
सहैव पाव्रजिष्यम् । व्रतायानुमन्यस्व । राज्यं प्रतीच्छ । भवोद्विग्नस्त्वयि प्राप्ते स्थातुं नोत्सहे । रामः साश्रुः प्राह । वत्स ! किं वक्षि ?
राज्यं त्वमेव कुरु । वयं त्वय्युत्काः समागताः । स्वविरहव्यथां मा दाः । तिष्ठ । ममाज्ञां प्रापवत्कुरु । इत्यग्राहपरं रामं ज्ञात्वा नत्वा
स चलन्सौमित्रिणोत्थाय पाणिना दधे । भरतं व्रताय यान्तं ज्ञात्वा सीताविशल्याद्याः ससम्भ्रमास्तत्राऽऽजग्मुः । भरतस्य व्रताग्रहं
विस्मारयितुकामा जलक्रीडार्थमर्थनां चक्रुश्च । स च सान्तःपुरोऽपि तासांमुपरोधेन क्रीडासरसि मुहूर्तं चिक्रीड । भरते जलान्निर्गत्य
तीरस्थे ससम्भ्रममूल्य तत्राऽऽगतो भुवनालङ्कारो मदन्धोऽपि भरतदर्शनादमदोऽभूत् । तद्दर्शनाद्भरतोऽपि मुमुदे च । रामसौमित्रौ
ससम्भ्रमौ ससामन्तौ तद्गन्धनायाऽऽजग्मतुः । रामाज्ञया हस्तिपकैः स सप्तमे निन्ये ।

देशभूषणकुलभूषणर्षी आगतौ । तत्रत्यै रामसौमित्रिभरताः सपरिवारा ययुः । रामोऽपृच्छत् । भरतदर्शनाद् भुवनालङ्कारः करी

पथं निर्गम्यतः । दंष्ट्रभूषणः कंबली जगौ । ये श्रीनाभेयेन सह चत्वारो नृपमहत्ताः प्राव्रजन्, ते निर्विण्णास्तापसा वभूवुः । तेषु
 भूरादनामुग्रभद्रपुत्रौ तापसी चन्द्रोदयस्रोतयो चिरं भवं श्रेमतुः । चन्द्रोदयो गजपुरे कुलङ्करो राजाऽभूत् । क्षरोदयोऽपि तत्रैव
 श्रुतिविद्विजः । अन्यदा कुलङ्करनृपलापसाश्रमं गच्छन्नाभिनन्दनपिणाज्विघ्ननिनोच । पञ्चाग्रितपः कुर्वता तपस्विना दग्धुमानी-
 तस्य काष्टस्यान्तत्तर पूर्वभवपितामहः सर्पस्वष्टिवि । तं रक्षेः । स तत्र गतो दाहदराणात् तं तथा दृष्ट्वा विस्मितः मविब्रजिषुः श्रुति-
 रनिद्विजेन नाऽयं युष्माकमाम्नायको धर्मः, तव च चेतिर्वेधस्तदन्विमे वयसि दीक्षा ग्राह्येति निषिद्धः किं कर्तव्यमिति ध्यायं-
 श्मयो । पुरोधाः सक्तया राक्षसा विषटनानामारितथ । श्रुतिरतिरपि क्रमान्मृतः । द्वावपि भवं आन्त्वा राजगृहे कपिलविप्रसुतौ विनो-
 दरमणौ जार्ता । रमणो दंष्ट्रान्तरे वेदमधीत्य निशि राजगृहमागतौ वहिरेव पक्षगृहे सुष्याप । विनोदमार्या शाला तदा दत्तद्विजेन
 नृजमदेवा तन्माऽऽमता । विनोदोऽपि तामन्वाययो । सा दत्तबुद्ध्या रमणमुत्थाप्यारमयत् । विनोदोऽप्यसिन्ता तं जघान । शालया
 रमण-दुष्यं विनोदोऽपि जज्ञे । तौ चिरं भवं श्रेमतुः । विनोदो धनारख्येभ्यपुत्रोऽभूत् । रमणस्तु धनसुतो भूषणाऽऽख्यः । धनाज्ञया
 व्यूढाभिप्रयत्नकन्यः फ्रीटलेकदा राक्षसेत्येयामे श्रीधरपेः केवलज्ञाने जाते देवैरारब्धसुत्सवं दृष्ट्वा जातधर्मबुद्धिः सौधादुत्तीर्य नन्तुं च-
 तितो मार्गे भर्षदष्टधिर द्रुमगतिविश्राम । जम्बूद्वीपपरविदेहे रत्नपुरेऽचलचक्रिमुतः प्रियदर्शनः मविब्रजिषुस्ताताऽऽग्रहात्परिणीत-
 कन्याताडनप्रयः सविश्रस्तमयो । चतुःषष्टिर्पसदस्त्राणि गार्हस्थ्येऽपि तपस्तप्त्वा ब्रह्मकल्पे सुरोऽजनि । धनोऽपि भवं आन्त्वा द्विज-
 नुतां भृदुधतिपुत्रदयसनीं वेभ्यातक्तो धृतोऽन्ते ब्रताद् ब्रह्मलोके देवोऽभूत् । च्युत्वा पूर्वभवमायादोषाद्वैताद्याद्राचयं गजो जातः ।
 प्रियदर्शनजीवरतु न्युन्था भरतोऽपम् । तेन भरतदर्शनाज्जातस्मृतिरयं । गजो विवेकादमदः ।

तच्छ्रुत्वा भरतो राजसहस्रेण व्रतं ललौ, मुक्तश्च । राजसहस्रमपि नाना लब्धीः प्राप्योचितं पदं प्राप । कुञ्जरोऽपि नानातपः कु-
त्वाऽनशनी ब्रह्मलोके ययौ । भरताऽन्वा कैकेय्यपि व्रतादन्ययं पदं लेभे । भरते दीक्षिते भूचरखेचरा भूषा राममभिषेकाय प्रार्थयन् ।
रामादेशात्सौमित्रवसुदेवत्वाभिषेकं चक्रुः । रामस्य बलदेवत्वाभिषेकश्च । रामो विभीषणाय रक्षोद्वीपं, सुग्रीवाय कपिद्वीपं, हनुमते
श्रीपुरं, विराधाय पाताललङ्कां, नीलाय ऋक्षपुरं, प्रतिक्षर्याय हनूपुरं, रत्नजटिने देवोपगीतनगरं, भामण्डलाय वैताढ्ये रथनूपुरमन्ये-
भ्योऽन्यानि पुराणि दत्त्वा वत्स । ते यो रोचते तं देशं प्रार्थयेति शत्रुघ्नं प्राह । स च मथुरां ययाचे । रामोऽभ्यधात् । वत्स ! दुः-
साधा सा पुरी । तत्र मथुराजस्य चमरार्पितं शूलं दूराद्रिप्सून्हत्वा तत्करेऽभ्येति । शत्रुघ्नः प्राह । त्वद्भ्राताऽस्मि । करिष्ये मधोः प्रतीकारम् ।
रामः शत्रुघ्नमाग्राहिणं ज्ञात्वाऽन्वशात् । अपशूलः स योधनीय इति । रामोऽस्मा अक्षय्यशरौ तूणौ ददौ । कृतान्तवदनं च सेनान्यं
सहाऽऽदिदेश । लक्ष्मणोऽपि तस्मा अग्निमुत्थानशरानर्णवावर्तं च धन्वापर्यत् । शत्रुघ्नः प्रस्थितो गत उपमधूपक्षं नदीतटेऽवात्सीत् ।
चराश्चाऽभ्यधुः । मधुः पुरीपूर्वादिकस्थे कुबेरोद्याने जयन्त्या पत्न्या क्रीडति । शूलं शस्त्राऽगारेऽस्ति । तद्योधनेऽयं कालः । हलङ्गः
शत्रुघ्नो निशि मथुरां विवेश । मधुं च विशन्तं स्वयं बलै ररोध । रण आदौ मधुसूतं लवणमवधीत् । मधौ क्रुद्धे रुध्यमाने लक्ष्मण-
दत्तं धनुः शरांश्च सस्मार । स्मृतोपनतं तच्चापमधिज्यीकृत्याऽग्निशरैस्तं जघान । मधुर्वीरविधुरो दध्यौ शूलं करे नाऽऽययौ, रिपुर्न
जघ्ने, मुधा जन्म गतं, जिनेन्द्रो नाऽर्चितः, चैत्यानि न कारितानि, पात्रेभ्यो नो दत्तमिति ध्यायन्नात्तदीक्षो नमस्कारं स्मरन्मुत्वा
सनक्कुमारे देवो जघ्ने । तद्विमानसुरा मधुदेहस्योपरि पुष्पाणि बहवुः । मधुदधो जयतिवति जुष्टुषुश्च । तच्छूलं देवतारूपं चमरान्तिके
गत्वा शत्रुघ्नाच्छलोत्पन्नां मधुमूर्तिं शशंस । क्रुद्धश्चमरः स्वयं चलन्मुपगेशेन वेणुदारिणा कयासीति पृष्टः प्राह । शत्रुघ्नं हन्तुं यास्यामि ।

राद्येद्यो जगो । सौमित्रिणाऽर्धक्षत्रिणा धरणेन्द्रत्वा दद्यात्समुक्ता शक्तिरपि जिग्ये, रावणोऽपि जघ्ने, तत्पत्तिर्मयुः कियान् । सौमि-
 प्रभञ्जयाऽयं मयुं जघान । चमरोऽवदत् । सौमित्रिणा यच्छक्तिजिता स विशल्यायाः कन्यायाः प्रभावः । तस्याश्चाऽन्नक्षचारिण्याः स
 प्रभावोऽप्युना गतः । किं वा तवाऽनेन । मित्रारिं हन्तुं यास्यामि । चमरो रोषादागतः । सौराज्यमुस्थितं लोकं दृष्ट्वा प्राक् प्रजोपद्र-
 वेणाऽयं त्रिपुष्टपद्वार्माति प्रजासु रोगान्व्यधात् । शत्रुघ्नः कुलदेवतातस्तज्ज्ञात्वाऽयोध्यां ययौ ।

तदा तौ देशभूषणद्वलभूषणर्षी आगतौ । रामाधारतौ नेमुः । रामः पप्रच्छ । शत्रुघ्नः कुतो मथुरां प्रत्याग्रही ? देशभूषणः प्राह ।
 मथुरार्जोऽनेनयो मथुरायामुत्पद्य श्रीधरो विप्रो रूपवान्साधुसेवकोऽभूत् । राजमहिष्या ललितया रन्तुं तत्र स्थान्तिकमानीतेऽवर्किते
 च राक्षसागते चौरौऽयमिति पूक्षन्के । राजाज्ञया धृत्वा वध्यस्थानं नीयमानः प्रतिज्ञातव्रतः कल्याणमुनिना मोचितः । प्रव्रज्य देवो
 भूत्वा मथुरायां चन्द्रभद्रद्रुपकाञ्चनप्रभासुतो राज्ञोऽत्यन्तबलभोऽचलाख्य आसीत् । सोऽष्टभिः सापत्नैरग्रजैर्भर्तुप्रभाधैर्नुपोऽयं
 मभ्युदिति जिघामितो नन्द्याऽगात् । वने कण्टकेन विद्धः क्रन्दन् श्रावस्तीवासिना पितृनिर्वासितेनैथोभारथारिणाङ्गनाम्ना निष्कण्टकः
 द्रुगो जहर्ष । कण्टकं च दत्त्वोवाच । मथुरायां यदाऽचलनुपं भृणोपि, तदा तत्राऽऽगच्छेः । ततः कौशाम्ब्यां गतः । सिंहगुराविन्द्र-
 दक्षद्रुप धानुर्भूवं शिक्षयति स्थात्रुष्कत्वमदर्शयत् । इन्द्रदत्तात्पुर्गी भुवं च लब्ध्वा देशान्साधयन्मथुरायां रणेऽष्टावपि भ्रातृन्बद्धा-
 ऽप्रदीव । चन्द्रभद्रेण तन्मुत्तये महितानां मन्त्रिणां पुरः स्खलत्तमाख्यत् । ज्ञातवृत्तौ हृष्टश्चन्द्रभद्रस्त्वं पुर्णामवीविशत् । राज्यं च ददौ ।
 मित्रा निर्वासमानान्भ्रातृन्रक्षित्वाऽष्टसेवकांश्चकार । अन्यदा नटरङ्गस्य प्रतिहारैर्हन्यमानमङ्कं दृष्ट्वा स्थान्तिके नीत्वा श्रावस्तीं ददौ ।
 द्वावपि सुरदौ राज्यं कृत्वा समुद्राऽऽचार्यान्ते प्रव्रज्य ब्रह्मलोकं गतौ । ततश्च्युत्वाऽचलजीवः शत्रुघ्नः प्राञ्जनममोहेन मथुराऽऽग्रही

जज्ञे । अङ्गजीवस्तु त्वत्सेनापतिः कृतान्तवदनः ।

इतश्च प्रभापुरेशश्रीनन्दनस्य धारणीपत्न्यां सप्त सुता जाताः । सुरनन्दः, श्रीनन्दः, श्रीतिलकः, सर्वसुन्दरः, जयन्तः, चमरः, जयमित्रश्च । श्रीनन्दो मासजातं सुतं राज्ये न्यस्य तैः सुतैः सह प्रीतिकराऽऽचार्यान्ति प्राव्राजीव । श्रीनन्दनः सिद्धः । सुरनन्दा-
तपांसि तेनुः । उत्पत्त्य दूरदेशेषु पारणं चक्रुश्च । भूयोऽपि तत्रैत्य तस्थुः । तत्प्रभावाच्चमरोत्थो व्याधिरतत्र चिक्षिये । अन्यदा ते
पारणायाऽयोध्यायामर्हत्तश्रेष्ठिगृहं प्रापुः । श्रेष्ठी सावज्ञं नत्वा दध्यौ । केऽमी वर्षास्वपि चारिणः । पुच्छामि । यद्वा पाखण्डै-
र्भर्षितैरलम् । तस्मिन्नेवं ध्यायति तद्वद्वा प्रतिलम्बितस्ते ह्युतेराचार्यस्य वसतौ जग्मुः ह्युतिना सगौरवं नतारतत्साधुभिरकालचा-
रित्वादन्ताः पारणकं व्यधुः । मथुराया आगतास्तत्र च यास्याम इत्युत्तवोत्पत्य ययुः । ह्युतौ तान्नुवति कृतवज्ञास्तस्याधवः पश्चा-
त्तापं चक्रुर्मर्हत्तश्च । अन्यदाऽर्हत्तः कार्तिकश्चेतसप्तम्यां मथुरां गतश्चैत्यान्यर्चित्वा सप्तर्षीन्त्वाऽक्षमयत् । शत्रुघ्नोऽपि ज्ञातवृत्तो मथुरां
ययौ । तान्नत्वोवाच । भिक्षा मद्गृहे गृह्यताम् । तै राजपिण्डो न कल्पत इत्युक्ते भूयो वभाण । युष्मत्प्रभावान्मर्हदेषो दैविको रोगः
ज्ञानतः । तल्लोकहितायाऽद्यापि किञ्चित्तिष्ठत परानुग्रहपरा यूयम् । तेऽप्युच्चिरे प्रावृज्जता, तीर्थयात्रया विहरिष्यामः । मुनयो नैकत्र
स्थिराः । गृहिणां गृहे गृहे त्वमर्हत्तं विभवमत्र कारयेः । ततो जातु व्याधिर्न भावी । तेऽन्यत्र ययुः शत्रुघ्नस्तथा चक्रे । लोको नी-
रूः जज्ञे । स च मथुरायाश्चतसृष्वपि दिक्षु सप्तर्षीणां रत्नमयीः प्रतिमाश्चक्रे ।
इतश्च वैताड्यदक्षिणश्रेणौ रत्नपुरे रत्नस्थो राजा । तस्य चन्द्रमुखीकुक्षिजा मनोरमा कन्या । कस्येयं दातव्येति मन्त्रपरे नृपे

तस्मिन्नेवमहति नारदवचः श्रुत्वा रत्नरथपुत्रा गोवर्धराद् भ्रंसंजया कुलतां विटोऽयमिति भृत्यानादिदिशुः । नारदस्तान्निधांश्चतुर्वि-
 म्बुतो ज्ञात्वा नमुत्पत्योपलभ्यमाण प्राप्तत्वा पटे लिखित्वा दर्शयन् स्वहृत्तमाचख्यो । लक्ष्मणो जातरागः सरामो रक्षःखेचरद्वलस्तत्र
 सन्ना तं जिगाय । स च रामाय श्रीदामां लक्ष्मणाय च मनोरमां ददौ । राघवो सर्वां वैवाह्यदक्षिणश्रेणिं जित्वाऽप्येवामीयतुः ।
 नौमिश्रेः पोटद्वान्तःपुरवधूतहरपापट महिष्यो यभूयुः । विशल्या, रूपवती, वनमाला, कल्याणमाला, रतिमाला, जितपद्मा, अभ-
 यरनी, मनोरमा । धनयो द्वे द्युते साधे । तेज्जप्रमहिषीभवाः क्रमेण श्रीधरः, पृथिवीविलकः, अजुनः, मङ्गलः, विमलः, श्रीकेशी,
 रत्नपर्वादिः, सुपार्श्वकीर्तिः । तथा रामस्य चतस्रो महोदंध्यः । मैथिली, प्रभावती, रतिनिभा, श्रीदामा ।

अन्यदा ऋतुस्नाता सीता निशान्ते स्वप्ने विमानाच्छुतौ शरभौ मुत्ते विशन्तौ ददर्श । रामो व्याख्यवत् । विमानाच्छुतौ वीरौ
 ते सुतौ भाविनौ । यस्तु शरभौ तत्र मम मुदं । गीतोचे । धर्ममाहात्म्यात्सर्वं ते शुभं भावि । गर्भं च दधार । प्राप्तगर्भा सा रामस्या-
 स्यन्तं प्रियाऽभूत् । सपत्न्यस्तस्यामीप्यलितो मायया कीदृशो रावणस्त्वं लिखित्वा दर्शयेत्यवदन् । सीता प्राह । मया सर्वाङ्गं न दृष्टः ।
 तत्पादायेव दृष्टौ । कथं तं लिखामि ? वा उचुः । तत्पादावप्यालित । तदर्थेने नः कौतुकम् । साऽपि प्रकृतिऋतुर्दशास्यांही लिलेख ।
 तत्राऽऽगते रामस्त्राभिर्धमापं । अद्यापीयं दशास्यस्य स्मरति । अन्यथा लिखितौ तत्पादौ पश्येति । रामो गन्भीरलदा दृष्ट्वाऽपि
 र्गोवापां तथैव पश्यते । सपत्न्यस्तसीतादीपपदं स्वैर्दासीजनैर्जने प्राकाशयन् ।

रामो वसन्ते सीता जगौ । महेंद्रोदयोद्यानं रतुं ब्रजामः । सीतोचे । मम देवतार्चनो दीहदः उद्यानभर्वनानापुष्पस्त्वं पूरय ।
 रामो देवपूजा कारयित्वा ससीतः सपरिच्छदो महेंद्रोदयोद्यानं गतः । अत्रान्तरे सीताया दक्षिणं चक्षुरस्फुरत् । रामेण नेदं साध्वि-

त्युक्ते विधिरथापि मम रक्षोद्वीपवासात्किं न तुष्टः । त्वद्विरहदुःखादप्यधिकं किं दुःखं दातेति सीता प्राह । रामस्तामूचे । मा खेदं वह । कर्माधीने शुभाशुभेऽवश्यं भोक्तव्ये, गृहे गच्छ । देवार्चनपात्रदानादिधर्मं कुरु । सीताऽपि तथा चक्रे । पुरीवृत्तज्ञापनाधिका-
रिणो राजधानीमहत्तरा विजयः, शूरदेवो, मधुमान्, पिङ्गलः, शूलधरः, काश्यपः, कालः, क्षेम इत्येते रामं नत्वा पुरो वेपमाना-
स्तस्युः, न तु व्यज्ञपयन् । राजतेजो दुःसहम् । रामस्तानूचे । ब्रूत । अग्रयं वः । विजयो व्यज्ञपयत् । स्वामिन् ! अवश्यविज्ञाप्यं चेन्न
विज्ञप्यते तदा प्रभुर्वचितः स्यात् । विज्ञप्तं च दुःश्रवम् । देव्यां प्रवादीऽस्ति । युक्तियुक्तं श्रद्धेयम् । रावणेन हृता सीता एकैव
तद्गृहे चिरमुवास ।

सीता रक्ता विरक्ता वा संवित्या वा प्रसह्य वा । स्त्रीलोलेन दद्यात्स्येन नूनं स्याद्भोगदूषिता ॥४१॥

लोका एवं प्रवदन्ति । युक्तियुक्तं तत्प्रवादं मा सहस्य । कीर्तिं मा मलिनय । रामो दुःखात्तूष्णींभूय धैर्यं प्रपद्य महत्तरानाह । युक्तं
विज्ञप्तम् । स्त्रीमात्रार्थमयशो न सहिष्ये । रामो निशिञ्जन्नो लोकमुवादपि तथैवाऽप्युवात् । गृहं गतः, पुनः सीतानिर्वादश्रुत्य चरा-
नादिदेश । दध्यौ च । यस्याः कृते रक्षःकुलक्षयोऽकारि तस्याः किमिदमागतम् ।

जाने महासती सीता स्त्रीलोलः स च रावणः । कुलं च मे निष्कलङ्कं हा रामः किं करोत्वसौ ॥४२॥

चरा अपि श्रुतसीतानिर्वादा रामस्य सानुजकर्पिरक्षोरजस्य तत्तथैवाऽब्रुवन् । लक्ष्मणः क्रुद्धः स्माह । ये हेतुभिर्दोषान्सङ्कल्प्य सर्वां
सीतां दूषयन्ति तेषामेषोऽन्तकोऽस्मि । रामोऽप्यूचे । महत्तैरिदं व्यज्ञापि । स्वयमश्नावि । चरैः संवादः कृतः । जनोऽयं सीतास्वीकार
इव सीतात्यग्रे मापवादीत् । लक्ष्मणः प्रोचे । लोकगिरा सीतां मा त्यज । अबद्धमुखो लोकः सौराज्यसुस्थोऽपि राजदोषान् वक्ति ।

भूदृष्टां शिशुर्णय उपेक्षणीयो वा । रामः प्राह । सत्यमिदं, सर्वलोकाविरुद्धं तु यशोऽर्थिना त्याज्यमेव । कृतान्तवदनं सेनान्यं प्रत्याह ।
 गीवाप्ररण्यं त्यज । लक्ष्मणः पादयोः पतित्वा नोचितमिति वदन् रुदन्तारमेण नातः परं वाच्यमित्युक्तः स्वगृहं ययौ । रामः कृतान-
 त्तरदनमशिशुयत् । सीतायाः सम्मेतयात्रायां दोहदोऽस्ति तद्वयलेन वने नय । सोऽपि सम्मेतयात्रायै रामशान्तमुक्त्वा सीतां रथ आ-
 रोप्य प्रार्थित्व । दुर्निमित्तेष्वप्यशकुनेष्वपि सीता सरलत्वाद्यद्भिता दूरं प्राप । गङ्गासागरसुतीर्य सिंहनिनादारण्ये गत्वा सेनानीं किञ्चि-
 षित्तवधंस्वस्यौ । तं सासं म्लानवक्त्रं दृष्ट्वा सीता हेतुं पप्रच्छ । सेनानीरुचे । दुर्वचं कथं वच्मि ? प्रेष्यत्वादुष्करमकार्षम् । रामेण लो-
 कनिग भीतेन सौमित्रिनिषिद्धेनाऽपि वने त्याजिताऽसि । मया परतन्त्रेण पापेनाऽत्र त्यक्ता । स्वप्रभावाज्जीविष्यसि । सा भूर्च्छिता रथा-
 त्ययात् । सेनानीर्भूतेविबुद्ध्या पापमन्यो करोत् । सीताऽपि वनवातेन संज्ञां प्राप । पुनर्मुमूर्च्छ । पुनश्चेतनां प्राप । कथंचित्सुस्थीभूता-
 ज्योष्या किपद्दूरं, रामः कुत्र विष्ठतीति पप्रच्छ । सेनानीर्जगौ । दूरेऽयोध्या । उग्राज्ञस्य रामस्य वातयाप्यलम् । सा रामभक्ता भू-
 योऽभाषिट । रामस्य मद्वाचिकं शंसेः । परीक्षां किं नाकथाः ? स्वकर्माणि भोक्ष्ये । त्वन्तु विवेकस्य कुलस्य चोचितं नाकार्षीः ।
 तथा बलनिराजत्याक्षीः स्वामिन्नेकपदेऽपि माम् । तथा मिथ्यादृशां वाचा मा धर्मं जिनभाषितम् ॥४३॥
 इत्युक्त्वा मुमुर्च्छ । उत्थाप्य च ब्रजत्प । मया विना रामः कथं जीविष्यति ? रामाय स्वरित । लक्ष्मणस्याऽऽशिषं शंसेः । शिवास्ते
 पन्थानः । गच्छ रामान्विक्रम् । सेनानीस्त्वां नत्वा नृनं सवीयमिति ध्यायन् कथंचिद्वचले ।

॥ इत्याचार्यार्थहंसचन्द्रविरचिते त्रिपुष्टालाकाष्टुरपचरिते गद्यवन्धे सप्तमे पर्वणि सीतापरित्यागो नामाऽष्टमः सर्गः ॥

॥ अथ नवमः सर्गः ॥

सीता भयोद्भ्रान्ता इतस्ततो अमन्ती स्वं निन्दन्ती रुदती स्वलन्ती समाऽऽगच्छन्महत्सैन्यं ददर्श सृष्टुजीवितयोस्तुल्याशा-
तत्सैन्यं दृष्ट्वा नमस्कारं ध्यायन्ती निर्भयेव तस्थौ । सैनिकास्तां दृष्ट्वा केयं दिव्यरूपेति विभ्यति स्म । तत्सेनानुपः स्वरवितरदितं
श्रुत्वा कापीयं गुर्विणी महासतीत्युचे । तस्मिन्कुपालावन्तिकस्थे सभया सीता स्वं नेपथ्यमद्भुतैकत् । राजोचे । मा भैषीः । स्वसस्तवैवाङ्गे
भूषणानि तिष्ठन्तु । का त्वम् ? को निर्दुर्णधुर्यस्त्वां वनेऽत्याशीव । ब्रूहि । त्वदुःखदुःखितोऽस्मि । तन्मञ्जी सुमतिः सीतां जगाद ।
गजवाहननृपबन्धुदेवीसुतः पुंडरीकपुरेशोऽयं वज्रजङ्घो महाहतः परनारीसहेदरो गजान्लातुमब्राऽगतः । कृतार्थो व्रजन् त्वदुःख-
दुःखितोऽब्राऽगात् । स्वं दुःखं वद । सीताऽपि रुदती तौ रोदयन्ती स्ववृत्तमुवाच । नृपः प्रत्युचे । धर्मस्वसाऽसि । मम मामण्ड-
लस्येव गृहे तिष्ठ । रामोऽपि लोकवादादेव त्वां तत्याज, न स्वयम् । सोऽप्यद्य पश्चात्तापवान् त्वां गवेषयिष्यति । सीताऽपि तदाऽऽ-
नायितां शिविकामासह्य पुण्डरीकपुरं गता तदर्थिते गृहेऽन्वहं धर्मशीला तस्थौ ।

इतश्च रामसेनानीर्गत्वा रामाय सीतापरित्यागस्वरूपं तन्मूच्छावाचिकादिकं जगाद । रामो मूर्च्छितो लक्ष्मणेन चन्दनान्ममसा-
सिक्त उत्थाय विललाप । सा क सीता ? मया लोकानां वचसोऽज्झितेति । लक्ष्मण ऊचे तत्रापथ्ये गत्वा गवेषयित्वाऽऽनीयते याव-
न्चाद्विश्रान्त विपद्यते । रामस्तेनैव सेनान्या खेचरैश्च सह व्योमयानेन तत्र गतः । स्थलजलशैलद्रुमादिषु गवेषयन्नापि तामदृष्ट्वा नूनं

न्यासादिना भक्षितेति व्यापनमुक्तायः खपुर्ति ययौ । पौरैः सीता शुण्णग्रहं निन्द्यमानः प्रेवकार्यं चकार । हृदि, दृष्टोत्प्रे, वाचि च
वस्त्रं चमादधत् ।

तस्य त्रैमास्यम् ।
 रतस्य नीताऽनङ्गलक्षणं मदनहृद्यं च मुनिमनी सुतौ सुपुत्रे । मुदिनेन वज्रजट्टेन कृतजनमनामोत्सवी तौ धात्रीभिलाल्यमानौ
 वपुषांते । कलाप्रवचयोःपी जातौ । तदा च सिद्धार्थाख्यः सिद्धपुत्रकोऽशुन्नती विद्याबलधिपुरु कलागमनिपुणस्त्रिसन्ध्यमपि मेर्वद्री
 नैत्ययात्रायाः काद्यगामी भिषार्थ सीतागृहगामयो । तथा भक्तपानाधः श्रद्धया भोजितः । सुखविहारं च पृष्टः । तेनाऽपि पृष्टा सीता
 मृगभान्तं मृलाङ्गगाद । तोष्टाङ्गनिमिषज्जोऽजल्पत् । किं ताप्यसि यस्या लवणाङ्गुरौ साक्षाद्रामलक्ष्मणाविव सुतौ । सीता कृताग्रहा
 पुष्टाऽप्यापनाय तं स्वपुत्रं न्यायत् । तौ तेन सर्वाः कला प्राहितौ युसदामपि दुर्जयो जातौ । यौवनं च प्रपन्नौ । वज्रजट्टः शशिचूलां
 स्यां पुर्नमन्याथ दार्द्र्यद्वं कन्या लवणेनोढाहयति स्म । अद्भुताय तु पृथ्वीपुरपतेः पृथोः कनकमालां कन्यां ययाचे । सोऽज्ञातवंश-
 न्यापारम् न ददौ । वज्रजट्टोऽभ्यर्पणपत् । पृथुगुलं व्यापारयं नृपं मुदं चन्द्राऽग्रहीच । पृथुः साहाय्याधं स्वमित्रं पौतनेयमाहयति स्म ।
 यज्जट्टेनाऽऽहूतेषु स्वपुत्रेषु वार्यमाणावपि लवणाङ्गुरौ सदेयतुः । मुदं वज्रजट्टेसन्धे भग्ने मातुलचमूभङ्गकट्टौ लवणाङ्गुरावधावताम् ।
 पृथी मर्त्यन्धं भग्ने तौ स्वेगवृचतुः । भो मातवंध्या ! अज्ञातवंशाभ्यामावाभ्यां कथं पलायस्व । पृथुर्वलित्वा विक्रमेण ज्ञातौ वंश इत्यु-
 त्तवाऽद्भुताय ना कन्या ददौ । वज्रजट्टः सैन्यं निवेद्य तत्र तस्थौ । आयातो नारदो वज्रजट्टेन सत्कृत्य निषण्णेषु राजसु प्रोचे ।
 पृथुऽद्भुताय स्मां कन्यां दास्यति । तदस्य प्रीत्यै लवणाङ्गुरयोर्वंशमाख्याहि । नारदः स्मितोचे । कोऽनयोर्वंशं न वेद । यस्य क्रपभ-
 २७३ उन्वयिकन्दः । यद्वंशं भरवाद्याश्चक्रिणः प्रवितारः । अनयोस्तातौ रामलक्ष्मणौ को न वेद ? मार्गस्थयोरप्यनयोर्लोकप्रयादाद्रा-

मेण सीता त्यक्ता । अङ्कुशः स्मितवाऽऽह । ब्रह्मन् ! सीतां वने त्यजता रामेण साधु न चक्रे । अपवादहेतवो हि विचित्राः । लवणो-
ऽपृच्छत् । सा पुरी कियति दूरे यत्र साजुजो मत्तातः । मुनिराह । साऽप्योध्या इतः षष्ठ्यधिकं योजनशतम् । लवणो वज्रजङ्घं जगाद ।
तत्र गत्वा रामलक्ष्मणौ दिदृक्षावहे । स तद्वाचं स्वीकृत्याङ्कुशं कनकमालया पर्यणाययत् । लवणाङ्कुशौ वज्रजङ्घपृथुतौ बहून्देशान्सा-
धयन्तौ लोकाक्ष्यपुरे कुबेरकान्तनृपं, लम्पाकेल्लेककर्णं, विजयस्थल्यां आतृशताभिधं जिज्याते । गङ्गासुतीर्य कैलाशस्योत्तरं दिशं प्राप्सौ
नन्दचारुणां देशानां जयं चक्रतुः । स्वकुंतलादीन्भूपान्जयन्तौ सिन्धोः परकुलं प्रापतुः । तत्राऽऽर्याऽनार्यान्भूपान्साधयामासतुः । एवं
बहुद्देशेश्चराञ्जित्वा निवृत्य पुण्डरीकपुरं ययतुः । अहो धन्यो वज्रजङ्घो, यदियौ जामेयावीदृशावितिजल्पद्भिः पौरैर्वीक्ष्यमाणा स्त्रियहं
गत्वा मातुः पादौ नेमतुः । रामलक्ष्मणसमौ भूयास्तस्मिन्ति सीताऽऽशिषं ददौ ।

तौ वज्रजङ्घमुचतुः । मातुल ! त्वयाऽऽवयोरयोध्यायां गमनं मेने, तत्संप्रत्यजुतिष्ठ । लम्पाकरुषकालाम्बुकुन्तलाद्या आज्ञाप्यन्ताम् ।
प्रयाणभग्ना वाद्यन्ताम् । दिशः सैन्यैश्छाद्यन्ताम् । जननीत्यवतुर्विक्रमो वीक्ष्यः । सीता रुदती सगद्गदं जगाद । वत्सौ ! केयमन-
र्थेच्छा । युवयोः पितृपितृव्यौ शूराणामपि दुर्जयौ त्रैलोक्यकण्ठकान्तकौ यदि वां तातं द्रष्टुमुत्कण्ठा तद्विनीतीभूय यातम् । तावृचाते ।
त्वन्याजिनि द्विपत्पदप्राप्ते कथं विनयः । तव पुत्रावावाभायाताविति तस्य पुरः स्वयं गत्वा ह्रीकरं वचो वदामः । शुद्धाह्वानं तु तात-
स्याऽप्यानन्दकं कुलद्रव्यशस्करं शुज्यते । इत्युक्त्वा तौ महासैन्यौ सीतायां रुदत्यामप्ययोध्यां प्रति प्रतस्थाते । कुठारकुट्टा-
न्मृतां नृणां दशसहस्राणि पथि वृक्षादिच्छित्त्वा समां क्षमां व्यधुः । तौ शुश्रुत्स्व उपायोध्यं स्थितौ । राघवो वैरिबलं श्रुत्वा विस्मितौ
स्मितौ च ज्ञातौ । सौमित्रिः प्राह । मुमूर्षोर्वोऽपी । सरामः सुग्रीवादिद्वतः सौमित्रियुद्धे चत्वाल ।

इतश्च भामण्डलो नारादात्तच्छ्रुत्वा पुण्डरीकपुरं ययौ । सीता रुदती प्राह । आतर्मां रामस्तत्प्राज । मर्यागमसहिष्णू त्वज्जामेयौ
तपुषे गतौ । भामण्डलः प्राह । रामो रमसा त्वत्प्रागं चक्रे । द्वितीयं तु पुत्रयोर्विधं मा कार्षीत् । तौ सुतावविदन् राघवो यावन्न हन्ति,
उत्सिष्ट तावच्च द्रुवं गच्छात्रः । भामण्डलः सीतां विमानमधिरोग्य तयोः सैन्यं ययौ । तौ सीतां नत्वा सीताऽऽख्यातं मातुलं भाम-
ण्डलं नेमतुः । स तौ मूढं हि नुम्रित्वाऽङ्गमारीप्य सगुलकतनुः सगद्गदभूत् । मत्स्वसा पुरा वीरपत्नी सम्प्रति तु शुवाभ्यां वीरस्त्र-
भूत् । पृथां वीरवृत्तौ वर्तते च । तथाऽपि पितृपितृव्याभ्यां रणं मा कृपायाम् । रावणान्तकाभ्यां युद्धं किमारेभे । तावूचतुः । मातुल !
व्रस्मदभ्यागन्तातरं वचो वदसि । तातयोः कोऽपि न मल्ल इति जानीवः । युद्धं त्यक्त्वा तयोरेव कथं द्वियं जनयावः । तयोरेवं भुवा-
णयोरत्र तन्यानां रामसैन्यः सह युद्धं प्रवयुते । सुग्रीवाद्याः स्वैरसनयोर्भूचर सैन्यं माऽयानीति भामण्डलो युधि ययौ । तावपि कुमारौ
मरोगाभ्यां युद्धायोत्तम्यते । सुग्रीवाद्या निःशंकं युध्यमाना भामण्डलं युधि दृष्ट्वा काविमाविति पप्रच्छुः । तस्माद्रामपुत्राविति विज्ञाय
नन्वा नीतां नत्वा पुरे धावे निपेदुः ।

इतश्च लवणाद्गुदौ यत्र यत्र भ्रमतुस्त्वत्र रथी, सादी, निषादी वा धृताऽह्यो न तस्थौ । एवं रामसैन्यं हतविद्वृतं कृत्वा केनाऽ-
व्यसर्पयित्तौ रामं लक्ष्मणं चेतुः । राघवो तौ दृष्ट्वा मिथः प्रोचतुः कावेतावभिरामौ ? मनो निसर्गात्स्निह्यति । बलाद् द्रुह्यति ।
हिमाभिलेष्टुं योषायितुं वा उषच्छायः । इति व्याहारिणं रथस्थं रामं रथी लवणोऽङ्कुशश्च लक्ष्मणमुवाच । अहं युद्धश्रद्धालुर्जगदजयस्व
दद्याल्लसाऽपि जेतार दिष्टया त्वां चितारद्राक्षम् । तव युद्धश्रद्धा रावणेनाऽपि नापूर्यत । अहं पूरयित्वामि । त्वं च मे पूरयिष्यसी-
न्पुनश्चा चत्वारोऽपि स्वं स्वं धनुरास्फालयामासुः । कुतन्तवः सारथी रामरथं, वज्रजहन्नृपो लवणरथमभ्यर्तौकयताम् । विराधो लक्ष्म-

णरथं, पृथुरङ्कुशरथं, मिथोऽभ्यमित्रौ चक्रते । ते चत्वारः सारथ्यो रथाञ्चतुरं भ्रमयामासुः । ते चत्वारो वीरा विविधं प्रजहुः । लवणाङ्कुशौ ज्ञातस्मन्वधौ सापेक्षं युयुधते । राघवौ त्वज्ञानान्निरपेक्षौ । रामो विविधैरायुधैर्बुध्वा युद्धाऽन्तेच्छुः कृतान्तवदनं पाह । रथं प्रतिरिपु बाहय । स ऊचे । खिन्ना हयाः । सर्वाङ्गं विशिखैर्विद्धाः । कशाहता अपि न त्वरन्ते । मुशलरत्नं कणकण्डनाहं बभूव । हलरत्नं भूपाटनोचितमासीत् । देवताशितानां वैरिक्षयकृतां तेषामेवाऽज्ञाणां केयं दशा । एवं लक्ष्मणस्याप्यङ्कुशं प्रति मोघास्त्रताऽ-
भूत् । अङ्कुशेन सौमित्रिरसि बाणहतो मुमूर्च्छ । विराधः प्रत्ययोऽयं रथमचालयत् । प्राप्तसंज्ञो लक्ष्मणः प्राह । विराध ! किं नवम-
कार्यीः । रामभ्रातुरनुचितमिदम् । अभ्यरि रथं नय । चक्रेण तच्छिरश्छिन्नश्चि । तथा कृते सौमित्रिरङ्कुशाय चक्रं मुमोच । अङ्कुशलव-
णाभ्यामस्त्रैर्हतं न प्रत्यहन्यत । तच्चक्रमागत्याऽङ्कुशस्य प्रदक्षिणां कृत्वा लक्ष्मणहस्तेऽगात् । भूयोऽपि मुक्तं तथैव लक्ष्मणहस्तं भेजे ।
राघवौ विषण्णौ दध्यतुः । किमेतौ बलहरी, नावाम् ?

अत्राऽन्तरे नारदः सिद्धार्थेन सहाऽऽगत्य खिन्नौ राघवाबुवाच । हर्षपदे वां किं खेदः । पुत्रातराजयो वंशोद्योतनाय । सीता-
कुक्षिणौ त्वत्पुत्राविर्भौ युद्धव्यजेन त्वां द्रष्टुमागतौ । चक्रं यन्न प्रबभूव तदभिज्ञानम् । पुरा हि भारतं चक्रं बाहुबलौ सुधाऽभूत् ।
नारदेन सीतात्यागादारभ्य सर्वस्मिन्वृत्तान्त उक्ते रामो विस्मयव्रीडाहर्षखेदाकुलो मुमूर्च्छ । लब्धसंज्ञः सलक्ष्मणः सुतयोरन्तिकं
ययौ । तावपि विनीतौ त्यक्तास्त्रौ तयोः पादेषु पेततुः । रामस्तावाऽऽश्लिष्याङ्कमारोप्य शोकस्नेहाकुलो रसोद । लक्ष्मणोऽपि रामा-
ङ्कात्तौ निजङ्कमारोप्य मूर्धनि चुम्बन्नुदश्रुः परिरेमे । शत्रुघ्नोऽपि तौ पादयतितावालिलिङ्ग । सर्वे भूपा मुमुदिरे । सीतासुतयोर्विक्रमं
पित्रा सङ्गमं च दृष्ट्वा हृष्टा विमानेन पुण्डरीकपुरं गता भामण्डलाऽऽख्यातो वज्रजङ्घोऽपि नमन्तामेणोचे । भामण्डलतुल्योऽसि । यः

पुत्राभ्यर्थयः । इत्युक्त्वा गलक्ष्मणो रामोऽर्धमनोपविष्टान्यां मुताभ्यां सह पुष्पकारुदः पुरीं विवेय । गृहं गतो महामहमकारयत् ।
 अथ नीमित्रिकर्षाग्रालेदयार्थालाक्ष्मणाद्याः सम्भूय रामं व्यज्जपयन् । परदेशस्था देवी मुताभ्यां विद्युक्ता दुःखेन विष्ठति । यथा-
 दिशमि तदद्याऽऽनयाणः । पविपुत्रोऽश्नता विपत्सते । रामः किञ्चिद्विचिन्त्योच । लोकापवादो बली । जानेऽहं सती सीता । लोक-
 भयार्थं दिव्यशुद्धा तया पुनर्गृह्णामोऽस्तु । तेष्वेवमस्तिवशुक्त्वा पुर्यां वहिः समञ्चान्विशालानमण्डपानकारयत् । तत्र खेचरा-
 भू-राध भूषाः पौगाऽग्रात्याद्याभोपाविद्यन् । रामाश्रया मुग्रीवो गत्वा नत्वा सीतामूचे । देवि ! त्वदयं रामेण पुष्पकं ग्रंथि । इदमा-
 रुदय रामान्वितरुमेति । साज्यूच । दुःखदायिना किं रामेण ? स प्राह । मा कृपः । रामस्तत्र शुद्धं सगौरवपुं मञ्जुश्रीमस्तु । सीता
 शुद्धिकाशिर्णा अपोभयायां पुष्पकनाऽऽगत्य महेंद्रोदयोद्याने उचीर्णा लक्ष्मणेन द्वावर्षा नृपेरपि च नेमे । सौमित्रिः पुरीं निषद्य नृपः
 गगनात् । मा पुरीं वन्द्य च पविश्रय । मीनोच । मासशुद्धिः प्रवेक्ष्यामि । रामस्तां सीतां(स)सन्धां श्रुत्वा तत्रैतयवमूचे । शुद्धये दिव्यं
 कुरु । सोच । धियोऽमि । दण्डं कृत्वा परीक्षा कुरुषं । रामो विलक्षः प्राह । जाने नास्ति ते दोषः । लोकप्रवादोच्चारणापेदमुच्यते ।
 नीता जगौ । मया दिव्यपञ्चकं स्वीचक्रे । बह्वी विद्यामि । तण्डुलान्मक्षयामि । तुलामधिरोहामि । तपं कोशं पिबामि । जिह्वया फालं
 पुरामि । यद् किं ते नोचते । अग्रान्तरे नमस्यो नारदः सिद्धार्थश्च सर्वो लोकश्च तुमुलं निवार्याऽमापत । भो भो राधय ! सीता
 सर्वो गर्वा, मा विह्वल्यं क्षार्षाः । रामः प्रोच । भो लोका शुष्माकं काऽपि न मर्यादा । शुष्माभिरेव पुरा दूषिता । अधुना कथं शील-
 यनी । भूयोऽपि दीपं गृह्णतां यः काट्यगोला नास्ति । तवः प्रत्ययाय सीता ज्वलितेऽग्नौ विद्यतु । इत्युक्त्वा पुरुषद्वयदहं हस्तशत-
 शयं गार्वा राजानधित्वा चन्दनेन्यनैरपूरयत् । क्षग्रान्तरे वैताडयोचरश्रेणी हरिविक्रमनुषारमजो जयभूषण ऊटाष्टशतकल्पः क्रिरणमण्डल-

पत्नीं मातुलसुतहेमशिखेन सुप्तां निर्वास्य प्रवव्राज । सा च मृत्वा विबुधंष्ट्रा राक्षसी बभूव । तदा च जयभूषणोऽयोध्याया बहिः
प्रतिमाश्रयस्तथा कृतोपसर्गः केवली जज्ञे । तत्रेन्द्राद्याः समागताः । इन्द्रो देवेभ्यो ज्ञातसीताहृतस्तसानिध्याय पत्न्यनीकेशमादिश्य
स्वयं तस्यर्षेर्ज्ञानमहं चकार । रामो ज्वालाकरालं तं गर्तं श्रेष्ठ्य दधौ । अहो किमिदं मेऽत्यन्तविषममुपस्थितम् । दिव्यस्य हि
विषमा गतिः ।

मया सहाऽस्या निर्वासो हरणं रावणेन च । वने त्यागो मया भूयो भूयोऽप्येतच्च मत्कृतम् ॥४४॥

सीतोपाग्नि स्थित्वा सर्वज्ञं स्मृत्वा हे लोकपालाः ! लोकाश्च शृणुत । यद्यहं रामादन्यमभ्यलक्षंस्तदभिर्दहतु, अन्यथा वारीवास्त्विति
सत्यापनां विधाय स्मृतनमस्कारा ह्यर्घ्यां ददौ । वह्निर्विध्यातः । गर्तः स्वच्छाम्बुपूर्णो वापीत्वं प्राप । सीता जलान्तः पद्मोपरि सिंहा-
सने तस्थौ । तज्जलं क्वचिद् गुलगुलारावं, क्वचिद्भ्रमणायितधानं, क्वचित्त्वलखलास्त्रनं सावर्तं मञ्चानपि प्लावयितुं प्रारेमे । खेचरा-
न्तपत्य खं ययुः । भूचरा महासति ! पाहि पाहीत्ययुः । सीताऽपि तदुत्तीर्णं जलं पाणिभ्यां परमर्थे । वापीदधं चाभूत् । सा वापी
कुमुदपद्माद्यैर्निरन्तरा रममाणहंसा भृङ्गगीतिबन्धुराऽऽस्फलद्गीचिनिचयमणिसोपाना रत्नोपलब्धोभयतटा बभूव । नारादाद्याः सीता-
शीलश्लाघिनः खे ननुतुः । सुराः सीतोपरि पुष्पवृष्टिं व्यधुः । लोके अहो सीतायाः शीलमिति प्रधोषोऽभूत् । लवणाङ्कुरौ हृष्टौ तर-
न्तौ सीतासमीपं प्रापतुः । सीतया तौ मूर्द्धन्याधाय पार्श्वयोःरुपवेशितौ । लक्ष्मणश्चतुस्रभामण्डललङ्केशकपीशाद्याः सभक्तयो गत्वा तां
नेमुः । रामः पश्चात्तापप्रपापूर्णः सीतामेत्य कृतञ्जलिरूचे । लोकापवादात्यक्ताऽसि । तत्क्षमस्व । क्षापदोऽग्रेऽप्यरण्ये त्यक्ता यदजीवः,
तदप्येकं दिव्यमासीन्नत्वज्ञासिषम् । सर्वं क्षान्त्या पुष्पकमध्यास्य स्ववेरमैहि सीताऽप्युचे । तव लोकस्य च न दोषः, किन्तु मत्प्राक्-

कर्मणां, तद्विचित्रं प्रव्रजिष्यामि । इत्युक्त्वा मुष्टिना केशानुत्खन्य रामस्याऽर्पयत् । रामे मूर्च्छिते सीता जयभूषणकेवलिनः पार्श्वे गत्वा दीर्घां जग्राह । सुप्रभाणिनीपरिच्छदे चाऽभूत् ।

॥ इत्याचार्यश्रीहंसचन्द्रविरचिते त्रिपटीशालाकापुरुषचरिते गद्यबन्धे सप्तमे पर्वणि सीताशुद्धिव्रतग्रहणे नाम नवमः सर्गः ॥

॥ अथ दशमः सर्गः ॥

अथ चन्द्रनामिको लब्धसंज्ञो रामः प्रोवाच । क सीता देवी ? भो भूचराः ! खेचराः ! यदि जिजीविषवस्त्वां लुञ्चितकेशा-
नापि दर्शयत् । कस । वन्य । सौमित्रे ! तूणां तूणां, धनुः धनुः, मयि दुरिष्यते यदमी उदासीना, इत्युक्त्वा धनुर्गृह्णन्तं तं नत्वा लक्ष्म-
नोऽन्नादत् । आर्य ! आर्य ! किमिदम् । लोकोऽयं त्वद्वासः । सीता दीक्षां ललौ । एहि मुनेः केवल्लिमहिमां कुर्मः । तत्र सीतात्तत्र-
ताऽऽसन् । रामः प्रकृतिमालम्ब्योच । साधु साधु मत्प्रिया व्रतं जग्राह । तत्र सपरिवारो गत्वा देशानां श्रुत्वा भव्योऽहमभव्यो वेति
पप्रच्छ । केवल्येत्युवाच । चरमदेहोऽसि । रामः पुनः पप्रच्छ । मोक्षो दीक्षया । सा च सर्वत्यागेन । लक्ष्मणस्तु मम दुस्त्यजः । मुनिः
प्राह । चलतम्यदौ श्रुत्वान्ते त्यक्तमङ्गः प्रव्रज्य शिवं प्राप्स्यसि । विभीषणोऽप्राक्षीत् । रावणः केन कर्मणा सीतां जहार, लक्ष्मणस्त्वं
याऽन ? वृजश्च सुग्रीवभामहर्लो लवणाद्भ्यावहं च राघवे भक्ता इति । मुनिः प्राह । अत्र दक्षिणभरतार्धे क्षेमपुरे नयदत्तवणिजः

सुतौ धनदत्तवसुदत्तावभूताम् । तयोर्भिन्नं यज्ञवल्क्यो द्विजः । तथा तत्र पुरे सागरदत्तो वणिक् । तत्सुतो गणधरः । सुता गुणवती । सा सागरदत्तेन नयदत्तात्मजाय धनदत्ताय दत्ता । मात्रा तु तत्रत्याय श्रीकान्तायाऽऽज्यायाऽर्थलोभाच्छन्नं दत्ता । याज्ञवल्क्यस्तु तज्ज्ञात्वा स्वमित्रयोराचर्यौ । वसुदत्तो गत्वा निशि श्रीकान्तं जघान । श्रीकान्तोऽपि च तं खड्गेन निपातितवान् । द्वावपि विन्ध्या-
टव्यां मृगौ जातौ । गुणवत्यप्यनूढैव मृत्वा तत्र मृगी बभूव । तौ तस्याः कृते युद्धा ममृतुः । एवं मिथो वैरेण बहुमवं भ्रमतुः ।

धनदत्तोऽपि स्वभ्रातृवधार्तोऽटन् शुधितो निशि साधुन्दह्वा भोजनं ययाचे । तैः प्रबोधितः आद्वीभ्य सौधर्मे सुरोऽभूत् । न्युत्वा महापुरे पद्मरश्मिः श्रेष्ठी परमः श्रावकोऽजनि । सोऽन्यदा गोकुलं गच्छन्नश्चारूढः पथि पतितं मुमुर्षु जरद्रवं दृष्ट्वाऽश्वा-
द्वरुह्य तस्य कर्णमूले नमस्कारानन्दौ । स जरद्रवो मृत्वा तत्र वृषभध्वजो राजाऽभूत् । जरद्रवमृतिस्थानदर्शनाज्जातस्मृतिस्तत्र चैत्यमकारयत् । तत्र चैकत्र भित्तौ मुमुर्षु जरद्रवं तत्कर्णान्ते नमस्कारदं नरं तदन्तिके च तदीयं सपर्याणमश्वं लेखयामास । तत्र चारक्षकानादिशत् । य इदं चित्रं विदन्नुदीक्षेत समम ज्ञाप्यः । अन्यदा स श्रेष्ठी तच्चित्रमुदीक्ष्यमाणो विस्मितस्त्वे राज्ञे ज्ञापितः । राज्ञा पृष्टो महद्वृत्तान्तोऽयं केनाऽपि लेखित इत्युच्ये । राजा विनयाज्जित्वा स्वं जरद्रवमजिह्वपत् । त्वं गुरुस्त्वं दैवतमित्युक्त्वा श्रेष्ठिना सह श्रावकत्वं पालयन् राज्यमश्लुक् । ततस्तौ मृत्वा ईशाने सुरौ जातौ । पद्मरश्मिश्च्युत्वा वैताह्ये नयनानन्दो राजा भूत्वा प्रव्रज्य माहेन्द्रे देवोऽजनि । ततश्च्युत्वा प्राग्विदेहेषु क्षेमापुर्यां श्रीचन्द्रो नाम राजा समाधिगुप्तेरनन्ते प्रव्रज्य ब्रह्मलोकेन्द्रोऽजनि । ततश्च्युतो बलभद्रोऽयम् । जरद्रवजीवस्त्वयं क्रमात्सुग्रीवो जज्ञे ।

श्रीकान्तजीवो आन्त्वा मृणालकंदपत्तने संश्रुर्नृपो बभूव । वसुदत्तजीवस्तु आन्त्वा तस्यैव नृपस्य श्रीभूतिः पुरोधाः । गुणवती-

रतिवर्धननुपसुतौ सुदर्शनाकुक्षिजौ प्रियङ्करशुभंकरौ राज्यं प्रपात्य प्रव्रज्य श्रैवयके सुरौ जातौ । ततश्च्युतौ लवणाङ्कुशौ । प्रागभवाम्बा-
सुदर्शना चिरं भवं भ्रान्त्वाजनयोरध्यापकः सिद्धार्थोऽजनि । इति मुनिवचः श्रुत्वा बहवः संवेगं ययुः । कृतान्तवदनो रामसेनानी-
स्तदैव प्राव्रजत् । रामो जयभूषणं नत्वा सीतोपान्तं गतो दध्यौ । असौ मुदङ्गी सीताऽऽतपादि कथं सोढा । संयमभारं कथमुदक्ष्यति
यद्वा यस्याः सतीव्रतं रावणोऽपि न भङ्कतुमलं सा संयमप्रतिज्ञामपि पारयिष्यत्येव एवं विमुश्य सीतां ववन्दे । एवं लक्ष्मणोऽन्ये-
ऽपि राजानो नेमुः । रामोऽयोध्यां ययौ । कृतान्तस्त्रपस्तत्त्वा ब्रह्मलोकं ययौ । सीता षष्टि वर्षाणि तपस्तत्त्वा त्रयस्त्रिंशदहान्यनशनं
विधाय द्वाविंशत्यर्णवायुरन्युतेन्द्रोऽजनि ।

इतश्च वैताढ्ये काञ्चनपुरे कनकशयः स्वेचरेशः, मन्दाकिनीचन्द्रमुख्योः कन्ययोः स्वयंवरे रामलक्ष्मणादीन्सपुत्रान्नुपानाजुहाव ।
तत्र मन्दाकिन्या अनङ्गलवणश्चन्द्रमुख्या चाङ्कुशौ वद्रे । तत्र सौमित्रेः सुताः श्रीधरादयः सार्धे द्वे शते क्रोधाद्युगपद्युद्धायोत्तरिथरे ।
लवणाङ्कुशौ तान्सब्रह्मतः श्रुत्वा प्रोचते । भ्रातृभिः को योत्स्यते । ज्येष्ठकनिष्ठयोस्तातयोर्थया न भेदस्तथा तत्पुत्राणामस्माकमपि
भेदो मास्तु । ते चरेभ्यस्तज्ज्ञात्वा ह्रीणाः स्वं निनिन्दुः । संविद्या महाबलमुनेः पार्श्वे प्राव्रजेश्च । लवणाङ्कुशौ तु जातोद्वाहौ सीरिशा-
ङ्गिच्युतावयोध्यामीयतुः ।

इतश्च भामण्डलः स्वपुरे हर्म्यमूर्द्धनि स्थितः श्रेणिद्वयं वशीकृत्य सर्वत्र लीलया विहृत्य प्रान्ते व्रतात्पूर्णकामो भवेयमिति ध्या-
यंस्तडित्पातान्मृतो देवकुरुगालिषूतपेदे । हनुमांश्चैत्यनतये मेरुं गतो निवृत्तः क्षर्यास्तदर्शनात्संविभ्रः स्वपुरे गत्वा सुते राज्यं न्यस्य
धर्मरत्नाचार्यान्ते प्रवव्राज । राज्ञां सार्धसप्तशतानि तमनु प्राव्रजन् । दीक्षिताश्च तत्पत्न्य आर्यालक्ष्मीवतीपार्श्वेऽस्युः । हनुमाञ्छिवं

ययो । रामः श्रीशैल प्रयजितं श्रुत्वा दध्यौ । भोगसुखं हित्वा किमयं कष्टं दीक्षामाददे । शक्रस्तां रामचिन्तां ज्ञात्वान्तःसमभूये ।
 अहो कर्मणां विषमा गतिः । चरमदेहोऽपि रामो यत्सयं धर्मं हसति । विषयजं सुखं प्रशंसति । यद्वा ज्ञातं रामलक्ष्मणयोर्मिथः स्नेहो
 मवाऽतिवेददेतुः । द्वौ देवौ कौतुकाचयोः स्नेहं परीक्षितुं लक्ष्मणगृहभीयतुः । सद्यो मायया सर्वमन्तःपुरस्त्रिणं क्रन्दत्सौमित्रे
 दर्शयामातुः ।

हा पद्म ! पद्मनयन ! वन्द्यपद्मादिवाकर ! । अकाण्डमृत्युः कोऽयं ने विश्वस्याऽपि भयंकरः ॥४६॥

एवं स्वर्तर्वाधक्षितिं गतीर्मुक्तवैद्या अन्तःपुरवधुः प्रेक्ष्य विषण्णो लक्ष्मणः प्राह । मद्भ्राता किं मृतः ? देवेन पिशुनेन किं कृतम् ? एवं
 वदत एव तस्य वन्दना सद जीवितं निर्ययो । स निहासनेऽपि स्वर्णस्तम्भमवष्टभ्य स्थितः प्रसारिताक्षोऽस्यत् । तौ सुरावपि तं परासुं
 प्रेक्ष्य विषण्णौ किमानाम्नां कृतमिति मिथः प्रोचतुः । स्वं निन्दन्तौ स्वं कल्पं जग्मतुश्च । तत्रान्तःपुरस्त्रियस्त्वं मृतं दृष्ट्वा मुक्ते-
 द्वाधनन्दः । रामस्वत्कन्दितं श्रुत्वा तत्राऽगतः प्रोचे । अविज्ञायाप्यमंगलं किमारब्धम् । एष जीवामि । एष चानुजो जीवति ।
 कर्त्रापि त्वाधिरमुं वाधते । इत्युक्त्वा वंधान् ज्योतिषिकांश्चाकार्य मंत्रतन्त्राणां प्रयोगं कारयामास । तद्वैफल्ये मुर्च्छितः प्राप्तसंज्ञो रस्योद ।
 कर्पीशालङ्केनाश्रुता अभ्युधं स्फुटः । प्रतिमार्गं प्रतिगृहं प्रत्यङ्गं क्रन्दनात्तदा शोकाद्धतं वभूव । लवणाङ्कुशौ रामं नत्वोचते । कनी-
 यन्नातमृन्मुना भीतो सः । अकस्मादेष मृत्युरापवति । इत्याश्रुतवा रामं नत्वाऽमृतधोपपर्दक्षिं गृहीत्वा शिवं प्रापतुः । रामो आह-
 शिरस्या मुत्रयोध विषोणेन भूयो भूयो सुमूर्च्छं मोहाज्जगाद च । वन्द्यो मया किं क्वचिदपमानना चक्रे ? किं मौनी स्थितोऽसि ? ।
 न्यत्रयेयं स्थितेऽहं पुत्राभ्यामभ्युज्जितः । विभीषणाद्याः सम्भूय रामं सगद्गदं जगदुः । प्रभो धैर्यं भज । सौमित्रेऽहं संस्कारपूर्वमोर्द्ध-

देहिकं सम्प्रति कर्तव्यम् । इत्युक्त्वा क्रुद्धो रामस्तानूचे । रे खलाः किमिदम् ? मद्भाता जीवति । सर्वेषां युष्माकं मृतकार्यं कर्तव्यम् । ममाजुजो दीर्घायुः स्तात् । अतश्चातिर्वत्स ! ब्रूहि । खलानां प्रवेशोऽस्ति । किं मां खेदयसि ? यद्वा वत्स ! खलसमक्षं तव कोपो नो-
चितः । इत्युक्त्वा स्कन्धे तमारोप्याऽन्यत्र ययौ । कदाचित्स्वयमस्नपयत् । कदाचिद्विलेपनैर्विलिलेप । कदाचित्तस्य पुरो दिव्यभोज्यैः
स्थालं सम्पूर्णं मुमोच । कदाचिदंके कदाचित्तले न्यास्यत् । कदाचित्स्वयमाभाष्य स्वयं प्रतिवभाषे । कदाचित्संवाहकीभूय स्वय
ममर्द । इत्यादिविफलाश्लेषाः कुर्वतो विस्मृतान्यकृत्यस्य षणमासा ययुः । इन्द्रजित्सुन्दरमजास्तमुन्मत्तं श्रुत्वा जिघांसवोऽभ्येयुः ।
अयोध्यां सैन्यै ररुधुः । रामोऽपि सौमित्रि स्वांके न्यस्य वज्रावर्तं धनुरारफालयत् । तदा जटायुर्नाकिभिः सहाऽऽसनकम्पेन माहे-
न्द्रदाययौ । तेऽस्योऽद्यापि सुरा रामगृहा इति वदन्तो नेशुः । अत्र रामो देवसखा पुरोविभीषणोऽस्माकं हन्ता इति भीता शीणा-
श्च संवेगादतिवेगमुनेः पार्श्वे पवव्रजुः । ततो जटायुर्देवो रामस्य बोधार्थं पुरः स्थित्वा शुष्कद्रुमं जलेन सिषेच । करीषं क्षिप्त्वा दृषदि
पद्मिनीं रोपयामास । अकाले मृतोऽष्ट्वा लाङ्गलेन बीजान्मुवाप । यत्रे वालुकाः क्षिप्त्वा तैलार्थं पर्यपीलयत् । एवमन्यदप्यसाधकमदर्श-
यत् । रामस्तस्मूचे । किं शुष्कं द्रुं सिञ्चसीत्यादि । देवोऽभूचे । हयञ्चेद्वेत्ति तत्किं मृतकं स्कन्धे वहसि ? रामो लक्ष्मणवपुरालिङ्ग्य
प्रत्यूचे । अमङ्गलं किं भाषसे ? दृक्पथं त्यज । अब्रान्तरे कृतान्तवदनो देवस्तद्बोधार्थमाययौ । स्त्रीमृतकं स्कन्धे न्यस्य रामोपान्ते
चचार । रामः प्रोचे । उन्मत्तोऽसि ? स्त्रीमृतकं वहसि । कृतान्तोऽभूचे । किममङ्गलं वाक्षि । ममैषा प्रेयसी । त्वन्तु किं शवं वहसि ?
इत्यादि तदर्थैर्हेतुभिर्जातचेतनो रामो दध्यौ । किं सत्यं ममाजुजो न जीवति ? ततस्तौ देवौ रामाय लब्धबोधाय स्वं निवेद्य स्व-
स्थानं ययतुः । रामोऽनुजस्य मृतकार्यं कृत्वा दीर्घां प्रपित्सुः शशुभं राज्यादानायाऽऽदिदेश । तस्मिन्नापि दीक्षाकृताऽऽग्रहे लवणात्म-

ज्ञापानद्वयेणाय गान्यं दत्त्वाऽहंदाय द्यावर्केणोपदिष्टस्य मुनिमुद्रवचंशस्य सुवर्तेष्वरन्विके शुभुमधिभीषणसुग्रीवविराधैरन्येष्व नृपैः समं
 रामो ज्ञानं ज्ञप्राह । रामे निष्क्रान्ते पीटश नृपसहस्राणि निष्क्रान्तानि । समन्निश्रुतसहस्राणि खिपः प्राव्रजन् । श्रीमत्याश्च साध्व्याः परि-
 ष्कृष्टे बभूवुः । रामो नानाभिग्रहो गुरुपादान्ते पृथुपर्द्यां तपस्तेपे । गुर्वनुज्ञया प्रतिपन्नैकविहारी निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ययौ ।
 सर्वत्र निदिग्धयानजुषस्तस्मापि ज्ञानमभूत् । चतुर्दशरज्जुप्रभं विश्वं पश्यन्देवाभ्यां हतं नरके गतमनुजं ज्ञात्वा दध्यौ । अहं
 प्राणयनदशाऽनयोऽभूधम् । तदा च लक्ष्मणो वसुदत्ताऽऽख्यो ममाज्जुजोऽभूत् । तत्राऽप्यकृतकृत्योऽसौ मुधैव विपन्नः । अस्मिन्नपि
 नन्देऽस्य कीमारेऽब्दघातं भूया ययौ ।

ज्ञानव्रतं सपटलित्वे चान्यारिंशत्तु दिवजये । वर्षेकादशसहस्राः सार्धा राज्येऽब्दपण्डि च ॥४७॥
 एवमस्माद्विरतर्यथ द्वादशवर्षसहस्रात्मकं सर्वेणायुर्नरकागहं ययौ । तयोर्मायावधकयोर्देवयोर्न दोषः । कर्मणामीदृग्विपाकः । एवं ध्या-
 यन्नामो विद्योपतो निनंगस्तपःसमाधिनिष्ठोऽधिकं बभूव ।

अथ रूपन्दनरथले पुरे पृष्ठोपगसान्ते पाराणाय विवेकः । पौराः प्रचुरसंमदाः सम्मुखीनास्त्वं नयनोत्सवमायान्तं समापेतुः । पौर्यः
 प्रवयशुराजिने वस मिथादानाय विचित्रभोज्यपूर्णानि भोजनानि पुरो दधुः । पौराणां हर्षतुमुले जाते गजाः स्तम्भान्धमञ्जुः । हया-
 उन्मर्षानां ययुः । रामोऽप्युज्जितभर्माभिरतः पौरदौक्षितमाहार न जग्राह । नृपागारं तु गतः । प्रतिनन्दिनृपेणोद्धितवधर्मोदारेण प्रति-
 त्तिभक्तो विधिबद्धयुहजे । तुर्यवसुधारादिपञ्चकं कृतम् । रामोऽप्यरण्यं गतो भूयः पुरक्षोभो मा भूदिति पुरे प्रवेद्याभिग्रहं जग्राह । अ-
 रण्ये श्वेद्भिर्ग्रहा लम्प्यते, वदा पारणं, नान्ययेति । देहेऽपि निरपेक्षः प्रतिमाधरः समाधिगुवत्सरयौ । अन्यदा तत्र विपर्यस्तशिक्षाद्याकष्टः

प्रतिनन्दित्वप आययौ । सोऽश्वीनन्दपुण्याख्यसरसः पङ्के ममज्ज । अनुपदं च सैन्यमाययौ । राजा तमश्वं पङ्कादुत्तार्य सैन्यं तत्र न्यस्य
स्नात्वा सपरिच्छदो बभूवे । पारणेच्छुं रामर्षिमागतमभ्युत्थाय शेषैर्भक्तपानैः प्रत्यलम्भयत् । दिवो रत्नवृष्टिः । रामदेशनया नृपाद्याः
श्रावका जाताः । ततः प्रभृति वनदेवीभिः पूज्यमानो रामस्तत्रैव स्थितो मासेनैकेन द्वित्रिचतुरैर्वा मासैः पारयामास । कदाचित्पयङ्क-
स्थः, कदाचित्प्रलम्बितभुज उत्कटिकासीनो वा, ऊर्ध्वबाहुर्वा, अङ्गुष्ठस्थो वा, पाण्डिणस्थो वा एवं नानासनस्तपस्तेषु । अन्यदा कोटि-
जिलां ययौ । तामध्यास्य क्षपकश्रेणिस्थो निशिप्रतिमाधरः शुक्लध्यानान्तरं भेजे । तदा सीतेन्द्रोऽवधिना ज्ञात्वा दध्यौ । चेदसौ
संसारो स्यात् तदा भूयोऽमुना युज्ये । अनुकूलैरुपसर्गैरुपद्रवामि । यथा मन्मित्रं सुरः स्यात् । उपराममाणाल्य वसन्तभूषितशुद्धानं
विचक्रे । कोकिलालिखाः प्रससुः । सीतेन्द्रः सीतारूपं विकृत्य नानास्त्रीभिः सह प्रोचे । प्रिय ! त्वत्प्रिया सीताऽस्मि । तदा त्वां
त्यक्त्वा प्रव्रजिता पश्चात्तापमभजम् । एताभी रक्ताभिः खेचरीभिरहं प्रार्थिता रामं स्वीकुरु । तं चास्मन्नायं कुरु । तत्प्रभो ! माममूश्च
स्वीकृत्य रमस्वेति ब्रुवाणे सीतेन्द्रे वैक्रियः खेचरनार्यः संज्ञीतं चक्रुः । तथाप्यश्लुब्धस्य रामर्षेर्माघशुक्लद्वादश्यां निशोऽन्ते यामे
केवलज्ञानमजनि । सीतेन्द्रोऽन्ये च सुरास्तस्य केवलमहिमानं व्यधुः । स्वर्णजिह्वासीनश्चामरातपत्रराजितो रामो धर्मदेशनां चक्रे ।
सीतेन्द्रो देशनान्ते क्षमयित्वा नत्वा सौमित्रिरावणमर्तिं पप्रच्छ । रामः प्राह । शम्बूकदशास्यौ लक्ष्मणश्च तुर्ये नरके सन्ति । तत
उद्धृतौ दशास्यसौमित्रौ प्राग्विदेहे विजयावतीपुर्यां सुनन्दरोहिणी पुत्रौ जिनदाससुदर्शनौ भूत्वाऽहर्द्धर्मं प्रपाल्य सौधर्मं देवौ भवि-
ष्यतः । च्युत्वा विजयापुर्यां श्रावकौ भूत्वा मृत्वा हरिवर्षे पुरुषौ भाविनौ । ततो देवौ । च्युत्वा विजयापुर्यां कुमारवार्तराट्लक्ष्म्योः
कुमारौ जयकान्तजयप्रभौ संयमं प्रपाल्य लान्तकं यास्यतः । तदा त्वमच्युताच्युतोऽत्रैव भरते सर्वरत्नमतिशक्ती भविता । तौ तु

तन्मृताविन्द्राशुधमेवयौ भायिनौ । त्वं प्रव्रज्य वैजयन्तं यास्यसि । इन्द्राशुधस्तु रावणजीवः शुभं भवन्नयं भ्रान्त्वा तीर्थं कुरो-
 व्रह्मार्जयिष्यति । ततः स तीर्थनाथो भविता त्वं तु वैजयन्ताच्च्युतस्त्वस्य गणधरो भावि । ततस्त्वौ मोक्षं यास्यतः । लक्ष्म-
 णर्जास्तु त्वत्पुत्रेभ्यः शुभगतीयस्यति । ततश्च पुष्करद्वीपे प्राग्विदेहे रत्नाचित्रापुर्यां चक्री भूत्वा प्रव्रज्य तीर्थनाथत्वं प्राप्य
 निर्गमस्यति । भीतेन्द्रस्त्वच्छ्रुत्वा रामं नत्वा स्नेहा स्मरणं ययौ । तत्र शम्भुकरावणौ विकृतैः सिंहादिरूपैर्लक्ष्मणेन शुध्यमानौ
 दृष्टौ । परमाशमिका नैवं शुध्यमानानां वो दुःखं भवीत्युक्त्वाऽग्निकुण्डेषु तान्न्यशुः । दह्यमाना रटन्तव्रजयोऽपि ततः कृद्धा
 नैल्लभ्या निदधिरे । ततो धावन् चिक्षिपिरे । इत्यादि तेषां दुःखं प्रक्ष्य सोऽसुरानृचे । किं रे न विन्ध्य ? अमी पुरुषोत्तमा
 आसन् । द्रमपतनमिति तान् निषिष्य शम्भुकरावणौ प्रत्याह । शुवां प्राक्कृतकर्मणैर्मम नरकं गतौ । दृष्टोदकं प्राग्वैरं किमद्यापि
 न मुञ्चतमिष्टपुत्रवा गोमिद्रे रायणस्य च बोधाय रामाख्यातमाचख्यौ । तावप्युच्चाते । कृपालो माशु कार्षीः । तव शुभोपदे-
 शेन दुःखमिन्मृतिर्जाता । प्राकृर्माभिगर्षितो नरकत्रासो दीर्घः । तद्दुःखं कोऽपनेष्यति । सीतेन्द्रोऽवोचत सुरलोके त्रीनपि
 नैष्यार्मानि । ते नोन्नुताः कण्ठः पेतुः । भूयोऽपि मिलिताङ्गानुद्देशे । ते तथैवाऽपतन्त । ते सीतेन्द्रमूचुः । उद्ग्रथियमाणानाम-
 स्मान् भायिरुमेव दुःखं भवति । यं याति । सीतेन्द्रस्तान्मुक्त्वा रामं नत्वा जाश्रुतार्हतीर्थयात्रायै नन्दीश्वरादिषु ब्रजन्देवकुरुप्रदेशे
 भाग्यदलर्जोऽपि रष्ट्रा स्नेहात्प्रतिवोध्य स्वस्थानं ययौ । रामः केवलित्वे पञ्चविंशत्यब्दीं भव्यान्प्रबोध्य पञ्चदशान्दसहस्राण्याशुः पाल-
 यित्वा परं पदं प्रपदे ।

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिते गद्यवन्द्ये सप्तमे पर्वणि रामनिर्वाणगमनो नाम दशमः सर्गः ॥
 ॥ समाप्तं चेदं रामायणम् ॥

॥ अर्थेकादशः सर्गः ॥

नमो नमिजिनेन्द्राय सुरेन्द्रमहिताङ्गये । कर्महुमगजेन्द्राय धरित्रीकल्पशारिने ॥१॥

अत्रैव जन्मद्वीपे प्रत्यविदेहे भरताभिधे विजये कौशाम्बी पूः । सिद्धार्थो राजा । सुदर्शनर्षराक्षदीक्षः कैश्चित्स्थानकैस्तैर्यकुञ्जाम-
कर्माज्जयित्वाऽपराजिते ययौ । त्रयस्त्रिंशदर्णवोपममायुः पूरयामास । इतश्चात्रैव भरते मिथिलापुर्यां विजयराजस्य वप्रादेवीकुक्षावध-
युक्पूणिमायामश्विन्यां चतुर्दशस्नपनस्य चितस्तीर्थकृज्जन्माऽवातरत् । श्रावणकृष्णष्टम्यामश्विनीधिष्ये नीलोत्पलाङ्कं स्वर्णाम्बुं देवी
सुतमस्रत । दिक्कुमारीकाः स्रतिकर्माणि चक्रुः, इन्द्रा मेरौ स्नपनं च । विजयो राजा प्रातर्महमकारयत् ।

प्रभौ गर्भस्थिते रुद्धा पुर्यासीन्मिथिलारिभिः । अधिप्रासादमारोहद्वप्रादेवी च तत्क्षणम् ॥२॥

वप्रां प्रेक्ष्य च तद्गर्भानुभावाद्विजयं नृपम् । यत्रेसुर्द्विष इत्यस्य नमिरित्यभिधा दधे ॥३॥

यौवनस्थः प्रभुः पञ्चदशचापोञ्चो रेजे । सार्धे द्वे वर्षसहस्रे व्यतिक्रम्य पित्रा दत्तं राज्यमपात् । पञ्चाब्दसहस्राणि राज्यं पालयित्वा
लोकातिक्रमोदितो राज्ये सुप्रभं पुत्रं न्यस्य वार्षिकं दानं दत्त्वा ।

सुप्रभाधैर्नृपैः शक्रादिभिर्देवैर्वृतः प्रभुः । देवकुर्वा शिविकया सहस्राभ्रवणं ययौ ॥४॥

आपादलब्धानामपामश्रित्यां चरमेऽहनि नृपसहस्रयुतः पण्डेन प्रायजत् । जातमनोज्ञानो द्वितीयेऽहनि वीरपुरे दत्तराजेन क्षैरेभ्या
 पात्रितः । शुभेक्ष्मन् वसुधारादिपञ्चकं धीटं च चक्रे । प्रसूर्तवप्रासानन्यत्र विहृत्य सहस्राश्रवणे दीक्षास्थाने पण्डेन वकुलसाधः प्रतिमया
 सहस्री । तदा भाग्यशुभः सादभ्यामश्रित्रीमे केवलमुदपादि । गुराः समवसरणमशीत्यधिकचापयतोबाऽशोकभृषितं व्यधुः । प्रभुरशोकं
 प्रदधिर्णोक्त्य वीर्याय नन्या प्रादगुरो रत्नसिंहासने न्यपदत् । अन्यदिक्षु व्यन्तरकृतं प्रतिविम्बत्रयं वभूव । यथास्थानं सहे निषण्णे
 दक्कं स्तुत्या वित्तं मधुदंशनां चक्रे । असारोऽयं संसारः । ततो यतिवर्माय यतेव । तत्राऽशकः श्राद्धधर्मायोचितिष्ठेव । अधोरात्रं
 धर्मप्रेक्षाभिः श्राद्धो नपेत् । ब्राह्मे सृष्टे उचिष्ठेत् । गृहस्थोऽपि विशुद्ध्यतीति यावत् । कुम्भाद्याः सप्तदश गणधरा आसन् । प्रभोर्द-
 शनानां शुभगदंशनां क्षुत्वा सुक्राद्याः स्वस्थानं यधुः ।

मन्तीर्यजन्मा मुष्टुटिर्यश्नस्यस्यदधतुर्मुखः । स्वर्णवर्णो वृषरथश्चतुर्भिर्दक्षिणैर्भुजैः ॥५॥

भूतमातुलिङ्गशक्तिसुदराभयदंयुनः । वार्षभः पुनर्नहुलकपर्शुवज्राक्षसस्त्रिभिः ॥६॥ (युग्मम्)

नभय दंयी नांभारी च्चत्ताक्षी हंसवाहना । दोभ्यां वरदवह्निभ्यां दक्षिणाभ्यां विराजिता ॥७॥

यामाभ्यां बीजगृरिभ्यां पाटभ्यामुपशोभिता । अभूतामित्युभे भर्तुर्नमोः श्रासनदेवते ॥८॥

मनोः साधना पिश्रुतिः सहस्राः । मार्धानामेकचत्वारिंशत्सहस्राः । पूर्वभृतां सार्धा चतुःशती । अवाधेज्ञानिनां षोडश शताः । मनो-
 शानिनां पष्टयश्रा द्वादशशती । केवलानां षोडश शताः । जातवैदित्यलब्धीनां पञ्च सहस्राः । वादिना सहस्रम् । श्राद्धानां लक्षं

सप्ततिः सहस्राध । श्रादिकर्णां त्रितयश्रा अष्टचत्वारिंशच्च सहस्राः । सम्भेवाद्रौ मुनिसहस्रेण सह मासमनशनी वैशाखकृष्णदशम्याम-

श्विनीमे तैर्मुनिभिः समं सिद्धः ।

कौमारेऽब्दानां सहस्रौ साधौ राज्ये तु पञ्च ते । व्रते साधौ सहस्रौ चेत्ययुतयुर्नमिप्रभुः ॥९॥

श्रीमुनिमुवतनिर्वाणत्पदस्त्रब्दलक्षेष्टु नमिनिर्वाणम् । सुराः शरीरसंस्कारपूर्वं श्रीनमोः सपरिवारस्य निर्वाणकल्याणं व्यभुः ।

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुष्पचरिते गद्यबन्धे सप्तमे पर्वणि नमिनाथचरितवर्णनो नामैकादशः सर्गः ॥

॥ अथ द्वादशः सर्गः ॥

नमौ विहरत्येव हरिप्रेणश्चक्री । तच्चरितं यथा । अत्रैव भरतेऽनन्ततीर्थे नरपुरे नराभिरामो नृपः । प्रव्रज्य सनत्कुमारे सुरोऽभूत् ।
पाञ्चालदेशे काम्पीत्यपुरे इक्ष्वाकुवंशे महाहरिराजस्य मेराकुक्षववतीर्णः । पञ्चदशधनुस्तुङ्गो हेमाम्भो हरिप्रेणः सुतोऽजनि । युवा राज्ये-
ऽभिषिक्तः । अस्त्रशालायां चक्ररत्नं प्रादुरभूत् । अन्यान्यपि त्रयोदश रत्नानि जज्ञिरे । दिग्जयः । द्वादशाब्दानि चाक्रित्वाभिषेको-
१ प्राच्या मागधतीर्थकुमारं, याम्याब्धौ वरदामपतिं, पश्चिमाब्धौ प्रभासेशं सुरं, सिंधुं, वैताढ्ये वैताढ्याद्रिकुमारं, ततः कृतमालदेवं, सेनान्या-
सिन्धोः पश्चिमनिष्कट, यथाविधि तमिस्रा प्रविश्य निर्गत्य च आपातनाम्नो भ्लेच्छान्, सेनान्या सिन्धोः पश्चिमनिष्कटं हिमवत्कुमारं च जित्वा ऋष-
भकृते स्वनाम लिखित्वा सेनान्या गागं निष्कटमजयत् । उभयश्रेणिविद्याधरैर्दत्तदण्डो नाट्यमालं खण्ड्यपातया निर्गत्य सेनान्या गागं निष्कट
साधयित्वा गङ्गायामावासायामास । तत्र गङ्गामुखमागधवासिनो नव निधयो वशीबभूवुः ।

नमः । प्रवज्य निवृत्तो दयप्रशस्त्री । कौमारे वर्षाणि (३२५) सपादानि त्रीणि शतानि, मण्डलित्वे ३२५, जये सार्धशतम्, चक्रित्वे
सार्धषष्ठतापि सप्तमद्वयाणि (८८५०) व्रते सार्धत्रिशतानि ३५०, एवं वर्षायुतायुः ।

॥ इत्याचार्यश्रीमच्चन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरूपचरिते गद्यवन्द्ये सप्तमवर्षाणि हरिपेणचक्रवर्तिचरितवर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

॥ अथ त्रयोदशः सर्गः ॥

नमोऽस्मीत्ये जयशस्त्री, तद्यस्मिन् यथा-अस्यैव जन्मद्वीपरपरवते श्रीपुरे वसुमरो राजा । पद्मावती प्रिया । मृत्योरुद्विन्नो विनयं-
धरं सुतं राज्ञे न्यस्य मनोहरवने वरधर्मप्रेः प्रवज्य सप्तमकल्पं वर्षो । मगधेऽपु राजगृहे इक्ष्वाकुवंशे विजयराजो वप्रायां सुतो जातः
उयो नाम धनुर्द्वारदशकोषः काञ्चनच्छविः । तस्य पित्रा दत्तराज्यस्य आधुनागारे चक्रं समुत्पेदे । कृतदिग्जयोऽखण्डविक्रमः पट्ट-
खण्डा भुवं भुज्वा प्रवज्वाज । कौमारे वर्षत्रिशतम्, मण्डलित्वे ३००, दिग्जये शतम्, चक्रित्वे एकोनविंशतिः शतानि, व्रते चत्वारि-
शतानि, एवं वर्षाणि त्रीणि सप्तसप्तशतम् । ततः निद्वः ।

॥ इत्याचार्यश्रीमच्चन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुरूपचरिते गद्यवन्द्ये सप्तमे वर्षेण जयचक्रिचरितवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥
रामलक्ष्मणदशानना नमिस्तीर्थकृत् हरिपेणचक्रभृत् । चक्रभृच्च जय इत्यमुञ्च पट्टवर्णिताः श्रुतिमुखाय सन्तु वः ॥

॥ समाप्तं चेदं गद्यबद्धं सप्तमं पर्व ॥

